AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

ODDELENIE VEDY A VEDECKÝCH PROJEKTOV

VEDECKÁ KONFERENCIA DOKTORANDOV NA AKADÉMII POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

3. ročník

Zborník príspevkov z 3. ročníka Vedeckej konferencie doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave

konaná

pod záštitou prorektora pre vedu a zahraničné vzťahy

prof. JUDr. Mojmíra Mamojku, PhD.

dňa 05. novembra 2019

Vedecký výbor konferencie:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

prof. JUDr. Mojmír Mamojka, PhD.

doc. Ing. Jaromír Mlýnek, CSc.

Organizačný výbor:

doc. Ing. Jaromír Mlýnek, CSc.

Mgr. Lucia Siváčková, LL.M.

kpt. Mgr. et Bc. Lucia Čajkovičová, PhD.

Ing. Eva Kunovská

Helena Vajglová

npor. Ing. Matej Barta

kpt. Mgr. Ľuboš Cehlárik

Mgr. Daniela Marušková

Recenzenti:

doc. Ing. Pavol Augustín, CSc.

JUDr. Vladimír Baláž

plk. doc Ing. Ľubica Baričičová, PhD.

mjr. JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD.

kpt. Mgr. Ivana Cipro

JUDr. Juraj Drugda, PhD.

RNDr. Vladimír Ďurišin

prof. Dr. Jacek Dworzecki, PhD.

plk. doc. JUDr. Miroslav Felcan, PhD. LL.M.

pplk. doc. RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.

Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD.

Mgr. Sebastián Janko, PhD.

mjr. JUDr. Michaela Jurisová, PhD.

kpt. Mgr. Michaela Kiššová, PhD.

doc. JUDr. Marek Kordík, LL.M, PhD.

mjr. JUDr. Matej Kostrec, PhD.

pplk. JUDr. Magdaléna Krajníková, PhD.

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

kpt. JUDr. PhDr. Martin Laca, PhD.

prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.

plk. doc. JUDr. Boris Löffler, PhD.

JUDr. Tatiana Máhrová, PhD.

mjr. PhDr. Vladimír Malíček, PhD.

mjr. JUDr. Mgr. Mária Mamojková, PhD.

mjr. JUDr. Vladislav Marko, PhD.

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.

prof. JUDr. Jozef Meteňko, PhD.

doc. Karol Murdza, PhD.

pplk. doc. Mgr. Iveta Nováková, PhD.

doc. JUDr. Robert Odler, PhD.

pplk. doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.

doc. Ing. Michal Orinčák, PhD.

mjr. PhDr. Andrea Pastuchová Neumannová, PhD.

prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD.

mjr. Ing. Marian Suja, PhD.

doc. JUDr. PhDr. Ivo Svoboda, Ph.D.

mjr. doc. JUDr. Mgr. Jana Šimonová, PhD.

Ing. Ján Šinovský, PhD.

plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.

prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD.

Dr. h. c. doc. JUDr. Ľuboš Wäldl, PhD.

Zborník zostavila:

Mgr. Lucia Siváčková, LL.M., Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Zborník neprešiel jazykovou korektúrou.

Za jazykovú a gramatickú stránku zodpovedajú autori príspevkov.

ISBN 978-80-8054-876-6

EAN 9788080548766

OBSAH

BARTA, Matej

Nové trendy v ochrane dokumentov.....9

BERKY, Ján

Problematika identifikácie obetí a trestných činov v marginalizovaných rómskych komunitách 17

BLAŽEK, Ondrej

Krízové riadenie a záchranný systém v Talianskej republike.....25

CEHLÁRIK, Ľuboš

Infračervená spektroskopia a možnosti jej využitia v kriminalistike.....32

CÍCHOVÁ, Martina

Vybrané aspekty prevencie propagandy.....46

CSÁPAIOVÁ, Nikoleta

Využitie služobnej kynológie pri zisťovaní príčin vzniku požiarov osobných motorových vozidiel.....59

DUBEŇ, Štefan

Procesná samostatnosť povereného príslušníka Policajného zboru.....66

GALBA, Juraj

Drony ako zdroje bezpečnostných incidentov.....75

HOREHÁJ, Tomáš

Odškodňovanie obetí násilných trestných činov v roku 2018 – výzvy do budúcnosti a riešenie aktuálnych problémov.....83

HORVÁTHOVÁ, Michaela

Aplikácia metódy viackriteriálneho rozhodovania pri výbere izolačného materiálu 97

JAKUBOVICH, Katarína, VLACH, František

Exkurz do českého väzenstva a elektronický monitoring v Českej republike.....110

KAČKOVIČ, Nikola

Špecifiká vyšetrovania trestných činov extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky....124

KAŠČÁK, Martin

Osobnostné predpoklady pre výkon služby príslušníka Policajného zboru.....133

KITTEL, Ladislav

Analýza krízových situácií riešených krízovými štábmi obcí.....141

KOLLAROVIČ, Richard

Finančné vyšetrovanie.....149

KOLLÁROVÁ, Michaela

Identifikácia rizík a ich vplyv na bezpečnosť inteligentných miest.....156

KULIK, Juraj

Rozsah zákonného splnomocnenia subjektov internej kontroly spravodajských služieb.....167

KUĽKOVÁ, Jana

Právne aspekty obchodovania s ľuďmi.....187

KUSPAN, Pavol

Poistenie Arbitral Award Default Coverage / Denial of Justice Coverage v investičnej arbitráži 200

MARUŠKOVÁ, Daniela

Disciplinárna zodpovednosť štátneho zamestnanca v podmienkach Slovenskej republiky 207

MEŽDEJOVÁ, Katarína

Charakteristika a klasifikácia metód výučby predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2.....215

POTANKOVÁ, Viera

Výkon kontroly účtovných dvorov mesta Viedeň a spolkových krajín Dolné Rakúsko a Burgenland.....223

RUŽBACKÁ, Magda

Osobnosť pracovníka kontroly vo vnútornom kontrolnom systéme Policajného zboru.....233

SIVÁČKOVÁ, Lucia

Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom.....243

SZABOVÁ, Monika

Futbalové štadióny – aréna extrémistov.....258

ŠKRINÁR, Tomáš

Právo na súkromný a rodinný život cudzinca – vybraná judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva.....265

ŠLUCHOVÁ, Michaela

Zákon o obetiach trestných činov optikou aplikačnej praxe.....281

ŠTĚPÁNKOVÁ, Kristýna

Sekundární viktimizace.....290

ZACHAR, Štefan

Darknetové nástroje.....297

Matej Barta

Nové trendy v ochrane dokumentov

Anotácia: Cieľom tohto príspevku je popísať nové trendy v ochrane dokumentov a zavádzanie inovatívnych bezpečnostných prvkov. Štruktúra článku má charakter postupu od všeobecného ku konkrétnemu, čo znamená že v prvej časti článku je stručne popísané delenie dokumentov z hľadiska ochrany, ako aj delenie jednotlivých bezpečnostných prvkov. V ďalšej časti článku sa autor venuje novým podkladovým materiálom dokumentov a novým trendom v tvorbe ochranných prvkov, ktoré sú vytvárané v závislosti od podkladového materiálu.

Kľúčové slová: ochranné prvky, dokument, bankovky, cestovné pasy, polymér, technická ochrana, biometria

Úvod do problematiky

Dokumenty z hľadiska ochrany môžeme rozdeliť do dvoch skupín a to na chránené a nechránené. Nechránené dokumenty môžeme definovať ako tie, ktoré neobsahujú žiadne prvky ochrany ako napríklad tlačoviny, obaly, korešpondencia, listy a ostatné. Chránené dokumenty rozdeľujeme na:

- **verejné listiny** – do tejto skupiny patria občianske a vodičské preukazy, cestovné doklady, povolenie na pobyt, doklady od vozidla atď.
- **bankovky a mince**
- **ceniny –** tu môžeme zaradiť cenné papiere, zmenky, šeky
- **kontrolné známky –** kontrolné známky, pásky a iné opatrenia na označovanie tovaru na daňové účely
- **ostatné –** žreby, stravné a cestovné lístky, vysvedčenia, diplomy atď.[1]

Uvedené dokumenty majú pre spoločnosť veľký význam a preto ich ochranu môžeme rozdeliť na legislatívnu a technickú. Legislatívna ochrana spočíva v prijatí zákonných sankcií aby nedochádzalo k falšovaniu a pozmeňovaniu týchto dokumentov. Technická ochrana dokumentov spočíva vo vytvorení takých ochranných prvkov, ktoré sťažia v čo najväčšej miere falšovanie a pozmeňovanie. Prvky technickej ochrany môžeme rozdeliť podľa toho, ktorej časti dokumentu sa týkajú na:

- technickú ochranu aplikovanú pri výrobe podkladového materiálu napr. zloženie papiera pri bankovkách, ochranné vlákna, vodoznak
- technickú ochranu spočívajúcu v tlačiarenskej technike napr. irisová tlač, mikrotext a pod.
- technická ochrana vkladania údajov – laserová tlač fotografie a osobných údajov
- technická ochrana spojená s elektronickými prvkami ako napr. MRZ zóna, pamäťový čip [2]

Bankovky

Bankovky spolu s mincami sú základným nástrojom hotovostného peňažného obehu. Každá bankovka obsahuje špecifické ochranné prvky, ktoré majú sťažiť prípadné pokusy o ich falšovanie k čomu prispieva aj legislatívna ochrana. Vývoj ochranných prvkov sa za posledné obdobie rapídne zmenil prostredníctvom nových podkladových materiálov, na ktorých sú bankovky vytlačené.

[1] MASARYK, P., Kriminalistické skúmanie dokumentov, In: Krimi-sk č.1
[2] STRAUS, J. a kol., Kriminalistická technika, 2012, str. 258

Polymérový substrát - druh plastového podkladového materiálu presnejšie z biaxiálne orientovaného polypropylénu. Polymér je vytvorený unikátnym "bublinkovým" procesom a jeho prednosťou sú prvky ochrany nezlučiteľné s papierovým substrátom. V súčasnej dobe sa používajú polyméry s obchodným názvom Guardian® od firmy CCL Secure (napr. Austrália, Nový Zéland, Kanada, Veľká Británia, Rumunsko, Mexiko, Honduras, Guatemala, Čile, Dominikánska republika, Paraguaj, Mauretánia, Nigéria, Malajzia, Vietnam, Maurícius a ďalšie) a Safeguard™ (Botswana, Kapverdy, Fidži, Gambia, Gibraltár, Haiti, Libanon, Macedónsko, Maldivy, Maurícius, Škótsko, Trinidad a Tobago) firmy De La Rue.[3]

Výhody polymérového substrátu :
• tri až päťkrát dlhšia životnosť ako ceninový papier - znamená značné úspory nákladov,
• nepremokavý - či už ide o slanú alebo sladkú vodu. Vďaka tejto vlastnosti sa dá čistiť.
• desaťkrát bezpečnejší - na každom trhu, na ktorom došlo k výmene ceninového papiera za polymér sa miera falšovania výrazne znížila, často aspoň o 80 - 90% (obr. č. 1). Príklad: V roku 2016 uviedla Veľká Británia do obehu polymérové bankovky v nominálnej hodnote £5 a v roku 2017 £10. Zo štatistiky (obr. č. 2) vyplýva, že počet zachytených falzifikátov sa v roku 2018 (£5 – 1000, £10 – 8000) podstatne znížil a v roku 2019 (£5 – 0, £10 – 1000) približoval nulovej hodnote.[4] V súčasnosti je najviac falšovanou bankovkou £20, čo malo za následok zavedenie polymérovej bankovky vo februári 2020.
• v porovnaní s ceninovým papierom sa polymérom prenáša o 75% menej baktérií
• až o 60 percent priaznivejší vplyv pre životné prostredie.[5]

Obrázok č. 1: porovnanie miery falšovania mexických bankoviek, ktorých podkladový materiál tvorí polymér (20, 50) a ceninový papier (100, 200, 500, 1000). Polymérové bankovky tvoria 24,4% z celkového obehu bankoviek pričom 3,5% tvoria falzifikáty. Papierové bankovky tvoria 75,6% obehu, ale miera falšovania je až 96, 5%.

	GUARDIAN™	PAPER
Notes in circulation	24.4%	75.6%
Counterfeit notes	3.5%	96.5%

COUNTERFEITS (PPM) JANUARY TO DECEMBER

Year	$20	$50	$100	$200	$500	$1000	Total
2006	0.7	253.7	129.7	105.8	84.9	153.8	118.3
2007	0.6	135.3	88.7	92.6	105.8	454.1	94.9
2008	1.1	64.4	104.2	118.5	113.6	507.4	97.0
2009	3.4	31.6	96.2	158.6	104.7	445.0	100.2
2010	2.9	73.4	116.7	158.9	107.2	256.4	107.5
2011	1.4	238.5	106.3	146.8	107.0	159.7	123.3
2012	0.2	310.8	93.0	117.0	111.6	130.1	125.2
2013	0.4	101.7	121.4	144.9	131.9	129.3	113.4
2014	0.1	26.8	90.2	106.6	79.0	104.3	71.6
2015	1.2	23.9	98.5	94.7	81.4	88.1	70.7
2016	1.3	16.4	79.7	87.6	74.1	82.8	61.8

zdroj: www.cclsecure.com

[3] SINGH. N.P., Polymer banknotes - a viable alternative to paper banknotes, 2008
[4] BANK OF ENGLAND, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www.bankofengland.co.uk /statistics/banknote
[5] GUARDIAN, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://cclsecure.com/why-guardian/

Obrázok č. 2: počet zachytených falzifikátov

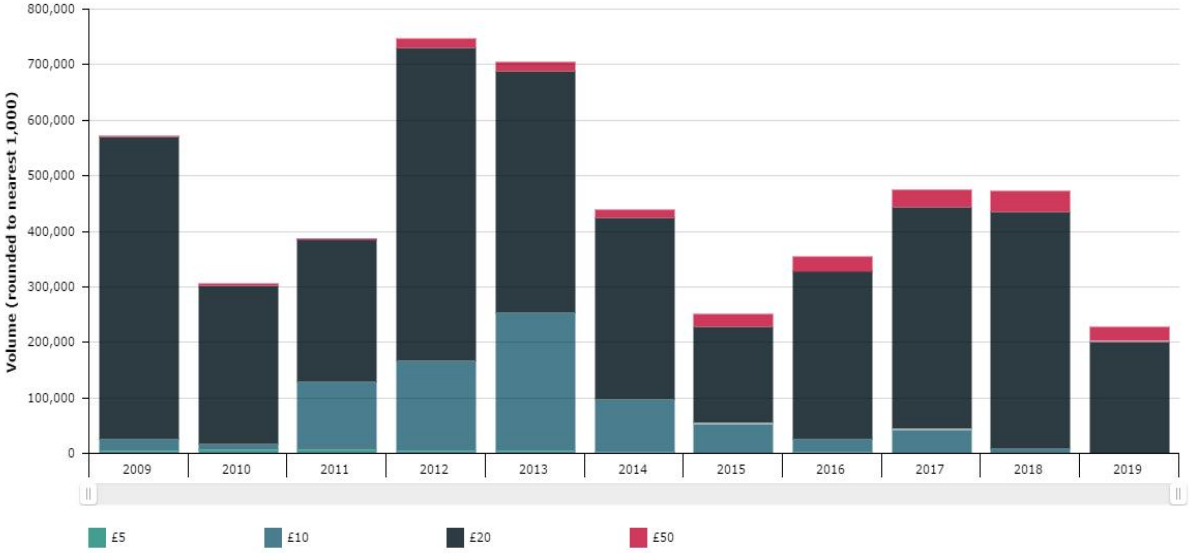

zdroj: www.bankofengland.co.uk

Ochranné prvky:

AURORA - vysoko bezpečné farebné striedanie atramentov. Pri pozorovaní voľným okom sú viditeľné dve odlišné farby. K zmene dochádza pri naklonení bankovky kde sa tieto dve odlišné farby prelínajú tak, aby dosiahli rovnaký farebný rozsah, čo vytvára výrazný vizuálny efekt. Bezpečnostný prvok aurora využíva optický efekt nazývaný uhlový metamerizmus (jav, kedy sa dve farby ľudskému zraku prejavujú ako rovnaké, aj keď z hľadiska spektrálnej charakteristiky rovnaké nie sú)[6], pri ktorom sa súbor rozličných farieb v určitom uhle svetla objaví ako jedna farba a následne v inom uhle ako úplne iná farba. Jedná sa o komplexný bezpečnostný prvok s vysokou bezpečnosťou využívaný v priehľadných oknách na oboch stranách bankovky.[7]

ECLIPSE - je opticky variabilný prvok v priehľadnom okne, ktorý odhaľuje skrytý obraz v prechádzajúcom svetle. Tento prvok je jedinečný v tom, že je ho v určitej miere možno vidieť aj v noci alebo pri slabom osvetlení. Mechanické a optické metódy reprodukcie sú také zložité, že doteraz odolávali všetkým pokusom o falšovanie, ktoré sa dokonca priblížili tomuto vizuálnemu efektu.[8]

LATITUDE - Je to prvý difrakčný optický efekt, ktorý sa vytvára difrakčnou štruktúrou zabudovanou do substrátovej vrstvy a potiahnutými nanočasticami striebra. Prvok sa vytvára počas výrobného procesu polymérového substrátu. Latitude je jedinečný svojou schopnosťou dodávať difrakčné optické efekty a zároveň vytvárať polopriehľadný vzhľad. Ako vstavaná štruktúra v priehľadnom okne môže byť navrhnutý v akejkoľvek časti bankovky. Umožňuje neobmedzené možnosti dizajnu ako aj ľahkú autentifikáciu (obr. č. 3).[9]

[6] GUARDIAN, Metamerics shine a new light on security inks, 2015
[7] REGULA, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www.regulaforensics.com/en/support/glossary-banknotes/
[8] CCLSECURE, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://cclsecure.com/eclipse/
[9] GUARDIAN, Keeping you notified, 2018

HORIZON - je pokroková lentikulárna technológia[10], ktorá umožňuje dynamický rad pohybov s prepínaním kontrastu. Ochranný prvok, ktorý využíva celú hĺbku substrátu, čo robí extrakciu alebo opakované použitie prvku mimoriadne ťažkým. Štruktúra priehľadnej fólie a tlačeného obrazu predstavuje pre falšovateľov významnú technologickú bariéru.[11]
CAMEO – bezpečnostný prvok, ktorý môžeme nazvať aj vodoznak v polymérovom substráte. Stále viac sa považuje za oveľa efektívnejší prvok ako viactonový vodoznak obsiahnutý v ceninovom papieri, pretože ho môžeme skúmať tak v odrazenom, ako aj v prechádzajúcom svetle. Cameo bol podporený vývojom technológie hĺbkotlače, aby sa zabezpečila konzistentná kvalita a trvanlivosť tlače. Spätná väzba a trendy falšovania ukázali, že zložitejší obraz bol účinnou metódou na potlačenie hrozieb zo sieťotlače a falšovania bankoviek.[12]
TRUEIMAGE - je najnovšou funkciou holografického obrazu v polymérových bankovkách. Obrazce sú vizuálne diferencované prostredníctvom svojho 3D fotorealistického zobrazovania s kinematografickými efektmi animácie, ktoré riešia potreby jednoduchej autentifikácie a silného technického zabezpečenia.
PUREIMAGE - holografické ochranné vlákna.
GEMINI - je špeciálny tlačený bezpečnostný prvok, ktorý sa javí ako jediná farba pri normálnom dennom svetle, ale pod UV svetlom sa transformuje na dve samostatné fluorescenčné farby.[13]

Obrázok č. 3: ochranný prvok LATITUDE

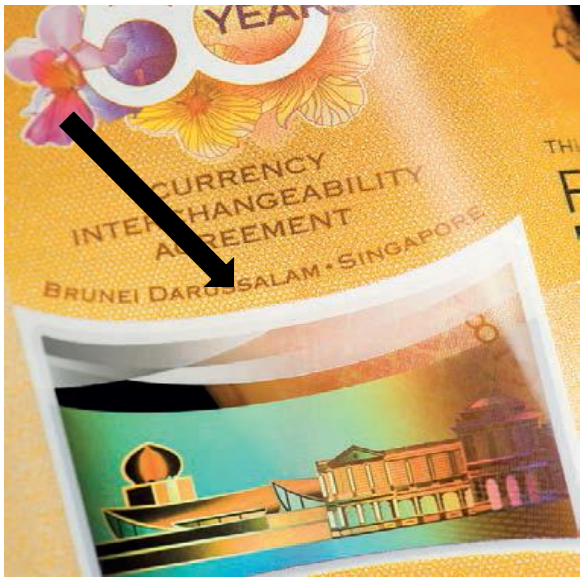

zdroj: www.cclsecure.com

Hybridný substrát - alternatívnou definíciou je hybridný polymér. Bankovka s hybridným polymérom je v podstate papierová bankovka s polymérovým pásmom resp. páskou, ktorá sa aplikuje vertikálne po celej výške bankovky (meria 74 mm). Podkladový materiál s názvom Durasafe® (napr. Švajčiarský frank) je patentovaná symetrická kompozícia s papierom na vonkajšej strane a polymérnym jadrom v strede bankovky (trojvrstvový substrát v kompozícii:

[10] Lentikulárna technológia - tlač špeciálne pripraveného obrazu priamo na tzv. lentikulárnu fóliu, ktorá umožňuje prehliadanie rôznych obrazov podľa uhľa pohľadu. V závislosti na technike prípravy a smere usporiadania prúžkov fólie sa dajú dosiahnuť rôzne vizuálne efekty.
[11] CCLSECURE, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://cclsecure.com/horizon/
[12] GUARDIAN, Vignette design evolves into the CAMEO™ portrait, 2015
[13] DELARUE, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www.delarue.com/global-insights/new-and-news/product-spotlight

papier - polymér - papier) (obr. č. 4). Povrch tvorí klasický ceninový papier, ale polymérové jadro dáva substrátu mechanickú pevnosť a umožňuje náhodne umiestniť transparentné okná v bankovke. Všetky výhody papiera a polyméru sú kombinované v jednom substráte.[14]

Obrázok č. 4: trojvrstvový substrát v kompozícii: papier - polymér - papier

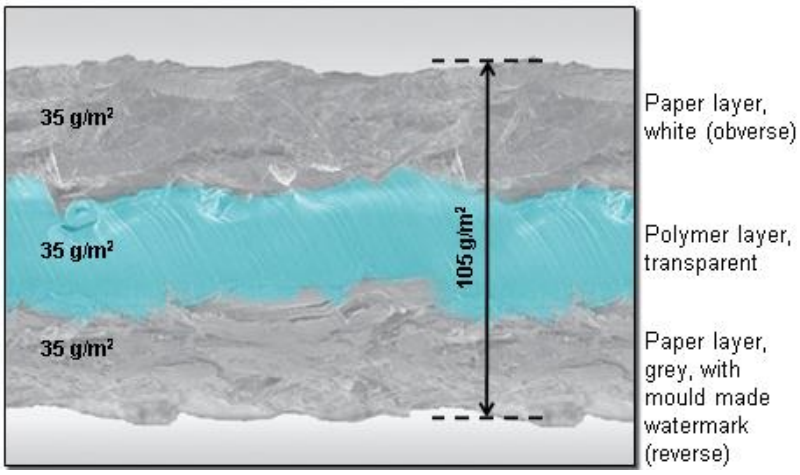

zdroj: www.landqart.com

Ochranné prvky:

SIGNUM – je druh vodoznaku s výrazným, ľahko rozpoznateľným efektom, ktorý otvára možnosti kreatívnych návrhov bankoviek. Charakteristický vzhľad sa dosiahne pridaním oblastí, ktoré sú tmavšie ako okolitý papier. Tmavšie oblasti sú vytvárané väčším hromadením papierových vlákien, vďaka čomu sú veľmi ľahko viditeľné. Vďaka vysokej hustote a teda pevnosti papiera v týchto oblastiach je signum vhodný na použitie v tenkých papieroch nanášaných na viacvrstvové substráty.[15]

Ďalšími novými bezpečnostnými prvkami v hybridnom substráte sú: Irisafe®Micro, inovatívny prvok, ktorý má ostro definované farebné hrany; Polarisafe®, ktorý je možné skryť alebo zabudovať do bezpečnostných vlákien alebo do dúhových pruhov.

Doklady

Cestovné doklady podľa nariadenia Rady EÚ č. 2252/2004 o normách pre bezpečnostné znaky a biometriu v pasoch a cestovných dokladoch vydávaných členskými štátmi, schváleného dňa 13. 12. 2004, musia obsahovať prvé biometrické prvky ako podobu tváre a odtlačky prstov. Zavádzanie biometrických prvkov prináša nové spôsoby ochrany dokladov.

Biometrické prvky – môžeme ich rozdeliť do dvoch skupín:

1) stabilné dáta – založené na fyzických a fyziologických aspektoch, ktoré merajú fyziologické vlastnosti fyzickej osoby. Zahŕňajú: odtlačky prstov, rozpoznanie dúhovky, rozpoznanie tváre, analýzu sietnice, analýzu markantov hlavy, tvar ucha, pach tela, rozpoznanie hlasu a analýzu DNA.

[14] LANDQART, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://d5dwhsczpju0i.cloudfront.net /assets/files/1082/lq_brochure_durasafe_en.pdf
[15] LANDQART, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www.landqart.com/products/signum/

2) dynamické dáta - založené na meraní chovania osoby a zahŕňajú: verifikáciu podpisu, analýzu stlačenia tlačidiel.[16]

Ochranné prvky:

SKYLIGHT - je špeciálna, jedinečná a komplexná vodoznaková funkcia pre použitie v pasoch, kde sa malé plochy javia svetlejšie a tenšie ako ich pozadie. SkyLight ™ bráni rozdeleniu papiera, zdvíhaniu laminátu a opätovnému zloženiu s podvodnými údajmi.
Opticky variabilná farba (OVI) – farba obsahujúca pigmenty, ktoré pôsobia ako interferenčné filtre vďaka ktorým vznikajú výrazné farebné zmeny pri zmene uhla pohľadu napr. zmena farby lipového lístka z purpurovej do zelenej na občianskom preukaze.
DYNAPRINT - kombinácia MLI (***M**ultiple **L**aser **I**mage*) vodorovný raster a OVI opticky variabilná farba.[17]

TLE (**T**ransparent **L**aser **E**ngraving) - priehľadné laserové gravírovanie. Je vo forme priehľadných vyvýšených znakov na vonkajšom povrchu substrátu. Zvyšuje bezpečnosť dokumentu bez toho, aby sa znížila jeho čitateľnosť.
PCP (**P**olycarbonate **C**olour **P**ersonalisation) - polykarbonátová farebná personalizácia. Technológia farebnej personalizácie polykarbonátových kariet vo vnútri ich štruktúry. Zvyšuje bezpečnosť výrobného procesu.[18]

Záver

Metódy technickej ochrany chránených dokumentov sa v značnej miere líšia, a to v závislosti od toho, o aký dokument ide. Existuje veľké množstvo ochranných prvkov, ktoré sú využívané pri technickej ochrane a preto je veľmi zložité zhodnotiť, či daný prvok je dôležitejší a významnejší pre ochranu daného dokumentu. Pri bankovkách zohráva veľkú úlohu v ochrane použitý podkladový materiál. Medzi významné trendy považujeme zavádzanie polymérových a hybridných substrátov, ktoré umožňujú vznik inovatívnych bezpečnostných prvkov. Vlastnosti polymérového substrátu, ako je priehľadnosť dovoľuje umiestňovať prvky ochrany do priehľadných okien ako napríklad eclipse, latitude, horizon a pod. Pri cestovných pasoch je dôležité spomenúť prvky biometrickej ochrany, ktorá bude aj v budúcnosti zohrávať podstatný význam pri ochrane a identifikácii držiteľa pasu. Členské štáty EÚ musia, podľa nariadenia Rady EÚ č. 2252/2004 o normách pre bezpečnostné znaky a biometriu v pasoch a cestovných dokladoch, vydávať pasy, ktoré obsahujú biometrické prvky ako podobu tváre a odtlačky prstov. Môžeme predpokladať, že v budúcnosti budú v rámci biometrickej ochrany pribúdať prvky ako napríklad analýza sietnice, tvar ucha, pach tela, rozpoznanie hlasu a analýzu DNA.

Literatúra

KURILOVSKÁ, L. – SVOBODA, I. a kol., Kriminalistika, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017, 430 s. ISBN 978-80-8054-754-0
PANÁK, J., ČEPPAN, M., DVONKA, V., KARPINSKÝ, Ľ., KORDOŠ, P., MIKULA, M., JAKUCEWICZ, S., Polygrafické minimum, Bratislava, Typoset, 2008, 264 s., ISBN 978-80-970069-0-7

[16] RAK, R., MATYÁŠ, V., ŘÍHA, Z., Biometrie a identita člověka ve forenzních a komerčních aplikacích, 2008
[17] REGULA, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www.regulaforensics.com/en/support/glossary-documents/
[18] PWPL, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www.pwpw.pl/en/Competencies/Security_features.html#inne_zabezpieczenia

RAK, R., MATYÁŠ, V., ŘÍHA, Z., Biometrie a identita člověka ve forenzních a komerčních aplikacích, Praha: Grada Publishing, 2008, ISBN 978-80-247-2365-5
SINGH. N.P., Polymer banknotes - a viable alternative to paper banknotes, In: Asia - Pacific business review, 2008, s. 42 - 50, ISSN 0973-2470
STRAUS, J. a kol., Kriminalistická technika, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 446 s., ISBN 978-80-7380-409-1

Elektronické zdroje

BANK OF ENGLAND, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www. bankofengland.co.uk/statistics/banknote
CCLSECURE, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://cclsecure.com/eclipse/
CCLSECURE, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://cclsecure.com/horizon/
DELARUE, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www.delarue.com/global-insights/new-and-news/product-spotlight
GUARDIAN, Keeping you notified, In: Specimen issue 8, 2018, s. 3, Dostupné na internete: [online] 20. 12. 2019 https://www.cclsecure.com/uploads/pdfs/Specimen%208%20English %20-%20web.pdf
GUARDIAN, Metamerics shine a new light on security inks, In: Specimen issue 3, 2015, s. 20 – 21, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://cclsecure.com/uploads/pdfs/ Specimen -Issue-3-EN.pdf
GUARDIAN, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://cclsecure.com/why-guardian/
GUARDIAN, Vignette design evolves into the CAMEO™ portrait, In: Specimen issue 8, s. 4 – 5, 2015, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://cclsecure.com/uploads/pdfs/ Specimen_Issue_5_EN_web.pdf
LANDQART, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://d5dwhsczpju0i. cloudfront.net /assets/files/1082/lq_brochure_durasafe_en.pdf
MASARYK, P., Kriminalistické skúmanie dokumentov, In: Krimi-sk č.1, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: http://www.ukk.sk/
PWPL, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www.pwpw.pl/en/Competencies /Security_features .html#inne_zabezpieczenia
REGULA, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www.regulaforensics.com /en/support/glossary-banknotes/
REGULA, [online] 20. 12. 2019, Dostupné na internete: https://www.regulaforensics.com /en/support/glossary-documents/

Keywords: security features, document, banknotes, passports, polymer, technical protection, biometrics

Summary

The aim of this paper is to describe new trends in document protection and the introduction of innovative security features. The structure of the article is general to concrete, meaning that the first part of the article briefly describes the division of documents in terms of protection, as well as the division of individual security features. In the next part of the article the author deals with new background materials of documents and new trends in the creation of security features, which are created depending on the background material. Documents for protection can be divided into two groups - protected and unprotected. Unprotected documents

can be defined as those that do not contain any protection elements, such as printed matter, covers, correspondence, letters and others. Protected documents are divided into: banknotes, ID cards, passports, valuables, control marks and other. These documents are of great importance for the company and their protection can be divided into legislative and technical. Legislative protection consists in the adoption of legal sanctions to prevent the falsification and modification of these documents. The technical protection of documents consists in the creation of safeguards that make falsification as difficult as possible.

npor. Ing. Matej Barta
Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: matej.barta@minv.sk

Recenzenti:

prof. JUDr. Jozef Meteňko, PhD.; pplk. JUDr. Magdaléna Krajníková, PhD.

Ján Berky

Problematika identifikácie obetí a trestných činov v marginalizovaných rómskych komunitách

Anotácia: V článku sa autor zaoberá identifikáciou obetí trestných činov v marginalizovanej rómskej komunite (ďalej v texte aj skratka MRK) a problematikou páchania trestných činov v tejto komunite. Identifikácia obetí trestných činov je sama o sebe z hľadiska kriminálneho poznania a spôsobov nedokonalá a je diverzifikovaná rôznymi smermi s rôznymi výstupnými hodnotami. Pre riešiteľa kriminálnej otázky nie je primárne dôležité len zistiť kto je páchateľ trestného činu a akým spôsobom spáchal trestný čin ale taktiež aj zistiť kto je obeťou trestného činu a v akom štádiu sa nachádza jeho viktimita a či je uzrozumený s pozíciou obete, čo v niektorých prípadoch nie je, či už pre obeť alebo pre subjekt vyšetrovania od začiatku úplne zrejmé. K závažnosti témy identifikácie obetí trestných činov a odhaľovania trestných činov v MRK negatívne prispieva fakt etnickej homogénnej latencie[1]. Autor na empirickom základe vysvetľuje princípy, možnosti a spôsoby identifikácie obetí a trestných činov v MRK a navrhuje teoretické koncepcie a možnosti riešenia danej problematiky.

Kľúčové slová: marginalizovaná rómska komunita, obeť a páchateľ trestného činu, viktimita, homogénna komunita, latentnosť

Úvod do problematiky

Rómska komunita je v našej spoločnosti všeobecne vnímaná ako problematická komunita kde hlavnými ukazovateľmi jej negativity je najmä páchanie protispoločenskej činnosti, neschopnosť integrácie, asimilácie, nevzdelanosť, nezamestnanosť, hygiena a iné. Faktory spoločenského negativizmu vychádzajú aj z historického kontextu, ktorý predstavuje Rómov ako kočovníkov[2], zlodejov koní, veštcov, komediantov, hudobníkov s neviazaným a bezstarostným spôsobom života. Je nevyhnutné však uviesť, že zaznamenaná história rómskeho národa skutočne opisuje množstvo spomenutých faktov a princípov, ktoré pretrvávajú u rómskej komunity až dodnes. Toto tvrdenie však neplatí generálne na všetkých členov tejto komunity.

Homogénnosť komunity vychádzajúca z historického postavenia Rómov ako outsiderov a existencia princípu udržiavania uzavretej a neprístupnej komunity[3] pre osoby bez etnickej príslušnosti k Rómom je doposiaľ pravdepodobne tým najhorším prvkom a automarginalizačným[4] znakom niektorých rómskych skupín. Rómska komunita je definovaná istými kultúrnymi identifikátormi avšak rozmanitosť tohto národa je rovnako rozmanitá ako spôsob života tohto národa v rôznych častiach na Slovensku. Všeobecný aj odborný diskurz je zameraný prevažne na skupiny Rómov žijúcich vo vylúčených komunitách[5] tzv. osadách, ktorých je na Slovensku podľa *Atlasu rómskych komunít* 804, pričom v ďalších 373 obciach žijú ďalšie, menšie skupiny Rómov[6]. Podľa tohto dokumentu žije na Slovensku približne 440 tisíc Rómov.

Marginalizovaná komunita, ktorú je možné kvantifikovať množstvom problémov súvisiacich s chudobou je postihnutá aj vysokou mierou kriminality a množstvom obyvateľov, ktorí boli postihnutí za svoje protiprávne konanie. Práve sociálne faktory majú vysoký vplyv na páchanie priestupkovej a trestnej činnosti jej obyvateľov. Častý výskyt kriminality znižuje vnímanie jej

[1] pozn. autora – prístupnosť do komunity je obmedzená vzhľadom na neprislušnosť k etniku, čím sa zvyšuje latentnosť kriminality
[2] HANCOCK I. *My Rómsky Národ*. Bratislava: APZ Bratislava, 2005, s.161-163.
[3] HANCOCK I. *My Rómsky Národ*. Bratislava: APZ Bratislava, 2005, s.108.
[4] vysv. osobitý vylučovací, uzrozumený a požadovaný postoj členov minority smerom k ostatným členom spoločnosti
[5] vysv. Jedná sa o komunity, ktoré sú osídlené najmä na okrajoch miest a obcí, prípadne v lokálnych častiach, ktoré sú mimo majoritnej spoločnosti.
[6] Atlas rómskych komunít 2019

nebezpečnosti pre danú lokálnu spoločnosť avšak rovnaké podmienky a obdobný prístup môžeme zaregistrovať skoro v každej takejto komunite. Byť trestne stíhaný, nie je pre jednotlivca z MRK extrémna situácia, ktorá by v jeho vnímaní mala významový dopad na jeho život (práca, vzdelanie, sociálny status v spoločnosti). Výkon trestu je jediným skutočným dopadom na život avšak tiež nie je výlučne vnímaný ako negatívum. Mnohí odsúdení sa vrátia z výkonu trestu so zlepšeným zdravotným stavom, vo fyzickej kondícii a častokrát aj s novými vedomosťami týkajúcimi sa páchania trestnej činnosti.

Uzavretosť komunity pred ostatnými členmi spoločnosti je významná pre udržanie latencie páchania kriminality. Odmietanie komunikácie s políciou je spôsobené viacerými kulturologickými a empirickými prvkami. Nedôvera smerom k majoritnej spoločnosti a zvlášť k polícii je dávnym dedičstvom rómskeho národa. Deti sú od malička poučované aby s príslušníkmi polície nekomunikovali. Prieskumy ukazujú, že medzi rómskym obyvateľstvom existuje apatia voči majoritnému obyvateľstvu a prevláda pocit nedôvery k tejto časti spoločnosti a jej inštitúciám. Podľa prieskumu Rómovia tvrdia, že na Slovensku nemajú zaručené rovnaké postavenie a práva v spoločnosti, sú vystavení ohrozeniu, neveria v nestrannosť polície a verejnej správy[7]. Na tomto základe môžeme oprávnene hovoriť o problematickej identifikácii tak obetí ako aj trestných činov v marginalizovaných rómskych komunitách.

Pre príslušníka polície je ťažké preniknúť do takto izolovanej spoločnosti a vykonávať akékoľvek úkony týkajúce sa odhaľovania, objasňovania a dokumentovania trestných činov a identifikovať páchateľov a obete z radov osôb žijúcich v rómskych marginalizovaných komunitách.

Trestná činnosť v marginalizovanej rómskej komunite

Trestnú činnosť v rómskej komunite môžeme deliť horizontálne aj vertikálne na základe vstupných údajov týkajúcich sa charakteristiky rómskej komunity, jej postavenia a taktiež spôsobu a druhu páchania trestnej činnosti. Páchanie trestnej činnosti a jeho diferenciácia závisí od množstva faktorov. Svojím spôsobom sa v hrubom ryse neodlišuje od páchania trestnej činnosti v majoritnej spoločnosti. Existujú však rôzne špecifiká, ktoré odhaľovanie a objasňovanie trestnej činnosti v komunitách sťažujú. Ako najväčší problém vnímame už spomenutú uzavretú homogénnu komunitu, do ktorej nemá prístup príslušník z majority, tobôž nie uniformovaný policajt, či pracovník kriminálnej polície. Preto pri odhaľovaní a objasňovaní trestnej činnosti v komunitách využívame najmä prostriedky operatívno-pátracej činnosti služby policajného agenta, legalizanta a osôb, ktoré konajú v prospech policajného zboru a sú príslušníkmi tejto komunity.

Operatívno-pátracia činnosť je predovšetkým zameraná na odhaľovanie trestných činov, ktoré sú pôvodne latentné, na zistenie páchateľov a účastníkov trestného činu, ako aj ďalších závažných okolností v prípadoch, keď tieto úlohy nie je možné splniť len trestno-procesnými spôsobmi a postupmi alebo len veľmi obtiažne. Preto operatívno-pátracia činnosť je vo vzťahu k trestno-procesnej činnosti subsidiárna, lebo jej poslaním v danom zmysle je vytvárať priaznivé podmienky pre trestné konanie a pre meritórne rozhodovanie. Vo vzťahu k trestno-procesnej činnosti sa operatívno-pátracia činnosť prejavuje buď v oblasti predchádzania, odhaľovania a dokumentovania skutkov vykazujúcich znaky trestného činu alebo prebieha paralerne s procesom trestného konania[8].

Tak ako latentnosť aj priebeh procesu kontinuálne prebiehajúci s vývojom bezpečnostnej situácie je pre nás veľmi dôležitý. Mnohokrát zohráva hlavnú úlohu v úspešnosti alebo

[7] ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice – My a oni v multikultúrní společnosti 21. století*. Praha: Portál s.r.o., 2001.
[8] BANGO, D. in. *II. Kriminalistické dni na Slovensku.* Bratislava: APZ v Bratislave, 2000, s. 88.

v neúspechu policajného vyšetrovania či zákroku. *V súlade s požiadavkami spoločnosti, ktoré sú odrážané v policajnej praxi je možné vysloviť záver, že je potrebné v reálnom čase identifikovať a riešiť rozpory medzi dynamicky sa meniacou bezpečnostnou situáciou a relatívne stabilnými (niekedy aj zastaranými) policajnými prístupmi pri jej riešení (pretrvajúca dominancia retrospektívneho prístupu v procese policajného poznania nie je zjavná)*[9].

V policajnej praxi sme sa v súvislosti s operatívno-pátracou činnosťou a spravodajskou činnosťou zaoberali len v súvislosti s ich aplikáciou prostredníctvom polície. Dnešná doba však prináša overený fakt, ktorým s určitosťou tvrdíme[10], že „spravodajská činnosť" a „operatívno-pátracia činnosť" sa vyskytuje aj na strane protiprávneho konania, teda na strane kriminality. Môžeme hovoriť o „spravodajských hrách" páchateľov trestnej činnosti v etnikách, kde určité skupiny vytvárajú falošný dojem spolupráce s políciou, ktorá je podľa nich korupčná, cielene posúvajú rôzne informácie aby dosiahli pocit bezmocnosti obete, získavajú informácie, vykonávajú sledovanie, monitorujú osoby, vykonávajú hliadkovanie v blízkosti nelegálneho konania a podobne. Tým podporujú dlhotrvajúcu a pevnú latentnosť kriminálnych aktivít v etnikách. Ďalšími negatívnymi faktormi latentnosti sú napr. dobrovoľná identifikácia s rolou obete, právne nevedomie obete, odkázanosť obete na páchateľa a podobne.

Rozsah trestnej činnosti v rómskej komunite závisí aj od fluktuácie rómskeho etnika. Trestná činnosť ako taká nikdy nevymizne a vnímame ju ako pomyselný tieň spoločnosti, ktorý nás neustále prenasleduje a je od nás neoddeliteľný. Migrácia jednotlivcov, rodín, či celých komunít vytvára neustále dynamický a flexibilný avšak pomerne stabilný charakter trestnej činnosti. Jeho zostup alebo vzostup je závislý od stavu a veku komunity, jej štruktúry a vzťahov v syntéze s flexibilitou negatívnych činiteľov v komunite, ktorí sú vzhľadom na jej bohatosť možností páchania trestnej činnosti zúčastnení. Pri odhaľovaní a objasňovaní trestnej činnosti v marginalizovaných komunitách musíme poznať konkrétne znaky, ktoré nám pro futura dovolia analyzovať bezpečnostné riziko spojené s páchaním trestnej činnosti týkajúcich sa subjektov MRK. Výber kritérií záleží na subjekte poznávania a jeho záujmu. Našu vybranú analýzu môžeme v základe identifikovať z pozície objektu a vzťahov príslušníkov MRK v súvislosti s TČ:

Podľa kriminálných skúseností:

- Rómovia, ktorí nemajú žiadne kriminálne skúsenosti
- Rómovia, ktorí boli trestne stíhaní avšak trestné stíhanie bolo zastavené
- Rómovia, ktorí boli obžalovaní ale oslobodení súdom
- Rómovia, ktorí boli odsúdení s podmienečným trestom odňatia slobody
- Rómovia, ktorí boli odsúdení s podmienečným trestom odňatia slobody a bol im uložený trest povinnej práce alebo iná sankcia alebo trest
- Rómovia, ktorí boli odsúdení na výkon trestu v I. NV
- Rómovia, ktorí boli odsúdení na výkon trestu v II. NV
- Rómovia, ktorí boli odsúdení na výkon trestu v III. NV
- Rómovia, ktorí spáchali trestný čin prvýkrát
- Rómovia, ktorí boli opakovane odsúdení - recidíva
- Rómovia - opakovaná recidíva
- Rómovia, ktorých trestná činnosť doposiaľ nebola odhalená
- Rôzne špecifiká páchania trestnej činnosti latentným spôsobom

[9] LISOŇ, M. Obete Kriminality, In. *Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Bratislava: APZ Bratislava, 2013, s.319.
[10] vlastné zistenie autora

Podľa spôsobu páchania trestnej činnosti spočívajúcej v počte zúčastnených osôb:

- Jednotlivec, dvojica
- Rodinné putá (otec, syn, starý otec a podobne)
- Skupina[11]homogénna (Rómovia bez príbuzenského pomeru)
- Skupina záujmová (osoba z majority, spája ich spoločný záujem na TČ)
- Komunita[12]

Dôležitou otázkou pri páchaní kriminality je otázka motívu. V marginalizovaných komunitách môžeme hovoriť o rôznych dôvodoch a príčinách.[13] V jednoduchosti môžeme uviesť podľa nášho názoru základné dôvody a vzťahy, ktoré sú najčastejšie zúčastnené pri páchaní protiprávnej činnosti v MRK. Tvrdíme[14], že, rozsah a miera kriminality je:

- závislá na sociálnom postavení
- definovaná depriváciami základných životných potrieb
- latentná homogénnou definíciou komunity
- ovplyvnená zníženým prahom zodpovednosti
- ovplyvnená zníženou depriváciou strachu z odhalenia
- identifikovaná s vysokou mierou latencie
- mierou marginalizácie a etnického profilovania
- ovplyvnená nižším stupňom rešpektovania noriem
- ovplyvnená nízkym stupňom výchovy v rodinnom prostredí
- ovplyvnená dôrazom spoločnosti kladeným na prevýchovu, nie na výchovu

Je zrejmé, že by sme mohli uviesť mnohé ďalšie faktory, ktoré by oprávnene mohli patriť do našej základnej kategorizácie. V súvislosti s páchaním trestnej činnosti v MRK môžeme použiť pojem všehodruhové páchanie trestnej činnosti. V MRK má zastúpenie takmer každá z druhovej kategórii trestnej činnosti. Páchanie trestnej činnosti v MRK však nemožno pripisovať etnicite ale najmä zlým sociálnym podmienkam, ktoré môžeme považovať za rizikové faktory vzniku a udržania kriminality v danej komunite.

Problémy pri identifikácii obetí v marginalizovaných komunitách

S obeťou kriminality sa na poli policajnej práce stretávame najmä vtedy keď vyjde najavo trestný čin alebo iný protiprávny čin. Identifikácia obete je v takýchto prípadoch jednoznačná hlavne vtedy keď nám obeť opisuje akému protiprávnemu činu bola vystavená. Obeť by sme mohli zaradiť podľa nasledovných kritérií:

- obeť, ktorá bola vystavená jednorázovému protiprávnemu konaniu a toto konanie oznámila
- obeť, ktorá bola vystavená jednorázovému protiprávnemu konaniu a toto konanie neoznámila

[11]Autor nemá na mysli skupiny v zmysle trestného poriadku, môžeme však vychádzať z ich definície

[12]Páchanie ekonomickej trestnej činnosti celou komunitou (podvody minihotovosti, provident, nebankové spoločnosti)

[13] SVOBODA, I., JURISOVÁ, M. Trestné činy z nenávisti v podmienkach Slovenskej republiky. In *Sborník z VI. ročníku mezinárodní konference Kriminologické dny pořádaný ve dnech 18.–19. 1. 2018 Českou kriminologickou společností ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci, 1. vydání.* Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2018. s. 26-42.

[14] vlastné zistenie autora v súvislosti s výkonom jeho policajnej praxe v MRK

- obeť, ktorá je vystavovaná opakovanému protiprávnemu konaniu a toto konanie oznámila
- obeť, ktorá je vystavovaná opakovanému protiprávnemu konaniu a toto konanie neoznámila
- obeť, ktorá je vystavovaná dlhodobému opakovanému protiprávnemu konaniu a toto konanie oznámila
- obeť, ktorá je vystavovaná dlhodobému opakovanému protiprávnemu konaniu a toto konanie neoznámila
- obeť, ktorá je vystavovaná protiprávnemu konaniu a nepovažuje sa za obeť
- obeť, ktorej identifikácia je problematická z viacerých dôvodov
- obeť, ktorá nedá alebo odvolá súhlas na trestné stíhanie blízkej osoby

Primárnym znakom tohto jednoduchého delenia je skutočnosť či toto protiprávne konanie vyšlo najavo alebo nie. Sekundárnym znakom sú dôvody, pre ktoré sa tak stalo alebo nestalo. V prípade marginalizovaných komunít musíme vziať do úvahy viaceré elementy latencie trestného činu vychádzajúce z homogénnosti komunity a identifikácie obete najmä v súvislosti so sekundárnymi znakmi. Medzi tieto môžeme zaradiť[15]:

- Inštitucionalizmus
- Byrokracia
- Nedostupnosť informácii pre určité cieľové skupiny
- Nerešpektovanie špecifík cieľových skupín
- Podceňovanie cieľových skupín
- Nedostatočná identifikácia obetí
- Nesprávny spôsob identifikácie
- Zlý systém prevencie
- Zle nastavené projekty zamerané na prevenciu a ochranu
- Neprepojenosť štátnych a verejných subjektov
- Neodbornosť a neprofesionalita
- Nedostatočný informačný tok
- Neznalosť fungovania orgánov pomoci zo strany obetí
- Nerešpektovanie súkromných subjektov štátnymi a opačne
- Nerešpektovanie a neznalosť spektra právomocí subjektov
- Nedostatočná právomoc orgánov
- Etnické profilovanie
- Nedostatočná ochrana obetí
- Nedostatok financií
- Slabý mediálny záujem o ochranu obetí z radov MRK
- Nízka miera intra a interdisciplinárnych systémov a subjektov
- Nesprávny a nedostatočný spôsob vyhodnocovania údajov a ich získavanie
- Všeobecný prístup k systému ochrany obetí
- Slabá legislatívna úprava (čiastková, rozdrobená, nesúvislá)

Z empirickej praxe sú pre rómske obete najcitlivejšie tie, ktoré súvisia s kultúrou a príslušnosťou k etniku.

Nerešpektovanie špecifík cieľových skupín – máme na mysli rómsku komunitu, ich kultúru, jazyk, systém fungovania a životný štýl, množstvo analfabetov, nedostatočná schopnosť chápania a vnímania, marginalizácia, vzťah k majorite a nedôvera, komunitný

[15] autor uvádza vlastné zistenia v súvislosti s výkonom jeho policajnej praxe v MRK

spôsob života, nedostatočný prístup k telekomunikačným a internetovým službám a ich neznalosť právneho vedomia.

Podceňovanie cieľových skupín – zľahčovanie situácie obete, nedostatok záujmu, pocit menejcennosti cieľovej skupiny, nadradenosť, arogantné vystupovanie a správanie smerom k obeti. Tykanie obeti. Predsudky a diskriminácia zohrávajú hlavnú úlohu v podceňovaní Rómov. *Ako predsudky označujeme názory alebo postoje jednej skupiny voči druhej, zatiaľ čo diskriminácia spočíva v skutočnom jednaní s druhými.*[16]

Nedostatočná identifikácia obetí – nedostatočné vyhodnotenie vstupných údajov k problematike obetí a jej identifikácie, akceptácia kultúrnych hodnôt rómskej komunity (napr. podriadenosť ženy mužovi, akceptácia násilia páchaného na rómskych ženách)

Etnické profilovanie – negatívny stereotypný prístup k obeti na základe jej príslušnosti k etniku bez ohľadu na jej postavenie, vzdelanie a pod.

Identifikácia obetí trestných činov

Východiskom pre identifikáciu obetí z radov MRK je zapojiť čo najväčší počet subjektov, ktoré majú do marginalizovaných komunít prístup z inštitucionálnej alebo dôvernej pozície. Je dôležité zvoliť správnu stratégiu pri identifikácii týchto obetí, tak aby bola zachovaná dôvera a funkčnosť predstaviteľov týchto inštitúcii alebo pozície.[17]

- metóda vzdelávacieho hárku v školách (deti z MRK – prísne dodržať legislatívu)
- spádový lekár – povinnosť nahlásiť podozrenie zo spáchania TČ
- terénni sociálni pracovníci
- identifikácia obetí prostredníctvom už spáchaných trestných činov (polícia)
- Osoby konajúce v prospech PZ
- Príslušníci ZVJS (postúpením informácie od osôb nachádzajúcich sa vo VTOS, VV)
- Tretie subjekty – (občianske združenia, MVO)
- Anonymné schránky (OO PZ, NsP, školy, pošty, obchodné domy)
- Dôverníci a predstavitelia rómskych komunít (vajda, starejší, rada starších a pod.)

Identifikácia obetí trestných činov v MRK by mala mať lokálnu orientáciu. Znalosť miestnej komunity je najdôležitejším faktorom pri identifikovaní obetí z MRK. Nemenej dôležitou je vzájomná spolupráca orgánov, ktoré majú vplyv a dopad na život obyvateľov týchto komunít s adresným vstupom pomocou vzájomného informačného toku. Týmto spôsobom by bolo možné odstrániť vysokú mieru latencie, nakoľko vstup do tejto komunity by bol z rôznych strán od rôznych subjektov, ktoré sú rómskou komunitou rešpektované a požívajú jej dôveru. Úlohou policajného zboru je však chrániť zdroj informácii, získané informácie vhodne spracovať vyhodnotiť a prijať adekvátne riešenia a zvoliť vhodné stratégie tak, aby boli získané vstupy čo najlepšie využité a aby bol splnený požadovaný cieľ.

Záver

Problematika trestnej činnosti a identifikácia obetí trestných činov v marginalizovaných komunitách je rozsiahla téma, ktorá je v súčasnosti často komunikovaná v spoločnosti. Doposiaľ sa nenašiel účinný prostriedok, ktorý by dokázal vyriešiť tzv. fenomén kriminality

[16] MURDZA, K. *Sociologické texty pre študentov bezpečnostno-právnej ochrany osôb a majetku.* Bratislava: APZ v Bratislave, 207, s.123.
[17] KURILOVSKÁ, L., SVOBODA, I. *Kriminalistika.* Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2017, s. 240.

v súvislosti s rómskou komunitou. Faktory, ktoré sú zúčastnené a takmer identické v každej vylúčenej komunite nie je možné odstrániť z jedného dňa na druhý. Úzko spätá multidisciplinárnosť týkajúca sa tak sociálnych, sociologických, kriminálnych a iných podmienok, ktoré sú rovnako identické v každej jednej komunite by si vyžadovala komplexné riešenie, ktoré však súvisí najmä s postojmi jednotlivcov, skupiny a komunity, a ktorého podmienky v určitom smere nie je možné prikázať. Narážame na problematiku ľudských práv v kontexte integrity osobnej zodpovednosti a spoločensky požadovaného cieľa eliminovať kriminalitu v marginalizovaných komunitách resp. zabezpečenia jej nulity. Všeobecné riešenie ktoré by bolo bezvýhradne účinné a platné doposiaľ neexistuje. Je však možné riešiť problematiku trestnej činnosti v MRK lokálnou stratégiou v súčinnosti s ostatnými orgánmi štátnej a verejnej správy s účasťou tretích subjektov. Súčinnosť a spolupráca týchto subjektov by bola účinným nástrojom slúžiacim na identifikáciu obetí trestných činov v marginalizovaných komunitách. Z empírie vieme, že bez spolupráce a angažovanosti subjektov, ktoré majú zásadný vplyv na bezpečnostnú situáciu v prostredí MRK nastáva chaos, dôležité informácie sa nedostanú k požadovanému adresátovi, vykonané opatrenia sú neúčinné a pomoc obetiam latentných trestných činov nenastáva, resp. nemáme o nich ani vedomosť. Komunita ostáva homogénna a teda uzavretá, pričom stav marginalizácie sa prehlbuje a postihuje všetkých jej obyvateľov čo má negatívny dopad tak na minoritu ako aj majoritné obyvateľstvo.

V článku autor používa najmä svoje dlhoročné profesionálne skúsenosti z prostredia marginalizovaných komunít.

Literatúra

BANGO, D. in. *II. Kriminalistické dni na Slovensku*. Bratislava: APZ v Bratislave, 2000, 252 s. ISBN 80-8054-142-6.

HANCOCK I. *My Rómsky Národ*. Bratislava: APZ Bratislava, 2005, 262 s. ISBN 80-88939-97-6.

KURILOVSKÁ, L., SVOBODA, I. *Kriminalistika.* Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2017, 432 s. ISBN 978-80-8054-724-0.

LISOŇ, M. Obete Kriminality, In. *Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Bratislava: APZ Bratislava, 2013, PVŠ, IRIS.

MURDZA, K. *Sociologické texty pre študentov bezpečnostno-právnej ochrany osôb a majetku. Bratislava:* APZ v Bratislave, 207, 177 s. ISBN 978-80-8054-417-1.

SVOBODA, I., JURISOVÁ, M. Trestné činy z nenávisti v podmienkach Slovenskej republiky. In *Sborník z VI. ročníku mezinárodní konference Kriminologické dny pořádaný ve dnech 18.–19. 1. 2018 Českou kriminologickou společností ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci, 1. vydání.* Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2018. s. 26-42. ISBN 978-80-88266-15-0.

ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice – My a oni v multikultúrní společnosti 21. století*. Praha: Portál s.r.o., 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

Atlas rómskych komunít 2019

Keywords:

marginalized Roma community, victim and perpetrator of crime, victimity, homogeneous community, latency

Summary

The issue of crime and the identification of crime victims in marginalized communities is an extensive topic that is currently widely communicated in society. So far there has not been found an effective means to solve the so-called the phenomenon of crime in connection with the Roma community. The factors that are involved and almost identical in each excluded community cannot be removed from one day to another. A close multidisciplinary approach to social, sociological, criminal and other conditions that are equally identical in each and every community would require a comprehensive solution, but mainly related to the attitudes of individuals, groups and communities, and whose conditions are not possible in a particular way command. We encounter human rights issues in the context of the integrity of personal responsibility and the socially desired goal of eliminating crime in marginalized communities respectively. ensuring its zero. There is no general solution that is absolutely effective and valid. However, it is possible to address the issue of crime in the MRC by means of a local strategy in cooperation with other state and public administration bodies with the participation of third parties. The synergy and cooperation of these actors would be an effective tool for identifying victims of crime in marginalized communities. From the Empire we know that without cooperation and involvement of subjects that have a major impact on the security situation in the MRC environment, chaos occurs, important information does not reach the requested addressee, the measures taken are ineffective and assistance to victims of latent crime does not occur. The community remains homogeneous and thus closed, while the state of marginalization is deepening and affecting all its inhabitants, which has a negative impact on both the minority and the majority population. In this article, the author uses his long-term professional experience from the environment of marginalized communities.

npor. PhDr. Mgr. Ján Berky
Okresné riaditeľstvo PZ Zvolen
Odbor kriminálnej polície
Zvolen, Švermu 4, 960 01
e-mail: jan.berky@minv.sk

Recenzenti:

prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.; doc. JUDr. PhDr. Ivo Svoboda, Ph.D.

Ondrej Blažek

Krízové riadenie a záchranný systém v Talianskej republike

Anotácia: Príspevok charakterizuje, opisuje a vysvetľuje deje, procesy a činnosti prebiehajúce v rámci problematiky krízového manažmentu v Talianskej republike. Príspevok sa čiastočne venuje komparatistike systému krízového riadenia v Talianskej republike so systémom krízového riadenia v Slovenskej republike. Súčasťou krízového riadenia je i integrovaný záchranný systém, ktorého prínosom je okrem zlepšenia komunikácie a koordinácie medzi jednotlivými zložkami, ktoré sa podieľajú na krízovom riadení, aj zavedenie jednotného čísla tiesňového volania 112.

Kľúčové slová: krízové riadenie, hasičský a záchranný zbor, civilná ochrana, integrovaný záchranný systém, tiesňové číslo 112, Talianska republika

Úvod do problematiky

Talianska republika je demokratický štát v južnej Európe, s bohatou históriou. Krízové riadenie (pred vznikom krízového manažmentu išlo o všetky činnosti zahrňujúce ochranu ľudí pred rôznymi katastrofami, nečakanými negatívnymi javmi) v Talianskej republike prešlo veľkým historickým vývojom až po kým sa dostalo do súčasnej podoby. Zlom nastal v roku 1976, kedy sa vo Friuli vyskytlo zemetrasenie a v roku 1980, kedy sa zemetrasenie vyskytlo v Irpinii. Od tohto obdobia sa začal vyvíjať novodobý legislatívny a inštitucionálny rámec krízového riadenia v Talianskej republike.

Poslanie a celková organizácia krízového riadenia v Talianskej republike je ovplyvnená najmä skúsenosťami krajiny s mimoriadnou udalosťou – zemetrasením. Jednotlivé výkonné zložky krízového riadenia (sily a prostriedky) sú preto v krajine rozmiestnené práve tak, aby dochádzalo čo k najlepšej reakcii (odozve) na prípadný výskyt zemetrasenia, ktoré je v krajine jednou z najčastejších mimoriadnych udalostí. Ďalšími mimoriadnymi udalosťami v Taliansku sú lesné požiare. Ako vyplýva z predchádzajúceho výskumu, jedným z nosných pilierov krízového riadenia v Taliansku je civilná ochrana, predstavujúca akýsi integrovaný systém, ktorý umožňuje na centrálnej aj miestnej úrovni chrániť životy, tovar, majetok a životné prostredie pred poškodením, či hroziacim poškodením spôsobeným prírodnými alebo technologickými katastrofami, či inými katastrofami. Podľa zákona z roku 1992 sa na činnosti civilnej ochrany podieľa celá štátna správa, regióny, provincie obce a horské komunity. Ďalej sú to všetky verejné inštitúcie a organizácie, či už verejné alebo súkromné organizácie, ktoré sa nachádzajú na území Talianska. Na civilnej ochrane sa preto podieľa najmä ústredná vláda v Taliansku s regionálnou-provinčnou vládou a miestnou vládou, spolu so súkromným sektorom (najmä právnickými osobami) a dobrovoľným sektorom (najmä Červený kríž). V Taliansku sa rozlišuje medzi pojmami civilná obrana a civilná ochrana. *Civilná obrana* predstavuje obranu obyvateľstva voči napríklad úmyselným činom, napr. teroristickému útoku alebo úmyselnému použitiu chemických, biologických, rádioaktívnych alebo nukleárnych látok. *Civilná ochrana* predstavuje ochranu, záchranu a pomoc obyvateľstvu, ako aj ochranu majetku v prípade výskytu mimoriadnych udalostí, ktoré majú pôvod v prírodných alebo v androgénnych zdrojoch ohrozenia. Civilná ochrana sa s civilnou obranou prelínajú a tieto činnosti sú uskutočňované v rámci oddelenia civilnej ochrany, ktoré sa nachádza pod Ministerstvom vnútra Talianskej republiky. Systém krízového riadenia v Taliansku je založený dominantne na civilnom riešení kríz, prostredníctvom systému civilnej ochrany, kde výkonnými zložkami sú hasičské a záchranné zbory, v niektorých prípadoch štátna polícia alebo armáda a dobrovoľnícke organizácie. Systém krízového riadenia rieši všetky druhy kríz a v rámci prípravy systému sa sústredí na všetky možné riziká, ktoré môžu vyústiť do konkrétnej krízovej situácie. Jednou z dôležitých súčastí krízového riadenia je systém reakcie na vzniknutú krízu (odozvy), ktorý je v Talianskej republike položený na *zásade subsidiarity*, čo sa prejavuje tak, že odozva začína vždy na miestnej úrovni a v prípade potreby sa postupne

zapájajú vyššie štruktúry a úrovne riadenia. V rámci uplatňovania zásady subsidiarity sa v Taliansku vytvoril systém, ktorý mimoriadne situácie kategorizuje do troch rôznych typov mimoriadnych situácií. Typ A, je krízová situácia, ktorá je zvládnuteľná na úrovni obce, typ B je krízová situácia riešená na regionálnej, provinčnej úrovni a typ C je mimoriadna situácia riešená a riadená z národnej úrovne. Zásada subsidiarity pri reakcii na krízu sa odzrkadľuje aj na určení politickej zodpovednosti za prípadne nezvládnutie krízovej situácie. Primárnu povinnosť a následnú politickú zodpovednosť za včasnú reakciu na krízu nesie starosta obce. Vrcholným politicky zodpovedným orgánom za krízové riadenie a integrovaný záchranný systém je predseda vlády (predseda Rady ministrov) Talianskej republiky.

Hlavným testom krízového riadenia v novodobej histórii Talianskej republiky bolo zemetrasenie v L´Aquile v roku 2009, kedy prišlo o život 309 ľudí a viac ako tisíc ľudí bolo zranených. Niekoľko desaťtisíc ľudí bolo nútených opustiť svoje domovy, nakoľko sa v dôsledku silného zemetrasenia stali neobývané. Reakcia krízového riadenia na vzniknutú situáciu poukázala silné a slabé stránky talianskeho systému krízového riadenia a civilnej ochrany. Ukázalo sa, že predpoklad dobrej spolupráce medzi jednotlivými riadiacimi a výkonnými zložkami sa v praxi osvedčil (najmä spolupráca odboru civilnej ochrany Ministerstva vnútra s hasičskými brigádami a armádou, ktorá bola nasadená v teréne. Pozitívnym výsledkom bola aj rýchla reakcia občanov, občianskych združení, dobrovoľníkov a dobrovoľných organizácií na vzniknutú situáciu. Katastrofa odhalila aj problém, ktorý vznikol v koordinácií medzi vládnou a miestnou úrovňou riadenia. Vláda prostredníctvom vedúceho odboru civilnej ochrany vykonávala riadenie vzniknutej situácie, ktoré môžeme spätne hodnotiť ako pomerne úspešné, nakoľko bolo rozsiahle a umožnilo veľmi rýchlu reakciu a nasedenie síl a prostriedkov na zvládnutie katastrofy. Spôsobilo to avšak problematické riadenie a koordináciu síl a prostriedkov, ktoré riadili miestnej orgány. Na miestnu úroveň sa vzniesla podľa výskumu ANVIL projektu vlna kritiky, ktorá vyvolala otázku, či je vhodné uplatňovať princíp subsidiarity pri reakcii na rôzne krízové situácie. Odhalená negatívna vlastnosť krízového riadenia súvisí bezprostredne s historickým vývojom krajiny, ktorá bola dlhé obdobie, až do roku 1861 politicky, inštitucionálne a právne nejednotná. Vynára sa tu teda problematický aspekt územného a správneho členenia štátu, problematický aspekt úrovní riadenia krízových situácií a vzájomného prerozdelenia a sprehľadnenia kompetencií orgánov štátnej správy a samosprávy na rôznych úrovniach riadenia.

Jedným zo základných rozdielov medzi Slovenskou republikou a Talianskou republikou je pri krízovom riadení postavenie civilnej ochrany, ktorá je síce v oboch krajinách chápaná ako „systém“ (a nie ako výkonná zložka), ale v Taliansku je priamo civilná ochrana systémom, vďaka ktorému počas krízových situácií sa vedúci odboru civilnej ochrany z Ministerstva vnútra dostane nad úroveň ostatných výkonných zložiek integrovaného záchranného systému a z tejto pozície riadi a koordinuje činnosti polície, armády, hasičského a záchranného zboru, dobrovoľných organizácií a ďalších zložiek participujúcich na krízovom riadení. Príkladom môže byť opäť zemetrasenie v L´Aquile v roku 2009, kedy sa z vtedajšieho vedúceho odboru civilnej ochrany (Guido Bertolaso) na Ministerstve vnútra Talianskej republiky stal na desať mesiacov osobitný komisár s mimoriadnymi právomocami podniknúť akékoľvek kroky na pomoc a ochranu obyvateľov po silnom zemetrasení. Jeho kompetencie sú počas trvania krízovej situácie rozsiahle a má vo vzťahu k miestnym orgánom veľmi silné postavenie. Starostovia miest, ktoré boli zemetrasením zasiahnutí, boli poverení vykonávaním rozhodnutí, ktoré vedúci odboru civilnej ochrany v pozícií osobitného komisára s mimoriadnymi právomocami, prijal. Príkladom rozhodnutí bolo napríklad využívanie materských škôl, základných škôl, stredných škôl ako evakuačných stredísk. Školské zariadenia a školy, ktoré boli zničené, boli vybudované na novo a po dvoch rokoch od zemetrasenia sa výučba opätovne obnovila. Ďalším z kompetenčne veľmi silných rozhodnutí boli rozhodnutie o vybudovaní nových domov odolných voči zemetraseniu, s tým, že museli byť seizmologicky aj ekologicky

kompatibilné s právnymi predpismi. Množstvo obyvateľov si následne tieto domy prenajalo (18 500), niektorí si prenajali voľné byty, alebo mali zabezpečený dočasný pobyt v hoteli. Náklady na náhradné ubytovanie uhradil odbor civilnej ochrany.

Jednotné číslo tiesňového volania – 112

Pri zriaďovaní koordinačných stredísk na prijímanie tiesňovej linky 112, Talianska republika pristúpila na vytvorenie dvojúrovňového systému linky 112. Prvá úroveň predstavuje prijatie hovoru na linku 112, kedy sú prijaté všetky hovory prichádzajúce na tiesňové číslo. Následne sú tieto hovory triedené, v závislosti od situácie, od problému, ktorý má volajúci. Volania na tiesňové číslo sú následne prepájané na druhú úroveň, ktorú predstavujú zložky polície, hasičov a zdravotnej starostlivosti. V porovnaní so Slovenskou republikou ide o podobný princíp, kedy je na prvej úrovni prijímania hovorov v rámci koordinačných stredísk 112, pracovník civilnej ochrany, ktorý následne, v závislosti od druhu tiesne volajúceho, prepája volajúceho na jednotlivé zložky integrovaného záchranného systému. Systém 112 je v Talianskej republike nastavený tak, že vytočením akéhokoľvek tiesňového čísla (112, 113, 115, 118, dokonca aj amerického čísla 911) sa volajúci v Taliansku dostane do kontaktu s operátorom jednotného strediska tiesňového volania 112.[1]

Orgánom zodpovedným za prevádzku jednotného čísla tiesňového volania bol spočiatku Regionálny núdzový pohotovostný podnik a prvou provinciou, kde bolo jednotné číslo tiesňového volania sprevádzkované bola provincia Lombardsko. Zavádzanie jednotného tiesňového čísla 112 prebiehalo od roku 2010, pričom v každej provincii bolo zavádzané neskôr a dodnes (október 2019) nie je kompletne ukončené zavádzanie tiesňového čísla v rámci celej krajiny.[2] Dňa 20. januára 2016 bola Radou ministrov schválená vykonávacia vyhláška na zavedenie jednotného tiesňového čísla v rámci celej Talianskej republiky.[3] Naposledy bolo jednotné tiesňové číslo 112 aktivované v regióne Palermo, v októbri 2019.[4]

---

[1] Viac informácii dostupných online na WWW (11.11.2019, 08:48): *http://www.areu.lombardia.it/web/home/servizionue112*

[2] Informácie dostupné z oficiálnej WWW stránky integrovaného záchranného systému Talianskej republiky, dostupné z WWW (11.11.2019, 08:51): *http://112.gov.it/en/home_en/*

[3] Dostupné z WWW (11.11.2019, 09:00): *http://www.governo.it/articolo/comunicato-stampa-del-consiglio-dei-ministri-n-101/4006/*

[4] Viac informácií na WWW (11.11.2019, 09:05): *http://www.prefettura.it/palermo/contenuti/Parte_anche_a_palermo_e_provincia_il_numero_unico_di_emergenza_112_gia_attivo_nella_sicilia_orientale-7718470.htm*

Obrázok č. 1: Zjednodušená schéma vysvetľujúca dvojúrovňové fungovanie jednotného koordinačného strediska 112 v Talianskej republike

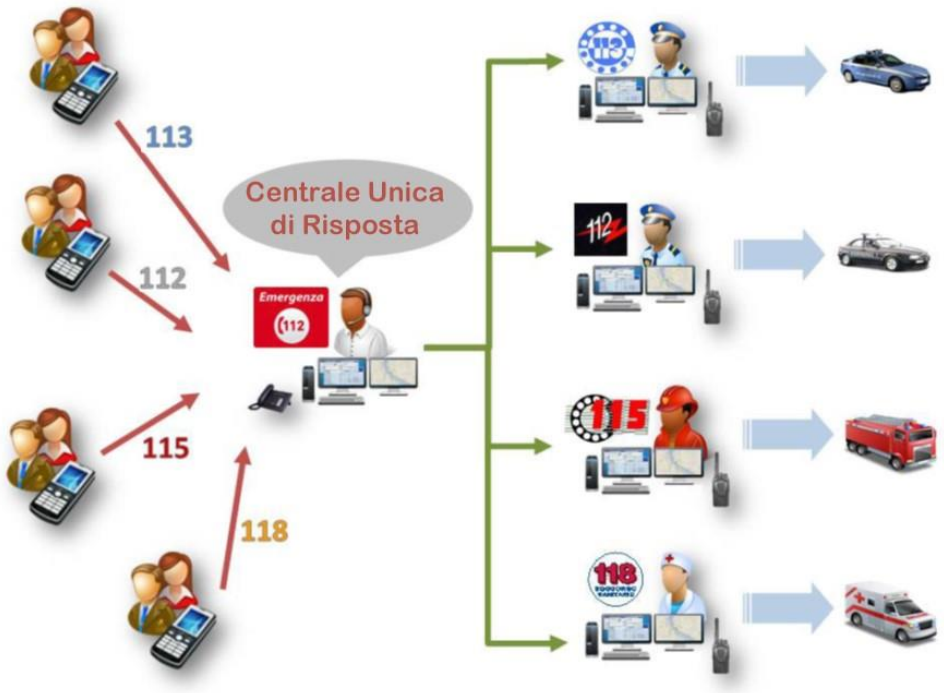

zdroj: http://www.prefettura.it/palermo/contenuti/Parte_anche_a_palermo_e_provincia_il_numero_unico_di_emergenza_112_gia_attivo_nella_sicilia_orientale-7718470.htm)

Národný zbor hasičov v Taliansku

Neodmysliteľnou súčasťou integrovaného záchranného systému v Talianskej republike je Národný zbor hasičov, ktorý je v rôznych dokumentoch uvádzaný pod skratkou CNVVF, alebo VV.F, čo predstavuje skratku od celého názvu v taliančine *„Corpo Nazionale dei Vigilli del Fuoco“*.[5]

Národný zbor hasičov v Taliansku predstavuje civilnú operatívny a administratívny orgán, ktorý kompetenčne spadá pod Ministerstvo vnútra Talianskej republiky. V rámci Ministerstva vnútra ide o rozšírenie odboru hasičského zboru, záchrannej služby a civilnej obrany. Z hľadiska vnútroštátneho krízového riadenia je Národný zbor hasičov súčasťou systému civilnej ochrany.

Prvé modernejšie hasičské zbory vznikali v Taliansku začiatkom 19. storočia, teda ešte pred zjednotením Talianska, ktoré prebehlo v roku 1861. Až do tridsiatych rokov 20. storočia boli hasičské zbory neorganizované na štátnej úrovni, pričom k centralizácii došlo až zákonom č. 960/1939, vydaným 22. mája 1939, ktorý menil kráľovský dekrét z 28. februára 1939, ktorým boli zrušené všetky dovtedajšie staré organizácie hasičov (na vertikálnej a horizontálnej úrovni) ako aj rôzne provinčné organizácie a zákonom č. 1570/1941 zo dňa 27. decembra 1941 bol zavedený pojem Národný orgán hasičov, ktorý v rámci organizácie bol umiestnený pod ministerstvom vnútra.[6]

---

[5] Oficiálna WWW stránka Národného zboru hasičov v Taliansku je dostupná online z WWW (11.11.2019): *http://www.vigilfuoco.it/aspx/home.aspx*

[6] Kráľovský dekrét a vtedajšie zákony sú dostupné na WWW (11.11.2019): http://augusto.digitpa.gov.it/gazzette/index/download/id/1939049_SO

Národný zbor hasičov v Talianskej republike je zaradený pod vnútroštátnu službu civilnej ochrany, ktorá je v rámci Talianska chápaná ako systém. *Hierarchicky* sú hasiči ako výkonná zložky integrovaného záchranného systému zaradení pod Ministerstvo vnútra Talianskej republiky. *Funkčne* sú hasiči zaradení pod systémom civilnej ochrany od roku 2012. Medzi úlohy Národného zboru hasičov patrí prioritne ochrana ľudí, zvierat a majetku, vrátane naliehavej technickej pomoci. Hasičský zbor v Taliansku je využívaný nielen počas nevojenských ohrození, ale aj počas ohrození vojenských, napríklad v prípade vojenských krízových situácií spojených s chemickými, bakteriologickými, rádiologickými a jadrovými hrozbami. Využitie hasičov je aj v prípade Talianskej republiky, podobne, ako u nás, široké. Bezpečnosť štátu zabezpečujú nielen *vnútornú*, ale v prípade potreby i *vonkajšiu* bezpečnosť.

Na účely skúmania organizačnej štruktúry, môžeme Národný hasičský zbor Talianskej republiky rozdeliť na *vertikálnu* organizačnú štruktúru, *územnú* organizačnú štruktúru a *personálnu* organizačnú štruktúru. V rámci vertikálnej štruktúry sú hasiči v Taliansku zaradení pod Ministerstvo vnútra, v rámci oddelenia hasičov, verejnej záchrannej služby a civilnej obrany. Zaradenie vyplýva z rozhodnutia č. 398 zo 7. septembra 2001 o organizácii ústredných a výkonných úradov. Vedúcim hasičského zboru je **prefekt (generálny riaditeľ)**, ktorého menuje Ministerstvo vnútra. Prefekt nie je členom Národného zboru hasičov, je súčasťou tzv. *prefekturálnej kariéry*.[7] Organizácia Národného zboru hasičov je upravená legislatívnym dekrétom č. 139, z 8. marca 2006.

V rámci územnej štruktúry rozdeľujeme úroveň **regionálnu**, kde je vykonávané regionálne a medziregionálne velenie, ďalej úroveň **provinčnú**, kde provinčné velenie sa nachádza v každom provinčnom hlavnom meste a poslednou úrovňou sú **miestne (územné) jednotky - oddelenia**. V talianskych regiónoch je vytvorených viac ako 100 provinčných veliteľských stanovísk a to najmä vo väčších a hustejších obciach provincie, rovnako tak i v obciach vzdialených od hlavného mesta provincie. Najnižšími územnými jednotkami sú oddelenia, ktoré sú tvorené profesionálnymi alebo dobrovoľnými hasičmi.

Profesionálni hasiči (stála hasičská služba) sú hasiči v pracovnom pomere. Ďalej rozlišujeme v Talianskom systéme dobrovoľných hasičov a diskontinuálnych hasičov. Dobrovoľní hasiči sú tvorení najmä bývalými vojenskými brancami, ktorí boli neskôr začlenení do Národného zboru hasičov. Diskontinuálnych hasičov rozlišujeme na dve skupiny: tých, ktorí boli prepustení po výkone vojenskej služby v Taliansku a prejavili ochotu pokračovať ako hasiči[8] a tých, ktorí dobrovoľne ako občania absolvovali špecifický kurz[9]. Diskontinuálni hasiči môžu byť povolaní do služby najviac na dobu 20 dní, maximálne 8 krát ročne. Pri povolaní do služby môžu vykonávať všetky funkcie ako profesionálny (stály) hasič.

Profesionálni hasiči sú v pracovnom pomere, na základe absolvovaného výberového konania, kvalifikácie a testov a sú členení do štyroch kategórií: hasič, kvalifikovaný hasič, hasič expert a hasič koordinátor. V rámci výkonu hasičského povolania je možnosť špecializácie na konkrétne zásahy. Príkladom môže byť **jednotka vyšetrovania požiarov** (NIA), ktorá predstavuje orgán v rámci Národného zboru hasičov, ktorý skúma, analyzuje a vyšetruje príčiny požiaru ex offo alebo na žiadosť orgánu justície, či polície. Ďalšími jednotkami, ktoré môžu byť využité v rámci integrovaného záchranného systému Talianska sú **Podvodné a vodné jednotky Národného zboru hasičov**, ktoré zasahujú v prípade mimoriadnych udalostí na vodnej ploche, poprípade spojených s rizikami, ktoré sú s vodou spojené (napríklad: záchrana a vyhľadávanie ľudí na mori, jazerách, riekach, v zaplavených podzemných prostrediach, a podobne). **Vrtuľníková jednotka** je jednotka začlenená tiež pod Národným

[7] Prefekt môže byť v Taliansku chápaný aj predstaviteľ územnej samosprávy v rámci metropolitných miest a provincií. V tomto zmysle ide o poverenú osobu v rámci štátnej správy, ktorý je zodpovedný Ministerstvu vnútra.
[8] Poberajú plat rovnakým spôsobom ako stáli zamestnanci ale zamestnaní sú iba ako podporné osoby, pre prípad potreby v krízových situáciách.
[9] Nárok na hodinovú odmenu majú v prípade, ak dôjde k udalosti, kedy je ich zásah potrebný.

zborom hasičov, má k dispozícii 12 vrtuľníkov a ich cieľom je zabezpečenie leteckej podpory pozemným vozidlám pri všetkých typoch požiarov na celom území Apeninského polostrova. Ďalšou jednotkou je „**Alpínska jednotka“** (často uvádzaná pod skratkou SAF – *„speleo-alpínsko-fluviálna jednotka“*). Alpínska jednotka vykonáva riečne záchranné práce, speleologické práce, horolezecké práce, pričom využívaná je pri technicky náročnej a naliehavej záchrane. Ďalšími špeciálnymi jednotkami využívanými v integrovanom záchrannom systéme sú: Kynologická jednotka, Letisková hasičská jednotka, Námorná hasičská jednotka, jednotka CBRN.

Záver

Taliansky systém krízového riadenia a integrovaný záchranný systém pôsobiaci v rámci územia tejto krajiny má bohaté skúsenosti a rokmi overené postupy pri zvládaní mimoriadnych udalostí a pri riešení krízových situácií rôznych druhov, najčastejšie zemetrasení a lesných požiarov. Vďaka negatívnym neočakávaným javom sa krízové riadenie v Talianskej republike vyvíjalo ako efektívny systém, kde navzájom spolupracujú a koordinujú zložky záchranného systému s dobrovoľnými organizáciami, s výraznou pomocou cirkevných dobrovoľných organizácií. Skúsenosti z Talianska možno vnímať ako jeden z mnohých zdrojov myšlienok a nápadov, kde sú realizovateľné aj v rámci systému krízového riadenia v podmienkach Slovenskej republiky. Najmä široká účasť verejnosti prostredníctvom dobrovoľníckych organizácií a ich začlenenia do systému krízového riadenia je mimoriadne inšpiratívna aj pre náš záchranný systém a systém krízového riadenia. Problémovou stránkou a jedným z negatív talianskeho modelu krízového riadenia je organizácia štátnej správy a samosprávy, spojená s územným a správnym členením Talianskej republiky, kde častokrát podľa hodnotení expertov dochádza k horšej vzájomnej komunikácií. Jedným z príkladov, kedy územné a správne členenie Talianska a jeho historické tradície spôsobujú problémy je príklad zavádzania jednotného čísla tiesňového volania 112.

Literatúra

Country Study: Italy. In: Anvil project. Dostupné online na WWW (15.11.2019): *https://www.anvil-project.net*

Kráľovský dekrét a vtedajšie zákony na území Talianska. Dostupné na WWW (11.11.2019): *http://augusto.digitpa.gov.it/gazzette/index/download/id/1939049_SO*

Národný zbor hasičov v Taliansku. Dostupné na WWW (11.11.2019): *http://www.vigilfuoco.it/aspx/home.aspx*

Oficiálna WWW stránka integrovaného záchranného systému Talianskej republiky. Dostupné z WWW (11.11.2019, 08:51): *http://112.gov.it/en/home_en/*

Oficiálny vládny portál. Dostupný na WWW (13.11.2019): *http://www.governo.it/articolo/comunicato-stampa-del-consiglio-dei-ministri-n-101/4006/*

Tiesňová linka 112 – Lombardia. Dostupné na WWW (13.11.2019) *http://www.areu.lombardia.it/web/home/servizionue112*

Vademecum for civil protection. Dostupné online na WWW (15.11.2019): *https://ec.europa.eu/echo/files/civil_protection/vademecum/index.html*

Keywords: crisis management, civil protection, fire and rescue system, integrated rescue system, emergency number 112, Italy

Summary

The Italian crisis management system and the integrated rescue system operating within the country have rich experience and years of proven procedures in dealing with emergencies and in dealing with crisis situations of various kinds, most commonly earthquakes and forest fires. Due to the negative unexpected phenomena, crisis management in the Italian Republic has evolved as an effective system where the components of the rescue system cooperate with each other and coordinate with voluntary organizations, with significant help from church voluntary organizations. Experience from Italy can be perceived as one of many sources of ideas and ideas, where they are also feasible within the crisis management system under the conditions of the Slovak Republic. In particular, the wide public participation through volunteer organizations and their integration into the crisis management system is particularly inspiring for our rescue and crisis management systems. A problematic aspect and one of the negative aspects of the Italian crisis management model is the organization of the state administration and self-government, connected with the territorial and administrative division of the Italian Republic, where, according to experts' assessments, there is often a worse mutual communication. One example where Italy's territorial and administrative division and its historical traditions cause problems is the introduction of the single emergency number 112.

Mgr. Ondrej Blažek
Katedra verejnej správy a krízového manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: ondrej.blazek@akademiapz.sk

Recenzenti:

prof. Dr. Jacek Dworzecki, PhD.; doc. Ing. Michal Orinčák, PhD.

Ľuboš Cehlárik

Infračervená spektroskopia a možnosti jej využitia v kriminalistike

Anotácia: Infračervená spektroskopia patrí medzi najčastejšie používané spektroskopické metódy v kriminalistike, pomocou ktorej je možné skúmať rozličné druhy kriminalistických stôp. Nachádza široké uplatnenie v akademickom výskume, ale aj vo výskume forenzných laboratórií za účelom získavania výsledkov aplikovateľných do kriminalistickej praxe. Príspevok poskytuje informácie o vybraných možnostiach využitia infračervenej spektroskopie s Fourierovou transformáciou a jej modifikácií pri skúmaní špecifických kriminalistických stôp ako sú drogy, nové psychoaktívne látky, farmaceutické prípravky, výživové doplnky a iné.

Kľúčové slová: infračervená spektroskopia, chemometria, drogy, nové psychoaktívne látky, farmaceutický prípravok, výživový doplnok, automotive varnishes

Úvod do problematiky

Infračervená spektroskopia (IČ spektroskopia) je fyzikálno-chemická metóda, ktorá sa zaoberá meraním a vyhodnocovaním absorpčných spektier látok v oblasti vlnových dĺžok 800 nm až 1000 μm (rozsah vlnočtov od 12500 až 10 cm^{-1}). Výhodou infračervenej spektroskopie je možnosť skúmania látok vo všetkých skupenstvách, ako napríklad kvapalné látky, roztoky, pasty, práškové vzorky, laky, plyny, rozličné povrchy, polyméry, organické a anorganické zlúčeniny, biologické vzorky, oleje, katalyzátory, minerály, organometalické zlúčeniny. Svoje nezastupiteľné miesto má IČ spektroskopia pri identifikácií molekúl, dokazovaní nových zlúčenín, výskume chemických rovnováh a kinetiky chemických reakcií. Tento fakt dokazuje aj skutočnosť, že IČ spektroskopia patrí v súčasnosti k veľmi využívaným analytických technikám. V minulosti sa v IČ spektrometroch využívali optické hranoly ako disperzné zariadenia (40. roky minulého storočia) a optické mriežky (50. roky minulého storočia). Zavedenie Fourierovej transformácie a používanie interferometrov v spektrometroch prinieslo do oblasti skúmania chemických látok významný pokrok.[1]

Pri objasňovaní základných princípov fungovania infračervenej spektroskopie a pre pochopenie jej zákonitostí si môžeme v úvode položiť otázku, prečo niektoré zlúčeniny absorbujú infračervené žiarenie len určitých vlnových dĺžok a niektoré nie? Pri zodpovedaní tejto otázky sa musíme pozrieť na molekulárnu úroveň skúmaných látok. Každá molekula má svoju energiu, ktorá zodpovedá pohybom vo vnútri molekuly, čo sa prejavuje predlžovaním a skracovaním väzieb, zväčšovaním a zmenšovaním valenčných uhlov, pričom tieto javy nazývame vibráciami (obr. č. 1).[2]

[1] MILATA, V. a kol. 2008. *Aplikovaná molekulová spektroskopia.* Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2008. s. 253. ISBN 978-80-227-2960-4.

[2] McMURRY, J. 2007. *Organická chemie.* Brno: Vysoké učení technické v Brně – Nakladatelství VUTIUM. s. 406-407. ISBN 978-80-214-3291-8.

Obrázok č. 1: Niektoré dovolené vibračné pohyby v molekulách[3]

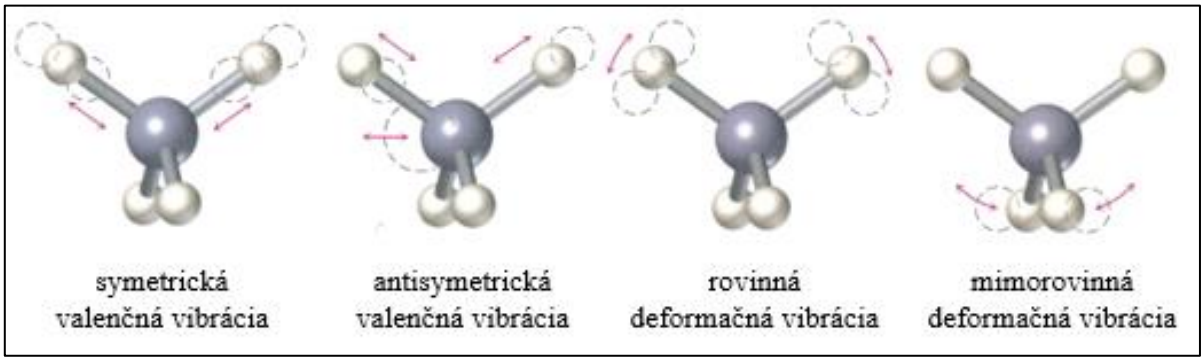

Energia molekuly sa nemení kontinuálne, ale je kvantovaná, a preto sa molekula môže predlžovať a skracovať s určitými frekvenciami, ktoré zodpovedajú určitým energetickým hladinám. McMurry vo svojej publikácií[4] uvádza príklad, ktorý je zameraný na dĺžku väzieb medzi atómami a upozorňuje, že vnímanie dĺžok chemických väzieb nemožno chápať ako hodnoty pevné, ale hodnoty priemerné, nakoľko väzby neustále menia svoju dĺžku v kontexte vyššie spomenutého. Napríklad väzba C-H, ktorá má priemernú dĺžku 110 pm kmitá s určitou frekvenciou, pričom sa striedavo predlžuje a skracuje ako pružina medzi dvoma atómami. Ďalej uvádza, že po ožiarení molekuly elektromagnetickým žiarením dôjde k pohlteniu energie v tom prípade, keď sa frekvencia elektromagnetického žiarenia zhoduje s frekvenciou vibrácie, čoho výsledkom (absorpcie energie) je zvýšenie amplitúdy vibrácie („pružina“ medzi dvoma atómami sa predlžuje a skracuje o niečo viac). **Princíp metódy teda spočíva v tom, že určitá frekvencia žiarenia, ktorá je absorbovaná molekulou zodpovedá určitému molekulovému pohybu, čo chemikom umožňuje skúmať rozličné typy molekulových vibrácií zlúčenín tým, že sa zmeria ich infračervené spektrum. Interpretáciou infračerveného spektra sa dá zistiť, aké druhy chemických väzieb sú prítomné v molekule meranej látky, čo má praktický význam pri následnom určovaní funkčných skupín, ktoré sa v molekule nachádzajú.**

Infračervené žiarenie sa vo všeobecnosti rozdeľuje na žiarenie v blízkej oblasti (near-infrared, NIR, 800 – 2500 nm, t. j. 12500 – 4000 cm^{-1}), potom nasleduje stredná oblasť (middle-infrared, MIR, 2,5 – 25 μm, t. j. 4000 – 400 cm^{-1}) a v ďalekej oblasti (far-infrared, FIR, 25 – 1000 μm, t. j. 400 – 10 cm^{-1}). Nízkoenergetické žiarenie v ďalekej infračervenej oblasti vyvoláva zmenu len rotačných stavov molekúl a pôsobením žiarenia v strednej a blízkej infračervenej oblasti dochádza k zmene rotačného aj vibračného stavu molekuly. Pre chemikov je z hľadiska štruktúrnych meraní najzaujímavejšia stredná a ďaleká infračervená oblasť.[5]

Interpretácia infračervených spektier je obtiažna, pretože skúmané molekuly bývajú často veľké, čo umožňuje značné množstvo valenčných a deformačných vibrácií. Výsledné infračervené spektrum preto obsahuje veľa absorpčných pásov, čo možno v praxi považovať za špecifický „odtlačok prsta“ danej zlúčeniny. Oblasť „odtlačku prsta“ sa nachádza zvyčajne v rozmedzí od 1500 cm^{-1} po asi 400 cm^{-1}, pretože v nej sú infračervené spektrá najzložitejšie.

[3] McMURRY, J. 2007. *Organická chemie.* Brno: Vysoké učení technické v Brně – Nakladatelství VUTIUM. s. 407. ISBN 978-80-214-3291-8.
[4] McMURRY, J. 2007. *Organická chemie.* Brno: Vysoké učení technické v Brně – Nakladatelství VUTIUM. s. 407. ISBN 978-80-214-3291-8.
[5] MILATA, V. a kol. 2008. *Aplikovaná molekulová spektroskopia.* Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2008. s. 253-254. ISBN 978-80-227-2960-4.

Platí zásada, že pokiaľ majú dve zlúčeniny takmer identické infračervené spektrum, môžeme povedať, že sa jedná o jednu a tú istú látku.[6]

Pri interpretácií infračervených spektier si všímame najčastejšie polohu a tvar absorpčných pásov, ich počet a intenzitu.[7] Väčšina funkčných skupín, ktoré molekula obsahuje má v infračervenom spektre charakteristické absorpčné pásy, pričom ich poloha sa u jednotlivých typov zlúčenín príliš nemení.[8] Pokiaľ dokážeme identifikovať jednotlivé absorpčné pásy funkčných skupín, tak získavame cenné informácie o štruktúre molekúl, čo je významný prvok pri komplexnej identifikácií chemických látok. Pre ilustráciu uvádzame infračervené spektrum organickej zlúčeniny hex-1-énu (obr. č. 2) a tabuľku s charakteristickými absorpčnými pásmi vybraných funkčných skupín (tab. č. 1).

Obrázok č. 2: Ukážka infračerveného spektra hex-1-énu[9]

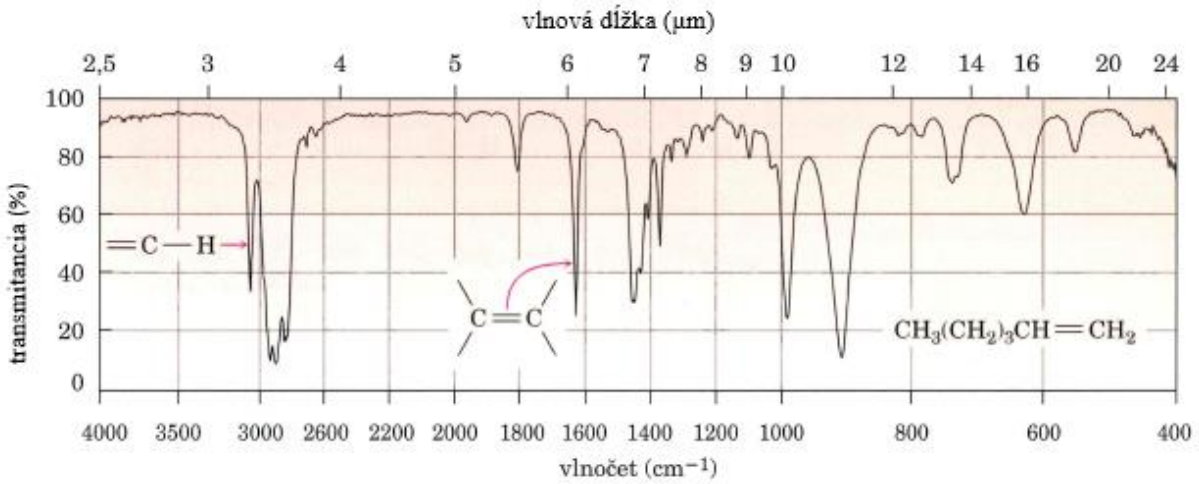

[6] McMURRY, J. 2007. *Organická chemie*. Brno: Vysoké učení technické v Brně – Nakladatelství VUTIUM. s. 407. ISBN 978-80-214-3291-8.

[7] MILATA, V. a kol. 2008. *Aplikovaná molekulová spektroskopia.* Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2008. s. 253-254. ISBN 978-80-227-2960-4.

[8] McMURRY, J. 2007. *Organická chemie.* Brno: Vysoké učení technické v Brně – Nakladatelství VUTIUM. s. 408. ISBN 978-80-214-3291-8.

[9] McMURRY, J. 2007. *Organická chemie.* Brno: Vysoké učení technické v Brně – Nakladatelství VUTIUM. s. 409. ISBN 978-80-214-3291-8.

Tabuľka č. 1: Oblasti výskytu pásov priradených valenčným vibráciám skupín X-H[10]

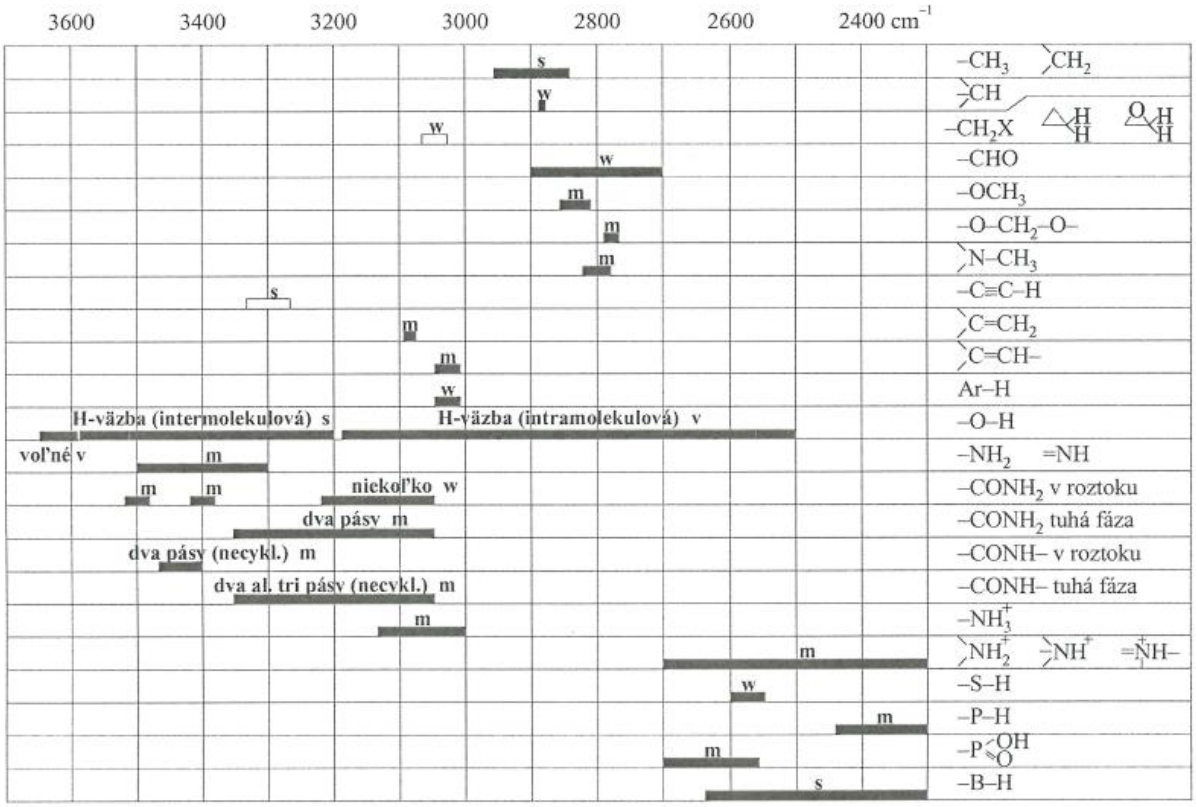

Keďže disperzné infračervené spektrometre majú svoje experimentálne obmedzenia, budeme sa v nasledujúcej časti venovať infračervenej spektroskopii s Fourierovou transformáciu, ktorá využíva namiesto mriežkového monochromátora interferometer.

Základným typom interferometra je Michelsonov interferometer (obr. č. 3), ktorý má dve na seba kolmo orientované zrkadlá (A, B), z ktorých zrkadlo B má pevnú polohu a zrkadlo A sa pohybuje konštantou rýchlosťou. Medzi zrkadlami je umiestnený rozdeľovač lúča (C), ktorý rozdeľuje nemodulovaný lúč zo zdroja na obidve zrkadlá, po odraze lúče rekombinuje a privádza na výstup interferometra ako modulovaný lúč. Ak vstupujúci lúč je monochromatický s vlnočtom $\tilde{\nu}$ (cm^{-1}), signál, ktorý vychádza z interferometra, prechádza sériou maxím a miním a vytvára interferogram, ktorý obsahuje všetky spektrálne informácie, ktoré sa z neho môžu získať práve Fourierovou transformáciou. Na dosiahnutie optimálnych parametrov infračerveného spektra je potrebné realizovať exaktne definovaný pohyb zrkadla a on-line spojenie s počítačom, ktorý transformuje digitalizovanú hodnotu detegovaného signálu. Získané hodnoty sa ukladajú do pamäte počítača.[11,12]

[10] MILATA, V., SEGĽA, P. 2007. *Vybrané metódy molekulovej spektroskopie.* Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2007. s. 59. ISBN 978-80-227-2618-4.

[11] MIERTUŠ, S. a kol. 1991. *Atómová a molekulová spektroskopia.* Bratislava: Vydavateľstvo Alfa, 1992. s. 184-186. ISBN 80-0500946-1.

[12] MILATA, V. a kol. 2008. *Aplikovaná molekulová spektroskopia.* Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2008. s. 271-273. ISBN 978-80-227-2960-4.

Obrázok č. 3: Schéma Michelsonovho interferometra (A, B – zrkadlá, C – rozdeľovať lúča, Z – zdroj, D – detektor)[13]

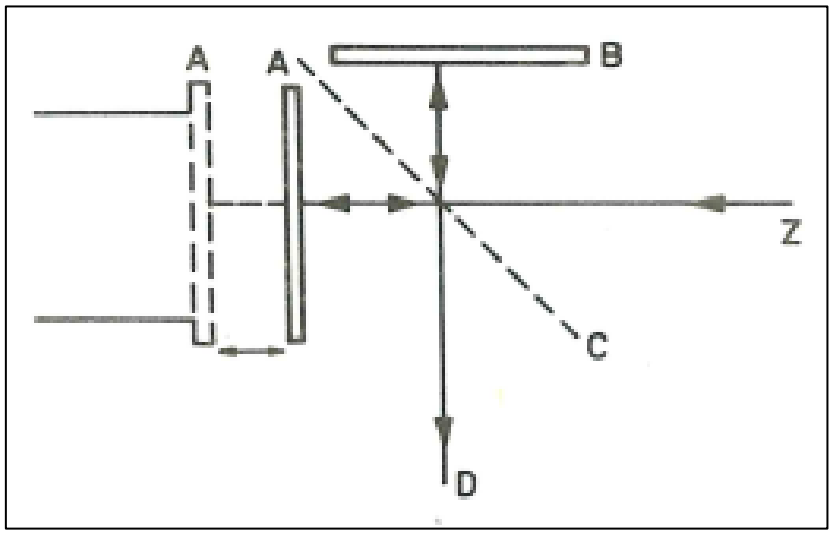

Infračervené spektrometre s Fourierovou transformáciou (FT-IR spektrometre) sú analytické prístroje, ktorý pozostávajú zo zdroja infračerveného žiarenia, laserom kontrolovaného interferometra, vzorkovej optickej časti a detektoru žiarenia. Ako sme už spomenuli vyššie, signál z detektora je digitalizovaný a spracovávaný počítačom. Pre strednú oblasť vlnočtov od 5000 – 250 cm^{-1} sa ako zdroj žiarenia najčastejšie používa karbid kremičitý (SiC, Globar), pre blízku oblasť (do 10000 cm^{-1}) sa používa žiarovka s wolfrámovým vláknom a pre ďalekú oblasť (do 20 cm^{-1}) ortuťová výbojka. Interferometre sú najčastejšie kontrolované hélium-neónovým laserom, pričom niektorí výrobovia používajú Michelsonove interferometre (napr. Bruker) a iní zase Fabryho-Perrotove interferometre (napr. Nicolet). Dôležité je spomenúť, že spektrálny rozsah interferometrov závisí od materiálu rozdeľovača lúča (viď obr. č. 3), ktorý môže byť z germánia, resp. oxidu železitého. Môžu sa používať aj fólie z polyetyléntereftalátu (mylar), ktoré sú určené pre ďalekú infračervenú oblasť a spektrálna oblasť je určená hrúbkou fólie. Ako detektory sa najčastejšie používajú fotoelektrické detektory s rýchlou odozvou, triglycínsulfátové detektory (TGS) a fotovodivé detektory chladené kvapalným dusíkom.[14,15]

[13] MIERTUŠ, S. a kol. 1991. *Atómová a molekulová spektroskopia.* Bratislava: Vydavateľstvo Alfa, 1992. s. 185. ISBN 80-0500946-1.

[14] MILATA, V. a kol. 2008. *Aplikovaná molekulová spektroskopia.* Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2008. s. 275. ISBN 978-80-227-2960-4.

[15] pozri tiež: TUSAMI, M., SAKAMOTO, A. 2015. *Introduction to Experimental Infrared Spectroscopy: Fundamentals and Practical Methods.* Chichester: John Wiley & Sons, 2015. s. 63-72. ISBN 978-0-470-66567-1

V ďalšej časti nášho príspevku by sme chceli poukázať na vybrané možnosti využitia infračervenej spektroskopie v rámci výskumu kriminalistických laboratórií a akademických pracovísk, ktoré sa snažia získané výsledky aplikovať aj do rutinnej kriminalistickej praxe. Uvedená metóda má nezastupiteľné miesto v systéme metód kriminalistickej praktickej činnosti. V rámci príspevku nie je možné postihnúť všetky oblasti, v ktorých má infračervená spektroskopia významnú úlohu v rámci výskumu a aj kriminalistickej praxe, preto sme sa rozhodli vybrať nasledovné:

Vybrané možnosti využitia infračervenej spektroskopie v kriminalistike

Infračervená spektroskopia s Fourierovou transformáciou má významné miesto pri identifikácií rozličných druhov drog a ich prekurzorov, ale aj pri záchyte a identifikácií nových psychoaktívnych látok odlišných svojou molekulovou štruktúrou od známych nelegálnych drog, ktorých príprava, prechovávanie a užívanie podlieha prísnej legislatívnej úprave. Malé chemické zmeny v molekulovej štruktúre známych drog metódami organickej syntézy a často laických separačných postupov umožňujú pripraviť nové deriváty. Problémom je, že tieto deriváty nepodliehajú spomínanej právnej úprave, a preto sa činnosť páchateľov drogovej trestnej činnosti stáva prakticky nepostihnuteľnou. Legislatívny proces zaraďovania nových psychoaktívnych látok do zoznamu zakázaných látok je veľmi zdĺhavý, a aby bola takáto látka zaradená do zoznamu zakázaných, musí byť jasne definovaná jej chemická štruktúra, fyzikálno-chemické vlastnosti a toxikologické vlastnosti na ľudský organizmus. Práve identifikácia základných funkčných skupín doposiaľ neznámych drog a psychoaktívnych látok je možná za použitia infračervenej spektroskopie s Fourierovou transformáciou. Na ilustráciu problematiky uvedieme niekoľko zahraničných štúdií.

V roku 2015 Grobério S. T. a kol.[16] z „Institute of Chemistry, University of Brasilia“ a „National Institute of Criminalistics, Brasilian Federal Police“ využili infračervenú spektroskopiu s Fourierovou transformáciou (stredná oblasť vlnočtov) pre kvantitatívnu a kvalitatívnu analýzu drog zaistených z 375 záchytov za obodobie od roku 2009 až 2013. Analyzovali celkom 1085 vzoriek, z ktorých 500 bolo vybraných pre kalibráciu a zvyšných 585 pre validáciu metódy. Autori považujú využitie FT IR spektroskopie za jednoduchú metódu umožňujúcu analyzovať veľké množstvo vzoriek s obsahom rozličných prímesí, pri ktorých nie je potrebné ich náročné laboratórne spracovanie pomocou toxických rozpúšťadiel. Cieľom publikovanej štúdie bolo stanovenie koncentrácie kokaínu a rozličných prímesí v zachytených vzorkách pomocou FT IR spektroskopie s využitím regresnej analýzy parciálnych najmenších štvrocov (PLSR - „Partial Least Square Regression“). Skúmaním sa dokázalo, že kombináciou uvedených metód je možné odlíšiť kokaín hydrochlorid od jeho voľnej bázy (obr. č. 4), kvantifikovať obsah kokaínu vo vzorkách a odhadovať koncentráciu prímesí ako sú fenacetín (analgetikum), benzokaín (lokálne anestetikum), kofeín (psychostimulant), lidokaín (lokálne anestetikum) a aminopyrín (analgetikum, antipyretikum). Keďže sa skúmali reálne zachytené vzorky, autori zistili, že čistota vzoriek sa pohybovala medzi 60 až 90 % (w/w), pričom 74,2 % bolo klasifikovaných ako kokaín vo forme voľnej bázy a 63,3 % vzoriek obsahovalo jednu alebo viac vyššie uvedených prímesí. Autori dávajú metódu FT IR spektroskopie do kontrastu s doposiaľ bežne používanou plynovou chromatografiou s plameňovo-ionizačným detektorom (GC-FID), pri ktorej je spracovanie analyzovaných vzoriek časovo a finančne náročnejšie.

[16] GROBÉRIO, S. T. et al. 2015. Discrimination and quantification of cocaine and adulterants in seized drug samples by infrared spectroscopy and PLSR. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 257, p. 297-306.

Obrázok č. 4: Ukážka infračerveného spektra kokaín hydrochloridu a voľnej bázy kokaínu – princíp vzájomného spektrálneho odlíšenia[17]

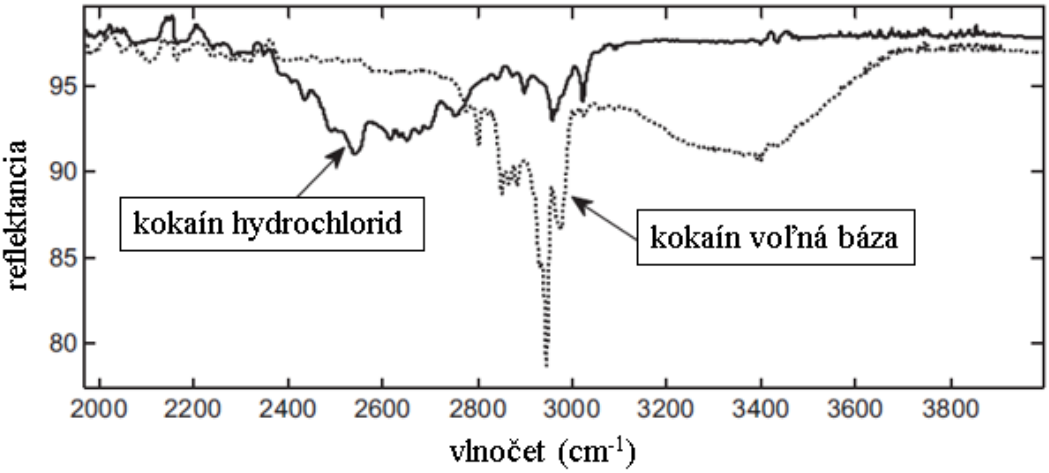

V ďalšej štúdii sa Marcelo, M. C. A. a kol.[18] zaoberali využitím FT IR spektroskopie a špecifických matematických metód (napr. HCA – hierarchická klastrová analýza, PCA - analýza hlavných komponentov) najmä na identifikáciu prímesí, ktoré obsahovali zachytené vzorky kokaínu (513 vzoriek). Skúmaním sa zistilo, že sa jedná najčastejšie o farmaceutické prípravky, ktoré sme uviedli vyššie. Štúdie podobného zamerania majú význam nie len pre chemickú analýzu vzoriek pochádzajúcich z trestnej činnosti, ale aj význam taktický. Infromácie o chemickom zložení prímesí, resp. poznatky o druhu prímesi zastúpenej vo vzorke nelegálnej látky umožňuje operatívno-pátracím pracovníkom tipovať transportné toky drog so špecifickým chemickým zložením, ktoré pochádzajú z drogovej trestnej činnosti nelegálnych organizovaných skupín.

Obrázok č. 5: Infračervené spektrá a) voľná báza kokaínu, b) kofeínu, c) lidokaínu, d) fenacetínu, e) soľ kokaínu (1800 – 650 cm^{-1})[19]

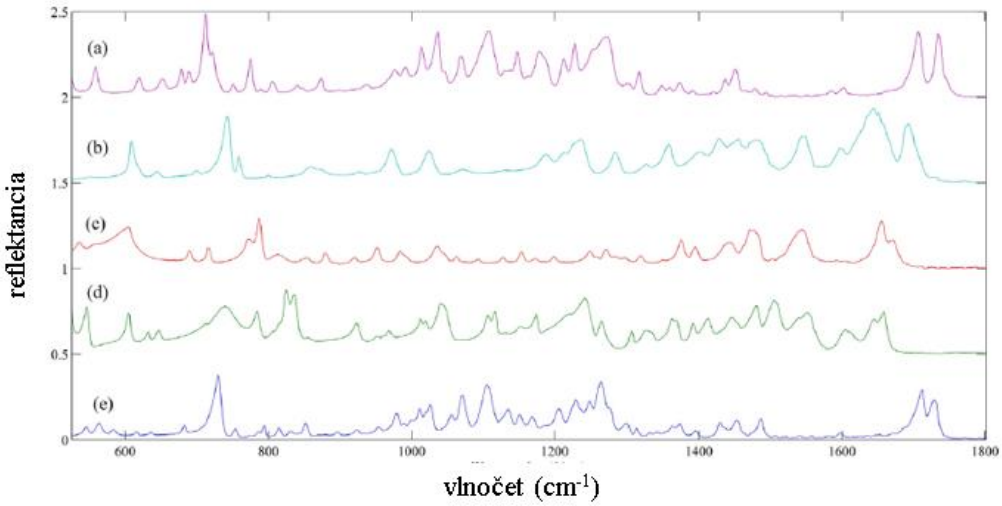

[17] GROBÉRIO, S. T. et al. 2015. Discrimination and quantification of cocaine and adulterants in seized drug samples by infrared spectroscopy and PLSR. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 257, p. 301.
[18] MARCELO, M. C. A. et al. 2015. Profiling cocaine by ATR-FTIR. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 246, p. 65-71.
[19] MARCELO, M. C. A. et al. 2015. Profiling cocaine by ATR-FTIR. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 246, p. 67.

V rámci bežného chemického alebo kriminalisticko-chemického skúmania kriminalistických stôp (drogy, prekurzory, rozličné prípravky, nové psychoaktívne látky, nebezpečné látky, organické a anorganické odpady a i.) sa na určenie štruktúry chemických látok najčastejšie využívajú metódy ^{1}H, ^{13}C, ^{15}N, 1D a 2D nukleárnej magnetickej rezonancie (NMR), infračervená spektroskopia s Fourierovou transformáciou a plynová chromatografia s hmotnostným spektrometrom (GC/MS). Je však potrebné podotnúť, že nie všetky kriminalistické laboratória disponujú drahými NMR spektrometrami, a preto sú odkázané na externé chemické laboratóriá alebo na chemické databázy spektier tých krajín, ktoré neznáme látky identifikovali skôr. V kriminalistickej literatúre nachádzame veľké množstvo štúdií, ktoré sú na uvedenú problematiku zamerané (tzn. určovanie štruktúry neznámych látok pochádzajúcich najmä z trestnej činnosti), a preto si dovolíme na ne v stručnosti odkázať formou literárnych odkazov.[20,21,22,23,24,25]

Štúdiom zahraničnej literatúry zameranej na kriminalistické skúmanie chemických stôp nachádzame obrovské množstvo publikácií, ktoré sú zamerané na identifikáciu a charakterizáciu nových psychoaktívnych látok, resp. neznámych chemických zlúčenín, ktoré neustále pribúdajú na celosvetovej drogovej scéne, a preto nie je možné pre rozsah článku obsiahnuť všetky štúdie.[26]

Metóda infračervenej spektroskopie s Fourierovou transformáciou nachádza široké uplatnenie aj pri odhaľovaní falošných farmaceutických prípravkov. Pomocou spektrálnej analýzy je možné odlíšiť originálny farmaceutický prípravok od jeho derivátu, resp. inej chemickej látky bez požadovaného terapeutického účinku. V tomto prípade nehovoríme iba o liečivách, ale aj o rozličných druhoch výživových doplnkov, ktoré sú výraznou mierou falšované a bežnému spotrebiteľovi dostupné napr. formou internetových obchodov.

---

[20] KONDRASENKO, A. A. et al. 2015. CBL-2201. Report on a new designer drug: Napht-1-yl 1-(5-fluoropentyl)-1*H*-indole-3-carboxylate. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 257, p. 209-213. (Publikácia je zameraná na určenie chemickej štrutkúry nového syntetického kanabinoidu, ktorý bol identifikovaný ako naft-1-yl-1-(5-fluórpentyl)-1H-indol-3-karboxylát. Spektrálne údaje boli získané pomocou NMR, FT-IR a MS.)

[21] WESTPHAL, F. et al. 2015. Two thiazolylindoles and a benzimidazole: Novel compouds on the designer drug market with potential cannabinoid receptor activity. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 249. p. 133-147. (Nemecko: Záchyt neznámych chemických látok, ktoré boli identifikované pomocou NMR, IR a MS ako nové psychoaktívne látky na báze tiazolmetamfetamínu a benzimidazolu.)

[22] BLAKEY, K. et al. 2016. Identification of the novel synthetic cannabimimetic 8-quinolinyl 4-methyl-3-(1-piperidinylsulfonyl)benzoate (QMPSB) and other designer drugs in herbal incense. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol 260, p. 40-53. (Queensland, Austrália: Identifikácia nových kanabimimetík na báze arylsulfónamidov nanesených a izolovaných z rastlinných materiálov.)

[23] ANGERER, V. et al. 2016. Separation and structural characterization of the new synthetic cannabinoid JWH-018 cyclohexyl methyl derivative „NE-CHMIMO“ using flash chromatography, GC-MS, IR and NMR spectroscopy. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 266, p. E93-e98. (Identifikácia novej psychoaktívnej látky na báze indolového a naftalénového jadra s cyklohexylovými a metylovými skupinami.)

[24] SHEVYRIN, V. et al. 2016. Synthetic cannabinoid 3-benzyl-5-[1-(2-pyrrolidin-1-ylethyl)-1*H*-indol3-yl]-1,2,4-oxadiazole. The first detection in illicit market of new psychoactive substances. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 259, p. 95-100. (Rusko: Záchyt a identifikácia oxadiazolového „BzODZ-Epyr“ derivátu ako novej psychoaktívnej látky kanabinoidového typu., ktorá bola známa vo farmaceutickej literatúre pôvodne ako agonista CB_1 receptora.

[25] VICENTE, L. J. et al. 2016. Systematic analytical characterization of new psychoactive substances: A case study. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 265, p. 107-115. (Identifikácia neznámych látok, na ktoré sa nevzťahujú Európske a/alebo medzinárodné právne predpisy je veľmi dôležitá z hľadiska včasnej intervencie, pretože významnou mierou ohrozujú užívateľov pre ich neznáme toxikologické vlastnosti. Za týmto účelom navrhli Vicente L. J a kol. systematickú analytickú stratégiu zameranú na rýchle a efektívne určenie štruktúry nových psychoaktívnych látok. Stratégia pozostáva z logického sledu použitia spektroskopických metód, pokročilých analytických metód a chemoinformatických nástrojov.)

[26] Centrum vedecko-technických informácií umožňuje na svojej webovej stránke http://hanproxy.cvtisr.sk/HAN-AtoZ/atoz.html prístup do rozličných typov databáz, prostredníctvom ktorých môže čitateľ prehliadať rozličné kriminalistické časopisy ako: *Journal of Forensic Science, Forensic Science International, Forensic Chemistry* a i., v ktorých sú publikované štúdie zamerané na identifikáciu a charakterizáciu nových psychoaktívnych látok.

V roku 2015 vyšla štúdia[27] zameraná na efektívne odhaľovanie farmaceutickej kriminality páchanej organizovanými skupinami. Autori sa v publikácií zaoberajú zdravotnými a ekonomickými následkami na celosvetovej úrovni, ktoré spôsobuje falšovanie liekov. Naznačujú, že sa nejedná len o samotného užívateľa falošných liekov, ale aj o záujmy farmaceutického priemyslu, ktorého snahou je identifikovať falzifikáty a vytvárať opatrenia na ochranu pravých liekov pochádzajúcich z ich produkcie. Autori v publikácií navrhli (podobne ako Vicente L. J. a kol.) logické kroky interaktívneho procesu analýzy falzifikátov liečiv. V prvom kroku je podstatné získanie analytických údajov zo zaistených falzifikátov (mikroskopické, chromatografické a spektroskopické metódy), ktoré je možné porovnávať s dátami dostupnými v interaktívnych databázach za účelom identifikácie konkrétneho zdroja produkujúceho špecifický falzifikát liečiva a jeho súčasti (kapsula, obalový materiál). V ďalšom kroku sa hľadajú väzby medzi organizovanými skupinami na základe získaných analytických údajov. Pomocou navrhnutej schémy bola odhalená hlavná falšovateľská sieť na základe chemickej analýzy liečiv, kapsúl a obalových materiálov z 33 záchytov falzifikátov farmaceutických prípravkov.

Pomocou vysokoúčinnej kvapalinovej chromatografie, infračervenej spektroskopie s Fourierovou transformáciou, nukleárnej magnetickej rezonancie a hmotnostnej spektrometrie bol v roku 2018 štruktúrne charakterizovaný sibutramínový analóg „chlórsipentramín“[28] (obr. č. 6), ktorý sa nachádzal v prípravku určeného na redukciu nadváhy. Keďže od roku 2010 dochádzalo na amerických, európskych a juhokórejských trhoch k sťahovaniu sibutramínu z obehu (spôsobuje hypertenziu a tachykardiu), logickou reakciou na uvedený fakt je, že narastá počet nelegálne pripravovaných derivátov sibutramínu, ktoré sú naďalej predávané na redukciu telesnej hmotnosti. V súčasnosti je známych niekoľko analógov sibutramínu, ktoré majú psychostimulačné účinky so zvýšeným rizikom vzniku závislosti.

Obrázok č. 6: Ukážka molekuly sibutramínu a jeho analógu[29]

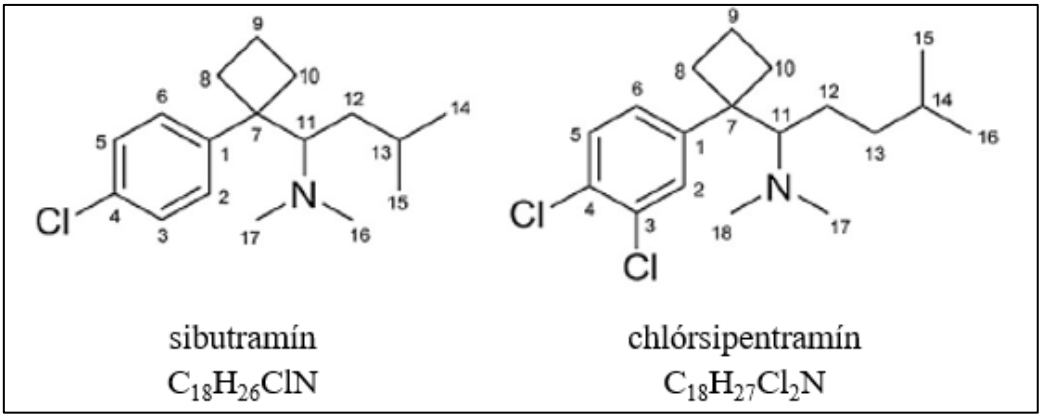

V rámci farmaceutickej kriminality sa často stretávame s falšovaním nie len liečiv a výživových doplnkov, ale aj obalových materiálov, blistrov, príbalových letákov, a preto overovanie ich pravosti má taktiež veľký význam. Práve vizuálna kontrola obalu

[27] DÉGARDIN, K. et al. 2015. Forensic intelligence for medicine anti-counterfeiting. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 248, p. 15-32.

[28] YUN, J. et al. 2018. Isolation and structural characterization of a novel sibutramine analogue, chlorosipentramine, in a slimming dietary supplement, using HPLC-PDA, LC-Q-TOF/MS, FT-IR, and NMR. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 286, p. 199-207.

[29] YUN, J. et al. 2018. Isolation and structural characterization of a novel sibutramine analogue, chlorosipentramine, in a slimming dietary supplement, using HPLC-PDA, LC-Q-TOF/MS, FT-IR, and NMR. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 286, p. 200.

farmaceutického prípravku je kľúčovou pri odhaľovaní nelegálnej činnosti, avšak je potrebné upozorniť, že so zvyšovaním kvality tlače v rámci polygrafického odvetvia je vizuálna kontrola nedostatočná a celkový vzhľad obalov výrazne kvalitnejší oproti prípadom z minulosti. V mnohých prípadoch sa stáva, že ide aj o kombináciu falošných a pravých komponentov farmaceutických prípravkov (napr. falošný obal, pravý blister alebo naopak), čím sa sťažuje overovanie pravosti. Práve využitie rozličných spektroskopických a mikroskopických metód (napr. infračervená spektroskopia, röntgenová fluorescenčná spektroskopia - XRF, Ramanova mikrospektroskopia, skenovacia elektrónová mikroskopia - SEM, počítačová tomografia) pomáhajú k odhaľovaniu falzifikátov – napríklad spektrálnou analýzou tlačových farieb.

Dégardin a kol.[30] publikovali štúdiu zameranú na identifikáciu falzifikátov farmaceutických prípravkov prostredníctvom overovania pravosti obalov liekov (využívali vyššie spomenuté metódy), čo je prvotným predpokladom pre ich úspešné odhaľovanie. Autori skúmali obalový materiál, injekčné liekovky, príbalové letáky, pričom na základe získaných výsledkov overovania hľadali vzájomné prepojenia medzi organizovanými skupinami, ktoré sú zapojené do falšovania liekov. Pre ilustráciu uvádzame vizuálnu komparáciu kvality tlače a fontu písma medzi originálnym balením lieku a jeho falzifikátom a originálneho príbalového letáku a jeho falzifikátom (obr. č. 7).

Dégardin a kol.[31] využili metódu infračervenej spektroskopie aj pre účely získavania infračervených spektier falošných liekov, ktoré následne porovnávali s databázou spektier známych farmaceutických prípravkov. Zastúpenie infračervenej spektroskopie má v uvedeom prípade veľký význam, nakoľko spektrum každého liečiva je jedinečné, čo umožňuje vzájomné odlíšenie originálneho liečiva s charakteristickou chemickou štrutkúrou od jeho derivátu.

Obrázok č. 7: *GB2 vľavo* – grafika loga originálneho balenia, *GB2 vpravo* – text na originálnom príbalovom letáku; *C1 a C2 vľavo* – grafika loga falošných balení, *C1 a C2 vpravo* – texty na falošných príbalových letákoch[32]

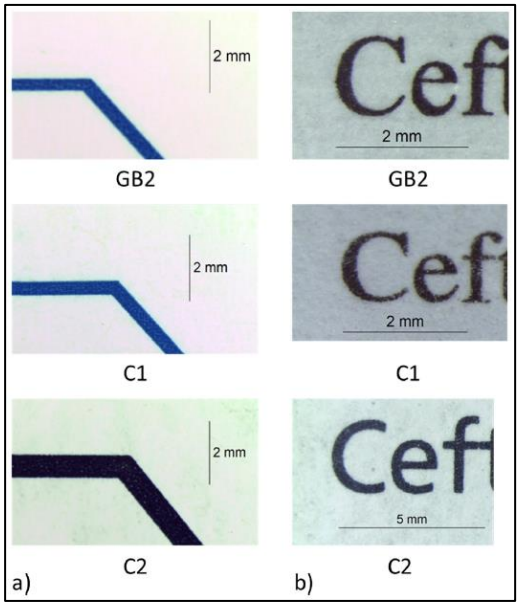

[30] DÉGARDIN, K. et al. 2018. Packing analysis of counterfeit medicines. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 291, p. 144-157.

[31] DÉGARDIN, K. et al. 2016. Near infrared spectroscopy for counterfeit detection using a large database of pharmaceutical tablets. In: *J. Pharm. Biomed. Anal.* vol. 128, p. 89-97.

[32] DÉGARDIN, K. et al. 2018. Packing analysis of counterfeit medicines. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 291, p. 146.

V rámci literárnej rešerše zahraničnej literatúry v oblasti infračervenej spektroskopie s Fourierovou transformáciou sa stretávame aj s problematikou autolakov, lakov motocyklov a bicyklov, ktorých skúmanie má nezastupiteľné miesto v prípadoch dopravných nehôd, pri ktorých došlo k ich stretu. Pri zrážke môže dôjsť k vzájomnému prenosu lakov. V mnohých prípadoch sa stáva, že páchatelia z miesta dopravnej nehody uniknú, avšak po vypátraní podozrivého motorového vozidla je možné odobrať vzorky vzájomne prenesených lakov, ktoré sa dajú skúmať a spektrálne charakterizovať metódou FT-IR spektroskopie. Uvedeným spôsobom je možné stanoviť záver, že vzájomne prenesené otery lakov automobilov, motocyklov a bicyklov boli prenesené pri ich vzájomnej zrážke na základe zhodných infračervených spektier charakteristických pre daný druh motorového vozidla. Vychádzame z faktu, že každý výrobca automobilov, resp. motocyklov používa špecifické chemické zloženie lakov. V súčasnosti existujú aj databázy obsahujúce spektrálne údaje chemického zloženia automobilových lakov používaných jednotlivými výrobcami automobilov.[33,34,35]

Využitie infračervenej spektroskopie s Fourierovou transformáciou, resp. jej technické modifikácie (napr. ATR infračervená spektroskopia s Fourierovou transformáciou) umožňuje analyzovať nielen nami spomenuté kriminalistické stopy, ale poskytuje aj široké možnosti pri skúmaní iných druhov kriminalistických stôp. Pomocou FT-IR je možné skúmať falšovanie alkoholických nápojov a likérov[36], benzínov[37], bionafty[38] a ich prímesí, skúmať falšovanie tabakových výrobkov, ich ochranné známky a pôvod[39,40], skúmať druhy, vývojové štádiá a štrukturálne zmeny v proteínoch hmyzu v rámci forenznej entomológie za účelom stanovenia času smrti obete[41], skúmať kostrové nálezy za účelom presnejšieho odhadovania postmortem intervalu[42], skúmať interaktívny efekt degradácie textilných vlákien vplyvom pôsobenia rozkladných produktov biologického charakteru[43] a mnoho iných. Za dôležitú oblasť uplatnenia infračervenej spektroskopie považujeme aj skúmanie anabolických androgénnych steroidov[44] v oblasti antidopingu, resp. ich falšovania. Nakoľko problematika je príliš obsiahla, považujeme jej spracovanie nad rámec tohto príspevku.

---

[33] SCHNEGG, M. et al. 2015. Motocycle helmets: What about their coating? In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 252, p. 114-126.

[34] THOONEN, G. et al. 2016. Automatic forensic analysis of automotive paints using optical microscopy. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 259, p. 210-220.

[35] ZHANG, N. et al. 2016. Characterization of automotive paint by optical coherence tomography. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 266, p. 239-244.

[36] YADAV, K. P. et al. 2019. Classification of illicit liquors based on their geographic origin using Attenuated total reflectance (ATR) – Fourier transform infrared (FT-IR) spectroscopy and chemometrics. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 295, p. e1-e5.

[37] SILVA, da C. N. et al. 2015. Classification of Brazilian and foreign gasolines adulterated with alcohol using infrared spectroscopy. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 253, p. 33-42.

[38] GOODMAN, R. M. et al. 2016. Forensic analysis of biodiesel. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 263, p. 10-26.

[39] QUAYLE, K. et al. 2016. Elemental and molecular profiling of licit, illicit, and niche tabacco. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 266, p. 549-554.

[40] OMAR, J. et al. 2019. Chemometric approach for discriminating tabacco trademarks by near infrared spectroscopy. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 294, p. 15-20.

[41] PICKERING, L. C. et al. 2015. Rapid discrimination of maggots utilising ATR-FTIR spectroscopy. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 249, p. 189-196.

[42] WANG, Q. et al. 2017. Estimation of the late postmortem interval using FTIR spectroscopy and chemometrics in human skeletal remains. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 281, p. 113-120.

[43] UELAND, M. et al. 2015. The interactive effect of the degradation of cotton clothing and decomposition fluid production associated with decaying remains. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 255, p. 56-63.

[44] BEMEIRA, M. L. et al. 2019. Application of differential scanning calorimetry in the analysis of apprehended formulations of anabolic androgenic steroids. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 296, p. 15-21.

Záver

Príspevok si nekladie za cieľ poskytnúť ucelený prehľad a vyčerpávajúci výpočet možných aplikácií infračervenej spektroskopie s Fourierovou transformáciou do kriminalistickej praxe. Príspevok si dáva za cieľ poukázať najmä na základe vybraných príkladov na veľký potenciál infračervenej spektroskopie a naznačiť širšie možnosti ďalšieho využitia v kriminalistickej praxi. Príspevok vychádza najmä zo zahraničných literárnych zdrojov (prevažne *Forensic Science International*), v ktorých môžeme sledovať narastajúci trend využívania tejto metódy v akademickom výskume, výskume kriminalistických laboratórií a aplikačnej praxi. Môžeme postrehnúť aj snahu mnohých autorov rozličných štúdií o neustále rozpracovávanie metodologických postupov skúmania kriminalistických stôp, v ktorých infračervená spektroskopia s Fourierovou transformáciou poskytuje hodnotné výsledky nielen pri skúmaní drog, prekurzorov, prípravkov, nových psychoaktívnych látok, organických odpadov, farmaceutických prípravkov, výživových doplnkov, ale aj pri skúmaní lístín, bankoviek, trichologického materiálu, lepiacich pások, kozmetických prípravkov, atramentov tlačiarní, náplní písacích prostriedkov, analýze krížených ťahov, náterových hmôt, automobilových lakov, lakov na nechty a falšovania umeleckých diel. Existujú mnohé analytické a spektrálne metódy, ktorými sa bežne skúmajú kriminalistické stopy v kriminalistických laboratóriách. Skúmanie je však v niektorých prípadoch časovo náročnejšie, vyžaduje si špeciálnu prípravu vzoriek, špeciálne vyškolený personál na obsluhu prístrojovej techniky (napr. kvapalinová chromatografia, plynová chromatografia, hmotnostná spektrometria) a nie je ich možné použiť priamo na mieste činu. Infračervená spektroskopia má svoje opodstatnené miesto v systéme metód kriminalistického skúmania, nakoľko sa jedná o metódu, ktorá si nevyžaduje špeciálnu úpravu vzoriek, spotreba času a manipulácia so vzorkami je minimálna, čím sa výrazne znižuje riziko ich sekundeárnej kontaminácie.

Literatúra

Monografie:

McMURRY, J. 2007. *Organická chemie.* Brno: Vysoké učení technické v Brně – Nakladatelství VUTIUM. 1260 s. ISBN 978-80-214-3291-8.

MIERTUŠ, S. a kol. 1991. *Atómová a molekulová spektroskopia.* Bratislava: Vydavateľstvo Alfa, 1992. 352 s. ISBN 80-0500946-1.

MILATA, V., SEGĽA, P. 2007. *Vybrané metódy molekulovej spektroskopie.* Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2007. 416 s. ISBN 978-80-227-2618-4.

MILATA, V. a kol. 2008. *Aplikovaná molekulová spektroskopia.* Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2008. 602 s. ISBN 978-80-227-2960-4.

TUSAMI, M., SAKAMOTO, A. 2015. *Introduction to Experimental Infrared Spectroscopy: Fundamentals and Practical Methods.* Chichester: John Wiley & Sons, 2015. 389 s. ISBN 978-0-470-66567-1

Články z periodík:

ANGERER, V. et al. 2016. Separation and structural characterization of the new synthetic cannabinoid JWH-018 cyclohexyl methyl derivative „NE-CHMIMO“ using flash chromatography, GC-MS, IR and NMR spectroscopy. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 266, p. E93-e98.

BEMEIRA, M. L. et al. 2019. Application of differential scanning calorimetry in the analysis of apprehended formulations of anabolic androgenic steroids. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 296, p. 15-21.

BLAKEY, K. et al. 2016. Identification of the novel synthetic cannabimimetic 8-quinolinyl 4-methyl-3-(1-piperidinylsulfonyl)benzoate (QMPSB) and other designer drugs in herbal incense. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol 260, p. 40-53.
DÉGARDIN, K. et al. 2015. Forensic intelligence for medicine anti-counterfeiting. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 248, p. 15-32.
DÉGARDIN, K. et al. 2016. Near infrared spectroscopy for counterfeit detection using a large database of pharmaceutical tablets. In: *J. Pharm. Biomed. Anal.* vol. 128, p. 89-97.
DÉGARDIN, K. et al. 2018. Packing analysis of counterfeit medicines. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 291, p. 144-157.
GOODMAN, R. M. et al. 2016. Forensic analysis of biodiesel. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 263, p. 10-26.
GROBÉRIO, S. T. et al. 2015. Discrimination and quantification of cocaine and adulterants in seized drug samples by infrared spectroscopy and PLSR. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 257, p. 297-306.
KONDRASENKO, A. A. et al. 2015. CBL-2201. Report on a new designer drug: Napht-1-yl 1-(5-fluoropentyl)-1*H*-indole-3-carboxylate. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 257, p. 209-213.
MARCELO, M. C. A. et al. 2015. Profiling cocaine by ATR-FTIR. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 246, p. 65-71.
OMAR, J. et al. 2019. Chemometric approach for discriminating tabacco trademarks by near infrared spectroscopy. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 294, p. 15-20.
PICKERING, L. C. et al. 2015. Rapid discrimination of maggots utilising ATR-FTIR spectroscopy. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 249, p. 189-196.
QUAYLE, K. et al. 2016. Elemental and molecular profiling of licit, illicit, and niche tabacco. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 266, p. 549-554.
SHEVYRIN, V. et al. 2016. Synthetic cannabinoid 3-benzyl-5-[1-(2-pyrrolidin-1-ylethyl)-1*H*-indol3-yl]-1,2,4-oxadiazole. The first detection in illicit market of new psychoactive substances. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 259, p. 95-100.
SCHNEGG, M. et al. 2015. Motocycle helmets: What about their coating? In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 252, p. 114-126.
SILVA, da C. N. et al. 2015. Classification of Brazilian and foreign gasolines adulterated with alcohol using infrared spectroscopy. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 253, p. 33-42.
THOONEN, G. et al. 2016. Automatic forensic analysis of automotive paints using optical microscopy. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 259, p. 210-220.
UELAND, M. et al. 2015. The interactive effect of the degradation of cotton clothing and decomposition fluid production associated with decaying remains. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 255, p. 56-63.
VICENTE, L. J. et al. 2016. Systematic analytical characterization of new psychoactive substances: A case study. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 265, p. 107-115.
WANG, Q. et al. 2017. Estimation of the late postmortem interval using FTIR spectroscopy and chemometrics in human skeletal remains. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 281, p. 113-120.
WESTPHAL, F. et al. 2015. Two thiazolylindoles and a benzimidazole: Novel compouds on the designer drug market with potential cannabinoid receptor activity. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 249. p. 133-147.
YADAV, K. P. et al. 2019. Classification of illicit liquors based on their geographic origin using Attenuated total reflectance (ATR) – Fourier transform infrared (FT-IR) spectroscopy and chemometrics. In: *Forensic Sci. Int.* Vol. 295, p. e1-e5.
YUN, J. et al. 2018. Isolation and structural characterization of a novel sibutramine analogue, chlorosipentramine, in a slimming dietary supplement, using HPLC-PDA, LC-Q-TOF/MS, FT-IR, and NMR. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 286, p. 199-207.

YUN, J. et al. 2018. Isolation and structural characterization of a novel sibutramine analogue, chlorosipentramine, in a slimming dietary supplement, using HPLC-PDA, LC-Q-TOF/MS, FT-IR, and NMR. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 286, p. 200.
ZHANG, N. et al. 2016. Characterization of automotive paint by optical coherence tomography. In: *Forensic. Sci. Int.* Vol. 266, p. 239-244.

Keywords: infrared spectroscopy, chemometrics, drugs, new psychoactive substances, pharmaceutical agents, dietary supplement, automotive varnishes

Summary

Infrared spectroscopy is one of the most commonly used spectroscopic methods in criminalistics, through which various kinds of criminalistic traces can be explored. It finds wide application in academic research, but also in research of forensic laboratories in order to obtain results applicable in criminalistic practice. The paper provides information about selected possibilities of using Fourier transform infrared spectroscopy and its modifications in investigation of specific criminalistic traces such as drugs, new psychoactive substances, pharmaceutical agents, dietary supplement, automotive varnishes, etc.

kpt. Mgr. Ľuboš Cehlárik
Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: lubos.cehlarik@minv.sk

Recenzenti:

prof. JUDr. Jozef Meteňko, PhD.; kpt. JUDr. PhDr. Martin Laca, PhD.

Martina Cíchová

Vybrané aspekty prevencie propagandy

Anotácia: Autor príspevku poukazuje na propagandu a dezinformácie v kyberpriestore, kde nadobúdajú potenciál ovplyvniť výsledky volieb, zvýšiť sociálne napätie a viesť k popieraniu vedeckých faktov o imunizácii alebo zmene klímy. Dezinformácie, ktoré sú manipulované alebo vyfabulované, navyše s vysoko realistickými videoklipmi alebo zvukovými klipmi, majú potenciál tento problém posunúť na ďalšiu, vyššiu úroveň. Odborníci už varujú, že nástroje súčasnej propagandy by mohli ohroziť národnú bezpečnosť, demokraciu a svetový poriadok. Vzhľadom na cezhraničný rozmer dezinformácií si ich nepriaznivé účinky vyžadujú koordinovaný a dlhodobý prístup k riešeniu tohto problému. Príspevok sa zameriava na vybrané aspekty propagandy na úrovni Európskej únie.

Kľúčové slová: propaganda, dezinformácie, internet, potláčanie, prevencia, mediálna gramotnosť, technologické riešenie

Úvod do problematiky

Pre demokraciu v Európskej únii je príznačná existencia slobodných a nezávislých oznamovacích prostriedkov[1]. V súčasnosti internet nielen významne zvyšuje objem a rôznorodosť správ dostupných občanom, ale tiež zásadne mení spôsob, akým občania k správam pristupujú. Predovšetkým mladí užívatelia sa obracajú na online médiá ako na hlavný zdroj informácií. Platí však, že nové technológie (najmä sociálne siete), môžu byť používané k šíreniu propagandy a dezinformácií, ktoré podkopávajú dôveru v inštitúcie a v digitálne aj tradičné médiá a poškodzujú demokratické zriadenia, pretože znižujú schopnosť občanov rozhodovať sa na základe pravdivých informácií. Dezinformácie často podporujú radikálne a extrémistické názory a činnosti, narúšajú slobodu prejavu, čo je jedno zo základných práv podľa Charty základných práv Európskej únie[2].

Propagandistická kampaň šíri dezinformácie o údajných politických a ekonomických problémoch vyplývajúcich z členstva v EÚ a NATO. Tento fenomén neobchádza ani Slovenskú republiku. Šíria sa ňou falošné informácie o nevýhodách obmedzenia suverenity národných štátov v prospech európskeho integračného projektu, vstupu do schengenského priestoru a prijatia spoločnej európskej meny. Propaganda populisticky ponúka zjednodušené videnie reality a simplifikácia je tiež charakteristickým znakom ňou predkladaných riešení. Často spochybňuje samotný demokratický spôsob vlády ako údajne neschopný reagovať na aktuálne politické, ekonomické, sociálne a bezpečnostné výzvy, akými sú napr. finančná kríza alebo utečenecká a migračná kríza[3].

Takto mierená propaganda a dezinformácie sa môžu odraziť v spoločnosti v niekoľkých rovinách. A to ako zvýšená nedôvera v zastupiteľskú demokraciu, zníženie záujmu o účasť vo voľbách do národných parlamentov alebo Európskeho parlamentu a v neposlednom rade oslabenie legitimity zvolených politických reprezentácií. Signifikantným cieľom týchto aktivít je oslabenie samotných štátov a ich politiky, oslabenie EÚ zvnútra alebo dokonca vyvolanie odchodu jej členov a poškodenie tak jej geopolitického postavenia.

Do propagandistických a dezinformačných aktivít sú často zapojené aj štátne orgány cudzích mocností, najmä spravodajské služby. Tieto sa cielene snažia osloviť osoby s politickým, ekonomickým alebo spoločenským vplyvom s úmyslom ovplyvňovať ich

[1] Fundamental colloquium conclusions. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-50/2016-fundamentalcolloquium-conclusions_40602.pdf> [cit. 02-12-2019]

[2] Listina základných práv Európskej únie, čl. 11. Ustanovenie čl. 6 ods. 1 Zmluvy o Európskej únii robí z Listiny záväzný dokument a zakotvuje, že „má rovnakú právnu silu ako zmluvy“.

[3] Koncepcia pre boj Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám. Dostupné na: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=2766> [cit. 02-12-2019].

rozhodnutia alebo získať ich pre vedomú alebo nevedomú spoluprácu pri získavaní informácií, šírení propagandy v prospech cudzej moci.

Prejavy šírenia propagandy

Najvýraznejším zlomom v dejinách propagandy bol vznik masovej spoločnosti v 19. storočí. Postupne sa vyvíjala ako integrálna súčasť sociálneho, politického a ekonomického života v 20. storočí, avšak počas 1. svetovej vojny sofistikované techniky propagandy vytvorili negatívny základ pre vnímanie ako propagandy, tak potenciálnych nebezpečenstiev vyplývajúcich z vplyvu masových médií. V medzivojnovom období sa dostalo do popredia rádiové vysielanie, ktoré dosť informovalo o udalostiach pred a v priebehu 2. svetovej vojny. Propaganda mala tiež svoju rolu pri vzostupe komunizmu a fašizmu. V období studenej vojny sa charakterom propagandy stal ideologický boj medzi dvoma mocnosťami, ktorý sa opäť líšil od politickej taktiky z 1. svetovej vojny, aj od militantného doplnku vo forme propagandy z 2. svetovej vojny zmiešaného s vnucovaním určitej formy verejného života. S priebehom studenej vojny propaganda a jej aktivity v medzinárodnom prostredí začali mať ďaleko komplexnejšie podoby – bol to mix politických, ekonomických a náboženských ideológií. Od skončenia studenej vojny propaganda však zostáva integrálnou časťou vedenia vojen.

V súčasnej dobe je už pomerne ťažké určiť, či je v šírení propagandy prostredníctvom médií možnosť nájsť priamy účel, či priamu nadväznosť na vládnucu elitu akéhokoľvek štátu. Môžeme konštatovať, že aj po páde železnej opony zostáva propaganda stále viac využívaným nástrojom rôznych politických, ekonomických a iných záujmových skupín, ktoré využívajú propagandu ako nástroj k presadeniu svojich cieľov nielen vo vnútrostraníckych záležitostiach, ale aj v medzinárodnom prostredí. Vývoj nových technológií – od digitálnej kamery, komunikačné satelity, až po Wi-Fi a smartfóny, to všetko poskytuje v 21. storočí obrovské množstvo nových metód, ktoré môžu uľahčiť prenos propagandistických informácií. Tieto nové formy komunikácie tiež stvorili iný, nový fenomén dnešnej doby, a to masové publikum.

Manipulácia a propaganda sa objavujú v súvislostiach politickej komunikácie v tom zmysle, že sú určitou formou ovplyvňovania. S civilizačným rozvojom a technickým pokrokom súvisí tiež vývoj propagandy, ktorý v súčasnej dobe nadobúda množstvo rozmanitých foriem a priamych či nepriamych prostriedkov.

Môžeme nájsť množstvo definícií a vymedzení propagandy, napríklad: Európska únia vo svojom Akčnom pláne boja proti dezinformáciám[4] uznáva, že dezinformácie sú mocným a lacným - a často ekonomicky výnosným - nástrojom vplyvu. Prehnané, či nepravdivé informácie, napríklad o situácii v štáte, rozširované hlavne oznamovacími prostriedkami, ktoré majú za cieľ utvárať postoje a konanie spoločnosti.

Samotný výraz propaganda však nadobúdal rôzne charakteristiky, ako napríklad v spojení s politickou propagáciou – politická propaganda, ktorá môže byť tiež zastupovaná propagáciou (cieľavedomá komunikačná činnosť, ktorá sprostredkúva podnety medzi subjektom a cieľovou skupinou), či popularizáciou.

Jowett a O'Donnellová[5] definujú propagandu ako zámerný[6], systematický[7] pokus o manipuláciu vnímania a ovplyvňovania správania verejnosti tak, aby jej reakcia bola

[4] Action Plan against Disinformation. 2018. Dostupné na: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf > [cit. 04-12-2019].
[5] Jowett, G. S. - O'Donnellová, V. 2015. Propaganda & persuasion. s. 16.
[6] Synonymami k tomuto výrazu sú úmyselný a premyslený, ktorý vo význame znamená vopred premyslenú presnú stratégiu ako najlepšie svoju myšlienku implementovať.
[7] V zmysle metodický a organizovaný prístup k propagande.

v súlade so záujmami propagandistu. Cieľom propagandy sa rozumie pokus o vytvorenie určitého stavu u určitej cieľovej skupiny, utvárania vnímania, ktoré je zvyčajne formované vyťažovaním informácií okolo každého jednotlivca z jeho okolia.[8]

Úspešnou ukážkou propagandy ako formovania vnímania je napríklad fráza „war on teror“, ktorá predovšetkým mala zvyšovať strach a vzbudzovať protiklady k civilizovanému svetu – barbarské útoky na bezbranné obete.

Propaganda tiež očakáva určitú odozvu od svojich príjemcov, a aby bola úspešnou, musí sa dostať do verejného povedomia. Z predmetného potom propagandista profituje.

Jacques Ellul[9] chápe propagandu ako „*formu psychologickej manipulácie, bez ohľadu na to, či sú iniciátorom nacisti, komunisti, či demokratické inštitúcie*.“

Verner[10] definuje propagandu ako „*cieľavedomé šírenie ideologických podnetov informatívnej, regulatívnej a stimulovanej povahy, ktorých cieľom je dosiahnutie konania v zhode so šírenými ideológiami*“.

Propaganda je formou komunikácie, kde je podstatný prenos určitého oznámenia od rozprávajúceho k adresátovi, ktorý môže byť priamy (osobné), či nepriamy (prostredníctvom oznamovacích prostriedkov, teda masových médií). Je to skôr presviedčanie o jednom uhle pohľadu, než forma odovzdávania objektívnej informácie. Charakter propagandistickej komunikácie je podstatný tým, že neumožňuje príjemcovi informácie spätnú väzbu[11], je jednostranne podávaná a má zámer ovplyvniť človeka .

Z vyššie uvedeného môžeme odvodiť nasledujúce znaky propagandistickej informácie:

- Priamy alebo nepriamy prenos informácie
- Prenos informácie má charakter presviedčania o jednom uhle pohľadu
- Informácia je podávaná jednostanne so zámerom ovplyvniť adresáta.
- Charakter tejto komunikácie neumožňuje príjemcovi spätnú väzbu

Častým typom propagandy je oblasť politickej komunikácie, ktorá prebieha pomocou nepriamych prostriedkov, teda masových médií. Práve masová komunikácia v sebe obsahuje globálny tok informácií, ktorý môžeme podľa Wróbel[12] rozdeliť na dva prúdy:

- ten, ktorý obsahuje informácie za účelom prostého spravodajstva;
- ten, ktorý chce zámerne dianie nejakým spôsobom ovplyvniť;

Popri propagandistickej komunikácie existujú propagandistické či informačné kampane, ktoré cielene rozširujú názory a informácie za účelom vyvolania alebo podporenia určitých vízií, či postojov, ktoré môžu byť tak oslavné, ako aj očierňujúce. Propaganda teda premosťuje stupnicu medzi pravdou (objektívnou informáciou) a klamstvom, a je vždy hodnotovo či ideologicky položená. Nástroje a techniky využitia propagandy sa môžu meniť, ale záver je vždy výhodný pre propagandistu samotného.

Členenie propagandy

V literatúre je možné skúmať mnoho prístupov k samotnému fenoménu propagandy, ktoré sa zameriavajú na rôzne oblasti a aspekty spoločenského života. Môže ísť o vojnovú propagandu, o propagandu v zmysle public relation a politickej komunikácie či verejnej mienky, psychologické a etické aspekty propagandy a ďalšie. Najdôležitejším členením však je delenie na oficiálnu (vládne organizácie, prípadne vládou najaté agentúry) a neoficiálnu propagandu (nevládnych organizácií). Oblasť záujmov týchto dvoch typov je prakticky rovnaká, či už ide o ekonomickú, politickú či vojenskú oblasť pôsobenia.

---

[8] Jowett, G.S. - O’Donnellová, V. 2015. Propaganda & persuasion. s. 16.
[9] Ellul, J. 1973. Propaganda: The Formation of Men's Attitudes. s. 23.
[10] Verner, P. 2011. Propaganda a manipulace. s. 19.
[11] Charakteristické pre totalitný režim.
[12] Wróbel, A. 2008. Výchova a manipulace. s. 35.

Vzrastajúcou formou určitej náboženskej propagandy môže byť aj napríklad pôsobenie Islamského štátu v Iraku a Sýrii na internetových užívateľov. Ďalšou zavedenou klasifikáciou propagandy je jej členenie na bielu[13], čiernu[14] a šedú[15]. Bittman[16] pridáva k týmto typom ešte jeden druh propagandy, ktorý považuje vzhľadom k meniacim sa javom a praktikám propagandy a propagandistov za potrebný. Ide o propagandu realizovateľnú skutkami, teda rôznymi fyzickými aktmi, vládnymi rozhodnutiami či vojenskými manévrami. K tejto kategorizácii zaradil vzrastajúci počet teroristických útokov, ktoré sú svojimi činmi zamerané práve na šírenie strachu a ovplyvňovanie verejnej mienky.

Rovnako tak môžeme deliť propagandu na politickú, ekonomickú, vojnovú, ideologickú a didaktickú. Politická propaganda môže slúžiť ako nástroj propagandy alebo médium pre jej šírenie. Kadir a Hasan[17] poukazujú na to, že hlavnými nástrojmi politickej propagandy sú name-calling, apel na strach a falošné zovšeobecňovanie.

V deväťdesiatych rokoch vytvoril nečakaný nárast využitia internetu celú novú sériu možností ako šíriť zámernú či neúmyselnú propagandu. Hlavným problémom šírenia fám[18] ako spôsobu komunikácie je ten, že absentuje potrebná kontrola nad tým, či správa nie je nejakým spôsobom narušená. Fáma však ako taká nie je vhodným prostriedkom pre šírenie komunikácie, pretože žije vlastným životom. Pokiaľ sa fáma neuchytí v danej diskusii, jej význam upadá. To platí aj pri dezinformačných kampaniach, ktoré po čase erodujú, pokiaľ bola ich podstata odhalená. To však neplatí pri konšpiračných teóriách (aspoň nateraz), ktoré sú veľmi populárne aj potom, čo boli vyvrátené či znehodnotené.

Kyberpriestor, internet – zdroj informácií

Internet sa stal veľmi dôležitým prvkom našej spoločnosti a tiež hlavným zdrojom informácií. Potenciál pre šírenie propagandy je prakticky nekonečný. Prakticky ktokoľvek môže šíriť informácie a správy, či už pravdivé či nepravdivé, či manipulovať s informáciami. Poskytuje, nech už presné či nepresné, okamžité informácie a ich interpretácie. Je otvorený neustálej spätnej väzbe od príjemcov informácií, nezávisí na autoritách ako napríklad mainstreamové médiá.

V kyberpriestore sú všetky hlasy považované za rovné, a v niektorých prípadoch tak dokonca môže znižovať kredibilitu mainstreamových informácií, či zavedených autorít (politikov a pod.).

---

[13] Šírenie informácií, ktoré sú považované za objektívne a sú sprostredkovávané známym a neutajeným zdrojom. Pretože je zdroj propagandy či oznámenia známy, rovnako teda aj jeho politické ciele a zaujatosť, má príjemcov možnosť hodnotiť a prípadne korigovať určitú zaujatosť predkladaných informácií (napr. rozhlasové vysielanie pre zahraničných poslucháčov – Rádio Moskva, Hlas Ameriky). Tento typ propagandy využíva public relations ako svoje nástroje.

[14] Šírenie klamlivých obsahov a neidentifikovateľnosť zdroja propagandy, ktorý zvyčajne zostáva skrytý, či je sprevádzaný pod vlajkou iného štátu. Do tejto propagandy sa zaraďuje nacistická propaganda počas 2. svetovej vojny, rovnako tak ako propaganda sovietska. Patria sem aj falzifikáty vládnych dokumentov s kompromitujúcim obsahom, podsúvanie falošných správ do tlače, publikovanie článkov a kníh pod cudzím menom. Úspech či neúspech čiernej propagandy závisí na príjemcovi ako daný zdroj a jeho obsah za vierohodný považuje.

[15] Môže obsahovať prvky čiernej aj bielej propagandy. Hlavným aspektom môžu byť skryté významové posuny, teda môže byť objektívnosť poskytovaných informácií týmto zdrojom neistá. Šedá propaganda je veľmi rozšírená, či už ide o spoločnosti, ktoré skresľujú štatistiky, reklamy, ktoré tvrdia, že ich produkt má vlastnosti, ktoré v skutočnosti nemá, či filmy, ktoré sú vytvorené výhradne pre product placement.

[16] Bittman, L. 1998. The New Image-makers: Soviet Propaganda and Disinformation Today.

[17] Kadir, S. A. - Hasan A. S. A. 2014. A Content Analysis of Propaganda in Harakah Newspaper.

[18] Šírenie nezávislých informácií či pravdepodobných špekulácií, ktorých skutková podstata nebola overená aspoň z dvoch nezávislých zdrojov.

Výskyt webov, ktoré boli založené len preto, aby slúžili len jednému účelu, a to čiernej propagande vo forme šírenia falošných informácií, je tu už od 90. rokov, keď boli veľmi často šírené nepravdivé informácie či fámy o amerických prezidentoch. V roku 2008 potom americké voľby ukázali, že vďaka novým sociálnym médiám začal byť internet relevantným hráčom na politickom poli, nielen domácim, ale aj medzinárodným.

Enormný potenciál pre propagandu či manipulačné techniky skrýva twitterová komunikácia, kde milióny užívateľov prijímajú správy, ktoré sú kódované v 140-tich znakoch.

Internet však ponúka potenciál aj pre pozitívnu propagandu ako sú napríklad stránky, ktoré sú zdravotne či edukačne zamerané. Avšak rozsah propagandistických snáh môže byť obrovský. To môže viesť k otázke, či internet predstavuje hrozbu pre riadne rozširovanie informácií, na ktorom závisia demokratické vlády. Všetky pokusy o implementáciu kontrol internetu sa väčšinou stretávajú s verejným odporom, keď sloboda vyjadrovania je považovaná za jednu z konštitučných hodnôt.

Možnosti potláčania šírenia propagandy

Na úrovni diskusií o potláčaní propagandy (dezinformácií) so zreteľom na právne a legislatívne aspekty, prevládajú popri sebe dve oblasti potenciálneho boja proti nim[19].

Na jednej strane stojí **cesta vzdelávania, osvety a rozvoja mediálnej gramotnosti**, naproti nej **možnosti technologického riešenia**.

Peters[20] usudzuje, že ide nielen o vzdelávací problém, ale aj o ohrozenie vzdelávania samotného. Z uvedeného dôvodu je dôležité na vzdelávanie kriticky reagovať. Potrebu rozvíjať mediálnu výchovu s ohľadom na prudké rozšírenie dezinformácií zdôrazňuje tiež Herold[21].

Do boja proti dezinformáciám by sa potom popri klasických (školských) vzdelávacích inštitúcií a médií mali podľa Alvareza[22] zapojiť tiež verejné knižnice, pretože taká činnosť plne zodpovedá podstate ich prítomnosti a definíciám čitateľskej aj mediálnej gramotnosti. Nielen knižnice, ale aj knižničná a informačná veda sú priestorom, v ktorom je problematika silne reflektovaná.

Diskusia podobná tej na akademickej pôde sa v ešte vo väčších rozmeroch v súčasnosti rozvíja v samotných médiách, ktoré dnes predstavujú zásadnú vzdelávaciu inštitúciu, a ktorých sa problematika dezinformácií povahovo dotýka najviac. Odpoveďou médií je predovšetkým dôraz na potrebu kvalitnej a serióznej žurnalistiky, ktorá bude schopná dezinformáciám konkurovať a pritiahnuť k sebe čitateľov a divákov. Obzvlášť vo veľkých západných mediálnych predstaviteľoch (ako sú BBC, The New York Times alebo The Guardian) tak vznikajú nové nespočetné oddelenia overovateľov, ktorí jednak usilujú o čo najväčšiu hodnovernosť vlastných informácií a súčasne sa snažia o overovanie faktov predkladaných inými politikmi, inštitúciami alebo (dezinformačnými) médiami.[23] Zavedené médiá sa tak pripájajú k trendu overovania faktov, všeobecne označovanému anglickým výrazom fact-checking,–ten v posledných rokoch zaznamenal rozmach predovšetkým vďaka aktivitám nezávislých občianskych iniciatív, ktoré na svojich webových stránkach vystavujú faktické analýzy aktuálnych politických prehlásení.

Aj napriek všetkým aktivitám smerujúcim k boji proti dezinformáciám formou prevencie, vzdelávania a serióznej mediálnej konkurencie však vzhľadom k závažnosti

[19] Klein, D. O. - Wueller, J. R. 2017. Fake news: A legal perspective.
[20] Peters, M. A. 2017. Education in a post-truth world.
[21] Herold, B. 2016. Media Literacy vs. Bogus News.
[22] Alvarez, B. 2016. Public Libraries in the Age of Fake News. Public Libraries.
[23] Lauder, S. 2017. Nechceme nést odpovednost za mazaní projevů nenávisti. Dostupné na: <https://www.respekt.cz/denni-menu/facebook-nechceme-nest-odpovednost-za-mazani-projevu-nenavisti> [cit. 17-12-2019].

problému intenzifikuje presvedčenie, že proti dezinformáciám a propagande ako takej je potrebné zakročiť ráznejšie a priamo zamedzovať ich šíreniu, prípadne zabezpečiť označovanie dezinformácií zodpovedajúcim upozornením. Argumentáciu pre takéto opatrenie prestavuje najmä téza, že je jednoducho potrebné dostať fact-checking k ľuďom, ktorí ho sami od seba nehľadajú a hľadať nebudú[24].

Sivermann sa domnieva, že či už ide o priame zamedzenie šírenia alebo masívnu popularizáciu fact-checkingových informácií, je zrejmé, že vzhľadom k množstve dezinformácií nie je príliš realistické ho uskutočňovať manuálne na základe síl jednotlivých redaktorov-editorov, a že je potrebné hľadať cesty k automatizácii (aspoň čiastočnej) odhaľovania dezinformácií.[25] Predmetné by malo predovšetkým určitým spôsobom riešiť rýchlosť, resp. oneskorenie, aké štandardné manuálne overovanie informácií prináša. Podľa Ftoreka totiž nebude mať vyvracanie žiadny vplyv, ak bude prebiehať až niekedy ex post potom, čo sa už falošná správa stačila rozšíriť[26].

Vedci tak v posledných rokoch volajú po vývoji automatického detektoru dezinformácií[27] a trpezlivosť s masovým rozšírením falošných správ na sociálnych sieťach začína dochádzať aj samotným politickým subjektom.[28] Avšak na druhej strane sa vedú diskusie nad obavami, či opatrenia akými sú napríklad pokuty za šírenie dezinformácií a pod. nevedú k obmedzeniu slobody prejavu[29]. Prevláda všeobecná zhoda, že úprava algoritmov sociálnych sietí a vývoj nástrojov automatickej klasifikácie správ sú nevyhnutné, nech už bude konkrétna implementácia akákoľvek.

Riešením podľa názorov vedcov z tejto oblasti[30] musia byť teda nasledovné opatrenia, ktoré budú novinárom a aj čitateľom určitým spôsobom v boji proti dezinformáciám napomáhať:

- osveta na úrovni výchovy, vzdelávania, knižníc alebo špecialistov a súčasne
- vývoj automatického nástroja;

V situácii, kedy sa dlhodobo vie a v samotnej spoločnosti (predovšetkým na internete) reflektuje, že Facebook je plný dezinformácií[31], rozhodli sa popredné technologické platformy Facebook a Google prikročiť k potrebným opatreniam[32].

Celý problém odhaľovania falošných správ nie je prednostne technologický, ale filozofický. Ide o zložité mediálno-spoločenské aspekty a dilemy voľby vhodnej stratégie boja proti falošným správam[33].

K obavám pred hrozbou cenzúry sa vo svojich štúdiách pripájajú aj niektorí výskumníci. *„Je zrejmé, že s automatickým odhaľovaním musí byť zaobchádzané veľmi obozretne – netýka sa totiž ničoho menšieho než základného práva na slobodu prejavu.*“[34] Akonáhle je raz falošná

[24] Řehka, K. 2017. Informační válka.
[25] Navyše aj Facebook pripúšťa, že úprava algoritmov je efektívnejšia než manuálny fact-checking.
[26] Ftorek, J. 2017. Manipulace a propaganda na pozadí současné informační války.
[27] Chen, Y. - Conroy, N. - Rubin, V. 2015. News in an Online World: The Need for an „Automatic Crap Detector".
[28] Nemecká vláda v tejto súvislosti hrozí Facebooku vysokými pokutami za šírenie falošných správ a trvá na tom, že sociálne siete nemôžu byť považované za „obyčajnú“ technologickú platformu, ale média musia prijať zodpovednosť za obsah, ktorý sa po nich šíri.
[29] Beuth, P. 2017. Facebook kann sich entspannen. Die Zeit – Zeit Online. Dostupné na: <http://www.zeit.de/digital/internet/2017-04/heiko-maas-netzdg-kabinett-beschlossen-bussgeld> [cit. 04-12-2019].
[30] Chen, Y. - Conroy, N. - Rubin, V. 2015. News in an Online World: The Need for an „Automatic Crap Detector“.
[31] Friggeri, A. - Adamic, L. - Eckles, D. - Cheng, J. 2014. Rumor cascades. Proceedings Of The 8th International Conference On Weblogs And Social Media.
[32] Wingfield, N. - Isaac, M. - Benner, K. 2016. Google and Facebook Take Aim at Fake News Sites.
[33] Pogue, D. 2017. How to Stamp Out Fake News. Scientific American.
[34] Potthast, M. - Kiesel, J. - Reinartz, K. - Bevendorff, J. - Stein, B. 2017. A Stylometric Inquiry into Hyperpartisan and Fake News.

správa rozšírená, náprava je takmer nemožná, ide o zdanlivo bezvýchodnú situáciu alebo prinajmenšom nejednoduchú situáciu.

Potenciálne odstraňovanie falošných správ (alebo iná forma ich vymývania z verejného priestoru) nerieši problém, prečo ľudia také správy čítajú, opäť vyvstáva potreba a vysoký dôraz na vzdelávaciu a osvetovú zložku riešenia spoločenského problému[35].

Naproti tomu Dooling namieta, tvrdí, že označovanie príspevkov síce nepresvedčí tých, ktorí ich zdieľať chcú, ale pomôže tým, ktorí nechcú byť súčasťou problému a len naleteli určitej falošnej správe. Zvýrazňuje tak skutočnosť, že „konzumentov“ dezinformácií nemožno „hádzať do jedného vreca“.[36].

Už dlhšiu dobu je predmetom skúmania, akým spôsobom sa informácie na sociálnych sieťach šíria medzi užívateľmi[37], rovnako ako akým spôsobom sú rozširované konkrétne dezinformácie[38]. Pri modelovaní šírenia dezinformácií sociálnymi sieťami sa pritom používajú podobné princípy ako pri modelovaní šírenia vírov[39]. Potvrdzuje sa, že obzvlášť v posledných rokoch zaznamenáva šírenie falošných správ veľký nárast[40].

Už v minulosti sa pritom technologicky riešili podobné problémy v inom kontexte, napr. detekcia spamu, v ktorej sa využíva najmä analýza použitého jazyka, napríklad metódou logistickej regresie[41]. Na základe podobnosti problému automatického odhaľovania falošných správ s inými problémami podobného charakteru tak Conroy, Rubin, & Chen[42] navrhli niekoľko ciest, ktorými by sa vývoj metód pre automatické odhaľovanie falošných správ mohol uberať.

Akým spôsobom výslednú metódu implementovať do internetových služieb? Predmetná otázka stále nie je zodpovedaná. Z čisto technologického hľadiska sa ponúka celý rad možností, od prísnej cenzúry (odstránenie) „chybných“ príspevkov zo sociálnych sietí a vyhľadávačov až po využitie celkom mimo tieto systémy, na samostatnej stránke, ktorá bude na dezinformácie upozorňovať vybranú cieľovú skupinu (napr. len novinárov).

Súčasné riešenia potláčania šírenia propagandy

Stručne sa zmienim o niektorých aktuálne zavádzaných riešeniach. Najčastejšie skloňovaný stredný variant (označovanie falošných správ, resp. pridávanie informácií **fact- heckingového charakteru**) sa v súčasnosti javí ako najviac priechodná cesta. Určitý druh takej implementácie spustil na prelome apríla a mája 2017 vyhľadávač Google. V spolupráci s fact-checkingovými portálmi ako Snopes.com upozorňuje na nepravdivosť vybraných falošných tvrdení, ktoré užívateľ vyhľadáva. Tak napríklad po zadaní do vyhľadávača výraz „hillary clinton has parkinsons disease“[43], ako prvý výsledok vyhľadávač odpovie, že toto tvrdenie, šírené internetom, je nepravdivé a ponúkne odkaz na náležité zdôvodnenie[44]. Okrem zahrnutia fact-checkingu do konkrétnych služieb predstavuje zaujímavú

[35] Alvarez, B. 2016. Public Libraries in the Age of Fake News. Public Libraries.
[36] Dooling, A. 2016. Algorithms Could Help Social Media Users Spot Fake News. The New York Times. New York: The New York Times Company.
[37] Budak, C. - Agrawal, D. - Abbadi, A. 2011. Limiting the spread of misinformation in social networks.
[38] Acemoglu, D. - Ozdaglar, A. - ParandehGheibi, A. 2010. Spread of (mis)information in social networks.
[39] Tambuscio, M. - Ruffo, G - Flammini, A. - Menczer, F. 2015. Fact-checking effect on viral hoaxes: A model of misinformation spread in social networks.
[40] Davies, D. 2016. Fake News Expert On How False Stories Spread And Why People Believe Them..
[41] Tacchini, E. - Ballarin, G. - Della Vedova, M. L. - Moret, S. - Alfaro, L. 2017. Some Like it Hoax: Automated Fake News Detection in Social Networks.
[42] Chen, Y. - Conroy, N. - Rubin, V. 2015. News in an Online World: The Need for an „Automatic Crap Detector“.
[43] V preklade: Hillary Clinton má Parkinsonovu chorobu.
[44] Hern, A. 2017. Google acts against fake news on search engine.

cestu tiež určitý plug-in prehliadača, ktorý potom môže fungovať nezávisle na vôli prehliadanej stránky.

Netradičné riešenia v tomto smere spustila slovenská web stránka konspiratori.sk, ktorá vytvára zoznam webov, o ktorých členovia jej komisie majú pochybnosti o ich dôveryhodnosti a kvalite obsahu. Na týchto weboch neodporúča inzerovať a zároveň na nich neodporúča odkazovať z užívateľských portálov. Zoznam webov je zostavený členmi komisie, na základe odborného posúdenia webov podľa jasne stanovených kritérií. V predmetnej databáze nájdete weby, ktoré podľa komisie spĺňajú minimálne jeden z nasledujúcich bodov[45]:

„1.Stránka obsahuje materiály podvodného a šarlatánskeho charakteru ako napríklad zázračná liečba, kúzelné preparáty a podobne. Kritériom je rozpor s objektívnym, vedeckým poznaním, zvlášť ak môžu uvedené informácie spôsobiť zanedbanie potrebnej liečby alebo priamo poškodenie zdravia. Nevzťahuje sa na tradičné alternatívne spôsoby liečby, propagáciu zdravého životného štýlu, prírode blízkych postupov a podobne.

2.Stránka obsahuje klamlivé, dezinformačné správy a lživú propagandu, čiže tvrdenia, ktoré sú v rozpore s faktami, napr. fotografie a videá použité v inom, zavádzajúcom kontexte, vymyslené alebo závažne prekrútené udalosti atď. Netýka sa jasne prezentovaných názorových článkov.

3.Stránka obsahuje konšpiračné teórie a "bludy", ktoré môžu mať vážnejšie politické, ekonomické, zdravotné dôsledky, bez ich kritického zhodnotenia. Nevzťahuje sa na zaujímavosti, záhady, jasne označené špekulácie.

4.Stránka obsahuje vulgarizmy, výzvy k násiliu, extrémistický obsah, šírenie poplašných správ, agresívne osobné útoky, napr. "vyrovnávanie si účtov", hanobenie menšín, rás, národností, náboženských skupín atď.

5.Stránka nerešpektuje základné zásady novinárskej etiky: neuverejňuje opravné správy, ponecháva dostupné a neopravené správy, ktoré sa objektívne ukázali ako nepravdivé. Stránka nemá jasného vlastníka a autorov (ochrana zdrojov a možnosť pseudonymov sa rešpektuje), stránka neuverejňuje prípadné reakcie dotknutej strany, hrubým spôsobom mieša správy a komentáre, opakovane publikuje šokujúce nepravdivé tvrdenia za účelom zvýšenia návštevnosti, ktoré však obratom opravuje, atď."

V neposlednom rade potom stojí za zmienku projekt Wikitribune z roku 2017, ktorý s využitím metód automatického fact-checkingu aj manuálnej práce editorov predstavuje zmienenú alternatívu vo forme samostatného prostredia, mimo zásah vlastných sociálnych sietí alebo vyhľadávačov.

Európska únia aktívne bojuje proti dezinformáciám už od roku 2015, kedy bola v rámci Európskej služby pre vonkajšiu činnosť zriadená pracovná **skupina East StratCom**. V súvislosti s voľbami do Európskeho parlamentu bol spísaný Kódex zásad boja proti dezinformáciám, ktorý v októbri 2018 podpísali spoločnosti Facebook, Google, Twitter, Mozilla a v máji 2019 aj Microsoft. Tieto spoločnosti sa zároveň zaviazali k dobrovoľnej samoregulácii zameranej na boj proti dezinformáciám. Podobne aj Európska komisia v novembri 2018 zverejnila EU Code of Practice on Disinformation (Akčný plán proti dezinformáciám).

V roku 2014 bolo na pôde NATO v Rige založené **Centrum výnimočnosti strategickej komunikácie,** v ktorom súčasnosti pôsobia experti z 12 členských krajín NATO (ďalej len „NATO CoE"). NATO CoE poskytuje komplexné analýzy, poradenstvo a praktickú podporu NATO a jej členským štátom. Navrhuje programy a rôzne politiky, snaží sa hľadať praktické riešenia existujúcich problémov. Najnovšia štúdia predložená NATO CoE obsahuje

[45] Kritéria hodnotenia. 2019. Dostupné na: <https://www.konspiratori.sk/kriteria.php> [cit. 18-12-2019].

znepokojujúce zistenia.[46] Experti realizovali experiment s využitím služieb tkzv. poskytovateľov dezinfomačných služieb a kúpili umelé zapojenie do 105 rôznych pracovných miest na Facebooku, Instagrame, Twitteri a Youtube. Cieľom bolo otestovanie schopností spoločností pôsobiacich v oblasti sociálnych médií dodržiavať ich dobrovoľné záväzky a bojovať proti dezinformáciám a manipulačnému správaniu na svojich platformách. Za „len" 300 € dokázali odborníci z NATO CoE nakúpiť viac ako 54 000 inautentných interakcií v sociálnych médiách (like, share, coments, watch video) s minimálnym alebo žiadnym odporom. Prevažná väčšina falošných účtov ostala online, aj keď boli tieto účty označené za dezinformačné na samotných platformách sociálnych médií.

Predmetná štúdia ale aj predchádzajúci výskum NATO objasňujú nielen nedostatky opatrení, ktoré spoločnosti sociálnych médií prijali na prevenciu a boj proti dezinformáciám, ale aj na lukratívny čierny trh manipulácie so sociálnymi médiami.

Stručné zhrnutie zistení štúdie[47]:

1. Na trhu manipulácie so sociálnymi médiami dominujú ruskí poskytovatelia služieb. Prakticky všetci hlavní poskytovatelia manipulačného softvéru a infraštruktúry identifikovaní Radou Európy CoE pochádzajú z Ruska.

2. Náklady na manipulačné služby súvisia s úspešnosťou spoločností v oblasti sociálnych médií v boji proti dezinformáciám. Hovorí sa, že manipulácia na Instagrame je najlacnejšia. Cena manipulácie so sociálnymi médiami však nemusí nevyhnutne odrážať kvalitu „služby".

3. Viac ako 90 % kúpenej zákazky sa používa na komerčné účely.

4.…nástroje a metódy vyvinuté na podvod v reklamnom priemysle sa však používajú aj na politické zasahovanie. Experiment NATO CoE odhalil, že neautentické účty sa použili aj na nákup angažovanosti na 721 politických stránkach, 52 vládnych stránkach vrátane účtov dvoch prezidentov, ako aj európskych a amerických politikov.

5. Je to práca odborníkov. Takmer všetci poskytovatelia manipulačných služieb boli veľmi pohotoví a zaoberali sa „starostlivosťou o zákazníka", odpovedali na otázky, reagovali na sťažnosti a niektorí dokonca ponúkli záruku na doplnenie manipulačných čísel.

6. Všetko je otvorené. Zabudnite na temný web a na tajných hackerov. Poskytovatelia manipulačných služieb nebojácne propagujú svoje služby a inzerujú na najväčších vyhľadávacích nástrojoch.

7. Čierny trh je obrovský. Experti NATO CoE identifikovali stovky poskytovateľov, niekoľko z nich s mnohými zamestnancami a významnými príjmami. Podľa nedávnych správ môže byť inautentický marketing problémom 1,3 miliardy dolárov ročne. Potenciálne náklady na integritu online konverzácií sú však ešte vyššie.

Proti hrozbám nevojenského typu spoločne bojujú aj NATO a Európska únia. Obe inštitúcie v októbri 2018 otvorili v Helsinkách **Európske bezpečnostné centrum na boj proti hybridným hrozbám.**

Išlo o iniciatívu fínskej vlády a podľa komuniké Severoatlantickej aliancie túto iniciatívu podporili všetci spojenci z NATO a všetky členské krajiny EÚ[48].

Európska únia v nadväznosti na strediska na Akčný plán boja proti dezinformáciám v blízkej budúcnosti pripravuje platformu na boj proti dezinformáciám, ktorá poskytne odborníkom informácie a materiály zamerané na zvyšovanie informovanosti. Ide o vytvorenie

---

[46] Social media companies are failing combat inauthentic behaviour. Dostupné na: <https://stratcomcoe.org/how-social-media-companies-are-failing-combat-inauthentic-behaviour-online> [cit. 19-12-2019].

[47] Disinformation Rewies: Circling the Earth. 2019. Dostupné na: <https://stratcomcoe.org/disinformation- Rewies-Circling-the-Earth-online> [cit. 19-12-2019].

[48] Slovensko sa zaviazalo bojovať proti dezinformáciám. 2018. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/20869041/slovensko-sa-zaviazzalo-bojovat-proti-dezinformaciam.html#ixzz68UpXSpoX > [cit. 18-12-2019].

digitálnej platformy, ktorá by mala pomáhať v boji proti dezinformáciám, tkzv. **Európske observatórium digitálnych médií.** Táto platforma má slúžiť pre tých, čo si potrebujú overovať fakty, pre akademických a výskumných pracovníkov. Má tiež zabezpečovať prepojenie s mediálnymi organizáciami a poskytovať podporu pre tvorcov politík. Poskytne odborníkom v oblasti médií, učiteľom a občanom informácie a materiály zamerané na zvyšovanie informovanosti a odolnosti voči dezinformáciám na internete, a tiež podporu kampaní v oblasti mediálnej gramotnosti.[49]

Slovenská republika je súčasťou celkového bezpečnostného prostredia, čelí rovnakým typom hrozieb ako iné členské štáty Európskej únie a NATO v rôznej intenzite. Vláda Slovenskej republiky považuje šírenie dezinformácií za vážnu hrozbu, a to ako pre národnú bezpečnosť, tak pre bezpečnosť Európskej únie. **Prijatie Koncepcie pre boj Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám** 11. júla 2018 na rokovaní vlády považujem preto za správny krok správnym smerom. Cieľom predmetnej koncepcie je efektívne využiť existujúce systémy vyhodnocovania bezpečnostných rizík jednotlivými orgánmi Slovenskej republiky. Koncepcia (okrem iného) definuje úlohy

- národného kontaktného miesta pre hybridné hrozby - Situačné centrum Slovenskej republiky;
- národného kooperačného centra pre hybridné hrozby - Národné bezpečnostné analytické centrum;

Uvedená koncepcia zároveň rozširuje nastavenie informačných tokov pre prijímanie informácií Národným bezpečnostným analytickým centrom od všetkých orgánov štátu, ich vyhodnocovanie a spracovávanie analytických výstupov, ktoré budú slúžiť k adekvátnym rozhodnutiam vrcholových krízových orgánov. V závere koncepcia navrhuje ďalšie možnosti spolupráce s akademickou obcou, súkromným sektorom, subjektmi občianskej spoločnosti a organizáciami na medzinárodnej úrovni.

Záver

Celý problém propagandy a dezinformácií je o to zložitejší, že úskalím nie je len možnosť cenzúry, ale tiež hroziace otupenie pozornosti v prípade označovania dezinformácií, taká politika môže viesť užívateľov paradoxne k presvedčeniu, že už nemusia byť kriticky na pozore. Problém tak prináša médiám a spoločnosti náročnú výzvu. Na jednej strane sa zdá nemúdre proti dezinformáciám postupovať reštriktívne (pretože by si obzvlášť skalní konzumenti dezinformácií takúto činnosť vykladali ako ďalšie potvrdenie spiknutia a celý efekt by mohol byť kontraproduktívny), súčasne ale nie je vhodné rezignovať na spoločenskú zodpovednosť v označovaní dezinformácií. Zdá sa tak, že riešenie spoločensko-etickej stratégie boja proti falošným správam bude náročnejšou výzvou než technologické zaistenie ich automatickej detekcie.

Nech sa už spoločnosť rozhodne pre akékoľvek riešenie (teda aj keby nebol záujem zavádzať automatické označovanie dezinformácií na sociálnych sieťach a vo vyhľadávačoch), vývoj metód automatického odhaľovania má naďalej svoj zmysel, pretože môže napomáhať monitoringu a všeobecne zjednodušovať prácu médiám a fact-checkingovým iniciatívam.

[49] EÚ vytvára digitálnu platformu na boj proti dezinformáciám. 2019. Dostupné na: <https://svet.sme.sk/c/22230635/eu-vytvara-digitalnu-platformu-na-boj-proti-dezinformaciam.html#ixzz68Uot7r4U> [cit. 19-12-2019].

Literatúra

ACEMOGLU, D. - OZDAGLAR, A. - Parandehgheibi, A. 2010. *Spread of (mis)information in social networks.* Games And Economic Behavior, 70194-227. doi:10.1016/j.geb.2010.01.005

Action Plan against Disinformation. 2018. Dostupné na: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf> [cit. 04-12-2019].

ALVAREZ, B. 2016. *Public Libraries in the Age of Fake News*. Public Libraries, p. 24-27.

BEUTH, P. 2017. *Facebook kann sich entspannen*. *Die Zeit – Zeit Online*. Hamburg: ZEIT ONLINE GmbH. Dostupné na: <http://www.zeit.de/digital/internet/2017-04/heiko-maas-netzdg-kabinett-beschlossen-bussgeld> [cit. 04-12-2019].

BITTMANN, L. 1998. *The New Image-makers: Soviet Propaganda and Disinformation Today*. Pergamon-Brassey's International Defence Publishers, Inc., 1988. 262 pp. ISBN 97-80-080-349-398

BITTNER, J. 2016. *Glückspropaganda und Hass auf Befehl*. Die Zeit. Dostupné na: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-09/russia-propaganda-eastern-ukraine-separatists-e-mails> [cit. 18-12-2019]

BUDAK, C. - AGRAWAL, D. - ABBADI, A. 2011. *Limiting the spread of misinformation in social networks*. Proceedings Of The 20Th International Conference On World Wide Web, WWW 2011, p. 665-674. doi:10.1145/1963405.1963499

DAVIES, D. 2016. *Fake News Expert On How False Stories Spread And Why People Believe Them*. In Fresh Air, NPR.

Disinformation Rewies: Circling the Earth. 2019. Dostupné na: <https://stratcomcoe.org/disinformation- Rewies-Circling-the-Earth-online> [cit. 19-12-2019].

Dooling, A. 2016. *Algorithms Could Help Social Media Users Spot Fake News*. The New York Times. New York: The New York Times Company.

ELLUL, J. 1973. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes.* London: Publisher: Vintage, 1973, 352 s. ISBN-13: 978-0394718743

EÚ vytvára digitálnu platformu na boj proti dezinformáciám. 2019. Dostupné na: <https://svet.sme.sk/c/22230635/eu-vytvara-digitalnu-platformu-na-boj-proti-dezinformaciam.html#ixzz68Uot7r4U> [cit. 19-12-2019]

FRIGGERI, A. - ADAMIC, L. - ECKLES, D. - CHENG, J. 2014. *Rumor cascades*. Proceedings Of The 8th International Conference On Weblogs And Social Media, ICWSM 2014, p. 101-110.

FTOREK, J. 2017. *Manipulace a propaganda na pozadí současné informační války*. Praha: Grada Publishing, 2017. 197 s. ISBN 978-80-271-0605-9.

Fundamental colloquium – conclusions. 2016. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-50/2016-fundamentalcolloquium-conclusions_40602.pdf> [cit. 02-12-2019].

HERN, A. 2017. *Google acts against fake news on search engine. The Guardian*. London: Guardian News and Media.

HEROLD, B. 2016. *Media Literacy vs. Bogus News*. (Cover story). Education Week, p. 1-12.

Charta základných práv Európskej únie. 2016. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=FR [cit. 18-12-2019]

CHEN, Y. - CONROY, N. - RUBIN, V. 2015. *News in an Online World: The Need for an „Automatic Crap Detector“*. Proceedings Of The Association For Information Science & Technology, 52 p.

JOWETT, G. S. – O'DONNELL, V. 2015. *Propaganda & persuasion*. Sixth edition. Los Angeles: Sage, 2015. ISBN 978-1-4522-5753-2.

KADIR, S. A. - HASAN A. S. A. 2014. *A Content Analysis of Propaganda in Harakah Newspaper.* Centre for Media and Information Warfare Studies. Faculty of Communication and

Media Studies Universiti Teknologi MARA, Malaysia. In: Journal of Media and Information Warfare Vol. 5, p. 73 – 116.
KLEIN, D. O. - Wueller, J. R. 2017. *Fake news: A legal perspective. Journal Of Internet Law*, p. 1-13.
Koncepcia pre boj Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám. 2018. Dostupné na: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=2766> [cit. 02-12-2019].
Kritéria hodnotenia. 2019. Dostupné na: <https://www.konspiratori.sk/kriteria.php> [cit. 18-12-2019].
LAUDER, S. 2017. *Facebook: Nechceme nést odpovednost za mazaní projevů nenávisti*. Dostupné na: <https://www.respekt.cz/denni-menu/facebook-nechceme-nest-odpovednost-za-mazani-projevu-nenavisti> [cit. 17-12-2019]
PETERS, M. A. 2017. *Education in a post-truth world*. Educational Philosophy & Theory. P. 563-566. doi:10.1080/00131857.2016.1264114.
POGUE, D. 2017. *How to Stamp Out Fake News*. Scientific American, p. 24.
POTTHAST, M. - KIESEL, J. - REINARTZ, K. - BEVENDORFF, J. - STEIN, B. 2017. *A Stylometric Inquiry into Hyperpartisan and Fake News*.
ŘEHKA, K. 2017. *Informační válka.* Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2770-2
Slovensko sa zaviazalo bojovať proti dezinformáciám. 2018. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/20869041/slovensko-sa-zaviazzalo-bojovat-proti-dezinformaciam.html#ixzz68UpXSpoX> [cit. 18-12-2019].
Social media companies are failing combat inauthentic behaviour. Dostupné na: <https://stratcomcoe.org/how-social-media-companies-are-failing-combat-inauthentic-behaviour-online> [cit. 19-12-2019].
TACCHINI, E. - BALLARIN, G. - DELLA VEDOVA, M. L. - MORET, S. - ALFARO, L. 2017. *Some Like it Hoax: Automated Fake News Detection in Social Networks*. 2017.
TAMBUSCIO, M. - RUFFO, G. - FLAMMINI, A. - MENCZER, F. 2015. *Fact-checking effect on viral hoaxes: A model of misinformation spread in social networks*. s. 977-982. doi:10.1145/2740908.2742572
VERNER, P. 2011. *Propaganda a manipulace.* Praha: Univerzita J.A. Komenského Praha, 2011. 192 s. ISBN 978-8-07452-015-0
WINGFIELD, N. - ISAAC, M. - BENNER, K. 2016. *Google and Facebook Take Aim at Fake News Sites*. In The New York Times. New York: The New York Times Company. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2016/11/15/technology/google-will-ban-websites-that-host-fake-news-from-using-its-ad-service.html> [cit. 22-11-2019].
WRÓBEL, A. 2008. *Výchova a manipulace*. Praha: Grada, 2008. 105 s. ISBN 802-4-72337-2
Zmluva o Európskej únii. 2012. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0011.02/DOC_1&format=PDF> [cit. 18-12-2019]

Keywords: propaganda, misinformation, the Internet, suppression, prevention, media literacy, technological solution

Summary

The new present technologies, the most used mass media - the Internet (especially social networks) - are used to spread propaganda and disinformation, which erode trust in institutions and digital, as well traditional media and damage democratic institutions.

A propaganda campaign spreading disinformation about alleged political and economic problems arising from membership in the European Union and NATO does not avoid the Slovak Republic either.

At the level of suppression of propaganda (disinformation) regarding legal and legislative aspects, two areas predominate, namely the path of prevention, education, awareness and development of media literacy, as opposed to the possibility of technological solutions.

Given the seriousness of the problem, it intensifies the belief that it is necessary to take a stronger action against misinformation and propaganda as such and directly prevent their dissemination or ensure that misinformation is labeled with appropriate warnings.

The argument for such a measure is mainly the thesis that it is simply necessary to get fact-checking to people who are not looking for it on their own and will not look for it. The most frequently inflected variant is the addition of fact-checking information, it currently appears to be the most passable way.

A kind of such implementation was launched by Google in late April and May 2017. The Wikitribune project from 2017 is also worth mentioning. The European Union has also been actively involved in the fight against misinformation since 2015, when the East StratCom working group was set up within the European External Action Service.

NATO and the European Union are also fighting together against non-military-type threats. In October 2018, both institutions opened the European Security Center in Helsinki to combat hybrid threats. Following the Action Plan to Combat Misinformation, the European Union plans to set up a European Digital Media Observatory. In these efforts, the Slovak Republic also adopted the Concept for the Slovak Republic's fight against hybrid threats.

Whether the society decides for any solution, each of the options for suppressing propaganda makes sense.

kpt. JUDr. Martina Cíchová
odbor programového riadenia,
medzirezortnej koordinácie a prognóz
kancelária prezidenta Policajného zboru
e-mail: martina.cichova@minv.sk

Recenzenti:

plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.; mjr. PhDr. Vladimír Malíček, PhD.

Nikoleta Csápaiová

Využitie služobnej kynológie pri zisťovaní príčin vzniku požiarov osobných motorových vozidiel

Anotácia: Vyšetrovanie požiarov osobných motorových vozidiel je komplexná činnosť, ktorá vedie k zisteniu iných skutočností a faktov o mieste a príčinách vzniku požiaru. Cieľom tohto článku je vyhodnotiť postupy zisťovania príčin vzniku požiarov osobných motorových vozidiel pomocou špeciálne vycvičených služobných psov a oboznámiť čitateľa o spolupráci príslušníka Hasičského a záchranného zboru a kynológa Policajného zboru. Ďalej v tomto príspevku sú prezentované výsledky experimentálnych skúšok policajných psov za reálnych podmienok pri skutočných požiaroch osobných motorových vozidiel.

Kľúčové slová: požiar, zisťovanie príčin vzniku požiarov osobných motorových vozidiel, detekcia, služobný pes, policajná kynológia

Úvod do problematiky

V 21. storočí používanie rôznych typov osobných motorových vozidiel sa stalo nutnosťou, a preto zisťovanie príčiny vzniku požiarov vozidiel sa stalo každodennou činnosťou hasičského a záchranného zboru, hlavne príslušníka zaradeného na úseku zisťovania príčin vzniku požiarov.

Osobné motorové vozidlá (ďalej len „OMV“) nie sú nebezpečné iba z dôvodu ich rýchlosti, hmotnosti, výkonu ale aj z dôvodu zabudovaných horľavých látok počas používania, ktoré sú však nutné k ich dokonalej a úplnej prevádzke a ku komfortu človeka 21. storočia.

Tento článok sa zaoberá so zisťovaním príčin vzniku požiarov OMV pri úmyselnom zapálení pomocou špeciálne vycvičených služobných psov. Vyhľadávanie akcelerátorov horenia služobnými psami je metódou kriminalistickej taktiky. Táto metóda trvalo dosahuje vysokú úspešnosť.

Rozbor problematiky

1. Všeobecne o zisťovaní príčiny vzniku požiarov osobných motorových vozidiel

Denne sa stretávame počas zisťovania príčin vzniku požiarov na našich cestách dopravnými nehodami s následným požiarom, denne sme svedkami požiarov neudržiavaných, zastaraných vozidiel s veľmi zlým technickým stavom a v mnohých prípadoch sa v OMV pri zisťovaní príčiny vzniku požiarov odhaľujú elektronické a iné technické poruchy. Všetky tieto fakty spoločne zvyšujú riziko a nebezpečenstvo vzniku požiaru. Je však potrebné poznamenať, že drahé a luxusné OMV sa čoraz častejšie stávajú terčom útoku trestných činov, pri ktorých dochádza k úmyselnému podpáleniu týchto vozidiel. To znamená, že motorové vozidlá môžu horieť z rôznych dôvodov a ich odhalenie, vyšetrovanie a zisťovanie je veľmi náročná a neľahká práca pre zisťovateľa. Každý požiar vozidla je špecifickým prípadom požiaru z hľadiska zisťovania príčin vzniku. Špecifickosť je daná vyšším podielom úmyselného zapálenia, rozdielnymi charakteristickými stopami po požiari a vyššou rýchlosťou rozvoja požiaru.

1.1 Úmyselné zapálenie

V prípadoch, kedy páchateľ sa nesnaží odstrániť stopy po zapálení vozidla a množstvo stôp zanechá na mieste udalosti, môžeme predpokladať, že sa jedná o úmyselné zapálenie OMV. Úmyselne založené požiare vozidiel sú zapríčinené väčšinou v nočných hodinách alebo na odľahlých miestach, čo niekedy sťažuje a predlžuje zásah hasičských jednotiek.

Pre úmyselné zapálenie motorových vozidiel sa najviac používa benzín, roztoky benzínu, liehy, riedidlo, petrolej, nafta, lampový olej, atď.. Tieto látky pre svoju horľavosť sú veľmi často používané aj k urýchleniu šírenia požiaru. Rôzne plazivé a roztečené vzory dokazujú na povrchu objektu prítomnosť rozliatej alebo nastriekanej horľavej látky väčšinou pri úmyselnom zapálení. Hodnotenie a podrobné skúmanie týchto vzorov je veľmi dôležité pri zisťovaní príčin vzniku požiarov motorových vozidiel, nakoľko je možné z nich zistiť a vyčítať množstvo údajov.

V procesoch zisťovania/vyšetrovania požiarov sa najskôr určuje miesto vzniku požiaru a až potom sa určí jeho príčina. Vo viacerých prípadoch dôjde k určeniu miesta vzniku požiaru, ale aj napriek tomu príčina vzniku požiaru zostáva neznáma.

1.2 Psy na detekciu zvyškov horľavých kvapalín

Princíp detekcie zvyšku horľavej kvapaliny špeciálne vycvičeným psom je založený na skutočnosti, že pes má podstatne citlivejší čuch ako človek. Následkom toho má pes podstatne nižší prah citlivosti na pach horľavej kvapaliny, ako človek. Nakoľko pes na vyhľadávanie zvyškov kvapalín musí byť špeciálne vycvičený, výjazdová skupina pozostáva zo psovoda a samotného psa. Špeciálne vycvičený pes spolu so psovodom miesto požiaru postupne preverí, a pes po zachytení pachovej stopy označí horľavú kvapalinu nacvičeným signálom. Pes slúži teda ako tzv. biologický detektor – indikátor. Výhodou používania psov na detekciu zvyškov horľavých kvapalín je ich vysoká spoľahlivosť detekcie a schopnosť samostatne nájsť miesto rozliatia horľavej kvapaliny.[1]

Obrázok č. 1: Využitie služobného psa pri zisťovaní príčiny vzniku požiarov OMV

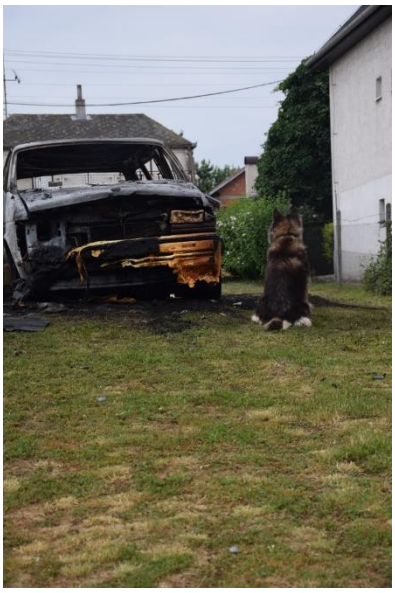

zdroj: vlastný

Služobný pes je schopný vykonať tento screening (preverovanie) veľmi rýchlo a efektívne aj veľmi rozsiahleho požiariska a dokáže lokalizovať miesto výskytu akcelerátorov s presnosťou na centimetre.

[1] BALOG, K., KAČÍKOVÁ, D., MARTINKA, J., 2015. Zisťovanie príčin vzniku požiarov. ISBN: 978-80-228-2831-4

V rámci služobnej kynológie na Slovensku prvý pes na detekciu akcelerátorov horenia bol vycvičený v roku 2004. Táto fenka sa volala Muška, a bola vycvičená iba na benzín.[2]

Ďalším služobným psom bol Taxter. Know-how potrebné na osvojenie si tejto metódy výcviku psovodi získali na dvojtýždňovej stáži v Českej republike na jar 2004. Plánovalo sa s rozmiestnením psovodov špecialistov so služobnými psami na každom krajskom riaditeľstve PZ, čo sa aj podarilo, nakoľko v roku 2008 PZ disponoval jedenástimi špeciálne vycvičenými psami na detekciu akcelerátorov horenia.[3]

1.3. Metóda detekcie

Metóda detekcie horľavých látok, akcelerátorov horenia pomocou špeciálne vycvičených psov je metódou kriminalistickej taktiky. Táto metóda slúži na zisťovanie horľavých látok pri úmyselnom založení požiaru a pomocou tejto metódy môžeme detekovať aj veľmi malé zvyšky horľavých látok v zhorených zbytkoch na požiarisku ale aj na kontaminovaných odevoch podpaľačov. Základ metodiky bol vypracovaný v USA a je transportovaný na európske a slovenské podmienky. Na Slovensku sú služobné psy vycvičené na nasledovné horľavé kvapaliny:

- Benzín – čerstvý,
- Benzín – odparený (50-75%)
- Benzín – odparený (90%)
- White spirit – benzín lakový, je to horľavá látka III. triedy
- Tekutý podpaľovač.

Obrázok č. 2: Služobným psom označené miesto výskytu akcelerátora horenia - benzínu

zdroj:vlastný

[2] HRČKA, R., Detekcia akcelerátorov horenia pomocou špeciálne vycvičených psov, In: prednášky pre policajných kynológov, 2014
[3] ĎURIŠIN, V., GALLOVÁ, Ľ.,2009. Policajná kynológia na Slovensku. ISBN: 978-80-970144-1-4.str 148-149

Pomocou tejto metódy možno detekovať aj veľmi malé rezídua (zvyšky) týchto látok v zhorených zbytkoch na požiarisku aj na kontaminovaných odevoch podpaľačov. Samozrejme niektoré fyzické resp. fyzikálno – chemické javy majú vplyv na celkové zloženie akcelerátorov horenia po požiari, ako odparenie, mikrobiálna degradácia, pyrolýza alebo termálna degradácia.

Obrázok č. 3: Práca služobného psa a psovoda v teréne

zdroj: vlastný

Služobný pes teda dokáže vykonať screening rezíduí horľavých látok na požiarisku a operatívne preveriť osoby, ktoré sa v blízkosti požiaru nachádzajú.

Osoby trpiace niektorou z duševných chorôb (pyrománia alebo pyrofília) po založení požiaru väčšinou zostávajú na mieste a pozorujú hasiace práce. Psovod v civilnom odeve prechádza so psom medzi prizerajúcim sa davom a v prípade pozitívneho označenia psa je možno osobu preveriť a odovzdať vyšetrujúcim orgánom.

Služobných psov je možné použiť najmä pri zisťovaní príčiny vzniku požiarov:

- Automobilov
- Pri požiaroch v malom uzavretom priestore (byty, garáže,...)
- Pri požiaroch vo veľkom uzavretom priestore (výrobné haly)
- Na otvorených priestoroch (v okolí miesta požiaru).[4]

Samozrejme, tak ako u príslušníka HaZZ alebo PZ aj u služobných psov platia určité pokyny BOZP. Psovod chráni svojho psa a v prípade nebezpečenstva zrútenia konštrukcie, alebo pri požiaroch neznámych dráždivých látkach používanie služobného psa je vylúčené. Pravidlá BOZP pri práci v služobnej kynológii sú obsiahnuté v interných predpisoch Policajného zboru SR.

[4] HRČKA, R., Detekcia akcelerátorov horenia pomocou špeciálne vycvičených psov, In: prednášky pre policajných kynológov, 2014.

Experimentálna časť

V rámci experimentálnej práci pri konkrétnych požiaroch boli vykonané tzv. skúšky s nasadením služobného psa a samotnej detekcie akcelerátora horenia. Podobné skúšky vykonáva aj psovod pri výcviku so služobným psom, v rôznych podmienkach v objektoch ako i v teréne. Pri výcviku však nie sú vytvorené všetky okolnosti, ktorými sa služobný pes na požiarisku stretáva. Výcvik služobného psa je obmedzený tak časovo, ako aj danosťami a skutočnými podmienkami v prípade požiarov OMV. Na preverenie objektívneho zistenia pachových stôp pri požiaroch OMV bol služobný pes v rámci konkrétnych zásahoch nasadený aj za účelom experimentálneho sledovania jeho práce na mieste udalosti v nasledovných prípadoch:

- Opakovaná kontrola pozitívneho značenia – znamená, že vzorka sa odoberie a odnesie sa minimálne 2 metre od miesta označenia, teda mimo požiariska a opakovane sa vykoná značenie. Ak služobný pes vzorku opätovne označí, znamená to potvrdenie prítomnosti horľavej látky v mieste požiaru OMV.

- Opakované vyhľadávanie – prechádzanie a označenie stopy psom na začiatku obhliadky a následne aj počas obhliadky. To znamená, že pri prvom označení pes označil akcelerátora na nepoškodenom mieste činu, a druhýkrát už na rozhrabanom mieste činu. Opakovaná obhliadka je vykonávaná so služobným psom za účelom potvrdenia horľavej látky na mieste požiaru OMV s najväčšou istotou.

- Odbúranie falošného značenia – v prípade označenia spálenej PET fľašky, alebo polystyrénu po odstránení tejto látky, pes už neoznačil to isté miesto druhýkrát. V rámci výcviku služobných psov sú psy cvičené aj na prípady vylúčenia falošných stôp, alebo na označenie prítomnosti iba skutočných horľavých látok na mieste udalosti. To znamená, že po odstránení napr. PET fľaše cvičený pes už miesto neoznačí, nakoľko nezachytí pachovú stopu resp. miesto kde absentuje horľavá látka.

Výsledky a diskusia

V rámci experimentu, odsledovaná práca služobného psa jednoznačne dokazuje ich dokonalú prácu pri vyhľadávaní horľavých látok na mieste požiariska. Cvičeným psom označené a nájdené miesta horľavých látok boli v mnohých prípadoch potvrdené aj konkrétnou obhliadkou a vyhľadávaním na mieste udalosti. Aj pri vizuálnom zistení horľavej látky na mieste činu zisťovateľom a policajným orgánom cvičený pes potvrdil existenciu resp. prítomnosť tejto látky. Pri každom nasadení služobného psa jeho práca bola pozitívna a bolo prínosom pre ďalšie vyšetrovania prípadov požiarov OMV. Samozrejme prínosom a veľkou pomocou je aj negatívny výsledok, resp. neoznačenie miesta horľavej látky, resp. nezachytenia pachovej stopy, nakoľko na základe týchto poznatkov a výsledkov je možné vylúčiť úmyselné konanie.

Záver

Výhodou využívania služobných psov je vysoká selektivita a citlivosť čuchu psa, ktorý je schopný zaznamenať aj ultrastopové množstvo akcelerátorov. Schopnosť služobného psa je veľmi univerzálna, je schopný identifikovať stopové množstvá akcelerátorov, ktoré sú fyzikálne viazané v póroch zhoreného dreva, sú nasiaknuté vo vláknach textilných materiálov,

v zemine, v plastických hmotách, vo vode alebo na koži človeka. Cvičený pes je veľkou pomocou aj pri označení konkrétneho miesta na objekte, to znamená, širšie okolie, interiér alebo exteriér vozidla, jeho kapota, koleso, strecha, okno a pod. Označenú vzorku je možné oveľa rýchlejšie transportovať do laboratória na ďalšie skúmanie a tak potvrdiť či vyvrátiť prítomnosť akcelerátora horenia.

Nevýhodou špeciálne vycvičených psov je ich obmedzené využitie, nakoľko počet takýchto psov je veľmi malý. Momentálne na Slovensku pracuje 12 vycvičených psov so psovodom. To znamená, že v priemere v každom kraji pracuje 1,5 špeciálne vycvičeného psa na vyhľadávanie akcelerátorov horenia. Samozrejme ich počet sa neustále mení, nakoľko psy nedokážu dlhé roky vykonávať takúto prácu. Po dovŕšení veku 9-10 rokov opustia rady Policajného zboru.[5] Ďalšou nevýhodou je, že neustálym napredovaním techniky, výroby chemických a horľavých látok, rôznych prvkov a látok so vzájomnou reakciou ľudia stále vynaliezajú ďalšie a dokonalejšie čo najsofistikovanejšie spôsoby na založenie požiarov OMV s predpokladom na zanechanie čo najmenších stôp, potrebných na ZPP a na ich odhalenie. V tomto smere tak PTEÚ ako i KEÚ vykonávajú rôzne skúšky, experimenty a odborné skúšky, ktoré sú využiteľné v práci ZPP a posunú ich prácu o krok pred činnosťou páchateľov.

Literatúra

BALOG, K., KAČÍKOVÁ, D., MARTINKA, J., 2015. Zisťovanie príčin vzniku požiarov. ISBN: 978-80-228-2831-4.

HRČKA, R., Detekcia akcelerátorov horenia pomocou špeciálne vycvičených psov, In: prednášky pre policajných kynológov, 2014.

Prezídium Policajného zboru, Odbor kynológie a hipológie, osobný rozhovor, 2020

ĎURIŠIN, V., GALLOVÁ, Ľ., 2009. Policajná kynológia na Slovensku. ISBN: 978-80-970144-1-4.

Keywords: fire, investigation, personal motor car, cause, detection, police service dog, police kynology

Summary

Personal motor car fire investigation is a complex activity, which leads to the determination except other facts of the place of fire and of the causes of fire.

The purpose of this article is to evaluate the procedures for investigations the causes of fires of personal motor cars with help of specially trained police service dogs, than to inform the reader about the cooperation of the Fire and Rescue Service and the kynologist from the Slovak Police Force.

This article also presents the results of experimental tests of a police service dogs under real conditions at the real fire of personal motor car.

[5] Prezídium Policajného zboru, Odbor kynológie a hipológie, osobný rozhovor, 2020

npor. Ing. Nikoleta Csápaiová
doktorandka
Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Katedra požiarneho inžinierstva
Žilinská univerzita v Žiline
e-mail: nikoleta.csapaiova@minv.sk

Recenzenti:

plk. doc. JUDr. Boris Löffler, PhD.; RNDr. Vladimír Ďurišin

Štefan Dubeň

Procesná samostatnosť povereného príslušníka Policajného zboru

Anotácia: Tento článok je písaný ako súčasť Výskumu č. 130 Meteňko Jozef, Metódy výskumu a vývoja policajných činností. Príspevok obsahuje základnú charakteristiku osobnosti povereného príslušníka Policajného zboru z pohľadu výkonu procesnej samostatnosti. Činnosť poverených príslušníkov Policajného zboru v prípravnom konaní predstavuje veľmi dôležitú, zákonom erudovanú činnosť, ktorá pozostáva zo systematického usporiadania jednotlivých činnosti podliehajúcich dozoru prokurátora. Jednotlivé činnosti poverených príslušníkov sú zahrnuté v procese realizácie skráteného vyšetrovania, ktoré spadá do pôsobnosti obvodných oddelení Policajného zboru.

Kľúčové slová: procesná samostatnosť, skrátené vyšetrovanie, poverený príslušník, Policajný zbor

Úvod do problematiky

V súčasnosti sa nám čoraz viac utvára potreba vytvorenia efektívnych opatrení, činností a aktivít zameraných na boj proti páchaniu trestnej činnosti. Jedným zo subjektov, ktorý sa aktívne podieľa na boji proti trestnej činnosti je Policajný zbor. Práve Policajný zbor vykonáva všetky úkony a opatrenia v súlade a zmysle zákona o Policajnom zbore, Trestného zákona a v neposlednom rade Trestného poriadku, pričom všetky činnosti, ktoré vykonáva zameriava na elimináciu policajno-relevantných udalostí. Dôležitý prvok, ktorý plní tieto úlohy sú tzv. obvodné oddelenia Policajného zboru, ktoré prostredníctvom poverených príslušníkov PZ dokumentujú a objasňujú jednotlivé udalosti trestno-právneho charakteru.[1]

Pre úspešné vykonanie jednotlivých úkonov, sa nesmie zabúdať na osobnostné črty, schopnosti, vlastnosti a znalosti, ktorými poverení príslušníci disponujú.

Výkon práce poverených príslušníkov predstavuje veľmi náročnú zákonom upravenú činnosť, pričom si vyžaduje rôznorodé znalosti z oblasti trestného práva, správneho práva, rodinného práva, občianskeho práva a množstva ďalších odvetví ktorých sa môžu objasňované udalosti priamo dotýkať. V prípade ak existuje súhrn všetkých už spomínaných schopností a znalostí u danej osoby, ktorá vedie skrátené vyšetrovanie je možnosť predpokladať že poverený príslušník dovedie prácu, ktorú vykonáva do úspešného zvládnutia a počas celého priebehu ju povedie na profesionálnej úrovni. Pre dosiahnutie takejto úrovne je potrebné vymedzenie procesného postavenia povereného príslušníka PZ, ktorý sa riadi koncepciou jednotlivých práv a povinností upravených v Trestnom poriadku a taktiež v ďalších právnych predpisoch.

Pri vymedzovaní procesnej samostatnosti samozrejme zohráva dôležitú úlohu samotný vzťah nadriadenosti a podriadenosti, ktorý vychádza zo služobného pomeru príslušníkov PZ. V neposlednom je potrebné zdôrazniť činnosť prokurátora, ktorý svojím postavením vykonáva samotný dozor nad činnosťou poverených príslušníkov pred začatím trestného stíhania.

Dozor je potrebné chápať ako jednak nariaďovaciu a na strane druhej prikazovaciu činnosť prokurátora voči poverenému príslušníkovi a to v konkrétnej veci o ktorej rozhoduje.

Procesná samostatnosť povereného príslušníka PZ

Pri neustálom náraste páchania trestnej činnosti, sa nám vytvára potreba realizácie a vytvorenia ideálnych podmienok pre zabezpečovanie výkonu činností povereného príslušníka a to hlavne z pohľadu procesnej samostatnosti. V súčasnosti nám zákon č. 301./2005 Z. z.

[1] LÖFFLER, B., PEŤOVSKÝ, M., *Vedecká štúdia, 2019, Vybrané aspekty trestno-procesnej pôsobnosti obvodných oddelení PZ v procese realizácie skráteného vyšetrovania na mieste vzniku policajne relevantnej udalosti.*

Trestný poriadok, upravuje činnosť povereného príslušníka PZ v ustanovení § 202 ods. 2, v ktorom je expresis verbis uvedené, že poverený príslušník PZ vykonáva skrátené vyšetrovanie o prečinoch, pre ktoré zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje tri roky.[2]

V podmienkach Slovenskej republiky v rámci Policajného zboru je povereným príslušníkom PZ policajt, ktorý je ustanovený do funkcie ako referent špecialista, a v prípade ak je počet poverených príslušníkov vyšší ako 14 ide o funkciu starší referent špecialista – poverený policajt, ktorý má v popise služobnej činnosti určenú náplň činnosti skrátené vyšetrovanie alebo príslušník Policajného zboru, ktorý je písomným rozkazom nadriadeného s ustanovovacou pôsobnosťou poverený vykonávaním služobných činností v skrátenom vyšetrovaní.

Poverený príslušník vykonáva všetky úkony v skrátenom vyšetrovaní samostatne, pričom svoju činnosť organizuje a vykonáva v slade so zákonom a zodpovedá za ich včasné vykonanie.[3] Počas skráteného vyšetrovania vo veciach, ktoré vyšetruje má oprávnenie od služieb Policajného zboru vyžadovať zabezpečenie úkonov a opatrení nevyhnutných pre riadne objasnenie veci, ktoré vzhľadom na ich povahu nemôže vykonať sám. Jednotlivá úroveň prípravy, ako aj vzdelania povereného príslušník má dôležitý vplyv na úspešnosť, kvalitu a výslednosť práce skráteného vyšetrovania. Z tohto vyplýva aj určitá dôležitosť a nevyhnutnosť aby sa poverený príslušník Policajného zboru neustále vzdelával, zdokonaľoval a zvyšoval svoju kvalifikáciu v danej problematika a oblasti.[4]

Morálne a etické predpoklady potrebné pre procesnú samostatnosť povereného príslušníka PZ

Pre samostatné, zákonné a správne vykonanie jednotlivých činností skráteného vyšetrovania je nesmierne dôležité, aby poverení príslušníci Policajného zboru disponovali určitými etickými a morálnymi predpokladmi a aspektami. Procesná samostatnosť je ovplyvňovaná správaním a schopnosťami, ktorými disponuje, každý jeden poverený príslušník.

Príslušníci polície svojou cieľavedomou, aktívnou, nekompromisnou a systematickou činnosťou na úseku boja s protispoločenskou činnosťou sú povinní presvedčiť občanov o svojej akcieschopnosti a tým získať ich dôveru. Dôveru občanov v políciu je potrebné založiť aj na etickom kódexe polície, ktorý je deklaratórne uvedený v Rezolúcií Rady Európy č. 690/1979 pod názvom Deklarácia o polícií.[5]

Deklarácia o polícií, prijatá Rezolúciou Rady Európy sa rámcovo pokúsila sformulovať etické povinnosti policajtov v demokratickej časti Európy. Rada Európy odporúčala vládam jednotlivých európskych štátov, aby ich zákonodarstvo z týchto odporúčaní vychádzalo, aby boli zvýraznené a zdôraznené etické povinnosti policajtov a polície ako verejnej služby ochrany zákona a poriadku a aby pravidlá etickej a právnej povahy zahrňovali a chránili ľudské a občianske práva a slobody.

Jednotlivé etické povinnosti podľa Rezolúcie Rady Európy sú nasledovné:

- každý policajt je povinný plniť úlohy, ktoré mu ukladá zákon, pričom chráni svojich spoluobčanov pred násilím a iným nezákonným správaním,
- každý policajt musí byť bezúhonný, nepodplatiteľný a musí vykonávať svoju prácu dôstojne, hlavné nesmie podľahnúť korupcií,

---

[2] *Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, § 202 ods.2*

[3] *Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, § 201 ods.3*

[4] VIKTORYOVÁ, J. – STRAUS, J. et. al. *Vyšetrovanie*. 3. Vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 2015. s. 30-31

[5] Rezolúcia Rady Európy č. 690/1979. Deklarácia o polícií.

- popravy, mučenie a ďalšie formy neľudského či ponižujúceho konania sú policajtom za všetkých okolnosti zakázané,
- policajt musí plniť rozkazy, ktoré sú v súlade so zákonom, neuposlúchne však rozkaz, o ktorom vie že je v rozpore so zákonom,
- policajt musí odoprieť plnenie rozkazov, ktoré sú v rozpore so zákonom, pokiaľ by porušenie zákona malo vážne či nenapraviteľné dôsledky, musí policajt v rámci svojich možností urobiť také opatrenia, aby k tým dôsledkom nedošlo,
- policajta nie je možné potrestať za to, že odmietol splniť rozkaz, ktorý je v rozpore so zákonom,
- policajt musí odmietnuť vykonanie úkonu obmedzujúceho osobné slobodu občanov pre jeho rasu, politické či náboženské presvedčenie.[6]

Pre zabezpečenie efektívneho výkonu plnenia jednotlivých úloh prostredníctvom procesnej samostatnosti poverených príslušníkov PZ bol vytvorený aj tzv. etický kódex príslušníka Policajného zboru, ktorý v sebe ustanovuje základné pravidlá regulujúce správanie a činnosť celkovej profesie policajta. Policajtovi pri výkone povolania nepostačujú len odborné vedomosti a schopnosti. Musí mať osvojené aj ostatné vlastnosti akými sú svedomitosť, dôslednosť, sebaovládanie, samostatnosť, cieľavedomosť, sebadisciplína a trpezlivosť. Každý policajt musí ovládať základy etiky policajnej práce, pretože to koniec koncov potrebuje pre rýchle a zákonné odhaľovanie trestnej činnosti a zisťovania jej páchateľov. Etika policajnej práce je realizovaná v troch smeroch. Prvým je rozmer zákonnosti, druhým je rozmer trestnoprávny a tretí nazývame rozmerom etickým.[7]

Etický kódex reguluje správanie a činnosť policajta. Je súborom pravidiel a zásad, ktorých dodržiavanie sa prejavuje aj vo forme integrite policajta respektíve celého policajného zboru. Ide o morálnu normu, teda zásady, ktoré by mal poznať každý policajt. Súčasťou etického kódexu je tzv. 11 článkov, ktoré v sebe zahŕňajú jednotlivé body participujúce na procesnú samostatnosť. Etický kódex hlavne zdôrazňuje že príslušníci Policajného zboru sú povinní počas výkonu služby a taktiež mimo služby konať v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, všeobecne záväznými právnymi predpismi a taktiež internými predpismi a nariadeniami Ministra vnútra a Prezidenta Policajného zboru Slovenskej republiky a Európskym kódexom etiky, pričom musia rešpektovať základné ľudské práva a slobody dotknutých občanov. Policajt je povinný vykonávať služobné činnosť bez ohľadu na náboženskú, rasovú, národnostnú, sociálnu a politickú príslušnosť. [8]

Etický kódex je primerane krátky a odborníci tvrdia, že je to dobré, pretože je ľahšie zapamätateľný a všeobecne prijateľný. Cieľom kódexu je aby ho každý policajt poznal, chápal, prijal, stotožňoval sa s ním a dodržiaval pri výkone svojho povolania. Pre dosiahnutie uvedeného cieľa je potrebná osveta v oblasti etiky v radoch policajného zboru, ale aj v spoločnosti. Policajti si musia uvedomovať svoju morálnu zodpovednosť, ktorá im vyplýva z ich postavenia v spoločnosti. Postavenie polície je uznanie a jej prestíž sú určované predstavou, ktorú si vytvorí o polícií spoločnosť. Tieto predstavy a postoje spoločnosti sú ukazovateľom akú vážnosť má policajný zbor, čo tiež ovplyvňuje vzájomnú spoluprácu. Spoločnosť od jednotlivých policajtov očakáva aktivitu na zabezpečenie svojej bezpečnosti, práv a slobôd. Pri danom zabezpečení očakáva aj slušné správanie sa. Z toho vyplýva nárok na

[6] Rezolúcia Rady Európy č. 690/1979. Deklarácia o polícií.

[7] VIKTORYOVÁ, J. – STRAUS, J. et. al. *Vyšetrovanie.* 3. Vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 2015. s. 31

[8] Oficiálna stránka Ministerstvá vnútra Slovenskej republiky [online].[cit.13.novembra 2019]. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?eticky_kodex

policajta, aby bol profesionálne pripravený a tiež aby sa pri kontakte s občanom vedel slušne správať. [9]

Ďalšou dôležitou vlastnosťou, ktorou by mal poverený príslušník disponovať pri presadzovaní procesnej samostatnosti je principiálnosť. Práve principiálnosť v sebe zahŕňa prítomnosť pevného presvedčenia a aktívnu snahu o jeho realizáciu. Poverený príslušník sa pri vykonávaní svojich praktických činnosti prostredníctvom procesnej samostatnosť často stretáva s prípadmi, kedy je na jeho osobu kladený a vyvíjaný nátlak za účelom jeho ovplyvnenia pri riešení konkrétnych prípadov alebo situácií. Takýmto prípadom je schopný odolať len poverený príslušník, ktorý sa svedomito, zodpovedne a principiálne stavia k plneniu svojich povinnosti a taktiež prijímať zákonné a správne rozhodnutia predmetnej vec. Pre dosiahnutie správneho, rýchleho a zákonného rozhodnutia povereného príslušníka je potrebné aby policajt v sebe zahŕňal aj ďalšie vlastnosti, ktorými by mali disponovať všetci poverení príslušníci.[10]

Výkon jednotne koncipovanej etiky vyšetrovateľskej práce zameriavajúc sa na uplatňovanie procesnej samostatnosti je samozrejme jedným z neodmysliteľných druhov tzv. profesijnej etiky prostredníctvom ktorej dochádza k vykonávaniu jednotlivých činností.

Medzi tieto princípy sa zaraďujú:

Kompetentnosť: poverení príslušníci Policajného zboru sú v priebehu vyšetrovania povinní vykonávať len tie činnosti na ktoré majú oprávnenie a taktiež musia neustále sledovať zmeny v legislatívnej úprave. Od poverených príslušníkov sa taktiež očakáva aby boli na požadovanej vzdelanostnej úrovni. Je veľmi potrebné aby vedeli primerane a účinne rozhodovať v predmetnej veci a aby dokázali nahromadiť potrebné množstvo dôkazov pre náležité a správne zistenie skutkového stavu veci.

Nestrannosť: z tohto vyplýva procesná samostatnosť z ktorej sa predpokladá, že poverený príslušník bude postupovať a rozhodovať nestranne, Nestrannosť predstavuje schopnosť povereného príslušníka rozhodovať bez toho aby sa nechal ovplyvňovať vonkajším prostredím.

Dôstojnosť : poverený príslušník musí vždy pri výkone svojej funkcie dodržiavať zachovanie dôstojnosti a dodržanie profesionality pričom nesmie podľahnúť osobným záujmom čím by mohol priniesť pre seba alebo inú osobu určitú výhodu.

Zákonnosť: jednotlivé povinnosti je možné ukladať len na základe zákona a v jeho medziach, rozsahu a spôsobom, ktorý ustanovuje zákon, pričom je potrebné zachovávať základné ľudské práva a slobody dotknutých osôb

Rozmer trestno-právny: poverení príslušníci sú pri realizácií svojich právomocí viazaní uplatňovaním zásadami dokazovania a náležitého zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností prostredníctvom ďalšej zásady voľného hodnotenia dôkazov.[11]

Všetky osobnostné, charakterové a vzdelanostné predpoklady tvoria iba zlomok dôležitých prvokov, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu pri presadzovaní procesnej samostatnosti poverených príslušníkov PZ.

---

[9] Oficiálna stránka Ministerstvá vnútra Slovenskej republiky [online].[cit.13.novembra 2019].Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?eticky_kodex

[10] VIKTORYOVÁ, J. – STRAUS, J. et. al. 2015. Vyšetrovanie. 3. Vyd. Bratislava: Akadémia PZ, s. 31

[11] VIKTORYOVÁ, J. ., 2009, *Základy vyšetrovanie,* s. 140

Pre dosiahnutie profesionálnej samostatnej úrovne poverených príslušníkov je taktiež potrebné aby:

- disponovali adekvátnymi schopnosťami prostredníctvom ktorých budú schopný presadzovať aktuálne zákony, morálne, etické princípy a zásady, ktoré je potrebné v zvrchovanej, demokratickej a právnej spoločnosti dodržiavať,
- pri riešení aktuálnych prípadoch sa poverený príslušníci správali adekvátne a v súlade so svojím postavením a funkciou,
- vedeli správne a zákonne kvalifikovať objasňovanú a vyšetrovanú udalosť, pričom musia správne aplikovať jednotlivé ustanovenia trestného poriadku,
- vedeli vykonať všetky potrebné úkony, v rámci konkrétneho prípadu a správne ich usporiadať v logickej následnosti,
- vedeli získavať a zaujímať sa o nové poznatky z prostredia vyšetrovateľskej praxe.
- taktiež by sa mali vedieť rýchlo a správne orientovať v dôležitých a zložitých situáciách s cieľom nájsť správne riešenia na jednotlivé problémy,
- vedeli navodiť a vytvoriť s osobou s ktorou prichádzajú do kontaktu v priebehu vyšetrovania psychologický kontakt,
- boli odolní voči stresovým situáciám,
- boli emocionálne a citovo vyrovnaní,
- vedeli správne zareagovať na vzniknutú situáciu,
- dbali na zvýšenú bezpečnosť seba a taktiež svojich kolegov.

Poverení príslušníci sa neustále dostávajú do kontaktu s veľkým množstvom ľudí pričom ide o odborníkov z rôznych oblastí, verejnosť, záujmové združenia občanov, organy verejnej správy a štátnej správy, samosprávy a taktiež s príslušníkmi ďalších služieb PZ a v neposlednom rade s prokurátorom.

Procesná samostatnosť povereného príslušníka PZ v prípravnom konaní VS prokurátorský dozor

Prípravné konanie predstavuje určitý úsek trestného konania od začatia trestného stíhania do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o uznaní viny a prijatí trestu, alebo právoplatnosti rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní vo veci samej.[12]

Úlohou samotného prípravného konania je v prvom rade zhromaždiť, preveriť a vykonať všetky dôkazy. Ide o štádium trestného konania, pri ktorom je dôležité aby boli prvotnými úkonmi zabezpečené potrebné rozhodujúce dôkazy, pričom ak nebudú zabezpečené je možné predpokladať že samotné prejednanie veci pred súdom nebude úspešné.[13]

Prokurátor ako subjekt trestného konania, má zákonom stanovené svoje špecifické postavenie a právomoci, ktoré určitým spôsobom ovplyvňujú činnosť poverených príslušníkov a takýmto spôsobom narúšajú procesnú samostatnosť.

Svoje právomoci prokurátor uplatňuje jednak v prípravnom konaní, v ktorom má oproti ostatným subjektom dominantné postavenie ako aj v konaní pred súdom, kde má postavenie strany trestného konania a je procesne rovnocenný s ostatnými subjektmi súdneho konania. Na správne a zákonné vykonanie všetkých procesných úkonov je potrebné zabezpečenie výkonu priameho a nerušeného prokurátorského dozoru. Oprávnenia prokurátora pri dodržiavaní zákonností sú taxatívne uvedené v trestnom poriadku, z čoho možno na prvý pohľad vydedukovať že samotný dozor je jednoduchá a jednoznačná záležitosť, čo však nie je pravda.

---

[12] *Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov,* § 10 ods. 15

[13] ČENTEŠ, J.: 2008, *Predsúdne konanie,* Bratislava, APZ, , str. 20

Prokurátorský dozor nad dodržiavaním zákonnosti poverených príslušníkov je však neobyčajná a komplikovaná činnosť ktorá v sebe zahŕňa množstvo praktických ale aj teoretických úskalí. Samotný prokurátorský dozor je veľmi náročne právne kodifikovať a upraviť ho tak, aby efektívne prispieval k zákonnému priebehu prípravného konania a napomáhal tak splneniu jeho účelu. Tu sa však vynára nebezpečenstvo, aby na druhej strane nespôsoboval obmedzenia aktivít a iniciatívu policajtov.

Pri uplatňovaní prokurátorského dozoru nad činnosťou poverených príslušníkov, je veľmi náročné určiť adekvátny rozsah dozoru, ktorý je na poverených príslušníkov kladení. Taktiež veľmi dôležitú úlohu pri procesnej samostatnosť zohráva zistenie najčastejších nedostatkov a pochybení, ktorých sa poverení príslušníci v prípravnom konaní dopúšťajú. Tieto nedostatky vychádzajú z kontrolnej činnosti Generálnej prokuratúry ktorá vydáva pravidelné správy o stave zákonnosti v Slovenskej republike. Z kontrolnej činnosti je potrebné zistiť príčinu vzniku nedostatkov a následne vykonať opatrenia na zamedzenie vzniku ďalších nedostatkov.

Prokurátor v prípravnom konaní zohráva veľmi významnú úlohu z pohľadu výkonu dozoru nad činnosťou povereného príslušníka. Prokurátor je z hľadiska svojej koncepcie pôsobností podľa § 230 trestného poriadku oprávnený :

- dávať záväzné pokyny na postup podľa § 197, taktiež môže určovať lehoty na ich vybavenie pričom sú všetky tieto pokyny súčasťou spisu - Ide o veľmi dôležité oprávnenie ktorým prokurátor disponuje a ktoré pri výkone dozoru aktívne využíva. Je však obmedzené iba tým že samotný pokyn musí smerovať k dosiahnutie hlavného cieľa trestného konania a to prostredníctvom dodržania zákonnosti predmetného trestného konania. Jednotné pokyny prokurátora by mali hlavne smerovať na procesný postup povereného príslušníka pri zisťovaní skutkového stavu konkrétnej veci. [14]

  Tieto pokyny sú : - postup pred začatím trestného stíhania
  - začatie trestného stíhania,
  - postup v priebehu skráteného vyšetrovania,
  - doplnenie skráteného vyšetrovania,
  - spôsob ukončenia prípravného konania.

  Pri vydávaní jednotlivých pokynov by mal prokurátor:
  - poznať aký je doteraz zistený skutkový stav veci,
  - mal by si ujasniť aký je predmet dokazovania,
  - mal by určiť adekvátny rozsah predmetného dokazovania.[15]

- môže vyžadovať od policajta spisy, dokumenty, materiály a taktiež správy o stave konania vo veciach, v ktorých bolo začaté trestné stíhanie - Formou vyžiadania jednotlivých spisov, dokumentov a materiálov ide o jedno z najčastejšie využívaných oprávnení prostredníctvom ktorého sa vykonáva prokurátorský dozor. Prokurátor môže vykonať previerku jednotlivých dokumentov aj z vlastnej iniciatívy a to v tom prípade ak sa skrátené vyšetrovanie vedie dlhší čas. Hlavným dôvodom vykonania tejto previerky je aby prokurátor zistil, aký je skutočný stav dokazovania. [16]
- zúčastňovať sa na vykonávaní jednotlivých úkonov alebo osobne vykonať niektorý z úkonov prípadne aj celé skrátené vyšetrovanie, taktiež môže vydať rozhodnutie

[14] IVOR., J. et. al.: 2017, *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 199 s.
[15] IVOR., J. et. al.: 2017, *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 199 s.
[16] IVOR., J. et. al.: 2017, *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 200 s.

v ktorejkoľvek veci, pričom musí postupovať podľa zákona. Takéto rozhodnutie prokurátora ako aj rozhodnutie policajta je možné napadnúť sťažnosťou – Pri uplatňovaní účasti samotného prokurátora na určitom úkone policajta dozerá hlavne na to aby bolo všetko v súlade so zákonom a aby jednotlivé výsledky úkonov boli správne a procesne zadokumentované. Z pohľadu procesnej samostatnosti môže prokurátor pri týchto úkonoch zasahovať a to len v prípade ak postup policajta nie je v súlade s Trestným poriadkom prípadne ak sa vyskytnú neočakávané skutočnosti, ktoré si vyžadujú zakročenie prokurátora.[17]

- vrátiť vec policajtovi na doplnenie spisu vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania s príslušnými pokynmi a určovať lehoty na ich prípadné doplnenie – Policajtovi môže byť vec vrátená v dvoch prípadoch a to ak v danej veci nebol dostatočne zistený skutkový stav alebo ak v priebehu skráteného vyšetrovania boli zistené vážne procesné chyby. Toto vrátenie veci vykonáva prokurátor prostredníctvom písomného pokynu. Tento pokyn je pre samotného povereného príslušníka záväzný a je povinný ho vykonať. [18]

- môže zrušiť nezákonné alebo neopodstatnené rozhodnutie povereného príslušníka PZ ktoré môže prokurátor nahradiť vlastným rozhodnutím.[19]

- prokurátor môže policajtovi danú vec odňať a prikázať ju inému policajtovi a to aj vtedy ak nie je miestne príslušný - V tomto prípade ide o tzv. delegáciu veci a má formu opatrenia a proti takémuto rozhodnutiu nie je prípustná sťažnosť.

- nariadiť aby sa vo veciach, ktoré sú uvedené v § 202 Trestného poriadku konalo vyšetrovanie. [20]

V prípade ak poverený príslušník PZ v prípravnom trestnom konaní vedie proti obvinenému trestné stíhanie, dáva trestný poriadok len prokurátorovi oprávnenie ukončiť trestné stíhanie. Dozor prokurátora, ktorý sa vykonáva pred začatím trestného stíhania, nemôžeme podceňovať, nakoľko postup povereného príslušníka PZ v trestnom konaní v tomto štádiu je smerodajný pre ďalší priebeh skráteného vyšetrovania.

Záver

Poverení policajti, korí sú súčasťou jednotlivých obvodných oddelení predstavujú v procese činnosti skráteného vyšetrovania neodmysliteľnú a nezastupiteľnú úlohu. Poverení príslušníci Policajného zboru SR sú svojím postavením oprávnení vykonávať realizáciu jednotlivých úkonov v prípravnom konaní. Pre tieto skutočnosti je podstatné vytvorenie správnych predpokladov pre formovanie postavenia povereného príslušníka PZ. Procesná samostatnosť je kreovaná samotnou osobnosťou povereného príslušníka ktorá v sebe zahŕňa praktické, teoretické schopnosti a skúsenosti. Pre zachovanie procesnej samostatnosti povereného príslušníka PZ pri realizácií konkrétnej trestnej veci nemôžu priami nadriadení zasahovať a výkon ich činnosti nijako ovplyvňovať, okrem prípadov kedy dochádza

[17] IVOR., J. et. al.: 2017, *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 202-203 s.
[18] IVOR., J. et. al.: 2017, *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 204 s.
[19] *Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov,* § 230
[20] IVOR., J. et. al.: 2017, *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 206 s.

k vykonaniu zákonom erudovanej kontrolnej činnosti. Čo sa týka zasahovanie prokurátora tak ten tieto činnosti vykonáva a realizuje v pôsobnosti svojich oprávnení, ktoré mu vyplývajú z trestného poriadku. Činnosť poverených príslušníkov ktorí realizujú skrátené vyšetrovanie pozostáva z veľkého množstva veľmi dôležitých úkonov a opatrení, na základe ktorých poverený príslušník vydá rozhodnutie v predmetnej veci podľa zákona.

Literatúra

VIKTORYOVÁ, J. – STRAUS, J. et. al. 2013. Vyšetrovanie. 2. Vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 653 s. ISBN 978-80-8054-548-2
VIKTORYOVÁ, J. – STRAUS, J. et. al. 2015. *Vyšetrovanie*. 3. Vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 687 s. ISBN 978-80-8054-643-4.
IVOR., J. et. al.: 2017, Optimalizácia prípravného konania trestného. Praha: Leges, 608 s. ISBN 978-80-7502-216-5
ČENTEŠ, J. K pôsobnosti prokurátora v predsúdnom konaní. In Zborník odborných prác pre účastníkov kurzu a študijné potreby, Bratislava, A PZ, 2010
ČENTEŠ, J. Niekoľko poznámok k oprávneniam prokurátora v trestnom konaní. In Metodiky vyšetrovania-posúdenie súčasného stavu a možnosti ich ďalšieho rozvoja: zborník odborných prác z odboru zdokonaľovacieho kurzu pre vyšetrovateľov PZ, 2009
LÖFFLER, B., PEŤOVSKÝ, M., Vedecká štúdia, 2019, Vybrané aspekty trestno-procesnej pôsobnosti obvodných oddelení PZ v procese realizácie skráteného vyšetrovania na mieste vzniku policajne relevantnej udalosti.
Oficiálna stránka Ministerstvá vnútra Slovenskej republiky [online].[cit.13.novembra 2019].Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?eticky_kodex
Rezolúcia Rady Európy č. 690/1979. Deklarácia o polícií.

Právne predpisy

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore s komentárom
Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon
Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Keywords: procedural independence, summary investigation, authorized officer, Police Force

Summary

Authorized police officers, who are part of the individual district departments, represent an essential and irreplaceable role in the process of the urgent investigation. Authorized members of the Police Force of the Slovak Republic are, by their position, authorized to carry out individual acts in pre-trial proceedings. For these facts, it is essential to create the right preconditions for forming the position of an authorized member of the Police Force. Procedural autonomy is created by the personality of the authorized member, which includes practical, theoretical abilities and experience. In order to preserve the procedural autonomy of an authorized member of the Police Force in the execution of a particular criminal case, the direct superiors cannot intervene and do not influence their performance in any way, except in cases where the statutory erudite control activity is performed. As regards the prosecutor's interference, the prosecutor performs and carries out these activities within the scope of his powers under the Criminal Procedure Code. The activities of the authorized officers carrying out the abridged investigation consist of a large number of very important acts and measures on the basis of which the authorized officer will take a decision in the matter under the law.

por. Mgr. Štefan Dubeň
Katedra policajných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: stefan.duben@minv.sk

Recenzenti:

plk. doc. JUDr. Boris Löffler, PhD.; Mgr. Sebastián Janko, PhD.

Juraj Galba

Drony ako zdroje bezpečnostných incidentov

Anotácia: Prevádzka bezpilotných prostriedkov (dronov) predstavuje z bezpečnostného hľadiska čoraz väčšie nebezpečenstvo vzhľadom na technológie, ktoré sú aj v sériovo vyrábaných a bežne dostupných dronoch obsiahnuté.V súčasnosti sú drony z hľadiska bezpečnosti posudzované len na základe ich hmotnosti. Navrhovaný klasifikačný systém umožní drony zaradiť do bezpečnostnej kategórie na základe komplexného posúdenia jeho technických parametrov a signifikantných vlastností.

Kľúčové slová: drony, bezpilotné prostriedky, bezpečnostné kategórie, útok dronom

Úvod do problematiky

V tomto príspevku sa budeme zaoberať predovšetkým stručnou analýzou súčasného legislatívneho stavu v Slovenskej republike pre zaradenie dronov do bezpečnostných kategórií a následným návrhom účinnejšieho systému pre posudzovanie a zaraďovanie dronov do kategórií potenciálneho bezpečnostného rizika na základe výpočtu bezpečnostného gradientu ako nového navrhovaného parametra. Opíšeme víziu definície bezpečnostného gradientu ako dynamickej hodnoty klasifikácie bezpečnostného rizika vo vzťahu k vždy aktuálnemu stavu možnej detekcie, ochrany a obrany proti dronom, čo je rovnako definované ako dynamický sústavne sa vyvíjajúci parameter.

Cieľom je včas definovať a aplikovať systém klasifikácie a kategorizácie dronov tak, aby sme v blízkej budúcnosti čo najviac zamedzili ich hromadnému využívaniu na teroristické účely a iné nelegálne činnosti.

Súčasný legislatívny stav v SR

Podmienky vykonávania letu lietadlom spôsobilým lietať bez pilota (dronom) vo vzdušnom priestore Slovenskej republiky najaktuálnejšie upravuje Dopravný úrad svojim **rozhodnutím č. 1/2019 z 30. 10. 2019 na základe pravidiel, ktoré vydala** Európska komisia 31.5.2019 pre celú EÚ.

Na základe rozhodnutia Dopravného úradu č. 1/2019 sú všetky drony rozdelené do bezpečnostných kategórií len na základe jediného technického parametra – hmotnosti, a to nasledovne:

Trieda	**Hmotnosť**		**Typický rozmer**
	od	**do**	
C0	0 g	250 g	
C1	250 g	900 g	
C2	900 g	4 kg	
C3	4 kg	25 kg	menej ako 3 m
C4	4 kg	25 kg	
čl. 10	25 kg	150 kg	

Na základe zaradenia dronu do bezpečnostnej kategórie určuje podmienky pre jeho prevádzkovanie nasledovane:

Kategória prevádzky	Sub-kategória	Trieda dronu	let	Vzdialenosť od osôb	Vizuálny kontakt	Horiz vzdial [m]	CTR od ARP [km]	Výška nad zemou [m]
A	A1	C0, C1	za viditeľnosti	Zákaz preletu	priamy	1000	3,7	30
	A2	C2	za viditeľnosti	50 m	priamy	1000	3,7	30
	A3	C3, C4	za viditeľnosti	50 m	priamy	1000	5,6	30
B	-	čl. 10	Aj v noci, ak je osvetlený	X	priamy	X	X	120

CTR – Riadený okrsok letiska

ARP – referenčný bod letiska

čl. 10 – čl. 10 Rozhodnutia č. 1/2019 definuje individuálne podmienky prevádzky bezpilotného lietadla so vzletovou hmotnosťou 25 – 150 kg

X – parameter, ktorý môže byť Dopravným úradom schválený pre konkrétny let individuálne

Zákaz preletu – zákaz preletu dronom nad zhromaždenými osobami

Európska komisia však nariadila, že od roku 2020 musia byť všetci prevádzkovatelia dronov zaregistrovaní u vnútroštátnych orgánov. V zásade nové pravidlá platia pre všetky bezpilotné lietadlá bez ohľadu na ich veľkosť a hmotnosť. Väčšina dronov však bude patriť k sériovo vyrábaných modelom pre trh, ktoré musia spĺňať len minimálny súbor požiadaviek, ako je registrácia a elektronická identifikácia.

Čo bolo Dopravným úradom vo svojom rozhodnutí implementované len vo veľmi obmedzenom rozsahu, je povinnosť registrácie dronov. Podľa pravidiel Európskej komisie to mali členské štáty EÚ vo svojich národných legislatívach implementovať od roku 2020. K 1. 1. 2020 je zatiaľ potrebné registrovať len bezpilotné lietadlo pre kategóriu prevádzky triedy B.

Európska komisia i Dopravný úrad v Slovenskej republike v oblasti regulácie prevádzky bezpilotných prostriedkov jednoznačne vykázali činnosť. Európska komisia pod tlakom bezpečnostných expertov, ktorí už nejaký čas upozorňujú na základe prognóz i reálnych skúseností z prevádzky dronov a bezpečnostných incidentov. Počet bezpečnostných incidentov neustále narastá v EÚ, ale najmä celosvetovo. Keďže EK svojimi pravidlami zaviazala jednotlivé členské štáty EÚ, aby v tejto oblasti konali, tak i Slovenská republika na základe tohto tlaku vygenerovala prostredníctvom Dopravného úradu svoje rozhodnutie, ktoré v implementovanej časti dosť presne prevzalo formulácie a definície z pravidiel svojej

nadriadenej EK. Niektoré state ale neboli v rozhodnutí Dopravného úradu ešte implementované v predpokladanom rozsahu.

Obe inštitúcie akoby opomenuli bezpečnostný aspekt prevádzky dronov. Bezpilotné prostriedky nie sú technickými zariadeniami, ako sú napr. žeriavy, kotle, alebo výťahy, ktoré napr. v kategórii Vyhradených technických zariadení stačí raz na základe technických parametrov definovať a zaradiť do kategórie, v ktorej môže ostať zaradené do konca svojej technickej životnosti. Nikto z legislatívcov v oblasti bezpilotných prostriedkov nechce vidieť neustály skokový technologický vývoj, ktorý v tomto segmente preukázateľne exponenciálne expanduje. O dronoch nemôžeme hovoriť ako o technickom zariadení, ktoré počas celej svojej technickej a morálnej životnosti môže zostať zaradené v rovnakej bezpečnostnej kategórii. Neustálym technologickým upgradovaním a softvérovým updatovaním toho istého dronu je možné časom získať zariadenie s úplne odlišnými technickými vlastnosťami a technologickými možnosťami, ako v čase jeho vzniku alebo nadobudnutia.

O dronoch nie je možné uvažovať ako o štandardných technických zariadeniach. Všetok jeho technologický nárast sa uskutočňuje softvérovo. Nie len dopĺňaním hardvérových komponentov. Preto musíme pri zaraďovaní dronov do bezpečnostných a iných kategórií postupovať skôr logikou a pohľadom uplatňovaným v oblasti informačných technológií (IT). Drony majú charakterom svojej nebezpečnosti oveľa bližšie k počítačovej bezpečnosti, antivírovej ochrane a pod. ako ku klasickým technickým zariadeniam alebo dopravným prostriedkom.

Ak je dron v nejakom čase t_0 zaradený do istej bezpečnostnej kategórie, to neznamená, že v čase t_1 až t_n nebude k dispozícii technologický nástroj, ktorý prelomí všetky zabezpečenia a vie temporárne mnoho dronov zneužiť pre svoj nelegálny účel bez toho, aby to ich majitelia vôbec mohli predpokladať. Z dronov istej kategórie s istou technológiou sa tak na istý čas stanú ľahko zneužiteľné prostriedky pre rôzne ciele. Možno bude trvať pár dní, pokiaľ sa nájde riešenie na elimináciu tohto dočasného bezpečnostného zlyhania niekde v profile jeho riadenia. Ale počas tejto doby všetky ohrozené typy dronov „plávajú“ niekde medzi bezpečnostnými kategóriami a nemôžeme im umožniť prevádzku len preto, lebo ich pred pár rokmi niekto legislatívne zaradil do nejakej bezpečnostnej triedy, ktorá v danom čase nepredstavovala významné riziko. Po nejakom krátkom čase sa nájde riešenie, vyjde hromadný update firmwaru, ktorý celý problém vyrieši. Opäť možno len na nejaký čas. Aj dron by sme mali v danom kritickom čase preklasifikovať a zaradiť do aktuálne zodpovedajúcej bezpečnostnej kategórie.

Návrh na zmenu definovania bezpečnostných kategórií dronov

Cieľom práce je vytvoriť klasifikačný systém pre zaradenie dronov do bezpečnostnej kategórie a dynamický systémový nástroj, ktorý na základe aktuálne prebiehajúcich bezpečnostných incidentov kdekoľvek na svete bude schopný s minimálnym oneskorením reagovať a zabrániť prevádzke určitých typov zariadení na nevyhnutný čas, kým nebude jeho bezpečnostný problém vyriešený. Systém môže byť len informačný – varovný, ktorý bude majiteľov dronov informovať, že konkrétny typ dronov v určitom čase nebude možné prevádzkovať. Navrhovaný systém môže byť ale oveľa agresívnejší. Môže priamo znemožniť vzlet určitému typu dronu. Príkladom môže byť napr. overenie oprávnenosti vzletu cez centralizovaný portál, kde sa pred každým vzletom dronu užívateľ prihlási, zadá dron, s ktorým chce vzlietnuť, lokalitu a pod. Systém mu vygeneruje súhlas. Súhlas môže byť napr. reprezentovaný nejakým kódom, ktorý keď pilot vloží do riadiacej jednotky dronu, umožní mu vzlietnuť.

V predmetnom dynamickom klasifikačnom systéme potrebujeme definovať dve premenné:

1. **Referenciu –** ktorá bude určovať sústavne sa vyvíjajúcu úroveň bezpečnosti, voči ktorej sa bude prepočítavat bezpečnostná trieda zariadenia – dronu,
2. **Úroveň bezpečnosti dronu –** hodnota, ktorá bude vypočítaná na základe technickej klasifikácie jednotlivých komponentov a iných vlastností dronu.

Aktuálna hodnota referencie by bola dynamicky udržiavaná nejakou európskou alebo národnou autoritou. V SR by to mohol byť napr. Dopravný úrad, alebo Ministerstvo dopravy a výstavby SR v spolupráci s ozbrojenými zložkami. Referencia by predstavovala číselnú hodnotu, ktorá by bola vypočítaná z viacerých parametrov technickej klasifikácie reálne vyhodnotiteľných nebezpečenstiev, voči ktorým máme k dispozícii ochranné a obranné prostriedky.

Aktuálny rozdiel medzi referenčnou hodnotou bezpečnosti a aktuálnou hodnotou úrovne bezpečnosti dronu (ÚBD) nazvime napr. **bezpečnostný gradient**. Tento bezpečnostný gradient bude reprezentovaný nejakou hodnotou prepočítanou voči referencii, ktorá bude veľmi dynamická v závislosti od aktuálneho stavu technológii a úrovni ich zabezpečenia v konkrétnom čase.

Na základe hodnoty bezpečnostného gradientu by boli drony zaraďované do bezpečnostných kategórií. Najnižšou kategóriou by boli drony, ktoré nepredstavujú žiadne reálne riziko a patrili by sem napr. hračkárske drony (modely určené na lietanie) kategórie C0 bez kamery a iného záznamové zariadenia. Najvyššiu kategóriu by predstavovali drony technologicky vybavené pre sledovanie cieľa, s neštandardnými komunikačnými frekvenciami, autonómnym navádzaním, nepublikovanými komunikačnými protokolmi – skrátka drony, ktorých prevádzka je napr. na území Slovenskej republiky na základe Rozhodnutia č. 1/2019 v článku 12 úplne zakázaná.

Ak bezpečnostný gradient nadobudne záporné hodnoty (bezpečnosť dronu je pod aktuálnou hodnotou referencie), dron nepredstavuje svojou prevádzkou žiadne významné riziko. Ak sú ale hodnoty bezpečnostného gradientu kladné, je potrebné ich kvantifikovať z dôvodu aktuálneho zaradenia dronu do bezpečnostnej kategórie.

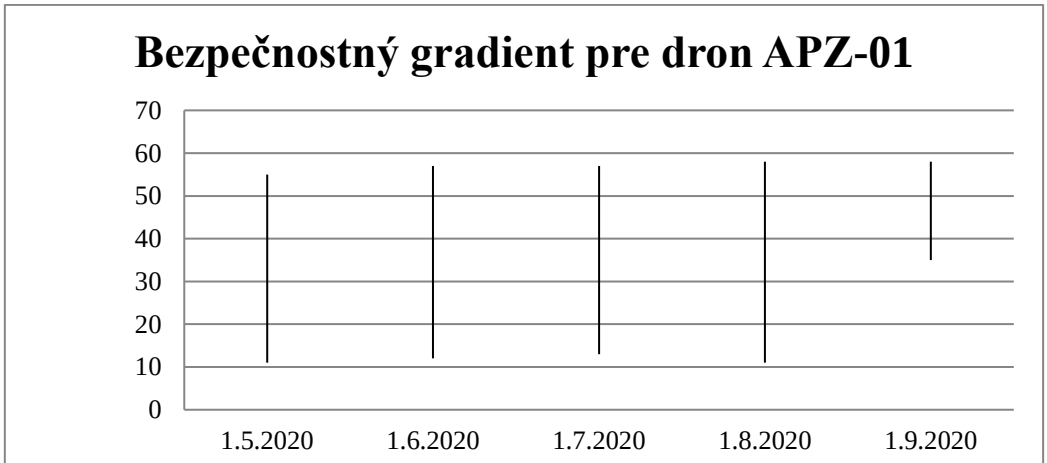

	1.5.2020	1.6.2020	1.7.2020	1.8.2020	1.9.2020
ÚBD	55	57	57	58	58
Referencia	11	12	13	11	35

Na základe aktuálnej hodnoty bezpečnostného gradientu bude dron zaradený do bezpečnostnej kategórie.

Úroveň bezpečnosti dronu (ÚBD) je na základe najaktuálnejšieho legislatívneho predpisu – Rozhodnutia Dopravného úradu č. 1/2019 posudzovaná len na základe hmotnosti dronu. V kategórii C3 je v klasifikácii dronu zohľadnený aj typický rozmer pod 3m. Zákon o ochrane utajovaných skutočností č. 215/2004 Z.z. v znení neskorších predpisov ešte pripúšťa klasifikáciu dronu na základe jeho vybavenia kamerou alebo iným záznamovým zariadením. Z hľadiska posúdenia bezpečnostného rizika, ktoré drony svojou prevádzkou predstavujú, sú tieto parametre úplne irelevantné.

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že väčší dron predstavuje významnejšie riziko vzhľadom na to, čo všetko môže napr. prepravovať. Ak však zoberieme do úvahy napr. útočné látky CBRNE, minimálne látky kategórie CBR nepredstavujú takmer žiadnu hmotnostnú záťaž. Inak povedané, pri pomere útočnej sily k svojej vlastnej hmotnosti sú veľmi efektívne i pri ich distribúcii veľmi malými dronmi.

Na základe poznatkov o konštrukčných vlastnostiach dronov, ich technologického vybavenia, možností komunikácie, autonómnosti a spôsobov individuálnej a hromadnej navigácie, navrhujem drony pre určenie ÚBD klasifikovať minimálne v nasledujúcich kategóriách:

1. Hmotnosť
2. Typ pohonu (motora)
3. Akustické emisie (akustické tlmiče pohonu)
4. Materiál konštrukcie dronu
5. Použitie prúdového lineárneho motora pre vzlet
6. Ochranná mreža na vrtuliach
7. Materiál vrtúľ
8. Dĺžka letu s jedným akumulátorom alebo s jednou plnou nádržou
9. Diaľkové riadenie
10. Záložné diaľkové riadenie
11. Štandardné riadiace frekvenčné pásma
12. Štandardné publikované komunikačné protokoly
13. Tienenie elektromagnetických emisií
14. Autonómne riadenie
15. Systém back-to-start
16. Riadiaci kanál pre ovládanie periférie
17. Kamera
18. Rozlíšenie kamery
19. Systém follow-me
20. Mikrofón
21. Dištančná senzorika
22. Hromadné navádzanie, formácie
23. Úroveň umelej inteligencie v riadení letu

Osobitnú pozornosť je potrebné venovať kategórii „úroveň umelej inteligencie v riadení letu“. Toto je momentálne najdynamickejšie sa rozvíjajúca oblasť v riadení dronov. Ich ovládanie sa stáva čoraz jednoduchšie aj pre nezaškoleného laika. Riadenie dronov je čoraz viac orientované na ich hromadné navádzanie v rôznych formáciách, ktoré je možné i počas letu veľmi dynamicky meniť.

Navrhované úrovne bezpečnosti dronov

č. úrovne	názov úrovne	popis úrovne
1	**Bezpečné**	**Hračky triedy C0, C1 bez kamery, štandardné riadenie**
2	**Potenciálne nebezpečné**	**Všetky drony s kamerou, kanálom pre periféria**
3	**Nebezpečné**	**Všetko drony s kamerou, follow-me**
4	**Extrémne nebezpečné**	**Všetky drony čl. 10, neštandardné riadenie**

Ak je niektorá vlastnosť dronu uvedená v popise definovaná v nižšej úrovni, automaticky ju predpokladáme aj vo vyššej úrovni.

Záver

Ako konštruktér dronov, uvedomujúc si ich možností v rukách nepovolaných, zaoberám sa riešením problematiky objektívnej klasifikácie dronov a ich zaradenia do bezpečnostných kategórií už dlhší čas.

Je dôležité včas si uvedomiť a pripustiť, aké riziká neregulovaná prevádzka dronov prináša a aké dôsledky môže spôsobiť ich zneužitie na nelegálne činnosti záujmových skupín.

Práve z dôsledku významného nárastu možností zabudovaných technológii do sériovo vyrábaných dronov zvyšuje sa pravdepodobnosť jednoduchého zneužitia dronov na nelegálne a teroristické činnosti v krátkom čase a čoraz efektívnejšie bez potreby kvalifikovaného personálneho obsadenia v úlohách ich pilotov. Prvky umelej inteligencie dnes umožňujú zneužitie dronov s veľmi presným a efektívnym navádzaním na potrebné ciele po veľmi krátkom zaškolení obsluhy dronu (pilota).

Úroveň zneužiteľných technológií a na druhej strane úroveň ochrany a obrany voči týmto technológiam v rukách teroristov je veľmi dynamická. Na túto dynamiku by mal rozhodne reagovať klasifikačný systém pre zaraďovanie dronov do bezpečnostných katagórií. Tento navrhovaný systém by mal tiež umožniť vyhodnocovanie bezpečnostného rizika pre konkrétne typy dronov s určitými technológiami v reálnom čase a mal by sústavne vyhodnocovať a prehodnocovať riziká a hrozby vyplývajúce z aktuálnej úrovne perspektívne útočnej a obrannej technológie.

Rôzne záujmové skupiny sú vždy o krok vpred pred oficiálnymi bezpečnostnými zložkami. Momentálne sa nachádzame v situácii, kedy sme si potencionálnych rizík a hrozieb ešte stále včas veľmi dobre vedomí. Preto sme povinní urobiť všetko v legislatívnej, bezpečnostnej a technickej oblasti pre to, aby sme predovšetkým teroristickým útokom dronmi zabránili včas v čo najväčšej miere.

Literatúra

- BLAŽEK, J.: LEAKAGE MAGNETIC FIELDS OF THE ELECTRIC BLDC MOTORS OF SMALL UAV (2015), ISSN 1335-3632,
- BLAŽEK,J.: MODELLING AND SIMULATION OF THE POSSIBLE EM RADIATION OF THE POWER SUPPLY TOWARDS THE SYNCHRONIZED AND BLDC MOTORS (2015), ISSN 1335-3632
- DEYLOVÁ, Z.: Bezpečnosť pri prevádzkovaní diaľkovo riadených leteckých systémov – RPAS. Diplomová práca VŠBM v Košiciach 2016/17

- BROOKE, Martin. Anti-UAV Defence System (AUDS) Unveiled by Trio of British Technology Companies. Blighter Surveillance System. [Online] http://www.blighter.com/news/press-releases/117-anti-uav-defence-system-audsunveiled-by-trio-of-british-technology-companies.html.
- Firemné stránky firmy DroneShield, [online] https://antidrone.eu/products/acoustic-sensors/
- Multisenzorový systém Dedrone [online] https://trackimo.com/dedronedrone-detection-system-now-jammer/
- Multisenzorový systém Droneshield –Sentry [online] https://www.droneshield.com/sentry/
- Radar RPS 42 (2014), [online] http://www.rada.com/capabilities/landradars/rps-42-radar.html
- Silent Sentry (2005), [online]http://www.mobileradar.org/Documents/Silent_Sentry.pdf
- Green Rock (2014) , [online] http://i-hls.com/2014/06/new-israeli-systemdetects-low-flying-drones/
- Anténny systém IsoLOG [online] https://www.tequipment.net/Aaronia/IsoLOG-3D-80/Antennas/
- Operational consideration for passive bistatic radar[online] http://tangentlink.com/wp-content/uploads/2014/12/3.-Operational-Considerations-for-Passive-Bistatic-Radar.pdf
- Portál právnych predpisov, [online] https://www.slov-lex.sk/
- článok „EÚ prijala pravidlá pre bezpečné používanie dronov, najpokročilejšie na svete“. TASR. [online]. 3. 6. 2019 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://tech.sme.sk/c/22143308/instruktor-lietania-o-pravidlach-pre-drony-rozhovor.html?ref=tit

Zoznam spracovávaných legislatívnych predpisov

Rozhodnutie Dopravného úradu č. 1/2019 z 30. 10. 2019, ktorým sa určujú podmienky vykonávania letu lietadlom spôsobilým lietať bez pilota a vyhlasuje zákaz vykonávania letu určených kategórií lietadiel vo vzdušnom priestore Slovenskej republiky v platnom znení

Zákon č. 143/1998 Z. z. *o civilnom letectve (letecký zákon)* v znení neskorších predpisov

Zákon č. 215/2004 Z. z. *o ochrane utajovaných skutočností* v znení neskorších predpisov

Keywords: drones, unmanned aerial vehicles, security categories, drone attack

Summary

As a drone designer, aware of their potential in the hands of the unauthorized, I have been dealing with the issue of objective drone classification and their classification into safety categories for a long time.

It is important to recognize and acknowledge in a timely manner the risks of unregulated drone operation and the consequences that may cause to be misusing for illegal activities of interest groups.

It is precisely because of the significant increase in the possibilities of embedded technologies in mass-produced drones that the probability of a simple misuse of drones for illegal and terrorist activities is increasing in a short time and increasingly efficient without the need for qualified personnel in their pilots' tasks. Elements of artificial intelligence now allow drone abuse with very accurate and efficient guidance to the necessary targets after very short training of the drone (pilot).

The level of abusive technologies and, on the other hand, the level of protection and defense against these technologies in the hands of terrorists is very dynamic. The classification system for assigning drones to safety categories should definitely respond to this dynamic. This proposed system should also allow for real-time security risk assessment for specific types of drones with certain technologies and should continually assess and re-evaluate the risks and threats arising from the current level of prospective offensive and defense technology.

Different interest groups are always one step ahead of official security forces. We are currently in a situation where we are well aware of the potential risks and threats in time. That is why we are obliged to do everything in the legislative, security and technical fields to prevent, in particular, terrorist attacks by drones, as early as possible.

Ing. Juraj Galba, MBA
LANTESTEL s.r.o.
Nábělkova 2, Bratislava
e-mail: galba@lantestel.sk

Recenzenti:
doc. JUDr. Robert Odler, PhD.; mjr. JUDr. Mgr. Mária Mamojková, PhD.

Tomáš Horeháj

Odškodňovanie obetí násilných trestných činov v roku 2018 – výzvy do budúcnosti a riešenie aktuálnych problémov

Anotácia: Príspevok sa zameriava na odškodňovanie obetí násilných trestných činov na SR v zmysle relatívne novo prijatého zákona o obetiach trestných činov. Analyzovaná je právna úprava tohto fenoménu, percepcia problematiky očami Európskej únie, načrtnutie aktuálnych problémov z pohľadu vyvíjajúcej sa aplikačnej praxe a v neposlednom rade snaha o ich riešenie návrhom konkrétnych legislatívnych opatrení.

Kľúčové slová: obeť, násilný trestný čin, odškodnenie, EÚ

Úvod do problematiky

Ešte pred niekoľkými rokmi bola obetiam venovaná len malá pozornosť v rámci vnútroštátnych právnych poriadkov a ich práva boli skôr prehliadané. Spomedzi nich spomeňme najmä právo byť vypočutý, informovaný a prítomný na trestnom konaní. Postupom času, s rozvojom viktimológie ako samostatného vedného odboru študujúceho obete, sa táto paleta práv rozšírila a došlo ku kodifikácii ďalších dôležitých práv, ako práva byť informovaný o zatknutí a prepustení potenciálneho páchateľa na slobodu, práva na ochranu a práva na náhradu škody.

Uvedomujúc si dôležitosť témy obetí trestných činov začala značnú pozornosť tejto problematike venovať aj Európska únia a za účelom zvýšenia ich ochrany a posilnenia ich právneho postavenia (nielen) v trestnom konaní vytvorila právny rámec, ktorým zaviedla minimálne štandardy práv, postavenia a ochrany obetí trestných činov v jurisdikciách jednotlivých členských krajín. Výnimkou nebola ani Slovenská republika, ktorá prijatím samostatného zákona o obetiach trestných činov spravila veľký krok vpred a implementovala viacero individuálnych práv vytvárajúc tak novú dimenziu pre obete nielen v trestnom, ale i civilnom konaní.

1. Právna úprava odškodňovania obetí násilných trestných činov

Dňa 01.01.2018 nadobudla účinnosť nová právna úprava odškodňovania obetí násilných trestných činov, a to zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 274/2017 Z. z.“), ktorý odškodňovanie upravuje v tretej časti – Odškodňovanie obetí trestných činov (§§ 10 až 22).

O odškodnenie podľa zákona č. 274/2017 Z. z. môže požiadať obeť násilného trestného činu, ktorá je:

1. *„občanom Slovenskej republiky, občanom iného členského štátu, alebo osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá má na území Slovenskej republiky alebo na území iného členského štátu trvalý pobyt“*;
2. *„cudzí štátny príslušník za podmienok a v rozsahu ustanovenom medzinárodnou zmluvou, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak k ujme na zdraví došlo na území Slovenskej republiky“*;
3. *„osoba, ktorá má v Slovenskej republike udelený azyl, doplnkovú ochranu, dočasné útočisko, pobyt alebo tolerovaný pobyt, ak k ujme na zdraví došlo na území Slovenskej republiky“*.

Podmienky odškodňovania obetí násilných trestných činov podľa zákona č. 274/2017 Z. z.

Prvotnou podmienkou je, že o odškodnenie môže požiadať obeť násilného trestného činu len v prípade, že k spáchaniu trestného činu došlo na území Slovenskej republiky.[1] Ďalšou podmienkou je, že musí ísť o špecifickú obeť – obeť násilného trestného činu. Obeťou násilného trestného činu sa rozumie fyzická osoba, ktorej bola[2]:

1. *„úmyselným násilným trestným činom spôsobená ujma na zdraví; ak táto osoba v dôsledku tohto činu zomrela, obeťou násilného trestného činu je aj pozostalý manžel po zomretom a pozostalé dieťa po zomretom, a ak ich niet, pozostalý rodič po zomretom, a ak ho niet, osoba, ku ktorej mal zomretý vyživovaciu povinnosť“* (s výnimkou osôb, ktoré zomretému spôsobili smrť);

2. *„spôsobená morálna škoda trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásilnenia, sexuálneho násilia alebo sexuálneho zneužívania“*.

Negatívnou podmienkou (t. j. takejto obeti nemožno priznať odškodnenie podľa zákona č. 274/2017 Z. z. a zároveň ju nemožno ani za obeť násilného trestného činu považovať) je situácia, ak[3]:

1. *„jej bola ujma na zdraví plne uhradená inak“* (napr. zo zdravotného, úrazového poistenia);

2. *„obeť násilného trestného činu podľa § 2 ods. 1 písm. d) prvého bodu časť vety za bodkočiarkou je zároveň páchateľom trestného činu, v súvislosti s ktorým sa považuje za obeť násilného trestného činu“*;

3. *„nedala súhlas na trestné stíhanie podľa § 211 Trestného poriadku“* alebo;

4. *„nemôže vykonávať oprávnenie poškodeného podľa § 47 ods. 1 Trestného poriadku*.

Nárok na odškodnenie obeti násilného trestného činu vzniká, ak dôjde k splneniu jednej z alternatívnych podmienok[4]:

1. *„v trestnom konaní nadobudol právoplatnosť rozsudok alebo trestný rozkaz, ktorým sa páchateľ uznáva vinným zo spáchania trestného činu, ktorým bola obeti násilného trestného činu spôsobená ujma na zdraví“*;

2. *„v trestnom konaní nadobudol právoplatnosť rozsudok, ktorým bol obžalovaný spod obžaloby oslobodený, pretože nie je trestne zodpovedný pre nedostatok veku alebo nepríčetnosť a ujma na zdraví nebola obeti násilného trestného činu plne uhradená inak“* alebo

3. *„dôjde k prerušeniu trestného stíhania z dôvodov podľa § 228 ods. 2 písm. a) až e) Trestného poriadku, k zastaveniu trestného stíhania z dôvodov podľa § 215 ods. 1 písm. d) až f) Trestného poriadku alebo z dôvodu podľa § 215 ods. 2 písm. a) Trestného poriadku, prípadne k odloženiu veci z dôvodu podľa § 215 ods. 2 písm. a) Trestného poriadku a výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní nevyvolávajú*

[1] § 10 ods. 1 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[2] § 2 ods. 1 písm. d) zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov..
[3] 10 ods. 2. zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[4] § 11 ods. 1, ods. 2, ods. 3, zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

dôvodné pochybnosti o tom, že sa stal trestný čin, ktorým bola obeti násilného trestného činu spôsobená ujma na zdraví."

A napokon, podmienkou vzniku nároku na odškodnenie podľa zákona č. 274/2017 Z. z. je i uplatnenie si nároku na náhradu škody, ktorá vznikla v dôsledku ujmy na zdraví zo strany obete násilného trestného činu v trestnom konaní (v zmysle § 46 ods. 3 Trestného poriadku tak musí urobiť najneskoršie do skončenia vyšetrovania, resp. skráteného vyšetrovania). To neplatí, ak ide o ujmu na zdraví spôsobenú trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásilnenia, sexuálneho násilia alebo sexuálneho zneužívania.[5]

Rozsah odškodnenia obetí násilných trestných činov podľa zákona č. 274/2017 Z. z.

Celková suma odškodnenia poskytnutá podľa zákona č. 274/2017 Z. z. nesmie v jednotlivom prípade presiahnuť päťdesiatnásobok minimálnej mzdy (smerodajný je pritom rok, v ktorom došlo k spáchaniu trestného činu, nakoľko pre výpočet odškodnenia sa použije suma minimálnej mzdy platná pre tento rok).

Na výpočet odškodnenia, ak ide o ujmu na zdraví, sa primerane použijú ustanovenia zákona č. 437/2004 Z. z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 273/1994 Z. z. o zdravotnom poistení, financovaní zdravotného poistenia, o zriadení Všeobecnej zdravotnej poisťovne a o zriaďovaní rezortných, odvetvových, podnikových a občianskych zdravotných poisťovní v znení neskorších predpisov; náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia ale nemožno zvýšiť. Rozhodujúci pre určenie výšky odškodnenia je v najbežnejšom prípade znalecký posudok vypracovaný na účely trestného konania (s bodovým ohodnotením podľa vyššie označeného zákona), ak takýto nie je k dispozícii, lekársky posudok vyhotovený podľa vyššie označeného zákona.[6]

„Ak bola trestným činom spôsobená smrť (najmä trestný čin úkladnej vraždy, vraždy, zabitia[7]), *obeť násilného trestného činu má nárok na vyplatenie odškodnenia v sume päťdesiatnásobku minimálnej mzdy"*. Ak je obetí násilného trestného činu viac (v prípade úmrtia), suma odškodnenia sa medzi nich rozdelí rovnakým dielom. Odškodnenie si ale musí uplatniť každá obeť násilného trestného činu samostatne, teda každý z pozostalých (t. j. pozostalý manžel, pozostalé dieťa a pozostalý rodič) osobitnou žiadosťou.[8]

Osobitnú kategóriu tvoria sexuálne násilné trestné činy. „*Pri trestnom čine obchodovania s ľuďmi, trestnom čine znásilnenia, trestnom čine sexuálneho násilia a trestnom čine sexuálneho zneužívania má obeť násilného trestného činu nárok aj na vyplatenie odškodnenia za spôsobenú morálnu škodu v sume desaťnásobku minimálnej mzdy*."[9] V prípade, ak takejto obeti bolo zároveň ublížené na zdraví, táto má okrem nároku na odškodnenie za spôsobenú morálnu škodu, právo i na vyplatenie škody na zdraví.

Finančné odškodnenie vypočítané v zmysle § 12 a § 13 zákona č. 274/2017 Z. z. môže byť primerane znížené, resp. nepriznané vôbec v prípade, ak obeť násilného trestného činu spoluzavinila ujmu na zdraví, resp. nevyužila všetky zákonné prostriedky k uplatneniu nároku na náhradu škody na zdraví alebo morálnej škody priamo od páchateľa trestného činu (uplatnením si nároku na náhradu škody v trestnom konaní, podaním civilnej žaloby, podaním

[5] § 11 ods. 4 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[6] § 12 ods. 1 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[7] § 144 až 148 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon
[8] § 12 ods. 2 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[9] § 12 ods. 2 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

návrhu na výkon exekúcie a pod.).[10] Tu je namieste poznamenať, že v prípade, ak obeť nerealizovala všetky jej dostupné kroky za účelom získania náhrady škody (škody na zdraví, resp. morálnej škody), ktorá jej bola spôsobená, v žiadosti sa jej dáva priestor na uvedenie dôvodov. Napriek nepodniknutiu hore uvedených krokov zo strany obete, vo výnimočných prípadoch a vzhľadom na vyvíjajúcu sa aplikačnú prax, nemusí dôjsť automaticky k primeranému krateniu odškodnenia. Musí však byť prítomný aspoň jeden z kvalifikačných predpokladov, ktorými sú:

- zjavná a nepochybná nemajetnosť páchateľa a nevymožiteľnosť odškodnenia (páchateľ odsúdený na dlhodobý trest odňatia slobody, nemajetnosť páchateľa);
- vysoký vek obete (nemajetní dôchodcovia, vzhľadom na finančnú situáciu ktorých nemožno očakávať iniciovanie civilného, resp. exekučného konania);
- osobitosť prípadu (obava z druhotnej, resp. opakovanej viktimizácie, obzvlášť zraniteľná obeť – obeť obchodovania s ľuďmi, obeť znásilnenia, maloletá obeť a pod.).

Konanie o poskytnutí odškodnenia podľa zákona č. 274/2017 Z. z.

„O poskytnutí odškodnenia rozhoduje a odškodnenie vypláca na základe písomnej žiadosti obete násilného trestného činu Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky“ (ďalej len „ministerstvo“ alebo „MS SR“).[11]

Žiadosť sa podáva na tlačive, ktorého vzor určí ministerstvo. Pri vypĺňaní tlačiva je žiadateľ inštruovaný tak, aby žiadosť obsahovala všetky zákonom ustanovené náležitosti a aby k žiadosti boli priložené všetky nevyhnutné doklady; t. j. úmrtný list, resp. osvedčenie o dedičstve v prípade úmrtia, znalecký (lekársky) posudok v prípade, ak bola obeti spôsobená škoda na zdraví (v prípade ich absencie ministerstvo vyzve žiadateľa na ich doplnenie, taktiež i v prípade neudania dôvodov nerealizácie krokov na získanie odškodnenia priamo od páchateľa).

Pokiaľ sa v priebehu posudzovania žiadosti zmenia okolnosti, ktoré majú vplyv na jej posúdenie, najmä v prípade, ak dôjde k čiastočnej náhrade škody, je žiadateľ povinný na túto skutočnosť bezodkladne upozorniť ministerstvo.

Žiadosť je potrebné doručiť ministerstvu do jedného roka odo dňa nadobudnutia právoplatnosti rozsudku alebo trestného rozkazu podľa § 11 ods. 1 alebo rozhodnutia podľa § 11 ods. 2 zákona č. 274/2017 Z. z. V prípade, ak súd v trestnom konaní odkáže obeť s jej nárokom na civilné konanie, žiadosť je potrebné doručiť ministerstvu do jedného roka odo dňa nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia v civilnom procese. Uplynutím tejto lehoty nárok na odškodnenie zaniká.[12]

Vyššie uvedené lehoty neplynú počas konania pred príslušným orgánom, najmä počas civilného procesu a exekučného konania, v ktorom si obeť násilného trestného činu uplatňuje nárok na odškodnenie ujmy na zdraví priamo od páchateľa, ktorý jej ujmu na zdraví spôsobil.[13]

Do 30 dní po prijatí žiadostí ministerstvo prevádza vlastné preverovanie skutočností uvedených v žiadosti u orgánov činných v trestnom konaní, súdov a iných štátnych orgánov, ako i osôb, súčinnosť ktorých je pri získavaní informácií nevyhnutná pre komplexné posúdenie

[10] § 14 zákona č. . 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[11] § 15 ods. 1 zákona č. . 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[12] 15 ods. 2, ods. 3 zákona č. . 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[13] § 15 ods. 4. zákona č. . 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

žiadosti a vydanie rozhodnutia o odškodnení (dopytom o zapožičanie trestných spisov, o oznámenie aktuálneho štádia civilného, exekučného konania a pod.)[14]

Do 6 mesiacov odo dňa doručenia úplnej žiadosti je ministerstvo povinné rozhodnúť. To znamená, že pokiaľ v žiadosti absentujú relevantné doklady a potvrdenia (napr. právoplatné rozhodnutie vydané v trestnom konaní, bez ktorého nemožno žiadosti vyhovieť a pod.), ministerstvo vyzve žiadateľa o doplnenie žiadosti v ňom stanovenej lehote, súčasne môže prieskumné konanie prerušiť, resp. žiadosti nevyhovieť v prípade neposkytnutia potrebnej súčinnosti; a to i po opakovaných výzvach (čo však nevylučuje možnosť podať novú žiadosť).

V prípade nespokojnosti s rozhodnutím o odškodnení (rovnako i v prípade nevyhovenia žiadosti a márneho uplynutia 6-mesačnej lehoty na rozhodnutie) má obeť násilného trestného činu právo domáhať sa ochrany svojich subjektívnych práv správnou žalobou v zmysle príslušných ustanovení zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok.

2. Štatistika odškodňovania obetí násilných trestných činov v roku 2018

Keďže od 01.01.2018 nadobudol účinnosť zákon č. 274/2017 Z. z., v nasledujúcich riadkoch rozoberieme súhrnnú štatistiku žiadostí o odškodnenie tých obetí, ktoré boli ministerstvu doručené v zmysle tohto zákona (keďže všetky konania začaté pred 01.01.2018 sa dokončia podľa predchádzajúcej právnej úpravy, účinnej do 31.12.2017).

Tabuľka č. 1: Súhrnná štatistika odškodňovania obetí NTČ za rok 2018

Nápad	Rok 2018
žiadostí celkom	110
ukončených vecí	51
žiadosť zamietnutá	5
pomoc poskytnutá	42
cezhraničné prípady	1
preplatené sumy v státisícoch €	529.765
úspešnosť žiadateľov	88,5 %

zdroj: Štatistické dáta Právnej sekcie MS SR

V roku 2018 prijalo ministerstvo 110 žiadostí, z týchto bolo celkovo 51 ukončených (zvyšných 59 žiadostí bolo ministerstvu doručených cca v druhom polroku, tzn. o týchto sa ešte v čase písania príspevku rozhoduje). Kladne vybavených bolo 42, *ergo* týmto obetiam bola poskytnutá pomoc a odškodnenie vyplatené; 5 žiadostiam nebolo možné vyhovieť a 1 žiadosť bola vyhodnotená ako tzv. cezhraničné prípady (k spáchaniu trestného činu došlo v Maďarsku, ministerstvo preto ako asistenčný orgán odkázalo obete na príslušný rozhodovací orgán v Maďarsku). Celkovo vyplatilo ministerstvo obetiam sumu 529.765 € (ide o medziročný nárast o cca 68.000 €). Z celkových 42 kladne vybavených žiadostí bolo ministerstvo nútené pristúpiť k primeranému zníženiu odškodnenia v 9 prípadoch, a to na úrovni - 10 % z celkovej sumy a v 3 prípadoch na úrovni - 50 %. Najčastejšími dôvodmi krátenia boli:

1. v prípade neuplatnenia náhrady škody v trestnom konaní a nerealizácie žiadnych krokov smerujúcich k získaniu odškodnenia priamo od páchateľa, ako i nepreukázania jeho zjavnej

[14] § 17 ods. 1, ods. 2. zákona č. . 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

nemajetnosti (ministerstvo vychádza predovšetkým z trestného spisu a nerobí vlastné šetrenie nad rámec skutočností uvedených v žiadosti): - 10 %;

2. v prípade trestného činu (ďalej len „TČ“ alebo „NTČ“) sexuálneho zneužívania z dôvodu spoluzavinenia (t. j. obeť súhlasila, ba dokonca iniciovala spáchanie TČ, s páchateľom TČ plánovali spoločnú budúcnosť): - 50 %.

Pokiaľ ide o druh spáchaných NTČ, ktorými bola žiadateľom v roku 2018 spôsobená ujma na zdraví, môžeme uzavrieť, že z ukončených vecí najväčšie zastúpenie mal TČ ublíženia na zdraví (25, pričom v jednom prípade sa jednalo o súbeh s TČ znásilnenia) nasledovaný TČ sexuálneho zneužívania (12), TČ znásilnenia sa vyskytol v 4 prípadoch (z toho v jednom šlo o znásilnenie v štádiu pokusu), TČ vraždy bol zastúpený taktiež v 4 prípadoch (u dvoch to bola vražda v štádiu pokusu) a napokon bola ministerstvu doručená po jednej žiadosť v súvislosti s TČ obchodovania s ľuďmi, TČ zabitia i TČ lúpeže.

Tabuľka č. 2: Počet právoplatne odsúdených osôb za obdobie od 1.1.2018-31.12.2018 – najfrekventovanejšie úmyselné NTČ v súvislosti, s ktorými je poskytované odškodnenie obetiam

Paragraf trestného zákona (NTZ – TZ účinný od 1.1.2006) STZ – TZ účinný do 31.12.2005)	**Počet právoplatne odsúdených osôb za obdobie 1.1.2018 - 31.12.2018**
§ 144 - Úkladná vražda	**5**
NTZ: § 145 - Vražda	**31**
STZ: § 219 - Vražda	**22**
NTZ: § 155 - Ublíženie na zdraví (úmyselné – ťažká ujma)	**209**
STZ: § 221 - Ublíženie na zdraví (úmyselné – ťažká ujma)	**8**
NTZ: § 156 - Ublíženie na zdraví	**1129**
STZ: § 222- Ublíženie na zdraví	**12**
§ 188 - Lúpež	**413**
§ 199 - Znásilnenie	**44**
§ 201 - Sexuálne zneužívanie	**290**
Celkový súčet	**2163**

zdroj: Štatistické dáta Analytického centra MS SR

3. Odškodňovanie obetí na úrovni Európskej únie – vznik, poslanie a ciele Európskej siete pre práva obetí

Medzi najvýznamnejšie legislatívne akty upravujúce práva obetí vrátane ich odškodňovania na úrovni Európskej únie (ďalej len „EU“) patrí: *Smernica Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV*[15] (ďalej len „smernica č. 2012/29/EÚ“) a *Smernica Európskeho parlamentu*

[15] Smernica Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov, EURLEX EURÓPA, 2019. [online]. [cit. 2019. 4.2.]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=en

a Rady EÚ 2004/80/ES o odškodňovaní obetí trestných činov[16] (ďalej len „smernica č. 2004/80/ES“). K nim by sme ešte ako podporné nástroje ochrany práv obetí mohli priradiť*: Smernicu Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2011/99/EÚ o európskom ochrannom príkaze* a *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 660/2013 o vzájomnom uznávaní ochranných opatrení v občianskych veciach*, vďaka ktorým môžu obete alebo i potenciálne obete využívať obmedzenia alebo ochranné príkazy vydané v jednom štáte EÚ, ak vycestujú alebo sa presťahujú do inej krajiny EÚ. Oba nástroje sú uplatniteľné v EÚ od 11. januára 2015.

Hoci primárnym cieľom trestného konania je trestné stíhanie a posúdenie trestnoprávnej zodpovednosti páchateľa, obetiam trestných činov sa i na pôde EÚ začal dávať širší priestor na ich aktívnu participáciu a bránenie ich práv, ako aj revíziu a podporu princípov zakotvených v Rámcovom rozhodnutí Rady EÚ 2001/220/JHA z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní za účelom posilnenia ochrany práv obetí v rámci EÚ, predovšetkým v trestnom konaní.[17] Jedným z týchto práv je i finančné odškodňovanie obetí, a hoci je vnútroštátny mechanizmus odškodňovania značne nekonzistentný a vnútroštátne podmienky sa líšia štát od štátu, úlohou EÚ je premostiť tieto rozdiely a pokúsiť sa o ich harmonizáciu. Prvotným krokom bolo prijatie smernice č. 2004/80/ES. Každý členský štát EÚ má svoj vlastný systém odškodňovania obetí za škodu, ktorú utrpeli, pretože sa stali obeťou trestného činu.

Ako obeť trestného činu má táto k dispozícii dve možnosti odškodnenia: buď si môže uplatniť nárok na náhradu škody voči páchateľovi počas trestného konania alebo môže požiadať o odškodnenie od štátu (od orgánu na odškodňovanie alebo ktoréhokoľvek iného príslušného orgánu v štáte). V smernici č. 2004/80/ES sa vyžaduje, aby každý členský štát EÚ vytvoril vnútroštátny systém odškodňovania všetkých obetí úmyselných násilných trestných činov. Podľa tohto práva majú všetky obete úmyselných násilných trestných činov prístup k vnútroštátnemu systému odškodňovania v štáte, na území ktorého bol trestný čin spáchaný.

Právo Únie vytvorilo systém spolupráce medzi vnútroštátnymi orgánmi na pomoc pri získaní odškodnenia v tzv. cezhraničných prípadoch pre obete úmyselných násilných trestných činov:

- ak došlo k spáchaniu trestného činu na území iného členského štátu EÚ (ako SR), ako občan SR, občan iného členského štátu s trvalým pobytom na území SR, osoba bez štátnej príslušnosti s trvalým pobytom na území SR alebo na území iného členského štátu EÚ môže predložiť žiadosť o pomoc orgánu členského štátu EÚ, v ktorom žije (v tomto prípade ministerstvu, ktoré bude v konaní vystupovať ako tzv. asistenčný orgán[18]);
- asistenčný orgán preloží a zašle žiadosť rozhodovaciemu orgánu v členskom štáte EÚ, kde bol trestný čin spáchaný. Rozhodovací orgán je potom zodpovedný za posúdenie žiadosti a vyplatenie odškodnenia;
- asistenčné a rozhodovacie orgány komunikujú navzájom v jazykoch, ktoré navzájom uznali a, ak je to pre účely posúdenia žiadosti potrebné, môžu od seba navzájom

[16] Smernica Európskeho parlamentu a Rady o odškodňovaní obetí trestných činov, EURLEX EURÓPA, 2019. [online]. [cit. 2019. 4.2.].
Dostupné na internete: https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d793897a-b1b2-457b-af26-b8bbce840b62/language-sk

[17] Rámcové rozhodnutie Rady o postavení obetí v trestnom konaní, EURLEX EURÓPA, 2019. [online]. [cit. 2019.4.2.]. Dostupné na internete:
https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN

[18] § 18 ods.1, ods. 2 a ods. 3 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

dožadovať zaslanie doplňujúcich informácií a príslušných dokladov a súdnej dokumentácie.[19]

Za účelom posilnenia práv obetí na úrovni EÚ, ako i premostenia značnej heterogenity medzi členskými štátmi, došlo k vytvoreniu **Európskej siete pre práva obetí** *(European Network on Victims' Rights* - ďalej len „ENVR"), za vytvorenie ktorej je zodpovedné Holandsko (zakladateľ) spolu s Francúzskom, Írskom a SR (spoluzakladatelia), ku ktorej SR pristúpila v roku 2016. ENVR vznikla ako dočasný projekt s rotujúcim predsedníctvom medzi Holandskom, SR a Maltou na dobu 18 mesiacov (počnúc januárom 2016 a končiac júnom 2017), ku ktorým sa neskôr pripojilo i Maďarsko.[20] Projekt bol pôvodne financovaný z dočasného akciového grantu do 1. mája 2017. Po jeho vyčerpaní prevzala iniciatívu v oblasti odškodňovania Maďarská republika, ktorá dňa 30. mája 2017 požiadala o nový, 4-ročný operačný grant Európsku komisiu (ďalej len „Komisia"). Čerpanie bolo spustené od 01. januára 2018 a spolu s ním bola i opätovne vzkriesená ENVR.

Hlavnými cieľmi ENVR sú:

- výmena cenných a relevantných informácií o právach, systéme odškodňovania a podpore obetí so zameraním prioritne na smernicu č. 2012/29/EÚ a 2004/80/EÚ;
- hľadanie „zlatej strednej cesty" pri spolupráci v rámci cezhraničných prípadov;
- celkové posilnenie postavenia obetí v EÚ.

Odlišnosť ENVR od ostatných európskych sietí (napr. *European Judicial Network in criminal matters* – EJN, *Victim Support Europe* - VSE) spočíva v tom, že bola založená za účelom spoločného stretávania sa expertov z oblasti štátnych politík implementujúcich relevantnú legislatívu EÚ v aplikačnej praxi. Čo sa týka stretnutí, tieto sú organizované podpornou skupinou zakladateľov – Holandska, SR, Francúzska a Írska (ku ktorým sa neskôr pridalo i Maďarsko). Členské krajiny na nich majú možnosť vedenia diskusií na tému obetí TČ, hľadajúc najlepšie spoločné riešenia pokiaľ ide o implementáciu príslušnej európskej legislatívy, ako napr. individuálne posudzovanie žiadosti v tom-ktorom členskom štáte, interpretácia a preklad odškodňovacích predpisov, cezhraničné prípady alebo prístup obetí k informáciám.

ENVR je tvorená z tzv. kontaktných bodov a národných expertov špecializujúcich sa na tvorbu politiky v oblasti ochrany práv obetí, ktorí sa pravidelne (1-2 krát ročne) pod záštitou Komisie a diskutujú o súčasných problémoch, ako i víziách do budúcnosti. Prvé neoficiálne stretnutie prebehlo najskôr v Luxemburgu a následne prvé oficiálne stretnutie kontaktných bodov prebehlo na konferencii v Amsterdame, vo februári roku 2016, na ktorom sa stretlo Holandsko, Francúzsko, Írsko a SR, pričom boli vyzvané i ďalšie členské štáty, aby sa pripojili, boli diskutované najmä otázky týkajúce sa implementácie smernice 2012/92/EÚ (SR v tom čase ešte stále úplne túto netransponovala a zákon o obetiach bol ešte v nedohľadne), ako i problematika cezhraničných prípadov (ktoré SR eviduje dodnes veľmi málo). Druhé stretnutie sa uskutočnilo v novembri toho istého roku v Bratislave, na ktorom sa riešili už konkrétne a praktické riešenia v rámci problematiky nízkej informovanosti obetí o ich právach. V tejto súvislosti bolo navrhnuté zavedenie webovej stránky s ľahko dostupným prístupom a zrozumiteľným jazykom. Tretie stretnutie bolo situované v Paríži v roku 2017, v rámci ktorého sa riešilo najmä rozšírenie zamerania aj na návrh v tom čase prijatej smernice

[19] § 18 ods. 4, ods. 5 a ods. 6. zákona č. . 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[20] Rada Európskej únie, EURLEX EURÓPA, 2019. [online]. [cit. 2019.4.2.]. Dostupné na internete: http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12396-2015-INIT/en/pdf.

Európskeho parlamentu a Rady o boji proti terorizmu a nahradení rámcového rozhodnutia Rady 2002/475/SVV o boji proti terorizmu, špecificky časti týkajúcej sa obetí TČ terorizmu. Zatiaľ posledné stretnutie kontaktných bodov sa uskutočnilo v máji 2018 v Štokholme a riešili sa na ňom najmä tieto otázky:

- prístup obetí k odškodňovaniu tak od páchateľa TČ, ako i od štátu – boli identifikované problémy ako je limitovaná informovanosť obetí o možnosti žiadať odškodnenie od štátu, komplexnosť a rôznorodosť podmienok vnútroštátnej schémy odškodňovania;
- nadbytočné administratívne požiadavky pri podávaní žiadosti o odškodnenie (znalecké/lekárske posudky, potenciálna sekundárna viktimizácia citlivých obetí sexuálnych TČ pri opakovanom kontakte s lekármi, štátnymi inštitúciami);
- nedostatočná zákonná lehota pre žiadanie odškodnenia od páchateľa, ako aj štátu (vo vzťahu k SR bola vznesená kritika pre prílišnú prísnosť, pokiaľ ide o uplatnenie nároku na náhradu škody v trestnom konaní[21], ako i zániku nároku na odškodnenie od štátu[22]).

Z uvedeného možno uzavrieť, že predmet diskusií v rámci stretnutí ENVR bol dosiaľ viac-menej koncentrovaný na oblasť prístupu obetí k informáciám, individuálneho posudzovania obetí a cezhraničných prípadov, ktoré v nasledujúcich riadkoch bližšie popíšeme.

Smernica č. 2012/29/EÚ v článku 4 vymedzuje 11 okruhov informácií, ktoré majú obetiam ich členské štáty zabezpečiť bez zbytočného odkladu a od momentu prvého kontaktu s kompetentnou štátnou autoritou tak, aby si obete mohli následne riadne a včas uplatňovať svoje práva v trestnom (a odškodňovacom) konaní. Jednou z nich je i informácia týkajúca sa podmienok a spôsobu ako môže získať náhradu škody, ktorá im bola TČ spôsobená.[23]

Za týmto účelom ENVR započala diskusie o prístupe obetí k informáciám s cieľom nájsť čo najefektívnejší spôsob, ako im majú byť tieto informácie adresované zrozumiteľným a vhodným spôsobom (v súčasnosti sa najprehľadnejším javí byť e-justice portál, ktorý stručne, jasne a prehľadne informuje obete o ich právach počas trestného konania, za účelom zvýšenia informovanosti obetí sa uvažuje i nad informačnou kampaňou napr. v podobe letáku, ktorý by zosumarizoval práva obetí).

Je dôležité podčiarknuť, že ktorákoľvek obeť sa môže spoľahnúť na rovnaký základný „balíček“ práv odhliadnuc od jej štátnej príslušnosti a miesta, v ktorom k spáchaniu TČ v rámci EÚ došlo. V realite to však obete v cezhraničných prípadoch nemajú také jednoduché pri domáhaní sa svojich práv. Na scénu totiž vstupuje viacero aktérov, ktorí musia navzájom medzi sebou kooperovať a taktiež sa vyžaduje i viac expertíznej a znaleckej činnosti za účelom čo najkomplexnejšieho posúdenia takejto žiadosti (napr. právo obete oznámiť TČ, ktorý bol spáchaný v cudzine sa líši štát od štátu, obete obzvlášť násilných TČ môžu byť vystavené druhotnej viktimizácii). ENVR sa preto stala vhodným miestom na dementovanie takýchto špecifických problémov.

S ohľadom na článok 22 smernice č. 2012/29/EÚ si Únia stanovila za kruciálny cieľ, aby štáty identifikovali osobitné potreby obetí počas trestného konania a vymedzilo okruh tzv. obzvlášť zraniteľných obetí voči sekundárnej viktimizácii, reviktimizácii, zastrašovaniu a pomste. Štáty majú v prvom rade zohľadniť predovšetkým individuálne vlastnosti obete, druh/povahu TČ a okolnosti za akých došlo k jeho spáchaniu (v závislosti od toho majú potom príslušné autority citlivo a s ohľadom pristupovať napr. k maloletým obetiam, obetiam

[21] Podľa § 46 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok je to do skončenia vyšetrovania, resp. skráteného vyšetrovania

[22] „*Do jedného roka odo dňa nadobudnutia právoplatnosti rozsudku alebo trestného rozkazu*“ podľa § 11 ods. 1 alebo rozhodnutia podľa § 11 ods. 2 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[23] Článok 4 ods. 1 písm. e) smernice Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov.

terorizmu, obchodovania s ľuďmi, násilných sexuálnych TČ, obetiam TČ z nenávisti, zdravotne postihnutým obetiam a pod.).[24]

Definovať takto špecifickú obeť však predstavovalo veľké praktické problémy pri implementácii smernice pre jednotlivé členské štáty, a i preto boli otvorené na stretnutiach ENVR diskusie k tejto problematike.

4. Návrhy *de lege ferenda* k zákonu č. 274/2017 Z. z.

Myslíme si, že súčasná právna úprava odškodňovania obetí, hoci si prešla mnohými pozitívnymi zmenami a došlo k odstráneniu prílišne prísnych podmienok starej zákonnej úpravy (zákon č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi), stále trpí nedostatkami a naráža na mantinely, ktoré „hrajú do karát" štátu a idú v neprospech samotných obetí. Aj preto, na základe prijatia nezáväzných opatrení, ktoré vzišli zo stretnutí ENVR a ktoré Komisia najčastejšie vytýkala, sa pokúsime načrtnúť budúcu legislatívnu úpravu, ktorá by prispela k potenciálnemu zlepšeniu využitia práva obetí na ich odškodnenie v čo možno najväčšej miere:

a) **Novela § 11 zákona č. 274/2017 Z. z.** – <u>nutnosť vydania meritórneho rozhodnutia v trestnom konaní</u>: ak chce obeť požiadať o odškodnenie ministerstvo, podmienkou je, že musí vyčkať na výsledok vyšetrovania, resp. trestného konania pred súdom (odsudzujúci, oslobodzujúci rozsudok na hlavnom pojednávaní, prerušenie, resp. zastavenie trestného stíhania v prípravnom konaní pre niektorý z taxatívne vymedzených dôvodov v zákone č. 274/2017 Z. z.). V mnohých členských štátoch stačí, ak došlo k spáchaniu a následnému oznámeniu TČ, nie je pritom nutné vyčkať až na často zdĺhavé ukončenie trestného konania[25], preto považujeme za nanajvýš nespravodlivé, aby obeť musela čakať na vyvodenie trestnej zodpovednosti páchateľa, obzvlášť, ak výsledky vyšetrovania nepochybne preukazujú, že k spáchaniu TČ došlo a ostatné podmienky na vznik nároku na odškodnenie sú splnené. Navrhujeme preto, podľa vzoru ČR, upraviť/doplniť príslušné paragrafové znenie takto:

- *„Ak neexistujú na základe výsledkov vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní dôvodné pochybnosti o tom, že sa stal trestný čin, v dôsledku ktorého bola obeti násilného trestného činu spôsobená ujma na zdraví alebo morálna škoda, nárok na odškodnenie obeti násilného trestného činu vzniká i vtedy, keď rozhodnutia podľa § 11 ods. 1, ods. 2 a ods. 3 nenadobudli právoplatnosť."*

b) **Novela § 15 ods. 2 zákona č. 274/2017 Z. z.** – <u>krátkosť lehoty pre podanie žiadosti na ministerstve:</u> obdobne, ako je to v prípade závislosti vzniku nároku na odškodnenie od výsledku trestného konania, považujeme súčasnú lehotu 1 roka viazanú na meritórne rozhodnutie celkom zjavne neprimeranú a po vzore viacerých krajín (Belgicko: 3 roky od právoplatnosti rozhodnutia/skončenia vyšetrovania, ČR: 2 roky odo dňa, kedy sa obeť dozvedela o spôsobenej ujme/5 rokov od spáchania TČ, Holandsko: 10 rokov od spáchania TČ, Poľsko: 5 rokov od spáchania TČ, Švédsko: 3 roky od právoplatnosti rozhodnutia/3 roky od skončenia vyšetrovania, dieťa pritom môže požiadať o odškodnenie do dovŕšenia 21 rokov) navrhujeme predĺžiť lehotu <u>aspoň na 2 roky</u> a túto odvíjať od oznámenia TČ, respektíve od vydania finálneho právoplatného rozhodnutia buď v trestnom konaní alebo civilnom konaní v prípade, ak bola obeť so svojím nárokom odkázaná na civilný proces, ako je to v súčasnosti:

[24] Článok 22 smernice Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov.
[25] Viď napr. § 26 ods. 2 zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

- *„Žiadosť je potrebné doručiť ministerstvu do dvoch rokov odo dňa spáchania trestného činu. Uplynutím tejto lehoty nárok na odškodnenie zaniká.“* **alebo** *„Žiadosť je potrebné doručiť ministerstvu do dvoch rokov odo dňa nadobudnutia právoplatnosti rozsudku alebo trestného rozkazu podľa § 11 ods. 1 alebo rozhodnutia podľa § 11 ods. 2 zákona č. 274/2017 Z. z. Uplynutím tejto lehoty nárok na odškodnenie zaniká.“*

c) **Novela § 12 ods. 1 zákona č. 274/2017 Z. z.** – absencia minimálnej výšky odškodnenia: na SR badať v dôsledku nezakotvenia minimálnej sumy odškodnenia značné a neúmerné rozdiely z hľadiska závažnosti a druhu spáchaného TČ. Častokrát, v zmysle § 12 ods. 1 zákona č. 274/2017 Z. z., ministerstvo pri TČ ublíženia na zdraví[26]vychádza zo znaleckého, resp. lekárskeho posudku vypracovaného na účely trestného konania, v ktorom znalec bodovo ohodnotí a finančne vyčísli bolestné/sťaženie spoločenského uplatnenia podľa zákona č. 437/2004 Z. z. za obeťou utrpené zranenia. Následne si obeť v žiadosti uplatní výšku odškodnenia, ktorú odvodzuje práve z tejto zdravotnej dokumentácie. Je však bežnou praxou v trestnom konaní, že znalec v posudku zranenia iba popíše a zranenia bodovo neohodnotí a finančne nevyčísli (dôsledok zle naformulovaných/absentujúcich otázok v uznesení vyšetrovateľa o pribratí znalca a pod.), čím *de facto* obeť nemá podporný dokument na preukázanie škody, ktorá jej bola spôsobená. Obeť je následne v trestnom konaní rozsudkom odkázaná so svojím nárokom na civilný proces, nakoľko súd nemá objektívne preukázanú výšku škody na zdraví, hoci si poškodený svoj nárok riadne a včas uplatnil. Obeť, či už sa rozhodne uplatniť si svoj nárok v civilnom procese a žalovať odsúdeného páchateľa TČ alebo sa rozhodne ďalej nepokračovať, podá žiadosť ministerstvu, v ktorej si výšku odškodnenia určí sama, na základe subjektívnych pocitov. Ministerstvo obeť vyzve, že v jej žiadosti chýba odkaz na znalecký/lekársky posudok, z ktorého výšku škody odvodzuje a odporučí jej dať si ho dodatočne vypracovať (pritom zranenia, ktoré obeť utrpela nezodpovedajú realite, kedy došlo k spáchaniu TČ, často môže ísť aj o niekoľko rokov od vzniku škody). Znalec následne finančne ohodnotí bolestné, a toto sa môže javiť ako buď neprimerane nízke alebo vysoké v závislosti od charakteru TČ a toho, či ním bola spôsobená ľahká alebo ťažká ujma na zdraví. Môže sa tak stať (aj sa reálne stáva), že obeti TČ ublíženia na zdraví bude právoplatne priznané odškodnenie v sume blížiacej sa napr. pozostalým po obeti TČ vraždy, t. j. päťdesiatnásobku minimálnej mzdy, čo považujeme za absurdné a navrhujeme preto doplnenie o ustanovenie minimálnej/maximálnej výšky odškodnenia pre takéto špecifické prípady:

- *„Ak bolo obeti násilného trestného činu ublížené na zdraví, na výpočet odškodnenia sa primerane použijú ustanovenia osobitného predpisu upravujúceho poskytovanie náhrady za bolesť a náhrady za sťaženie spoločenského uplatnenia; náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia nemožno zvýšiť, pričom obeť násilného trestného činu, ktorej bolo ublížené na zdraví, môže žiadať o finančné odškodnenie v minimálnej výške zodpovedajúcej preukázaným liečebným nákladom, celková suma odškodnenia podľa § 12, ods. 1 pritom nesmie presiahnuť sumu 10.000 €.“*

d) **Novela § 2 ods. 1, písm. d) bod 2. zákona č. 274/2017 Z. z.** – rozšírenie okruhu oprávnených žiadateľov o obete domáceho násilia: súčasný zákon č. 274/2017 Z. z. síce definuje TČ domáceho násilia[27], avšak opomína túto zvlášť zraniteľnú kategóriu obetí zaradiť do okruhu obetí násilných TČ. Máme nepochybne za to, že týmto osobám (či už

[26] § 155 a 156 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

[27] Podľa § 2 ods. 1 písm. e) zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov: „*Trestný čin spáchaný násilím alebo hrozbou násilia na príbuznom v priamom rade, osvojiteľovi, osvojencovi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchateľom žije alebo žila v spoločnej domácnosti“.*

ženám, deťom, ale aj mužom) vzniká minimálne morálna škoda a vzhľadom na relatívne vysokú latenciu tohto TČ navrhujeme zaradiť ich do okruhu oprávnených žiadateľov majúcich nárok na vyplatenie (okrem prípadnej ujmy na zdraví) aj odškodnenia v sume desaťnásobku minimálnej mzdy tak, ako je to pri obetiach TČ proti ľudskej dôstojnosti v sexuálnej oblasti:

- *„Obeťou násilného trestného činu je aj fyzická osoba, ktorej bola spôsobená morálna škoda trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásilnenia, sexuálneho násilia, sexuálneho zneužívania alebo týrania blízkej a zverenej osoby.“*

e) **Novela § 46 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok** – krátkosť lehoty pre uplatnenie si nároku na náhradu škody v trestnom konaní: na poslednom stretnutí kontaktných bodov sa SR stala terčom kritiky, nakoľko sme jedným z mála štátov, kde je obeť v prípravnom konaní časovo limitovaná, pokiaľ sa chce pripojiť k trestnému konaniu s nárokom na náhradu škody a žiadať súd, aby v odsudzujúcom rozsudku uložil páchateľovi povinnosť nahradiť poškodenému ním spôsobenú škodu (do skončenia vyšetrovania/skráteného vyšetrovania). Naším návrhom smerom k zákonodarcovi by bolo buď odstrániť toto ustanovenie úplne, prípadne preformulovať jeho znenie a rozšíriť časovú lehotu uplatnenia si nároku na náhradu škody v trestnom konaní do skončenia dokazovania na hlavnom pojednávaní:

- *„Poškodený, ktorý má podľa zákona proti obvinenému nárok na náhradu škody, ktorá mu bola spôsobená trestným činom, je tiež oprávnený navrhnúť, aby súd v odsudzujúcom rozsudku uložil obžalovanému povinnosť nahradiť túto škodu; návrh musí poškodený uplatniť najneskoršie do skončenia dokazovania na hlavnom pojednávaní. Z návrhu musí byť zrejmé, z akých dôvodov a v akej výške sa nárok na náhradu škody uplatňuje.“*

f) **Novela § 46 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok** – nutnosť uplatnenia si nároku na náhradu škody priamo obeťou: ďalším podnetom na diskusiu je otázka uplatnenia si nároku v trestnom konaní priamo poškodeným, ktorý často v dôsledku prežitej traumy a zahltenia kvantom informácií zo strany vyšetrovateľa si či už pre neznalosť zákona, respektíve, ako sme vyššie uviedli, časový limit tento riadne a včas neuplatní. Zákon č. 274/2017 Z. z. síce umožňuje splnomocnencovi, aby v mene poškodeného podal návrh, avšak, vhodnejšou alternatívou sa nám javí, pokiaľ by za poškodeného podal nárok na náhradu škody buď prokurátor, resp. sudca pre prípravné konanie. Predsa len, obeť je tou osobou, ktorá bez vlastnej viny utrpela škodu (ujmu), prečo ju teda opakovane „viktimizovať“ a pričítať jej na ujmu neuplatnenie si tohto práva, ak jej máme poskytovať čo najefektívnejšiu pomoc?

g) **Novela k restoratívnej justícii** – zakotvenie možnosti využitia restoratívnej justície pre obete: hoci pojem restoratívnej justície nie je pre slovenské trestné právo úplne neznámym, stále ho nenachádzame v žiadnom právnom predpise. Restoratívna spravodlivosť pritom môže mať veľmi silný potenciál, pokiaľ ide o náhradu škody obetiam, pretože stojí na premise dobrovoľného stretnutia obete s páchateľom a dosiahnutia vzájomnej dohody o náhrade škody (stretnutie oboch strán pritom môže byť prospešné nielen pre obete, ale viesť i k spokojnosti samotných páchateľov, nakoľko toto nie je spojené so žiadnou sankciou a môže viesť k zníženiu potenciálnej recidívy). Vzhliadnuť môžeme ku krajinám, ako je Austrália, Nový Zéland, Kanada, či Veľká Británia, kde tento alternatívny model zožal praktický úspech a pomaly, ale isto ho začínajú využívať i ďalšie európske krajiny.[28]

[28] Viď napr. HOREHÁJ, T.: *Teória reintegratívneho zahanbenia a restoratívna justícia v aplikačnej praxi SR a ČR* In: *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Paralely a divergencie (slovensko-české kriminologické dni),*

Záver

Prijatím samostatného zákona o obetiach trestných činov sa SR posunula vpred na úroveň ďalších členských štátov, ktoré s transpozíciou smernice č. 2012/29/EÚ do svojich domácich legislatív neotáľali. Je nesporné, že obete sa čím ďalej, tým viac dostávajú do pozornosti právnych teoretikov, kriminológov, médií i samotnej EÚ. V tomto svetle je namieste vyzdvihnúť rastúcu snahu ENVR, ktorá stavia obete a ich práva na prvé miesto najmä z pozície cezhraničných prípadov. ENVR je výsledkom neutíchajúcich potrieb obetí a vhodnou platformou na organizáciu pravidelných stretnutí expertov za účelom zdieľania najlepších praktík, zberu informácií o obetiach, zvyšovania informovanosti a prijímania nezáväzných odporúčaní za účelom jednotnej a lepšej ochrany obetí v rámci členských krajín.

Navzdory mnohým pozitívam je potrebné klásť ešte väčší dôraz na tieto problémy, predovšetkým na osvetu komunity, ktorá je priamo dotknutá trestným činom. Niektoré riešenia sme navrhli v podobe prijatia konkrétnych legislatívnych zmien. Ďalšou vhodnou alternatívou by bolo spustenie informačnej kampane v podobe distribuovania letákov/brožúr s prehľadným a zrozumiteľným jazykom, v ktorom by sa (nielen) laická verejnosť dozvedela aj o možnosti poskytnutia peňažnej pomoci obetiam od štátu.

V neposlednom rade chceme pripomenúť, že poskytnutie odškodnenia od štátu má mať len podporný a motivačný charakter a nepredstavuje dôvod na zánik povinnosti páchateľa trestného činu poskytnúť obeti náhradu škody. Podmienky priznania odškodnenia zo strany štátu majú pozitívne motivovať obete uplatňovať si svoje nároky od páchateľov trestných činov, t. j. táto povinnosť lipne naďalej na nich a štát nastupuje ako posledná možnosť v prípade celkom zjavne bezúspešného vymáhania tejto sumy.

Literatúra

European Union: Council of the European Union, Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, 14 November 2012, [online 04.02.2019]. Dostupné na: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF

European Union: Council of the European Union, The future Netherlands, Slovak and Maltese Presidencies. Taking forward the Strategic Agenda, [online 04.02.2019]. Dostupné na: http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12396-2015-INIT/en/pdf

Európska únia: Smernica Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov [online 04.02.2019]. Dostupné na: https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d793897a-b1b2-457b-af26-b8bbce840b62/language-sk

European Union: Council of the European Union, Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings, 2001/220/JHA, 15 March 2001 [online 04.02.2019]. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

---

konanej 3. – 5. októbra 2018 v Modre-Harmónii, Univerzita Komenského v Bratislave, Bratislava, 2018, s. 318-324.

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Paralely a divergencie (slovensko-české kriminologické dni), konanej 3. – 5. októbra 2018 v Modre-Harmónii, Univerzita Komenského v Bratislave, Bratislava, 2018, 440 s.

Keywords: victims, violent crime, compensation, EU

Summary

With the adoption of a separate law on crime victims, the Slovak Republic has moved forward to the level of other Member States, who Directive no. 2012/29 / EU did not hesitate with its transposition into the domestic legislation. It is common ground that victims are increasingly getting into the attention of legal theorists, criminologists, the media and the EU as well. In this light, it is worth highlighting the increasing efforts of the ENVR to put victims and their rights first and foremost in the position of cross-border cases. The ENVR is the result of the continuing needs of the victims and a suitable platform for organizing regular expert meetings to share best practices, collect information on victims, raise awareness and adopt non-binding recommendations to ensure a consistent and better protection of victims within Member States.

In spite of many benefits, there is a need to put even more emphasis on these issues, especially the education of the community, which is directly affected by the crime. We have proposed some solutions in the form of adopting concrete legislative changes. Another suitable alternative would be to launch an information campaign in the form of distributing leaflets / brochures with a clear and comprehensible language, in which (not only) the lay public would also learn about the possibility of providing financial assistance to victims by the State.

Last but not least, we want to remind that State compensation should only be supportive and motivational in nature and should not constitute a reason for extinction of the offender's obligation to provide compensation to the victim. The conditions for granting compensation by the State should positively motivate victims to claim their claims from offenders, ie. j. this obligation continues to apply to them and the State is the last resort in the case of a clearly unsuccessful recovery of this amount.

JUDr. Tomáš Horeháj
externý doktorand
Katedra kriminológie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: tomas.horehaj@akademiapz.sk

Recenzenti:

pplk. doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.; kpt. Mgr. Michaela Kiššová, PhD.

Michaela Horváthová

Aplikácia metódy viackriteriálneho rozhodovania pri výbere izolačného materiálu

Anotácia: Článok sa zaoberá využitím metódy viackriteriálneho rozhodovania pri výbere zo štyroch druhov izolačného materiálu na základe nami stanovených kritérií. Zvolenou metódou je Analytická viacúrovňová metóda, ktorá je v článku rozpracovaná manuálne pomocou tabuliek a overená v programe BPMSG AHP priority calculator pre možnosť porovnania výsledkov.

Kľúčové slová: viackriteriálne rozhodovanie, modifikovaná metóda rozhodovacej matice, analytická viacúrovňová metóda, izolačný materiál, AHP Online System

Úvod do problematiky

V bežnom i profesionálnom živote, sú naše aktivity, či už vedome alebo podvedome, výsledkom rozhodovacieho procesu. Pokiaľ ide o vedomé rozhodovanie, vždy sa snažíme získať o probléme čo najviac informácií, na ich základe sa snažíme dôjsť k najlepšiemu záveru. Ak sa jedná o problém, kde sa stretáva niekoľko protichodných hľadísk, nie sme už schopní jednoducho rozhodovať, ktorá alternatíva pre nás bude mať najväčší prínos. Potrebujeme jednoduché a komplexné riešenie, ktoré nám umožní rozčleniť problém do priehľadnej štruktúry. Hľadáme aparát, ktorý je koncepčne jednoduchý a ide ľahko použiť. Na druhej strane musí byť dostatočne rozsiahly, aby sa pomocou neho dali riešiť problémy reálneho sveta. Z tohto dôvodu je nutné, aby dokázal pracovať nielen s kritériami , ktorého dôsledky sú dané kvalitatívne, ale aj kvantitatívne. Práve takou metódou je Analytický hierarchický proces (AHP), ktorý je v súčasnosti jednou z najpoužívanejších metód viackriteriálneho rozhodovania. V článku:

- sa zameriame na výber fasádneho izolačného materiálu,
- si popíšeme bližšie viackriteriálne rozhodovanie a jeho metódy,
- sú spomenuté tri metódy rozhodovania od najjednoduchšej až po najzložitejšiu,
- sa venujeme vstupným údajom pre riešenie príkladu, ako aj druhom izolačných materiálov a nami stanoveným kritériam pre ich výber,
- popisujeme podrobné manuálne riešenie metódy AHP,
- je znázornená ukážka krokov v on-line programe AHP.

1. Viackriteriálne rozhodovanie

Metóda viackriteriálneho rozhodovania patrí medzi exaktné heuristické metódy rozhodovania operačnej analýzy. Využíva sa pri rôznorodých rozhodovacích procesoch, kde je dôležité nielen jedno kritérium. Výhodou metódy viackriteriálneho rozhodovania je najmä jednoduchosť a rýchlosť použitia. Práve z jednoduchosti tejto metódy vyplýva aj hlavná nevýhoda, ktorou je možná nepresnosť. Metóda pracuje s expertným odhadom kvalitatívnych kritérií, preto ju považujem za semikvalitatívnu metódu (používa numerické vyjadrenie sledovaných vlastností). Pre riešenie úloh viackriteriálneho rozhodovania sa využívajú rôzne metódy, ktoré majú v podstate rovnaký princíp, a to posúdiť niekoľko variant riešení podľa zvolených kritérií a stanoviť poradie variant. Viackriteriálne rozhodovanie má tri modifikácie, ktoré uvádzame v poradí od najjednoduchšej až po najzložitejšiu metódu:

1. Metóda rozhodovacej matice (Decision Matrix Method – DMM). Patrí k najčastejšie používaným metódam rozhodovacej matice. V tejto metóde sa nerozlišujú váhy jednotlivých kritérií, t.j. všetky kritéria sú rovnako dôležité.
2. Modifikovaná metóda rozhodovacej matice (Forced Decision Matirx Method – FDMM). S párovým porovnaním dvoch kritérií hodnotami 0 a 1, podľa ich významu.
3. Analytická viacúrovňová metóda (Analytic Hierarchy Process – AHP). Každé kritérium má svoju váhu v porovnaní s iným, vyjadrenú hodnotou 1- 9 resp. 1/9 – 1. [1]

Metóda rozhodovacej matice - DMM
Je základnú metódu rozhodovacej analýzy. Môže mať viacej variantov. Jedná z variant spočíva v hodnotení váhy jednotlivých kritérií bodovou stupnicou od 1 (pre najmenšiu váhu) až po 10 (pre váhu najvyššiu). Rovnakou stupnicou sa hodnotia tak tiež jednotlivé varianty riešenia vyhovujúce zvoleným kritériám, t.j. od 1 (nevyhovuje) až po 10 (vyhovuje). Za výsledné kritérium pre rozhodovanie sa volí najvyšší vážený súčet (súčet súčinov hodnotení miery splnenia kritéria a jeho váhy).

Modifikovaná metóda rozhodovacej matice – FDMM
Je metóda, ktorá čiastočne odstraňuje nevýhody metódy DMM, u ktorej je vysoký podiel subjektivity v hodnotení, jednak pri stanovení váhy jednotlivých kritérií, tak aj v tom, ako varianty riešenia vyhovujú stanoveným kritériám. Táto metóda používa tzv. párové porovnávanie, t.j. váhy jednotlivých kritérií a hodnotenie splnených kritérií u jednotlivých variantov sa určujú porovnávaním dvoch kritérií, kedy významnejšiemu (dôležitejšiemu) kritériu sa určí hodnota „1“, menej významnému kritériu sa pridelí „0“. Podobne pri hodnotení toho, ako dva varianty vyhovujú kritériám hodnotenia, je variant vyhovujúci lepšie hodnotený „1“ a variant horšie hodnotený „0“. Výsledné hodnotenie variantov, ako je hodnotenie kritérií dostaneme tak, že hodnotenie „normujeme“, t.j. požadujeme, aby súčet všetkých hodnotení resp. váh pol rovný „1“.

Analytická viacúrovňová metóda – AHP
AHP je založená na párovom porovnávaní stupňa významnosti jednotlivých kritérií a miery toho, ako hodnotené varianty tieto kritéria spĺňajú. AHP je považovaná za najvierohodnejšiu metódu z hľadiska presnosti výstupov. Stupnica hodnotenia je však podstatne komplikovanejšia. Hodnotenie sa uskutočňuje na základe stupnice (rovnaký - slabý - stredný – silný – veľmi silný) a tomu prislúchajúcej číselnej stupnice (1 – 3 - 5 - 7 - 9). Tieto stupnice zohľadňujú mieru (vplyv) vzťahu medzi dvoma kritériami, resp. variantmi. [2] [3]

2. Analýza vstupných údajov

Aplikácia analytickej viacúrovňovej metódy sa vzťahuje na výber izolačného materiálu. Konkrétne sa bude jednať o rozhodovanie spomedzi fasádnych izolačných materiálov. Vybrali sme si štyri druhy najpoužívanejších zatepľovacích materiálov, ktoré sú dostupné na trhu a využívajú sa pomerne často. Každý jeden má rozličné zloženie. Jeden druh nami vybraného izolantu sa používa pomerne najčastejšie a patrí medzi syntetické izolačné materiály, ktorým je polystyrén. Ďalšie tri druhy izolantov patrí medzí prírodné izolačné materiály a tými sú minerálna vlna, drevovláknitá doska a korok.

[1] HUDÁKOVÁ M. a kol., 2013, Metódy a techniky v procese manažmentu rizika. s.83
[2] HUDÁKOVÁ M. 2011. Manažérske metódy a techniky. s.43
[3] HRABLIK-CHOVANOVÁ, Henrieta a SAKÁL, Peter. 2011. Operačná analýza časť 1. s. 28

Druhy vybraného fasádneho izolačného materiálu:

- Polystyrén EPS (P)
- Minerálna vlna (MV)
- Drevovláknitá izolácia (DI)
- Korok (K)

Polystyrén

Polymerizáciou styrénu vzniká polystyrén, je využívaný ako cenovo dostupná a účinná tepelná izolácia pre zateplenie domov, fasád, do podlahy, alebo nad strešné krokvy. Polystyrén podľa typu rozdeľujeme na penový polystyrén (EPS) a extrudovaný polystyrén (XPS). Podľa použitia - fasádny polystyrén, podlahový polystyrén, soklový polystyrén a polystyrén vhodný pre ploché strechy.

Minerálna vlna

Minerálna vlna je izolačný materiál, ktorý pozostáva z anorganických vlákien prírodného alebo syntetického pôvodu. Väčšinou sa používa na tepelnú izoláciu ako výplň medzi konštrukčnými prvkami alebo v tvrdšej konzistencii ako fasádna izolácia. Má lepšie tepelno-izolačné vlastnosti ako polystyrén. Svoje využitie má aj ako zvuková prípadne protipožiarna izolácia. Minerálne vlákno sa získava z tavenej kameniny (siderit, vápenec, dolomit a hlavne bazalt a iné), do zmesi sa pridávajú aj recyklované suroviny ako sklo a koks.

Drevovláknitá izolácia

Drevovláknitá izolácia je vyrábaná z recyklovateľnej suroviny (dreva) bez škodlivých prísad. Drevovláknité izolačné dosky dominujú nad tradičnými stavebnými materiálmi predovšetkým výnimočnými izolačnými vlastnosťami. Ponúkajú zdravú mikroklímu vďaka otvorenej difuzivite a regulácii vlhkosti. Izolačné materiály umožňujú ľahké obrábanie, poskytujú dokonalú ochranu proti chladu v zime a naopak horúčave v lete, chránia pred hlukom a požiarom. Šetria energiu, čím narastá hodnota budovy. Tieto materiály prinášajú zdravé bývanie, sú to produkty priaznivé pre životné prostredie so vzájomne zladeným systémom konštrukčných a izolačných produktov.

Korková izolácia

Jedinečný prírodný izolačný produkt s vynikajúcimi vlastnosťami a dlhou životnosťou. Využitie pre exteriérové zateplenie fasád budov, izolácia striech, terás, ale aj interiérová izolácia zvuku a tepla, podláh, stien, priečok a stropov. Je to prírodný produkt s bezkonkurenčne dlhou životnosťou. Základnou úlohou tepelnoizolačnej vrstvy je spomalenie úniku tepla v čase. Týmto sa dosiahne trvalé udržanie teploty vo vykurovanej miestnosti a naopak, zmenšuje sa postup tepla do chladného exteriéru. Tepelnoizolačná vrstva však zabraňuje tvorbe kondenzácie, tepelných mostov a súčasne obmedzuje tepelné deformácie, ale predovšetkým znižuje straty energie počas vykurovania.

Stanovili sme si štyri kritéria, na základe ktorých sa budeme spomedzi izolantov rozhodovať:

- cena materiálu (K1),
- súčiniteľ tepelnej vodivosti [W/m.K] (K2),
- trieda horľavosti (K3),
- čas zapálenia materiál (K4).

Cenu materiálu sme získali z cenových ponúk pre daný druh izolantu. Súčiniteľ tepelnej vodivosti a triedu horľavosti sme našli v technických listoch pre každý materiál. Čas zapálenia materiálu bol stanovení pri meraní vzoriek izolačných materiálov na kónickom kalorimetri. Skúšky sa realizovali na Požiarnotechnickom ústave v Bratislave.

Tabuľka č. 1: Prehľad vstupných údajov materiálu a kritérií hodnotenia

Vybraný materiál	**Kritéria**			
	Cena materiálu (hrúbka 100 mm) [eur/m^2]	Súčiniteľ tepelnej vodivosti [W/m.K]	Trieda horľavosti	Čas zapálenia pri teplote 750°C (s)
Polystyrén EPS	5	0,036	E	roztavenie
Minerálna vlna	5	0,039	A_1	nezahorí
Drevovláknitá doska	9	0,042	B_2	17
Korok	45	0,045	B_2	9

3. Použitie metódy AHP

Metóda je založená na párovom porovnávaní stupňa významnosti jednotlivých kritérií a miery toho ako hodnotené varianty riešenia tieto kritéria spĺňajú. Stupnica hodnotenia je však podstatne komplexnejšia. Hodnotenie je v oboch prípadoch (porovnanie kritérií i variantov) založené na tzv. „expertnom odhade“, pri ktorom odborníci v danom odbore porovnávajú vzájomné vplyvy dvoch faktorov. Tieto hodnotia na základe stupnice [rovnaký – slabý – stredný - silný – veľmi silný], pričom tomuto slovnému hodnoteniu odpovedajú číselné hodnoty [1 - 3 – 5 – 7 - 9].[4]

Pri bežnom rozhodovaní v každodennej praxi však nemá každý k dispozícii programy na získanie uvedených parametrov, respektíve programový balík určený k tomuto účelu. Boli preto hľadané postupy, ktoré by poskytli hodnoty aspoň blížiace sa hodnotám presným. Jednu z navrhovaných približných metód našla pri riešení svojej dizertačnej práce Danišková. Metóda je neuveriteľne jednoduchá. Zložky vlastného vektora hodnotiacej matice H o rozmeroch (n x n) možno určiť ako n-tú odmocninu zo súčinov prvkov v každom riadku.[5]

Tabuľka č. 2: Párové porovnávanie kritérií podľa ich významnosti pre hodnotenie materiálu

Kritérium	K1	K2	K3	K4
K1	1	1/7	1/5	1/3
K2	7	1	5	3
K3	5	1/5	1	2
K4	3	1/3	1/2	1

Hodnota normovaného vektora matice párového porovnávania kritérií podľa ich významnosti pre hodnotenie metód je vypočítaná pomocou vlastného vektora matice.

[4] SLAMKOVÁ E. a kol. 1997. Operačná a Systémová analýza. s. 79
[5] MÁCA, J. a LEITNER, B. 2002. Operačná analýza 1., s.22

Vlastný vektor matice: $\begin{bmatrix} 126{,}29 \\ 1287{,}65 \\ 446{,}68 \\ 338{,}44 \end{bmatrix}$ **Normovaný vlastný vektor matice**: $\begin{bmatrix} 0{,}057 \\ 0{,}585 \\ 0{,}203 \\ 0{,}154 \end{bmatrix}$

Po párovom porovnaní kritérií a určenie ich váh, budem ďalej potrebovať párové porovnanie jednotlivých materiálov. V nasledujúcich tabuľkách je znázornené porovnávanie materiálu podľa zvolených kritérií.

Tabuľka č. 3: Párové porovnávanie materiálu podľa <u>ceny</u> (K1) s určením váh

Materiál	P	MV	DI	K
P	1	3	4	8
MV	1/3	1	3	5
DI	1/4	1/3	1	4
K	1/8	1/5	1/4	1

Vlastný vektor matice: $\begin{bmatrix} \mathbf{1347,67} \\ \mathbf{649,11} \\ \mathbf{329,9} \\ \mathbf{121,46} \end{bmatrix}$ **Normovaný vlastný vektor matice:** $\begin{bmatrix} \mathbf{0,550} \\ \mathbf{0,265} \\ \mathbf{0,135} \\ \mathbf{0,050} \end{bmatrix}$

Tabuľka č. 4: Párové porovnávanie materiálu podľa <u>súčiniteľu tepelnej vod.</u> (K2) s určením váh

Materiál	P	MV	DI	K
P	1	3	4	8
MV	1/3	1	3	5
DI	1/4	1/3	1	4
K	1/8	1/5	1/4	1

Vlastný vektor matice: $\begin{bmatrix} \mathbf{993,82} \\ \mathbf{542,26} \\ \mathbf{283,36} \\ \mathbf{113,01} \end{bmatrix}$ **Normovaný vektor matice:** $\begin{bmatrix} \mathbf{0,514} \\ \mathbf{0,281} \\ \mathbf{0,147} \\ \mathbf{0,058} \end{bmatrix}$

Tabuľka č. 5: Párové porovnávanie materiálu podľa <u>triedy horľavosti</u> (K3) s určením váh

Materiál	P	MV	DI	K
P	1	1/9	1/7	1/6
MV	9	1	7	5
DI	7	1/7	1	2
K	6	1/5	1/2	1

Vlastný vektor matice: $\begin{bmatrix} 139,18 \\ 1025,35 \\ 694,14 \\ 505,13 \end{bmatrix}$ **Normovaný vektor matice:** $\begin{bmatrix} 0,059 \\ 0,434 \\ 0,294 \\ 0,214 \end{bmatrix}$

Tabuľka č. 6: Párové porovnávanie materiálu podľa <u>času zapálenia</u> (K4) s určením váh

Materiál	P	MV	DI	K
P	1	1/9	1/7	1/6
MV	9	1	6	8
DI	7	1/6	1	2
K	6	1/8	1/2	1

Vlastný vektor matice: $\begin{bmatrix} 146,15 \\ 2767,07 \\ 723,98 \\ 470,30 \end{bmatrix}$ **Normovaný vektor matice:** $\begin{bmatrix} 0,036 \\ 0,674 \\ 0,176 \\ 0,114 \end{bmatrix}$

Tabuľka č. 7: AHP- hodnotiaca matica izolačného materiálu podľa kritérií a ich váh

Kritérium	**Váha**	**Hodnotenie materiálu**			
		Polystyrén EPS	**Minerálna vlna**	**Drevovláknitá izolácia**	**Korok**
cena materiálu	0,057	0,55	0,265	0,135	0,05
súčiniteľ tepelnej vodivosti	0,585	0,514	0,281	0,147	0,058
trieda horľavosti	0,203	0,059	0,434	0,294	0,214
čas zapálenia	0,154	0,036	0,674	0,176	0,114
Vážený súčet	1	0,349561	0,371388	0,180476	0,097778
Poradie		**2.**	**1.**	**3.**	**4.**

Výsledky metódy AHP

Zvolenú metódu AHP sme riešili manuálne za pomoci počítania matíc o rozmere 4x4. Výpočtom matice sme stanovili vlastný vektor matice, ktorý sme následne prepočítali na normovaný. V prvom rade sme porovnali kritéria pomocou stupnice [1 - 3 – 5 – 7 - 9]. Pri porovnávaní spomedzi kritérií vyšla pre súčiniteľ tepelnej vodivosti najvyššia hodnota 0,585. Následne sme porovnali materiály na základe 4 zvolených kritérií pomocou výpočtu matíc. Z normovaných vektorov sme zostavili tabuľku 13, kde pomocou váženého súčtu sme stanovili poradie materiálu. Pomocou metódy AHP sme na základe stanovených kritérií rozhodli o poradí vhodného zatepľovacieho materiálu. Výsledok výpočtu metódy stanovil nasledovné poradie, ako najlepšie hodnotený izolačný materiál je minerálna vlna, o niečo menej hodnotení bol polystyrén EPS, drevovláknitá izolácia, a posledné miesto obsadil korok.

4. BPMSG AHP priority calculator

Pre overenie výsledkov manuálneho počítania pomocou metódy AHP, sme sa rozhodli použiť on-line program BPMSG AHP priority calculator. Dostupnosť tohto programu je na stránke http://bpmsg.com/. Následnosť výpočtov je znázornený v krokoch na obrázkoch nižšie.[6]

1. *Krok: Párové porovnanie kritérií na základe stupnice od 1-9. Určenie poradia významnosti kritéria. Ako najpodstatnejšie kritérium je súčiniteľ tepelnej vodivosti, potom trieda horľavosti, čas zapálenia a napokon cena materiálu.*

Obrázok č. 1: Porovnanie kritérií

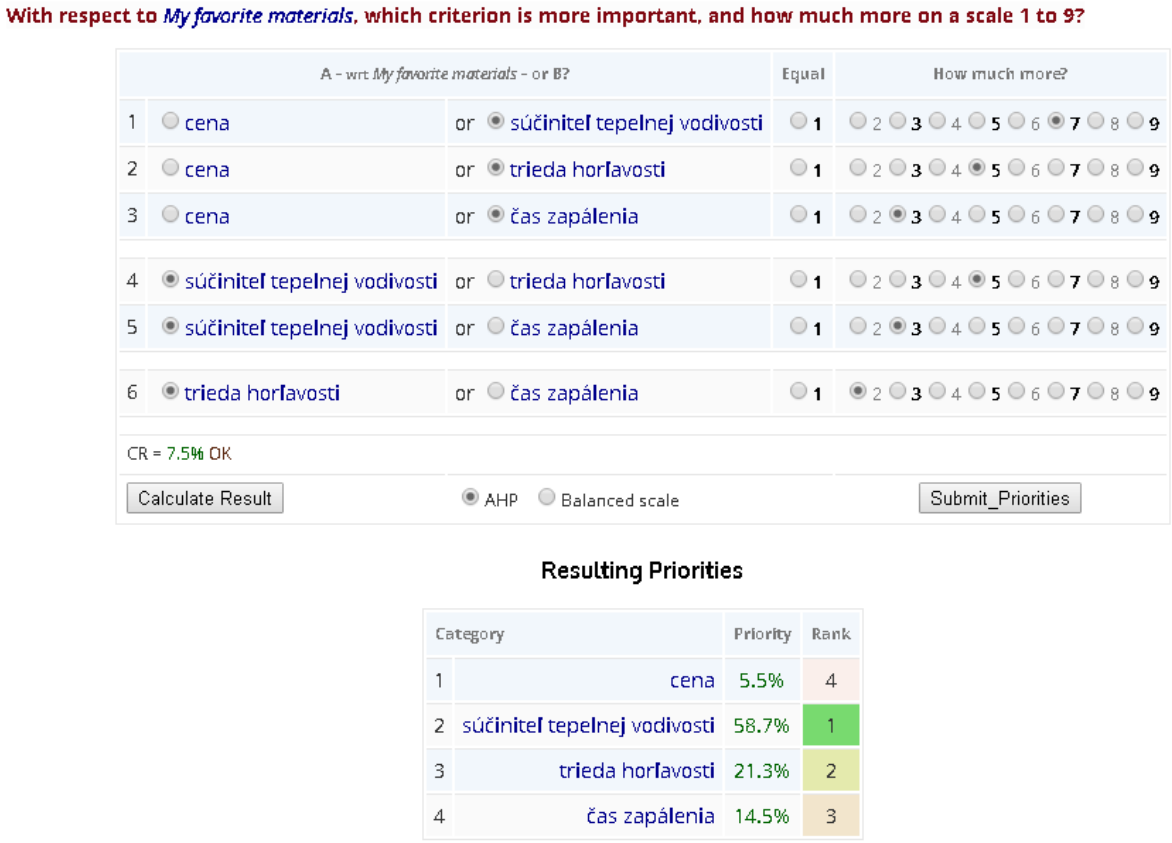

[6] BPMSG AHP priority calculator. 2019. [2019-10-09]. Dostupné na http://bpmsg.com/

Obrázok č. 2: Percentuálne vyjadrenie významnosti kritérií

Project: My favorite materials

Decision Hierarchy

Level 0	Level 1		Global Priorities
My favorite materials	cena	0.0546	5.5 %
	súčiniteľ tepelnej vodivosti	0.5874	58.7 %
	trieda horľavosti	0.2126	21.3 %
	čas zapálenia	0.1454	14.5 %
			1.0

2. *Krok: Zadali sme si 4 alternatívy (resp. materiály) medzi, ktorými sa budeme rozhodovať.*

Obrázok č. 3: Zadané alternatívy

Evaluation of Alternatives

Compare alternatives with respect to criteria. How good is the fit of alternatives with each criterion?

	Criterion	Node	Glb Priorities	Compare	polystyrén	minerálna vlna	drevovláknita izolácia	korok
1.	cena	My favorite materials	5.5%		0.25	0.25	0.25	0.25
2.	súčiniteľ tepelnej vodivosti	My favorite materials	58.7%		0.25	0.25	0.25	0.25
3.	trieda horľavosti	My favorite materials	21.3%		0.25	0.25	0.25	0.25
4.	čas zapálenia	My favorite materials	14.5%		0.25	0.25	0.25	0.25
				Total weight of alternatives:	0.25	0.25	0.25	0.25

0 out of 4 comparisons completed

3. *Krok: Porovnanie alternatív (materiálov) na základe 4 zadaných kritérií. Ak na obrázku sú zvýraznené hodnoty zelenou farbou, program nám odporúča posunúť hodnoty porovnania o ± 1-2 stupne.*

Obrázok č. 4: Porovnanie materiálu na základe ceny

With respect to *cena*, which alternative fits better or is more preferrable?

	A - wrt *cena* - or B?		Equal	How much more?
1	polystyrén	or minerálna vlna	1	2 **3** 4 5 6 7 8 9
2	polystyrén	or drevovláknita izolácia	1	2 3 **4** 5 6 7 8 9
3	polystyrén	or korok	1	2 3 4 5 6 7 **8** 9
4	minerálna vlna	or drevovláknita izolácia	1	2 **3** 4 5 6 7 8 9
5	minerálna vlna	or korok	1	2 3 4 **5** 6 7 8 9
6	drevovláknita izolácia	or korok	1	2 3 **4** 5 6 7 8 9

CR = 5.3% OK

Calculate Result AHP Balanced scale Submit_Priorities

Resulting Priorities

	Category	Priority	Rank
1	polystyrén	55.0%	1
2	minerálna vlna	26.5%	2
3	drevovláknita izolácia	13.5%	3
4	korok	4.9%	4

Obrázok č. 5: Porovnanie materiálu na základe súčiniteľu tep. vodivosti

With respect to *súčiniteľ tepelnej vodivosti*, which alternative fits better or is more preferrable?

	A - wrt *súčiniteľ tepelnej vodivosti* - or B?		Equal	How much more?
1	polystyrén	or minerálna vlna	1	**2** 3 4 5 6 7 8 9
2	polystyrén	or drevovláknita izolácia	1	2 3 **4** 5 6 7 8 9
3	polystyrén	or korok	1	2 3 4 5 6 **7** 8 9
4	minerálna vlna	or drevovláknita izolácia	1	**2** 3 4 5 6 7 8 9
5	minerálna vlna	or korok	1	2 3 4 **5** 6 7 8 9
6	drevovláknita izolácia	or korok	1	2 **3** 4 5 6 7 8 9

CR = 1% OK

Calculate Result AHP Balanced scale Submit_Priorities

Resulting Priorities

	Category	Priority	Rank
1	polystyrén	51.5%	1
2	minerálna vlna	27.9%	2
3	drevovláknita izolácia	14.7%	3
4	korok	5.9%	4

Obrázok č. 6: Porovnanie materiálu na základe triedy horľavosti

With respect to *trieda horľavosti*, which alternative fits better or is more preferrable?

	A - wrt *trieda horľavosti* - or B?			Equal	How much more?
1	polystyrén	or	minerálna vlna	1	2 3 4 5 6 7 8 9
2	polystyrén	or	drevovláknita izolácia	1	2 3 4 5 6 7 8 9
3	polystyrén	or	korok	1	2 3 4 5 6 7 8 9
4	minerálna vlna	or	drevovláknita izolácia	1	2 3 4 5 6 7 8 9
5	minerálna vlna	or	korok	1	2 3 4 5 6 7 8 9
6	drevovláknita izolácia	or	korok	1	2 3 4 5 6 7 8 9

CR = 13.5% Adjust highlighted judgments to improve consistency

Calculate Result AHP Balanced scale Submit_Priorities

Resulting Priorities

Category		Priority	Rank
1	polystyrén	3.6%	4
2	minerálna vlna	65.7%	1
3	drevovláknita izolácia	17.8%	2
4	korok	12.9%	3

Obrázok č. 7: Porovnanie materiálu na základe času zapálenia

With respect to *čas zapálenia*, which alternative fits better or is more preferrable?

	A - wrt *čas zapálenia* - or B?			Equal	How much more?
1	polystyrén	or	minerálna vlna	1	2 3 4 5 6 7 8 9
2	polystyrén	or	drevovláknita izolácia	1	2 3 4 5 6 7 8 9
3	polystyrén	or	korok	1	2 3 4 5 6 7 8 9
4	minerálna vlna	or	drevovláknita izolácia	1	2 3 4 5 6 7 8 9
5	minerálna vlna	or	korok	1	2 3 4 5 6 7 8 9
6	drevovláknita izolácia	or	korok	1	2 3 4 5 6 7 8 9

CR = 13.5% Adjust highlighted judgments to improve consistency

Calculate Result AHP Balanced scale Submit_Priorities

Resulting Priorities

Category		Priority	Rank
1	polystyrén	3.5%	4
2	minerálna vlna	67.6%	1
3	drevovláknita izolácia	17.5%	2
4	korok	11.4%	3

4. *Krok: Program nám vyhodnotí váhy pre alternatívy a celkové poradie porovnávania materiálu.*

Obrázok č. 8: Váhy pre alternatívy

	Criterion	Node	Glb Priorities	Compare	polystyrén	minerálna vlna	drevovláknita izolácia	korok
1.	cena	My favorite materials	25%	AHP	0.55	0.265	0.135	0.049
2.	súčiniteľ tepelnej vodivosti	My favorite materials	25%	AHP	0.515	0.279	0.147	0.059
3.	trieda horľavosti	My favorite materials	25%	AHP	0.036	0.657	0.178	0.129
4.	čas zapálenia	My favorite materials	25%	AHP	0.035	0.676	0.175	0.114
				Total weight of alternatives:	**0.284**	**0.47**	**0.159**	**0.088**

Obrázok č. 9: Grafické a tabuľkové znázornenie poradia materiálu

Result for Alternatives

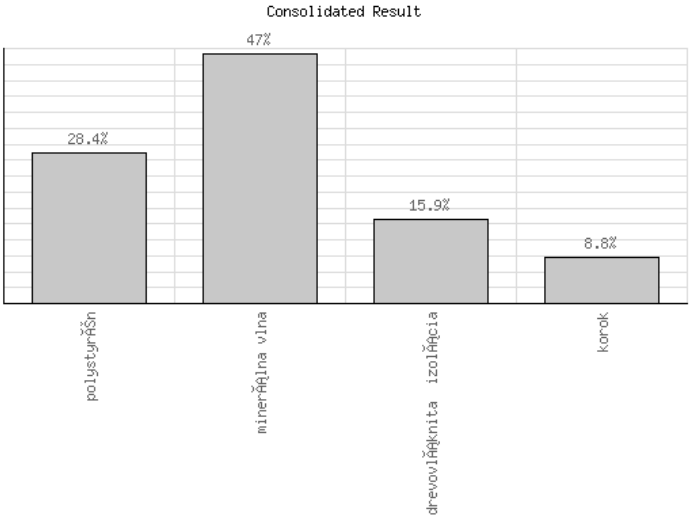

Ranking for My favorite materials:

Category		Priority	Rank
1	polystyrén	28.4%	2
2	minerálna vlna	47.0%	1
3	drevovláknita izolácia	15.9%	3
4	korok	8.8%	4

Záver

Metóda viackriteriálneho rozhodovania má široké použitie pri hodnotení teoretických a praktických rozhodovacích úloh, kde je nutné vybrať medzi viacerými variantmi podľa rôznych kritérií. Pre uplatnenie metódy je dôležité zvoliť vhodné kritéria a stanoviť im príslušnú váhu. Pre určenie poradia variantu môžeme použiť rôzne metódy. V článku sme použili metódu AHP, ktorú sme overili v príslušnom softwary.

Pomocou metódy analytického hierarchického postupu - AHP, na základe zvolených kritérií, sme určili poradie najvhodnejšieho izolačného materiálu. Pre riešenie našej fiktívnej úlohy sme zvolili 4 kritéria: cena materiálu, súčiniteľ tepelnej vodivosti, trieda horľavosti a čas zapálenia. Vybrali sme si 4 hodnotené druhy materiálov a tým boli polystyrén, minerálna vlna, drevovláknitá doska a korok. Spomedzi štyroch materiálov na základe stanovených kritérií bola najlepšia hodnotená minerálna vlna, v poradí ako druhý materiál bol polystyrén EPS, následne drevovláknitá doska a na poslednom mieste bol korok. Pre overenie metódy AHP sme použili on-line program BPMSG AHP priority calculator, ktorý na základe zvolených kritérií určil

poradie vybratých materiálov. On-line program potvrdil správnosť manuálneho spracovania metódy AHP. Jedno z dôležitých zistení bolo, že on-line program je oveľa menej náročnejší na prácnosť a čas ako manuálne počítanie.

Literatúra

BPMSG AHP priority calculator. 2019. [2019-10-09]. Dostupné na http://bpmsg.com/

HRABLIK-CHOVANOVÁ, Henrieta a SAKÁL, Peter. OPERAČNÁ ANALÝZA ČASŤ I. 2011. Slovenská technická univerzita v Bratislave. 2011. s. 28-31. ISBN 978-80-8096-151-0

HUDÁKOVÁ M. a kol. Metódy a techniky v procese manažmentu rizika. 2013. Žilinská univerzita v Žiline. EDIS - vydavateľstvo ŽU. 2013. s.82-86. ISBN 978-80554-0642-8

HUDÁKOVÁ M. Manažérske metódy a techniky. 2011. Žilinská univerzita v Žiline. 2011. s. 41-44. ISBN 079-80-554-0205-5

MÁCA, Jaromír a LEITNER, Bohuš. Operačná analýza I: Deterministické metódy operačnej analýzy. Žilina : FŠI ZU, 2002. [online]. s. 21-28. Dostupné na: http://fbiw.uniza.sk/ktvi/

SLAMKOVÁ E. a kolektív. Operačná a Systémová analýza. 1997. Žilinská univerzita v Žiline. 1997. s. 79-80. ISBN 80-7100-467-7

Keywords: multi-criteria decision-making, modified decision matrix method, Analytic Hierarchy Process AHP, insulation material, AHP Online System

Summary

The article deals with the use of the multi-criteria decision-making method in the selection of four types of insulating material on the basis of our criteria. The chosen method is Analytical Multilevel AHP Method. AHP allows us to divide the whole problem into hierarchies and then always compare only two elements together to gain the weight of the criteria. Then get an assessment of alternatives. AHP is considered to be the most reliable method in terms of accuracy of outputs.

Specifically, the decision will be made on facade insulation materials. We chose four types of the most commonly used thermal insulation materials available on the market and used quite often. Each one has a different composition. One type of insulator we choose is used most often and belongs to synthetic insulating materials, which is polystyrene. The other three types of insulators include natural natural insulating materials and these are mineral wool, fibreboard and cork. The selected criteria are material price, thermal conductivity coefficient, flammability class and sample ignition time.

We obtained the price of the material from quotations for the type of insulator. We found the thermal conductivity coefficient and the flammability class in the technical data sheets for each material. The ignition time of the material was determined when measuring samples of insulating materials on a conical calorimeter. The tests were carried out at the Fire Technical Institute in Bratislava.

The AHP method is elaborated manually in tables using tables and verified in the BPMSG AHP priority calculator software for the possibility of comparison of results and correct solution of the task. The AHP is based on a pairwise comparison of the degree of significance of the individual criteria and the degree to which the variants evaluated meet these criteria. Polystyrene was best rated by price and thermal conductivity. From the fire point of view, the highest value was given to mineral wool, which is non-combustible. Among the four

materials based on the set criteria, the best evaluated was mineral wool, the second material was EPS polystyrene, followed by fibreboard and the last place was cork.

Ing. Michaela Horváthová
Katedra požiarneho inžinierstva
Žilinská univerzita v Žiline
e-mail: michaela.horvathova@fbi.uniza.sk

Recenzenti: mjr. Ing. Marian Suja, PhD.; Ing. Ján Šinovský, PhD.

Katarína Jakubovich, František Vlach

Exkurz do českého väzenstva a elektronický monitoring v Českej republike

Anotácia: Predmetný príspevok sa zaoberá spracovaním súčasného stavu českého väzenstva v Českej republike. Autori príspevku spracovali základné informácie o Väzenskej službe v Českej republike, súčasnom stave väznených osôb, Akadémie väzenskej služby Českej republiky, spoluprácu s Mediačnou a probačnou službou ČR, ako aj Elektronický monitoring, ktorý predstavuje jednu z možností pri riešení problematiky s preplnenými väznicami.

Kľúčové slová: Väzenská služba Českej republiky, Akadémia väzenskej služby Českej republiky, stav väznených osôb, Mediačná a probačná služba Českej republiky, Nórske fondy, Elektronický monitorovací systém, trest domáceho väzenia

Úvod do problematiky

Fungovanie každého právneho štátu sa opiera o činnosť troch jasne definovaných zložiek, a to moci zákonodarnej, súdnej a výkonnej. V prostredí demokratického právneho štátu sa väzenstvo stáva nevyhnutnou sociálnou službou verejnosti s bezpečnostnými kontextami. Túto sociálnu službu poskytovanú osobám, ktoré prekročili hranice zákona musí poskytovať a zabezpečovať vysoko kvalifikovaný personál, ktorý je všestranne, odborne i prakticky pripravený k výkonu svojej náročnej profesie.

Väzenská služba Českej republiky (ďalej len „Väzenská služba ČR“), ako súčasť moci výkonnej, plní v rezorte Ministerstva spravodlivosti Českej republiky (ďalej len „Ministerstva spravodlivosti ČR“) úlohy podľa platných zákonov a sú spojené s obmedzením slobody osôb vo výkone väzby, trestu odňatia slobody a zabezpečovaní detencie. Jej súčasť tvorí aj justičná stráž, ktorá sa podieľa na strážení a zabezpečení bezpečnosti objektov ministerstva spravodlivosti ČR. Od roku 1990 došlo v Českej republike (ďalej len „ČR“) vo väzenstve k rozsiahlym zmenám, ktoré sa týkajú prístupu k práci s väznenými osobami a následným zvýšeným nárokom na profesionálnu úroveň a osobnostné predpoklady pre vykonávanie profesie vo Väzenskej službe ČR.

Väzenská služba ČR patrí z hľadiska odbornosti a zložitosti riadenia k najnáročnejším štátnym bezpečnostným zborom v ČR, pretože plní tiež úlohu špecifických sociálnych služieb pre verejnosť. Odborníci Väzenskej služby ČR pôsobia výchovne v priamom odbornom styku a vplyve na väzňov, ktorí sú nebezpeční pre spoločnosť ako páchatelia závažných zločinov, ale zároveň potrebujú účinnú pomoc, penitenciárnu edukáciu a terapiu s ohľadom na hĺbku ich osobnostného zlyhania.

Základné informácie o Väzenskej službe ČR

„Zriadenie Väzenskej služby ČR dňa 1. januára 1993 bolo výsledkom reformy českého väzenstva, vychádzajúceho zo zásadných politických a spoločenských zmien po 17. novembri 1989. Do novej koncepcie väzenstva v duchu Európskych väzenských pravidiel sa premietli i historické skúsenosti po prehodnotení predchádzajúceho vývoja. Poznanie minulosti českého väzenstva viedlo k odstráneniu podmienok a príčin negatívnych javov a návratu k humanistickým tradíciám.“[1]

Väzenská služba ČR sa riadi zákonom č. 555/1992 Zb.[2] O Väzenskej službe a justičnej stráži ČR v znení neskorších predpisov a je podriadená Ministerstvu spravodlivosti ČR.

[1] Vězeňská služba České Republiky 2018 [online].[cit. 18.12.1019]. Dostupné na internete: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/01/infobrozura_web.pdf

[2] Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky.

Väzenská služba ČR zabezpečuje výkon väzby, výkon trestu odňatia slobody a v rozsahu stanovenom zákonom ochranu poriadku a bezpečnosti pri výkone súdnictva a správe súdov, ako aj pri činnostiach prokuratúry a Ministerstva spravodlivosti ČR.

Ďalej zabezpečuje eskorty väznených osôb na súdy, do zdravotníckych zariadení, ako aj k miestam premiestnenia a umiestnenia (v roku 2018 bolo eskortovaných celkovo 111 000 väznených osôb).

V súčasnej dobe je v ČR celkovo 10 väzobných väzníc a 25 väzníc. Väzenská služba ČR spravuje dva Ústavy pre výkon zabezpečovacie detencie, ktoré boli zriadené vo Väzobnej väznici Brno (2009) a následne aj vo Väznici Opava (2013). „V októbri 2019 bol celkový počet väznených osôb 21 225. Z tohto počtu je 1 750 obvinených, 19 096 odsúdených, ďalej je 93 chovancov v detenčných ústavoch a 46 doživotne odsúdených.“[3] Počet zamestnancov Väzenskej služby ČR je 11 500, z toho príslušníkov je 7 000 a občianskych zamestnancov je 4 500.

„Väzenská služba ako súčasť trestnej justície rešpektuje právny poriadok Českej republiky, Listinu základných práv a slobôd a Odporúčania Rady Európy.“[4]
Na čele Väzenskej služby ČR stojí generálny riaditeľ. Generálny riaditeľ zodpovedá za plnenie zadaných úloh a je priamo podriadený ministrovi spravodlivosti, ktorý ho menuje, prípadne odvoláva. Generálny riaditeľ vymenúva a odvoláva jednotlivých riaditeľov organizačných jednotiek Väzenskej služby ČR. Minister spravodlivosti zriaďuje alebo ruší jednotlivé organizačné jednotky vo Väzenskej službe ČR (viď obrázok č. 1)

Obrázok č. 1: Schéma riadenia organizačných jednotiek Väzenskej služby ČR

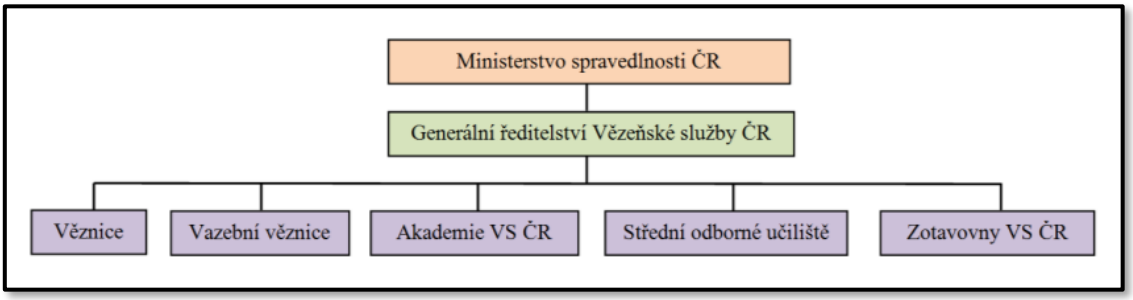

zdroj: autori príspevku

Stav väznených osôb

V roku 2018 oslávila Väzenská služba ČR významné výročie, a to 25 rokov od svojho trvania, nakoľko 1. januára 1993 došlo k vzniku samostatnej Českej republiky a Slovenskej republiky. V roku 2018 uplynulo tiež 100 rokov od zloženia prvého služobného sľubu zaväzujúceho väzenskú stráž k vernosti samostatnej republiky po rozpade Rakúsko - Uhorska.

„V súlade s požiadavkami na dodržiavanie základných ľudských práv a občianskych slobôd bol vydaný zákon č. 293/1993 Zb., o výkone väzby, ktorý stanovil, že obvinení môžu byť podrobení len takým obmedzeniam, ktoré sú nutné pre trestné konanie. K prehĺbeniu humanizácie a odborného zaobchádzania s odsúdenými bol vydaný zákon č. 294/1994 Zb.,

[3] Generální ředitelství Vězeňské služby ČR [online].[cit. 21.10.1019]. Dostupné na internete: https://www.vscr.cz/informacni-servis/rychla-fakta/
[4] Vězeňská služba České republiky 2018 [online].[cit. 18.12.1019]. Dostupné na internete: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/01/infobrozura_web.pdf

ktorý pozmenil a doplnil zákon č. 59/1956 Zb., o výkone trestu odňatia slobody. Podľa tejto úpravy došlo k novému pomenovaniu a členeniu zariadení pre výkon trestu na väznice s dohľadom, dozorom, výstrahou a zvýšenou výstrahou. O umiestňovaní odsúdených do jednotlivých typov a preraďovaní rozhodoval súd.“[5]

Z ročných štatistík vyplýva, že v posledných rokoch dochádza k miernemu poklesu väznených osôb, aj keď normovaná kapacita väzníc (4 m^2) bola s ohľadom na celkové početné stavy väznených osôb stále nedostačujúca a pohybovala sa v priemere okolo 105 %.

Nedochádza nielen k zmene početného stavu väznených osôb, ale tiež sa vyvíja trestná politika, ktorá má významný vplyv na naplnenosť väzníc. Pre porovnanie možno uviesť, že v roku 1993 bolo k 31. decembru celkom 8 757 odsúdených a 7 810 obvinených, oproti tomu v roku 2018 bol stav nasledujúci, teda 19 677 odsúdených a 1 816 obvinených[6]. Z toho vyplýva, že po 25 rokoch došlo k významnej zmene pomeru medzi odsúdenými a obvinenými.

Tabuľka č. 1: Počet väznených osôb v rokoch 2008- 2018 (stav vždy k 31.12.)

Vězněné osoby	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
obvinění	2 402	2 360	2 443	2 613	2 183	2 308	2 185	1 960	1 907	1 809	1 816
odsouzení	18 100	19 374	19 449	20 541	20 429	14 301	16 433	18 850	20 501	20 271	19 677
chovanci							40	56	73	79	84
Celkem	**20 502**	**21 734**	**21 892**	**23 154**	**22 612**	**16 609**	**18 658**	**20 866**	**22 481**	**22 159**	**21 577**

zdroj: https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske- sluzby/

Graf č. 1: Vývoj stavu väznených osôb

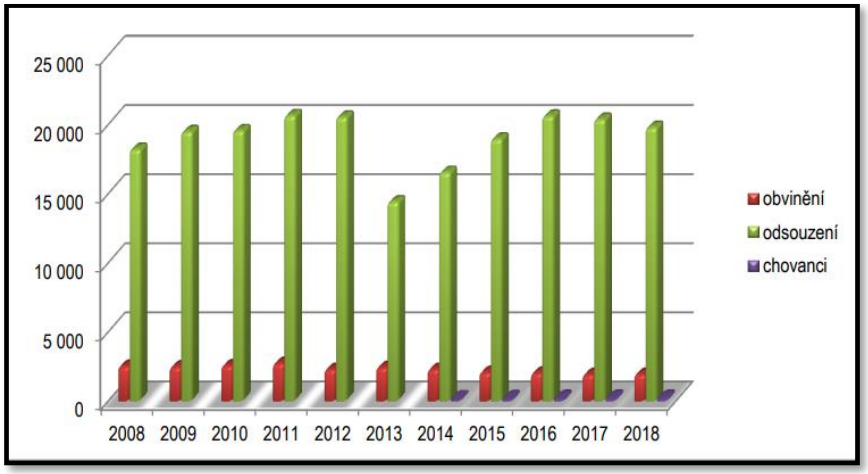

zdroj: https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske- sluzby/

[5] KÝR A., KAFKOVÁ A.,2017. *25 let vězeňské služby České Republiky: příloha časopisu české vězeňství:* 2017. In: 25 let vězeňské služby České Republiky [online], vyd. Praha: Vězenská služba České republiky, [cit.18.12.2019]. 25 s. Dostupné na internete: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/01/25-let_web.pdf . ISSN:1213-9297

[6] Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018, str. 133. [online].[cit. 21.10.1019]. Dostupné na internete : https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/05/Statistická-ročenka-2018.pdf

Akadémia Väzenskej služby ČR

Akadémia Väzenskej služby ČR (ďalej len „Akadémia VS ČR“) je rezortným vzdelávacím zariadením a organizačnou jednotkou Väzenskej služby ČR s celorepublikovou pôsobnosťou. Sídlo vzdelávacie inštitúcie je v Stráži pod Ralskem, kde začala svoju činnosť v roku 1996. Od roku 2000 sídli v novej budove na ulici Máchova 200. V roku 2015 došlo k zmene názvu školy z Inštitútu vzdelávania Väzenskej služby na Akadémiu VS ČR.

„V zmysle požiadaviek Úradu vlády ČR na vzdelávanie štátnych zamestnancov prijíma Akadémia príslušné úlohy v rezorte väzenstva ako svoje hlavné poslanie a tieto úlohy konkretizuje v schválenom „Programe celoživotného vzdelávania pre zamestnancov Väzenskej služby ČR“. Celoživotné vzdelávanie je pojaté ako cieľavedomé, plánovité, permanentní a všestranné rozvíjanie odbornej a morálnej úrovne všetkých zamestnancov Väzenskej služby ČR. Na realizáciu Programu celoživotného vzdelávania sa podieľajú nielen učitelia Akadémie VS ČR, ale taktiež ďalší odborníci z Väzenskej služby, z ďalších rezortov štátnej správy, ale aj z neštátnych subjektov. Koncepcia celoživotného vzdelávania zahrňuje deväť stupňov vzdelávacích aktivít.“[7]

Úlohou Akadémie VS ČR je zabezpečiť, aby novo nastupujúci príslušníci a civilní zamestnanci Väzenskej služby ČR boli náležite vycvičení a vyškolení na výkon služby, ako aj na prácu vo Väzenskej službe ČR. Zamestnancom, ktorí sa už zapracovali a fungujú v služobnom či pracovnom procese v organizačných jednotkách (väzniciach a nápravných ústavoch) určitú dobu, sa zabezpečuje odborný kvalifikačný rast prostredníctvom špecializovaných kurzov a školení.

Hlavným poslaním Akadémie VS ČR je odborne pripraviť, vyškoliť a vycvičiť príslušníkov a občianskych zamestnancov Väzenskej služby ČR na výkon služby alebo práce vo väzniciach a nápravných ústavoch. Základná odborná príprava sa delí zvlášť pre príslušníkov (dĺžka trvania je 13 týždňov) a pre občianskych zamestnancov (dĺžka prípravy je od 1 týždňa až do 7 týždňov podľa funkcie v organizačnej jednotke Väzenskej služby ČR).

V Akadémii VS ČR sa organizujú a zabezpečujú aj služobné skúšky príslušníkov Väzenskej služby ČR. Do troch rokov od nástupu k bezpečnostnému zboru musí každý príslušník zložiť zákonom stanovenú služobnú skúšku. Pred skúškou je realizovaný vždy trojdňový prípravný kurz, kde sú zopakované najdôležitejšie praktické postupy a teoretické vedomosti zákonov a predpisov vzťahujúcich sa k väzenskej problematike.

Jednou z významných vzdelávacích aktivít realizovaných na Akadémii VS ČR je Doplňujúce pedagogické štúdium určené pre odborných zamestnancov, ktorí sú v priamom kontakte s väzňami a realizujú programy zaobchádzania a nemajú odborné pedagogické vzdelanie. Akadémia Väzenskej služby taktiež pripravuje a realizuje špecializované kurzy a školenia určené pre rôzne profesie vo väzenskej službe.

Okrem tejto hlavnej činnosti v oblasti vzdelávania realizuje Akadémia VS ČR aj výskumnú činnosť v odbore penológia. Všetky zistené výsledky sú publikované v odborných časopisoch a následne odovzdávané študentom vo výučbe predmetu penológia. Akadémia VS ČR v Stráži pod Ralskem pravidelne organizuje odborné medzinárodné konferencie, kde sú pozvaní okrem vlastných zamestnancov Väzenskej služby ČR aj zástupcovia z ďalších vzdelávacích inštitúcií bezpečnostných zborov, ale aj zástupcovia z univerzít a vedeckých pracovísk.

[7]Akademie VS ČR – Základní informace [online].[cit. 18.12.1019]. Dostupné na internete : https://www.vscr.cz/akademie-vs-cr/o-nas/zakladni-informace/

Obrázok č. 2: Akadémia VS ČR

zdroj: Akadémia VS ČR

Tabuľka č. 2: Základné štatistické údaje o počte absolventov vzdelávacích aktivít za obdobie 2016 až 2019

	2016	**2017**	**2018**	**2019** (stav k 1. 11. 2019)
ZOP/A (pre príslušníkov)	430	373	474	623
ZOP/B (pre zamestnancov)	400	390	416	359
Služobné skúšky	79	252	404	234
Doplňujúce pedagogické štúdium	25	36	62	66
Špecializačné kurzy a školenia	1 540	1 762	2 203	1 506

zdroj: autori príspevku / Väzenská služba ČR

Problematika vzdelávania zamestnancov Väzenskej služby ČR je veľmi rozmanitá a nie je v možnostiach Akadémie VS ČR zabezpečiť všetky vzdelávacie aktivity samostatne. Z tohto dôvodu prebieha veľmi úzka a intenzívna spolupráca s Policajnou akadémiou v Prahe, s Vyššou strednou policajnou školou MV v Prahe a Holešove, s Národnou protidrogovou centrálou a s Generálnou inšpekciou bezpečnostných zborov. Spolupracuje aj s Univerzitou Karlovou v Prahe, Technickou univerzitou v Liberci, Univerzitou Jana Amosa Komenského v Prahe, Vysokou školou telesnej výchovy a športu Palestra, ako aj s psychiatrickými liečebňami a ústavmi sociálnej starostlivosti.

Akadémia VS ČR každý rok usporadúva medzinárodné vedecké konferencie. V roku 2019 usporiadala aj VII. Penologické dni. Na konferenciách sa riešia aktuálne problémy vo väzenskej službe, akou je drogová problematika, alkohol a ďalšie závislosti. Tohtoročný ročník

konferencie bol venovaný téme Sociálna práca vo väzenstve, kde boli predstavené okrem systému v ČR tiež systémy práce s väznenými osobami v Dolnom Sasku a v Lotyšsku.

Súčasťou Akadémie VS ČR je Kabinet dokumentácie a histórie, ktorý má sídlo v Prahe. Zamestnanci kabinetu vykonávajú predovšetkým prednáškovú činnosť spojenú s Pamätníkom českého väzenstva. Venujú sa aj výstavnej činnosti spojené s väzenstvom, poskytujú odborné konzultácie a zaoberajú sa štúdiom minulosti českého väzenstva. Zamestnanci Kabinetu vydávajú dvakrát ročne časopis Historická penologie, ktorý má od roku 2018 pridelené medzinárodné štandardné číslo sériových publikácií (ISSN) registrované na Ministerstve kultúry ČR. Všetky výtlačky sú dostupné aj v elektronickej podobe.

V súčasnej dobe má Akadémia VS ČR celkom 52 tabuľkových miest. Vedenie tvorí celkom 5 zamestnancov, v pedagogickom oddelení 25 zamestnancov z toho je 21 učiteľov odborných predmetov, 13 zamestnancov v oddelení logistiky, 4 zamestnanci pracujú v ekonomickom oddelení a 2 zamestnanci pôsobia oddelenia ICT. V Prahe v Kabinete dokumentácie a histórie sú zaradení 3 zamestnanci (pozri obrázok č. 3).

Obrázok č. 3: Organizačná štruktúra Akadémia VS ČR

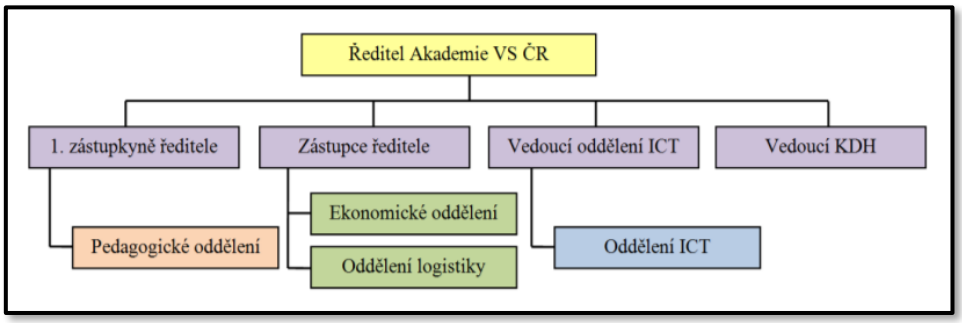

zdroj: autori príspevku

K výučbe a k školeniam sa využíva 12 základných učební, ktoré sú vybavené základnou audio-video technikou, magnetickou tabuľou, počítačom a dataprojektorom s celkovým počtom miest pre 24 študentov. V Akadémii VS ČR sú upravené tri učebne pre špecifickú vzdelávaciu činnosť, a to pre strelecku prípravu, cvičná cela (študenti tu rieši konkrétne situácie, ktoré ich čakajú vo väzniciach) a učebňa so vstupom do strážených objektov. Súčasťou tejto učebne je funkčný detekčný rám a RTG. Študenti sa tu učia predovšetkým komunikáciu v rôznych situáciách, ktoré môžu nastať pri vstupe do väznice alebo na súd. Noví príslušníci sa tu tiež učia rozpoznávať nebezpečné predmety v batožine pomocou röntgenu. Pre špecializačné kurzy sú k dispozícii 4 učebne vybavené variabilným nábytkom (možno meniť usporiadanie lavíc) a kompletným audio-video vybavením s počtom miest pre 20 účastníkov kurzu v každej učebni.

Pre prednáškovú činnosť sú k dispozícii celkom 3 sály, jedna z nich je s kapacitou 100 miest s kompletným technickým a didaktickým vybavením, vrátane zvukovej réžie a kabínky pre tlmočenie. Druhú sálu s kapacitou 200 miest je možné upravovať podľa požiadaviek lektorov. Tretia menšia sála je s kapacitou 40 miest. Pre zaistenie výučby sebaobrany a telesnej kondície je k dispozícii dojo s tatami pre nácvik techník sebaobrany a moderne vybavená posilňovňa.

Pre výučbu informačných a komunikačných technológií je k dispozícii veľká počítačová sála s kapacitou 40 PC jednotiek, dvoch lektorských staníc a dotykové tabule. Sálu možno rozdeliť na dve časti tak, že v každej z nich môže prebiehať výučba samostatne. Ďalej sú pre potreby výučby informatiky k dispozícii ďalšie dve učebne s počtom 12 a 24 počítačov.

V Akadémii VS ČR sa nachádza odborná knižnica, ktorá má cca 8 500 zväzkov kníh so zameraním na právo, psychológiu, pedagogiku, sociológiu, etiku a ďalšie príbuzné odbory.

V priestoroch Akadémie VS ČR sa nachádza aj učebňa, kde sú vystavované nepovolené predmety. Táto výstava je veľmi vyhľadávaná a väčšina oficiálnych návštev z tuzemska i zahraničia mieri práve sem. Sú tu vystavené originálne nepovolené predmety, ktoré boli nájdené a zaistené u väznených osôb. Musíme priznať, že väzni sú veľmi vynaliezaví, a preto je vhodné ukázať novo nastupujúcim zamestnancom, čoho všetkého sú schopní a čo si dokážu v podmienkach väznice improvizovane vytvoriť či vyrobiť.

Spolupráca s Probačnou a mediačnou službou ČR

V súčasnej dobe prebieha vzdelávanie zamestnancov Väzenskej služby ČR a zamestnancov Probačnej a mediačnej služby ČR oddelene. V oblasti penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti nedochádza k priebežnej výmene informácií, ani k zdieľaniu skúseností. Každá zložka pôsobí pri práci s väznenou osobou oddelene. Táto problematika je v rámci rezortu Ministerstva spravodlivosti ČR vnímaná dlhodobo ako prioritná, a to aj z dôvodu získaných skúseností zo zahraničia, kde väzenská služba a probačná a mediačná služba veľmi úzko spolupracujú pri reintegrácii väznených osôb späť do spoločnosti. Možno všeobecne konštatovať, že tento súčasný stav patrí medzi závažné problémy českého väzenstva, pretože nie je úzko prepojená penitenciárnou starostlivosťou o väznené osoby vo výkone trestu odňatia slobody a následne postpenitenciárnou starostlivosťou po ich prepustení. To všetko môže následne viesť k neúspešnému začleneniu väznenej osoby naspäť do spoločnosti, ako aj v konečnom dôsledku aj k stálej vysokej recidíve v Českej republike (63 % všeobecná recidíva). Jedným z možných spôsobov riešenia vyššie uvedeného problému, je vytvorenie spoločného vzdelávacieho systému pre zamestnancov oboch služieb.

V rámci programu Spravodlivosť spolufinancovaného Nórskych fondov boli 25. marca 2019 oficiálne predstavené dve programové oblasti.

„Zástupcovia Ministerstva financií, Ministerstva spravodlivosti, Veľvyslanectva Nórskeho kráľovstva v Prahe, Riaditeľstva nórskej nápravnej služby, Rady Európy, Väzenskej služby Českej republiky, Probačnej a mediačnej služby a neziskového sektoru z oblasti justície predstavili dve programové oblasti, a to *„Nápravné zariadenia a väzba“* a *„Účinnosť a účelnosť súdneho systému, posilnenie právneho štátu“*, ktorých cieľom je zlepšiť český nápravný systém. Spolu so spolufinancovaním zo štátneho rozpočtu vo výške 15 % (26 miliónov korún) tak bude môcť Česká republika využiť v oblasti justície celkom 170 miliónov korún (7 miliónov EUR). Tieto finančné prostriedky budú rozdelené medzi tri dopredu definované projekty a projekty jednej otvorenej výzvy.“[8]

Prvým pripraveným projektom je *Systém spoločného vzdelávania* (802 000 EUR). Hlavný cieľom je vzájomné previazanie a spolupráca Väzenskej služby ČR a Probačnej a mediačnej služby ČR v oblasti vzdelávania. Do projektu budú aj zapojené ďalšie subjekty, ako napr. sociálny kurátori, zástupcovia mimovládnych neziskových organizácií, sudcovia a prokurátori a iní. Partnerom v projekte budú kolegovia z Univerzity a výcvikového centra Väzenskej služby Nórska (Kriminalomsorgens Högskola og utdanningssenter - skratka KRUS). Hlavným predpokladom pre výkon účinnej penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti väzňov je kvalitné a prepojené vzdelávanie zamestnancov pôsobiacich v rezorte spravodlivosti.

[8] Generální Ředitelství Vězeňské služby ČR – *Program norských fondú s názvem Spravedlnost byl zahájen na konferencii v Praze*. 25.03.2019 [online].[cit. 18.12.1019]. Dostupné na internete : https://www.vscr.cz/novinky/program-norskych-fondu-s-nazvem-spravedlnost-byl-zahajen-na-konferenci-v-praze/

Z hľadiska spoločenskej perspektívy má realizácia projektu snahu prispieť ku skvalitneniu starostlivosti, a tým tiež napomôcť zníženiu miery všeobecnej recidívy.

V rámci realizácie projektu dôjde k posilneniu obojstrannej spolupráce a vzťahov medzi Českou republikou a Nórskom v oblasti nápravných služieb a starostlivosti o odsúdené a prepustené osoby.

Elektronický monitorovací systém

Česká republika patrí medzi krajiny, v ktorých počet väznených osôb prevyšuje normovanú kapacitu väzníc a väzobných väzníc. V rámci Európy patrí Česká republika ku krajinám, kde väznené osoby vykonávajú v priemere najdlhšie tresty, počet väzňov na počet obyvateľov prevyšuje európsky priemer a obsadzuje popredné priečky v štatistikách.

Ministerstvo spravodlivosti ČR, Väzenská služba ČR a Probačná a mediačná služba ČR hľadajú ďalšie možnosti, ako znížiť preplnenosť vo väzniciach a zároveň zmenšiť náklady na väznenú osobu počas výkonu trestu odňatia slobody. Tie v súčasnosti dosahujú do výšky 1 200 Kč denne na osobu. Jednou z možných ciest predstavuje početnejšie využívanie alternatívnych trestov. Od septembra 2018 bol v Českej republike spustený systém monitorovaného domáceho väzenia pomocou elektronických náramkov.

Trest domáceho väzenia je priamou alternatívou na výkon trestu odňatia slobody. Bol zavedený s účinnosťou od 1. 1. 2010 a rozšíril ponuku alternatívnych trestov v Českej republike. Jedná sa o druhý najprísnejšie trest bezprostredne po treste odňatia slobody.

„Monitorovanej osobe je v rámci alternatívneho trestu či opatrenia uložená povinnosť zdržiavať sa vo svojom obydlí. Súčasne s tým je stanovené časové obdobie, po ktoré má monitorovaná osoba túto povinnosť plniť. Systémom elektronickej kontroly je sledované skutočné plnenie povinností v rámci stanovených parametrov alternatívneho trestu či opatrenia, sleduje sa teda pobyt monitorovanej osoby v danom mieste bydliska v danom časovom úseku.“[9]

Trest domáceho väzenia spočíva v povinnosti odsúdeného zdržiavať sa vo svojom obydlí v dobe stanovenej rozhodnutím súdu. Takýmto spôsobom dochádza veľmi zásadne k obmedzeniu možnosti voľného pohybu odsúdeného. Trest domáceho väzenia je možné uložiť až na obdobie dvoch rokov. Podmienkou pre uloženie tohto druhu trestu je písomný sľub páchateľa, v ktorom sa zaväzuje, že sa v stanovenej dobe bude zdržiavať v obydlí na určenej adrese a pri výkone kontroly trestu domáceho väzenia poskytne všetku potrebnú súčinnosť.

Popísaný spôsob obmedzenia slobody odsúdeného má tiež prispieť k tomu, aby nedošlo k pretrhnutiu pozitívnych sociálnych väzieb, a aby bol odsúdený podporený v možnosti riadne plniť svoje záväzky, napríklad pri plnení vyživovacej povinnosti, zabezpečovaní obživy pre seba, ako aj pre svoju rodinu, a tým by sa mohol ľahšie začleniť späť do spoločnosti. Zákon výslovne stanovuje, že tento trest nesmie brániť výkonu zamestnania, či účasti odsúdeného na bohoslužbách alebo náboženských zhromaždeniach. Výchovný účinok trestu môže byť posilnený tým, že súd uloží odsúdenému tiež tzv. primerané obmedzenia alebo primerané povinnosti smerujúce k tomu, aby odsúdený viedol riadny život či nahradil škodu, ktorú trestným činom spôsobil.

Probačná a mediačná služba ČR zabezpečuje kontrolu výkonu trestu domáceho väzenia a určení probační úradníci vykonávajú náhodné kontroly odsúdených. Elektronické náramky poskytuje izraelská spoločnosť SuperCom Ltd., ktorá dodá počas 6 rokov celkovo 2 500 monitorovacích sád. Celkovo bude zákazka stáť 93 miliónov korún (3,65 milióna EUR).

[9] JUSTICE CZ - NÁRAMKY, *Elektronický monitorovací systém* [online].[cit. 18.12.1019]. Dostupné na internete: https://naramky.justice.cz/elektronicky-monitorovaci-system/#programy

Rovnaká spoločnosť zahajuje podobný systém monitorovania osôb vo Švédsku a Estónsku. Ku dňu 20. októbra 2019 bolo celkovo monitorovaných 155 osôb.

Elektronický monitorovací systém tvorí jednodielne sledovacie zariadenie umiestnené na nohe odsúdenej osoby. Ďalšou časťou je tzv. Základňová stanica BLUbox, ktorá je domáca sledovacia jednotka umiestnená v obydlí monitorovanej osoby. Pre potreby komunikácie s monitorovanou osobou obsahuje monitorovací systém komunikátor Pure Track. Poslednú dôležitú súčasť systému tvorí analyzátor alkoholu TRAC.

Elektronický monitorovací systém

- **Náramok BLUtag INT** (koncové zariadenie, obrázok č. 4) využíva niekoľko technológií pre sledovanie človeka, ako je GPS pre lokalizáciu osoby vo voľnom priestore, ďalej využíva rádiové vlny na lokalizáciu v obydlia a tiež má v sebe zabudovanú indikáciu neoprávneného sňatí. Náramok je vodeodolný a váži len 170 gramov. „Jednodielne hybridné sledovacie zariadenie umiestnené na nohe monitorovanej osoby. Náramok pre potreby lokalizácie kombinuje technológiu identifikácie rádiovými vlnami a lokalizácie GPS. Rádiofrekvenčná technológia slúži k lokalizácii v obydlí a GPS k lokalizácii vo voľnom priestore. Náramok je vybavený taktiež technológiami, ktoré indikujú neoprávnené odňatie.“[10]

- **Domáce jednotka BLUbox** (koncové zariadenie, obrázok č. 4) slúži k zameraniu odsúdenej osoby vo vnútri obydlia a je spárovaná s náramkom pomocou rádiových vĺn, ktoré si obe zariadenia vzájomne vysielajú a prijímajú. „Pevne umiestnená domáca sledovacia jednotka pracujúca v režime vysielač × prijímač rádiových vĺn je nezameniteľne spárovaná s náramkom. Jedná sa o zariadenie, ktoré je umiestené v obydlí monitorovanej osoby a slúži k zameraniu priestoru prostredníctvom komunikácie s náramkom. Zariadenie je vybavené technológiami, ktoré indikujú jeho presunutie či zásah do jeho integrity a je schopné na takúto neoprávnenú manipuláciu upozorniť.“[11]

Obrázok č. 4: Náramok BLUtag INT a domáca jednotka BLUbox

zdroj:https://naramky.justice.cz/wp-content/uploads/2019/03/brozura_procteniA5.pdf

[10] JUSTICE CZ - NÁRAMKY, *EMS v kostce – Brožura, str.6.*[online].[cit. 18.12.1019]. Dostupné na internete : https://naramky.justice.cz/wp-content/uploads/2019/03/brozura_procteniA5.pdf

[11] JUSTICE CZ - NÁRAMKY, *EMS v kostce – Brožura, str. 6.*[online].[cit. 18.12.1019]. Dostupné na internete : https://naramky.justice.cz/wp-content/uploads/2019/03/brozura_procteniA5.pdf

- **Koncové zariadenie – komunikátor PureTrack a PureProtect**
  Komunikácia s monitorovanou osobou sa zabezpečuje cez koncové zariadenie PureTrack (obrázok č. 5) alebo s chránenou osobou PureProtect (obrázok č. 5), ktoré fungujú ako mobilný telefón s možnosťou komunikácie medzi operátorom a monitorovanou osobou alebo medzi operátorom a chránenou osobou. Pre svoju činnosť využíva technológie GPS, ako aj možnosť overenia identity komunikujúcej osoby prostredníctvom odtlačku prsta.

Obrázok č. 5: – komunikátor PureTrack a PureProtect

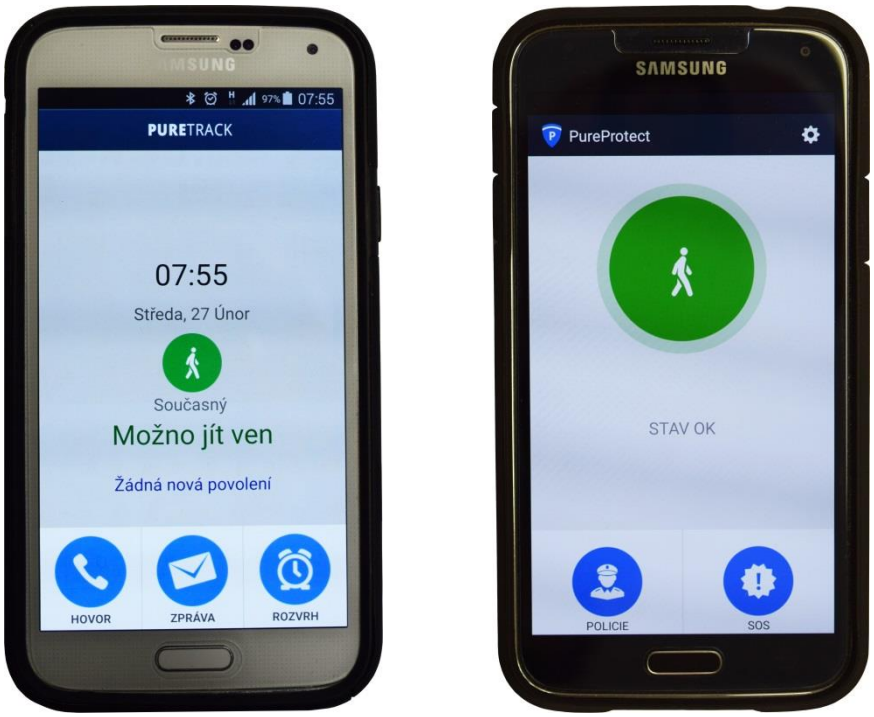

zdroj: https://naramky.justice.cz/wp-content/uploads/2019/03/brozura_procteniA5.pdf

- **Koncové zariadenie – alkohol tester (obrázok č. 6)**
  Elektronický monitorovací systém obsahuje ešte jedno dôležité koncové zariadenie, a to vzdialené testovacie zariadenie pre zistenie prítomnosti alkoholu v dychu monitorovanej osoby. Pri meraní prítomnosti alkoholu sa najprv overuje identita testovanej osoby prostredníctvom biometrických údajov a následne dochádza k vlastnému meraniu množstva alkoholu v dychu. Výsledky sú následne online odosielané do informačného systému EMS.

Obrázok č. 6: – Koncové zariadenie – vzdialené testovacie na alkohol

zdroj: https://naramky.justice.cz/wp-content/uploads/2019/03/brozura_procteniA5.pdf

Zavedením elektronického monitorovacieho systému je snaha o zníženie recidívy a preplnenosti väzníc. Európske krajiny systém sledovania využívajú od deväťdesiatych rokov minulého storočia s ohľadom na rozvíjajúce sa informačné technológie a rozsahom polohového satelitného systému GPS.

Záver

V závere možno konštatovať, že Väzenská služba ČR patrí z hľadiska odbornosti a zložitosti jej riadenia k najnáročnejším štátnym bezpečnostným zborom, pretože plní súčasne tiež funkciu špecifickej sociálnej služby pre verejnosť.

Úlohou zamestnancov Väzenskej služby ČR je príprava vhodného programu zaobchádzania pre odsúdené osoby, vďaka ktorému im bude neskôr uľahčený návrat do spoločnosti. Efektívnosť programu však nezávisí iba na kvalitách zamestnancov, ale rovnakou mierou sa na nej podieľajú aj odsúdené osoby. Vzhľadom k práci s takto špecifickou klientelou sa od zamestnancov Väzenskej služby ČR očakáva schopnosť plniť náročné úlohy a zvládať prácu vo stresujúcim prostredí. K získaniu týchto schopností a zručností pomáha zamestnancom Akadémie VS ČR, kde prebieha patričné odborné vzdelávanie personálu.

Akadémia VS ČR nielen vzdeláva zamestnancov, ale zároveň spolupracuje aj s mnohými ďalšími tuzemskými a zahraničnými inštitúciami. Na základe takých spoluprácou dochádza k obohacovaniu s novými poznatkami a následným využitím v praxi. Ďalšiu významnú spoluprácu predstavuje projekt, ktorý by mal viesť k prepojeniu vzdelávania Väzenskej služby ČR a Probačnej a mediačnej služby, ktoré doteraz prebieha oddelene. Toto prepojenie by v konečnom dôsledku mohlo mať pozitívny vplyv na účinok penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti o väznené osoby.

Česká republika sa radí medzi krajiny, v ktorých počet väznených osôb prevyšuje normovanú kapacitu väzníc, a preto bolo potrebné prijať ďalšie opatrenia, ktoré predstavujú

alternatívne tresty. Jedným z nich je aj systém monitorovaného domáceho väzenia, ktorý sa zabezpečuje pomocou elektronických náramkov. Tento typ trestu je po treste odňatia slobody považovaný za druhý najprísnejší. Osoba odsúdená na trest domáceho väzenia má za povinnosť zdržiavať sa vo svojom bydlisku podľa podmienok stanovených súdom. Trest domáceho väzenia sa ukladá až na obdobie dvoch rokov. Páchateľ musí písomne sľúbiť, že sa v stanovenej dobe bude zdržiavať vo svojom bydlisku a v prípade kontroly poskytne maximálnu súčinnosť.

S ohľadom na všetky uvedené fakty predstavuje problematika väzenstva oveľa komplikovanejší systém, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať.

Literatúra

VLACH, F., *Analýza možnosti rozvoje řízení Akademie VS ČR jako učící se organizace*. Závěrečná práce. 2018. Vysoká škola tělesné výchovy a sportu PALESTRA spol. s r.o. Vedoucí práce: Ing. Peter Slunčík, Ph.D.

PRUDLOVÁ, Iva., 2016. *Akademie VS ČR členem EPTA.* In: České vězeňství 4/2016, s. 33. ISSN 1213-9297.

Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 112, s. 3298–3302. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 293 ze dne 10. listopadu 1993 o výkonu vazby. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 74, s. 1579–1584. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 58, s. 3170–3187. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 361 ze dne 23. září 2003 o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 121, s. 5850–5910. ISSN 1211-1244.

Usnesení vlády ČR č. 1542/2005 ze dne 30. listopadu o Pravidlech vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2017-05-20].

Nařízení generálního ředitele č. 15/2018 ze dne 15. dubna o vzdělávání ve Vězeňské službě České republiky. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2018-04-03].

Projekt základní odborné přípravy typu A pro příslušníky.
Č. j.: VS 36/2012-34 ze dne 4. 1. 2012.

Učební plán základní odborné přípravy typu A pro příslušníky.
Č. j.: VS-13533-1/ČJ-2018-803400-37/SEK ze dne 2. 1. 2018

Projekt základní odborné přípravy typu B/2 pro zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězněnými osobami a podílejí se na přípravě a realizaci programů zacházení. Č. j.: VS-112822-1/ČJ-2016-803400-37/SEK ze dne 8. 7. 2016.

Učební plán základní odborné přípravy typu B/2 pro zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězněnými osobami a podílejí se na přípravě a realizaci programů zacházení. Č. j.: VS-13533-2/ČJ-2018-803400-37/SEK ze dne 2. 1. 2018.

Internetové zdroje

ADVOKÁTNÍ DENÍK. České věznice jsou přeplněné i kvůli trestní politice státu [online]. Dostupné z: https://advokatnidenik.cz/2019/09/23/ceske-veznice-jsou-preplnene-i-kvuli-trestni-politice-statu/

AKADEMIE VS ČR – ZÁKLADNÍ INFORMACE, [online]. Dostupné na internete: https://www.vscr.cz/akademie-vs-cr/o-nas/zakladni-informace/

KÝR A., KAFKOVÁ A.,2017. *25 let vězeňské služby České Republiky: příloha časopisu české vězeňství:* 2017. In: 25 let vězeňské služby České Republiky [online], vyd. Praha: Vězenská služba České republiky, 25 s. Dostupné na internete: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/01/25-let_web.pdf . ISSN:1213-9297

GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR – *Program norských fondú s názvem Spravedlnost byl zahájen na konferencii v Praze*. 25.03.2019, [online]. Dostupné na internete: https://www.vscr.cz/novinky/program-norskych-fondu-s-nazvem-spravedlnost-byl-zahajen-na-konferenci-v-praze/

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY 2018, [online]. Dostupné na internete : https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/01/infobrozura_web.pdf

CT24. *Elektronické náramky pomáhají hlídat stovku lidí. Ministerstvo doufá v hojnější využití domácího vězení* [online]. Dostupné z: https://ct24.ceska televize.cz/domaci/2735612-elektronicke-naramky-pomahaji-hlidat-stovku-lidi-ministerstvo-doufa-v-hojnejsi

IHNED**.** *Počet vězňů převyšuje kapacitu českých věznic. Stát spoléhá i na alternativní tresty* [online]. Dostupné z: https://infografiky.ihned.cz/extra-veznice/r~9a30e0e223c211e991e8ac1f6b220ee8/

JUSTICE CZ - NÁRAMKY, *Elektronický monitorovací systém* [online]. Dostupné na internete: https://naramky.justice.cz/elektronicky-monitorovaci-system/#programy

PMS. *Každý vězeň stojí ročně stovky tisíc. Česko jich má nadprůměrně a zbytečně moc* [online]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/aktuality/kazdy-vezen-stoji-rocne-stovky-tisic-cesko-jich-ma-nadprumerne-a-zbytecne-moc

VSCR**.** *Informační servis, rychlá fakta* [online]. Dostupné z: https:// www.vscr.cz/informacni-servis/rychla-fakta/

Keywords: The Prison Service of the Czech Republic, The Czech Prison Service Academy, number of prisoners, The Probation and Mediation Service of the Czech Republic, Norway Grants, Electronic Monitoring System, sentence of home detention

Summary

It can be stated that regarding the specificity and complexity of the management, the Prison Service of the Czech Republic is one of the most demanding state security corps as it also fulfils the function of a specific social public service.

The task of the prison staff is to prepare appropriate treatment programmes for sentenced prisoners to facilitate their return to the society. However, the programme efficiency is not based only on the qualified staff, but it is also influenced by the sentenced prisoners. Considering the work with such a specific target group, the Czech prison staff is expected to perform their duties in a stressful environment. The Prison Service Academy, in which appropriate professional staff training is held, helps the staff to acquire desirable abilities and skills.

Except for staff training and education, the Prison Service Academy is involved in cooperation with a number of institutions in the Czech Republic and abroad. The cooperation enables exchange of information followed by implementation into the practice. An example of a notable cooperation is considered a project that should lead to a better connection between the Prison Service and the Probation and Mediation Service of the Czech Republic in the field of staff education which have been organized separately so far. This connection should have a positive impact on the penitentiary and post-penitentiary care of prisoners.

The Czech Republic belongs to countries with prison overcrowding. It was necessary to introduce alternative non-custodial sentences in the past. One of them is the system of home detention via electronic monitoring. This specific means of sentence is considered the second

strictest after the imprisonment. The convicts sentenced to the home arrest are obliged to stay in their place of residence according to the conditions imposed by the court. The home detention sentence may be imposed for up to two years. The offender has to make an oath in writing, that s/he will stay at a specified dwelling and will provide any and all cooperation during the home detention controls mandated by law.

With respect to all the above mentioned facts, the penitentiary field represents a much more complicated system than we could expect.

JUDr.Katarina Jakubovich
externý doktorand
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail:k.jakubovich@gmail.com

plk. Ing. František Vlach, MBA, LL.M., Ing-Paed IGIP
externý doktorand
Akademie Vězeňské služby ČR
Univerzita Jana Amose Komenského Praha
e-mail: vlachf@seznam.cz

Recenzenti:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.; pplk. doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.

Nikola Kačkovič

Špecifiká vyšetrovania trestných činov extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky

Anotácia: V predmetnom príspevku je pozornosť zameraná špecifiká vyšetrovania trestných činov extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky. Cieľom príspevku je naznačiť spôsoby vyšetrovania trestných činov extrémizmu, zamerať sa na kompetentné orgány, ktoré sa vyšetrovaniu týchto trestných činov venujú a taktiež vyzdvihnúť vybrané špecifiká, ktoré odlišujú vyšetrovanie trestných činov extrémizmu od vyšetrovania iných druhov trestných činov. Účelom je snaha o obohatenie poznatkov pre čitateľa, ako aj upriamiť pozornosť na predmetnú problematiku v nadväznosti na túto aktuálnu a pertraktovanú tému.

Kľúčové slova: extrémizmus, prejavy extrémizmu, trestné činy, vyšetrovanie, špecifiká vyšetrovania

Úvod do problematiky

Problematika trestných činov extrémizmu je v súčasnosti diskutovaná takmer na každom kroku, či už v titulkoch mediálnych správ, v analýzach expertov i v postrehoch komentátorov, vo vyjadreniach politikov a občianskych aktivistov. Touto témou sa čoraz častejšie zaoberajú ľudia nielen na verejnosti, ale aj na sociálnych sieťach. Ide o problematiku, ktorá je aktuálna a pertraktovaná, pričom sa vo veľkej miere dotýka celosvetovej populácie, no svoj rozmach zažíva aj na území Slovenskej republiky.

Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu je zložitá a časovo náročná činnosť kompetentných orgánov, ktorá vykazuje oproti vyšetrovaniu iných trestných činov isté špecifiká. Cieľom tohto príspevku je poukázať na spomenuté špecifiká, ktoré vyšetrovanie trestných činov extrémizmu odlišujú od vyšetrovania iných druhov trestných činov, zamerať pozornosť na orgány, ktoré toto vyšetrovanie uskutočňujú, a v neposlednom rade naznačiť priebeh tohto vyšetrovania. V príspevku je pozornosť venovaná aj charakteristike pojmu „extrémizmus“, jeho prejavom a vymedzeniu trestných činov extrémizmu v kontexte hmotnoprávnej úpravy trestného práva. Všetkým uvedeným aspektom je venovaná detailnejšia pozornosť s cieľom obohatiť poznatky čitateľa o informácie týkajúce sa predmetnej problematiky vyšetrovania trestných činov extrémizmu, a v neposlednom rade poukázať na špecifiká, s ktorými sa potýkajú kompetentné orgány pri vyšetrovaní týchto trestných činov.

Vymedzenie pojmu „extrémizmus“ a jeho charakteristika

V súčasnosti je už bežným javom, že sa človek stretáva s pojmom „extrémizmus“ či už vo vyjadreniach médií, politickej obce, širšej laickej či odbornej verejnosti. Je potrebné však skonštatovať, že pojem „extrémizmus“ a jeho legálnu definíciu by sme v našom právnom poriadku hľadali márne. Napriek tomu, že s týmto pojmom bežne pracuje aj platný a účinný zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, nie je daný výraz jednoznačne zadefinovaný v právnom poriadku Slovenskej republiky.

Uznesením Vlády Slovenskej republiky č. 129 zo dňa 18.03.2015 došlo k schváleniu tzv. *Koncepcie boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019*, podľa ktorej možno **extrémizmus** zadefinovať ako *„konanie a prejavy vychádzajúce z postojov krajne vyhrotenej, demokratickému systému nepriateľskej ideológie, ktoré či už priamo, alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne pôsobia na existujúci demokratický systém a jeho základné atribúty. Pre extrémizmus je charakteristické, že útočí na systém základných práv a slobôd garantovaných*

ústavou a medzinárodnými ľudskoprávnymi dokumentmi, alebo sa snaží svojimi aktivitami uplatňovanie týchto práv sťažiť, či znemožniť".[1]

Ak by sme chceli vyššie spomenutú definíciu zjednodušiť, tak je možno za extrémizmus možno vo všeobecnosti považovať verbálne, grafické, fyzické alebo iné aktivity spojené spravidla s vyhraneným ideologickým alebo iným kontextom, ktoré vyvíjajú jednotlivci alebo skupiny osôb s názormi výrazne vybočujúcimi zo všeobecne uznávaných spoločenských noriem, so zreteľnými prvkami intolerancie, najmä rasovej, národnostnej, náboženskej alebo inej obdobnej neznášanlivosti, ktoré útočia proti demokratickým princípom, spoločenskému usporiadaniu, základným ľudským právam, životu, zdraviu, majetku alebo verejnému poriadku.[2] Za jeho ďalšie charakteristické znaky sa považuje snaha o obmedzenie, potláčanie, znemožnenie výkonu základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva definované ich pohlavím, národnosťou, rasou, etnikom, farbou pleti, vierovyznaním, jazykom, sexuálnou orientáciou, príslušnosťou k spoločenskej triede, majetkom, ako aj používanie fyzického násilia či hrozba použitia násilia namiereného voči názorovým či politickým oponentom alebo ich majetku.[3]

Prejavy extrémizmu môžeme najčastejšie pozorovať na miestach a vo formách ako sú:

- verejné zhromaždenia a demonštrácie,
- na koncertoch a športových podujatiach,
- vo forme prezentovania rasistických hesiel, pozdravov a grafickej prezentácie extrémistických symbolov,
- vo forme fyzických útokov a vyhrážania,
- prostredníctvom internetu a sociálnych sietí.[4]

Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015-2019 si ako účel svojej činnosti vymedzila *efektívny, aktívny a multidisciplinárny boj proti radikalizácii a extrémizmu, jeho prejavom a sympatizantom, ale najmä spoločenským dôsledkom. V konečnom dôsledku ide hlavne o nastavenie mechanizmov, ktorými sa budú zabezpečovať úlohy súvisiace s ochranou ústavného zriadenia, vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu, za spolupráce nielen orgánov verejnej moci, ale v neposlednom rade aj účasťou občianskej spoločnosti - či už akademickej obce, mimovládnych organizácií, médií či jednotlivých občanov.*[5]

Na problematiku zadefinovania extrémizmu nazerajú autori rôzne, pričom je možné stretnúť sa s rozličnými obmenami jeho vymedzenia. Pre všetky z nich sú však charakteristické isté črty, a to:

- konanie a prejavy vychádzajúce z postojov krajne vyhrotenej, demokratickému systému nepriateľskej ideológie, ktoré či už priamo, alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne pôsobia na existujúci demokratický systém a jeho základné atribúty,
- útoky na systém základných práv a slobôd garantovaný ústavou a medzinárodnými ľudsko-právnymi dokumentmi, alebo sa snaha svojimi aktivitami uplatňovanie týchto práv sťažiť, či znemožniť,
- snaha o obmedzenie, potláčanie, znemožnenie výkonu základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva definované ich pohlavím, národnosťou, rasou, etnikom,

---

[1] *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015-2019.* [online]. [20.10.2019]. Dostupné na internete: *<www.minedu.sk › koncepcia-boja-proti-extremizmu>*.

[2] Viktoryová, a kol. 2013. *Vyšetrovanie*. s. 598.

[3] KOHAN, P. 2012. Definícia extrémizmu v podmienkach trestného práva Slovenskej republiky. In *Extrémizmus –hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. s. 17-26.

[4] *Extrémizmus*. [online]. [20.10.2019]. Dostupné na internete: < http://www.minv.sk/?extremizmus>.

[5] *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015-2019.* [online]. [20.10.2019]. Dostupné na internete: *<www.minedu.sk › koncepcia-boja-proti-extremizmu>*.

farbou pleti, vierovyznaním, jazykom, sexuálnou orientáciou, príslušnosťou k spoločenskej triede, majetkom,

- používanie fyzického násilia namiereného voči názorovým či politickým oponentom alebo ich majetku.[6]

Pre doplnenie a rozšírenie nazerania na predmetnú problematiku je vhodné uviesť, že problematika extrémizmu má multidisciplinárny charakter a je predmetom skúmania rozličných vedných odborov, ako sú psychológia, kriminológia, sociológia, a i. Pre komplexnejší náhľad na túto problematiku je napríklad chápanie z hľadiska sociologického, ktoré za extrémizmus považuje súhrn sociálno-patologických javov, ktoré sú vytvárané organizovanými skupinami osôb a priaznivcami týchto osôb, s dominantným odmietaním základných hodnôt, noriem a spôsobov správania platných v spoločnosti. Z hľadiska kriminologického ide o konkrétne formy a prejavy extrémizmu, ktoré sú trestnými činmi alebo negatívno-patologickými javmi, tzn. porušením právnych alebo sociálnych noriem.[7]

Špecifiká vyšetrovania trestných činov extrémizmu

Vo všeobecnosti sa uvádza, že pod kriminalitou extrémistov a kriminalitou extrémistických skupín sa rozumejú trestné činy a iná protispoločenská činnosť s extrémistickým prvkom vrátane trestných činov a priestupkov motivovaných rasovou či národnostnou neznášanlivosťou, alebo spáchaných priaznivcami extrémistických skupín, a to bez ohľadu na konečnú trestnoprávnu kvalifikáciu jednotlivých prípadov.[8] U týchto trestných činov extrémizmu je možné skonštatovať, že ide o častokrát latentnú formu, ktorú je zložité odhaliť a preukázať.

Trestné činy extrémizmu je potrebné hľadať v zákone č. 300/2005Z.z. Trestnom zákone, kde sú explicitne uvedené v § 140a tohto zákona. Z hľadiska systematiky Trestného zákona sú tieto trestné činy zaradené do prvého oddielu jeho dvanástej hlavy, medzi trestné činy proti mieru a ľudskosti, pričom jednotlivé ustanovenia majú za cieľ chrániť predovšetkým základné práva a slobody uvedené jednak v Ústave Slovenskej republiky, ako aj v jednotlivých medzinárodných dohovoroch, ktorými je Slovenská republika viazaná. Konkrétne sa jedná o tieto trestné činy: *podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práva a slobôd podľa § 421 a § 422 Trestného zákona, výroba extrémistických materiálov podľa § 422a Trestného zákona, rozširovanie extrémistických materiálov podľa § 422b Trestného zákona, prechovávanie extrémistických materiálov podľa § 422c Trestného zákona, popieranie a schvaľovanie holokaustu a zločinov politických režimov podľa § 422d Trestného zákona, hanobenie národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 Trestného zákona, podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 Trestného zákona, apartheidu*[9] *a diskriminácie skupiny osôb podľa § 424a Trestného zákona.*[10]

Za trestný čin extrémizmu je podľa trestnoprávnej úpravy možné považovať aj akýkoľvek iný trestný čin, ktorý bol spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. e)

---

[6] KOHAN, P. 2012. Definícia extrémizmu v podmienkach trestného práva Slovenskej republiky. In *Extrémizmus –hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. s. 17-26.

[7] BOČÁKOVÁ, O., TOMÁŠIKOVÁ, 2013. A. Extrémizmus a jeho podoby. In: *Zborník prednášok Bezpečnosť, extrémizmus, terorizmus 2012. s. 26-28.*

[8] *Extrémizmus a jeho prejavy, ktoré sú predmetom záujmu trestného práva*. [online]. [22.10.2019]. Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/456/Extremizmus-vseobecne-resp-extremizmus-vo-svetle-novely-Trestneho-zakona-c-2572009-Z-z_13818.aspx>.

[9] Pozn. autorky: výraz „apartheid“ pochádza z holandčiny a znamená oddelenie alebo odlúčenie, pričom v tomto kontexte sa ním rozumie systém rasovej diskriminácie proti farebnému obyvateľstvu.

[10] §140a zák. č. 300/2005Z.z. Trestný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Trestného zákona.[11] Okrem vyššie uvedených taxatívne vymenovaných trestných činov extrémizmu zaraďujeme teda medzi trestné činy extrémizmu aj akékoľvek iné trestné činy, ktoré sú spáchané s osobitným motívom. V tomto prípade teoreticky môže teda ísť o všetky trestné činy u ktorých kvalifikovaná skutková podstata umožňuje ich spáchanie z osobitného motívu. Z aplikačnej praxe je známe, že sa pomerne často vyskytujú útoky motivované rasovou, národnostnou, etnickou alebo inou nenávisťou ku skupine ľudí, pričom páchatelia často túto príslušnosť predpokladajú len z farby pleti alebo iných znakov napadnutej osoby bez toho, aby im bola skutočná rasová, národnostná, etická alebo iná príslušnosť k skupine známa. Tento trestný čin teda môže byť motivovaný tak skutočnou, ako aj mylnou predstavou príslušnosti osôb k rasovej, národnostnej, etnickej alebo inej skupine ľudí. Medzi najčastejšie páchané trestné činy s rasovým motívom patria napr.:

- ublíženie na zdraví podľa § 155 Trestného zákona,
- násilie proti skupine obyvateľov podľa § 359 Trestného zákona,
- nebezpečné vyhrážanie podľa § 360 Trestného zákona,
- výtržníctvo podľa § 364 Trestného zákona.[12]

Pre potreby odhaľovania, objasňovania, dokumentovania takejto trestnej činnosti a v neposlednom rade aj pre účely preventívneho pôsobenia Policajného zboru na Slovensku v súčasnosti sú sledované tri základné orientácie extrémizmu, ktoré sa vyznačujú nasledovnými charakteristikami:

- **pravicovo orientovaný** – prezentovaný presadzovaním ideí rasizmu, fašizmu, nacizmu, neonacizmu – fungujúcich na princípe a ideológii národného socializmu,
- **ľavicovo orientovaný** – prezentovaný prevažne anarchistickými, antiglobalistickými a antikorporativistickými ideami, radikálnymi ekológmi,
- **nábožensky orientovaný** – prezentovaný náboženskými zoskupeniami, ktoré svojou ideológiou, názormi a z nich následne vyvíjanými aktivitami a činnosťami môžu ohrozovať život, zdravie alebo majetok osôb a porušovať všeobecne záväzné právne predpisy.[13]

Problematiku extrémizmu a diváckeho násilia na centrálnej úrovni zastrešuje **odbor extrémizmu a diváckeho násilia úradu kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru**, ktorý zabezpečuje metodickú, medzinárodnú a medzirezortnú spoluprácu a vykonáva praktickú pomoc pre jednotlivé krajské riaditeľstvá Policajného zboru. Trestné činy na úseku extrémizmu a na úseku diváckeho násilia odhaľujú, objasňujú a dokumentujú oddelenia odboru kriminálnej polície jednotlivých krajských riaditeľstiev Policajného zboru. Základným dokumentom v boji proti extrémizmu je „*Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019*“. [14]

Ako bolo vyššie naznačené, u trestných činov extrémizmu môžeme hovoriť, že ide mnohokrát o latentnú formu kriminality, u ktorej býva problém odhaliť všetky alebo aspoň značnú časť protiprávnych konaní. Medzinárodná sieť Internet spolu s využívaním sociálnych sietí sa stala v poslednej dobe fenoménom, ktorý umožňuje nielen jedincovi, ale aj celým skupinám osôb zdieľať a prezentovať svoje názory a myšlienky prakticky v neobmedzenom rozsahu. Spôsob páchania tohto druhu trestnej činnosti sa v poslednom období teda jednoznačne presúva z „ulice“ na internet a sociálne siete, pričom takéto virtuálne prostredie sa vyznačuje istou formou anonymity. To prispieva k problémom pri identifikácii páchateľov v rámci trestného konania. Trestná činnosť páchaná vo virtuálnom prostredí sa vyznačuje predovšetkým nenávistnými prejavmi, útočnými vyjadreniami, ako aj prejavmi sympatií k rôznym „závadovým“ osobám alebo objektom.

---

[11] Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[12] Viktoryová, a kol. 2013. *Vyšetrovanie*. s. 605-606.
[13] ŠIKULA, B. 2012. Členenie extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky. In *Extrémizmus –hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. s. 27-32.
[14] *Extrémizmus*. [online]. [20.10.2019]. Dostupné na internete: < http://www.minv.sk/?extremizmus>.

Pri vyšetrovaní trestných činov extrémizmu páchaných prostredníctvom siete Internet je situácia o to zložitejšia, že pri takomto spôsobe protiprávneho konania veľakrát nie je známe nielen miesto kde sa skutok stal, ale ani osoba, ktorá reálne mohla naplniť skutkovú podstatu trestného činu. Jednotliví používatelia internetovej siete alebo sociálnych sietí spravidla vystupujú pod rôznymi pseudonymami alebo „nickami", u ktorých je sťažená možnosť identifikácie konkrétne osoby. Taktiež z legislatívneho hľadiska je problém získať konkrétne údaje k miestam, ako aj k osobám, ktoré reálne používajú konkrétne elektronické zariadenia na prístup do siete internet. Informácie o užívateľovi e-mailovej adresy resp. IP adresy u zahraničných prevádzkovateľov internetových služieb a prevádzkovateľov e-mailov je možné získať len prostredníctvom príslušných právnych prostriedkov, t.j. na základe medzinárodnej právnej pomoci alebo na základe Dohovoru o počítačovej kriminalite.[15]

V rámci vyšetrovania trestných činov extrémizmu sa etapy tohto vyšetrovania delia na dve základné, a to počiatočnú a následnú. V **počiatočnej etape** odhaľovania a vyšetrovania trestnej činnosti spojenej s extrémizmom, je potrebné zistiť niekoľko podstatných okolností, ktoré však závisia od konkrétneho trestného činu. Vo všeobecnosti však môžeme skonštatovať, že sú to najmä:

- charakter spáchaného rasovo motivovaného útoku a jeho následok,
- okolnosti spáchania rasovo motivovaného útoku,
- čo najpresnejšiu charakteristiku verbálnych prejavov páchateľov,
- komu boli verbálne útoky určené,
- reakcie a správanie napadnutých osôb,
- čo najpodrobnejší opis páchateľov a správanie resp. konanie jednotlivých páchateľov. [16]

U trestnej činnosti, ktorej vyšetrovanie je začaté na základe oznámenia urobeného obeťou – poškodeným, je výsluch potrebný zamerať najmä na popis útoku a jeho intenzitu a následok, detailný popis miesta, kde k útoku prišlo (koncert, bar, ulica, športové podujatie) spôsob vedenia útoku, na akú časť tela útok smeroval, aká zbraň bola použitá, detailný obsah verbálnych prejavov, ak je to možné je potrebné zaistiť zvukový alebo obrazový záznam takýchto prejavov, spôsob vniknutia do objektov a rozsah spôsobenej škody, počet a podiel jednotlivých páchateľov na útoku, oblečenie a doplnky odevu páchateľov a iný znaky typické pre určité extrémistické skupiny napr. tetovania, samotný opis páchateľa resp. páchateľov, členstvo poškodeného skupinách, hnutiach alebo organizáciách, ktoré mohli byť príčinou útoku, obhliadka tela obete. [17]

Výsluch podozrivého je potrebné zamerať predovšetkým na preukázanie subjektívnej stránky trestného činu. Z toho hľadiska je potrebné zamerať výsluch najmä na fakty ako napr. kto bol iniciátorom útoku, mieru iniciatívy a aktivity jednotlivých páchateľov, rozsah rozdelenia úloh v skupine páchateľov a celkový počet páchateľov v skupine, zistenie motívu konania, čo predchádzalo útoku, prípadný verbálny konflikt s poškodeným, či nemal podozrivý s poškodeným konflikt aj v minulosti a čo bolo predmetom konfliktu, či sa podozrivý dopustil obdobného konania aj v minulosti (trestný čin, priestupok), zistenie predmetov použitých pri útoku ako aj lokalizáciu úderov, ktoré smerovali proti telu poškodeného, spôsob obrany poškodeného, popis oblečenia podozrivého, jeho prípadných tetovaní a predmetov ktoré ma na sebe resp. pri sebe s vysvetlením čo jednotlivé symboly, motívy alebo predmety symbolizujú a charakterizujú, zisťovať u podozrivého vzťah k histórii, jeho členstvo v historických alebo

[15] VELŠIC, M. 2017. *Mladí ľudia a riziká extrémizmu*. s.11.
[16] Viktoryová, a kol. 2013. *Vyšetrovanie*. s. 611.
[17] KOČAN, Š. 2012. Metodika odhaľovania a vyšetrovania extrémizmu. *In Extrémizmus –hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie.* s. 63-68.

vojenských kluboch, vzťah k extrémistickým hnutiam alebo skupinám ako aj mieru aktivity v nich.[18]

Medzi úkony v **následnej etape** vyšetrovania trestnej činnosti spojenej s extrémizmom môžeme zaradiť najmä *výsluch obvineného*, ktorý je zameraný predovšetkým na objasnenie spôsobu spáchania trestného činu, ako aj na zistenie samotného motívu. Výsluch musí objasniť predovšetkým samotnú fázu prípravy na čin, spôsob jeho vykonania a motív. Pri výsluchu obvineného je potrebné sa zamerať najmä na objasnenie nasledovných skutočnosti: kto bol organizátorom, iniciátorom útoku, z akého motívu, a proti komu bol útok vedený, skúmať či bol útok dopredu organizovaný, či obeť bola vytypovaná dopredu alebo bol útok impulzívny a obeť vybraná náhodne, celkový počet páchateľov v skupine a rozdelenie úloh v skupine, miera iniciatívy a aktivity jednotlivých členov skupiny, verbálne prejavy voči poškodenému, predmety, ktoré boli pri útoku použité, lokalizácia miesta, kde údery proti telu poškodeného smerovali, spôsob obrany poškodeného, vzťah k extrémistickým skupinám a hnutiam, akým a ich aktivitu v nich, porovnať dátum spáchania skutku s dátumami, ktoré sú pre jednotlivé extrémistické zoskupenia významné (narodenia, smrť A. Hitlera, a pod.).[19]

Dôležitým dôkazných prostriedkom, ktorý môže napomôcť vyšetrovaniu trestnej činnosti spojenej s extrémizmom a usvedčeniu páchateľa je *výpoveď svedka*. Na rozdiel od poškodeného, svedok je zvyčajne nezaujatou osobou, ktorá sa nachádzala na mieste, kde došlo k rasovo motivovanému útoku na nejakú inú osobu, resp. má vedomosť o tom, že mohol byť spáchaný trestný čin extrémizmu. Zameranie výsluchu svedkov je možné rozdeliť na dve základné skupiny otázok:

1. prvá skupina otázok je zameraná na zistenie všeobecných informácií k spáchanému skutku a je ju možné uplatniť pri vyšetrovaní všetkých druhov trestnej činnosti. Tieto otázky, ktoré sú všeobecného charakteru, môžu byť kladené s cieľom zistiť: kedy a kde k udalosti prišlo a jej opis, či sa svedok zúčastnil udalosti priamo, alebo či ju pozoroval iba po určitú dobu z väčšej vzdialenosti, čo sám na mieste udalosti alebo v jej okolí robil, či bol sám, čo videl, počul alebo inak vnímal, či o udalosti vie len z počutia a kto mu prípadne o udalosti rozprával, aký je jeho vzťah k páchateľovi a poškodenému, aká bola situácia na mieste činu po jeho príchode, a pod;
2. druhá skupina otázok je už zameraná ku konkrétnym formám páchania trestného činu. Ide o otázky, ktorých cieľom je spravidla objasniť okrem všeobecných vecí aj konkrétne okolnosti trestného činu. U násilných foriem útokov sú otázky zamerané najmä na zistenie: kedy a kde k udalosti prišlo, jej opis, počtu útočníkov, ich identifikáciu a popis útočníkov, spôsobu vedenia útoku, akým spôsobom a akými prostriedkami bol vedený, konkrétneho konania každej z útočiacich osôb, jazykového prejavu útočníkov (nadávky, hanlivé výroky a ďalšie verbálne útoky na napadnuté osoby), prezývky útočníkov, špecifické znaky (tetovania, defekty na tele) útočníkov, a i.[20]

Odlišný postup vyšetrovania je pri *výrobe a rozširovaní extrémistického materiálu*, kedy treba zisťovať najmä: kto rozhodol o výrobe, kto, kde a za pomoci koho sa takýto materiál vyrobil, pre koho bol materiál určený, komu bol dodaný, aké množstvo takéhoto materiálu bolo vyrobené a kde sa nachádzal, kto financoval výrobu takého materiálu, kto tento materiál rozmnožoval, prepravoval, uvádzal do obehu, alebo inak rozširoval a na základe čoho, či osoba ktorá materiál rozširovala vedela, o aký materiál ide, ako bolo naložené s finančnými prostriedkami získanými za jeho predaj, a iné podstatné informácie.

---

[18] Viktoryová, a kol. 2013. *Vyšetrovanie*. s. 612-614.

[19] BLATNICKÝ, J., PALAREC, J. ,VIKTORYOVÁ, J.2012. Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu. In *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 69-80.

[20] Viktoryová, a kol. 2013. *Vyšetrovanie*. s. 610.

Pri *dokazovaní osobitného motívu* je v rámci výsluchu potrebné pozornosť zamerať najmä na: úmysel verejne podnecovať k násiliu alebo nenávisti voči jednotlivcovi alebo skupine osôb, určiteľných podľa rasy, farby pleti, pôvodu rodu, národa, národnosti, etnickej skupiny alebo náboženstva, ak je zámienkou pre vyhrážanie predchádzajúce kritéria určiteľnosti, národnostnú, etnickú, rasovú nenávisť, nenávisť z dôvodu farby pleti alebo sexuálnej orientácie, charakteristiku obete, ako aj páchateľa – napr. odlišná príslušnosť, verbálny prejav páchateľa voči poškodenému, absenciu iného motívu spáchania skutku, spojitosť významného historického dátumu s dňom spáchania skutku, miesto spáchania skutku a pri akej príležitosti bol skutok spáchaný (verejné zhromaždenie, demonštrácia a pod.).[21]

U *verbálnych prejavov*, typických pre rôzne stretnutia prívržencov a sympatizantov *hnutí a skupín potláčajúcich základné práva a slobody* sú výsluchy svedkov zamerané najmä na zistenie: počet prítomných osôb, (dôležité pre posúdenie či bol trestný čin spáchaný verejne), miesta konania akcie a kto ju usporiadal a organizoval, atmosféry akcie, jej organizácie a priebehu, obsahu prejavov vystupujúcich osôb, ako aj účastníkov, ktorá osoba sa javila ako vodcovská osoba v rámci danej akcie, vecných dôkazov z akcie ktoré môže mať svedok k dispozícií, U rasovo motivovanej trestnej činnosti páchanej grafickou formou sa výsluchy svedkov zameriavajú najmä na zistenie: presnej špecifikácii tlačovín, letákov, obsahu článkov, letákov a tlačovín, kto tieto tlačoviny tlačil, distribuoval, financoval ich výrobu, kde sa tlačoviny vyrábajú a kto ich šíri, akým spôsobom sa tlačoviny šíria, medzi akú skupinu ľudí, na akých miestach, kto je vlastníkom, užívateľom zariadení potrebných na tlač a distribúciu ako bol použitý prípadný finančný výnos z predaja tlačovín a letákov.[22]

V rámci vyšetrovania rasovo motivovanej trestnej činnosti a trestných činov spojených s extrémizmom býva často potrebné za účelom objasnenia skutočností dôležitých pre trestné konania vypracovanie znaleckého posudku resp. odborného vyjadrenia. Orgán činný v trestnom konaní sa preto obráti so žiadosťou o podanie odborného vyjadrenia alebo znaleckého posudku na fyzické osoby ako aj právnické osoby, ktoré sa špecializujú na činnosť, ktorá je obsahom znaleckého posudku alebo odborného vyjadrenia. Je potrebné tiež zdôrazniť, že v podmienkach Slovenskej republiky neexistuje samostatný znalecký odbor zapísaný v zoznamoch v rámci Ministerstva spravodlivosti, ktorý by zastrešoval problematiku trestných činov extrémizmu. Za účelom vypracovania znaleckého posudku sú najčastejšie priberaní znalci „ad hoc“ z rôznych príbuzných odborov a odvetví, pričom týchto odborníkov však nie je veľa a stáva sa, že vzhľadom na ich pracovné vyťaženie, ako aj vzhľadom k objemu posudzovaných extrémistických symbolov trvá vypracovanie odborných vyjadrení resp. znaleckých posudkov neprimerane dlhú dobu. Toto má za následok predlžovanie trestného konania. Tiež sa ako problematické javí fakt, že mnohokrát je potrebné k vypracovaniu posudku týkajúceho sa extrémistického materiálu, tieto identifikovať a extrahovať z dátových nosičov, k čomu je potrebné tiež pribratie znalca. Takýto postup je tiež zdĺhavý v závislosti od dátového objemu a typu dátového nosiča.[23]

Je potrebné skonštatovať, že vyšetrovanie trestných činov extrémizmu je zložitý komplex úkonov, ktoré sa líšia v závislosti od konkrétneho vyšetrovaného trestného činu. V tomto príspevku je snaha o priblíženie a naznačenie spôsobu vyšetrovania týchto trestných činov, ako aj poukázanie na niektoré špecifiká, ktorými sa odlišuje dané vyšetrovanie od

---

[21] KOČAN, Š. 2012. Metodika odhaľovania a vyšetrovania extrémizmu. *In Extrémizmus –hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. str. 63-68.

[22] BLATNICKÝ, J., PALAREC, J. ,VIKTORYOVÁ, J.2012. Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu. In *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 69-80.

[23] KOČAN, Š. 2012. Metodika odhaľovania a vyšetrovania extrémizmu. *In Extrémizmus –hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie.* s. 63-68.

vyšetrovania iných trestných činov. Vo všeobecnosti ide o získavanie faktov, informácií a zistení, ktoré si vyžadujú trpezlivý a dôsledný prístup s cieľom odhaliť páchateľa.

Záver

Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu, ako aj samotný pojem „extrémizmus“ sa dostáva do povedomia laickej verejnosti v čoraz väčšej miere. Ide o problematiku, ktorá sa neustále rozvíja, je aktuálna a dynamická, a práve z tohto dôvodu je potrebné jej venovať dostatočnú pozornosť. S extrémizmom, jeho formami a prejavmi sa ľudia stretávajú nielen na verejnosti, ale aj vo virtuálnej realite, na čo je potrebné reflektovať aj metódami a spôsobmi vyšetrovania.

Cieľom príspevku bolo poukázať na vybrané špecifiká vyšetrovania trestných činov extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky, ktorými sa odlišujú práve od vyšetrovania iných druhov trestnej činnosti, taktiež svoju pozornosť zamerať na vymedzenie základných pojmov so snahou priblížiť danú problematiku aj laickej verejnosti. V príspevku je pozornosť venovaná jednotlivým trestným činom, ktoré právny poriadok Slovenskej republiky radí medzi trestné činy extrémizmu, zároveň sú naznačené orgány, ktoré sa zaoberajú vyšetrovaním týchto trestných činov. Účelom príspevku bolo upriamiť pozornosť a zvýšiť povedomie, nielen laickej verejnosti, o danej problematike a taktiež priblížiť spôsoby a metódy vyšetrovania trestných činov extrémizmu, nakoľko ide aktuálnu a pertraktovanú tému.

Literatúra

BLATNICKÝ, J., PALAREC, J. ,VIKTORYOVÁ, J.2012. Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu. In *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 69-80. ISBN 978-80-8054-552-9.

BOČÁKOVÁ, O., TOMÁŠIKOVÁ, 2013. A. Extrémizmus a jeho podoby. In: *Zborník prednášok Bezpečnosť, extrémizmus, terorizmus 2012“ Medzinárodná vedecká konferencia* Slovenská republika. Bratislava: Požiarnotechnický a expertízny ústav MV SR. s. 26-28. ISBN 978-80-89608-08-9.

Extrémizmus. [online]. [20.10.2019]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?extremizmus>.

Extrémizmus a jeho prejavy, ktoré sú predmetom záujmu trestného práva. [online]. [22.10.2019]. Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/456/Extremizmus-vseobecne-resp-extremizmus-vo-svetle-novely-Trestneho-zakona-c-2572009-Z-z_13818.aspx>.

KOČAN, Š. 2012. Metodika odhaľovania a vyšetrovania extrémizmu. In Extrémizmus –hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava, 2012. s. 63-68. ISBN 978-80-8054-552-9.

KOHAN, P. 2012. Definícia extrémizmu v podmienkach trestného práva Slovenskej republiky. *In Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 17-26. ISBN 978-80-8054-552-9.

LAVRINČÍK, M. 2012. Metódy odhaľovania trestných činov extrémistov na internete. In *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 159-166. ISBN 978-80-8054-552-9.

ŠIKULA, B. 2012. Členenie extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky. In *Extrémizmus –hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 27-32. ISBN 978-80-8054-552-9.

VELŠIC, M. 2017. *Mladí ľudia a riziká extrémizmu*. Výskumná štúdia. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky. 26 s. ISBN 978-8-89345-65-6.
VIKTORYOVÁ, a kol. 2013. *Vyšetrovanie*. 2. doplnené vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru. 653 s. ISBN 978-80-8054-548-2
Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Keywords: extremism, signs of extremism, criminal offenses, investigation, specifics of investigation

Summary

Investigations the crimes of extremism, as well as the verbalism of "extremism", are becoming increasingly popular among the general public. This is a constantly evolving issue that is dynamic, and that is why it needs to be given sufficient attention. People are confronted with extremism, its forms and signs, not only in the public, but also in virtual reality, which must be reflected also in the methods of investigation. The aim of the article was to point out selected specifics of the investigation of crimes of extremism, which differ from the investigation of other types of crime, as well as to focus its attention on the definition of basic concepts with an effort to bring the issue closer to the general public. The article focuses on individual crimes, which the legal order of the Slovak Republic ranks among crimes of extremism, and at the same time, the authorities dealing with investigation of these crimes are indicated. The purpose of the article was to draw attention and raise awareness, not only to the general public, about the issue, but also to explain the methods of investigating crimes of extremism, as it is a topical and contracted topic.

kpt. Mgr. JUDr. Nikola Kačkovič
externá doktorandka
Katedra kriminológie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Služ. zarad.: Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Žiline
e-mail: nikola.kackovic@minv.sk

Recenzenti:
plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.; prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD.

Martin Kaščák

Osobnostné predpoklady pre výkon služby príslušníka Policajného zboru

Anotácia: Príspevok sa venuje predovšetkým tým osobnostným predpokladom príslušníka Policajného zboru, ktoré by mali prispievať k zníženiu možnosti jeho korupčného správania. Približuje nový nástroj na meranie postojov ku korupcii v záujmovej skupine osôb a načrtáva možnosti jeho využitia v policajnom školstve i vo výkone.

Kľúčové slová: zneužívanie právomoci verejného činiteľa, opatrenia na elimináciu korupčného správania, HKS 38, vedecký výskum v oblasti etiky, meranie sklonov ku korupcii, skupinová diagnostika, psychometria

Úvod do problematiky

Pod osobnostnými predpokladmi pre výkon služby príslušníka Policajného zboru rozumieme komplexnú problematiku zahŕňajúcu široký záber aspektov osobnosti človeka, ktorý je postavený pred plnenie mnohorakých úloh Policajného zboru. Počas výkonu služby sa príslušník Policajného zboru ocitá v najrôznejších záťažových situáciách, v ktorých má povinnosť zaujať vždy adekvátny postoj a postup. V jednej minúte môže stáť tvárou v tvár brutálnemu vrahovi, ktorého je potrebné spacifikovať fyzickou silou alebo za použitia služobnej zbrane a v nasledujúcej napríklad pred hystericky sa rozčuľujúcou osobou, s ktorou má jednať vľúdne, so stoickým pokojom a postupovať nie len v súlade so zákonom, ale aj s etickými zásadami. Okrem týchto, povedzme, krajných polôh prináša výkon služby aj mnoho ďalších, iným spôsobom náročných situácií, v ktorých tiež nesmie zlyhať. Zjednodušene by sme mohli povedať, že sa dennodenne ocitá na bojovom poli vojny proti zločinu, pričom frontová línia je nejasná a protivník - páchateľ neznámy.

Kľúčové osobnostné vlastností príslušníka Policajného zboru uvádza Európsky kódex policajnej etiky[1], ktorý je základom pre všetky národné policajné kódexy[2]: „Policajný personál musí byť schopný preukázať zdravé uvažovanie, otvorený postoj, zrelosť, zmysel pre spravodlivosť, komunikačné schopnosti a tam kde je to potrebné, riadiace a manažérske schopnosti. Naviac musí mať dobrý prehľad o spoločenských a kultúrnych záležitostiach komunity.“[3] Všetky osobnostné predpoklady pre výkon služby príslušníka Policajného zboru v práporčíckych hodnostiach služby poriadkovej, dopravnej a hraničnej polície sú systematický a prehľadne rozpracované napríklad v monografii Profesia policajta, ktorá sa opiera o rozsiahly profesiografický výskum uskutočnený na Akadémii Policajného zboru v roku 1998[4]. Z výskumov pod vedením prof. PhDr. Jaroslava Ernekera, DrSc. priamo v policajnom výkone sa dozvedáme okrem mnohých iných pozoruhodných skutočnosti aj to, ako vnímajú príslušníci Policajného zboru možnosti korupčného správania a v akej miere. „Podľa zistených výsledkov priemerného hodnotenia všetkých potenciálnych rušivých vplyvov totiž najsilnejšie (M = 2,507) na policajtov pôsobí možnosť nečestného a protizákonného obohatenia (úplatky, sprenevera, rozkrádanie). Väčšina policajtov, až 52,9% uviedla, že pôsobí silno, alebo veľmi silno. Na druhej strane 43,9% uviedla, že pôsobí slabo, alebo veľmi slabo a 3,2% policajtov neodpovedalo.“[5] Nakoľko drvivá väčšina policajtov dodržiava predpisy a zákony nie je takýchto prípadov zlyhania veľa. Podiel obvinených policajtov z celkového počtu 22 017 policajtov (stav

[1] Odporúčanie Výboru ministrov členským štátom týkajúce sa Európskeho kódexu policajnej etiky [Rec (2001) 10] bolo prijaté 19. septembra 2001.

[2] Etický kódex príslušníka Policajného zboru, [online] [04.11.2020] Dostupné na: https: https://www.minv.sk/?eticky_kodex

[3] Citované podľa: Herzogová, Z.,: Policejní etika. Vlastným nákladom, Praha, 2003, s.324

[4] Oddelenie analýz bezpečnostných činností APZ, Profesiogram policajtov v 1. skupine hodnosti služby poriadkovej, dopravnej a hraničnej polície. Záverečná výskumná správa. Bratislava, Akadémia PZ 1998

[5] Erneker, J.,: Profesia policajta. Akadémia PZ, Bratislava, 2000, s.98

k 31. decembru 2018) tvorí 0,55 percenta. Z trestných činov proti poriadku vo verejných veciach je najviac zastúpený práve trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa. V 35 prípadoch bol tento trestný čin spáchaný v oblasti prejedávania priestupkov proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky6. V týchto situáciách závisí len od ich svedomia a charakteru ako sa zachovajú a to sú osobnostné predpoklady, ktorých zlyhanie je najcitlivejšie vnímané verejnosťou, pretože ide o priamy kontakt s občanom. (Pri zákrokoch pod jednotným velením § 11 a nasl. zákona č. 171/1993 o Policajnom zbore Slovenskej republiky nesie zodpovednosť veliteľ zásahu a jednotliví policajti majú každý svoju čiastkovú úlohu ako kolieska súkolia). Pritom je potrebné zdôrazniť, že zadokumentované a potrestané prípady korupčného správania sú skôr výnimkou, nakoľko ide o vysoko latentnú trestnú činnosť, ktorej odhalenie nie je v záujme ani jednej zo zúčastnených strán. Na druhej strane neobstojí ani bagatelizácia takýchto prípadov napríklad z dôvodu zanedbateľnej výšky nezdanených príjmov rádovo v desiatkach eur. Spoločenská nebezpečnosť takého konania spočíva úplne v inej oblasti. Policajt konajúci v mene štátnej moci zneužívaním svojej právomoci v konečnom dôsledku podkopáva dôveru občana vo fungovanie inštitúcií štátu. Veď ako sa má občan spoľahnúť na toho príslušníka Policajného zboru, s ktorým sa dohodol na znížení pokuty, že v inom prípade bude konať nestranne a v súlade so zákonom a etickými normami? Trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa spáchaný príslušníkmi Policajného zboru ako aj ďalšie spôsoby porušenia etických noriem rezonujú v poslednom čase našou spoločnosťou aj kvôli ich mohutnej medializácii[7], čím vážne poškodzujú dobré meno Policajného zboru na verejnosti. V už spomínanom výskume respondenti – policajti v hodnotení povahových vlastností, ktoré by mal mať policajt, zaradili nepodplatiteľnosť na prvé miesto. Na hodnotiacej stupnici od -3 (vlastnosť pre profesiu neprípustná) do +3 (vlastnosť pre profesiu bezpodmienečne potrebná) dosiahla najvyššiu priemernú hodnotu (M = 2,619). Až 76,6% považuje nepodplatiteľnosť jednoznačne za vlastnosť bezpodmienečne potrebnú pre vykonávanie profesijnej činnosti policajta. Nízka hodnota smerodajnej odchýlky (SD = 0,671) pritom svedčí o súrodom hodnotení tejto charakterovej vlastnosti policajtmi.[8] Vzhľadom na vyššie uvedené sa budeme v nasledujúcich riadkoch venovať osobnostným predpokladom príslušníka Policajného zboru, ktoré by mali prispievať k zníženiu možnosti jeho korupčného správania.

Opatrenia na elimináciu korupčného správania

Špecifické úlohy Policajného zboru umožňujú aj špecifické postupy pri predvstupových vyšetreniach záujemcov o vstup do Policajného zboru, sklony ku korupčnému správaniu však

[6] Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2018, [online] [29.04.2019] Dostupné na: https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23813/1

[7] Jednostranné zdôrazňovanie negatívnych informácií o príslušníkoch Policajného zboru v spravodajstve a otvorenú dehonestáciu Policajného zboru SR v ďalších reláciách komerčných televízií je potrebné vidieť v širšom kontexte. Počas dlhodobého pobytu v západoeurópskych demokraciách je možné si všimnúť vyváženosť spravodajstva z hľadiska negatívnych a pozitívnych informácií o domácom dianí, prípadne poukazovanie na ešte horšie udalosti v nejakej inej krajine. Vlastníci médií sú si vedomí svojho dielu zodpovednosti za stabilitu a prosperitu spoločnosti, v ktorých žijú. V ich východoeurópskych filiálkach akoby na tom nezáležalo, skôr naopak. Tento faktor má mnoho negatívnych dôsledkov o. i. prispieva k narastajúcemu vysťahovalectvu mladých a vzdelaných ľudí z Východu na Západ, čím priamo obohacuje domovské krajiny vlastníkov médií. Správa Medzinárodného menového fondu o dopadoch úniku mozgov z roku 2016, odhaduje, že krajiny strednej a východnej Európy by bez emigrácie vzdelaného obyvateľstva v rokoch 1995-2012 rástli kumulatívne o sedem percentuálnych bodov rýchlejšie. Odliv vysokoškolsky vzdelaných mozgov zo Slovenska od roku 2000 znížil kumulatívny rast HDP na obyvateľa spolu o 3,8 percentuálnych bodov. Balgová, M.,: Dôsledky úniku mozgov na Slovensko. Institute of Labor Economics (IZA), University of Oxford [online] [5.11.2019] Dostupné na: https://spap.leaf.sk/wp-content/uploads/sites/2/2019/12/vplyv-odlivu-mozgov-na-slovensko_leaf.pdf

[8] Erneker, J.,: Profesia policajta. Akadémia PZ, Bratislava, 2000, s.97

nie sú súčasťou testových batérií. V priebehu života sa človek mení a výsledky, ktoré by preukázal pri vstupe do zboru by už neskôr nemuseli zodpovedať realite. Na dôvažok každý máme v sebe potenciál k dobrým i zlým skutkom. Friedrich Nietzsche by povedal, že v našom vnútri vládne neustále napätie medzi nadčlovekom a diablom. V istých situáciách sa prejavujeme takmer ako anjeli, ale vzápätí sa môžeme tak rozčertiť, že vyslovíme alebo vykonáme niečo čo budeme do konca života ľutovať. Pritom nejde ani zďaleka len o extrémne situácie, každý z nás sem tam klame alebo si príležitostne prilepšuje svoju majetkovú situáciu, veď si spomeňme na ono biblické: kto si bez viny, hoď kameňom. Samozrejme nesmie pritom prísť k porušeniu zákona a etických noriem.

Tak zákon o Policajnom zbore v § 8 Povinnosti policajta, ako aj Zákon o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru v § 48 Základné práva a povinnosti policajta ustanovuje veľmi jasne ako sa má policajt správať a to aj v čase mimo služby. Nárast trestnej činnosti najmä na úseku dopravy a v súvislosti so zneužívaním právomoci verejného činiteľa si vyžiadal prijať konkrétne úlohy Rozkazom MV SR č. 6 z 19. 2. 1997, ktorý ukladá všetkým príslušníkov Policajného zboru 16 opatrení, riadiacim 26 opatrení, generálnemu riaditeľovi vtedajšej všeobecnej sekcie MV SR 1 opatrenie a rektorovi a riaditeľom SOŠ PZ dve opatrenia z toho: „začleniť do systému rezortného vzdelávania výchovu zameranú na vypestovanie pocitu spolupatričnosti k Policajnému zboru, úctu k zákonom a etiku policajnej práce s cieľom pripraviť policajtov odborne a morálne na plnenie služobných úloh.“[9]

V rámci absolvovania prípravy na stredných odborných školách Policajného zboru sú z celkovej dĺžky štúdia 10 mesiacov venované etickým aspektom policajnej práce 4 vyučovacie hodiny z toho dve sú praktické, resp. integrované cvičenia[10]. V žiadnom prípade nechceme polemizovať o rozsahu venovanému predchádzaniu korupcii a iným etickým otázkam policajnej práce. Zvlášť keď si uvedomíme, že celá príprava a štúdium má byť pretkaná princípmi profesijnej etiky, podobne ako všetky oblasti výkonu policajta. Naším úmyslom je zamerať sa na kvalitu výučby v tejto oblasti. Práve nástroj, ktorý v ďalšej časti tohto článku predstavíme by mohol poskytnúť spätnú väzbu príslušným učiteľom o tom ako sú úspešní a súčasne z nej vyčítať aj to, ako pristupovať k vyučovaniu, aby dosiahli čo najoptimálnejšie výsledky.

Ďalšími opatreniami na elimináciu korupčného správania je kontrola a minimalizácia možností na korupciu. V tejto súvislosti by sme radi informovali čitateľov o štúdii zhrňujúcej výsledky piatich výskumov uskutočnených v Nemecku v rokoch 2010 – 2013 na vzorkách od 108 po 390 respondentov pod názvom Situačné rizikové faktory korupcie – príležitosť samotná nerobí zlodeja.[11] Výsledky výskumov ukázali, že rozhodujúcim faktorom pre respondentov pri korupčnom správaní nebolo zvažovanie úmery medzi „rizikom a ziskom“. Prekvapujúco ním nebola ani výška možného zisku z korupcie. Tá sa preukázala len v jednom výskume, ale v opačnom garde ako sa očakávalo: najlákavejšie boli práve najmenšie zisky z korupcie. Všetky skúmané situačné rizikové faktory sa ukázali ako málo významné alebo nevýznamné. Pri niektorých výskumoch sa skúmali aj osobnostné faktory a tie sa ukázali ako oveľa relevantnejšie. Významným prvkom zvyšujúcim riziko korupčného správania bola racionalizácia takého konania ako pomoc svojmu blížnemu. (Najvýznamnejším bolo choré dieťa, potom nezamestnaná žena.) Ďalším významným faktorom ospravedlňujúcim korupčné správanie bola „Organisationskultur“, čo by sme v kontexte policajného diskurzu mohli preložiť ako vplyv „policajnej subkultúry“. V záverečnej diskusii prichádzajú autori k záveru, že zameranie kontroly len na opatrenia na elimináciu príležitostí ku korupcii nám prináša

[9] Rozkaz MV SR č. 6 z 19. 2. 1997 „Úlohy na zvýšenie morálneho stavu a disciplíny príslušníkov PZ“

[10] SOŠ PZ Košice, Školské vzdelávacie programy, [online] [citované 11/2019] Dostupné na: https://www.minv.sk/?skolsky-vzdelavaci-program

[11] Litzcke, S.; Linssen, R.; Schön, F.; Heber, F.,: Situative Risikofaktoren von Korruption – Gelegenheit allein macht keine Diebe, 2014

falošný pocit bezpečia, lebo môže ponechať otvorené dvere pre korupciu podmienenú osobnostnými faktormi. Výstižnou ilustráciou takejto situácie je pravdepodobne prípad Carlosa Ghosna ex-šéfa aliancie Renault-Nissan-Mitsubishi, ktorý bol v Japonsku obvinený zo zneužitia dôvery pri finančných operáciách.[12] Výskum pod vedením prof. Ernekera skúmal i to, ktoré vlastnosti by mal mať príslušník Policajného zboru: „Z celkového počtu 231 vybraných jednotlivých vlastností (ktoré boli zahrnuté do profesiografického výskumu) bolo faktorovej analýze podrobených 56 povahových vlastností. Vo faktorovej analýze bola použitá metóda Varimax so zadaním troch faktorov, s cieľom zistiť, ako sú jednotlivé povahove vlastnosti previazané. Faktorová analýza ukázala, že prvý faktor povahove vlastnosti profesijnej zodpovednosti je výrazne sýtený predovšetkým týmito vlastnosťami: zodpovednosť, nepodplatiteľnosť a jedenástimi ďalšími vlastnosťami napr. aj mravnosť.“[13] (Pojem mravnosť uvedený v citáte navrhujeme chápať v inom význame a to na označenie historicky daného súboru hodnôt, princípov, noriem a ideálov. Na označenie individuálneho postoja, vlastnosti navrhujeme používať pojem morálny, morálnosť, morálka.[14])

Test skupinových postojov ku korupcii

Z odborného policajného časopisu rakúskej bezpečnostnej akadémie SIAK Journal[15] sme sa dozvedeli o teste zameranom na postoje ku korupcii špeciálne vyvinutom pre výskum jednotlivých záujmových skupín. Hannoverská škála korupcie pozostávajúca z 38 otázok je označovaná ako „HKS 38“.[16] Pod vedením pána prof. Dr. Svena Seibolda z Hannoverskej vysokej školy pre spoločenské podmienky (Hochschule Hannover für die gesellschaftlichen Rahmenbedingungen) bolo vytvorených pôvodne 130 postojových prehlásení, z ktorých sa po pilotných testoch vygenerovalo 38 tak, aby rovnovážne zohľadňovali kognitívnu, emotívnu a vôľovú stránku osobnosti človeka. Tvorcovia HKS 38, ktorých zámerom bolo vedecké skúmanie korupcie za účelom prijímania opatrení pre celé skupiny a nie testovanie jednotlivca za účelom posúdenia jeho sklonov ku korupcii, nenašli vhodný psychometrický nástroj. Všetky dostupné testy boli na meranie integrity, väčšinou vyvinuté za účelom prijímania zamestnancov. V týchto prípadoch išlo o oveľa širší záber zahrňujúci všetko kontraproduktívne konanie pre zamestnávateľa ako napríklad to, či je uchádzač alebo zamestnanec do istej miere potenciálny absentér, fluktuant a podobne.

Test HKS 38[13] zodpovedá všetkým metodologickým požiadavkám, ktoré sú podrobne popísané pri jeho predstavení pre odbornú verejnosť, podobne aj pri rakúskej verzii HKS 38 Ö[17]. V tomto článku sa obmedzíme na telegrafické uvedenie niektorých z nich. Reliabilita bola preskúmaná na základe odhadu vnútornej konzistencie Crombach α a to tak celého testu ako aj jeho jednotlivých komponentov (kognitívneho, emotívneho a vôľového). Vo všetkých prípadoch sa výsledok pohyboval v intervale od .88 do .91. Štruktúra hlavných komponentov bola preskúšaná na základe teoretického modelu troch postojových komponentov Eagly/Chaiken, 1993, ktorá vykázala dostatočnú variantnosť. Na základe analýzy týchto

[12] Pravda, ČTK, Exšéf Nissanu má na krku ďalšie obvinenie, z väzby ho nepustili [online] [22.04.2019] Dostupné na: https://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/509669-exsef-nissanu-ma-na-krku-dalsie-obvinenie-z-vazby-ho-nepustili/

[13] Erneker, J.,: Profesia policajta. Akadémia PZ, Bratislava, 2000, s.104

[14] Vsuvka súvisí so snahou nepokračovať týmto príspevkom v terminologickej nejednotnosti, ale postupovať v súlade s kolegami z katedry spoločenských vied Fakulty bezpečnostného manažmentu Policajnej akadémie ČR v Prahe, nakoľko sa stotožňujeme s jej zdôvodnením jednotlivých pojmov profesijnej etiky v článku PhDr. Petra Nesvadbu, CSc.,: „K filosofickým předpokladům profesní etiky (pojmové a koncepční zamyšlení)“, dostupne na: Philosophical E-Journal of Charles University, Praha 2019.

[15] SIAK Journal, 14 ročník, Nr. 2/2017

[16] Litzcke, S.; Linssen, R.; Hermanutz, M.,: Hannoversche Korruptionsskala (HKS 38), Hannover, 2014

[17] Heber, F., Seibold, S., Schäffer, A.,: Hannoversche Korruptionsskala Österreich-Version (HKS 38 Ö), 2019

komponentov prostredníctvom metódy Varimax bolo zistené dostatočné potvrdenie teoreticky postulovaných modelov.

Vyhodnoteniu testu predchádza skúška spoľahlivosti. Test totiž obsahuje dve postojové prehlásenia na skúšku pravdivosti; ak je medzi nimi rozdiel v odpovediach väčší ako jeden stupeň, taký hárok s odpoveďami je z vyhodnotenia vylúčený. Na základe skúseností z Rakúska je potrebné pri testovaní počítať s 13% takých odpovedí. Nakoľko korupcia je spoločensky negatívny jav bola polovica prehlásení naformulovaná opačne (inverzne). Cieľom bolo zabrániť možnosti zjednodušeného vyplňovania tak, že všetky body budú negatívne zodpovedané napr. „rozhodne nesúhlasím". Konzistentný respondent musí obmieňať súhlasné i nesúhlasné odpovede. Stupnica odpovedí je v päťstupňovom rozsahu, aby bola dostatočná na vyjadrenie osobného postoja: „rozhodne nesúhlasím", „nesúhlasím", „ani jedna možnosť", „súhlasím", „rozhodne súhlasím".

Vyjadrenie osobného postoja ku korupcii, ktorá je jednoznačne spoločensky nežiaducim javom, inak ako jednoznačne odsudzujúco je nebezpečné, veď kto by chcel aby výsledkom jeho testu bolo, že je korupčník? Aby respondenti automaticky nezaujímali spoločensky žiaduci postoj, bol názov testovania nahradený výstižnou formuláciou bez pojmu korupcia: „Dôvera v spoločenské vzťahy v oblasti výmeny"[18].

Tvorcovia HKS 38 sa opierali o definíciu korupcie nemeckého spolkového kriminálneho úradu, ktorá postihuje všetky aspekty toho javu, podobne ako sú zahrnuté u nás v Trestnom zákone v § 328 a nasl.[19]

V Nemecku a v Rakúsku boli testované rovnaké skupiny študentov: práva, psychológie a policajných škôl. Pritom boli v oboch krajinách vytvorené aj referenčné tabuľky na základe celospoločenského prieskumu, aby bolo možné vyhodnotenie aj vo vzťahu k ostatnému obyvateľstvu.

Obrátili sme sa na pána prof. Dr. Svena Seibolda i na rakúskych kolegov zo Spolkového úradu pre prevenciu a boj proti korupcii (BAK) a dostali súhlas ako na testovanie v užšom rámci, ktoré by napríklad prebehlo len u študentov našich policajných škôl, tak aj v plnom rozsahu, ktoré by bolo medzinárodne porovnateľné. Rovnaký rozsah testovania v dvoch krajinách je uvedený v predchádzajúcom odstavci. V spomínanom článku v SIAK Journal z roku 2017 kolegovia kriticky vnímajú pekné umiestnenia Nemecka (10.) a Rakúska (17.) zo 176 štátov sveta v najvýznamnejšom a najcitovanejšom rebríčku Indexu vnímania korupcie (CPI – Corruption Perceptions Index) od Transparency International. Uvedomujú si, že ide o vyjadrenia respondentov na základe ich pocitov. Rebríček neporovnáva objektívne fakty ako napríklad nápad trestných činov korupcie v prepočte na obyvateľa alebo počty odhalených korupčných prípadov u členov vlád, sudcov či policajtov, ale len vnímanie korupcie, ktoré môže byť značne skreslené. (Dodávame, že mienkotvorné média dnes dokážu majstrovsky vytvárať majiteľmi požadovaný obraz a Bismarckovo označenie vplyvu médií ako „siedma veľmoc" je už dnes značne podhodnotené.) Zradnosť tohto rebríčka spočíva v tom, že v prípade dlhodobého pozitívneho umiestnenia znižuje záujem o prijímanie dostatočných protikorupčných opatrení a pritom „za fasádou" môže bujnieť korupcia. Šokujúco potom pôsobí, keď sa dozvieme, že „Syn viceprezidenta USA Bidena bol kolieskom ukrajinského korupčného stroja"[20], alebo že spolkový úrad spadajúci pod ministerstvo vnútra vydával v Brémach a v Dolnom Sasku za úplatky povolenia na pobyt. (Preberal k sebe migrantov aj z iných spolkových krajín, dokonca aj už raz odmietnutých. Na základe extrémnej úspešnosti

[18] V originále: „Vertrauen in gesellschaftliche Austauschbeziehungen". Zložené slovo „Austauschbeziehungen" preložil autor pre účely tohto článku ako „vzťahy v oblasti výmeny"

[19] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

[20] SME, Syn viceprezidenta Bidena bol kolieskom ukrajinského korupčného stroja [online] [citované 11/2019] Dostupné na: https://vybrali.sme.sk/c/Syn-viceprezidenta-Bidena-bol-kolieskom-ukrajinskeho-korupcneho-stroja/?ref=vbsmewg

žiadateľov z Iraku v roku 2016 predstavujúcu 96,5% žiadal WELT o prístup k informáciám, čo mu bolo odmietnuté. Korupčná činnosť bola ukončená až v roku 2017, kedy bolo rozhodnuté, že je potrebné znova preskúmať cca 2 000 povolení.)[21] Autori rakúskej verzie HKS 38 upozorňujú, že v posledných desaťročiach sa uskutočnilo len niekoľko výskumov v oblasti korupcie v polícii v priestore nemecky hovoriacich krajín a aj tie ostali neuverejnené. Pritom si uvedomujú, že od miery korupcie v polícii závisí jej dôveryhodnosť a v konečnom dôsledku aj dôveryhodnosť štátnych inštitúcií. Jednotlivé body testu HKS 38 sú v prevažnej väčšine formulované tak, aby odhalili práve korupčnosť prostredia v jednotlivých skupinách a mohli ho porovnať s celou populáciou obyvateľstva. Zaiste aj sklony ku korupcii sú ovplyvnené všeobecným obrazom prevládajúcim v spoločnosti, ale domnievame sa, že poskytnú oveľa presnejšie porovnanie ako rebríček CPI. Vzhľadom na to, že tak Nemecko ako aj Rakúsko sa pohybujú približne na rovnakých priečkach (v najnovšom výskume CPI z roku 2018 bolo Nemecko 11. a Rakúsko 14.[22]) bude zaiste zaujímavejšie ako v porovnaní s nimi dopadne Slovensko, ktoré je na 57 mieste. (Principiálne rovnako sú deformované aj výsledky tzv. eurobarometra. Zrejme aj preto je na obálke sumárnej správy o stave korupcie z roku 2017 uvedené, že nejde o stanovisko komisie, ale výhradne o interpretácie a názory autorov.[23]) Každopádne medzi jednotlivými štátmi sú rozdiely a mali by sme vedieť kde sa nachádzame a čo môžeme urobiť preto, aby to u nás fungovalo lepšie.

Cieľom testovania v užšom rozsahu napríklad študentov jednotlivých policajných škôl nemá byť neproduktívne porovnávanie škôl, ale pomoc učiteľom, aby zistili aké sú slabé a silné stránky ich študentov vo vzťahu ku korupcii. Na základe toho sa potom môžu pripravovať účinnejšie nástroje pri vzdelávaní budúcich policajtov. Ak napríklad budú výsledky v kognitívnej oblasti lepšie ako v iných, bude potrebné sa zamerať na formy a metódy vzdelávania, ktoré sú adekvátne tejto požiadavke. Na emotívnu stránku osobnosti človeka sú napríklad vhodnejšie dilematické úlohy a na vôľovú rolové hry.

Predmetný nástroj skupinovej diagnostiky meria aj intenzitu sklonu ku korupcii, preto ho je možné využiť aj pre tailor made[24] formy ďalšieho vzdelávania. Napríklad pre príslušníkov Policajného zboru z jedného okresného riaditeľstva. V prvej fáze by mohli absolvovať test HKS 38. Zaručenie anonymity nemôže byť problém, nakoľko školiteľ potrebuje len výsledné hodnoty z jednotlivých otázok za skupinu ako celok. Na základe týchto výsledkov si pripraví kurz s vhodnými formami ďalšieho vzdelávania. V tretej fáze sa môže zadať opäť ten istý test danej skupine osôb a porovnaním s výsledkami intenzity sklonu ku korupcii z prvého testu overiť ako účinné bolo školenie. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že medzi zistenými sklonmi ku korupcii a skutočne realizovanou korupčnou činnosťou nie je dokázaná súvislosť a nesmie sa z nej ani vyvodzovať.[25] Keďže ide nástroj skupinovej diagnostiky výsledky sú na úrovni lekárskeho tajomstva.

---

[21] WELT, BAMF-Skandal in Bremen, [online] [21.04.2018] Dostupné na: https://www.welt.de/print/die_welt/politik/article175676858/BAMF-Skandal-in-Bremen.html

[22] Transparency International, Corruption Perceptions Index 2018, [online] [citované 11/2019] Dostupné na: https://www.transparency.org/cpi2018

[23] „This document does not represent the point of view of the European Commission. The interpretations and opinions contained in it are solely those of the author“, European Commission, Special Eurobarometer 470 Summary, Corruption, October 2017 [online] [citované 11/2019] Dostupné na: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2176

[24] Na mieru šité

[25] Heber, F., Seibold, S., Schäffer, A.,: Hannoversche Korruptionsskala Österreich-Version (HKS 38 Ö), 2019, s. 11.

Záver

Merateľnosť morálnych postojov je najväčšou výzvou pre vedecký prístup k etickým otázkam. Ako sme už uviedli v úvode článku v každom z nás sa skrýva tak dobro ako aj zlo a žiaden človek nie je imúnny voči zlu. Nehovoriac o dobovej podmienenosti toho čo chápeme ako zlo či dobro. Pri konkrétnom konaní ide o otázku vysoko individuálnu a závisiacu od momentálnych okolností. Uvedené však nerelativizuje vedecké výskumy v oblasti etiky. Veď či už ide o deontologické smery alebo o modernejšiu etiku cnosti oba uznávajú, že „osobné morálne preferencie a úsudky sú funkciou toho, v čo verí a čo akceptuje spoločnosť, v ktorej jednotlivec žije. Každá spoločnosť uznáva určitý hodnotový systém..."[26]

Úplne na záver uvedieme aspoň po jednom z postojových prehlásení testu pre kognitívnu, emotívnu a vôľovú oblasť človeka. Preložené boli autorom tohto článku podľa najnovšej verzie HKS 38 z augusta 2019, ktorá bola realizovaná v Rakúsku: *„Korupcia je normálna. Kto tvrdí niečo iné je naivný.", „Nahnevá ma, keď si pomyslím, koľko veľa korupčných ľudí obíde bez postihu.", „Keby som sa dozvedel, že dobrý priateľ konal korupčne, neprezradil by som ho."*

Literatúra

HERZOGOVÁ, Z.,: Policejní etika. Vlastným nákladom, Praha, 2003

ERNEKER, J.,: Profesia policajta. Akadémia PZ, Bratislava, 2000

SIAK Journal, 14 ročník, číslo 2/2017, ISNN 1813-3495

LITZCKE, S.; LINSSEN, R.; HERMANUTZ, M.,: Hannoversche Korruptionsskala (HKS 38), Hochschule Hannover, 2014 (Personalpsychologie; Band 1), ISSN: 2199-9759

HEBER, F., SEIBOLD, S., SCHÄFFER, A.,: Hannoversche Korruptionsskala Österreich-Version (HKS 38 Ö) in Personalpsychologie Band 6, 2. Auflage, 2019

LITZCKE, S.; LINSSEN, R.; SCHÖN, F.; HEBER, F.,: Situative Risikofaktoren von Korruption – Gelegenheit allein macht keine Diebe, 2014

NESVADBA, P.,: K filosofickým předpokladům profesní etiky (pojmové a koncepční zamyšlení), Philosophical E-Journal of Charles University,, 3/XVI/2019, ISSN 1214-8725

PALOVIČOVÁ, Z.,: Etika cnosti a etika pravidiel. Komplementarita, či alternatívy? FILOZOFIA, Ročník 58, 2003, č. 6, s. 396 Filozofický ústav SAV, Bratislava

NIETZSCHE, F.,: Tak vravel Zarathustra, Bratislava, 2016

Odporúčanie Výboru ministrov členským štátom týkajúce sa Európskeho kódexu policajnej etiky [Rec (2001) 10] prijaté dňa 19. septembra 2001

Zákon č. 171/1993 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbore

Zákon č. 73/1998 Z. z. Zákon o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Rozkaz MV SR č. 6 z 19. 2. 1997 „Úlohy na zvýšenie morálneho stavu a disciplíny príslušníkov PZ"

Etický kódex príslušníka Policajného zboru, [online] [04.11.2020] Dostupné na: https: https://www.minv.sk/?eticky_kodex

Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2018, [online] [29.04.2019] Dostupné na: https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23813/1

[26] Palovičová, Z.,: Etika cnosti a etika pravidiel. Komplementarita, či alternatívy?, Bratislava 2003, s. 406

BALGOVÁ, M.,: Dôsledky úniku mozgov na Slovensko. Institute of Labor Economics (IZA), University of Oxford [online] [5.11.2019] Dostupné na: https://spap.leaf.sk/wp-content/uploads/sites/2/2019/12/vplyv-odlivu-mozgov-na-slovensko_leaf.pdf
SOŠ PZ Košice, Školské vzdelávacie programy, [online] [citované 11/2019] Dostupné na: https://www.minv.sk/?skolsky-vzdelavaci-program
Pravda, ČTK, Exšéf Nissanu má na krku ďalšie obvinenie, z väzby ho nepustili [online] [22.04.2019] Dostupné na: https://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/509669-exsef-nissanu-ma-na-krku-dalsie-obvinenie-z-vazby-ho-nepustili/
BAK Newsletter Informationen & News, Ergebnisse der ersten BAK Forschungsstudie, Vydanie 02/2017 [online] [citované 11/2019] Dostupné na: https://www.bak.gv.at/Newsletter/files/BAK_Newsletter_02_2017.pdf
European Commission, Special Eurobarometer 470 Summary, Corruption, October 2017 [online] [citované 11/2019] Dostupné na: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2176
SME, Syn viceprezidenta Bidena bol kolieskom ukrajinského korupčného stroja [online] [citované 11/2019] Dostupné na: https://vybrali.sme.sk/c/Syn-viceprezidenta-Bidena-bol-kolieskom-ukrajinskeho-korupcneho-stroja/?ref=vbsmewg
WELT, BAMF-Skandal in Bremen, [online] [21.04.2018] Dostupné na: https://www.welt.de/print/die_welt/politik/article175676858/BAMF-Skandal-in-Bremen.html
Transparency International, Corruption Perceptions Index 2018, [online] [citované 11/2019] Dostupné na: https://www.transparency.org/cpi2018

Keywords: abuse of power by a public official, measures towards the elimination of corruption behaviour, HKS 38, scientific research in the field of ethics, measuring of corruption inclination, cluster diagnosis, psychometry

Summary

In this paper, the author deals with personal conditions of the police officer, which might contribute to reduction in his corruption behaviour. It narrows new tool intended for measuring approaches towards corruption in interest group and it drafts the possibilities of its usage in police training and service.

mjr. Mgr. Martin Kaščák
Zahraničný odbor
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
E-mail: martin.kascak@minv.sk

Recenzenti:
doc. Karol Murdza, PhD.; kpt. Mgr. Ivana Cipro

Ladislav Kittel

Analýza krízových situácií riešených krízovými štábmi obcí

Anotácia: Cieľom článku je na základe teoretických poznatkov logicky analyzovať vonkajšie a vnútorné zdroje ohrozenia, ako aj zdroje vonkajších a vnútorných hrozieb nášho štátu. Na základe zhodnotenia možného nebezpečenstva charakterizovať možné mimoriadne udalosti, ktoré môžu vzniknúť a na základe toho predostrieť možné opatrenia zabezpečujúce zníženie miery rizika na akceptovateľnú mieru. Ďalej na základe získaných poznatkov vymedziť možné hľadiská a opatrenia zabezpečujúce zaistenie bezpečnosti.

Kľúčové slová: aktuálne zdroje ohrozenia, oblasti ohrozenia, analýza zdrojov ohrozenia, opatrenia prevencie

Úvod do problematiky

Územná samospráva predstavuje dôležitú zložku spoločnosti, jej postaveniu, úlohám a funkciám, ktoré plní v rámci spoločnosti sa venovala významná pozornosť už aj v minulosti. V podmienkach Slovenskej republiky prešla územná samospráva postupným vývojom, kde sa dôležité zmeny začali realizovať od roku 1990 reformou verejnej správy. Výsledkom tejto reformy bolo zavedenie nového ekonomicko-právneho procesu fiškálnej decentralizácie. Na mnohé uskutočnené zmeny však najmä malé obce neboli pripravené a ani nemali vytvorené potrebné podmienky. Výsledkom reformných zmien u množstva obcí bolo, že na jednej strane mali právo rozhodovať o druhoch a sadzbách miestnych daní na svojom území, no na strane druhej im bolo pridelených toľko úloh, že sú tieto príjmy nepostačujúce. V konečnom dôsledku sa tieto obce stali závislejšie na prostriedkoch štátu viac ako v minulosti, čím sa pôvodná myšlienka fiškálnej decentralizácie dostala viac do teoretickej ako praktickej roviny. Oblasť civilnej ochrany obyvateľstva (ďalej len „civilná ochrana“) je jednou z oblastí, kde prenesená pôsobnosť štátnej správy na obce vyplýva priamo zo zákona o civilnej ochrane[1]. Obec vyžaduje náhradu skutočných výdavkov vynaložených na civilnú ochranu, ale výdavky spojené s uskladnením materiálu civilnej ochrany, udržiavaním ochranných stavieb civilnej ochrany a výdavky spojené s prípravou na civilnú ochranu uhrádza z vlastných prostriedkov.

Civilná ochrana je schopná splniť účel, ktorý jej bol zákonom o civilnej ochrane určený a dokáže pozitívne reagovať na vzniknuté mimoriadne situácie. Na Slovensku je vytvorený dostatočný právny rámec kompatibilný s právnymi predpismi EÚ upravujúci problematiku ochrany obyvateľstva.

Vonkajšie zdroje ohrozenia

Pripravenosť na ohrozenia je potrebná z dôvodu, že sa zvyšuje pravdepodobnosť vzniku nebezpečenstva asymetrických hrozieb v súvislosti s medzinárodným terorizmom, ktorý môže byť namierený najmä na kritickú infraštruktúru krajiny. Narastajúca nelegálna a nekontrolovateľná migrácia, pri ktorej naša krajina v súčasnosti nie je pre väčšinu emigrantov cieľovou krajinou, môže predstavovať destabilizujúci faktor v celom európskom priestore a tým aj ohrozenie záujmov SR. Aj keď vo väčšine prípadov ide o ohrozenia v celoštátnom meradle, ich dopady by zasiahli aj najnižšie stupne riadenia štátnej správy a samosprávu, preto je potrebné s týmito ohrozeniami počítať a pripravovať orgány krízového riadenia všetkých stupňov, teda aj obcí na riešenie danej problematiky.

Bezpečnostné prostredie nášho štátu je v súčasnom období charakteristické prekonaním hrozby globálnej vojenskej konfrontácie proti sebe stojacich mocenských zoskupení. Zároveň však narastá možnosť ohrozenia, vzniku a vývinu kríz a konfliktov nižšej intenzity, ktoré môžu v kombinácii postupne prerastať do ohrození väčšieho rázu. Bezpečnostné prostredie je stále viac charakteristické početnými rôznorodými a rozličnými ohrozeniami, prichádzajúcimi

[1] § 15 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

z rôznych smerov a geografických oblastí. Zdroje ohrozenia SR sú charakterizované v bezpečnostno-politickom dokumente - *Bezpečnostná stratégia SR 2017*. V uvedenom dokumente sú aplikované komplexné prístupy k bezpečnostným hrozbám a identifikované bezpečnostné hrozby, ktoré sú východiskom realizácie bezpečnostnej politiky štátu, kreovania bezpečnostného systému, východiskom zákonných noriem, praktickej bezpečnostnej politiky a tvorby krízových scenárov[2]. Významné je konštatovanie *Bezpečnostnej stratégia SR 2005 ako aj 2017*, že bezpečnostné prostredie, v ktorom SR napĺňa svoje bezpečnostné záujmy, sa významne zhoršilo. Na základe analýzy obsahu Bezpečnostnej stratégie SR z roku 2005 a 2017, Obrannej stratégie SR z roku 2005 a 2017 do **zdrojov vonkajších hrozieb** nášho štátu patrí najmä:

- **terorizmus** - ktorý využíva ideológie podporujúce rasovú, etnickú alebo náboženskú nenávisť, násilie a genocídu a snaží sa podkopať základné demokratické hodnoty spoločnosti, predstavuje strategickú globálnu hrozbu,
- **kybernetické útoky** - sú sofistikovanejšie a dynamickejšie, využívané štátnymi aj neštátnymi aktérmi sú čoraz častejšie využívané v rámci konvenčného a hybridného boja môžu zásadným spôsobom ohroziť chod štátu a bezpečnosť občana,
- **nelegálna a nekontrolovateľná migrácia a nevyvážený demografický vývoj** - vychádza zo zlých sociálno-ekonomických podmienok a nárastu obyvateľstva v jednotlivých regiónoch sveta,
- **šírenie zbraní hromadného ničenia a ich nosičov** - technologický pokrok, ilegálne obchodovanie s rádioaktívnym materiálom prispieva k ich „nekontrolovateľnému“ šíreniu a najmä klesajú zábrany pre ich použitie extrémnymi silami,
- **aktivity cudzích spravodajských služieb** - v súvislosti s členstvom Slovenska v NATO a EÚ sa predpokladá ich zvýšenie najmä z krajín, ktoré nie sú členmi euroatlantického integračného zoskupenia,
- **regionálne konflikty** - ich zdrojom sú často vnútroštátne konflikty, spochybňovanie hraníc, vytváranie pseudoštátov, v týchto nestabilných oblastiach dochádza k nadmernej koncentrácii konvenčných zbraní,
- **organizovaný zločin** - sa sústreďuje na distribúciu drog, nelegálnu migráciu, obchodovanie s ľuďmi, počítačové pirátstvo, ohrozuje bezpečnosť a ekonomickú stabilitu štátov, k čomu využíva technologický pokrok, nové komunikačné technológie,
- **globalizácia** - stiera a relativizuje rozdiely medzi vnútornou a vonkajšou bezpečnosťou a hranice medzi domácou a zahraničnou politikou. Globálne informačné systémy sú zraniteľnejšie, umožňujú prístup k zbraňovým systémom a informáciám bezpečnostného charakteru,
- **závislosť štátov od životne dôležitých zdrojov vrátane potravín** - rast energetickej a surovinovej náročnosti priemyselných odvetví, nemožnosť obnovenia väčšiny zdrojov, ich nerozvážne užívanie vedie k ich postupnému vyčerpaniu a ohrozeniu ekonomickej stability, čo môže viesť k ozbrojeným konfliktom,
- **živelné pohromy, havárie a katastrofy** - svojou nepredvídateľnosťou, charakterom a dôsledkami predstavujú permanentnú hrozbu životom a majetku vo veľkom rozsahu. Ekologické zmeny, znečistenie vzduchu, nedostatok pitnej vody, narušanie prirodzených ekosystémov, vedú k zhoršeniu, až ohrozeniu života na Zemi.[3]

---

[2] BRVNIŠŤAN, M. Bezpečnostný systém SR, budúcnosť a výzvy, In: Zborník príspevkov z X. medzinárodnej vedeckej konferencie v Banskej Bystrici 11. - 12. februára 2017, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2017, s. 29.

[3] Bezpečnostná stratégia SR 2005. čl. 18-32.; Bezpečnostná stratégia SR 2017 čl. 8-29.

Podstatným záverom analýzy je, že v sledovanom období došlo k výšeniu rizika najmä u nasledujúcich bezpečnostných hrozieb: terorizmus, nelegálna a nekontrolovateľná migrácia, kybernetické útoky, šírenie zbraní hromadného ničenia, aktivity cudzích spravodajských služieb, regionálne konflikty, klimatické zmeny a živelné pohromy.

Tieto javy sú sprevádzané vznikom nových ohnísk napätia, dlhodobými konfliktami a zlyhávajúcimi štátmi, ktoré nedokážu zaručiť bezpečnosť a stabilitu. Na základe toho dochádza k porušovaniu základných princípov a noriem medzinárodného práva, k poklesu dôvery verejnosti v členských štátoch v inštitúcie EÚ a NATO, k rastúcej nejednotnosti členských štátov EÚ a NATO pri presadzovaní spoločných záujmov a rastu úsilia presadzovať vlastné bezpečnostné a mocenské záujmy.

Vonkajšie a vnútorné prostredie, ktoré ovplyvňuje bezpečnosť nášho štátu je v procesu dynamických zmien nestability a vzájomnej previazanosti. K naplneniu požiadaviek bezpečia a mierového rozvoja je bezpečnostná politika na základe analýz a odporúčaní Bezpečnostnej stratégie SR 2017 – návrh, v nasledujúcom období zameraná na:

- posilňovanie platnosti základných princípov a noriem medzinárodného práva;
- posilňovanie bezpečnosti a stability euroatlantického priestoru;
- posilňovanie bezpečnosti a stability v európskom susedstve;
- posilňovanie bezpečnostného systému štátu;
- posilňovanie obrany štátu;
- posilňovanie bezpečnosti a odolnosti štátu;
- posilňovanie dôvery a podpory občanov;
- potláčanie extrémizmu a terorizmu;
- zaručenie materiálnych a ekonomických predpokladov bezpečnosti štátu;
- ochrana občana doma a v zahraničí.[4]

K hlavným bezpečnostným záujmom SR patrí aj Posilňovanie bezpečnosti a stability euroatlantického priestoru, vrátane posilňovania solidarity a súdržnosti NATO a EÚ, ako aj ich schopnosti čeliť bezpečnostným hrozbám, ... a Posilňovanie bezpečnosti a stability v širšom susedstve EÚ a NATO, vrátane predchádzania, zvládania a zmierňovania následkov miestnych a regionálnych kríz a konfliktov.[5]

Zdroje ohrozenia vnútornej bezpečnosti

Na základe zrealizovaných analýz a záverov bezpečnostných dokumentov, boli pre oblasť vnútornej bezpečnosti nášho štátu identifikované **zdroje vnútorných hrozieb štátu** ku ktorým patria najmä[6]:

- rôzne formy útoku proti orgánom verejnej moci; objektom osobitnej dôležitosti a ďalším dôležitým objektom;
- nelegálna migrácia veľkého rozsahu;
- etnické, náboženské a ideologické konflikty veľkého rozsahu;
- rasová neznášanlivosť veľkého rozsahu a sociálne nepokoje veľkého rozsahu;
- poškodzovanie a ohrozovanie prevádzky všeobecne prospešného zariadenia;
- hrozba alebo vykonanie teroristického útoku veľkého rozsahu;
- násilné protiprávne konanie, ktoré svojim rozsahom alebo následkami podstatne ohrozuje alebo narušuje verejný poriadok a bezpečnosť štátu;
- živelné pohromy a prírodné katastrofy veľkého rozsahu (povodne, rozsiahle lesné požiare, snehové kalamity, víchrice, zosuvy pôdy, zemetrasenie)**;**

[4] Bezpečnostná stratégia SR 2017.
[5] Bezpečnostná stratégia SR 2017, čl. 6.
[6] Národná stratégia manažmentu bezpečnostných rizík Slovenskej republiky. Príloha č. 1.

- hromadné nákazy osôb veľkého rozsahu - epidémie; epifytie; epizootie;
- havária jadrového zariadenia; havárie spôsobené nebezpečnými látkami;
- priemyselné a technologické havárie veľkého rozsahu a veľké dopravné havárie
- narušenie hrádzí významných vodných stavieb; znečistenie vody, ovzdušia a prírodného prostredia haváriami veľkého rozsahu;
- narušenie dodávok elektrickej energie, plynu alebo tepelnej energie veľkého rozsahu;
- narušenie dodávok potravín, pitnej vody a liečiv veľkého rozsahu;

Uvedené vymedzenie základných druhov a možných zdrojov vnútorného ohrozenia, je základom pre vypracovanie rezortných bezpečnostných stratégií a plánov na riešenie predmetných krízových situácií. Dynamika bezpečnostného prostredia, posúva do popredia jednotlivé druhy a zdroje ohrozenia, vytvára nové modifikácie, ako aj nové zdroje ohrozenia takže tento prehlaď nie je kompletný, ale je iba východiskový.

Medzi najčastejšie zdroje ohrozenia vo vnútroštátnom bezpečnostnom prostredí môžeme v poslednom období pokladať: povodne a záplavy, snehové kalamity, zosuvy pôdy, úniky nebezpečných látok, požiare a výbuchy, havárie vodovodu - nedostatok pitnej vody, závažné dopravné nehody, nález podozrivej látky, epidémia, uväznenie osôb v podzemí atď.[7]

Environmentálne ohrozenia (havárie, živelné pohromy, katastrofy) spojené s narušovaním životného prostredia sú čoraz častejšie a často prekračujúce hranice štátov. Sústavne narastá počet a intenzita prírodných živelných katastrof.

V období rokov 1990 - 2015 bolo v Slovenskej republike zaznamenané zvýšenie počtu a závažnosti prírodných alebo človekom spôsobených mimoriadnych udalostí, pričom nárast bol výrazný najmä v prípade živelných pohrôm. Je možné očakávať zhoršenie situácie pokiaľ ide o škody na hospodárskej a sociálnej infraštruktúre a zhoršenie kvality už aj tak krehkých ekosystémov. V poslednom období boli aj v našom okolí najčastejšie a najintenzívnejšie povodne, pričom povodeň v Českej republike v roku 2002 podľa dostupných historických údajov prekročila aj doteraz najničivejšie povodne v 11. storočí a na konci 19. storočia. Podobné povodne, ale postihli aj v posledných rokoch väčšinu okolitých štátov, najmä Nemecko, Rakúsko, Maďarsko alebo Rumunsko a Poľsko. Stúpa nielen počet, ale v prvom rade intenzita povodní.

Podľa strategických dokumentov Slovenskú republiku ohrozujú hlavne povodne, zosuvy pôdy, veterné smršte, požiare, nebezpečné látky, horúčavy a sucho.[8]

V roku 2017 bolo Sekciou krízového riadenia MV SR na základe údajov Centrálneho monitorovacieho a riadiaceho strediska zaznamenaných 378 mimoriadnych udalostí. Podľa intenzity od najčastejších to boli v poradí: povodne, nálezy neznámej látky, úniky nebezpečnej látky, úhyny vtáctva, požiare, veterné smršte, zosuvy pôdy, snehové kalamity, dopravné nehody veľkého rozsahu. Na základe toho kompetentné orgány vyhlásili 57 mimoriadnych situácií[9]. V uplynulom roku 2018 bolo riadiacim strediskom zaznamenaných 251 mimoriadnych udalostí. Podľa intenzity od najčastejších to boli: povodne, nálezy neznámej látky, úniky nebezpečnej látky, požiare, dopravné nehody, zosuvy pôdy, veterné smršte, snehové kalamity, iné (nedostatok pitnej vody, pád budovy, havarijný stav mosta, nález munície, úhyn rýb, ohrozenie verejného zdravia II. stupňa, kritická dopravná situácia) na základe čoho kompetentné orgány vyhlásili 37 mimoriadnych situácií.[10]

---

[7] GLVÁČ, P. Prehľad mimoriadnych udalostí v Slovenskej republike za rok 2012. In: Civilná ochrana č. 1. 2013. Roč. XV. Február 2013. s. 12.

[8] Národná stratégia manažmentu bezpečnostných rizík Slovenskej republiky. s. 4.

[9] MELNIČÁK M. Prehľad mimoriadnych udalostí a mimoriadnych situácií za rok 2017. Civilná ochrana č. 1. 2013. Roč. XX. Február 2018. s. 4-5.

[10] MELNIČÁK M. Štatistiky mimoriadnych udalostí a mimoriadnych situácií za rok 2018. Civilná ochrana č. 1. 2019. Roč. XXI. Február 2019. s. 4-6.

Uvedený príklad ukazuje na relatívnu stabilitu primárnych zdrojov ohrozenia, ako aj na široký a variabilný potenciál vzniku nových a nečakaných zdrojov ohrozenia, ktoré môžu viesť k vzniku mimoriadnych situácií.

Pre úplnejší a komplexnejší prehlaď je potrebné uviesť aj prehľady zásahov integrovaného záchranného systému a najmä Hasičského a záchranného zboru (ďalej len „HaZZ“). Na základe údajov poskytnutých HaZZ bola spracovaná nasledujúca tabuľka udalostí nahlásených na koordinačné strediská za roky 2014 až 2018.

Tabuľka č. 1: Počty udalostí nahlásených na koordinačné strediská za roky 2014 - 2018

udalosť	2014	2015	2016	2017	2018
povodne	93	17	45	35	70
zosuv pôdy	9	1	5	2	4
veterná smršť	690	230	205	1277	284
snehová kalamita	4	358	50	209	34
kalamita iné	35	23	25	74	40
dopravná nehoda	6806	5323	7998	8211	8454
požiar	9220	9437	8872	10643	9305
únik nebezpečnej látky	936	692	825	890	873
iné technická pomoc	9444	8081	9560	10445	10271
poplašná správa	644	474	592	677	672
celkom cvičenie	1137	790	1176	1275	1348
celkovo	29018	25426	29353	33738	31355

Svetlejšia časť tabuľky zobrazuje údaje o počtoch mimoriadnych udalostí prírodného charakteru za jednotlivé roky a tmavšia časť o počtoch mimoriadnych udalostí zapríčinených ľudským faktorom. Z poskytnutých údajov je zjavné, že počet mimoriadnych udalostí prírodného charakteru oproti počtu mimoriadnych udalostí zapríčinených ľudským faktorom je neporovnateľne nižší, pričom počet udalostí v jednotlivých rokoch sa výrazne nemení. Naopak počet ohrození prírodného charakteru vykazuje ďaleko väčšie odchýlky, pričom mimoriadne udalosti prírodného charakteru sú nepredvídateľné.

Zvyšujúce riziko ohrozenia života, zdravia, majetku alebo životného prostredia spôsobené nárastom havárií a živelných pohrôm si vyžaduje systémovú zmenu v poskytovaní pomoci v tiesni záchrannými zložkami. Táto zmena spočíva v prechode od partikulárneho pôsobenia záchranných zložiek ku koordinovanému. Princíp koordinovaného postupu sa vzťahuje na zabezpečovanie pripravenosti a na výkon činností a opatrení súvisiacich s poskytovaním pomoci v tiesni.[11]

Opatrenia na zaistenie akceptovateľnej miery rizika a bezpečnosti

Určenie základných druhov a zdrojov ohrozenia a súčinnosti v oblasti riešenia krízovej situácie, ktorej obsah patrí do skupiny kompetenčnej zodpovednosti ústredného orgánu štátnej správy, sa stalo základom vypracovania rezortných bezpečnostných stratégií a plánov riešenia jednotlivých krízových situácií.

Skupiny druhov a zdroje ohrozenia sa stávajú obsahom krízových situácií a obsahovým námetom krízových scenárov, námetom cvičení a praktickej prípravy členov krízových štábov

[11] SUJA, M. Perspektíva v poskytovaní pomoci v oblasti ochrany osôb a majetku. In: Právne vedomie verejnosti v demokratickom štáte : zborník z celoštátneho vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 22. 11. 2010 na APZ v Bratislave. Bratislava 2011. s. 100-103.

jednotlivých stupňov, vrátane obcí a prípravy občanov. Pre zdroje ohrozenia a vznikajúce mimoriadne udalosti a krízové situácie sú vypracované krízové plány na základe osvedčených scenárov vzniku, priebehu a riešenia daných situácií. Zároveň sú pri získaní nových poznatkov a skúsenosti vypracovávané nové alternatívy krízových scenárov a plány na riešenie neočakávaných krízových situácií. Táto potreba je podmienená aj rozmanitosťou cieľovej skupiny, pre ktorú sú krízové scenáre a krízové plány spracované, a to napríklad ústredný krízový štáb, krízový štáb ústredného orgánu štátnej správy - rezortu, krízové štáby okresných úradov v sídle kraja, krízové štáby okresných úradov, krízové štáby obcí. Ďalšími faktormi potreby tvorby nových, alebo modifikovania existujúcich krízových plánov a postupov sú napríklad:

- rozsah a kvalita kompetencií krízových manažérov,
- kompetencie konkrétneho krízového orgánu,
- množstvo zainteresovaných subjektov na riešení konkrétnej krízovej situácie,
- charakteristika krízovej situácie,
- sily a prostriedky použiteľné na riešenie krízovej situácie.

Identifikácia a analýza zdrojov ohrozenia vnútornej bezpečnosti je proces hľadania a odhaľovania reálneho ohrozenia štátno-bezpečnostných záujmov, ohrozenia životov, zdravia a majetku občanov a našej spoločnosti vychádzajúcich z vnútorných zdrojov[12]. Po identifikovaní zdroja ohrozenia vnútornej bezpečnosti nasleduje jeho analýza, systematické získavanie informácií o dejoch a vlastnostiach skúmaných ohrození a ich využívanie s cieľom určiť stupeň ohrozenia. Analýza je procesom identifikácie a rozboru ohrození, určovania ich veľkosti, skúmania ich vzájomných vzťahov, predpovedania rozsahu negatívneho vplyvu.

Jej výsledky v podobe analytických a syntetických materiálov slúžia v riadiacich, rozhodovacích, plánovacích činnostiach jednotlivým subjektom štátnej správy a obciam. Analýza ohrozenia vnútornej bezpečnosti je zameraná na poznanie stavu a poskytovanie informácií a údajov o jednotlivých zdrojoch ohrozenia. Táto sa realizuje najmä v oblastiach identifikácie, charakteristiky, klasifikácie, prognóz vývinu, minimalizácie ohrozenia a v oblasti využitia získaných výsledkov v praxi orgánov krízového manažmentu na všetkých úrovniach vrátane obcí.[13]

Na zabezpečovaní vnútornej bezpečnosti štátu má zásadný vplyv subsystém vnútornej bezpečnosti a ochrany verejného poriadku. Preto je závažné konštatovanie Bezpečnostnej stratégie SR 2017, kde sa uvádza, že realizáciu bezpečnostných záujmov štátu ovplyvňuje schopnosť bezpečnostného systému reagovať na krízové situácie. Súčasné riadenie v bezpečnostnom systéme nie je dostatočne prispôsobené na rýchlo sa meniace bezpečnostné prostredie. Je zaťažené množstvom inštitucionálnych komplikácií. Najzávažnejšou je vysoký počet subjektov vstupujúcich do riadenia, nasleduje nejasné horizontálne a vertikálne kompetenčné rozhranie a absencia zodpovedajúcich informačných a komunikačných tokov zabezpečená platnými právnymi predpismi, ktoré neumožňujú adekvátne reagovať na novovznikajúce hrozby. Celková funkčnosť bezpečnostného systému je limitovaná aj dôsledkami dlhodobých zdrojových deficitov väčšiny jeho prvkov“.[14]

[12] Bezpečnostná stratégia SR 2005 a 2017; Obranná stratégia SR 2005 a 2017.

[13] BUZALKA, J. - BLAŽEK, V. Metodologické a metodické východiská vypracovania analýzy vnútorného ohrozenia bezpečnosti SR a z nej vyplývajúcich ohrození a rizík. In: Policajná teória a prax, roč. 19, 2011, č. 3, s. 37-38.

[14] Bezpečnostná stratégia SR 2017, čl. 39.

Záver

Naliehavé vonkajšie a vnútorné hrozby treba chápať a analyzovať z pohľadu vzájomnej determinácie, akumulácie, ale aj možnosti vzniku reťazovej reakcie jednotlivých hrozieb, ktoré môžu vyústiť do mimoriadnych udalostí veľkého rozsahu. Rozvojom ľudskej civilizácie a sprievodných procesov globalizácie rastie počet hybridných zdrojov ohrození ľudskej spoločnosti. V tomto štádiu nie je vhodné oddeľovať prírodné zdroje ohrozenia od civilizačných ohrození a od spoločnosti, ale je potrebné naučiť sa ich spoznávať a vytvárať predpoklady na minimalizáciu ich negatívneho pôsobenia.

V článku uvádzané bezpečnostné hrozby môžu prichádzať z rôznych smerov a geografických oblastí, pričom vonkajšie hrozby sa môžu kombinovať s vnútornými. Bezpečnosť štátu stále viac závisí od schopnosti krajiny alebo spoločenstva čeliť nielen vonkajším zdrojom ohrozenia a vojenskému napadnutiu. Mnohé vnútorné bezpečnostné hrozby môžu prerásť do krízovej situácie a následne výrazným spôsobom zmeniť aj vonkajšie bezpečnostné prostredie. Mnohé z nich môžu byť zámerne vyvolané, riadené, stupňované a cieľavedome koordinované. Dynamika bezpečnostného prostredia v jednotlivých časových a priestorových dimenziách posúva do popredia jednotlivé druhy a zdroje ohrozenia, vytvára nové modifikácie, ako aj nové zdroje ohrozenia pre konkrétny región doposiaľ neznáme.

Riešenie otázok vnútornej bezpečnosti v kontexte problematiky ochrany, záchrany - prevencie, reakcie odozvy - bezpečnostnej stratégie a bezpečnostnej politiky nie je možné bez vedeckej analýzy a vyhodnotenia nevojenských výziev, rizík a ohrození, aktuálnej bezpečnostnej situácie, vypracovania podrobných pravdepodobných prognóz vývoja. Na základe vypracovaných riadiacich dokumentov sú prijímané opatrenia na najvyšších stupňoch krízového riadenia, ale pripravovať je potrebné všetky stupne riadenia z dôvodu, že výkonnými orgánmi sú spravidla najnižšie postavené stupne manažmentu, teda krízové orgány miestnej štátnej správy a samosprávy – obcí. Z vyššie uvedených dôvodov je nutná kontinuálna pozornosť tvorbe vedeckých bezpečnostných koncepcií, tomu zodpovedajúcej bezpečnostnej politike, tvorbe krízových plánov v uvedených skupinách ohrození a príprave krízových štábov na riešenie týchto hrozieb.

Literatúra

Bezpečnostná stratégia SR 2005.

Bezpečnostná stratégia SR 2017.

BRVNIŠŤAN, M. Bezpečnostný systém SR, budúcnosť a výzvy, In: *Zborník príspevkov z X. medzinárodnej vedeckej konferencie v Banskej Bystrici 11. - 12. februára 2017,* Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2017, ISBN 978-80-972673-1-5.

BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava: Akadémia PZ, 2012, ISBN 978-80-8054-547-5.

BUZALKA, J. - BLAŽEK, V. Metodologické a metodické východiská vypracovania analýzy vnútorného ohrozenia bezpečnosti SR a z nej vyplývajúcich ohrození a rizík. In: *Policajná teória a prax*, roč. 19, č. 3, 2011. ISSN 1335-1370.

GLVÁČ, P. Prehľad mimoriadnych udalostí v Slovenskej republike za rok 2012. In: *Civilná ochrana* č. 1. 2013. Roč. XV. Február 2013. ISSN 1335-4094.

MELNIČÁK M. Prehľad mimoriadnych udalostí a mimoriadnych situácií za rok 2017. In: *Civilná ochrana* č. 1. 2018. Roč. XX. Február 2018. ISSN 1335-4094.

MELNIČÁK M. Prehľad mimoriadnych udalostí a mimoriadnych situácií za rok 2018. In: *Civilná ochrana* č. 1. 2019. Roč. XXI. Február 2019. ISSN 1335-4094.

MURDZA K. Sociálny systém ako objekt pôsobenia a subjekt eliminácie bezpečnostných rizík. In. *Zborník z vedeckej konferencie „Krízové scenáre v systéme prípravy krízových manažérov na vysokých školách bezpečnostného zamerania“*, Akadémia PZ v Bratislave, 2016. ISBN 978-80-8054-661-8.

Národná stratégia manažmentu bezpečnostných rizík Slovenskej republiky. MV SR, december 2015.

Obranná stratégia SR 2005.

Obranná stratégia SR 2017.

SUJA, M. Perspektíva v poskytovaní pomoci v oblasti ochrany osôb a majetku. In: *Právne vedomie verejnosti v demokratickom štáte : zborník z celoštátneho vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 22.11.2010 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave*. Bratislava 2011. ISBN 978-80-8054-518-5.

Zákon číslo 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov.

Keywords: current sources of danger, areas of danger, analysis of sources of danger, prevention measures

Summary

The article analyzes the possibility of emergence of extraordinary events affecting the territory of towns and municipalities on the basis of theoretical knowledge. Based on the strategy papers, external risks are assessed, which threaten and may even have an impact on national security. The security documents for the internal security of the state identified sources of internal threats, which are the basis for the development of sectoral security strategies and plans to address the crisis situations. Based on the data of the Central Monitoring and Control Center and data provided by the Fire Brigade, it can be concluded that the number of emergencies of natural character compared to the number of emergencies caused by human factor is incomparably lower, but the number and intensity of natural disasters is increasing. Based on the findings, measures are proposed to ensure an acceptable level of risk and safety.

Mgr. Ladislav Kittel
externý doktorand
Katedra verejnej správy a krízového manažmentu
e-mail: ladislav.kittel@akademiapz.sk

Recenzenti:

doc. Ing. Michal Orinčák, PhD.; mjr. Ing. Marian Suja, PhD.

Richard Kollarovič

Finančné vyšetrovanie

Anotácia: Príspevok prezentuje de lege ferenda inštitút finančného vyšetrovania, ktorý by v prípade svojho právneho zakotvenia v kódexoch trestného práva prispel k vytváraniu majetkového profilu páchateľov za účelom zistenia, či bol spáchaním trestného činu generovaný príjem a ak áno, v akej výške, akej povahy apod. s cieľom jeho odčerpania formou uloženia trestu prepadnutia majetku.

Kľúčové slová: finančné vyšetrovanie, legalizácia príjmov z trestnej činnosti, nelegálne získaný majetok, odčerpanie príjmov z trestnej činnosti, pranie špinavých peňazí

Úvod do problematiky

„Ak budeš sledovať drogy, narazíš na drogovo závislých a drogových dílerov. Ak však začneš sledovať peniaze, nikdy nevieš, kam ťa môžu zaviesť.“[1]

Páchanie trestných činov je v mnohých prípadoch motivované získaním peňažného príjmu. Úlohou orgánov činných v trestnom konaní je postupovať tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia spravodlivo potrestaní. Je však táto definícia dostatočná? Ak bude trestný čin náležite zistený a páchateľ spravodlivo potrestaný, končí v tejto fáze trestné konanie? Čo bude nasledovať v prípade, ak páchateľ nelegálne generoval príjmy pochádzajúce z trestnej činnosti? Podľa názoru autora tohto článku by práve vyšetrovanie nelegálne získaných príjmov malo byť nevyhnutne vykonávané simultánne s vyšetrovaním hlavného trestné činu alebo po tom, čo sa podarilo zistiť dostatočný informačný základ o trestnom čine a jeho páchateľovi. Vyšetrovanie nelegálne získaných príjmov preto môžeme nazvať **finančným vyšetrovaním**.

Finančné vyšetrovanie je inštitút, ktorý sa, aj napriek absencii svojho právneho zakotvenia v kódexoch trestného práva, *de facto* používa v súvislosti so zisťovaním informácií k záujmovým osobám a to konkrétne pri vytváraní majetkového profilu týchto osôb za účelom zistenia, či bol generovaný príjem zo spáchania trestnej činnosti a ak áno, v akej výške, akej povahy apod. Súčasná právna inštitucionalizácia finančného vyšetrovania však chýba, dokonca tento pojem býva používaný v odlišných kontextoch (napr. že ide len o oblasť trestného konania, alebo ide o interdisciplinárny procesný postup zahŕňajúci operatívnu a spravodajskú činnosť), nakoľko neexistuje jednotné právne vymedzenie, teda nejde o legálny pojem. Inštitucionálne zakotvenie je preto nevyhnutným prostriedkom na to, aby orgány aplikujúce právo tento inštitút využívali a dokázali tak účinne bojovať proti sprievodnému javu páchania trestnej činnosti, ktorým je generovanie príjmu z trestnej činnosti, prípadne aj ich legalizácia (pranie špinavých peňazí).

Charakteristika finančného vyšetrovania

Finančné vyšetrovanie možno definovať ako „postup orgánov činných v trestnom konaní, ktorý je sekundárny a v zásade nezávislý od vedenia vyšetrovania za tzv. predikatívny trestný čin a ktorého účelom je vyhľadávanie dôkazov a tvorba podkladu na to, aby súd mohol v rámci rozhodovania o sankciách postihnúť majetok alebo príjem pochádzajúci z trestnej činnosti trestom prepadnutia majetku.“[2]

[1] Úryvok z televízneho seriálu The Wire – Špina Baltimoru, séria 4. epizóda 4, det. Lester Freamon

[2] KORDÍK, M. Nedostatky postihu legalizácie príjmov z trestnej činnosti –finančné vyšetrovanie. In Zborník zmedzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2015. Bratislava: PraF UK,2015.s. 1228.

Finančné vyšetrovanie je oblasť trestného práva, ktorá sa z procesuálneho hľadiska zaoberá zisťovaním skutočností tak, aby boli poznateľné a využiteľné pre trestný proces. Preto ide o okruh otázok a problémov trestného práva procesného, nakoľko sa dotýka samotného trestného konania, ktoré je definované ako postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia spravodlivo potrestaní, pričom je potrebné rešpektovať základné práva a slobody fyzických a právnických osôb.[3] Zároveň sa však problematika zaoberá aj spravodajskou a operatívno-pátracou činnosťou a preto pôjde o oblasť súvisiacej vednej disciplíny, ktorú môžeme nazvať policajnými vedami.

Inštitút finančného vyšetrovania nie je v slovenskom právnom poriadku legálne (na úrovni zákona) zavedený a preto nie je pre orgány činné v trestnom konaní záväzný a jeho plnenie právne vynútiteľné (napr. vydaním záväzného pokynu prokurátora). Tento záver vyplýva aj z Národného protikorupčného programu Slovenskej republiky[4], kde bolo uvedené, že: „*Z medzinárodných hodnotiacich procesov, ktorým sa Slovenská republika podrobila (najmä OECD, Rada Európy – GRECO a MONEYVAL), vyplynuli nedostatky týkajúce sa postihovania predovšetkým najzávažnejších foriem korupčného správania. Ako problematické sa javí* ***nedostatočné finančné vyšetrovanie****, absencia podmienok a rozsahu finančného vyšetrovania, efektívnosť odhaľovania korupčného správania, identifikácia korupčných schém a sietí, ako aj zaisťovanie a odnímanie výnosov z trestnej činnosti.*[5] *Orgány činné v trestnom konaní (ďalej „OČTK“) pri vyšetrovaní trestných činov korupcie a súvisiacich trestných činov (machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe, machinácie v súvislosti s konkurzným a vyrovnacím konaním, legalizácia príjmu z trestnej činnosti, podielnictvo, zneužívanie právomoci verejného činiteľa) neskúmajú systematicky toky peňazí a výnosy z trestnej činnosti. Takisto neposudzujú komplexne majetkové pomery podozrivých, neskúmajú, či podozrivé osoby prevádzali majetok na tretie osoby (blízke osoby, „biele kone“ a pod.), a či majetok, ktorý previedli, alebo ktorý vykazovali ako vlastný, zodpovedá ich príjmom. Pri absencii týchto informácií v trestnom konaní OČTK nenavrhujú súdu zaistenie, prepadnutie alebo zhabanie majetku, ktorý je výnosom z trestnej činnosti, napriek tomu, že trestné právo zaisťovanie a prepadnutie výnosov z trestnej činnosti umožňuje. Ide napr. o korupciu, pranie špinavých peňazí, machinácie, hospodársku alebo ekonomickú kriminalitu a pod.*“

Súčasná právna úprava vyšetrovania v trestnom konaní, spravodajskej a operatívno-pátracej činnosti vo vzťahu k **zisťovaniu majetkových pomerov páchateľov trestných činov a výnosov z trestnej činnosti** (finančné vyšetrovanie) nezodpovedá vývoju najmä ekonomickej a hospodárskej trestnej činnosti, ktorá je na vzostupe (kvalitatívnom ale aj kvantitatívnom) aj s ohľadom na plynúce peňažné prostriedky z inštitúcií Európskej únie a taktiež na voľný trh v rámci Európskeho hospodárskeho priestoru, ktorý umožňuje prienik sofistikovaných prvkov nezákonného získavania finančných prostriedkov na územie Slovenskej republiky v oblasti páchania ekonomickej a hospodárskej kriminality. Trestný zákona a Trestný poriadok vo vzťahu k majetkovému postihu páchateľov zo strany štátu síce pozná inštitúty, ktorých **účelom je predchádzať odlivu nezákonne získaného majetku** páchateľov trestných činov za účelom zmarenia alebo sťaženia ich postihu na majetku, ale v právnej úprave **absentuje efektívna úprava zisťovania** majetkových pomerov páchateľa trestnej činnosti, čoho dôsledkom je **nízka miera využívania a efektivity** ukladania týchto trestov, resp. využívania procesných inštitútov zaistenia *(Zaistenie nároku poškodeného - § 50 Trestného poriadku, Zaistenie peňažných prostriedkov - § 95 TP, Zaistenie zaknihovaných*

[3] § 1 zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov

[4] Návrh Národného protikorupčného programu Slovenskej republiky. [online]. 2019 Dostupné na : https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24015/2

[5] Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1673 z 23. októbra 2018 o boji proti praniu špinavých peňazí prostredníctvom trestného práva (AML Directive – Anti-Money Laundering Directive).

cenných papierov - § 96 TP, Zaistenie výkonu trestu prepadnutia majetku - § 425 TP, Zaistenie veci - § 428 ods. 2 TP, Zaistenie majetku (v právnom styku s cudzinou) - § 551 TP. Inými slovami povedané, upravený je koncový výsledok (teda ako naložiť s vecami, vrátane peňažných prostriedkov, alebo majetkom, ktoré pochádzajú z trestnej činnosti), nie je však upravený spôsob, akým sa dopracovať k výsledku (ako zistiť takého veci alebo majetok, ktoré boli nadobudnuté trestnou činnosťou).

Zaujímavým bol nepochybne vládny návrh zákona o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku, ktorý obsahoval zámer zavedenia finančného vyšetrovania do Trestného poriadku. V dôvodovej správe bolo uvedené, že *„Podstata spočíva v zisťovaní páchateľovho majetku a vyhotovení majetkového profilu. Zisťovanie majetkového profilu vykonáva buď policajt v zmysle Trestného poriadku alebo orgán podľa osobitného predpisu, a teda pôjde napr. o orgán, ktorý postupuje podľa § 29a zákona NR SR č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore, podľa § 26 zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Cieľom doplnenia je podporiť, aby zisťovanie majetkových pomerov a vyhotovovanie majetkového profilu páchateľa bol paralelný proces popri vyšetrovaní (preukazovanie okolností skutku a usvedčenie páchateľa), ktorý proces bude oprávnená vykonávať aj iná osoba ako len procesne príslušný policajt (príslušný na vedenie vyšetrovania) a aby na účely zisťovania majetkových pomerov a vyhotovovanie majetkového profilu bolo možné využiť aj postupy podľa osobitných predpisov."* [6] Tento vládny návrh zákona bol prerokovaný na 51. schôdzi NR SR, uznesenie číslo 2220 zo dňa 28. 10. 2019, s výsledkom „nebol schválený". Na tomto mieste teda možno pozorovať, že nejde o nóvum ale o inštitút, pri ktorom boli už v minulosti pokusy o jeho zavedenie do Trestného poriadku.

Ustanovenie, ktoré v trestnom práve procesnom ukladá povinnosť orgánom činným v trestnom konaní, aby zisťovali nelegálne nadobudnuté príjmy môžeme nájsť v VI. hlave zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok"), ktorá má názov „dokazovanie". V ustanovení § 119 ods. 1 sa uvádza, že *„V trestnom konaní treba dokazovať najmä a) či sa stal skutok a či má znaky trestného činu, b) kto tento skutok spáchal a z akých pohnútok, c) závažnosť činu vrátane príčin a podmienok jeho spáchania, d) osobné pomery páchateľa v rozsahu potrebnom na určenie druhu a výmery trestu a uloženie ochranného opatrenia a iné rozhodnutia, e) následok a výšku škody spôsobenú trestným činom,* ***f) príjmy z trestnej činnosti a prostriedky na jej spáchanie, ich umiestnenie, povahu, stav a cenu***." Týmto ustanovením preto zákonodarca ponúka jednoduchú odpoveď na to, aby mohlo byť vykonávané faktické finančné vyšetrovanie aj bez svojho inštitucionálneho zakotvenia. Na tomto mieste je však dôležité zamyslieť sa nad otázkami, ktoré vyvstávajú z tohto pomerne jednoducho znejúceho ustanovenia. Je skutočne možné vykonávať zisťovanie príjmov z trestnej činnosti a prostriedky na jej spáchanie, ich umiestnenie, povahu, stav a cenu? Podľa názoru autora tohto článku to možné je, avšak na úkor kvality. Ak si predstavíme zložitosť vyšetrovania takých trestných činov, ktoré sa vyznačujú svojou sofistikovanosťou a zložitosťou, bolo by veľmi náročné popri vyšetrovaní hlavného trestného činu sústreďovať vyšetrovanie v smere k zisťovaniu nelegálne získaných príjmov, najmä v prípadoch, ak by sa takého príjmy aj legalizovali (teda ak prebehli procesom „prania špinavých peňazí).

Čo by bolo teda obsahom finančného vyšetrovania, ktorý by dopĺňal a precizoval § 119 ods. 1 písm. f) Trestného poriadku? Vo všeobecnej rovine boj proti získavaniu príjmov z trestnej činnosti, v ktorej má priemet známa zásada trestného práva spočívajúca v tom, že trestná činnosť sa nesmie vyplácať, boj proti praniu špinavých peňazí a financovania terorizmu. V špecifickej rovine by išlo o určenie rozsahu kriminálnych aktivít spojených s trestnou

[6] Vládny návrh zákona o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. 2019. Dostupné na : https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=7&CPT=1518

činnosťou, odhalenia a vyhľadania (s následným zaistením) výnosov z trestnej činnosti, finančné prostriedky páchateľov alebo iné aktíva, ktoré by mohli súvisieť s páchaním trestnej činnosti a v neposlednom rade by odhalenie takýchto príjmov slúžilo zároveň ako dôkaz v trestnom konaní.

Zároveň pri problematike zisťovania nelegálne nadobudnutého majetku vyvstáva nemenej dôležitá úloha, **akým spôsobom** by mal byť zisťovaný takýto majetok a **kto** by ho mal zisťovať (teda či samotný orgán činný v trestnom konaní v rámci vyšetrovania, sudca pre prípravné konanie, spravodajská jednotka v rámci spravodajskej činnosti alebo operatívni pracovníci v rámci operatívno-pátracej činnosti). Nelegálne nadobudnutý majetok má mnohokrát podoby legálne nadobudnutého majetku (došlo k jeho legalizácii), a preto jeho identifikácia je sťažená a náročná.

Kazuistika

Prečo je teda finančné vyšetrovanie dôležité? Pre ilustráciu môže poslúžiť prípad vlastizrady, ktorý sa odohral v Spojených štátoch amerických agentom CIA Aldrichom Amesom. Aldrich Ames, ako agent CIA v priebehu času, prepracoval svoju cestu až na vrchol svojej kariéry, viedol sovietsku sekciu kontrašpionážneho odboru CIA, pričom tento odbor získaval špiónov bezpečnostných aparátoch ZSSR, neskôr mal na starosti sovietskych diplomatov v západnej Európe.[7] Počas 8 ročného obdobia, od 1985 do 1993 Aldrich Ames obdržal približne 2,7 mil. dolárov v hotovosti od inteligenčnej služby ZSSR KGB. Dôvod bol jednoduchý, Ames poskytoval KGB informácie, ktoré viedli k odhaleniu najmenej 12 občanov ZSSR, ktorí vykonávali špionáž pre USA. Mnoho z týchto odhalených špiónov bolo za túto činnosť popravených.[8] A boli to práve peniaze, ktoré zapríčinili usvedčenie Aldricha Amesa. Vďaka tomu, že odhaľoval nelegálne nadobudnuté peniaze, ktoré dostával z inteligenčnej služby KGB tým, že ich neskryto utrácal došlo k jeho „pádu“. Ešte pred tým však vedel, že o veľkej sume peňazí musí vytvoriť legendu, ktorá by vysvetľovala nadobudnutie desiatok tisíc dolárov a ich utrácanie. Vymyslel si preto viacero príbehov, ktoré zahŕňali „bohatstvo rodiny“ jeho manželky v Kolumbii. Tento príbeh použil napríklad na vysvetlenie kúpy domu v Arlingtone vo Virginii za 540 000 dolárov v hotovosti. Obdobný príbeh použil aj pri vysvetlení kúpy vozidla Jaguar za 50 000 dolárov, ako inak než v hotovosti. Prakticky všetko, čo sa týkalo nelegálnych peňazí v živote Aldricha Amesa, na seba upozorňovalo. Ďalej tiež Ames vložil na svoj bankový účet finančnú hotovosť vo výške 1.5 milióna dolárov. Už v tomto čase v USA fungoval systém ohlasovania finančných operácií (CTR – Currency Transaction Reports, obdobné ako v právnom poriadku SR neobvyklá obchodná operácia), kde každá finančná operácia prevyšujúca sumu 10 000 dolárov bola nahlásená IRS (Internal Revenue Service – Daňový odbor Ministerstva financií USA. Z toho dôvodu bola preto aj finančná operácia Aldricha Amesa nahlásená. Aj ako neskôr v 1993. roku si Ames, po svojom zatknutí, musel nevyhnutne uvedomiť, že nenakladal s peniazmi veľmi obozretne.

Je však možné domnievať sa, že ak by Ames použil plán na legalizovanie nelegálne nadobudnutých príjmov, mohol by pokračovať v kariére agenta CIA až do dôchodku. Počas jeho vyšetrovania bolo agentmi FBI (Federal Bureau of Investigation – Federálny vyšetrovací úrad) zistené, že na svoj účet vkladal sumu 86 700 dolárov v sumách, ktoré nemali prekročiť hranicu 10 000 dolárov. Išlo o prvý krok zvaný ako „umiestnenie (placement)“. V následnej etape, zvanej „rozvrstvenie (layering)“ použil Aldrich Ames schému, ktorá zahŕňala vytvorenie

---

[7] Wimitzer, J. Špion-zrádce Ames vyprávěl kolegyni o lovu krtků. Nevědel, že po něm jde. [online]. 12.1.2014 [cit. 13. januára 2020]. Dostupné na ttps://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/dopadeni-aldricha-amese.A140110_152143_domaci_jw

[8] Money Laundering, A Guide for Criminal Investigators, s. 79

dvoch účtov v banke Credit Suisse vo Švajčiarsku. Zároveň v čase, kedy pôsobil v Ríme v Taliansku, vložil na tento účet 950 000 dolárov v hotovosti tvrdiac, že ide o prostriedky pochádzajúce z likvidácie majetku rodiny jeho manželky v Kolumbii. V poslednej fáze zvanej „integrácia (integration)“ však Aldrich Ames neučinil také kroky, ktoré by zakryli pôvod nelegálne nadobudnutých peňazí. Legenda, ktorá sa sústredila na majetok rodiny jeho manželky neobstála pred vyšetrovaním. Aldrich Ames teda nevytvoril takú schému, ktorá by dokázala jeho nelegálne získané prostriedky utajiť, v dôsledku čoho bol odsúdený na doživotie za špionáž a daňové úniky.[9]

Práve týmto vyšetrovaním bola zvýraznená nezastupiteľná úloha finančného vyšetrovania, ktorá mala za úlohu odhaliť plynutie peňazí z cudzej mocnosti osobe, ktorá sa podieľala na špionážnych aktivitách. Samozrejme sa dalo vyšetrovanie viesť spôsobom, ktorý by sa sústredil na získavanie dôkazov mimo finančného hľadiska, v tomto prípade bolo však kľúčovým dôkazom, ktorý pomohol usvedčeniu páchateľa.

Subjekty finančného vyšetrovania

Aké subjekty by sa mali zúčastňovať na finančnom vyšetrovaní? Na túto otázku je možné hľadať odpoveď cez prizmu štádií trestného konania. Trestné konanie sa delí na viaceré fázy a to na fázu pred začatím trestného stíhania (vykonávané sú úkony smerujúce k zisteniu, či sa stal skutok a či má znaky trestného činu apod.), po začatí trestného stíhania (prípravné konanie) a konanie pred súdom a na záver vykonávacie konaním. Pri finančnom vyšetrovaní však prichádzajú do úvahy podľa názoru autora len prvé dve fázy, nakoľko by bolo komplikované pre súd, aby v tejto fáze trestného konania sám vykonával finančné vyšetrovanie, ktoré by mohlo byť z pohľadu dokazovania popri hlavnom trestnom čine veľmi náročným. Vo fáze pred začatím trestného stíhania by preto mohli finančné vyšetrovanie vykonávať subjekt – **Finančná spravodajská jednotka**. Legislatívny rámec činnosti finančnej spravodajskej jednotky je vytvorený najmä zákonom číslo 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákonom Národnej rady Slovenskej republiky číslo 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov, zákonom číslo 101/2010 Z. z. o preukazovaní pôvodu majetku, zákonom číslo 199/2004 Z. z. Colný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a právnymi aktmi Európskej únie. Prvý z menovaných zákonov determinuje jednotke postavenie centrálnej národnej jednotky v oblasti **predchádzania a odhaľovania legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu**, čo znamená, že je prioritne zameraná na prijímanie, evidovanie, analýzu, vyhodnocovanie a spracovávanie hlásení o neobvyklých obchodných operáciách.

Išlo by preto o získavanie takých informácií, ktoré by tvorili podklad pre orgány činné v trestnom konaní a to najmä vytváraním majetkových profilov záujmových osôb a zároveň aj odhaľovaním schém používaných na legalizáciu príjmov z trestnej činnosti.

V prípravnom konaní by takýmto orgánom bol orgán činný v trestnom konaní (policajt a prokurátor definovaný Trestným poriadkom). Otázkou by však stále zostávalo, v akom rozsahu a o akých trestných činoch by malo byť vykonávané finančné vyšetrovanie a či by takéto vyšetrovanie malo byť vykonávané simultánne alebo oddelene od vyšetrovania predikatívneho trestného činu.

[9] Tamtiež, s. 81

Medzi ďalšie subjekty, ktoré by mohli byť považované za participujúce na finančnom vyšetrovaní, by bol prokurátor, ktorý by okrem vykonávania dozoru mohol disponovať inštitútom návrhu odporovateľnosti právneho úkonu. Prokurátor, ktorý by disponoval právnymi nástrojmi (odporovateľnosť právnych úkonov) pri účelovom prevádzaní majetku, by bol nepochybne prínosom finančného vyšetrovania.

Odporovateľnosť právnych úkonov možno v stručnosti charakterizovať ako postup, ktorý je upravený v zákona o konkurze a reštrukturalizácii v nadväznosti na zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (v ustanovení § 42a ods. 1), kde je upravené, že veriteľ sa môže domáhať, aby súd určil, že dlžníkove právne úkony, ak **ukracujú uspokojenie jeho vymáhateľnej pohľadávky**, sú voči nemu právne neúčinné (ide o prípady, ak sa dlžník účelovo zbavuje majetku prevádzaním na iné, napr. blízke osoby v úmysle, aby z tohto majetku neboli uspokojené pohľadávky veriteľa). Analogicky by mohol byť veriteľ chápaný ako štát, ktorý nemá pohľadávku z pohľadu záväzkovoprávneho vzťahu avšak má záujem na odčerpaní nelegálne získaného majetku. Uvedené právo má veriteľ aj v tom prípade, ak je jeho nárok voči dlžníkovi z odporovateľného úkonu už vymáhateľný alebo dokonca, ak už bol uspokojený. Neplatnosť absolútna alebo relatívna sú sankcie, ktoré postihujú právny úkon kvôli existencii určitej vady tohto úkonu. Odporovateľnosť právneho úkonu nepostihuje tieto vady neplatnosťou – úkon, ktorý je odporovateľný, sa považuje za platný. **Postihuje však právne dôsledky právneho úkonu, a to vo vzťahu k veriteľom dlžníka.** Inak povedané, odporovateľnosť chráni veriteľa pred situáciou, kedy sa dlžník zbavuje hnuteľného či nehnuteľného majetku (veci, práva alebo iné majetkové hodnoty), pričom práve veriteľove pohľadávky a ich vymáhateľnosť plynúce zo zmluvného či mimozmluvného vzťahu sú ohrozené. Ak sú spomenuté právne úkony dlžníka urobené s úmyslom poškodiť veriteľa (in fraudem creditoris), sú odporovateľné. Porovnateľne by sa inštitút odporovateľnosti právnych úkonov dal využiť aj v oblasti trestného práva, ak by prokurátor mohol využiť právo iniciovania odporovacej žaloby na súde (o ktorej by rozhodoval sudca pre prípravné konanie v dôsledku zásady podľa § 2 ods. 3 Trestného poriadku alebo sudca na základe odporovacej žaloby podľa zákona č. 160/2015 Z. z.). Bolo by tomu v prípade úkonov, kedy by sa páchateľ účelovo zbavoval majetku, ktorý by mohol alebo mal byť predmetom finančného vyšetrovania, nakoľko by sa domnieval, že by mu mohol byť zaistený v rámci trestného konania a zároveň by o tomto majetku neboli pochybnosti, že ide o nelegálne získaný majetok.

Záver

Predpokladané výsledky v spojitosti so zavedením finančného vyšetrovania do Trestného poriadku a jeho dôsledným uskutočňovaním by mohli viesť k tomu, že skúmanie majetkových pomerov páchateľa v **širšom rozsahu** ako je rozsah potrebný na určenie druhu a výmeru trestu a uloženie ochranného opatrenia by mohlo viesť **k väčšej efektivite odčerpávania nelegálne získaných príjmov z trestnej činnosti**, čo bude mať **priemet nielen v trestnom konaní** (v rámci dokazovania ale aj nárokov poškodeného) **ale taktiež aj v čistote peňažného obehu a trhu** (s poukazom na legalizáciu príjmov z trestnej činnosti). Uvedené platí najmä vo vzťahu k páchateľom **závažných trestných činov proti majetku a trestných činov hospodárskych a ekonomických**, u ktorých odborne a časovo náročne vyšetrovanie okolností spáchania skutku často bráni vedeniu súbežného a včasného skúmania majetkových pomerov páchateľa, ktoré samo o sebe predstavuje rovnako odborne a časovo náročný proces.

Uvedené by mohlo mať za následok, že orgány činné v trestnom konaní by vo **vyššej miere využívali príslušné procesné inštitúty smerujúce k zisteniu a zaisteniu majetku páchateľa**, ktoré by malo vychádzať z jeho úplného zistenia, čo by zabraňovalo páchateľom týchto trestných činov sa úspešne zbavovať majetku s cieľom vyhnúť sa riziku prepadnutia

majetku v prípade odsúdenia alebo povinnosti náhrady škody (fiktívne prevody na tretie osoby, alebo iné prostriedky, ktorých cieľom je legalizácia majetku resp. zatajenie pôvodu).

Literatúra

MADINGER, John. *Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators*, Third Edition. CRC Press. 2012. 394 s. ISBN-10: 143986912X, ISBN-13: 978-1439869123.
KORDÍK, Marek. Nedostatky postihu legalizácie príjmov z trestnej činnosti –finančné vyšetrovanie. In Zborník zmedzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2015. Bratislava: PraF UK,2015.s. 1228.
Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1673 z 23. októbra 2018 o boji proti praniu špinavých peňazí prostredníctvom trestného práva (AML Directive – Anti-Money Laundering Directive).
Návrh Národného protikorupčného programu Slovenskej republiky. [online]. 2019 Dostupné na : https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24015/2
Vládny návrh zákona o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. 2019. Dostupné na : https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=7&CPT=1518

Keywords: financial investigations, legalisation of proceeds from crime, illegally acquired property, seizure of income from crime, money laundering

Summary

The contribution presents by the *de lege ferenda* Institute of Financial Investigation, which would, in the case of its legal anchoring in the codes of criminal law, contribute to the creation of a property profile of the perpetrators in order to find out whether the income was generated by committing a crime and, if so, in what amount, of what nature, etc. in order to withdraw it by imposing a penalty of forfeiting assets.

kpt. JUDr. Richard Kollarovič
externý doktorand
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: richard.kollarovic@minv.sk

Recenzenti:

doc. JUDr. Marek Kordík, LL.M, PhD.; mjr. doc. JUDr. Mgr. Jana Šimonová, PhD.

Michaela Kollárová

Identifikácia rizík a ich vplyv na bezpečnosť inteligentných miest

Anotácia: Príspevok sa zaoberá vysvetlením vzťahu medzi bezpečným a inteligentným mestom a kategorizáciou rizík, ktoré môžu ovplyvniť bezpečnosť inteligentného mesta ako celku, ako aj jeho jednotlivých prvkov. V rovine bezpečnosti v inteligentnom meste sa analyzujú predovšetkým bezpečnostné riziká. V rovine bezpečnosti inteligentného mesta ako celku sa analyzujú predovšetkým riziká použitia inteligentných riešení, resp. riziká prevádzky inteligentných miest. Výsledkom príspevku je zistenie, že model riadenia rizika v inteligentnom meste by mal zohľadňovať a účinne reagovať na rôzne rizikové faktory, ktoré sa vyskytujú v každej fáze vývoja inteligentného mesta.

Kľúčové slová: riziko, bezpečnosť, krízový jav, inteligentné mesto

Úvod do problematiky

V posledných rokoch sú mestá pod rastúcim tlakom digitalizácie a s ňou súvisiacim procesom implementácie informačných a komunikačných technológii do bežných činností života obyvateľov (vzdelávanie, zdravotná starostlivosť, komunikácia a služby občanom a pod.). Ide o fenomén tzv. smart city (inteligentné mesto), ktorý predstavuje použite inteligentných riešení na riadenie vecí verejných. Bez implementácie týchto inteligentných riešení je ohrozená udržateľnosť rozvoja mesta či regiónu. Inteligentné riešenia v mestách sa stávajú súčasťou rôznych stratégií a koncepcií rozvoja miest so zameraním na zvýšenie kvality života občanov. Je zároveň dôležité, aby sa venovala dostatočná pozornosť otázke bezpečnosti použitia týchto technológii.

Téma zabezpečenia bezpečnej a efektívnej prevádzky inteligentných miest je v súčasnosti vysoko aktuálna. Vo všeobecnosti sa vyžaduje, aby mestá efektívne riadili širokú škálu incidentov - od bežných činností, ako sú opravy a dopravné nehody, až po život ohrozujúce krízy, ako sú teroristické činy a prírodné katastrofy. Ak mesto chce efektívne riadiť tieto incidenty, potrebuje schopnosť porozumieť tomu, čo sa deje, rýchlo zdieľať informácie, usmerňovať odpovede na základe štandardizovaných postupov a potom ich neustále zdokonaľovať podľa doterajších najlepších skúseností.

Technológie novej generácie by sa mali využívať na to, aby sa mestá stali bezpečnejšími predtým, ako sa stanú inteligentnými. Inteligentné mesto v podstate zahŕňa lepšiu infraštruktúru, modernizovanú verejnú dopravu, sebestačné a efektívne hospodárenie s energiou, vodou a odpadom a pod. Bezpečné mesto samo o sebe je dlhodobo dôležitým parametrom dôvery investorov, ale predovšetkým občanov. Riziká, ktoré so sebou prináša koncept inteligentného mesta sa doposiaľ zameriavajú predovšetkým na bezpečnostné riziká (prírodné a človekom spôsobené katastrofy). Avšak rizikové faktory ovplyvňujúce inteligentné mestá sú veľmi rôznorodé a dôsledky rizík plynúcich zo situácie chytrých miest sú veľmi rozdielne. Preto model riadenia rizika v inteligentnom meste by mal zohľadňovať a účinne reagovať na rôzne rizikové faktory, ktoré sa vyskytujú v každej fáze vývoja inteligentného mesta.

Z vyššie uvedeného je možné konštatovať, že koncept bezpečných inteligentných miest sa musí zavádzať v dvoch rovinách: 1. rovina Bezpečnosť v inteligentnom meste (bezpečnosť ako časť inteligentného mesta) a 2. rovina Bezpečnosť inteligentného mesta (bezpečnosť ako samostatný koncept v každom zo systémov inteligentného mesta). V každej z týchto dvoch rovín sa vyskytujú iné typy rizík, ktoré stratégia a koncepcia riadenia rizík v inteligentnom meste musí zohľadňovať.

Výskumné otázky, ktoré sú predmetom príspevku: *Čo robí mesto inteligentným? Aký je súvis „inteligencie“ mesta s jeho bezpečnosťou? Čo robí mesto bezpečným? Aké sú riziká s vplyvom na bezpečnosť inteligentného mesta?*

1. Vymedzenie vzťahu bezpečného mesta a inteligentného mesta

Prvé zmienky o inteligentnom meste sa začali objavovať v literatúre v roku 1997 (Graham a Auriga, 1997), kde sa uvádza, že v tom istom roku existovalo viac ako 2000 virtuálnych miest a mestských webových stránok. Virtuálne mestá boli založené na World Wide Web (WWW) a fungovali ako elektronická analógia k reálnemu mestu. Cieľom týchto virtuálnych miest bolo vyvinúť nový interaktívny "verejný priestor", práve v mestách s jeho nedostatkom. Na web začali prenikať prvé mestské databázy, ktoré sa stali zdrojom verejných informácií (dáta o doprave, voľnom čase, kultúrnych podujatí, turistických sprievodcoch). V tejto práci bol zároveň predstavený pojem digitálne mesto, ktoré je sociálne inkluzívnejším a rozumnejším. Prvá prax digitálneho mesta bola realizovaná v roku 1994 v meste Amsterdam ako výsledok úsilia aktivistov s cieľom umožniť dialóg medzi komunitou a politikou. Jednalo sa o úspech, pretože občania tento postup prijali. Situácia bola sprevádzaná práve prienikom internetu do mesta.

Smart Cities Council definuje pojem inteligentné mesto ako mesto, ktoré implementuje digitálne technológie na jeho chod, t. j. do všetkých funkcií mesta.

Dawes a Pardo (2002) rozdelili zložky tvoriace koncept inteligentného mesta do troch dimenzií (komponentov alebo zložiek): technológie, ľudia a inštitúcie. Mesto môže byť považované za inteligentné vtedy, keď investície do týchto špecifických oblastí rozvoja vedú k trvalo udržateľnému rozvoju a rastu.

Model Smart City (inteligentného mesta), ktorý vyvinul Giffinger a kol. (2007) je klasifikačný systém, podľa ktorého môžu byť inteligentné mesta posudzované a rozvíjané prostredníctvom šiestich charakteristík. Model bol utvorený ako nástroj na hodnotenie stredne a veľkých európskych inteligentných miest v daných oblastiach.

Jednotná definícia čo znamená inteligentné mesto dosiaľ neexistuje a otázkam bezpečnosti je pri charakterizovaní inteligentných miest kladená len malá pozornosť. Vo všeobecnosti je koncept inteligentného mesta tvorený na širšom interdisciplinárnom základe s výrazným multiplikačným a synergickým efektom do rôznych spoločenských oblastí, čo však zároveň sťažuje jeho presnejšie zadefinovanie. Napríklad The British Standards Institution[1] definuje rozumné mesto ako „efektívne prepojenie fyzických, digitálnych a sociálnych systémov, ktorých využitie vo verejnom prostredí sa dosahuje takým spôsobom, aby vytvorili udržateľnú a prosperujúcu budúcnosť pre obyvateľov daného priestoru“.

OSN definuje inteligentné a udržateľné mesto ako „inovatívne mesto, ktoré používa informačné a komunikačné technológie a ďalšie prostriedky na zlepšenie kvality života obyvateľov, efektívnosti prevádzky a poskytovania služieb a na zvýšenie konkurencieschopnosti v súlade s požiadavkami zabezpečenia potrieb súčasnosti, ako aj budúcnosti s ohľadom na ekonomické, sociálne, environmentálne a kultúrne aspekty “[2]

Podľa Európskej komisie je inteligentné mesto také mesto, kde sú tradičná občianska infraštruktúra a pridružené služby plánované a využívané efektívnejšie, za použitia digitálnych technológií a s dôrazom na väčší úžitok tak pre občanov samotných, ako aj pre podnikateľskú sféru. Medzi základné stavebné kamene rozumného mesta patrí zapojenie moderných informačných a komunikačných technológií s cieľom lepšieho využitia súčasných zdrojov a zníženia emisií. V praktickom dôsledku to znamená inteligentnejšiu verejnú mestskú dopravu, zmodernizované vodné hospodárstvo a zariadenia pre odstraňovanie odpadu, ako aj efektívnejší spôsob vykurovania a osvetľovania budov. Koncept rozumného mesta zároveň kladie dôraz na

[1] Bližšie pozri publikáciu „Smart cities – Vocabulary“, PAS 180. 2014. Dostupné na: <https://www.bsigroup.com/en-GB/about-bsi/>

[2] ITU-T 5. 2014. An overview of smart sustainable cities and the role of information and communication technologies

zodpovednejšiu správu mesta, ktorá bude otvorenejšia v komunikácii s občanmi, bude dbať na bezpečnejšie verejné priestory a na potreby stále viac starnúcej populácie.

Ristvej, Laciňák (2017, 2018) pod termínom inteligentné mesto rozumejú také mesto, v ktorom sú procesy vo všetkých oblastiach jeho fungovania zefektívňované prostredníctvom integrácie technológie a prirodzeného životného prostredia za účelom dosiahnutia udržateľného rozvoja, bezpečnosti a zdravia občanov, s cieľom zvyšovania životnej úrovne občanov mesta a jeho okolia. Zahŕňa v sebe 9 základných systémov (bezpečné mesto, inteligentná doprava, inteligentná energia, inteligentná technológia, inteligentné bývanie, inteligentné prostredie, inteligentní občania a vzdelávanie, inteligentná ekonomika a inteligentné vedenie miesta), v ktorých sa mesto inteligentne rozvíja. Jednotlivé komponenty, prvky a systémy musia medzi sebou komunikovať, čo zabezpečuje internetové prepojenie a systémy ako Internet vecí (z anglického „Internet of Things“ – „IoT“) či Cloud.

Charakteristika (definícia) inteligentného mesta vo väčšine prípadov neobsahuje aspekt bezpečnosti svojich obyvateľov najmä vo vzťahu k vzniku krízových javov v priebehu času. Vhodná charakteristika vychádza z konceptu riadenia inteligentného mesta prostredníctvom integrovaného bezpečnostného systému, či systémov mesta a dopĺňa návrhy opatrení do moderného konceptu inteligentných miest tak, aby tieto mestá boli bezpečné mestá, ktoré zaistia ochranu svojim občanom za podmienok normálnych, kritických ako aj krízových. Krízové podmienky, resp. javy môžu vzniknúť vplyvom rôznych činiteľov. Medzi všeobecné faktory vzniku krízových javov zaraďujeme: príroda, ľudia a technologické procesy a zariadenia. Práve tretí faktor, technologické procesy a zariadenia, je úzko spätý s udržateľnosťou inteligentného mesta.

V prípade charakterizovania bezpečného mesta, resp. vzťahu inteligentného a bezpečného mesta je potrebné vychádzať z vnímania bezpečného mesta ako časti konceptu inteligentného mesta, t. j. bezpečnosť v inteligentnom meste. Avšak druhá rovina vzťahu bezpečného a inteligentného mesta sa charakterizuje nie ako podporná časť inteligentného mesta, ale ako samostatný, základný koncept, s ktorým je inteligentné mesto nutne prepojené a na ktorom môže stavať, t. j. bezpečnosť inteligentného mesta. Dôvodom je fakt, že všetky systémy inteligentného mesta musia byť bezpečné a teda bezpečnosť sa skrýva v každom zo systémov a prvkov konceptu, nie je oddelená od ostatných systémov. Každý inteligentný systém musí teda spĺňať požiadavky pre koncept bezpečného aj inteligentného mesta – bezpečnosť je na dôležitejšom mieste a inteligencia zariadení je nadstavbou.

Schéma č. 1: Vzťah inteligentného a bezpečného mesta

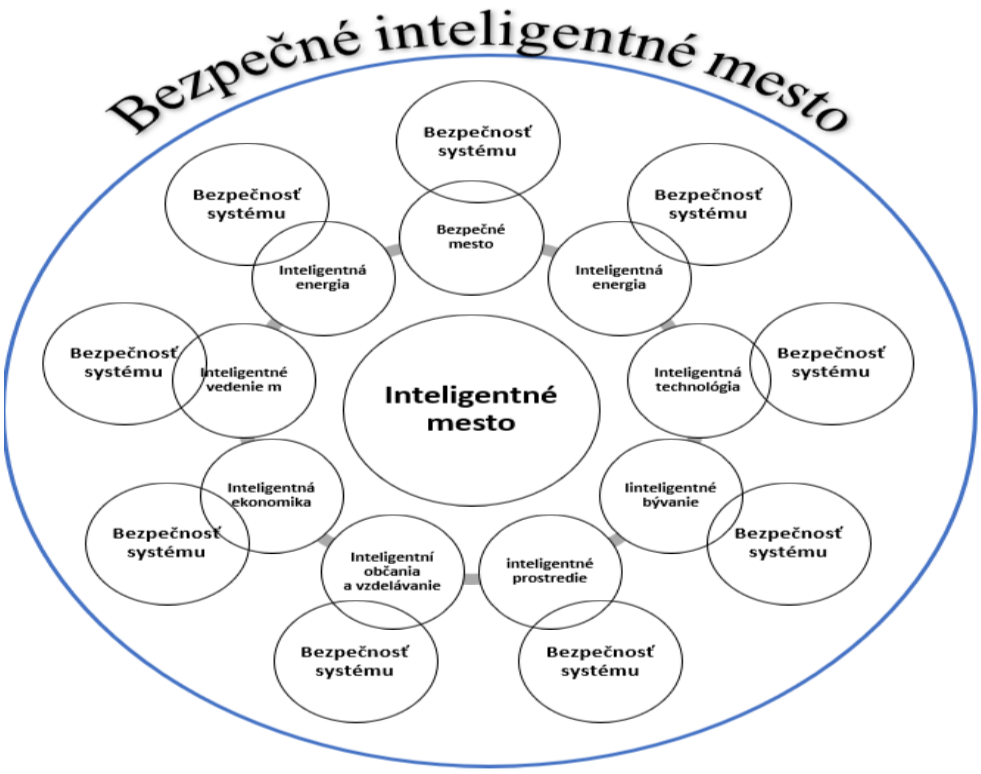

zdroj: vlastné spracovanie

2. Riziká s vplyvom na bezpečnosť inteligentného mesta

Riziko je potenciálna možnosť narušenia bezpečnosti systému, objektu alebo procesu. Najvšeobecnejším popisom rizika je súčin pravdepodobnosti, s akou sa nežiaduca udalosť stane (pravdepodobnosti, vyjadrenej neistotou) a dôsledku tejto udalosti. Je ho možné znižovať preventívnymi opatreniami a samotným uvedomením si rizika. To tiež znamená, že riziko môžeme vyjadriť aj ako podiel nebezpečenstva a preventívnych opatrení. Tieto vzťahy sú vyjadrené nasledovne (Šimák, 2006):

$$R = P \times D = \frac{nebezpečenstvo\ (ohrozenie)}{preventívne\ opatrenia\ (ochrana)}$$

Riziko kvantitatívne alebo kvalitatívne vyjadruje ohrozenie, je to stupeň alebo miera ohrozenia, ktorú vyjadruje pravdepodobnosť vzniku krízového javu a dôsledky tohto javu. (Šimák, 2006; Bezpečnostná rada SR 2017). Odhaľovanie rizík a predchádzanie rizikám, príprava preventívnych opatrení a postupov riešenia vlastných krízových situácií v podmienkach inteligentného mesta závisí od stratégie pre bezpečnosť a udržateľný rozvoj mesta, t. j. od existencie kvalitného plánu riadenia bezpečnosti, ktorý obsahuje postup ako vytvárať bezpečné inteligentné mesto a ako reagovať na krízové javy, ako aj od plánu obnovy dopadov krízových javov.

Významným prvkom ovplyvňujúcim bezpečnosť systémov je riziko a predstavuje „pravdepodobnosť vzniku poškodenia zdravia zamestnanca pri práci a stupeň možných následkov na zdraví“ (zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v znení neskorších predpisov).

Do roku 2017 podľa technickej normy Analýza rizika technických systémov bolo riziko definované ako „kombinácia početnosti alebo pravdepodobnosti výskytu a následku stanovenej nebezpečnej udalosti (pojem riziko vždy obsahuje dva prvky a to početnosť alebo pravdepodobnosť, s ktorou nastáva nebezpečná udalosť a následky nebezpečnej udalosti)“ (STN IEC 60300-3-9). Do roku 2019 podľa technickej normy Manažérske riziko bolo riziko definované ako „príležitosť, že sa stane niečo, čo bude mať vplyv na ciele; meria sa následkami alebo odhadom pravdepodobnosti“ (STN 01 0380).

V súčasnosti podľa technickej normy Manažérstvo rizika je riziko definované ako „účinkom neistoty zámerov“ (STN ISO 31000). Účinok je pritom chápaný ako kladná alebo záporná odchýlka od očakávania.

Riziko je možné definovať ako potencionálnu možnosť „narušenia bezpečnosti systému, objektu, technologického procesu alebo jeho súčasti. Je to pravdepodobnosť vzniku priemyselnej havárie a veľkosť jeho dôsledku. Pravdepodobnosť je vyjadrená štatisticky alebo ako frekvencia. Dôsledok sa skladá z dvoch súčastí a to následku a dopadu“(Hollá a kol., 2013).

Riziko má v porovnaní s nebezpečenstvom dynamický charakter, jeho vzťah k hodnotám, ktorých existenciu ohrozuje je priamy (riziko predstavuje možný negatívny dosah evolučného vývoja ľudského spoločenstva na životné prostredie, na vlastnú činnosť a samotnú existenciu na Zemi. Nebezpečenstvo má v porovnaní s rizikom len statický charakter a vyjadruje len potencionálnu negatívnu vlastnosť systému (vyjadruje len časť obsahu termínu riziko).

Riziko: je niečo nestále, neurčité, čo súvisí s priebehom javu a čo narušuje jeho účelové správanie; ide o pojem na označenie skutočnosti, že existuje potencionálna možnosť narušenia bezpečnosti; pri riziku ide o možnosť straty, neúspechu, škody; je kombinácia pravdepodobnosti, že nastane neželaná udalosť a následkov neželanej udalosti.

Riziko je možnosť nebezpečenstva, straty, zranenia alebo iných škodlivých dôsledkov. (Oxford Dictionary and Theasaurus);

Riziko je pravdepodobnosť, že nepriateľská organizácia využije spravodajský obsah daného komunikačného systému (Terminologický slovník pojmov spravodajských služieb USA);

Riziko je pravdepodobnosť, že sa stane udalosť, ktorá postihne plnenie pravdepodobnosti a rozsahu dôsledkov (terminológia austrálskej bezpečnostnej služby)

Vyspelé technologické procesy a intenzita priemyselnej činnosti spojené s veľkou hustotou obyvateľstva predstavujú zdroj rizík inteligentných miest, ktoré môžu prerásť do krízových javov.

Schéma č. 2: Urbanizácia ako zdroj rizika bezpečnosti inteligentných miest

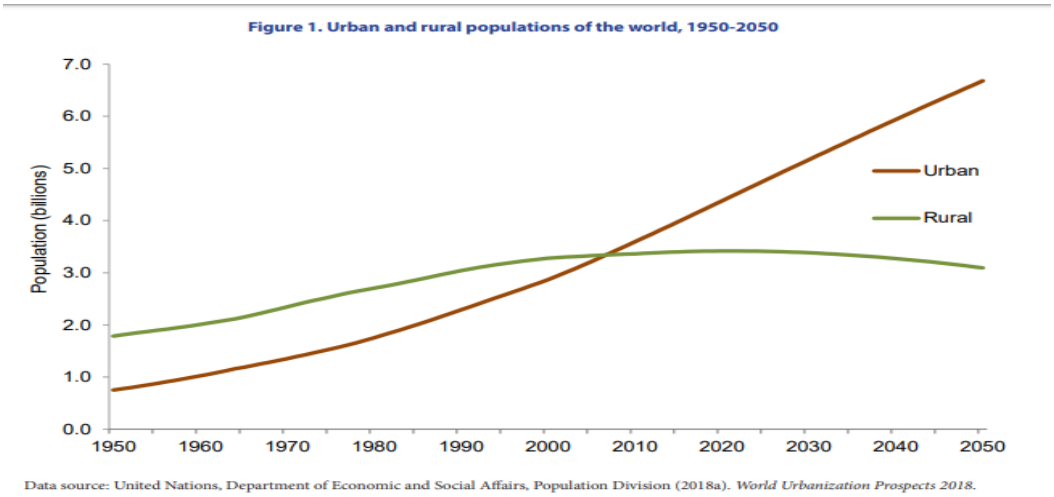

zdroj: United Nations. 2019. World Urbanization Prospects 2018. Highlights. Dostupné na: <https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-Highlights.pdf>

V roku 2015 žilo v mestských oblastiach 54 % z celkového svetového obyvateľstva. Naďalej sa očakáva, že percentuálny podiel svetovej populácie žijúcej v mestských oblastiach sa bude stále zvyšovať a to z 54 % v roku 2015 na 60 % v roku 2030 a na 66 % do roku 2050. Ide teda o významný fakt, ak berieme do úvahy, že do začiatku 20. storočia žil v mestskej oblasti iba jeden z desiatich ľudí. OSN odhaduje, že viac ako 90 % budúceho rastu mestskej populácie bude v krajinách s nízkymi a strednými príjmami. OSN do roku 2050 predpokladá globálny nárast emisií až o 80 % a nárast spotrebovanej energie o 75 %. Je teda podstatné využiť rýchlosť technologického pokroku a zakomponovanie užitočných technológií do koncepcie udržateľného rozvoja nielen miest, ale celkového rozvoja urbanizovaných oblastí, regiónov.

2.1 Riziká v rovine bezpečnosti v inteligentnom meste

Viac ako polovica svetovej populácie dnes žije v mestských oblastiach, bezpečné mesto je čoraz dôležitejšie pri zabezpečovaní bezpečného bývania a prosperity. Verejná bezpečnosť sa ukázala ako dôležitá funkcia pre samosprávy. Týka sa povinnosti a funkcie na zabezpečenie bezpečnosti svojich občanov, organizácií a inštitúciám proti ohrozeniu ich blahobytu, ako aj tradičných funkcií práva a poriadku. Krízové javy, ako napr. zločin, násilie a strach v mestách predstavujú významné výzvy pre rozvoj inteligentných miest. Základné zásady dobrej správy vecí verejných musia nájsť priamu aplikáciu v každej stratégii mestskej bezpečnosti zameranej na zníženie a prevenciu problémov, kriminality a neistoty, resp. krízových javov.

Riadenie inteligentného mesta zameraného na bezpečnosť jeho obyvateľov v podmienkach krízových javov sa sústreďuje najmä na:

- Odhalenie živelných, sociálnych, či technologických pohrôm, ako aj odhalenie zlyhania rôznych väzieb a tokov v ľudskom systéme.
- Predchádzanie pohrôm, pokiaľ je to možné.
- Odstránenie príčin vzniku závažných dopadov pohrôm alebo aspoň zníženie ich početnosti výskytov.
- Zmiernenie neprijateľných dopadov pohrôm preventívnymi opatreniami, pripravenosťou.
- Zabezpečenie obnovy územia po pohromách a naštartovanie ďalšieho rozvoja.

Živelné pohromy sú len jednou podskupinou mimoriadnych udalostí, ktoré môžu ohrozovať mestá a ich obyvateľov. Mimoriadnymi udalosťami sú aj havárie, katastrofy, teroristické útoky a ohrozenia verejného zdravia II. stupňa. Podľa Fedorova (2012) je cieľom bezpečného mesta znižovanie kriminality, mestského násilia a teroristických hrozieb a zrýchľovanie schopnosti reakcie na mimoriadne udalosti. Podľa Ristveja a Laciňáka (2018) je bezpečné mesto ako „mesto, ktoré integráciou technológie, a prírodného prostredia zefektívňuje procesy v oblasti bezpečnosti za účelom znižovať kriminalitu a teroristické hrozby, umožniť obyvateľom život v zdravom prostredí a jednoduchý prístup k zdravotnej starostlivosti a na dosiahnutia pripravenosti a rýchlej odozvy voči hroziacim alebo vzniknutým krízovým javom“.

Metodický proces analýzy rizík v meste, kde každý incident, súvisí s pravdepodobnosťou a dopadom, vytvorí zoznam udalostí, ktoré predstavujú pre mesto najväčšie riziko. Všetky tieto udalosti si však vyžadujú včasné a efektívne vykonanie príslušného pohotovostného plánu na zefektívnenie prevádzky mesta a zabezpečenie bezpečnosti svojich občanov.

Schéma č. 3: Spektrum rizikových situácií s vplyvom na bezpečnosť v inteligentnom meste

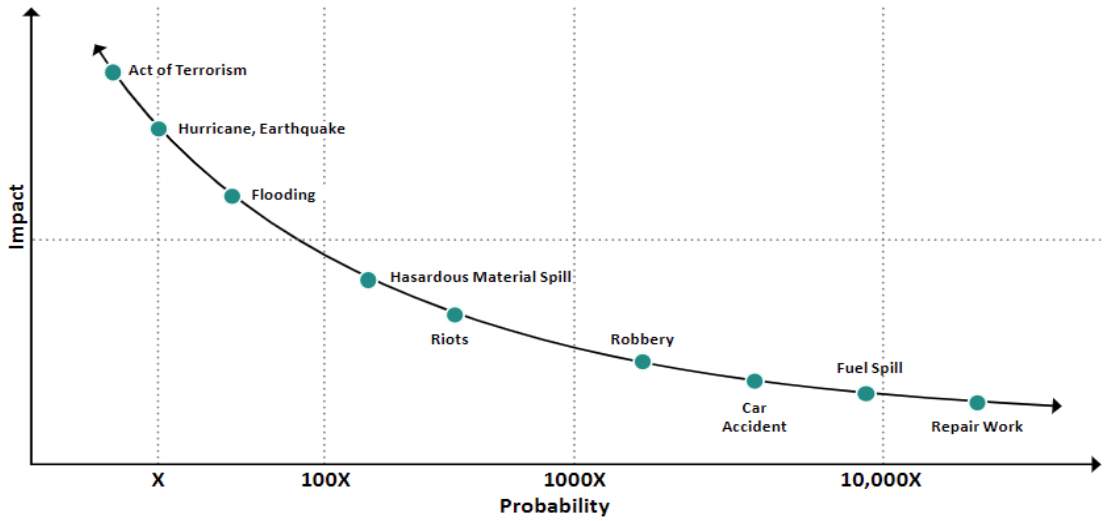

Figure 1: City's situation spectrum

zdroj: QOGNIFY. 2017. Making Cities Safer and Smarter. Dostupné na: <https://pdf.cliclap.com/?pdfile=https://www.qognify.com/wp-content/uploads/Actionable-Intelligence-for-cities_final.pdf&token=f7be2bd1-4d3f-43e0-85a9-ff61fa80d3f6&referrer=https://www.qognify.com/safe-smart-cities/>

V schéme 3 sa nachádza graf krízových situácií inteligentného mesta znázorňujúci pravdepodobnosť výskytu udalostí na ročnej úrovni v porovnaní s ich potenciálnym dopadom. V ľavom hornom rohu sú krízové a núdzové situácie, ako sú teroristické aktivity a prírodné katastrofy, ako napríklad hurikán. V grafe je pravdepodobnosť spojená s hurikánom x, t.j. pravdepodobnosť raz ročne. Nasledujú udalosti typu stredného dosahu, ako sú nepokoje, po ktorých nasledujú každodenné udalosti, ako sú napríklad dopravné nehody a opravy, kde pravdepodobnosť spojená s touto udalosťou je 10 000, t. j. tento typ podujatia sa deje 30-krát denne.

Cielené riadenie rizík spočíva v jeho rozdelení do kategórií, v ktorých sa príslušná časť rizika zaistí: (Procházková, 2016):

- Znížením časti rizika, t.j. preventívnymi opatreniami sa odvráti realizácia rizika

- Znížením časti rizika, t. j. účelovými preventívnymi opatreniami odozvy a pripravenosti (varovné systémy a iné opatrenia krízového riadenia) sa zníži alebo odvráti neprijateľný dopad pri realizácii rizika
- Zmiernením časti rizika,
- Pripravením rezervy na obnovu a záloh na zaistenie prežitia obyvateľov a prevádzky územia
- Pripravením plánu na nepredvídateľné situácie v prípade výskytu neriadených rizík alebo rizík príliš nákladných na elimináciu alebo ojedinelých.

2.2 Riziká v rovine bezpečnosti inteligentného mesta ako celku, t. j. v každom prvku inteligentného mesta

Doterajšie aplikácie konceptu inteligentného mesta vychádzajú z predpokladu, že všetky prelínajúce sa systémy fungujú bez problémov. Avšak informačné a komunikačné technológie nie sú bezchybné a môže dôjsť k zlyhaniu, a preto pri riadení inteligentného mesta je potrebné brať do úvahy (Procházková, 2016):

- prírodné katastrofy a technologické havárie tzv. vonkajšie, t. j. iného systému nachádzajúceho sa vnútri komunity,
- teroristické útoky, kriminálne činy alebo vojna,
- technologické havárie tzv. vnútorné, t. j. kritických prvkov, väzieb a tokov v systéme. Musíme zohľadniť vady materiálu v zariadeniach, starnutie materiálov v zariadeniach v dôsledku nedostatočnej údržby apod.,
- chyby alebo zlyhanie riadiaceho systému,
- ľudské chyby, resp. zlyhanie ľudského faktora v podobe organizačných havárií ako zlé rozhodnutia riadiacich pracovníkov a zlé spôsoby riadenia.

Predovšetkým treba zvažovať zlyhanie inteligentných technológií a mať pripravené postupy na ich prekonanie a obnovu spôsobom, ktorý nevyvolá kritické dopady na fungovanie mesta a ktorý nespôsobí veľké straty na ľudských životoch a ľudskom zdraví, alebo neschopnosť stabilizovať vzniknutú situáciu.

Zintenzívnenie automatizácie v inteligentných mestách vytvára priestor na zber, výmenu, spracovanie a uchovávanie údajov. S narastajúcim počtom digitálnych služieb je zároveň potrebné chrániť dostupnosť infraštruktúry, služieb, bezpečnosť a zdravie. Aktuálne mestám absentujú predpisy, ktoré sa vzťahujú na riadenie bezpečnosti implementovaných inteligentných aktív v meste. Zainteresované strany inteligentného mesta, ako sú občania, politici, poskytovatelia inteligentných riešení, samotné mestá, výrobcovia, predajcovia technológií nie sú nútení postupovať podľa štandardizovaných bezpečnostných požiadaviek inteligentného mesta s rôznymi špecifikáciami a normami.

Záver

Definovanie bezpečnosti inteligentného mesta by sa nemalo opierať o jeden prvok inteligentného mesta, ale malo by zohľadňovať vzájomné prepojenie všetkých prvkov inteligentného mesta pričom sa musia zohľadniť najmä otázky:

- ako využiť moderné technológie pre efektívne spravovanie inteligentných miest,
- aké sú kľúčové spôsoby riadenia (aj krízového) podporujúce rozvoj inteligentných miest,
- aké sú kľúčové technológie podporujúce rozvoj a bezpečnosť inteligentných miest,

- aké sú kľúčové sektory podporujúce rozvoj inteligentných miest,
- ako znížiť náklady na správu miest a pod.

Rozvoj inteligentných miest prináša veľa pozitívnych efektov, ale aj rizík, ktoré ohrozujú bezpečnosť v inteligentnom meste. Preto je potrebné tento koncept doplniť a tým zdokonaliť o nástroje pre núdzové a krízové riadenie a navrhnúť vhodnú metodiku hodnotenia pripravenosti inteligentných miest na predchádzanie krízovým javom a hodnotenia úrovne pripravenosti na vzniknuté krízové javy a tým zabezpečiť bezpečnosť obyvateľov na danom území.

V prípade rastu negatívnych udalostí, resp. krízových javov nielen pod vplyvom rozvoja inteligentných miest, je v súčasnosti nedostatočná úroveň riešenia otázky potreby ochrany života, zdravia človeka, majetku a životného prostredia zo strany orgánov krízového riadenia miest. Riadenie inteligentného mesta zameraného na udržateľný rozvoj mesta a bezpečnosť jeho obyvateľov v podmienkach krízových javov sa sústreďuje najmä na:

- Odhalenie živelných, sociálnych, či technologických pohrôm, ako aj odhalenie zlyhania rôznych väzieb a tokov v ľudskom systéme.
- Predchádzanie pohrôm, pokiaľ je to možné.
- Odstránenie príčin vzniku závažných dopadov pohrôm alebo aspoň zníženie ich početnosti výskytov.
- Zmiernenie neprijateľných dopadov pohrôm preventívnymi opatreniami, pripravenosťou.
- Zabezpečenie obnovy územia po pohromách a naštartovanie ďalšieho rozvoja.

Je dôležité, aby sa technológie novej generácie využívali na to, aby sa mestá stali bezpečnejšími predtým, ako sa stanú inteligentnými. Inteligentné mesto v podstate zahŕňa lepšiu infraštruktúru, modernizovanú verejnú dopravu, sebestačné a efektívne hospodárenie s energiou, vodou a odpadom a pod. V skutočnosti však všetky tieto investície musia byť financované nielen z verejných zdrojov, ktoré sú nedostatočné, ale aj zo súkromných zdrojov. Súkromný investor bude investovať len vtedy, keď bude mesto bezpečné. Bezpečné mesto samo o sebe je dlhodobo dôležitým parametrom dôvery investorov.

Vzťah medzi bezpečným a inteligentným mestom je potrebné chápať v dvoch rovinách. V rovine vnímania bezpečného mesta ako časti konceptu inteligentného mesta, t. j. bezpečnosti v inteligentnom meste sa vyskytujú predovšetkým bezpečnostné riziká. Avšak druhá rovina vzťahu bezpečného a inteligentného mesto sa charakterizuje ako samostatný, základný koncept, s ktorým je inteligentné mesto nutne prepojené a na ktorom môže stavať, t. j. bezpečnosť inteligentného mesta ako celku. V tejto druhej rovine vnímania bezpečného inteligentného mesta sa vyskytujú riziká použitia inteligentných riešení, resp. riziká prevádzky inteligentných miest. To znamená, že všetky systémy inteligentného mesta musia byť bezpečné a teda bezpečnosť sa skrýva v každom zo systémov a prvkov konceptu, nie je oddelená od ostatných systémov.

Zohľadňujúc riziká vplývajúce na bezpečnosť inteligentného mesta je nevyhnutné navrhnúť model riadenia rizík v inteligentnom meste, ktorý zohľadňuje rizikové faktory dlhodobej udržateľnosti konceptu inteligentného mesta. Zohľadňujú sa vonkajšie, ako aj vnútorné riziká a zároveň kontrolovateľné, ako aj nekontrolovateľné riziká.

Literatúra:

BSI. 2014. *Smart city - vocabulary*. <http://shop.bsigroup.com/upload/PASs/Free-Download/PAS180.pdf>

DAWES, S. S., PARDO, T. 2002. Building Collaborative Digital Government Systems: Systemic Constraints and Effective Practices. In *Mc Iver, William and Ahmed K. Elmagarmid, Advances in Digital Government: Technology, Human Factors, and Policy*. <https://www.researchgate.net/publication/226354806_Building_Collaborative_Digital_Government_Systems>

EURÓPSKA KOMISIA. *Smart Cities and Communities*. 2017. <http://ec.europa.eu/eip/smartcities/>

GIFFINGER. R. ET AL. 2007. Smart cities. Ranking of European medium-sized cities. Final report. <http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf>

GRAHAM, S., AURIGI, A. 1997. Virtual Cities, Social Polarization, and the Crisis in Urban Public Space. In *The Journal of Urban Technology*, 4, 19-52. <http://dx.doi.org/10.1080/10630739708724546>

HARRISON, C., DONNELLY, I. A. 2011. A theory of smart cities. In *Proceedings of the 55th Annual Meeting of the International Society for the Systems Sciences*. <http://journals.isss.org/index.php/proceedings55th/article/view/1703>

ITU-T FOCUS GROUP ON SMART SUSTAINABLE CITIES. 2014. *An overview of smart sustainable cities and the role of information and communication technologies*.

LACIŇÁK, M., RISTVEJ, J. 2018. Inteligentné mestá v Slovenskej republike a informačné požiadavky krízového manažmentu. In *Mladá veda*, č. 3, ročník 6., vydané v júni 2018. s. 38 – 47. ISSN 1339-3189

PARK, K. J. 2018. A Risk Management Model for Sustainable Smart City. In *International Journal of Advanced Science and Technology*. Vol.110 (2018), pp. 23-32. <http://dx.doi.org/10.14257/ijast.2018.110.03>

PROCHÁZKOVÁ, D., PROCHÁZKA, J. 2016. *Bezpečná smart cities.* <http://www.bezpecnostnimanagementvregionech.cz/sites/bezpecnostnimanagementvregionech.cz/files/prochazkova_prochazka_bezpecna_smart_cities.pdf>

RISTVEJ, J., LACIŇÁK, M. 2017. Smart City, Safety and Security. In *Procedia Engineering* 192: 522-527 · December 2017. <https://www.researchgate.net/publication/317832332_Smart_City_Safety_and_Security>

SMART CITY COUNCIL. Definitions and overviews. <https://smartcitiescouncil.com/smart-cities-information-center/definitions-and-overviews>

ŠIMÁK, L. 2006. *Manažment rizík*. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline. <http://fsi.uniza.sk/kkm/old/publikacie/mn_rizik.pdf>

UNITED NATIONS. 2019. *World Urbanization Prospects 2018. Highlights*. Dostupné na: <https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-Highlights.pdf>

QOGNIFY. 2017. *Making Cities Safer and Smarter*. Dostupné na: <https://pdf.cliclap.com/?pdfile=https://www.qognify.com/wp-content/uploads/Actionable-Intelligence-for-cities_final.pdf&token=f7be2bd1-4d3f-43e0-85a9-ff61fa80d3f6&referrer=https://www.qognify.com/safe-smart-cities/>

Technické normy: STN IEC 60300-3-9 (zrušená), STN 01 0380 (zrušená), STN ISO 31000

Zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v znení neskorších predpisov

ZÁNICKÁ HOLLÁ, K., RISTVEJ, J., ŠIMÁK, L. 2010. *Posudzovanie rizík priemyselných procesov.* Iura Edition, Bratislava, 2010, ISBN: 978-80-8078-344-0. <http://fbi.uniza.sk/kkm/files/publikacie/Posudzovanie_rizik_priemyselnych_procesov.pdf>

Keywords: risk, security, crisis, smart city

Summary

The paper discusses the relationship between a safe and smart city and the categorization of risks that may affect the safety of the smart city as a whole, as well as its individual elements. At the level of security in an intelligent city, security risks are mainly analysed. At the level of security of the smart city as a whole, the risks of using smart solutions, resp. the risks of operating smart places. The risk analysis thus forms the basis for smart urban risk management in the form of a concrete strategy or concept of urban development with a focus on improving the quality of life of citizens. The outcome of the paper is that the smart city risk management model should take into account and respond effectively to the different risk factors that occur at each stage of smart city development.

It is important that new generation technologies are used to make cities safer before they become smart. The smart city basically includes better infrastructure, modernized public transport, self-sufficient and efficient energy, water and waste management, etc. In fact, however, all these investments must be financed not only from public sources that are insufficient, but also from private sources. A private investor will only invest when the city is safe. A safe city in itself has long been an important parameter of investor confidence.

The relationship between a safe and an intelligent city must be understood on two levels. At the level of perception of a safe city as a part of the concept of an intelligent city, ie safety in an intelligent city, there are mainly safety risks. However, the second level of the relationship between a safe and smart city is characterized as a separate, basic concept with which the smart city is necessarily linked and on which it can build, i. e. the safety of the smart city as a whole. At this second level of perception of a safe smart city, there are risks of using smart solutions, resp. the risks of operating smart places. This means that all intelligent city systems must be safe and hence security is hidden in each of the systems and concept elements, not separate from other systems.

Taking into account the risks to the security of the smart city, it is essential to design a risk management model in the smart city that takes into account the risk factors for the long-term sustainability of the smart city concept. Both external and internal risks and both controllable and uncontrollable risks are taken into account.

RNDr. Michaela Kollarová
Katedra krízového manažmentu
Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Žilinská univerzita v Žiline
e-mail: michaela.kollarova@vicepremier.gov.sk

Recenzenti:

pplk. doc. RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.; Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD.

Juraj Kulik

Rozsah zákonného splnomocnenia subjektov internej kontroly spravodajských služieb

Anotácia: Autor sa v článku venuje problematike výkonu vnútornej kontroly spravodajských službách. V článku sa autor venuje jednotlivým prvkom systému subjektov vnútornej kontroly a rozsahu ich vecnej pôsobnosti. V kontexte rozsahu tohto systému autor polemizuje s názormi iných autorov, ktorí medzi subjekty vnútornej kontroly generálne zaraďujú aj orgán vnútornej inšpekcie majúci postavenie orgánu činného v trestnom konaní a orgán vnútornej bezpečnosti vykonávajúci bezpečnostné previerky personálu spravodajskej služby. V závere článku autor na základe analýzy vybraných štatistických údajov uvádza odporúčania pre aplikačnú prax.

Kľúčové slová: spravodajská služba, vnútorná kontrola, nadriadený, finančná kontrola, vnútorný audit, štátny odborný dozor, whistleblowing

Úvod do problematiky

Kontrola spravodajských služieb je bez akýchkoľvek pochybností imanentnou súčasťou fungovania tejto zložky bezpečnostného systému v demokratickom a právnom štáte, ktorého jedným zo základných princípov je trojdelenie moci v zmysle klasického rozdelenia verejnej moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu moc podľa Barona de Montesquieu v jeho diele Duch zákonov. Spravodajské služby ako prvok patriaci do štruktúry exekutívnej moci totižto disponujú takými právomocami a nástrojmi, ktorými môžu v prípade ich disproporčného využívania alebo dokonca zneužitia, zasahovať nielen do práv a právom chránených záujmov občanov, ale aj diskreditovať či zastrašovať politickú opozíciu. Keďže výkonom spravodajskej činnosti dochádza spravidla takmer vždy k zásahu do súkromia jednotlivca, je pre záruku dostatočnej úrovne ochrany práv a právom chránených záujmov osôb, voči ktorým je výkon spravodajskej činnosti zameraný, dôležitá práve kontrola nad takouto činnosťou. Kontrola spravodajských služieb zákonodarnou mocou a súdnou mocou je reflexiou zásady rovnováhy mocí prejavujúci sa v systéme brzd a rovnováh. Zákonodarná moc brzdí exekutívnu moc tvorbou práva – svojou normotvorbou vymedzuje limity pre výkonnú moc a súdna moc v rámci inštitútu správneho súdnictva preskúmava zákonnosť individuálnych právnych aktov a vo vymedzenom rozsahu aplikáciu niektorých právomocí, osobitne tých majúcich invazívny charakter voči jednotlivcovi, podmieňuje udelením predchádzajúceho súdneho súhlasu, čo na druhej strane v súčasnosti spôsobuje akúsi „juridizáciu“ bezpečnostnej činnosti, vrátane tej spravodajskej. Efektívny výkon kontroly preto na jednej strane predstavuje prevenciu pred možnosťou zneužitia spravodajskej služby, na druhej strane predstavuje jeden z nástrojov zachovania legitimity a legality vykonávanej spravodajskej činnosti, čo je nevyhnutný predpoklad na ďalšie zákonom aprobované použitie spravodajských informácií.

V neposlednom rade práve efektívnosť internej ako aj externej kontroly je významným faktorom ovplyvňujúcim dôveru spoločnosti v spravodajské služby a ich akceptáciu ako štandardného štátneho orgánu, ktorý je zriadený práve pre zabezpečenie bezpečnosti nielen štátnych občanov, ale aj ostatných osôb nachádzajúcim sa na území daného štátu.

Na činnosť spravodajských služieb sa rovnako ako na činnosť iných štátnych orgánov Slovenskej republiky vzťahuje ústavná zásada legality[1] a na rozdiel od fyzických osôb a právnických osôb môžu konať len to, či im ukladá zákon. Ak teda sú spravodajské služby viazané týmto ústavným imperatívom, je vôbec potrebné, aby boli v demokratických

[1] Čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky - „*Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon*“.

a právnych štátoch kontrolované, či nedošlo z ich strany k porušeniu tohto ústavného princípu a nekonali v rozpore so zákonom?

Spravodajské služby nie sú akýmsi automatizovaným systémom zberu a vyhodnocovania informácií, ktorý by sa automaticky zablokoval v prípade, ak by hrozilo vybočenie zo zákonného rámca jeho fungovania a aktívne by takémuto nežiadúcemu stavu preventívnym spôsobom zabránilo. Spravodajské služby sú rovnako ako iné štátne orgány tvorené personálnym substrátom, ktorý reálne plní úlohy v rozsahu ich vecnej pôsobnosti a od ktorého konania alebo aj nekonania sa v konkrétnych prípadoch priamo posudzuje zákonnosť či nezákonnosť postupu samotnej spravodajskej služby. Pravdepodobne aj to je jeden z dôvodov, prečo príslušníci spravodajskej služby vo svojej služobnej prísahe sľubujú, že sa budú riadiť ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi a ďalšími všeobecne záväznými právnymi predpismi, pričom zloženie služobnej prísahy má konštitutívne účinky vo vzťahu k vzniku služobného pomeru príslušníka spravodajskej služby. Ak by osoba prijímaná do služobného pomeru odmietla zložiť túto prísahu alebo ju zložila s výhradou, k vzniku služobného pomeru by nedošlo.[2] Služobná prísaha totiž nie je iba prázdnou proklamáciou určenou k obradným efektom ceremoniálu slávnostného prijatia občana do bezpečnostnej zložky štátu, ale skutočným potvrdením záväzku príkladne rešpektovať zákony štátu nielen počas výkonu štátnej služby, ale aj mimo neho.[3] Obdobná generálna zákonná formulácia právnej povinnosti, od ktorej sa majú odvodzovať ďalšie konkrétne činnosti a úkony, je ustanovená aj pre samotné spravodajské služby. Na Slovenskú informačnú službu (ďalej len „SIS“) ako aj na Vojenské spravodajstvo (ďalej len „VS“) sa vzťahuje zákonný imperatív riadiť sa vo svojej činnosti ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi a ostatnými všeobecne záväznými právnymi predpismi.[4] Túto právnu doktrínu môžu samotné spravodajské služby objektívne dodržať len vtedy, ak sa stane vlastným pravidlom tých osôb, ktoré tieto bezpečnostné orgány tvoria.

Príkladov, kedy došlo k excesu z tohto ústavného a zákonného imperatívu, je mnoho a nastali aj vo vyspelých európskych demokraciách, ktorých právne regulácie fungovania a kontroly činnosti spravodajských služieb sú považované za vzorové. Ako príklad možno uviesť informáciu uvedenú v správe holandského nezávislého výboru pre spravodajské služby CTIVD[5] zo začiatku septembra 2019, v ktorej naznačil nejasnosti v odpočúvaniach, ktoré vykonali holandské spravodajské služby. CTIVD sa zameral najmä na problémy, ktoré má civilná spravodajská služba AIVD a vojenská spravodajská služba MIVD pri monitorovaní komunikácie pomocou satelitov alebo medzinárodných káblov. Podľa tohto výboru sú technici spravodajských služieb málo informovaní o novom zákone regulujúcom podmienky odpočúvania, ktorý vstúpil do platnosti v roku 2018 a nedostatočne dodržiavajú príkazy nadriadených. Výbor zároveň poukázal na nedostatočné filtrovanie satelitnej komunikácie a odposluchov, čo má za následok neopodstatnené a zbytočné monitorovanie komunikácie osôb, ktoré nepredstavujú bezpečnostné riziko.[6]

Podozrenia zo zneužívania spravodajských služieb alebo zneužívania finančných prostriedkov vyčlenených spravodajskej službe zo štátneho rozpočtu alebo iného majetku štátu na osobný prospech jednotlivca či skupiny osôb sa nevyhli ani Slovensku ani Českej republike. Predovšetkým ide o podozrenia o nezákonnej činnosti skupiny príslušníkov SIS a jej

---

[2] § 17 ods. 2 zákona č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, § 132 ods. 1 zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[3] Porovnaj napr. rozsudok NS SR sp. zn. 4 Sž 118/02 z 26. novembra 2002.

[4] § 1 ods. 2 zákona NR SR č. 46/1993 Z. z. o Slovenskej informačnej službe, § 1 ods. 2 zákona NR SR č. 198/1994 Z. z. o Vojenskom spravodajstve.

[5] Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (The Review Committee on the Intelligence and Security Services).

[6] Dostupné na https://www.intelligenceonline.com/government-intelligence/2019/09/18/intelligence-services-criticized-for-poorly-targeted-interceptions,108373075-art.

zneužívaní voči politickým oponentom vtedajšej vládnej garnitúry a o defraudovaní rozpočtových prostriedkov za účelom získania osobného prospechu v 90-tych rokoch 20. storočia, z ktorých niektoré rezonujú v spoločnosti až do dnešných dní.[7] Len v nedávnej minulosti sa objavilo niekoľko podozrení zo zneužitia prostriedkov inak slúžiacich na utajený zber informácií v rámci výkonu spravodajsko-operatívnej činnosti voči subjektu spravodajského záujmu a podozrenia z nezákonného nakladania s finančnými prostriedkami či hnuteľným a nehnuteľným majetkom štátu v správe spravodajskej služby.[8]

Kontrolné mechanizmy uplatňované v spravodajských službách sú veľmi rôznorodé, neexistuje jednotný univerzálny model kontroly spravodajských služieb. Kontrolný mechanizmus je determinovaný historickými, ústavnoprávnymi a spoločensko-politickými podmienkami krajiny. Vo všeobecnosti možno povedať, že najdôležitejším účelom kontroly ako takej je najmä zabezpečenie riadneho, efektívneho a zákonného fungovania spravodajských služieb a zabezpečenie ochrany pred jej zneužitím a tiež pred zneužitím prostriedkov, ktoré má spravodajská služba k dispozícii podľa právneho poriadku tej ktorej krajiny. Okrem externej kontroly spravodajských služieb, ktorá je vykonávaná niekoľkými orgánmi exekutívnej, parlamentnej ako aj súdnej moci, majú svoje nezastupiteľné a nenahraditeľné miesto v systéme kontroly aj subjekty vykonávajúce vnútornú kontrolu v spravodajských službách. Na rozdiel od subjektov externej kontroly majú totižto subjekty vnútornej kontroly oprávnenie na oboznamovanie sa s informáciami súvisiacimi s predmetom kontroly vo väčšom rozsahu. V komparácii s výkonom externej kontroly prístup k detailným informáciám preskúmavaným v rámci vnútornej kontroly nie je v kontradikcii s potrebou utajovania činnosti ani s ochranou spravodajského záujmu. Práve naopak, výkon dôkladnej vnútornej kontroly môže byť významným faktorom na zvyšovanie úrovne dôvery spoločnosti v spravodajské štruktúry, osobitne v prípadoch krajín postsovietskeho bloku či posttotalitných štátoch, a to najmä v dôsledku reminiscencie z minulosti, keď boli spravodajské služby zneužívané na boj proti triednemu nepriateľovi a prenasledovanie vlastných občanov, ktorí boli pre vtedajší totalitný režim z rôznych dôvodov nepohodlní. V rámci výkonu vnútornej kontroly totiž možno eliminovať riziká súvisiace s výkonom spravodajských i nespravodajských úloh, ktoré by v opačnom prípade mohli byť v priebehu externej kontroly vyhodnotené za rozporné so zákonom. Osobitne výkon internej kontroly je dôležitý vnímať aj z perspektívy manažmentu, ktorý výkon kontroly definuje ako jednu zo základných manažérskych funkcií[9] majúcich integrovaný a univerzálny charakter prejavujúcich sa v akýchkoľvek procesoch riadenia, vrátane procesu manažérstva bezpečnosti, v rámci cyklického charakteru ktorého tvorí jednu z jeho troch fáz, a to fázu hodnotiacu.[10] Kontrola (*controlling*) môže byť uskutočňovaná počas celej realizačnej (výkonnej) fázy – v tomto prípade ide o priebežnú kontrolu – ako aj na konci výkonnej fázy, kedy slúži na celkové porovnávanie výsledku práce s určeným cieľom a úlohami.[11] Kontrola

[7] Ide o prípady verejne známe ako kauzy Triptych, Sabotáž, Legalizanti, Kauza Gejza V., Nezbavenia mlčanlivosti, Firmy, Vyraďovania zbraní, Strata odpočúvacieho zariadenia, Nezákonného vypočúvania príslušníkov SIS, Únos a Vražda Róberta Remiáša.

[8] Ide napr. o prípady verejne známe ako kauzy Tunelovanie Vojenskej spravodajskej služby, Odpočúvanie novinárov a ďalších civilných osôb Vojenským spravodajstvom, Zneužitie Vojenského spravodajstva (šlo o prípad sledovania manželky vtedajšieho predsedu vlády Českej republiky Petra Nečasa a dvoch zamestnancov Úradu vlády Českej republiky českým Vojenským spravodajstvom) a podozrenie z opakovaného porušovania vnútorných predpisov pri vykonávaní, evidovaní a účtovaní spravodajskej činnosti a nedostatky pri riadení spravodajskej činnosti v Úrade pre zahraničné styky a informácie, na základe čoho orgány činné v trestnom konaní vyšetrujú podozrenie zo spáchania trestného činu podvodu a zneužitia právomoci verejného činiteľa.

[9] Ďalšími manažérskymi funkciami sú plánovanie (*planning*), organizovanie (*organizing)*, personálne zaistenie (*staffing*) a vedenie ľudí (*leading*).

[10] Prvými dvoma fázami alebo etapami procesu manažérstva bezpečnosti je fáza (etapa) prípravná, ktorej jadrom je plánovanie a organizovanie v rámci prípravného (predbežného) riadenia a fáza realizačná (výkonná), ktorej jadrom je vedenie ľudí v rámci riadenia v užšom slova zmysle (priebežné riadenie).

[11] Belan, Ľ. *Bezpečnostný manažment. Manažérstvo bezpečnosti*. Žilina: EDIS, 2015, str. 25 -26.

finalizuje celkový proces manažmentu a je úzko spojená s plánovaním, rozhodovaním a organizovaním. Bez hodnotenia a kontroly dosahovaných výsledkov totižto nie je možné posúdiť účinnosť a úspešnosť manažérskych funkcií uskutočňovaných v rámci akejkoľvek organizácie vrátane spravodajských služieb. V podstate ide o porovnanie kvantity a kvality stanovených zámerov (cieľov, plánov, noriem, štandardov, kritérií) s dosiahnutými výsledkami a kritickým zhodnotením zistiť skutočný stav (realitu) a jeho porovnaním následne určiť, či sa dosiahla zhoda vo vývoji kontrolovanej reality voči špecifikovaným požiadavkám kreujúcim žiadúci stav. Poslaním kontroly je teda včas a hospodárne zistiť odchýlky predstavujúce rozdiely medzi zámerom a jeho realizáciou, ktoré môžu byť pozitívne alebo negatívne, ich rozbor a na základe toho prijatie záverov a ich uplatnenie. Proces kontroly pozostáva zo zberu, vyhodnocovania a porovnávania informácií o skutočnom stave veci s plánovanými cieľmi, ktoré spätnou väzbou umožňuje napravovať chybné, či nedostatočné plnenie úloh a určiť, v čom možno zlepšiť nielen samotný predmet kontroly a korigovať celý proces manažmentu.[12] Systém internej kontroly v podmienkach spravodajských služieb tvorí niekoľko kontrolných subjektov, a to nadriadený, orgán vnútornej kontroly, orgán finančnej kontroly, vnútorný audítor, štátny odborný dozor a whistleblowing. Niektorí autori medzi subjekty vnútornej kontroly generálne zaraďujú tiež vnútornú inšpekciu a tiež osobitné pracovisko vykonávajúce bezpečnostné previerky príslušníkov, zamestnancov a uchádzačov o prijatie do služobného alebo pracovného pomeru k spravodajskej službe (ďalej len „pracovisko personálnej bezpečnosti“).[13] S týmto názorom sa z nižšie uvedených dôvodov nestotožňujem.

Nadriadený

Za najelementárnejší subjekt internej kontroly možno považovať nadriadeného na každom stupni riadenia, a to nielen z hľadiska manažmentu, ale aj z pohľadu platnej zákonnej úpravy, podľa ktorej je nadriadený tým subjektom, ktorý organizuje, kontroluje a hodnotí výkon služobných úloh svojich podriadených a dodržiavanie služobnej disciplíny,[14] pričom svoju kontrolnú činnosť je oprávnený vykonávať v rozsahu zverenej disciplinárnej a personálnej právomoci. Kontrolu môže nadriadený vykonávať osobne alebo prostredníctvom poverenej osoby alebo kontrolnej skupiny. Ak nadriadený vykonáva kontrolu prostredníctvom inej osoby alebo kontrolnej skupiny, pred začatím kontroly vydá tejto osobe alebo kontrolnej skupine písomné poverenie na vykonanie kontroly, v ktorom zároveň určí jej rozsah.[15] Toto poverenie obsahuje spravidla obsahuje identifikačné údaje osôb poverených vykonaním kontroly, predmet kontroly, kontrolované obdobie, označenie kontrolovaného subjektu, dátum začatia vykonávania kontroly a podpis nadriadeného, ktorý toto poverenie vydal.

---

[12] Tamtiež, str. 30.

[13] Napr. podľa L. Pokorného medzi vnútorné orgány spravodajských služieb vykonávajúcich vnútornú kontrolu patria aj orgány inšpekcie aj v prípade, ak je inšpekcia orgánom činným v trestnom konaní v právnom postavení policajného orgánu v trestnom konaní vo veciach trestných činov príslušníkov služby. Do sústavy orgánov vykonávajúcich vnútornú kontrolu zaraďuje aj orgány vnútornej bezpečnosti vykonávajúce zisťovanie eventuálnych bezpečnostných rizík a vykonávanie bezpečnostného konania u príslušníkov, zamestnancov a uchádzačov o prijatie (tzn. konanie vo veciach bezpečnostných previerok tohto okruhu osôb). Pozri Pokorný, L. *Zpravodajské služby.* Praha: Auditorium, 2012, str. 96.

[14] Služobná disciplína príslušníkov SIS spočíva v dôslednom plnení povinností ustanovených ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi, ďalšími všeobecne záväznými právnymi predpismi, služobnou prísahou, rozkazmi, nariadeniami, príkazmi a pokynmi nadriadených, s ktorými bol riadne oboznámený. Služobná disciplína príslušníkov VS je povinnosť dodržiavať Ústavu Slovenskej republiky, ústavné zákony, právne záväzné akty Európskej únie, zákony, ostatné všeobecne záväzné právne predpisy, vojenskú prísahu, vojenské rozkazy, nariadenia, príkazy a pokyny veliteľov, Etický kódex profesionálneho vojaka, vojenské predpisy, služobné predpisy a ostatné interné predpisy, s ktorými bol riadne oboznámený.

[15] V rámci kontrolnej činnosti realizovanej na úrovni organizačných útvarov SIS bolo v roku 2013 vykonaných viac ako 200 kontrolných preverovaní.

Za osobitný druh kontroly vykonávanej zo strany nadriadeného možno považovať spracúvanie služobného hodnotenia a priebežného hodnotenia príslušníka spravodajskej služby. Služobné hodnotenie je základným podkladom na rozhodovanie vo veciach služobného pomeru, ktoré vypracúva nadriadený a ktoré obsahuje hodnotiacu časť a závery. Počas spracúvania služobného hodnotenia nadriadený kontroluje tiež splnenie povinností a služobných úloh uložených v predchádzajúcom služobnom hodnotenie a tieto svoje zistenia uvedie v hodnotiacej časti spracúvaného služobného hodnotenia. V závere služobného hodnotenia môže nadriadený uložiť hodnotenej osobe povinnosti alebo služobné úlohy, ktoré má táto osoba plniť až do spracovania nasledujúceho služobného hodnotenia, ktoré sa spracúva po uplynutí lehoty určenej v internej normatívnej inštrukcii. Na účely zhromažďovania podkladov potrebných na spracovanie služobného hodnotenia právna úprava regulujúcu služobný pomer príslušníkov spravodajskej služby[16] dáva nadriadenému právnu možnosť vykonať priebežné hodnotenie podriadeného príslušníka, ktoré sa vykonáva formou pohovoru. Obsahom pohovoru je kontrola plnenia záverov schváleného služobného hodnotenia porovnávaním dosiahnutých výsledkov služobnej činnosti s povinnosťami a služobnými úlohami uloženými v záveroch tohto hodnotenia. Priebežné hodnotenie možno vykonávať podľa potreby za obdobie od schválenia služobného hodnotenia alebo od spracovania predchádzajúceho priebežného hodnotenia.[17] Z vykonaného pohovoru sa musí vždy vyhotoviť písomný záznam s uvedením obsahu a priebehu pohovoru a vyjadrení hodnotenej osoby, ktoré nadriadený uschováva u seba.

Orgán vnútornej kontroly

Okrem nadriadeného, ktorý vykonáva kontrolu ako jednu zo svojich manažérskych funkcií, je možné kontrolu vykonávať aj inými subjektmi. Medzi subjekty internej kontroly patria aj orgány vnútornej kontroly, ktorých aj v takých organizáciách, akými sú spravodajské služby, môže byť hneď niekoľko. Ich množstvo a rozsah kompetencií je determinované druhovou a typovou rozmanitosťou úloh, ktoré spravodajskej službe ustanovujú jednotlivé pramene práva. Okrem centrálneho orgán vnútornej kontroly, ktorý má generálnu pôsobnosť vykonávať vnútornú kontrolu v celej spravodajskej službe, preto môže v organizačnej štruktúre spravodajskej služby existovať niekoľko ďalších orgánov vnútornej kontroly, ktorých kontrolná pôsobnosť je odvodzovaná od ich vecnej prierezovej pôsobnosti spravodajskej služby. Kontrolná pôsobnosť týchto orgánov je teda odvodzovaná a zároveň limitovaná problematikou, ktorej vecným gestorom sú alebo výkon ktorej metodicky usmerňujú aj v iných organizačných zložkách spravodajskej služby. Ako príklad možno spomenúť problematiku správy registratúry, fyzickej a objektovej bezpečnosti či administratívnej bezpečnosti.

Poslaním vnútornej kontroly je zistiť objektívny stav kontrolovaných skutočností a ich súlad so všeobecne záväznými právnymi predpismi a internými predpismi a príčiny zistených nedostatkov a škodlivé následky zistených nedostatkov. Dôležitou súčasťou vnútornej kontroly je tiež kontrola plnenia opatrení uložených orgánom kontroly kontrolovanému subjektu s cieľom odstránenia zistených nedostatkov. Vzhľadom na absenciu osobitnej právnej úpravy pri výkone vnútornej kontroly v spravodajských službách sa postupuje *per analogiam* podľa všeobecne záväzného právneho predpisu o kontrole v štátnej správe,[18] pričom s cieľom zabezpečenia jednotného postupu sú práva a povinnosti kontrolného orgánu ako aj kontrolovaného subjektu predmetom internej právnej úpravy.

[16] Zákon č. 73/1998 Z. z. v znení neskorších predpisov, zákon č. 281/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov.
[17] MEZEI, J., ŠIMONOVÁ, J., NOCIAR, J., DINIČ, J., FUFAĽ, I. *Štátna služba a služobný pomer príslušníkov Policajného zboru.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, str. 267.
[18] Zákon č. 10/1996 Z. z. o kontrole v štátnej správe v znení neskorších predpisov.

Kontrolné orgány vykonávajú vnútornú kontrolu na základe písomného poverenia na vykonanie kontroly a v jeho rozsahu. Toto poverenie obsahuje spravidla obsahuje identifikačné údaje osôb poverených vykonaním kontroly, predmet kontroly, kontrolované obdobie, označenie kontrolovaného subjektu, dátum začatia vykonávania kontroly a podpis riaditeľa spravodajskej služby, ktorý toto poverenie vydal. Ak je to odôvodnené osobitnou povahou kontroly, na jej vykonanie môže orgán kontroly prizvať aj inú osobu.

Finančná kontrola

Finančnou kontrolou sa rozumie súhrn činností zabezpečujúcich overovanie hospodárnosti, efektívnosti, účinnosti a účelnosti finančných operácií[19] alebo ich častí pred ich uskutočnením, v ich priebehu a až do ich konečného vysporiadania, zúčtovania, dosiahnutia a udržania výsledkov a cieľov finančných operácií alebo ich častí.[20] Finančná kontrola sa vykonáva ako základná finančná kontrola, administratívna finančná kontrola alebo ako finančná kontrola na mieste. Za vykonanie finančnej kontroly zodpovedá riaditeľ spravodajskej služby. Jej cieľom je zabezpečiť najmä

a) dodržiavanie hospodárnosti, efektívnosti, účinnosti a účelnosti pri hospodárení s verejnými financiami a realizácii finančnej operácie alebo jej časti,
b) dodržiavanie rozpočtu orgánu verejnej správy,
c) dodržiavanie uzatvorených zmlúv orgánom verejnej správy,
d) dodržiavanie podmienok na poskytnutie a použitie verejných financií,
e) správnosť a preukázateľnosť vykonávania finančnej operácie alebo jej časti, spoľahlivosť výkazníctva,
f) ochranu majetku v správe spravodajskej služby,
g) predchádzanie podvodom, nezrovnalostiam a korupcii,
h) overovanie splnenia prijatých opatrení k nedostatkom zisteným administratívnou finančnou kontrolou alebo finančnou kontrolou na mieste,
i) overovanie ďalších skutočností súvisiacich s finančnou operáciou alebo jej časťou a finančným riadením.

Základná finančná kontrola

Základnou finančnou kontrolou sa overuje so zameraním na hospodárnosť, efektívnosť, účinnosť a účelnosť použitia verejných financií, či je finančná operácia alebo jej časť v súlade s týmito kritériami:
a) schválený rozpočet spravodajskej služby,
b) rozpočet spravodajskej služby na dva nasledujúce rozpočtové roky, ak financovanie finančnej operácie alebo jej časti neskončí v príslušnom rozpočtovom roku a ide o realizáciu verejného obstarávania,
c) ustanovenia osobitných predpisov alebo medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná, a na základe ktorých sa SR poskytujú finančné prostriedky zo zahraničia,[21]

---

[19] Podľa § 2 písm. d) zákona č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov sa finančnou operáciou alebo jej časťou rozumie príjem, poskytnutie alebo použitie verejných financií, právny úkon alebo iný úkon majetkovej povahy.
[20] § 2 písm. b) zákona č. 357/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov.
[21] Napríklad zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ, Euratom) č. 966/2012 z 25. októbra 2012 o rozpočtových pravidlách, ktoré sa vzťahujú na všeobecný rozpočet Únie, a zrušení nariadenia Rady (ES, Euratom) č. 1605/2002 (Ú. v. EÚ L 298, 26. 10. 2012) v platnom znení, nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1303/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa stanovujú spoločné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde, Kohéznom fonde, Európskom

d) zmluvy uzatvorené spravodajskou službou,
e) rozhodnutia vydané na základe osobitných predpisov,[22]
f) vnútorné normatívne inštrukcie alebo
g) iné podmienky poskytnutia finančných prostriedkov.[16]

Základnú finančnú kontrolu vykonáva určená osoba[23] a osoba zodpovedná za rozpočet, obstarávanie, správu majetku štátu alebo za iné odborné činnosti podľa povahy finančnej operácie alebo jej časti podľa rozhodnutia riaditeľa spravodajskej služby. Vykonanie základnej finančnej kontroly sa potvrdzuje na doklade súvisiacom s finančnou operáciou alebo jej časťou[24] uvedením mena, priezviska a podpisu osoby vykonávajúcej základnú finančnú kontrolu, dátumu vykonania základnej finančnej kontroly a uvedením vyjadrenia, či
a) finančnú operáciu alebo jej časť možno vykonať alebo nemožno vykonať,
b) vo finančnej operácii alebo jej časti možno pokračovať alebo nemožno pokračovať alebo
c) poskytnuté plnenie treba vymáhať alebo poskytnuté plnenie nie je potrebné vymáhať, ak sa finančná operácia alebo jej časť už vykonala.

Administratívna finančná kontrola

Spravodajská služba je povinná vykonávať administratívnu finančnú kontrolu súladu každej finančnej operácie alebo jej časti s rovnakými kritériami, aké sú posudzované v rámci výkonu základnej finančnej kontroly, ak poskytne verejné financie inej osobe alebo poskytla verejné financie inej osobe, alebo ak sa poskytujú v súlade s osobitným predpisom.[25] Administratívnu finančnú kontrolu vykonáva určená osoba[26] a osoba zodpovedná za rozpočet, obstarávanie, správu majetku štátu alebo za iné odborné činnosti podľa povahy finančnej operácie alebo jej časti podľa rozhodnutia riaditeľa spravodajskej služby.

Finančná kontrola na mieste

Finančnú operáciu alebo jej časť je spravodajská služba oprávnená overovať aj finančnou kontrolou na mieste. Cieľom finančnej kontroly na mieste je získavať dôkazy, preverovať a zisťovať skutočnosti, ktoré považuje za potrebné na účely overenia jej súladu s rovnakými kritériami, aké sú posudzované v rámci výkonu základnej finančnej kontroly.

V takomto prípade je spravodajská služba oprávnená vykonávať finančnú kontrolu na mieste v
a) jej organizačných útvaroch,
b) právnickej osobe v jej zriaďovateľskej pôsobnosti alebo zakladateľskej pôsobnosti alebo v právnickej osobe, v ktorej spravodajská služba vykonáva akcionárske práva alebo práva vyplývajúce z vlastníctva majetkových podielov alebo ktorú spravuje,
c) právnickej osobe, prostredníctvom ktorej sa poskytujú verejné financie z jej rozpočtu,

---

poľnohospodárskom fonde pre rozvoj vidieka a Európskom námornom a rybárskom fonde a ktorým sa stanovujú všeobecné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde, Kohéznom fonde a Európskom námornom a rybárskom fonde a ktorým sa zrušuje nariadenie Rady (ES) č. 1083/2006 (Ú. v. EÚ L 347, 20. 12. 2013).

[22] Napríklad zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov, zákon č. 292/2014 Z. z. o príspevku poskytovanom z európskych štrukturálnych a investičných fondov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[23] Napríklad nadriadený na každom stupni riadenia v rozsahu svojej pôsobnosti.

[24] Napr. účtovný doklad.

[25] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1299/2013 zo 17. decembra 2013 o osobitných ustanoveniach na podporu cieľa Európska územná spolupráca z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (Ú. v. EÚ L 347, 20. 12. 2013).

[26] Napríklad nadriadený na každom stupni riadenia v rozsahu svojej pôsobnosti.

prostredníctvom ktorej sa poskytujú verejné financie, za ktoré zodpovedá orgán verejnej správy, alebo prostredníctvom ktorej sa poskytujú verejné financie v súlade s osobitným predpisom,[27]
d) inej osobe, ktorej boli poskytnuté verejné financie spravodajskej služby z jej rozpočtu, ktorej boli poskytnuté verejné financie, za ktoré zodpovedá orgán verejnej správy, ktorej boli poskytnuté verejné financie v súlade s osobitným predpisom,[28] alebo ktorej boli poskytnuté verejné financie právnickou osobou podľa písmena b) alebo písmena c).
Finančnú kontrolu na mieste vykonávajú aspoň dvaja príslušníci alebo zamestnanci spravodajskej služby na základe písomného poverenia vydaného riaditeľom spravodajskej služby alebo ním písomne splnomocneným nadriadeným.

Vnútorný audit

Auditom sa rozumie súhrn nezávislých, objektívnych, overovacích, hodnotiacich, uisťovacích a konzultačných činností zameraných na zdokonaľovanie riadiacich a kontrolných procesov so zohľadnením medzinárodne uznávaných audítorských štandardov.[29]

Audit sa vykonáva ako vnútorný audit alebo vládny audit; vládny audit vykonáva výlučne Ministerstvo financií Slovenskej republiky prostredníctvom Úradu vládneho auditu.

Zákonnú povinnosť zabezpečiť vykonávanie vnútorného auditu je má každý správca kapitoly štátneho rozpočtu, a to minimálne dvoma svojimi zamestnancami. Útvar vnútorného auditu musí byť organizačne priamo podriadený štatutárnemu orgánu správcu kapitoly štátneho rozpočtu, funkčne a organizačne oddelený a nezávislý od iných organizačných útvarov správcu kapitoly štátneho rozpočtu a od výkonu finančnej kontroly a vládneho auditu. Štatutárny orgán správcu kapitoly štátneho rozpočtu zodpovedá za efektívne a účinné využitie výsledkov vnútorného auditu pri skvalitňovaní finančného riadenia so zameraním na hospodárne, efektívne, účinné a účelné plnenie úloh správcu kapitoly štátneho rozpočtu. Štatutárnym orgánom správcu kapitoly Slovenskej informačnej služby je jej riaditeľ, v prípade Vojenského spravodajstva je týmto štatutárny orgánom minister obrany Slovenskej republiky, keďže Vojenské spravodajstvo nemá vlastnú rozpočtovú kapitolu, ale je napojené na rozpočtovú kapitolu Ministerstva obrany Slovenskej republiky (ďalej len „MO SR“).

Cieľom auditu je

a) napomáhať k plneniu cieľov, úloh a zámerov orgánu verejnej správy,
b) prinášať systematický metodický prístup k zlepšovaniu efektívnosti finančného riadenia,
c) overovať a hodnotiť systém riadenia rizík, identifikovanie a hodnotenie možných rizík súvisiacich s finančným riadením a inými činnosťami,
d) overovať a hodnotiť dodržiavanie osobitných predpisov, medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná,[21] a na základe ktorých sa Slovenskej republike poskytujú finančné prostriedky zo zahraničia, uzatvorených zmlúv,[30] rozhodnutí vydaných na základe osobitných predpisov[17] alebo vnútorných predpisov pri finančnom riadení a iných činnostiach,[21]
e) overovať a hodnotiť hospodárnosť, efektívnosť, účinnosť a účelnosť pri hospodárení s verejnými financiami,

[27] Čl. 4 a čl.23 nariadenia (EÚ) č. 1299/2013.
[28] Čl. 4 a čl.23 nariadenia (EÚ) č. 1299/2013, čl. 83 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1306/2013 zo 17. decembra 2013 o financovaní, riadení a monitorovaní spoločnej poľnohospodárskej politiky a ktorým sa zrušujú nariadenia Rady (EHS) č. 352/78, (ES) č. 165/94, (ES) č. 2799/98, (ES) č. 814/2000, (ES) č. 1290/2005 a (ES) č. 485/2008 (Ú. v. EÚ L 347, 20. 12. 2013) v platnom znení.
[29] § 2 písm. c) zákona č. 357/2015 Z. z.
[30] Napríklad Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov, Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

f) overovať a hodnotiť splnenie podmienok na poskytnutie verejných financií a dodržiavanie podmienok ich použitia,
g) overovať správnosť a preukázateľnosť vykonávania finančnej operácie alebo jej časti,
h) overovať a hodnotiť spoľahlivosť výkazníctva a dostupnosť, správnosť a úplnosť informácií o finančných operáciách alebo ich častiach,
i) overovať a hodnotiť úroveň ochrany majetku, úroveň ochrany informácií a úroveň predchádzania podvodom, nezrovnalostiam a korupcii,
j) overovať a hodnotiť bezpečnosť a funkčnosť informačných systémov, primeranosť a úplnosť informácií, ktoré informačný systém obsahuje,
k) overovať splnenie prijatých opatrení k nedostatkom zisteným vnútorným auditom alebo vládnym auditom,
l) odporúčať zlepšenia riadenia rizík a finančného riadenia na minimalizáciu rizík,
m) overovať a hodnotiť ďalšie skutočnosti súvisiace s finančnou operáciou alebo jej časťou a finančným riadením,
m) overovať dodržiavanie ustanovení osobitného zákona[31] súvisiacich s výkonom finančnej kontroly a všeobecne záväzných právnych predpisov vydaných na vykonávanie finančnej kontroly.

Vnútorný audit je oprávnený vykonávať len vnútorný audítor správcu kapitoly štátneho rozpočtu a zamestnanec správcu kapitoly štátneho rozpočtu. Vnútorný audit možno vykonávať len pod vedením vnútorného audítora a na základe písomného poverenia na vykonanie vnútorného auditu vydaného štatutárnym orgánom správcu kapitoly štátneho rozpočtu. V záujme zabezpečenia nezaujatosti, objektívnosti a nestrannosti výkonu vnútorného auditu možno zamestnanca vykonávajúceho vnútorný audit alebo vládny audit nemožno poverovať činnosťami, ktoré nesúvisia s vykonávaním auditu alebo sú v rozpore s jeho nezávislosťou a je potrebné vylúčiť akékoľvek zásahy smerujúce k ovplyvňovaniu zamestnancov vykonávajúcich vnútorný audit.

Vnútorný audítor a osoby, ktoré pod jeho vedením vykonávajú vnútorný audit sú povinní pri výkone vnútorného auditu riadiť sa nielen všeobecne záväznými právnymi predpismi, ale aj usmerneniami Ministerstva financií Slovenskej republiky,[32] prípadne usmerneniami vydanými štatutárnym orgánom správcu kapitoly štátneho rozpočtu na úseku výkonu vnútorného auditu a medzinárodne uznávanými audítorskými štandardami[33] a pri svojej činnosti uplatňovať princípy etického kódexu pre výkon vnútorného auditu,[34] ktorými sú princíp nezávislosti, čestnosti, objektívnosti, mlčanlivosti, odbornosti, etického vystupovania a korektných vzťahov.

Štátny odborný dozor

Aj keď sa to *prima facie* môže zdať zvláštne, do štruktúry subjektov vnútornej kontroly patria tiež orgány štátneho odborného dozoru na úseku bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, požiarnej ochrany, bezpečnosti technických zariadení a zdravotného dozoru, ak si tieto činnosti spravodajská služba vykonáva sama, vlastným na to vyškoleným personálom, resp. MO SR vo vzťahu k príslušníkom a zamestnancom VS.

[31] Zákon č. 357/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov.
[32] Napr. metodické usmernenie MF SR č. MF/011201/2016-1411 k vypracovaniu štatútu vnútorného auditu podľa zákona č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov, metodické usmernenie sekcie auditu a kontroly MF SR č. MF/015592/2016-1411 k postupom pre vnútorný audit.
[33] Medzinárodné štandardy pre profesionálnu prax interného auditu.
[34] Etický kódex pre výkon vnútorného auditu č. MF/014249/2016-1411.

Bezpečnosť a ochrana zdravia pri výkone štátnej služby a bezpečnosť technických prostriedkov

Právnym základom na výkon štátneho odborného dozoru na úseku bezpečnosti a ochrany zdravia pri výkone štátnej služby a bezpečnosti technických prostriedkov je vo vzťahu k SIS zákonná úprava štátnej služby jej príslušníkov,[35] ktorá jej dáva zveruje kompetenciu zriadiť si orgán dozoru, prostredníctvom ktorého vykonáva štátny odborný dozor nad bezpečnosťou a požiarnou ochranou. Vo vzťahu k príslušníkom VS má túto kompetenciu MO SR podľa všeobecne záväzného právneho predpisu o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci.[36]

V rámci výkonu kontrolnej činnosti na tomto úseku príslušník alebo zamestnanec, ktorý je odborne spôsobilý na výkon dozoru na úseku bezpečnosti a ochrany zdravia pri výkone štátnej služby, vykonáva najmä dozor nad dodržiavaním všeobecne záväzných právnych predpisov a interných predpisov na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia[37] pri výkone štátnej služby, navrhuje opatrenia na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výkone štátnej služby a preveruje dodržiavanie rozsahu a podmienok oprávnenia, osvedčenia a preukazu vydaného podľa osobitných predpisov. Medzi jeho úlohy patrí tiež v postavení dotknutého orgánu[38)] uplatňovať formou záväzných stanovísk požiadavky bezpečnosti a ochrany zdravia pri výkone štátnej služby a bezpečnosti technických zariadení pri povoľovaní stavieb a kolaudácii stavieb a ich zmien, najmä posudzovaním projektovej dokumentácie stavby pre územné konanie, stavebné konanie a kolaudačné konanie, návrhov na zmenu účelu využívania stavby a návrhov na začatie prevádzky pracoviska. Pri výkone dozoru je oprávnený najmä zisťovať objektívny stav skutočností, ktoré sú predmetom dozoru a ich súlad so všeobecne záväznými právnymi predpismi a internými predpismi na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výkone štátnej služby, navrhnúť technické, organizačné a iné opatrenia potrebné na nápravu zistených nedostatkov či nariadiť odstránenie zistených nedostatkov ihneď alebo v lehotách ním určených alebo zakázať používanie priestorov a pracovísk v objektoch, technických zariadení a pracovných prostriedkov, pracovných postupov, látok a vykonávanie činností a prác, ktoré bezprostredne ohrozujú bezpečnosť a zdravie príslušníkov a ostatných osôb, ktoré sa zdržujú na pracovisku alebo v priestore.

Predmetom dozoru na úseku bezpečnosti technických prostriedkov je najmä plnenie úloh prevádzkovateľa na úseku bezpečnosti technických zariadení[39] a splnenie požiadavky odbornej spôsobilosti na výkon niektorých činností na technickom zariadení alebo na obsluhu niektorých technických zariadení. V rámci výkonu kontrolnej činnosti na tomto úseku príslušník alebo zamestnanec, ktorý je odborne spôsobilý na výkon dozoru na úseku bezpečnosti technických zariadení, najmä vykonáva technický dozor nad stavom bezpečnosti technických zariadení, zabezpečuje vykonanie kontroly stavu bezpečnosti technického zariadenia, navrhuje opatrenia a odporúčania, vydáva odborné stanoviská k technickej dokumentácii stavby a projektovej dokumentácii stavby s technickým zariadením v územnom konaní, v stavebnom konaní a v kolaudačnom konaní, pri rekonštrukcii stavby v objekte a pri zmene účelu využitia stavby v objekte. Pri výkone dozoru oprávnený najmä zisťovať objektívny stav skutočností, ktoré sú predmetom dozoru a ich súlad so všeobecne záväznými

---

[35] § 138 zákona č. 73/1998 Z. z.

[36] Zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[37)] Napríklad zákon č. 124/2006 Z. z., vyhláška MPSV a R SR č. 356/2007 Z. z., ktorou sa ustanovujú podmienky o požiadavkách a rozsahu výchovnej a vzdelávacej činnosti, o projekte výchovy a vzdelávania, vedení predpísanej dokumentácie a overovaní vedomosti účastníkov výchovnej a vzdelávacej činnosti.

[38)] § 140a zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.

[39] § 8 Vyhlášky MPSV a R SR č. 508/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci s technickými zariadeniami tlakovými, zdvíhacími, elektrickými a plynovými a ktorou sa ustanovujú technické zariadenia, ktoré sa považujú za vyhradené technické zariadenia.

právnymi predpismi a internými predpismi na úseku bezpečnosti technických zariadení, navrhovať opatrenia na predchádzanie vzniku nedostatkov, uložiť opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov ihneď alebo v lehotách ním určených a navrhnúť aj vyradenie technického zariadenia z prevádzky.

Zdravotný dozor

SIS a MO SR sú na základe všeobecne záväzného právneho predpisu o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia[40] samostatnými orgánmi verejného zdravotníctva mimo rezortu zdravotníctva. Na plnenie týchto úloh zákon ukladá MO SR povinnosť zriadiť v jeho pôsobnosti útvar, ktorý riadi a za jeho činnosť zodpovedá vedúci hygienik rezortu. Obsahom štátneho zdravotného dozoru je dozor nad dodržiavaním ustanovení zákona, všeobecne záväzných právnych predpisov vydaných na jeho vykonanie a iných všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich ochranu verejného zdravia. V rámci štátneho zdravotného dozoru je osoba, ktorá ho vykonáva, oprávnená vydávať tiež pokyny a ukladať opatrenia na odstránenie nedostatkov zistených pri výkone štátneho zdravotného dozoru, kontrolovať plnenie povinností pracovnej zdravotnej služby.[41]

Štátny požiarny dozor

Všeobecne záväzná právna úpravy o ochrane pred požiarmi[42] negatívne vymedzuje pôsobnosť Ministerstva vnútra SR, krajského riaditeľstva Hasičského a záchranného zboru ako aj okresného riaditeľstva Hasičského a záchranného zboru na objekty v správe SIS a VS, pričom výkon úloh na úseku ochrany pred požiarmi, vrátane štátneho požiarneho dozoru, zveruje SIS a MO SR, ktorého je VS súčasťou.

Štátny požiarny dozor vykonáva príslušník alebo zamestnanec SIS alebo MO SR s odbornou spôsobilosťou špecialistu požiarnej ochrany. Štátny odborný dozor sa vykonáva formou protipožiarnej kontroly, ktorá môže mať charakter komplexnej protipožiarnej kontroly,[43] tematickej protipožiarnej kontroly[44] a následnej protipožiarnej kontroly.[45] Výkonom protipožiarnej kontroly sa najmä zisťuje objektívny stav skutočností, ktoré sú predmetom protipožiarnej kontroly a ich súlad so všeobecne záväznými právnymi predpismi, internými právnymi predpismi a ostatnými predpismi vydanými na úseku ochrany pred požiarmi,[46] ukladajú opatrenia na odstránenie nedostatkov zistených pri výkone protipožiarnej

---

[40] Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[41] § 30a zákon č. 355/2007 Z. z.

[42] Zákon č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov.

[43] Komplexnou protipožiarnou kontrolou sa preveruje celkový stav organizačného a technického zabezpečenia ochrany pred požiarmi.

[44] Tematickou protipožiarnou kontrolou sa preveruje spravidla stav zabezpečenia ochrany pred požiarmi vo vybraných oblastiach alebo činnostiach. Tematickou protipožiarnou kontrolou je aj kontrola stavieb v priebehu ich uskutočňovania.

[45] Následnou protipožiarnou kontrolou sa preveruje splnenie opatrení uložených pri protipožiarnych kontrolách najneskôr do jedného roka.

[46] Napr. organizačné zabezpečenie ochrany pred požiarmi (najmä vypracovanie, vedenie a udržiavanie dokumentácie ochrany pred požiarmi v súlade so skutočným stavom, vykonávanie preventívnych protipožiarnych prehliadok a odstraňovanie zistených nedostatkov, zabezpečovanie pravidelného školenia, odbornej prípravy a overovania vedomostí o ochrane pred požiarmi), zabezpečenie prevádzkyschopnosti požiarnych zariadení (najmä inštalácia vhodných druhov a primeraného množstva požiarnych zariadení, zabezpečenie ich prevádzky, funkčnosti, kompletnosti a vykonávania kontrol, zabezpečenie stanoveného množstva a druhov hasiacich látok), zabezpečenie objektov a priestorov vodou na hasenie požiarov a hasiacimi látkami, vykonávanie kontrol požiarnych vodovodov a zdrojov vody, činnosť a akcieschopnosť hasičskej jednotky.

kontroly a nariaďuje vykonanie nevyhnutných opatrení na odstránenie nedostatkov, ktoré môžu viesť bezprostredne k vzniku požiaru alebo k znemožneniu záchrany osôb.

Whistleblowing

Najspoľahlivejšie informácie o možnej nezákonnej činnosti spravodajskej služby budú pravdepodobne pochádzať priamo od člena personálu spravodajskej služby (tzv. *insider*). Whistleblowing je v súčasnosti aktuálne pertraktovanou témou nielen na Slovensku v kontexte neúspešných volieb predsedu Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti, ale aj v zahraničí.[47] Právny poriadok vznik takého stavu, kedy personálom spravodajskej služby bude spáchaný trestný čin alebo čin majúci znaky trestného činu alebo dôjde k pokusu o spáchanie takéhoto činu, pripúšťa, a to hneď v niekoľkých právnych predpisoch.[48]

Riešenie takejto situácie je v hypotézach právnych noriem anticipované exaktne aj vo vzťahu k príslušníkov spravodajských služieb. Tí sú v rámci dodržiavania služobnej disciplíny nositeľmi povinnosti plniť, okrem všeobecne záväzných právnych predpisov a interných normatívnych inštrukcií, aj pokyny, príkazy, rozkazy a nariadenia svojich nadriadených, inak by u nich bolo právne možné vyvodzovať zodpovednosť za porušenie služobnej disciplíny spočívajúcej z nesplnenia úlohy uloženej vydaným pokynom, príkazom, rozkazom či nariadením. Právny poriadok v týchto prípadoch exkulpuje príslušníka spravodajskej služby z nesplnenia takého pokynu, príkazu, nariadenia či rozkazu. Ak sa totiž príslušník domnieva, že rozkaz, nariadenie, príkaz alebo pokyn jeho nadriadeného je v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom, je povinný na to nadriadeného upozorniť. Ak nadriadený trvá na splnení rozkazu, nariadenia, príkazu alebo pokynu, musí príslušníkovi, od ktorého vyžaduje jeho splnenie, písomne potvrdiť a až takto písomne potvrdený príkaz, pokyn, nariadenie či rozkaz je príslušník spravodajskej služby povinný splniť. Osobitne dôležitá je táto písomná forma v prípadoch verbálne vydávaných pokynov, príkazov, nariadení a rozkazov, kedy by príslušník spravodajskej služby majúci povinnosť splniť uloženú úlohu mal sťaženú situáciu v hodnovernom preukazovaní nielen upozornenia nadriadeného o rozpore ním uloženej úlohy, ale predovšetkým exaktného znenia ústneho pokynu, rozkazu, nariadenia či príkazu. Ak však hrozí nebezpečenstvo z omeškania a splnenie takto uloženej úlohy neznesie odklad s cieľom zabezpečenia vydania takéhoto písomného potvrdenie, takéto potvrdenie sa nevyžaduje a policajt je povinný uloženú úlohu splniť. Splnenie tejto úlohy nebráni možnosti oznámiť tieto skutočnosti vyššiemu nadriadenému. Avšak, ak by jeho splnením spáchal trestný čin, má príslušník spravodajskej služby zákonnú povinnosť odoprieť splnenie takého rozkazu, nariadenia, príkazu alebo pokynu nadriadeného a túto skutočnosť oznámiť bezodkladne vyššiemu nadriadenému.

Ďalšia z foriem whistleblowingu príslušníkov spravodajských služieb v širšom slova zmysle je ustanovená taktiež v zákonoch regulujúcich ich služobno-právne pomery.[16] Ide o inštitút podávania sťažností vo veciach služobného pomeru, resp. štátnej služby profesionálnych vojakov, ak ide o príslušníkov Vojenského spravodajstva, zahŕňajúci aj sťažnosti súvisiace s porušením zásady rovnakého zaobchádzania. Práve zásada rovnakého zaobchádzania poskytuje zákonné garancie ochrany príslušníkov spravodajskej služby pred prenasledovaním ani iným postihovaním zato, že podal na iného príslušníka spravodajskej

[47] Ide o prípad whistleblowera z prostredia amerických spravodajských služieb, ktorý svojim podaním upozornil Výbor pre kontrolu spravodajských služieb Snemovne reprezentantov v USA na vyvíjanie nátlaku počas telefonátu amerického prezidenta ukrajinskému prezidentovi s cieľom zabezpečiť trestnoprávne vyšetrovanie jeho politického rivala a jeho syna pôsobiaceho v ukrajinskej petrochemickej spoločnosti. Bližšie pozri napr. www.zahranicni.ihned.cz.

[48] Napr. § 7 ods. 3 a § 8 zákona č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním), § 28 Trestného zákona v znení neskorších predpisov.

služby alebo nadriadeného sťažnosť, oznámenie o kriminalite alebo inej protispoločenskej činnosti, žalobu alebo návrh na začatie trestného stíhania. Procesnoprávne ustanovenia regulujúce vybavovanie podaných sťažností v oboch dotknutých zákonných úpravách však absentujú, preto by mali byť predmetom internej právnej úpravy, ktoré by malo vybavovanie sťažností upravovať analogicky, ako vybavovanie sťažností upravuje všeobecný predpis o sťažnostiach.[49]

Whistleblowing v užšom slova zmysle sa súčasťou slovenského právneho poriadku stal pomerne nedávno, v roku 2015, kedy nadobudla účinnosť zákonná úprava o oznamovaní kriminality a inej protispoločenskej činnosti osobami v pracovno-právnych pomeroch a obdobných pracovno-právnych vzťahoch.[50] Aplikačná prax ukázala potrebu zmeny dotknutej právnej úpravy, ktorá bola následne derogovaná novou zákonnou úpravou.[51] Dotknutá právna úprava ustanovuje povinnosť pre spravodajské služby vytvoriť vnútorný systém preverovania oznámení príslušníkov a zamestnancov spravodajskej služby o skutočnostiach, o ktorých sa dozvedeli v súvislosti s výkonom svojho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie alebo v súvislosti s činnosťou vo verejnom záujme a ktoré sa týkajú protispoločenskej činnosti. Na účely preverovania takýchto oznámení musí byť určená organizačná zložka alebo konkrétna osoba a vytvoriť im potrebné podmienky na nezávislé plnenie úloh na úseku preverovania tohto druhu oznámení. Súčasťou toho vnútorného systému je tiež povinnosť vydať internú normatívnu inštrukciu,[52] zverejnenie organizačnej zložky alebo osoby určenej na preverovanie týchto oznámení a spôsobov ich podávania, pričom tieto musia byť celému personálu spravodajskej služby prístupné obvyklým a bežne dostupným spôsobom a najmenej jeden spôsob podávania oznámení musí byť prístupný nepretržite; informácie o vnútornom systéme preverovania oznámení musia byť prístupné v stručnej, zrozumiteľnej, jasne formulovanej a ľahko dostupnej forme a nemožno vytvárať prekážky na podávanie týchto oznámení.

Spravodajská služba má povinnosť takéto podanie vždy prijať a v lehote 90 dní od jeho prijatia ho preveriť. Táto lehota môže byť prolongovaná o ďalších 30 dní, pričom jej prolongáciu musí spravodajská služba notifikovať príslušníkovi alebo zamestnancovi, ktorý toto oznámenie podal spolu s uvedením dôvodov prolongácie tejto lehoty. Výsledok preverenia oznámenia a opatrenia, ak sa prijali na základe preverenia oznámenia, je spravodajská služba povinná notifikovať príslušníkovi alebo zamestnancovi, ktorý oznámenie podal, a to v lehote 10 dní odo dňa preverenia oznámenia.

Okrem zabezpečenia riadneho preverenia podaného oznámenia formou oznámenia výsledku preverenia oznámenia príslušníkovi alebo zamestnancovi, ktorý oznámenie podal, všeobecný predpis o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti vytvára právne garancie riadneho preverenia podaného oznámenia aj zverením dozoru nad dodržiavaním zákonných požiadaviek súvisiacich s podávaním oznámení v podmienkach spravodajských služieb Národnej rade Slovenskej republiky.

Napriek tomu, že obdobne, ako je tomu v prípade verejnosti alebo médií ako prvkov systému externej kontroly spravodajských služieb, whistleblower, ani v užšom ani v širšom slova zmysle, nie je „pravým“ orgánom kontroly, ktorý v súlade so zásadami kontrolnej činnosti zisťuje objektívny stav kontrolovaných skutočností, ich súlad so všeobecne záväznými právnymi predpismi a internými predpismi, príčiny či škodlivé následky zistených nedostatkov

[49] Zákon č. 9/2009 Z. z. o sťažnostiach v znení neskorších predpisov.

[50] Zákon č. 307/2014 Z. z. o niektorých opatreniach súvisiacich s oznamovaním protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[51] Zákon č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[52] V internej normatívnej inštrukcii musia byť určené podrobnosti o podávaní oznámení, preverovaní oznámení a oprávneniach určenej organizačnej zložky alebo osoby pri preverovaní oznámení, zachovaní mlčanlivosti o totožnosti príslušníka alebo zamestnanca, ktorý oznámenie podal, evidovaní oznámení, oboznamovaní tohto oznamovateľa s výsledkom preverenia jeho oznámenia, spracúvaní osobných údajov uvedených v oznámení.

alebo ukladá opatrenia s cieľom odstránenia zistených nedostatkov, je dôležitým prvkom v systéme vnútornej kontroly spravodajskej služby, a to z dôvodu, že ako člen jej personálu môže byť priamym a dôveryhodným nositeľom informácie o nezákonnej činnosti spravodajskej služby alebo iných jej príslušníkov alebo zamestnancov a poskytnutím relevantných informácií môže dať kvalifikovaný podnet na začatie výkonu kontrolnej činnosti zo strany iných subjektov internej kontroly v spravodajskej službe.

Vnútorná inšpekcia

Tak, ako som už načrtol v úvodnej časti tohto príspevku, časť autorov do sústavy orgánov vykonávajúcich vnútornú kontrolu v spravodajských službách zaraďujú aj vnútornú inšpekciu, do obsahovej náplne činnosti ktorej zaraďujú predovšetkým kontrolu dodržiavania všeobecne záväzných právnych predpisov a interných normatívnych inštrukcií a preverovanie sťažností, oznámení či iných podnetov. Zaradenie organizačnej zložky, odhliadnuc od jej názvu, ktorá vykonáva tieto činnosti, medzi subjekty vykonávajúce vnútornú kontrolu nemožno namietať. Podstatným rozlišovacím kritériom na určenie, či určitá organizačná zložka vykonáva internú kontrolu je, s akým cieľom svoju činnosť *in concreto* vykonáva. Ako som už viackrát uviedol, cieľom akejkoľvek kontrolnej činnosti *in generalis* je zistiť objektívny stav veci, jej súlad so všeobecne záväznými právnymi predpismi a internými predpismi, príčiny a škodlivé následky zistených nedostatkov, určiť opatrenia na nápravu neželaného stavu a tiež overiť plnenie týchto opatrení. V tomto rozsahu je takáto činnosť vnútornej inšpekcie identická s činnosťou orgánu vnútornej kontroly a v rozsahu preverovania obsahov sťažností príslušníkov a zamestnancov spravodajskej služby, sťažností fyzických osôb alebo právnických osôb podaných podľa všeobecného predpisu o sťažnostiach a oznámení o kriminalite alebo inej protispoločenskej činnosti zas ide o činnosť identickú s činnosťou organizačnej zložky realizovanou na základe podnetu získaného v rámci whistleblowingu.

Polemiku však vyvoláva kategorizovanie vnútornej inšpekcie vykonávajúcej vyšetrovania trestných činov spáchaných príslušníkmi a zamestnancami spravodajskej služby ako subjektu vnútornej kontroly. Vo všeobecnosti možno uviesť, že takýchto prípadoch má vnútorná inšpekcia zákonom priznaný status orgánu činného v trestnom konaní, ktorého úlohou je objasniť spáchaný trestný čin a zistiť jeho páchateľa, nie však úkony tvoriace obsah kontrolnej činnosti. V prípade slovenských spravodajských služieb právny poriadok Slovenskej republiky nepriznáva žiadnej z nich postavenie orgánu činného v trestnom konaní, preto absentuje právny základ na to, aby akákoľvek organizačná zložka spravodajskej služby vykonávala odhaľovanie a vyšetrovanie trestnej činnosti jej príslušníkov alebo zamestnancov. Na základe analýzy zákonných úloh civilnej rovnako ako vojenskej spravodajskej služby a posúdením predmetu spravodajského záujmu anticipovaného v statusových zákonoch SIS a VS[53] by do vecnej pôsobnosti vnútornej inšpekcie podľa aktuálneho právneho stavu mohlo patriť získavanie, sústreďovanie a vyhodnocovanie informácií o ohrození alebo narušení vnútornej bezpečnosti spravodajskej služby založenom na konaní, do uskutočňovania ktorého je alebo môže byť zainvolvovaný príslušník alebo zamestnanec spravodajskej služby. Okrem dodržania tejto osobnej pôsobnosti by však zároveň muselo ísť o také konanie smerujúce proti vnútrobezpečnostnej integrite spravodajskej služby, ktoré je subsumovateľné pod niektorý z legálnych predmetov spravodajského záujmu, napr. ohrozenie alebo únik utajovaných informácií a iných informácií z prostredia spravodajskej služby alebo pokus o infiltráciu cudzou spravodajskou službou. V takomto rozsahu vecnej pôsobnosti však činnosť vnútornej inšpekcie spĺňa všetky atribúty spravodajskej činnosti s možnosťou použitia aj takých spôsobov a nástrojov získavania a zhromažďovania informácií, ktoré pri výkone akejkoľvek kontrolnej

[53] § 2 ods. 1 a 2 zákona NR SR č. 46/1993 Z. z., § 2 ods. 1 a 2 zákona NR SR č. 198/1994 Z. z.

činnosti nemožno legálne použiť. Ako typický príklad možno uviesť utajený zber informácií použitím informačno-technických prostriedkov alebo informačno-operatívnych prostriedkov. Na základe týchto skutočností možno konštatovať, že vnútornú inšpekciu možno považovať za subjekt vnútornej kontroly len v rozsahu výkonu preverovania sťažností, oznámení či iných druhov podaní a v rozsahu výkonu kontroly dodržiavania všeobecne záväzných právnych predpisov a interných predpisov, a to len za predpokladu, že tieto úkony nevykonáva formami, metódami a prostriedkami spravodajskej činnosti. Použitie foriem, metód a prostriedkov spravodajskej činnosti nie je vôbec typickou črtou kontrolného orgánu, ale orgánu presadzujúceho a vynucujúceho právo.

Pracovisko personálnej bezpečnosti

Okrem vnútornej inšpekcie v právnom postavení orgánu činného v trestnom konaní rovnakí autori medzi orgány vnútornej kontroly zaraďujú aj orgány vnútornej bezpečnosti vykonávajúce zisťovanie eventuálnych bezpečnostných rizík a vykonávanie bezpečnostného konania u príslušníkov, zamestnancov a uchádzačov o prijatie do služobného pomeru, pracovného pomeru alebo iného pracovnoprávneho vzťahu. Z obsahového zamerania sú to činnosti, ktoré sú právne regulované aj v slovenskom právnom poriadku. Ide o konanie vo veciach bezpečnostných previerok, ktoré je upravené všeobecným predpisom o ochrane utajovaných skutočností.[54] Dotknutá zákonnej úpravy vyníma vymedzený okruh fyzických osôb spod pôsobnosti Národného bezpečnostného úradu ako národného garanta ochrany utajovaných skutočností a ústredného orgánu štátnej správy vykonávajúceho bezpečnostné previerky fyzických osôb a právnických osôb, ktoré sa majú oboznamovať s utajovanými skutočnosťami. Do okruhu týchto fyzických osôb patria aj osoby, ktoré sú vo vzťahu k SIS a VS ich príslušníkmi, zamestnancami alebo uchádzačmi o prijatie do pracovnoprávneho vzťahu alebo obdobného pracovného vzťahu vrátane služobného pomeru a výkon ich bezpečnostných previerok zákon zveruje do pôsobnosti SIS, resp. VS. Na plnenie týchto úloh predmetná zákonná úprava ustanovuje právnu možnosť pre riaditeľa spravodajskej služby zriadiť osobitné pracovisko – pracovisko personálnej bezpečnosti.

Účelom bezpečnostnej previerky je zistenie skutočnosti, či osoba, ktorá sa má oboznamovať s utajovanými skutočnosťami spĺňa alebo nespĺňa zákonné predpoklady na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami. Obsahom bezpečnostnej previerky je vyhodnotenie vymedzeného okruhu informácií tvoriacich podkladový materiál v lehote určenej dotknutou zákonnou úpravou, ktorá sa líši v závislosti od stupňa bezpečnostnej previerky, ktorej sa osoba podrobuje. Bezpečnostná previerka sa končí buď vydaním osvedčenia, ak osoba spĺňa zákonné predpoklady na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami, vydaním písomného rozhodnutia o tom, že osoba tieto predpoklady nespĺňa, alebo zastavením bezpečnostnej previerky, ak nastal niektorý z dôvodov, s ktorým právna úprava spája takýto právny následok.[55] Rozhodnutie o nesplnení predpokladov na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami, okrem obligatórnej písomnej formy, musí tiež obsahovať obsahové náležitosti[56] totožné s obsahovými náležitosťami rozhodnutia vydaného podľa všeobecného predpisu o správnom konaní.[57] Hoci dotknutá právna úprava obsahuje viaceré procesné ustanovenia vzťahujúce sa na výkon bezpečnostnej previerky za súčasného vylúčenia všeobecného predpisu

[54] Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[55] § 24 ods. 2 a 3 zákona č. 215/2004 Z. z.
[56] V rozhodnutí musí byť uvedené ustanovenie, podľa ktorého úrad rozhodol o tom, že sa osoba nemôže oboznamovať s utajovanými skutočnosťami, skutočnosti, ktoré boli podkladom na rozhodnutie, akými úvahami bol vedený úrad pri hodnotení dôkazov a poučenie o možnosti podať odvolanie. Rozhodnutie sa doručuje do vlastných rúk.
[57] Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.

o správnom konaní, podľa judikatúry je aj v takýchto prípadoch nevyhnutné dodržiavať všetky zásady správneho konania ustanovené vylúčeným *lex generalis*. Z uvedených dôvodov a zohľadňujúc skutočnosť, že v tomto konaní spravodajská služba zároveň rozhoduje o právach a právom chránených záujmoch fyzických osôb, možno konanie vo veci bezpečnostnej previerky považovať nie za druh internej kontroly, ale za osobitný druh správneho konania. Ide tak o jeden z mála prípadov, kedy právny poriadok SR priznáva spravodajskej službe postavenie správneho orgánu a zakladá právnu možnosť výkonu externej kontroly spravodajskej služby na úseku ochrany utajovaných skutočností v súlade so zásadami kontrolnej činnosti podľa všeobecne záväzného právneho predpisu o kontrole v štátnej správe,[18] ktorú zveruje do pôsobnosti Národného bezpečnostného úradu.

Aplikačná prax výkonu interných kontrol v spravodajských službách

V nadväznosti na teoreticko-právny základ regulujúci rozsah kompetencií jednotlivých subjektov vykonávajúcich internú kontrolu SIS a VS je možné upriamiť pozornosť na aplikačnú prax a analyzovať verejne dostupné informácie neutajovaného charakteru týkajúce sa jednotlivých druhov a počtu interných kontrol vykonaných v rokoch 2011 až 2018.

Analyzované informácie o druhu a počte vnútorných kontrol vykonaných subjektmi vnútornej kontroly v pôsobnosti SIS boli získané z neutajovaných správ o činnosti SIS. Obdobné údaje z pôsobnosti Vojenského spravodajstva však nie sú známe, nemožno ich získať ani zo zverejňovaných materiálov MO SR, ktorého je VS súčasťou.

V hodnotenom období bolo v pôsobnosti SIS realizovaných celkovo 220 vnútorných kontrol vykonaných jednotlivými subjektmi vnútornej kontroly (okrem kontroly nadriadeným a whistleblowingu, nakoľko tieto údaje nie sú verejne dostupné).

Tabuľka č. 1: Počet vnútorných kontrol v SIS za jednotlivé roky

ROK	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Spolu
ŠOD	16	20	23	23	13	19	17	20	**151**
AB						2	2	1	**5**
FOB						3	1	1	**5**
BTP						4	3	1	**8**
REG						2			**2**
FK							1	2	**3**
VA								6	**6**
VK							20	20	**40**
Spolu	**16**	**20**	**23**	**23**	**13**	**30**	**44**	**51**	**220**

Legenda: ŠOD – štátny odborný dozor, AB – administratívna bezpečnosť, FOB – fyzická a objektová bezpečnosť, BTP – bezpečnosť technických prostriedkov, REG – správa registratúry, FK – finančná kontrola, VA – vnútorný audit, VK – vnútorná kontrola.

V tejto súvislosti možno konštatovať, že podľa zverejnených údajov má výkon vnútornej kontrolnej činnosti v SIS kontinuálne rastúcu tendenciu, čo možno vnímať pozitívne. Jediný pokles v počte realizovaných vnútorných kontrol je zaznamenaný len v roku 2015.

Tento pokles je však s najväčšou pravdepodobnosťou spôsobený iba menším rozsahom údajov zverejnených v neutajovanej správe o činnosti SIS za rok 2015. Z tohto dôvodu je zrejme tento pokles skresľujúci.

Tabuľka č. 2: Počet vnútorných kontrol v SIS

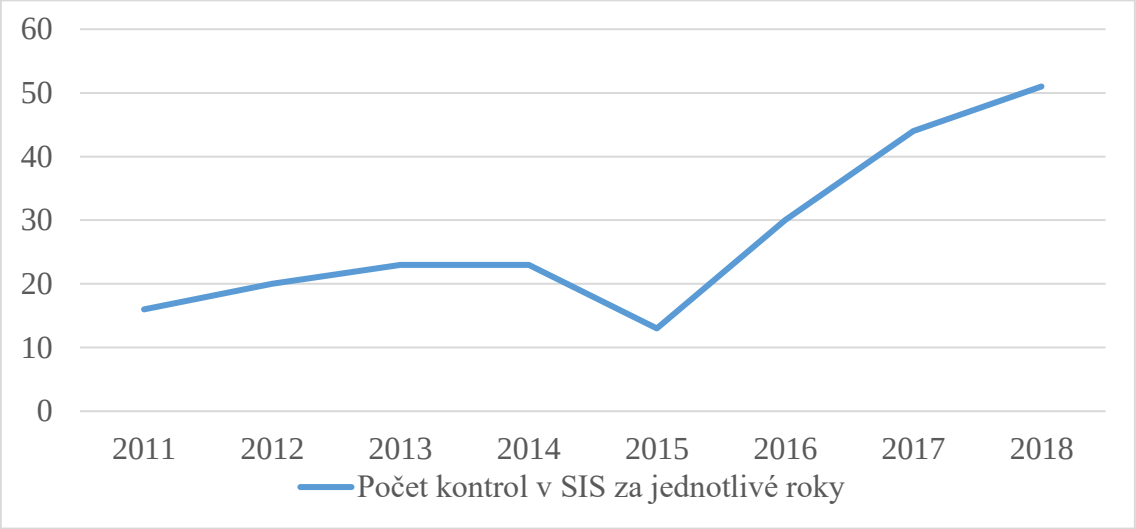

Rovnako pozitívne možno hodnotiť rozširovanie zverejňovania údajov o jednotlivých druhoch vykonaných vnútorných kontrol. V správach o činnosti SIS za roky 2011 až 2015 boli zverejňované výlučne údaje týkajúce sa výkonu štátneho odborného dozoru. Počnúc správou o činnosti SIS za rok 2016 je rozsah údajov o vnútornej kontrolnej činnosti podľa druhu vnútornej kontroly postupne rozširovaný, na základe čoho možno usudzovať, že hoci došlo k zverejneniu počtu vykonaných vnútorných kontrol za roky 2011 až 2015 len vo vzťahu k štátnemu odbornému dozoru, v skutočnosti bol celkový počet realizovaných vnútorných kontrol vyšší čo do počtu aj čo do jednotlivých druhov vnútornej kontroly. Práve z toho dôvodumá najväčší podiel (cca 68,6 %) v realizovanej vnútornej kontrolnej činnosti výkon štátneho odborného dozoru.

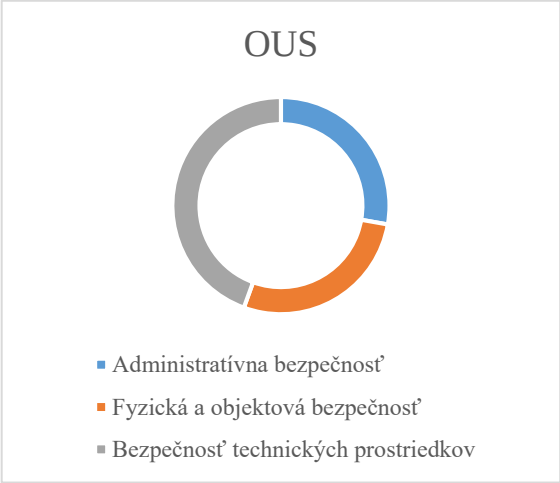

Graf č. 1: Vykonaná kontrolná činnosť podľa druhu a oblastí **Graf č.2: Štruktúra vnútornej kontroly na úseku OUS**

Záver

Kvalitnú riadiacu a kontrolnú činnosť možno považovať za jeden zo základných predpokladov zákonného a efektívneho fungovania spravodajských služieb a za nástroj prevencie pred jej zneužitím a zneužitím síl a prostriedkov, ktorými spravodajská služba disponuje, na nezákonné účely alebo ciele.

Samotný výkon kontroly nemá byť akýmsi strašiakom, ale predovšetkým nástrojom poskytujúcim garanciu, že činnosť spravodajských služieb Slovenskej republiky je realizovaná v súlade s ústavným imperatívom obsiahnutým v ústavnej zásade legality. Zverejňovanie údajov o vykonaných vnútorných kontrolách v agregovanej podobe neohrozujúcej spravodajských záujem spravodajskej služby v každoročných správach o činnosti je významným faktorom v rámci externej kontroly, ktorý môže zároveň pozitívnym spôsobom ovplyvniť mieru dôvery spoločnosti v spravodajské služby a zvyšovať mieru ich spoločenskej akceptácie ako jedného zo základných pilierov bezpečnosti a obrany SR.

V súvislosti s aplikačnou praxou možno konštatovať, že táto je aktuálne z inštitucionálneho hľadiska veľmi vnútorne nekonzistentná a heterogénna, a to aj na vertikálnej úrovni aj na horizontálnej úrovni. Vnútorná nekonzistentnosť a heterogénnosť na horizontálnej úrovni je zapríčinená nezverejňovaním údajov vzťahujúcich sa na vnútornú kontrolu vojenskej spravodajskej služby, nakoľko tieto údaje nie sú dokonca ani v agregovanej podobe zverejňované ani zo strany VS ani zo strany MO SR. Vnútorná nekonzistentnosť a heterogénnosť na vertikálnej úrovni je spôsobená uvádzaním údajov súvisiacich s výkonom vnútornej kontroly v SIS v jej výročných správach vždy v odlišnej obsahovej štruktúre a rozsahu. V tejto súvislosti je však potrebné zdôrazniť, že táto nekonzistentnosť a heterogénnosť je priebežne odstraňovaná postupným rozširovaním zverejňovaných údajov.

Literatúra

POKORNÝ, L. *Zpravodajské služby.* Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

BELAN, Ľ. *Bezpečnostný manažment. Manažérstvo bezpečnosti*. Žilina: EDIS, 2015. ISBN 978-80-554-1163-7.

MEZEI, J., ŠIMONOVÁ, J., NOCIAR, J., DINIČ, J., FUFAĽ, I. *Štátna služba a služobný pomer príslušníkov Policajného zboru.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-8168-980-2.

KURIL, J. *Štátna služba a služobný pomer príslušníkov Policajného zboru.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2007. ISBN 978-80-8054-413-3.

Zákon č. 460/1992 Z. z. Ústava Slovenskej republiky.

Zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.

Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.

Rozsudok NS SR sp. zn. 4 Sž 118/02 z 26. novembra 2002. Dostupné na www.slov-lex.sk.

Zákon NR SR č. 46/1993 Z. z. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.

Zákon NR SR č. 198/1994 Z. z. o Vojenskom spravodajstve v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.

https://www.intelligenceonline.com/government-intelligence/2019/09/18/intelligence-services-criticized-for-poorly-targeted-interceptions,108373075-art.

Zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ, Euratom) č. 966/2012 z 25. októbra 2012 o rozpočtových pravidlách, ktoré sa vzťahujú na všeobecný rozpočet Únie, a zrušení nariadenia Rady (ES, Euratom) č. 1605/2002 (Ú. v. EÚ L 298, 26. 10. 2012) v platnom znení. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1303/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa stanovujú spoločné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde, Kohéznom fonde, Európskom poľnohospodárskom fonde pre rozvoj vidieka a Európskom námornom a rybárskom fonde a ktorým sa stanovujú všeobecné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde, Kohéznom fonde a Európskom námornom a rybárskom fonde a ktorým sa zrušuje nariadenie Rady (ES) č. 1083/2006 (Ú. v. EÚ L 347, 20. 12. 2013). Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 292/2014 Z. z. o príspevku poskytovanom z európskych štrukturálnych a investičných fondov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1299/2013 zo 17. decembra 2013 o osobitných ustanoveniach na podporu cieľa Európska územná spolupráca z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (Ú. v. EÚ L 347, 20. 12. 2013). Dostupné na www.slov-lex.sk.
Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1306/2013 zo 17. decembra 2013 o financovaní, riadení a monitorovaní spoločnej poľnohospodárskej politiky a ktorým sa zrušujú nariadenia Rady (EHS) č. 352/78, (ES) č. 165/94, (ES) č. 2799/98, (ES) č. 814/2000, (ES) č. 1290/2005 a (ES) č. 485/2008 (Ú. v. EÚ L 347, 20. 12. 2013) v platnom znení. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Metodické usmernenie MF SR č. MF/011201/2016-1411 k vypracovaniu štatútu vnútorného auditu podľa zákona č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
Metodické usmernenie sekcie auditu a kontroly MF SR č. MF/015592/2016-1411 k postupom pre vnútorný audit.
Medzinárodné štandardy pre profesionálnu prax interného auditu.
Etický kódex pre výkon vnútorného auditu č. MF/014249/2016-1411.
Zákon č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním), § 28 Trestného zákona v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 9/2009 Z. z. o sťažnostiach v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 307/2014 Z. z. o niektorých opatreniach súvisiacich s oznamovaním protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 10/1996 Z. z. o kontrole v štátnej správe v znení neskorších predpisov. Dostupné na
Vyhláška MV SR č. 121/2002 Z. z. o požiarnej prevencii v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.

Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Vyhláška MPSV a R SR č. 356/2007 Z. z., ktorou sa ustanovujú podmienky o požiadavkách a rozsahu výchovnej a vzdelávacej činnosti, o projekte výchovy a vzdelávania, vedení predpísanej dokumentácie a overovaní vedomosti účastníkov výchovnej a vzdelávacej činnosti. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Vyhláška MPSV a R SR č. 508/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci s technickými zariadeniami tlakovými, zdvíhacími, elektrickými a plynovými a ktorou sa ustanovujú technické zariadenia, ktoré sa považujú za vyhradené technické zariadenia. Dostupné na www.slov-lex.sk.
Správa o činnosti Slovenskej informačnej služby za rok 2011. Dostupné na www.sis.gov.sk.
Správa o činnosti Slovenskej informačnej služby za rok 2012. Dostupné na www.sis.gov.sk.
Správa o činnosti Slovenskej informačnej služby za rok 2013. Dostupné na www.sis.gov.sk.
Správa o činnosti Slovenskej informačnej služby za rok 2014. Dostupné na www.sis.gov.sk.
Správa o činnosti Slovenskej informačnej služby za rok 2015. Dostupné na www.sis.gov.sk.
Správa o činnosti Slovenskej informačnej služby za rok 2016. Dostupné na www.sis.gov.sk.
Správa o činnosti Slovenskej informačnej služby za rok 2017. Dostupné na www.sis.gov.sk.
Správa o činnosti Slovenskej informačnej služby za rok 2018. Dostupné na www.sis.gov.sk.

Keywords: intelligence service, internal control, superior, financial control, internal audit, state professional supervision, whistleblowing

Summary

The control of intelligence services is an important part of their functioning within the national security sector. It reflects one of the basic principles of a democratic and rule of law state – division of public power between legislative, executive and judicial power. Intelligence services, as part of the executive power, have the tools they can abuse against own citizens and the political opposition. That is why it is important to control their activities, which is performed not only by external control bodies, but also by internal control bodies - superior and other internal control body, financial control, internal audit, state professional supervision and whistleblowing. The article also sets out the reasons why the internal control body having the status of a law enforcement authority and the internal security body conducting security vetting of intelligence personnel cannot be considered as internal control bodies. Based on the analysis of selected statistical data, recommendations for application practice are presented at the end of the article.

JUDr. Juraj Kulik, LL.M.
externý doktorand
Katedra kriminálnej polície
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: juraj.kulik99@gmail.com

Recenzenti:

prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.; plk. doc. JUDr. Miroslav Felcan, PhD., LL.M.

Jana Kuľková

Právne aspekty obchodovania s ľuďmi

Anotácia: Príspevok obsahuje právnu úpravu trestného činu obchodovania s ľuďmi od začiatku 19. storočia. Vyzdvihuje dokumenty, ktoré výrazne ovplyvnili jeho právnu formuláciu. Poukazuje aj na zmenu právnej kvalifikácie obchodovania s deťmi na trestný čin zverenie dieťaťa do moci iného. V ďalšej časti príspevku poukazuje na jednotlivé právne aspekty ustanovenia § 179 Trestného zákona. V príspevku sú obsiahnuté znaky skutkovej podstaty trestného činu. Ďalej sú vysvetlené konkrétne pojmy ustanovenia pre ich správne porozumenie. Príspevok obsahuje analyzovanie od základnej skutkovej podstaty po kvalifikovanú skutkovú podstatu a taktiež vysvetľuje konkrétne účely páchania. V závere sú obsiahnuté trestné sadzby odňatia slobody a priťažujúce okolnosti, ktoré podmieňujú ich uloženie súdom.

Kľúčové slová: obchodovanie s ľuďmi, trestný zákon, znaky trestného činu, formy páchania

Úvod do problematiky

Obchodovanie s ľuďmi sa vyskytovalo v spoločnosti už v staroveku a bohužiaľ sa vyskytuje aj dnes, aj keď už v iných formách. V minulosti to však bolo spoločnosti prirodzené a až postupom času sa spoločnosť začala aj v tomto smere pretvárať. Každá forma je niečím špecifická. Pre správne pochopenie a právnu kvalifikáciu tohto trestného činu je potrebné si ho správne vyložiť. Obchodovanie s ľuďmi je trestný čin, ktorý je mimoriadne rozsiahly a jeho skutková podstata sa skladá z niekoľkých protiprávnych činností. Problém nastáva, ak sú chybne vyložené právne pojmy a trestný čin je nesprávne kvalifikovaný. Vtedy sa štatisticky nezaznamená zvýšený výskyt obchodovania s ľuďmi na Slovensku a prevencia je upriamená na iné trestné činy.

Právna úprava

Hlavným dokumentom, ktorý upravuje obchodovanie s ľuďmi je Rámcové rozhodnutie Rady č. 2002/629/SVV. Základom pre vydanie tohto rozhodnutia sa stala Amsterdamská zmluva podpísaná v roku 1997, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o EÚ a Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev. Amsterdamská zmluva kladie dôraz a definuje Európsku úniu ako priestor slobody, bezpečnosti a práva.[1] Do roku 1989 sa na území Československa obchod s ľuďmi v podobe akej ho poznáme dnes nevyskytoval, s výnimkou niekoľkých prípadov. V tomto období sa obchodovalo so ženami, bol to tzv. obchod s bielym mäsom. Skutková podstata vychádzala z Trestného zákona č. 140/1961 Zb., ktorý mal základ v Medzinárodnom dohovore o potláčaní obchodu s dievčatami prijatom už 18.5.1904, ale až v roku 1910 zakotvil a bojoval proti obchodovaniu so ženami v znení **„kto do cudziny zláka, najme alebo prepraví ženu v úmysle, aby sa tam použila na pohlavný styk s iným. Maximálna výmera trestu odňatia slobody u tohto trestného činu bolo osem rokov.“**[2] Ďalšie dokumenty, ktoré sa sústredili na obchodovanie so ženami a deťmi boli prijaté v roku 1921 a 1949. V roku 1921 to bola Medzinárodná dohoda o potlačovaní obchodu s ženami a deťmi a v roku 1949 Dohovor o potlačovaní a zrušení obchodu s ľuďmi a vykorisťovaní prostitúcie iných, ktorý však nebol publikovaný v Zbierke zákonov, ale 14. marca 1958 k nemu ČSSR pristúpila. Tieto spomenuté dokumenty boli základom na legislatívne zakotvenie trestného činu obchodovania so ženami v zákone č. 86/1950 Zb. Trestný zákon v §243 ako Obchod so ženami v siedmej hlave druhom diele ako Trestné činy pro proti dôstojnosti človeka. Neskôr v ôsmej hlave druhom diely

[1] ČETOT, V. a kol. 2013. *Obchodovanie s ľuďmi alebo Otroctvo 21. storočia*, s. 32.

[2] KORGO, D., 2014. Význam využívania operatívno-pátracej činnosti v boji s obchodovaním s ľuďmi, In: *Notitiae novae facultatis iuridicae universitatis matthiae belii neosolii*, roč. XIX., str. 148.

Trestných činov proti ľudskej dôstojnosti pod §246 ako Obchodovanie so ženami v zákone č. 140/1961 Zb. Trestný zákon ako aj v jeho úplnom znení - zákone č. 113/1973 Zb. Trestný zákon, pod §246 ako Obchodovanie so ženami. Veľmi úzke bolo vymedzenie objektu, a to len na ženy a na konkrétnu činnosť – prostitúciu. Tento trestný čin sa vyskytoval v našej legislatíve až do zmien v roku 1990, aj keď s určitými obmenami. Zmena sa od roku 1950 dotýkala ods. 2, kde boli určené prípady použitia vyššej trestnej sa sadzby. V trestnom zákone č. 86 z roku 1950 sa odňatím slobody na 5 až 10 rokov potrestá páchateľ, ktorý použije ženu na pohlavný styk a získa za to odplatu, v prípade ak žena nedovŕšila 18 rokov a taktiež v prípade iných priťažujúcich okolností. V Trestnom zákone z roku 1961 a 1973 nastala zmena v dĺžke trestnej sadzby skrátením na 3 až 8 rokov a už sa neuvádza pojem priťažujúca okolnosť, ale konkrétne sa uvádza „ako člen organizovanej skupiny" a v prípade pohlavného styku za odplatu sa uvádza termín „prostitúcia".

Trestný čin obchodovanie s ľuďmi sa zakotvil do nášho platného Trestného zákona č. 140/1961 Zb. až novelou č. 421/2002 Z. z., ktorá upravila tento Trestný zákon. Nová skutková podstata už nevyčleňovala len ženy ako obeť obchodovania s ľuďmi, ale obeť bez kategorizácie pohlavia, čiže začlenila aj mužov. Novelou sa zmenilo znenie §246 na obchodovanie s ľuďmi v odseku 1 nasledovne: ***„Kto do cudziny alebo z cudziny zláka, najme, dopraví alebo prevezme iného v úmysle, aby bol použitý na pohlavný styk alebo iné formy sexuálneho zneužívania, potresce sa odňatím slobody na tri roky až desať rokov."***[3] Táto novela, priniesla nové formy páchania obchodovania s ľuďmi, kde okrem použitia ženy na pohlavný styk a na iné sexuálne praktiky, sa v odseku 2 ustanovila aj trestnosť použitia osoby na nútenú prácu, nevoľníctvo, otroctvo, ďalšie formy vykorisťovania. Taktiež za trestné ustanovil akúkoľvek formu odobratia orgánov a tkanív. V odseku 3 až 5 zákonodarca určil konkrétnu trestnú sadzbu podľa určitých špecifikácií. Trestná sadzba bola v porovnaní s predošlou právnou úpravou pred novelou prísnejšia. Najnižšia sadzba bola touto novelou v odseku 3 určená na päť až dvanásť rokov. Tento trest by bol uložený osobe, ktorá spáchala trestný čin obchodovania s ľuďmi proti vôli iného, v úmysle použiť iného na prostitúciu, využil osobu mladšiu ako osemnásť rokov, za členstva v organizovanej skupine alebo s cieľom získať istý prospech. Vyššia trestná sadzba určená odsekom 4 bola ustanovená na osem až pätnásť rokov v prípade spôsobenia závažného následku ako napríklad ťažkej ujmy na zdraví, smrti a iných. Trest v rozmedzí tejto trestnej sadzby sa uloží aj ak páchateľ svojím konaním získa prospech veľkého rozsahu alebo ako člen organizovanej skupiny cezhraničného charakteru. Najvyššia trestná sadzba bola od dvanásť do pätnásť rokov. Zákonodarca do odseku 5 zahrnul aj uloženie výnimočného trestu spolu s najvyššou trestnou sadzbou ak naplní skutkovú podstatu trestného činu obchodovania s ľuďmi ako člen zločineckej skupiny alebo usmrtí viac osôb. Novela zákonom č. 421/2002 Z. z. znamenala veľkú zmenu v klasifikovaní obchodovania s ľuďmi a navýšila trestnú sadzbu o skoro dvojnásobok.

V revolučnom období sa začal vyskytovať aj trestný čin obchodovania s deťmi. V § 216a a § 216b na základe implementácie Dohovoru o právach dieťaťa z 20. novembra 1989 do našich právnych predpisov vydaním oznámenia Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb. Dňa 11. decembra 1991 sa Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej republiky uznieslo na zákone č. 557/1991 Zb., ktorý menil a dopĺňal Trestný zákon č. 140/1961 Zb. Trestný čin bol zakomponovaný do šiestej hlavy „Trestné činy proti rodine a mládeži". Novelou č. 204/2013 Z. z. sa s účinnosťou od 01.08.2013 prekvalifikoval §180 Obchodovanie s deťmi na trestný čin Zverenie dieťaťa do moci iného.

Súčasná právna úprava zakotvila trestný čin obchodovanie s ľuďmi v §179 a zverenie dieťaťa do moci iného (obchodovanie s deťmi) v § 180 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. Tento trestný zákon nadobudol platnosť 02.07.2005 a účinnosť

[3] Zákon č. 421/2002 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 246 ods. 1.

01.01.2006. Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. zrušil Trestný zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov. Ukončila sa tak rekodifikácia trestného práva hmotného. Obchodovanie s ľuďmi a aj zverenie dieťaťa do moci iného (obchodovanie s deťmi) je začlenené do druhej hlavy „Trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti“, konkrétne do prvého dielu „Trestné činy proti slobode“.

Skutková podstata trestného činu obchodovania s ľuďmi

Každý trestný čin má isté znaky, ktoré charakterizujú určité ľudské správanie ako trestný čin. Sú to objekt a objektívna stránka, subjekt a subjektívna stránka.

Objektom skutkovej podstaty trestného činu sú spoločenské vzťahy, ktoré sú chránené Trestným zákonom. Pri obchodovaní s ľuďmi sa chránia spoločenské vzťahy, morálne hodnoty a záujmy spoločnosti na zachovaní právneho štátu a neakceptovaní delikventného správania sa. Ochrana je potrebná na zaručenie slobody rozhodovania a voľby v svojom konaní a v sexuálnej sfére i osobnej slobody. Tieto práva sa zaručujú všetkým bez ohľadu na to, či ide o ženu, dieťa, muža. Objekt je všeobecný, respektíve generálny. Zabezpečenie týchto práv garantuje aj základný zákon štátu – Ústava Slovenskej republiky. Jej porušenie a porušenie aj iných právnych predpisov platných na našom území je neakceptovateľné a každý páchateľ musí byť potrestaný za ich nerešpektovanie.

Objektívna stránka predstavuje vonkajšiu charakteristiku trestného činu. Vonkajšia charakteristika obchodovania s ľuďmi musí obsahovať obligatórne znaky a to konanie, následok a príčinnú súvislosť medzi konaním a následkom. Samotný účel konania je v §179 v odseku 1 vyjadrený exemplifikatívne. Ak páchateľ vykoná zlákanie, prepravenie, prechovávanie, odovzdanie alebo prevzatie dospelej osoby či dieťaťa na taxatívne vymenované formy obchodovania s ľuďmi, dopúšťa sa spáchania trestného činu a trestný čin je dokonaný. Avšak zákon určuje prostriedky, ktoré sprevádzajú takéto konanie a sú to podvod, lesť, obmedzenie osobnej slobody, únos, násilné správanie, ako aj len hrozba jeho použitia, prijatie peňažného obnosu či inej výhody, zneužitie postavenia či bezbrannosti obete. Rozsiahla objektívna stránka vychádza z rôznych medzinárodných dokumentov, na základe ktorých sa trestný čin obchodovania s ľuďmi implementoval do našej právnej úpravy. Aby bola naplnená skutková podstata, musí obsahovať objektívnu stránku, ktorá spočíva v už konkrétnom účele a zámere páchateľa vykorisťovať.

Subjekt je fyzická osoba, ktorá je v čase spáchania príčetná a staršia ako štrnásť rokov. Fyzická osoba je každá osoba od jej narodenia až do smrti. Príčetnosť je duševný stav osoby, ktorý je zakotvený v § 24 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. nasledovne: *„Kto pre duševnú poruchu v čase spáchania činu inak trestného nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný, ak tento zákon neustanovuje inak.“*[4] Vek ako okolnosť vylučujúca protiprávnosť je ustanovená v § 22 v znení: *„Kto v čase spáchania činu inak trestného nedovŕšil štrnásty rok svojho veku, nie je trestne zodpovedný*“.[5] Takže subjektom ako znaku skutkovej podstaty trestného činu obchodovania s ľuďmi je páchateľ, príčetný a starší ako štrnásť rokov, bez ohľadu na pohlavie, funkciu alebo vzťah k štátu.

Subjektívna stránka je vnútornou stránkou trestného činu a vyjadruje psychiku páchateľa. Obligatórnym znakom je zavinenie. Pri subjektívnej stránke sa posudzuje či páchateľ spáchal trestný čin úmyselne alebo z nedbanlivosti. Konkrétne pri trestnom čine obchodovania s ľuďmi sa vyžaduje úmyselné zavinenie s priamym úmyslom tzv. *dolus*

[4] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 24
[5] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 22

directus. Priamy úmysel obsahuje dve zložky a to intelektovú a vôľovú. Pri intelektovej páchateľ vedel, že ide o trestný čin a vôľovej, že chcel spáchať daný trestný čin.

Výklad konkrétnych foriem páchania

Trestný čin obchodovanie s ľuďmi je jeden rozsiahlejších trestných činov, ktorý obsahuje viacero foriem páchania. Pre lepšiu a správnu kvalifikáciu tohto trestného činu je nutná špecifikácia foriem a prostriedkov trestného činu obchodovania s ľuďmi. Znenie § 179 ods. 1 je: „*Kto s použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, únosu, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby vrátane žobrania, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, núteného sobáša, zneužívania na páchanie trestnej činnosti, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.“*

Podvodným konaním sa rozumie uvedenie niekoho do omylu alebo využitie toho, že niekto koná v omyle. Podvodné konanie je sprievodným prostriedkom na spáchanie trestného činu obchodovania s ľuďmi, avšak v Trestnom zákone sa vyskytuje pod § 221 aj trestný čin podvodu, ktorý má rovnakú objektívnu stránku skutkovej podstaty trestného činu ako obchodovanie s ľuďmi. Podvodné konanie je omyl, ktorý predstavuje určitý rozpor predstavy so skutočnosťou a musí mať istú kvalitu. Omyl však musí byť prostriedok, ktorý má tendenciu byť klamným a použije sa na oklamanie iného. Dôležité je, že podvodným konaním sa nerozumie len zámerné tvrdenie nepravdy. Taktiež treba brať do úvahy istú mieru opatrnosti osoby, ktorou by potencionálna obeť mohla disponovať. Spôsob, akým bola osoba podvedená, nemusí platiť u inej osoby, ktorá by bola opatrná. Pretože na základe ustanovenia § 415 Občianskeho zákonníka: „*Každý je povinný počínať si tak, aby nedochádzalo ku škodám na zdraví, na majetku, na prírode a životnom prostredí.*[6] Miera opatrnosti spočíva v tom, že osoba by mala na prvý pohľad rozoznať, že ide o podvodné konanie. Avšak v skutočnosti sa vyskytuje množstvo takých prípadov a páchatelia sú stále vynaliezavejší. Preto je veľmi náročné rozoznať čo je napríklad dobrá ponuka práce a čo je podvod. Podvodné konanie obsahuje istú mieru benefitov pre páchateľa alebo inú tretiu osobu. Páchateľ získa profit za jej zlákanie, prepravenie, prechovávanie, odovzdanie či prevzatie iného za konkrétnym účelom. Odmenu, ktorou zvyknú disponovať páchatelia, je vo veľkej miere finančná. Práve peňažný zisk robí z trestného činu obchodovania s ľuďmi jeden z trojice najziskovejších trestných činnosti, popri obchodovaniu s drogami a obchodovaniu so zbraňami. Odmena vo forme služieb alebo vecné odmeny sú menej bežné.

Lesť je predstierané, vedomé a neúprimné podvodné konanie alebo reč, ktorej cieľom je oklamať niekoho. Synonymom je aj klam, úskok, podvod, prefíkanosť, úskočnosť. Podľa § 122 ods. 6 Trestného zákona je *trestný čin spáchaný ľsťou, ak bol spáchaný s využitím omylu, ktorý páchateľ vyvolal, alebo s použitím úskoku.* Použitím omylu alebo úskoku môže páchateľ jednoduchším a rýchlejším spôsobom dosiahnuť sledovaný cieľ. Tým sa aj znemožní priestor osoby na bránenie sa a kladenie aktívneho odporu. Lesť a jej použitie ako závažnejší spôsob konania použitý vo viacerých skutkových podstatách trestných činov. Využíva sa aj na dosiahnutie bezbrannosti osoby a tak eliminovanie prípadného aktívneho bránenia sa.

[6] Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších prepisov, § 415

Obmedzovanie osobnej slobody je podľa § 183 odseku 1 skutočnosť, keď niekto inému bráni užívať osobnú slobodu. Osobná sloboda je atribútom autonómie a ľudskej dôstojnosti jednotlivca. Svoje základy má zakotvené aj v Ústave Slovenskej republiky a to hneď niekoľkokrát. Osobná sloboda má svoje vymedzenie v rámci slobody a rovnosti všetkých ľudí bez ohľadu na pohlavie, rasu, jazyk, náboženstvo, vieru, pôvod, zmýšľanie, národný a sociálny pôvod, či príslušnosť etickú či národnostnú a iné. Z právneho hľadiska je osobná sloboda právo jednotlivca na autonómiu pohybu a pobytu, je však dočasného charakteru. Predstavuje možnosť osoby vytvoriť si svoj denný režim a naplánovať si udalosti podľa svojej vlastnej úvahy bez obmedzení iného.[7] Obeť obchodovania s ľuďmi je častokrát izolovaná od sveta, je nútená pracovať aj v čase osobného voľna a nemá možnosť si vytvárať isté sociálne zázemie a prostredie, kde svoj denný režim môže uskutočňovať. Dĺžka doby obmedzenia osobnej slobody nie je určujúca, ale môže ovplyvniť výmeru trestu. Páchateľ bráni osobe zvoliť si využitie času podľa seba, častokrát je obeti odopieraný aj spánok. Osobná sloboda je garantovaná aj medzinárodným právom a to Európskym dohovorom o ochranu ľudských práv a základných slobôd. V určitých prípadoch je možné obmedziť osobnú slobodu osobe, avšak len v prípadoch, že je na to oprávnenie. Napríklad pri maloletých, v prípade, že sa jedná o výchovné opatrenie. Toto opatrenie nariadi súd. V žiadnom prípade nesmie ktokoľvek obmedziť druhého na osobnej slobode bez dôvodu a situácie, ktorú explicitne neuvádzajú právne predpisy. Osobe obmedzenej na osobnej slobode sa jednoznačne znižuje kvalita života a právo na život.[8]

Únos je unesenie, respektíve odnesenie nejakej osoby násilím, zmocnenie sa niekoho proti jeho vôli. V rámci právneho spektra je únosom premiestnenie osoby na iné miesto, do inej krajiny. Podľa § 209 Trestného zákona sa únosom rozumie odňatie z opatrovania toho, kto má podľa zákona alebo podľa úradného rozhodnutia povinnosť starať sa o dieťa alebo osobu postihnutú duševnou poruchou. Z tejto dikcie vyplýva, že plnoletá osoba bez duševnej poruchy nemôže byť unesená, takže využitie prostriedku únosu pri páchaní jednej z foriem obchodovania s ľuďmi sa vzťahuje len na detské obete a duševne choré osoby. Avšak v skutočnosti sa pojem únos vzťahuje aj na osoby plnoleté, pretože vychádza frazeologického výkladu a nie z právnej dikcie trestného činu. Takže, keď sa dospelá osoba odnesie násilím proti svojej vôli na iné miesto bude sa jednať o únos v prípade obchodovania s ľuďmi, ale v rámci právnej kvalifikácie by to mohlo znamenať napríklad zavlečenie do cudziny či iné trestné činy.

Násilím sa podľa § 122 odseku 7 rozumie použitie fyzickej sily proti telesnej integrite inej osoby k prekonaniu alebo zamedzeniu kladného alebo očakávaného odporu alebo ak je spáchaný na osobe, ktorú páchateľ uviedol do stavu bezbrannosti ľsťou, alebo ak páchateľ použil násilie proti veci iného. Podmienkou nie je, aby bol kladený odpor poškodeným. Môže nastať situácia, že sa poškodený obáva klásť odpor pred závažnejšími následkami násilia páchaného na ňom.

Hrozba násilím je nielen bezprostredná hrozba, ale aj hrozba sa v budúcnosti môže uskutočniť. Čiže časové hľadisko nie je určujúci faktor, ako ani to, či hrozba smeruje proti osobe napadnutej alebo inej osobe, napríklad príbuznému. Hrozba môže smerovať na majetok a iné hmotné veci. Celý obsah hrozby však musí byť adresovaný poškodenému, ktorý musí byť pri vedomí a schopný vypočuť si hrozbu. Hrozba násilím sa môže vykonať osobne, telefonicky, zaslaním výhražného listu a podobne. Ak ide o hrozbu telefonickú, za miesto činu sa rozumie miesto prijatia telefonátu ako aj miesto, odkiaľ bol telefonát uskutočnený. V právnom štáte nie je možné, aby sa určité požadované správanie docielilo hrozbou násilia. Tým by sa naplnila skutková podstata trestného činu vydierania. Pri trestnom čine obchodovanie s ľuďmi však nie je cieľom len dosiahnutie určitého správania, ale získanie istého benefitu pre obchodníka.

---

[7] FRIDRICH, B. a L. MOKRÁ, 2011. *Praktikum ústavného práva Slovenskej republiky*, s. 57

[8] MAJERČÁK, T., 2008. Ústavná koncepcia osobných práv a slobôd. In: *Právny obzor* , č. 1, s. 24 – 25.

Hrozba ťažkej ujmy, respektíve ťažká ujma je podľa § 123 odseku 3 Trestného zákona len vážna porucha zdravia alebo vážne ochorenie, ktorou je zmrzačenie, strata alebo podstatné zníženie pracovnej spôsobilosti, ochromenie údu, strata alebo podstatné oslabenie funkcie zmyslového ústrojenstva, poškodenie dôležitého orgánu, zohyzdenie, vyvolanie potratu alebo usmrtenie plodu, mučivé útrapy alebo porucha trvajúca dlhší čas. Za hrozbu inej ťažkej ujmy sa považuje spôsobenie majetkovej ujmy, závažnej ujme na dobrej povesti, rozvrat manželstva a pod.

Donucovanie je použitie moci na donútenie ľudí, aby niečo robili proti svojej vôli. Medzi konkrétne formy donucovania, ktoré páchatelia využívajú pri páchaní obchodovania s ľuďmi patria napríklad prísľub práce, strata zamestnania, odopieranie základných ľudských potrieb človek a ďalšie.

Prijatie a poskytnutie peňažného plnenia či iných výhod je vnímaný ako istý benefit, ktorý je získaný alebo odovzdaný na zabezpečenie vykonania istej činnosti, splnenia určitej služby alebo obdržania istej veci. Toto peňažné plnenie môže byť poskytnuté za účelom dosiahnutia súhlasného postoja osoby, ktorá je jej zákonným zástupcom, opatrovníkom, čiže je na ňu odkázaná. **Odkázanou osobou** je osoba odkázaná na páchateľa výživou, výchovou, starostlivosťou alebo hmotným zabezpečením.[9] Výhoda môže byť majetkového a nemajetkového plnenia s cieľom dosiahnuť prospech ako príklad poskytnutie práce, pracovného zaradenia a pod.

Zneužitie svojho postavenia alebo bezbrannosti charakterizuje nadradenosť páchateľa nad obeťou, ktorý využíva svoju funkciu alebo právny status na dosiahnutie niektorého z účelov obchodovania s ľuďmi alebo využije situáciu, keď je obeť v stave bezbrannosti. Bezbrannou osobou je podľa § 127 ods. 7 osoba, ktorá vzhľadom na svoj vek, zdravotný stav, okolnosti činu alebo okolnosti na strane páchateľa nemala nádej účinne sa ubrániť pred jeho útokom.

V týchto formách sa páchateľ môže dopustiť každej jednej formy činnosti sám. Taktiež sú tieto formy páchané aj organizovanou skupinou, takže páchateľ môže vykonávať len jednu konkrétnu činnosť ako člen organizovanej skupiny. Ide o zlákanie, prepravenie, prechovávanie, odovzdanie alebo prevzatie iného. Pričom nie je podstatné či osoba - obeť súhlasila. Zlákaním sa rozumie vzbudiť záujem niekoho o niečo, respektíve o niekoho, zvábiť, dať sa zviesť peknými rečami. V prípade obchodovania s ľuďmi ide o zlákanie na peniaze, sľuby o pracovných podmienkach. Prepravením sa rozumie uskutočniť dopravenie osoby z jedného miesta na druhé bez ohľadu na druh dopravy s využitím dopravného prostriedku za účelom dosiahnutia formy zneužívania podľa § 179 ods. 1 Trestného zákona.

ÚČELY OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

1. Prostitúcia
2. Iná forma sexuálneho vykorisťovania
3. Pornografia
4. Nútená práca
5. Nútená služba
6. Žobranie
7. Otroctvo a podobné praktiky
8. Nevoľníctvo
9. Nútený sobáš
10. Zneužívanie na páchanie trestnej činnosti
11. Odoberanie orgánov, tkanív, buniek
12. Iná forma vykorisťovania

[9] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 127 ods. 9.

Trestný čin obchodovania s ľuďmi je veľmi rozsiahly aj v účele spáchania. Ak sa páchateľ dopustí už niektorého zo spomínaných konaní musí však smerovať k naplneniu jedného z dvanástich účelov. Ide o účel, ktorý hlboko zasahuje do práv a slobôd obete a nikto nesmie byť podrobený takému to konaniu. Pre ich správne porozumenie je vhodné si určiť ich právne aspekty.

Prostitúcia je podľa §132 ods. 1 Trestného zákona *uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou, iným spôsobom pohlavného styku alebo iným obdobným sexuálnym stykom s dospelou osobou za odmenu*. Samotná prostitúcia nie je trestná. Na naplnenie skutkovej však stačí iba pohnútka a žena nemusí byť na prostitúciu skutočne využitá. Takže ak páchateľ má len v úmysle so ženou vykonať pohlavný styk a získať za to nejakú formu odmeny už je spáchal trestný čin obchodovania s ľuďmi.

Ďalším účelom sú **iné formy sexuálneho vykorisťovania**. Samotné sexuálne vykorisťovanie je použitie inej osoby na nedobrovoľné sexuálne služby za účelom dosiahnutia zisku. Formou sexuálneho vykorisťovania môže byť takzvané dlžné otroctvo, pričom sa dlh spláca sexuálnymi službami a prostitúciou. Ďalšou formou sexuálneho vykorisťovania je stav keď je partner obete zároveň pasák. Núti obeť, aby vykonávala prostitúciu s odôvodnením, že to je pre ich dobro a so slovným nátlakom „keď ma miluješ, urobíš to“ a pod.

Obchodovanie s ľuďmi sa vykonáva aj za účelom vytvárania pornografie. Pornografia je zobrazenie ľudského tela alebo sexuálnej aktivity s cieľom sexuálneho vzrušenia alebo uspokojenia.[10] Páchateľ vytvára pornografické diela s obeťami obchodovania s ľuďmi, ktoré sa nemôžu alebo nevedia brániť. Týmto konaním využíva osoby na výkon prostitúcie z ktorej sa najmä finančne obohacuje. Svoju finančnú situáciu si páchateľ zlepšuje aj inými formami s dosiahnutím účelu.

Frekventovaným účelom je **nútená práca a nútená služba**. **Nútená práca** je vykonávanie istej konkrétnej činnosti pod nátlakom, bez prvku dobrovoľnosti, pod nátlakom a hrozbou. Hrozba spočíva napríklad v odopieraní práv, výsad a iných. Nemusí ísť o hrozbu ujmy alebo násilia. Podľa definície z dohovoru medzinárodnej organizácie práce č. 29/1930 Zb. o nútenej a povinnej práci je nútená alebo povinná práca každá práca alebo služba, ktorá sa od ktorejkoľvek osoby vymáha pod hrozbou akéhokoľvek trestu a na ktorú sa nazývaná osoba neponúkla dobrovoľne.[11] V Dohovore sa však vyskytuje aj niekoľko výnimiek. Za nútenú alebo povinnú prácu sa nepovažuje práca ani služba vymáhaná na základe zákonov o povinnej vojenskej službe pre práce rýdzo vojenskej povahy, ktorá tvorí súčasť obvyklých občianskych povinností občanov krajiny, ktorá sa plne spravuje sama, ktorá sa od ktorejkoľvek osoby vymáha v dôsledku odsúdenia súdnym rozhodnutím, ktorá je vymáhaná v prípadoch mimoriadnych okolností a menšie obecné služby.[12] **Nútenou službou** sa rozumie obdobná činnosť ako nútená práca. Aj Ústava Slovenskej republiky v čl. 18 ods. 1 zakazuje, aby bol niekto poslaný na nútené práce alebo nútené služby. Ďalej to však nerozvádza. V odseku 2 však uvádza na čo sa nevzťahuje dané ustanovenie. V porovnaní s Dohovorom č 29/1930 Zb. Ústava SR dopĺňa, že nútenou prácou nie je konanie uložené zákonom na ochranu zdravia, života a práv iných.[13] Za nútenú prácu, nie je považovaná práca vykonávaná v súlade so zákonom. Veľmi výnosnou formou obchodovania s ľuďmi je nútené žobranie, kde je obeť postavená do úlohy žobráka, kde častokrát aj celý deň a za každého počasia žobre peniaze, ktoré odovzdajú páchateľovi. Obeť je ostro sledovaná a nemá možnosť požiadať o pomoc.

---

[10] Internetová stránka vedecko-odborného časopisu Prohuman [online]. [cit. 15. februára 2019] Dostupné na internete: https://www.prohuman.sk/psychologia/analyza-fenomenu-pornografia

[11] Dohovor č. 29/1930 o nútenej a povinnej práci, čl. 2 ods. 1

[12] Dohovor č. 29/1930 o nútenej a povinnej práci, čl. 2 ods. 2 písm. a - e

[13] Ústava Slovenskej republiky, čl. 18 ods.2

Na naplnenie objektívnej stránky trestného činu obchodovania s ľuďmi musí páchateľ konať napríklad aj za účelom otroctva. **Otroctvo** je stav, kedy je osoba predmetom vlastníckeho práva inej osoby alebo viacerých osôb a odlišuje sa od ostatných. Osoba sa stáva vecou a sú jej odopierané práva a slobody.[14] Menej často sa vyskytuje nevoľníctvo ako účel obchodovania s ľuďmi. Obeť je v horšom postavení ako pri otroctve. Pri **nevoľníctve** vzniká stav, kedy je osoba osobne a aj ekonomicky závislá na nadriadenej osobe a riadi sa len jeho príkazmi. Osoba však nie je predmetom vlastníckeho práva, i keď sním páchateľ môže nakladať ako so svojím majetkom a zásadne ho obmedzovať. Nevoľník nemôže o sebe rozhodovať svojvoľne a nakladať so svojím majetkom, uzavrieť manželský zväzok, svojvoľne cestovať a pohybovať sa.[15]

V posledných rokoch sa zvýšil výskyt obchodovania s ľuďmi za účelom núteného sobáša. V tomto prípade treba rozlišovať nútený sobáš a účelové manželstvo. Pri **nútenom sobáši** obeť nedobrovoľne uzavrie manželstvo pod hrozbou násilia, ujmy alebo inej hrozby. Páchateľ, ktorý donúti obeť uzavrieť manželstvo získa za tento obchod odmenu, najmä finančnú. V prípade účelového manželstva ide o trestný čin prevádzačstva a manželstvo sa nedá anulovať, je potrebné sa riadne rozviesť. Toto manželstvo je uzavreté za istým účelom, najčastejšie je to získanie trvalého pobytu na území SR za istú majetkovú alebo nemajetkovú výhodu.

Asi najväčší zásah do integrity ľudskej bytosti má obchodovanie s ľuďmi za účelom **odoberania orgánov, tkanív či bunky**. Páchateľ bez súhlasu osoby odoberie biologický materiál s úmyslom jeho ďalšieho využitia z jeho živého tela v rozpore s podmienkami upravenými v zákone. Oprávneným subjektom na odoberanie biologického materiálu sú iba poskytovatelia zdravotnej starostlivosti, ktorí majú povolenie na výkon takej činnosti.[16] Avšak nikto nesmie svojvoľne odoberať biologický materiál z tela iného, aj keď má na to potrebné povolanie či vzdelanie.

Za iné formy vykorisťovania považujeme každé protiprávne konanie páchateľa, ktorým koristí na činnosti inej osoby a získava z toho istý prospech. Nezáleží pritom na tom, či k realizácií niektorého z účelov skutočne došlo, dokonaný čin je už v čase zlákania, prechovávania, prepravenia, odovzdania alebo prevzatia iného na niektorý z účelov.

Od roku 2013 sa obchodovanie s deťmi v Trestnom zákone nevyskytuje. Zákonodarca však zahrnul isté formy obchodovania s deťmi do § 179 ods. 2. a do § 180. V § 179 ods. 2 je ustanovené, že rovnaká trestná sadzba hrozí za spáchanie obchodovania ľuďmi s dospelou osobou ako aj s dieťaťom a to štyri až desať rokov.

Vyššia trestná sadzba – sedem až dvanásť rokov hrozí, ak naplní skutkovú podstatu za určitých podmienok. V tomto prípade sa už tento trestný čin posudzuje ako obzvlášť závažný. Avšak podľa § 47 ods. 2 trestného zákona sa páchateľovi uloží trest odňatia slobody na doživotie v prípade, ak bol už dvakrát potrestaný nepodmienečným trestom odňatia slobody a uloženie takého trestu si vyžaduje ochrana spoločnosti a nie je nádej, že by páchateľa bolo možné napraviť trestom odňatia slobody na dobu dvadsaťpäť rokov. Taktiež sa páchateľovi uloží trest prepadnutia majetku, ak naplnil podmienky § 58 ods. 1 Trestného zákona a tiež nadobudol majetok v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo príjmov, ktoré z trestnej činnosti pochádzajú.[17] Ďalej súd môže uložiť trest zákazu činnosti na doživotie, ak bol trestný

[14] Trestný zákon s komentárom [online]. [cit. 16. ferbuára 2019] Dostupné na internete: https://www.gjar-po.sk/~gajdos/treti_rocnik/nos/trestny_zakon_s_komentarom.pdf

[15] BURDA, E. a kol., 2011. *Trestný zákon - Osobitná časť - Komentár - II. diel*, s. 323 – 324.

[16] Zákon č 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkov, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[17] *Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 58 ods. 2.*

čin obchodovania s ľuďmi spáchaný na dieťati.[18] Trest zákazu činnosti spočíva v tom, že sa zakazuje na určitú dobu výkon určitej činnosti, povolania, zamestnania, ako aj funkcie, tiež činnosti, na výkon ktorej, je potrebné povolenie.

Na druhej strane však je možné, že sa trestné stíhanie premlčí. Najskôr je to možné po pätnástich rokoch potom, čo obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi dovŕši osemnásť rokov.[19]

Podmienky, ktoré odôvodňujú vyššiu trestnú sadzbu sú uvedené v § 179 ods. 3 nasledovne:
a) získa ním pre seba alebo pre iného väčší prospech,
b) vydá takýmto činom iného do nebezpečenstva ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti,
c) ako verejný činiteľ,
d) na chránenej osobe,
e) z osobitného motívu, alebo
f) závažnejším spôsobom konania.

Výklad podmienok odôvodňujúcich uloženie vyššej trestnej sadzby

Jednou z podmienok je **konanie páchateľa s cieľom získať pre seba alebo iného väčší prospech**. Prospech môže byť finančného ale aj osobného charakteru. Samostatné ustanovenie na určenie výšky prospechu neexistuje, avšak hľadiská škody sa používajú aj na určenie veľkosti prospechu.[20] Čiže poznáme prospech malý, prospech väčší, značný prospech a prospech veľkého rozsahu. Keďže škoda malá je 266 eur a škoda väčšia je jej desaťnásobok, na naplnenie tejto podmienky musí páchateľ zabezpečiť prospech vo výške minimálne 2660 eur.

Ďalšou podmienkou je vydanie iného **do nebezpečenstva ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti.** Ujma na zdraví sa pokladá za menej závažnú ako ublíženie na zdraví, ide o akékoľvek poškodenie zdravia iného.[21] Ide o stav, keď bol iba na krátky čas sťažený obvyklý spôsob života. Ten sa dokazuje stopami na tele poškodeného. Zákon však nevyžaduje lekárske ani iné vyšetrenie. Určujúca je povaha ujmy na zdraví, to znamená, v akej miere a po akú dlhú dobu a s akou intenzitou ovplyvnila život obete. Na splnenie podmienky je nutná ťažká ujma na zdraví. Ťažkou ujmou na zdraví je len vážna porucha zdravia alebo vážne ochorenie. To zahŕňa zmrzačenie, stratu či podstatné zníženie pracovnej spôsobilosti alebo funkcie zmyslového ústrojenstva, ochromenie údu, poškodenie dôležitého orgánu, zohyzdenie, vyvolanie potratu, usmrtenie plodu, mučivé útrapy, porucha zdravia trvajúca dlhší čas.[22] Ide o závažné poškodenie zdravia, kde hranicu predstavuje medzi ťažkou ujmou na zdraví a ublížením na zdraví doba 6 týždňov. Konkrétne 42 kalendárnych dní je definovaných pre poruchu zdravia trvajúcu dlhší čas, aby bola posudzovaná ako ťažká ujma na zdraví a nie ujma na zdraví. Veľmi podstatné je v tomto prípade náležite objasniť a správne určiť jej následok. Podľa §142 ods. 2 sa smrťou rozumie biologická smrť mozgu, tzv. celebrálna. Za smrť sa nepovažuje klinická smrť, z dôvodu, že v súčasný stav lekárskej vedy dokáže viesť k záchrane života aj v prípade, že sa zastavia životne dôležité funkcie a následne sa obnovia. Celebrálna smrť je smrteľný stav, ktorý je nezvratný a už nie je možný návrat do života. Dôležité je posudzovanie smrti klinickej, keďže v prípade lekárskej pomoci je život obnovený, môže sa spáchanie trestného činu posudzovať v štádiu pokusu. V prípade obchodovania s ľuďmi sa spôsobenie smrti bude posudzovať len v prípade, že bola spôsobená z nedbanlivosti.

[18] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 61 ods. 4.
[19] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 87 ods. 5
[20] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 125 ods. 1
[21] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 123 ods. 1
[22] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov § 123 ods. 9

V prípade úmyselného zabitia je možný jednočinný súbeh s § 144 úkladná vražda a § 145 vražda., pretože páchateľ môže spáchať trestný čin na viacerých osobách.[23]

Verejný činiteľ je rozsiahlo vymedzený v § 128 ods. 1 Z. z. Trestného zákona. Jeho trestná zodpovednosť ako aj ochrana je podmienená tým, že trestný čin bol spáchaný v súvislosti s jeho právomocou a zodpovednosťou.

Chránenou osobou je podľa § 139 ods. 1 *dieťa, tehotná žena, blízka osoba, odkázaná osoba, osoba vyššieho veku, chorá osoba, osoba požívajúca ochranu podľa medzinárodného práva, verejný činiteľ, osoba ktorá plní uložené povinnosti na základe zákona, svedok, znalec, tlmočník, prekladateľ, zdravotnícky pracovník pri výkone zdravotníckeho povolania pri záchrane života a zdravia*. Konkrétne sú vysvetlené v jednotlivých ustanovenia Trestného zákona.

Ďalšia priťažujúca podmienka je konanie z osobitného motívu. Osobný motív je pohnútka páchateľa, na základe ktorej konal. Osobným motívom sa rozumie *konanie na objednávku, z pomsty, v úmysle zakryť alebo uľahčiť iný trestný čin, v úmysle spáchať niektorý z trestných činov terorizmu, z nenávisti pre príslušnosť k rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie či náboženské vyznanie alebo so sexuálnym motívom*.[24]
Závažnejší spôsob konania ako podmienka uloženia vyššej trestnej sadzby predstavuje páchanie trestného činu so *zbraňou, po dlhší čas, surovým a trýznivým spôsobom, násilím, hrozbou bezprostredného násilia alebo inej ťažkej ujmy, vlámaním, ľsťou, využitím tiesne, neskúsenosti, odkázanosti, podriadenosti, porušením dôležitej povinnosti vyplývajúcej z páchateľovho zamestnania, postavenia alebo funkcie alebo uloženej mu podľa zákona.* Páchanie trestného činu so zbraňou sa nepovažuje za závažný spôsob konania v prípade trestného činu úkladnej vraždy, vraždy, zabitia, usmrtenia a ublíženia na zdraví.[25]

Trest odňatia slobody na dvanásť až dvadsaťpäť rokov hrozí páchateľovi, ktorý spácha trestný čin obchodovania s ľuďmi tak, ako je uvedené v § 179 ods. 1 alebo 2 a zároveň jeho konanie sprevádza niektorá z taxatívne vymedzených priťažujúcich okolností. Ustanovenie § 179 ods. 4 je už kvalifikovanou skutkovou podstatou. Obsahuje obzvlášť priťažujúce okolnosti, ktoré podstatne zvyšujú závažnosť činu. Jednou z okolností je, že získa **značný prospech** pre iného alebo seba. Prospech sa posudzuje, ako bolo spomenuté vyššie, ako škoda, čiže značným prospechom sa rozumie značná škoda, ktorá predstavuje stonásobok sumy 266 eur čo sa rovná sume 26 600 eur. Trestný čin obchodovania s ľuďmi s trestnou sadzbou dvanásť až dvadsať rokov odňatia slobody predstavuje obzvlášť závažný zločin. Podľa tohto ustanovenia sa potrestá aj páchateľ, ktorý spôsobí ťažkú ujmu na zdraví, smrť alebo iný obzvlášť závažný následok, ako aj ako člen nebezpečného zoskupenia. Za iný obzvlášť závažný následok sa považuje obdobný následok spôsobený daným trestným činom, ktorý však nemá povahu ťažkej ujmy na zdraví ako napríklad vážne psychické a fyzické útrapy spôsobené sexuálnym zneužívaním, ponižovaním a pod.[26] **Nebezpečným zoskupením** sa podľa § 141 rozumie zločinecká alebo teroristická skupina. **Zločinecká skupina** je podľa Ivora „*vyššou formou organizovanej skupiny. Charakterizovaná je nasledovnými znakmi: štruktúrovaná skupina najmenej troch osôb, existujúca počas určitého časového obdobia, koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viac zločinov alebo taxatívne vymenovaných prečinov, účelom je získanie finančnej alebo inej výhody alebo legalizácia príjmu z trestnej činnosti*."[27]
Teroristickou skupinou sa rozumie štruktúrovaná skupina najmenej troch osôb, existujúca počas určitého časového obdobia, jej účelom je spáchanie zločinu teroru alebo zločinu

[23] SAMAŠ, O. a kol., 2007. Trestné právo s vysvetlivkami a judikatúrou, s. 405
[24] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 140
[25] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 138
[26] SAMAŠ, O. a kol., 2007. Trestné právo s vysvetlivkami a judikatúrou, s. 326
[27] IVOR, J. a kol., 2010. Trestné právo hmotné. (Druhé, doplnené a prepracované vydanie), s. 27

terorizmu.[28] Rozdielom medzi od zločineckou skupinou a teroristickou skupinou je absencia koordinovanosti pri teroristickej skupine.

Najvyššiu trestnú sadzbu na dvadsať až dvadsaťpäť rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie súd môže uložiť páchateľovi trestného činu obchodovania s ľuďmi, ktorý spácha čin za účelom získania prospechu veľkého rozsahu, čo predstavuje najmenej päťstonásobok sumy 266 eur, čiže 133 000 eur. Najvyššiu trestnú sadzbu môže uložiť aj v prípade spôsobenia ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti viacerým osobám, ako aj páchateľovi, ktorý bol dvakrát potrestaný nepodmienečným trestom odňatia slobody (zásada trikrát a dosť). Na účely Trestného zákona sa pod pojmom viaceré osoby rozumejú minimálne tri osoby.[29]

Záver

Trestný čin obchodovania s ľuďmi je upravený v niekoľkých právnych predpisoch, vnútroštátnych a aj medzinárodných. Pre posudzovanie trestnosti súdmi je najvýznamnejší Trestný zákon Slovenskej republiky. Dôležitosť formulácie ustanovenia § 179 Trestného zákona má výrazný vplyv na jej právny výklad. Už počas vyšetrovania sa môže zameniť s typovo podobnými trestnými činmi ako sú kupliarstvo, sexuálne zneužívanie, prevádzačstvo a iné. Následným správnym hodnotením dôkazov je dôležité posudzovať aj minimálne rozdiely, aby bol páchateľ obchodovania s ľuďmi obvinený a neskôr aj odsúdený za trestný čin, ktorý aj skutočne spáchal a nie za iný s inou trestnou sadzbou. Práve zamieňanie a nesprávne kvalifikovanie obchodovania s ľuďmi bolo Slovenskej republike vyčítané v hodnotení americkej administratívy TVPA, kde Slovensko kleslo z hodnotenia jedna na hodnotenie dva. Dôvodom bol aj početné konečné neodsúdenie na výkon trestu odňatia slobody páchateľa obchodovania s ľuďmi. Hodnotenie uvádza aj ďalšie dôvody, avšak stále pozitívne hodnotí vynaložené úsilie a vidí priestor na možné zlepšovanie. Obchodovanie s ľuďmi je svojou formou páchania rozsiahli trestný čin. Medzi formy resp. účely páchania patrí prostitúcia, iná forma sexuálneho vykorisťovania, pornografia, nútená práca, nútená služba, žobranie, otroctvo a podobné praktiky, nevoľníctvo, nútený sobáš, zneužívanie na páchanie trestnej činnosti. Na Slovensku sa najčastejšie vyskytuje sexuálne vykorisťovanie. Príspevok prináša vymedzenie právnych aspektov, ktoré môžu poukázať na rozdiely medzi zamieňanými trestnými činmi, a tým prispieť ku zrozumiteľnosti a jasnosti určenia správnej právnej kvalifikácie.

Literatúra

ČETOT, V. a kol., 2013. *Obchodovanie s ľuďmi alebo Otroctvo 21. storočia*. Sladkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove. ISBN: 978-80-89267-90-3

FRIDRICH, B. a L. MOKRÁ, 2011. *Praktikum ústavného práva Slovenskej republiky*. Bratislava: Heuréka. ISBN: 978-80-89122-68-4

MAJERČÁK, T., 2008. Ústavná koncepcia osobných práv a slobôd. In: *Právny obzor*. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV. Roč. I. str. 16 – 29.

KORGO, D., 2014. Význam využívania operatívno-pátracej činnosti v boji s obchodovaním s ľuďmi, In: *Notitiae novae facultatis iuridicae universitatis matthiae belii neosolii*, roč. XIX., Banská Bystrica: Belianum. ISBN 978-80-557-0867-6

BURDA, E. a kol., 2011. *Trestný zákon – komentár. Osobitná časť. II. diel*. Praha: C. H. Beck. ISBN: 978-80-7400-394-3.

SAMAŠ, O. a kol., 2007. *Trestné právo s vysvetlivkami a judikatúrou*. Bratislava: Iura edition. ISBN: 80-8078-077-3

[28] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 129 ods. 5

[29] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 127 ods. 12

IVOR, J. a kol., 2010. *Trestné právo hmotné. (Druhé, doplnené a prepracované vydanie)*. Bratislava: Iura edition. ISBN: 80-8078-099-4.
Ústava Slovenskej republiky
Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších prepisov
Zákon č. 421/2002 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
Zákon č 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkov, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov
Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
Dohovor č. 29/1930 o nútenej a povinnej práci
Internetová stránka vedecko-odborného časopisu Prohuman [online]. [cit. 15. februára 2019] Dostupné na internete: https://www.prohuman.sk/psychologia/analyza-fenomenu-pornografia
Trestný zákon s komentárom [online]. [cit. 16. ferbuára 2019] Dostupné na internete: https://www.gjar-po.sk/~gajdos/treti_rocnik/nos/trestny_zakon_s_komentarom.pdf

Keywords: trafficking in human beings, Penal Code, crime signs, forms of committing

Summary

Trafficking in human beings is a modern phenomenon also due to the increased interest of people in working abroad with the prospect of higher earnings and interest in travel. By their credibility, they are placed in a position where their freedom and human dignity are restricted. In order to secure the rights and freedoms of a person in the rule of law, legislation is needed that acts both preventive and punitive. International conventions and other important protocols have been adopted since the beginning of the 19th century to eliminate trafficking in human beings. The Slovak Republic has implemented them in its legislation. Human trafficking has been defined much later than in other states, and it is therefore clear that other countries are far ahead in this area. A significant change came in 2013 in the legal qualification of trafficking in children into the offense of entrusting the child in the power of another. Trafficking in human beings is one of the most profitable crimes and constitutes a high level of interference with human rights and freedoms. Detection is very demanding because of the latency of the crime and the high level of offenders organization. Therefore, if this serious crime has already been detected, it is in the huge interest of society to be investigated by the police and to punish the perpetrator fairly. However, it is essential that the crime of trafficking in human beings is properly qualified and not confused with prostitution, pimping or other crimes such as trafficking or illegal migration. The consequence is to divert attention from this serious crime and allow it to continue to be committed and to increase the fear of victims for their lives. Trafficking in human beings is very extensive in the Criminal Code. There are several purposes for committing. These include prostitution, pornography, forced labor, forced service, begging, slavery, serfdom, forced marriage and others. In order to fulfill the facts of the offense, the offense need not be completed. Only his preparation justifies the punishment of his perpetrator. Trafficking in human beings is defined in § 179 of the Criminal Code. The ever-deepening international cooperation helps to detect victims of trafficking in human beings from Slovakia abroad. A very well-functioning program supporting victims of trafficking in human beings helps them to return to Slovakia and integrate them back into life.

por. Mgr. Jana Kuľková
Katedra európskeho a integrovaného riadenia hraníc
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: jana.kulkova2@minv.sk

Recenzenti:

doc. JUDr. Robert Odler, PhD.; JUDr. Vladimír Baláž

Pavol Kuspan

Poistenie Arbitral Award Default Coverage / Denial of Justice Coverage v investičnej arbitráži

Anotácia: Článok sa venuje špecifickému typu poistenia politických rizík a to konkrétne možnosti poistenia neplnenia rozhodcovského rozsudku zo strany štátu, a možnosti poistenia odopretia spravodlivosti v prípade zabránenia vydaniu rozhodcovského rozsudku, a to v kontexte investičnej arbitráže.

Kľúčové slová: politické riziko, investičná arbitráž, poistenie, neplnenie rozhodcovského rozsudku, odopretie spravodlivosti

1. Politické riziká podnikania na cudzích trhoch

Každý podnikateľský subjekt, počas vykonávania svojich podnikateľských aktivít, sa na dennej báze stretáva s problémami, ktoré musí operatívne riešiť. Dôvody týchto problémov môžu byť veľmi rôznorodé – príliš aktívny byrokratický aparát komplikujúci podnikanie všeobecne, zlá platobná disciplína obchodných partnerov, úpadok konkrétneho priemyselného odvetvia. Toto všetko sú bežné problémy objavujúce sa aj v krajinách s rozvinutým trhovým hospodárstvom. Niekedy môže byť dopad týchto problémov natoľko intenzívny, že podnikateľský subjekt si s nimi nevie poradiť a je tak nútený ukončiť svoje aktivity, vo veľkej väčšine prípadov sú však takéto problémy predvídateľné a podnikateľ má k dispozícii nástroje na ich efektívne riešenie.

Tieto problémy sa objavujú pravdepodobne vo veľkej väčšine obchodných a priemyselných odvetví na domácom trhu. Ak sa podnikateľ rozhodne rozšíriť svoje aktivity aj do inej krajiny alebo krajín, vyvstávajú pre neho nové potreby – nutnosť ovládať aspoň jeden cudzí jazyk, špecifické požiadavky cudzích spotrebiteľov, vrátane iných kultúrnych, sociálnych či dokonca náboženských noriem, ktorým sa musí prispôsobiť; tieto situácie môžu byť veľmi rôznorodé. Napriek tomu, stále môžeme hovoriť o bežných problémoch, s ktorými sa podnikateľ v súvislosti so svojimi aktivitami na cudzích trhoch stretáva.

Na druhej strane, podnikanie na trhoch krajín s menej stabilnou politickou situáciou, ktorá sa odzrkadľuje v nefungujúcej alebo len v obmedzenej miere fungujúcej donucovacej moci štátu, a v slabo fungujúcej, zle platenej (a z toho dôvodu náchylnej ku korupcii) alebo štátom ovládanej justícii, prináša so sebou úplne nové problémy a výzvy, s ktorými sa podnikateľ/investor vykonávajúci svoje aktivity len na trhoch politicky stabilných krajín nestretáva vôbec, alebo len výnimočne, pričom tieto problémové situácie môžu byť o to závažnejšie, ak je jeho obchodným partnerom priamo štát. Podnikanie s takýmito krajinami (vrátane podnikania s failing/failed[1] krajinami a quasi krajinami[2]) a investovanie v nich prináša so sebou potrebu ochrany proti takýmto problémom, a to vo forme detailne premysleného

[1] Organizácia Fund for Peace používa termín „fragile“ a každý rok vydáva Fragile State Index. Podľa poslednej aktualizácie tohto zoznamu z roku 2019 sú najviac fragile/failed tieto krajiny v nasledovnom poradí: Jemen, Somálsko, Južný Sudán, Sýria, DR Kongo (všetky v kategórii Very High Alert), Stredoafrická republika, Čad, Sudán a Afganistan (v kategórii High Alert). https://fundforpeace.org/2019/04/10/fragile-states-index-2019/

[2] Komplexnú charakteristiku a typológiu failing/failed štátov a kvázi štátov podáva napríklad Riegl Martin: „Proměny politické mapy po roce 1945“, Grada Publishing, a.s., Praha, 2013, str.111-153. Príčiny vzniku tohto typu štátov podáva na konkrétnych príkladoch štátov napríklad Weisová Šárka a kol.: „Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti“, Vydavatelství Aleš Čenek s.r.o., Plzeň, 2007; o možnostiach obnovy takýchto štátov – pričom jednou z možností je samozrejme aj prilákanie zahraničných investícií, detailne napríklad autori Ghani a Lockhart v publikácii Fixing Failed States, Oxford University Press, Oxford, UK, 2009. Poznať príčiny zlyhávania štátnosti je pre investorov investujúcich v rizikových krajinách, resp. obchodujúcimi priamo s týmito rizikovými krajinami, mimoriadne dôležité na zachytenie vznikajúcich problémov a prijatie potrebných opatrení.

a vypracovaného *risk manažment* plánu takýchto politických rizík, ktorého súčasťou je aj možnosť poistenia konkrétnych situácii, ktoré môžu vo vzťahu investor – štát nastať.

Politický risk môžeme definovať ako pravdepodobnosť, že politické sily spôsobia dramatické zmeny v obchodnej klíme danej krajiny, ktoré následne negatívne ovplyvnia profit a iné ciele podnikajúceho subjektu. Risk je najčastejšie definovaný v možnosti jeho prejavenia sa – politické riziká sú zvyčajne väčšie v krajinách, ktoré práve prežívajú sociálne nepokoje alebo iné nepokoje alebo v krajinách, kde charakter spoločnosti zvyšuje šancu takýchto sociálnych nepokojov[3] – a stupni škody alebo dopadu, ktorý by nastal v prípade, ak by došlo k manifestácii daného rizika. Priesečník týchto dvoch nezávislých premenných faktorov následne určí celkovú vážnosť daného konkrétneho rizika.[4]

Politický risk je relevantným riskom, pretože pre investorov prestavuje značné ťažkosti v snahe mu porozumieť, pri investovaní v niektorých typoch krajín mu často nie je možné uniknúť, a je jedinečný pokiaľ ide o jeho povahu.

Na druhej strane, existuje iný dôvod prečo je politický risk relevantný. Niektoré z najviac výnosných obchodných príležitostí sa nachádzajú v rozvojových krajinách, pričom globalizácia umožňuje, či dokonca núti investorov hľadať tieto príležitosti s cieľom udržať rast a konkurenčnú výhodu. Na vznikajúcich trhoch existuje istá špecifická úmera medzi rizikami a odmenou. Pre tých, ktorí politickým rizikám dokážu porozumieť a manažovať ich, môže byť takéto investovanie veľmi rentabilné.[5]

Mnohé z politicky motivovaných rizík sú s nami už desaťročia, a najmä pre investorov operujúcich v rozvojových regiónoch sveta predstavujú nevyhnutné riziká takéhoto obchodovania. Najbežnejšími politickými rizikami sú vojna[6], terorizmus, domáce nepokoje, medzinárodné napätie, politicky motivované trestné činy[7] a napokon aj vyvlastnenie (ktoré je rovnako širokým pojmom a môže mať viacero variant, pričom priame vyvlastnenie je v súčasnosti už výnimkou).[8]

Investori podnikajúci v rizikových krajinách/s rizikovými krajinami majú k dispozícií viacero nástrojov na manažovanie týchto rizík, od prepracovaných systémov fyzickej bezpečnosti, cez bezpečnostný tréning zamestnancov v rizikových oblastiach, due diligence, risk transfer, portfólio manažment či často nie veľmi kladne prijímané získavanie politických spojencov z domácej politickej scény hosťovského štátu.

---

[3] Hill Charles: „International Business: Competing in the Global Marketplace, McGraw-Hill Education, Berkshire, UK, 2014, str.82. Výskyt takýchto nepokojov je viac pravdepodobný v krajinách tvorených viac ako jednou národnostnou alebo etnickou skupinou, v krajinách kde o moc bojujú navzájom súperiace veľmi odlišné politické ideológie či v krajinách, ktorých nesprávny štátny manažment spôsobil vysokú infláciu a klesajúci životný štandard

[4] McKellar Robert: „A Short Guide to Political Risk“, Gower Publishing Limited, Surrey, UK, 2010, str.3

[5] Ib., str.7

[6] Politické násilie a vojna majú mnoho stupňov intenzity, ktorá potom ovplyvňuje aj samotné možnosti podnikania na dotknutom trhu. The Center for Systemic Peace delí politické násilie a vojnu podľa intenzity do desiatich kategórií: 1 - *sporadic or expressive political violence* (napríklad Moldavsko počas 1991-1997), 2 - *limited political violence* (napríklad Kuba 1957-1959, Gruzínsko 1991-1993), 3 - *serious political violence* (napríklad Chile 1974-1976, Sierra Leone 1991-1998), 4 - *serious warfare* (napríklad Angola 1961-1975, Libéria 1990-1997), 5 - *substantial and prolonged warfare* (napríklad Guatemala 1966-1996, Somálsko od 1988), 6 - *extensive warfare* (napríklad iracko-iránska vojna 1980-1988), 7 - *pervasive warfare* (Vietnam 1958-1975, Rwanda v roku 1994), 8 - *technological warfare* (napríklad Francúzsko a Nemecko 1914-1918), 9 - *total warfare* (Nemecko 1941-1945, ZSSR 1941-1944), 10 - *extermination and annihilation* (Japonsko v 1945, holokaust). http://www.systemicpeace.org/warlist/warcode.htm

[7] Rovnako veľmi široký pojem zahŕňajúci konania ako na jednej strane únos s požadovaním výkupného, alebo, na druhej strane, tzv. *facilitation fees* často maskované za enormné, avšak na prvý pohľad legálne, konzultačné služby.

[8] Detailne k otázke politických rizík napríklad McKellar

Jedným z takýchto nástrojov je aj poistenie[9], ktoré pokrýva špecifickú oblasť neplnenia rozhodcovských rozsudkov, resp. vôbec samotného znemožnenia vydania rozhodcovského rozsudku (čo je špecifický typ vyvlastnenia, nakoľko tu priamo konaním štátu dochádza k vyvlastneniu majetku investora, aj keď často ako následok, resp. dôsledok celého radu iných na seba nadväzujúcich konaní štátu).

2. Poistenie Arbitral Award Default Coverage v investičnej arbitráži

Napriek skutočnosti, že laická, a často ešte aj odborná verejnosť, si rozhodcovské konanie predstavuje ako rýchly a lacný alternatívny spôsob riešenia sporov, súčasná medzinárodná arbitráž, vrátane investičnej arbitráže, je vysoko formalizovaným a veľmi nákladným spôsobom riešenia sporov, kde najmä pri investičnej arbitráži sa len samotné trovy právneho zastúpenia často pohybujú v miliónoch EUR. Pre investora ako fyzickú či právnickú osobu tak nie je nič frustrujúcejšie ako po skončení drahej a často aj časovo nákladnej arbitráže naraziť na bariéru vykonateľnosti rozhodcovského rozsudku vydaného v jeho prospech a to v dôsledku neochoty štátu ako dlžníka plniť to, čo podľa výroku rozhodcovského rozsudku plniť má. Nekonečná sága nemeckého investora *Franza Sedelmayera*, ktorý na vymoženie marginálnej čiastky 2,3 milióna dolárov od Ruska potreboval takmer dvadsať rokov, množstvo začatých súdnych a exekučných konaní, ako aj poplatkov za právne služby, a ktorá dokonca skončila diplomatickou roztržkou medzi Švédskom a Ruskom[10], je hrozivým príkladom bezmocnosti investora v prípade, ak sa štát rozhodne svoj záväzok jednoducho nesplniť.[11]

Čo môže investor robiť, ak zistí, že štát nie je ochotný plniť svoju povinnosť tak, ako by podľa rozhodcovského rozsudku mal? V rámci samotného výkonu exekúcie mu už nezostáva veľa možností okrem viery, že sa mu podarí objaviť „zabudnutý“ majetok dlžníka v jurisdikcii sympatizujúcej viac s reštriktívnym, ako absolútnym poňatím exekučnej imunity[12].

Zaujímavou možnosťou pre investora, ak keď použiteľnou nie vo všetkých prípadoch, je tak možnosť poistenia neplnenia rozhodcovského rozsudku, tzv. *arbitral award default coverage* poistenie, ako špecifický poddruh poistenia politických rizík, často ponúkané v tandeme spolu s *denial of justice coverage* poistením, teda s poistením situácie, kedy v dôsledku konania alebo aj nekonania štátu ako sporovej strany v arbitráži k samotnému vydaniu rozhodcovského rozsudku ani len nedôjde.

Takýto typ poistenia ponúkajú ako špecializované vládne, resp. medzinárodné organizácie a agentúry, tak aj poisťovatelia zo súkromného sektoru. Najznámejšími vládnymi organizáciami ponúkajúcimi takýto typ poistenia pre investorov sú vládou zriadené agentúry na podporu exportu, ako napríklad Overseas Private Investment Corporation (OPIC) a U.S. Eximbank v USA, Sinosure v Číne, ECGD vo Veľkej Británii, MITI v Japonsku, COFACE vo

---

[9] Všeobecne k poisteniu politických rizík napríklad Moran Theodore, West Gerald (eds.): International Political Risk Management – Looking to the Future, The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington, USA, 2005

[10] https://www.thelocal.se/20140219/russian-anger-over-stockholm-building-auction

[11] Napriek skutočnosti, že štáty vo veľkej väčšine prípadov svoje záväzky z rozhodcovských rozsudkov dobrovoľne plnia a to či už v plnej výške, alebo na základe následnej *post-award* dohody so štátom-dlžníkom, uvedomujúc si riziká neplnenia (imidž, neochota veriteľov požičiavať takýmto štátom a pod.), geografická škála krajín, ktoré nesplnili povinnosť uloženú v rozhodcovskom rozsudku a voči ktorým museli veritelia pristúpiť k exekúcii, je skutočne veľmi široká, a zahŕňa napríklad Rusko, Ukrajinu, Moldavsko, Rumunsko, Kazachstan, Kirgizsko, Argentínu, Kubu, Filipíny, Katar, Nigériu, Ugandu, Tanzániu, Líbériu, Čad, DR Kongo, Kongo, avšak napríklad aj Slovensko v známom spore s Achmeou.

[12] Aj keď väčšina štátov zastáva reštriktívne poňatie exekučnej imunity, kedy je možné exekvovať špecifický majetok štátu aj bez jeho súhlasu, niektoré jurisdikcie, vrátane krajín ako Rusko, Čína a najnovšie po rozhodnutí vo veci *FG Hemisphere Associates LLC v. DR of Congo* aj Hong Kong, zastávajú absolútne poňatie exekučnej imunity a nemožnosť vykonať rozhodcovský rozsudok proti majetku štátu nachádzajúceho sa v ich jurisdikcii bez výslovného vzdania sa imunity konkrétneho dotknutého štátu

Francúzsku či HERMES v Nemecku. Najznámejšou medzinárodnou organizáciou na tomto poli je Multilateral Investment Guarantee Agency (v skratke MIGA), ktorá je súčasťou Svetovej banky, ďalej napríklad Inter-American Development Bank pre Južnú Ameriku, African Trade Insurance Agency či Asian Development Bank.[13] Zo súkromných spoločností je možné zmieniť napríklad poisťovňu AIG, Zurich Emerging Markets Solutions so sídlom vo Washingtone či bermudskú poistovňu Sovereign Risk Insurance Ltd[14].

Aké sú teda štandardné podmienky takéhoto poistenia? Sú to tieto:

- spor medzi hosťovským štátom a investorom musí byť rozhodovaný v medzinárodnej arbitráži, nie je teda možné poistenie neplnenia súdneho rozhodnutia; sídlo takejto arbitráže nesmie byť v hosťovskom štáte, aby sa zabránilo možnosti zrušenia rozhodcovského rozsudku len z politických dôvodov a tým vytvoreniu komplikovanej procesnej situácie, ktorú prinášajú pokusy o výkon zrušeného rozhodcovského rozsudku v iných jurisdikciách; aj keď je výkon zrušeného rozhodcovského rozsudku možný, nie každá jurisdikcia je takejto možnosti otvorená a zrušenie rozhodcovského rozsudku v štáte fóra by tak pre veriteľa ako úspešnú stranu predstavoval ešte ďalší problém s vykonateľnosťou;
- výsledkom arbitráže musí byť konečný a záväzný rozhodcovský rozsudok znejúci na peňažné plnenie štátu, nie je teda možné poistenie nepeňažného plnenia; rovnako povinným z plnenia musí byť štát, nie jeho provinčná alebo lokálna vláda, alebo vládna agentúra, podnik zriadený štátom alebo iná entita kontrolovaná štátom, okrem prípadu, kedy záväzok takejto entity je zaručený samotným štátom a poistiteľ s tým vysloví súhlas;
- investor musí využiť dostupné prostriedky na výkon tohto rozsudku v kompetentnej jurisdikcii, najmä na miestnom súde v hosťovskom štáte (prípadne aj v inej jurisdikcii) počas určitej doby, väčšinou v rozmedzí 30 dní až jedného roka; a poslednou podmienkou
- je neplnenie štátu v určitej, pomerne krátkej lehote (väčšinou medzi 60 a 90 dňami) po tom, ako došlo k pokusu o takýto nútený výkon rozhodcovského rozsudku.[15]

Ak sú splnené všetky tieto podmienky, poistiteľ uhradí poistenému investorovi dohodnutú výšku poistného plnenia a stane sa tak veriteľom z takejto pohľadávky namiesto investora (z tohto dôvodu nie je možné poistenie nepeňažného plnenia, poistiteľ na takomto plnení namiesto pôvodného veriteľa nemôže mať žiaden záujem). Nevýhodou takéhoto typu poistenia je skutočnosť, že až na výnimky nie je možné poistenie neplnenia rozhodcovského rozsudku na základe *treaty-based* arbitráže, ale iba *contract-based* arbitráže; väčšinou tak nie je možné poistiť neplnenie rozsudkov vydaných v arbitráži začatej na základe BITs alebo viacstranných investičných zmlúv bez existencie zmluvy medzi investorom a hostiteľským štátom.

3. Poistenie Denial of Justice Coverage v investičnej arbitráži

[13] Jenney Frederick: „Political Risk Insurance for Collection of Arbitral Awards“, v.: Bishop R. Doak (ed.) .: „Enforcement of Arbitral Awards against Sovereigns, JurisNet LLC, New York, 2009, str.233

[14] Tá napríklad poskytuje poistenie až do výšky 80 miliónov dolárov, aj to je však suma, ktorá môže byť pri niektorých investičných projektoch nízka a bude tak potrebné skombinovať viacero poistení na celkové krytie rizika; Zurich Insurance naopak ponúka krytie až do výšky 150 miliónov dolárov

[15] Jenney, str.225-229

Samotné neplnenie konečného rozhodcovského rozsudku zo strany štátu, ktorý v arbitráži neuspel, však nie je jediným problémom, s ktorým sa investor môže stretnúť. V priebehu arbitráže môže z viacerých dôvodov nastať situácia, že rozhodcovský tribunál v dôsledku konania či opomenutia štátu ani len nevynesie konečný rozsudok vo veci. Štát má k dispozícii mnoho prostriedkov, ako brániť rozhodcom v ich činnosti, napríklad prostredníctvom tzv. *anti-arbitration injunctions* či iného typu konania, a to vrátane hrozieb fyzického násilia či dokonca skutočnej realizácie tejto hrozby. Neslávne známy prípad *Himpurna v. Indonézia*[16], kedy nepomohla ani pokuta uložená indonézskym súdom vo výške jedného milióna dolárov denne na to, aby rozhodcovský tribunál rozhodcovské konanie zastavil a kedy sa nakoniec žalovaný štát rozhodol uniesť za pomoci svojho diplomatického personálu z letiska v Amsterdame späť do Jakarty rozhodcu, ktorého predtým sám vymenoval, je síce extrémnym prípadom, ale ukazuje na to, kam je štát niekedy až ochotný zájsť[17].

Poistenie *denial of justice* je v takomto prípade vhodným doplnkom k *arbitral award default* poisteniu, a spolu zdieľajú aj väčšinu poistných podmienok, napríklad podmienky medzinárodnej *contract-based* arbitráže vedenej voči štátu, či podmienky trvania istého časového úseku, uplynutie ktorého má za následok vznik nároku na poistné plnenie - v tomto prípade typicky 365 dní, počas ktorých došlo v dôsledku konania či nekonania štátu k úplnému zastaveniu rozhodcovského procesu, a teda nielen k jeho spomaleniu či predĺženiu. Dôležitou podmienkou vzniku nároku na poistné plnenie je nezákonné konanie žalovaného štátu, t.j. konanie, ktoré nie je možné považovať za legitímnu procesnú obranu,[18] aj keby išlo o konanie v rámci *guerilla tactics*.[19]

Záver

Ako sme mohli vidieť, v prípade poistenia neplnenia rozhodcovského rozsudku, prípadne v kombinácii s poistením odopretia spravodlivosti, sa investor môže cítiť o niečo pokojnejšie. Aj keď pravidlom v rámci medzinárodnej arbitráže je dobrovoľné plnenie rozhodcovských rozsudkov, v prípade, ak investor plánuje investovať svoje prostriedky v krajine, ktorá už v minulosti odmietla rozhodcovský rozsudok v jej neprospech dobrovoľne splniť, resp. ide o krajinu, kde sa investor, ktorý si poctivo urobil svoju domácu úlohu ohľadom zisťovania politických rizík investovania v danej krajine, domnieva, že k takémuto neplneniu môže v budúcnosti v prípade vzniku sporu dôjsť, sú vyššie uvedené poistenia určite vhodným spôsobom, ako neprísť o všetky svoje investované prostriedky a nároky z nich plynúce v dôsledku neochoty hosťovského štátu splniť si svoju povinnosť vyplývajúcu z právoplatného a vykonateľného rozsudku vydaného v medzinárodnej (investičnej) arbitráži.

---

[16] Spolu s paralelne prebiehajúcim sporom *Patuha v. Indonézia*

[17] Detailný popis toho prípadu (kde tribunálu predsedal jeden z *big boys of arbitratration* Jan Paulsson) je možné nájsť napríklad v Schwebel Stephen, Sobota Luke, Manton Ryan: „International Arbitration: Three Salient Problems, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2019, str. 120 a nasl. Z menej extrémnych prípadov je možné zmieniť prípady *SGS v. Pakistan*, *Salini v. Etiópia* či *Saipem v. Bangladéš*, kde vo všetkých prípadoch súdy žalovaných štátov sa snažili brániť prebiehajúcim arbitrážam.

[18] Jenney, str.229-232

[19] Tu sa samozrejme vynára množstvo otázok, kedy je konanie štátu možné považovať za legitímnu procesnú obranu a kedy už nie, kedy došlo k zastaveniu samotnej arbitráže v prípade, ak zo strany štátu došlo k viacerým rozličným konaniam, a tiež otázka, čo je vlastne konanie štátu. Oproti podmienkam poistenia v prípade neplnenia rozhodcovského rozsudku je konanie štátu, ktorého následkom vzniká povinnosť poistiteľa plniť, oveľa ťažšie definovateľné.

Literatúra

GHANI ASHRAF, LOCKHART CLARE: „Fixing Failed States“, Oxford University Press, Oxford, UK, 2009, ISBN: 978-0-19-539861-8
HILL CHARLES: „International Business: Competing in the Global Marketplace, McGraw-Hill Education, Berkshire, UK, 2014, ISBN: 13 978007715958
JENNEY FREDERICK: „Political Risk Insurance for Collection of Arbitral Awards“, v.: Bishop R. Doak (ed.) .: „Enforcement of Arbitral Awards against Sovereigns, JurisNet LLC, New York, 2009, ISBN: 978-1-933833-29-3
MCKELLAR ROBERT: „A Short Guide to Political Risk“, Gower Publishing Limited, Surrey, UK, 2010, ISBN: 9780566091605
MORAN THEODORE, WEST GERALD (eds.): International Political Risk Management – Looking to the Future, The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington, USA, 2005, eISBN: 0-8213-6155-6
RIEGL MARTIN: „Proměny politické mapy po roce 1945“, Grada Publishing, a.s., Praha, 2013, ISBN: 978-80-247-4111-6
SCHWEBEL STEPHEN, SOBOTA LUKE, MANTON RYAN: „International Arbitration: Three Salient Problems, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2019, eISBN: 97811390015691
WEISOVÁ ŠÁRKA A KOL.: „Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti“, Vydavatelství Aleš Čenek s.r.o., Plzeň, 2007, ISBN: 978-80-7380-069-7

Internetové zdroje:

www.fundforpeace.org (Fund for Peace), naposledy navštívené dňa 19.12.2019
www.systemicpeace.org (The Center for Systemic Peace), naposledy navštívené dňa 19.12.2019
www.thelocal.se, naposledy navštívené dňa 19.12.2019
www.zurich.com (Zurich Insurance Group), naposledy navštívené dňa 19.12.2019
www.sovereignbermuda.com (Sovereign Risk Insurance, Ltd.), naposledy navštívené dňa 19.12.2019

Case Law:

FG Hemisphere Associates, LLC v. Democratic Republic of Congo (2011)
Himpurna California Energy Ltd. v. PT. (Persero) (1999)
Patuha Power Ltd. v. Republic of Indonesia (1999)
SGS Société Générale de Surveillance S.A. v. Islamic Republic of Pakistan (2002)
Salini Costruttori S.P.A. v. The Federal Democratic Republic of Ethiopia (2001)
Saipem S.p.A. v. The People's Republic of Bangladesh (2009)

Keywords: political risk, investment arbitration, insurance, arbitral award default, denial of justice

Summary

The nature of political risks associated with investments on foreign markets is very diverse and many times also very specific as they require from the investor not only the courage, but also having a command of specific risk management tools; the same holds true for investing

on foreign markets where the investor´s trade partner is the state itself. One of the specific subcategories of political risk, with its contests being closest to expropriation, are two specific situations: the first situation is non-payment of a debtor state of what it was obliged to pay by the award of the arbitral tribunal, the second situation is the denial of justice in a particular case where the debtor state by its active actions or even inaction prevents the arbitral tribunal to produce the final and binding award. In the first situation the creditor may decide to try the uncertain and (legally) sophisticated enforcement of arbitral award against the state assets, in the second situation, due to non-existence of the final arbitral award the creditor does not even has this option. However, in both cases, under meeting certain criteria, the investor may consider special kind of insurance which could guarantee, in case one of those situations occurs, the recovery of its invested funds, in a quicker and simpler way, in the form of a premium from the insurer.

JUDr. Pavol Kuspan, LL.M, MBA, FCIArb, DiplCIAr
Fakulta práva
Paneurópska vysoká škola
e-mail: kuspanpavol@gmail.com

Recenzenti:

Dr. h. c. doc. JUDr. Ľuboš Wäldl, PhD.; mjr. JUDr. Mgr. Mária Mamojková, PhD.

Daniela Marušková

Disciplinárna zodpovednosť štátneho zamestnanca v podmienkach Slovenskej republiky

Anotácia: V uvedenom článku sa autor zaoberá zodpovednosťou štátneho zamestnanca pri výkone štátnej služby, vznikajúcou na základe porušenia služobnej disciplíny. Máme na mysli porušenie služobných povinností, ktoré vychádzajú z právnych predpisov a z interných služobných predpisov, tiež zo služobných pokynov a príkazov. Uvedené vystihuje podstatu inštitútu disciplinárnej zodpovednosti. Ďalej tiež autor neopomenie samotný postup a priebeh preskúmania porušenia služobnej disciplíny, tak ako je to legislatívne upravené v zákone o štátnej službe a tiež na konkrétnom príklade z aplikačnej praxe poukáže na márne uplynutie lehoty v prípade uplatnenia disciplinárnej zodpovednosti.

Kľúčové slová: Disciplinárna zodpovednosť, povinnosti štátneho zamestnanca, služobná disciplína, porušenie, poradná komisia, preskúmanie, písomné upozornenie.

Úvod do problematiky

Pri výkone štátnej služby je nutné zohľadniť nie len verejné potreby a záujmy, ale i záujmy štátnych zamestnancov, čo je v praxi niekedy skutočne náročné. Aj z tohto dôvodu môžeme tvrdiť, že poslaním zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších zmien a predpisov (ďalej len „zákon o štátnej službe“) by malo byť na jednej strane to, aby štátni zamestnanci dôsledne plnili služobné povinnosti a na druhej strane potreba zaručiť im právne záruky ohľadom služobného, hmotného a sociálneho postavenia. Nie je vylúčené, že práve aj z tohto dôvodu bol inštitút disciplinárnej zodpovednosti s účinnosťou od 1. júna 2017 opätovne legislatívne zavedený do právnej úpravy štátnozamestnaneckých vzťahov.

Podstata disciplinárnej zodpovednosti

Vo všeobecnosti je disciplinárna zodpovednosť osobitným druhom právnej zodpovednosti, je subjektívnou zodpovednosťou zakladajúcou sa výlučne na princípe zavinenia, je osobnou zodpovednosťou.[1] Vznik disciplinárnej zodpovednosti v štátnej službe súvisí tiež s porušením služobnej disciplíny, to znamená porušením služobných povinností vyplývajúcich jednak z právnych predpisov, jednak z vnútorných normatívnych a individuálnych právnych aktov, ktoré zodpovedný zamestnanec porušil alebo nedodržal. Základným predpokladom - právnym základom disciplinárnej zodpovednosti v štátnej službe je existencia zamestnaneckého vzťahu. Disciplinárna zodpovednosť má vnútorne organizačnú povahu, uplatňuje sa voči osobám, ktoré sú na základe spravidla zamestnaneckého vzťahu vo vzťahu určitej organizačnej podriadenosti voči tomu, kto disciplinárnu zodpovednosť uplatňuje.[2] Disciplinárna zodpovednosť sa realizuje medzi subjektmi, ktoré sú vo vzájomnom vzťahu nadriadenosti a nerovnosti, jej špecifikum spočíva v tom, že ide o postih osôb, ktoré sú v osobitných právnych vzťahoch k určitej inštitúcii, s osobitnými právami a povinnosťami vyplývajúcimi práve z tohto vzťahu.[3] Vzťahy súvisiace s uskutočňovaním disciplinárnej zodpovednosti majú mocenský charakter, vyjadrujú nadriadenosť zamestnávajúceho a podriadenosť zamestnanca právneho vzťahu. Pri uplatňovaní disciplinárnej zodpovednosti zodpovednostný vzťah vzniká medzi subjektom, ktorý porušil, resp. nesplnil osobitné právne povinnosti vyplývajúce z príslušného právneho vzťahu, a tým, kto mu je na základe tohto

[1] ŠKULTÉTY, P.: Správne právo hmotné
[2] BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., VEVERKA.: Základy teórie práva
[3] HENDRYCH, D. :. Správní právo

právneho vzťahu nadriadený. Pre súkromnoprávne úpravy, založené na vzťahoch rovnosti subjektov, je disciplinárna zodpovednosť neprijateľná, vylučuje to samotná povaha veci.[4]

Disciplinárna zodpovednosť v štátnej službe

Môžeme konštatovať, že ak štátny zamestnanec nesplní alebo poruší povinnosti alebo obmedzenia, ktoré sú upravené v zákone o štátnej službe a zároveň sa vzťahujú na výkon štátnej služby, pričom ich nesplnenie alebo porušenie nastalo pri výkone štátnej služby má to za následok jeho zodpovedanie sa takémuto porušeniu. Disciplinárna zodpovednosť štátneho zamestnanca vyplýva zo zákona o štátnej službe a predstavuje sankciu za porušenie zákona o štátnej službe. Podstatou disciplinárnej zodpovednosti štátneho zamestnanca je jeho protiprávne konanie, ktoré narušilo služobnú disciplínu upravenú v právnych predpisoch, ale tiež nedodržanie vnútorných pokynov. Aby sme správne vymedzili spomínanú podstatu disciplinárnej zodpovednosti musíme poznať už uvedené povinnosti štátneho zamestnanca, konkrétne ich charakteristickú povahu, pretože práve ich porušenie má za následok vznik disciplinárneho deliktu.

Pre štátneho zamestnanca z jeho štátnozamestnaneckého pomeru vyplývajú služobné povinnosti, ktorých nedodržanie môže mať za následok vznik a uplatňovanie inštitútu disciplinárnej zodpovednosti. V piatej časti zákona o štátnej službe je disciplinárna zodpovednosť štátneho zamestnanca charakterizovaná nasledovne: *„Štátny zamestnanec zodpovedá za porušenie služobnej disciplíny, ktorou je nesplnenie alebo porušenie povinností alebo obmedzení vyplývajúcich z tohto zákona, ktoré sa vzťahujú na vykonávanie štátnej služby, ak k ich nesplneniu alebo porušeniu došlo v súvislosti s výkonom štátnej služby.“* [5]

Z uvedeného vyplýva, že ak štátny zamestnanec nesplní alebo poruší povinnosti alebo obmedzenia, ktoré sú upravené v zákone o štátnej službe a zároveň sa vzťahujú na výkon štátnej služby, pričom ich nesplnenie alebo porušenie nastalo pri výkone štátnej služby má to za následok jeho zodpovedanie sa takémuto porušeniu.

Povinnosti štátneho zamestnanca

Ak by sme mali zadefinovať povinnosti štátneho zamestnanca, ktorých nedodržanie alebo porušenie zakladá vznik disciplinárnej zodpovednosti vychádzali by sme zo všeobecných povinností a osobitných povinností. Pod všeobecné povinnosti môžeme zaradiť povinnosti, ktoré sú predmetom príslušných zákonných úprav, v našom prípade zákona o štátnej službe a naopak pod osobitné povinnosti patria povinnosti, ktoré sú upravené v špeciálnych a doplňujúcich úpravách, napr. v služobnom poriadku služobného úradu, s ktorým musí byť každý štátny zamestnanec oboznámený. Faktom je, že povinnosti štátneho zamestnanca predstavujú povinnosti v súvislosti s výkonom jeho štátnej služby. Zákon o štátnej službe ich vymedzil ako niečo, čo je štátny zamestnanec povinný, a to konkrétne:

- *„dodržiavať Ústavu Slovenskej republiky, právne záväzné akty Európskej únie, právne predpisy Slovenskej republiky, služobné predpisy a ostatné vnútorné predpisy pri vykonávaní štátnej služby, uplatňovať ich s náležitou odbornou starostlivosťou a rešpektovať a chrániť ľudskú dôstojnosť a ľudské práva,*

[4] KURIL, J.: Disciplinárna zodpovednosť ako charakteristická črta verejnoprávnej povahy štátnozamestnaneckých vzťahov

[5] § 117 ods. 1 zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších zmien a predpisov

- *vykonávať štátnu službu politicky neutrálne a nestranne a zdržať sa pri vykonávaní štátnej služby všetkého, čo by mohlo ohroziť dôveru v nestrannosť vykonávania štátnej služby a dôveru v objektívnosť jeho konania a rozhodovania,*
- *zachovávať mlčanlivosť o skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel v súvislosti s vykonávaním štátnej služby a ktoré v záujme služobného úradu nie je možné oznamovať iným osobám, ak nie je tejto povinnosti zbavený generálnym tajomníkom alebo ak osobitný predpis neustanovuje inak; povinnosť mlčanlivosti sa nevzťahuje na oznámenie kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti,*
- *zdržať sa konania, ktoré by mohlo viesť ku konfliktu záujmu služobného úradu s osobnými záujmami, najmä nezneužívať informácie získané v súvislosti s vykonávaním štátnej služby na vlastný prospech alebo v prospech iného,*
- *plniť služobné úlohy osobne, riadne a včas,*
- *zastupovať vedúceho zamestnanca v rozsahu určenom služobným úradom,*
- *zastupovať nadriadeného vedúceho zamestnanca na základe jeho poverenia,*
- *vykonávať služobné úlohy, ktoré sú v súlade s opisom jeho štátnozamestnaneckého miesta,*
- *riadiť sa pri vykonávaní štátnej služby pokynmi nadriadeného vedúceho zamestnanca, ak sú v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi a služobnými predpismi,*
- *dodržiavať určený služobný čas alebo inak dohodnutý služobný čas,*
- *vzdelávať sa v systéme kontinuálneho vzdelávania a zhodnotiť absolvovanú vzdelávaciu aktivitu,*
- *poskytnúť služobnému úradu osobné údaje, ktoré sú nevyhnutné na realizáciu práv a povinností vyplývajúcich zo štátnozamestnaneckého pomeru,*
- *ochraňovať majetok štátu, ktorý mu bol zverený, pred poškodením, stratou, zničením a zneužitím, nakladať s ním účelne a hospodárne a využívať ho len na oprávnené účely,*
- *plniť ďalšie povinnosti podľa zákona o štátnej službe.“*[6]

Tak ako sme už uviedli, disciplinárna zodpovednosť štátneho zamestnanca vyplýva zo zákona o štátnej službe a predstavuje sankciu za porušenie zákona o štátnej službe. Podstatou disciplinárnej zodpovednosti štátneho zamestnanca je jeho protiprávne konanie, ktoré narušilo služobnú disciplínu upravenú v právnych predpisoch, ale tiež nedodržanie vnútorných pokynov. Aby sme správne vymedzili spomínanú podstatu disciplinárnej zodpovednosti musíme poznať už uvedené povinnosti štátneho zamestnanca, konkrétne ich charakteristickú povahu, pretože práve ich porušenie má za následok vznik disciplinárneho deliktu.

Priebeh vyvodenia disciplinárnej zodpovednosti

„Štátny zamestnanec zodpovedá za porušenie služobnej disciplíny, ktorou je nesplnenie alebo porušenie povinností alebo obmedzení vyplývajúcich z tohto zákona, ktoré sa vzťahujú na vykonávanie štátnej služby, ak k ich nesplneniu alebo porušeniu došlo v súvislosti s výkonom štátnej služby.“[7]

Prvým krokom k vzniku disciplinárnej zodpovednosti je teda porušenie povinností štátnym zamestnancom pri výkone štátnej služby. Treba si však uvedomiť, že každý prípad možného porušenia služobnej disciplíny treba posudzovať individuálne, s prihliadnutím nato či išlo o povinnosti, ktoré patria do skupiny, ktorých porušenie má za následok menej závažné

[6] § 111 ods. 1 zákona č. 55/2017 Z. z.
[7] § 117 ods. 1 zákona č. 55/2017 Z. z.

porušenie služobnej disciplíny alebo išlo o také nesplnenie povinnosti štátnym zamestnancom, ktoré sa považuje za závažné porušenie služobnej disciplíny. Služobný úrad je povinný presne stanoviť vo svojom služobnom poriadku, čo sa považuje za menej závažné a naopak, čo za závažné porušenie služobnej disciplíny.

„Podľa miery závažnosti porušenia služobnej disciplíny sa rozlišuje

a) menej závažné porušenie služobnej disciplíny,

b) závažné porušenie služobnej disciplíny.“[8]

V prípade menej závažného porušenia služobnej disciplíny môže služobný úrad vydať upozornenie o porušení služobnej disciplíny, ktoré má slúžiť najmä ako preventívny prostriedok do budúcna, síce došlo k porušeniu služobnej disciplíny štátnym zamestnancom, avšak miera jeho závažnosti bola nízka a je predpoklad, že samotné vydanie tohto upozornenia bude mať u neho dostatočný účinok, aby konaniu, ktorým by mohlo dôjsť k porušeniu služobnej disciplíny predchádzal. Služobný úrad môže vydať toto upozornenie len v lehote jedného roka odo dňa, keď dôvod na jeho vydanie vznikol, inak dané právo zaniká. Naopak pri závažnom porušení sa predpokladá vysoká miera závažnosti tohto porušenia a služobný úrad buď okamžite skončí štátnozamestnanecký pomer alebo skončí výpoveďou.

Ak by nastala situácia, kedy štátny zamestnanec po oznámení upozornenia najmenej jedenkrát v priebehu šiestich mesiacov opätovne poruší služobnú disciplínu, ide o opakované menej závažné porušenie služobnej disciplíny, ktoré má za následok to, že služobný úrad môže skončiť jeho štátnozamestnanecký pomer výpoveďou ale tiež je potrebné dodržať lehoty, ktoré sú vymedzené dvomi mesiacmi od oznámenia upozornenia o opakovanom menej závažnom porušení služobnej disciplíny štátnemu zamestnancovi a najneskôr jedným rokom, odo dňa keď dôvod tejto výpovede vznikol.

„Porušenie služobnej disciplíny štátneho zamestnanca posudzuje generálny tajomník z vlastného podnetu alebo na návrh vedúceho zamestnanca. Vedúci zamestnanec môže návrh podľa prvej vety predložiť generálnemu tajomníkovi do 15 dní odo dňa, keď sa o porušení služobnej disciplíny dozvedel.“[9]

V procese rozhodovania o disciplinárnej zodpovednosti štátneho zamestnanca má hlavné právo generálny tajomník služobného úradu, ktorý posudzuje či nastalo porušenie služobnej disciplíny, a to buď z vlastného podnetu alebo v inom prípade na základe návrhu vedúceho zamestnanca v lehote 15 dní odo dňa, keby sa o porušení služobnej disciplíny dozvedel. Ak teda nastane situácia, kedy sa generálny tajomník z vlastného podnetu alebo z podnetu vedúceho zamestnanca dozvie o porušení služobnej disciplíny, je povinný zriadiť poradnú komisiu a to z dôvodu riadneho preskúmania veci.

„Na účely preskúmania návrhu alebo podnetu týkajúceho sa menej závažného porušenia služobnej disciplíny generálny tajomník zriadi v služobnom úrade poradnú komisiu zloženú najmenej z troch členov. Počet členov musí byť nepárny.“[10]

Zákon o štátnej službe vymedzuje kto musí byť resp. môže byť členom poradnej komisie. Na jednej strane odporúča, aby členom poradnej komisie bol štátny zamestnanec v rovnakom odbore štátnej služby ako štátny zamestnanec, o ktorého porušení služobnej disciplíny sa bude rozhodovať, alebo tiež štátny zamestnanec s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa v odbore právo, ale pripúšťa sa možnosť, kedy z objektívnych príčin nebude služobný úrad schopný zriadiť takúto poradnú komisiu.

[8] § 117 ods. 2 zákona č. 55/2017 Z. z.
[9] § 118 ods. 1 zákona č. 55/2017 Z. z.
[10] § 118 ods. 2 zákona č. 55/2017 Z. z.

Zákon o štátnej službe definuje postup akým spôsobom má poradná komisia postupovať pri prešetrení prípadného menej závažného porušenia služobnej disciplíny štátnym zamestnancom. Právo vystupuje aj na strane dotknutého štátneho zamestnanca, a to v takej miere, že na základe výzvy poradnej komisie má právo sa písomne k danej veci vyjadriť a prípadne doložiť dôkazy, ak nimi disponuje, alebo ich aspoň uviesť. Vo všeobecnosti sa dá tvrdiť, že dôkazné bremeno je tak na strane služobného úradu, ktorý by si mal riadne zabezpečiť potrebné podklady, ako aj na strane už spomínaného štátneho zamestnanca. Poradná komisia je povinná vyhotovovať písomné záznamy o priebehu ich zasadnutí, resp. o spôsobe zisťovania a objasňovania skutočného stavu veci, čoho výsledkom je písomné stanovisko, ktoré má pre generálneho tajomníka odporúčací charakter či k porušeniu služobnej disciplíny došlo a v akej miere.

Následne potom ako poradná komisia predloží generálnemu tajomníkovi písomné stanovisko, je generálny tajomník povinný vyhotoviť písomné upozornenie o porušení služobnej disciplíny, ak má zato, že štátny zamestnanec služobnú disciplínu skutočne porušil, alebo naopak v prípade, ak podľa neho k porušeniu služobnej disciplíny nedošlo, vydá písomné upovedomenie. Zákon o štátnej službe presne deklaruje, čo musí obsahovať takéto písomné upozornenie. Deň doručenia do vlastných rúk štátnemu zamestnancovi sa rovná deň jeho oznámenia a od tohto dňa zakladá právne účinky.

„Upozornenie obsahuje najmä

a)označenie nesplnenej alebo porušenej povinnosti alebo obmedzenia s uvedením zodpovedajúceho ustanovenia tohto zákona,

b)k akému porušeniu služobnej disciplíny došlo podľa miery závažnosti,

c)odôvodnenie vrátane vymedzenia skutku, ktorý sa považuje za nesplnenie alebo porušenie povinnosti, alebo obmedzenia podľa tohto zákona,

d)informáciu o tom, že služobný úrad môže pre opakované menej závažné porušenie služobnej disciplíny skončiť štátnozamestnanecký pomer štátneho zamestnanca výpoveďou; táto informácia sa uvádza len pri upozornení o menej závažnom porušení služobnej disciplíny.“[11]

Okrem doručenia písomného upozornenia o porušení služobnej disciplíny do rúk štátneho zamestnanca je dôležité tiež založiť jeden výtlačok do osobného spisu štátneho zamestnanca a následne ho po uplynutí 18 mesiacov odo dňa jeho oznámenia štátnemu zamestnancovi z tohto spisu vyradiť, čo bude mať za následok to, že sa na štátneho zamestnanca bude pozerať tak, ako by služobnú disciplínu neporušil.

Aplikácia ustanovení disciplinárnej zodpovednosti

V nasledujúcej časti si na konkrétnom príklade uplatnenia disciplinárnej zodpovednosti analyzujeme jednotlivý prípad, ktorý sa v aplikačnej praxi stal, avšak so záverom márneho uplynutie lehoty, z čoho vyplýva, že uvedené disciplinárne konanie nebolo možné kvalifikovane začať.

„Dňa 08.01.2019 sa v služobnom úrade Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Pribinova 2, 812 72 Bratislava, uskutočnilo rokovanie poradnej komisie zriadenej generálnym riaditeľom sekcie personálnych a sociálnych činností a osobného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky podľa § 118 ods. 2 zákona o štátnej službe v spojení s čl. 6 ods. 3 písm. k) Nariadenia služobného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 56/2017 o personálnej

[11] § 119 ods. 2 zákona č. 55/2017 Z. z.

pôsobnosti vo veciach štátnozamestnaneckých vzťahov v znení neskorších predpisov, za účelom preskúmania návrhu vedúceho zamestnanca vo veci posúdenia porušenia služobnej disciplíny štátnym zamestnancom. V úvode rokovania sa poradná komisia riadne oboznámila s predmetným podozrením z porušenia služobnej disciplíny štátnym zamestnancom. V súvislosti s uvedeným a za účelom dôkladného oboznámenia sa s vecou predložila predsedníčka členom poradnej komisie kópie predmetných materiálov. V súvislosti s preskúmaním porušenia služobnej disciplíny poradná komisia prostredníctvom predsedníčky komisie v zmysle § 118 ods. 4 zákona o štátnej službe vyzvala štátneho zamestnanca, aby sa vyjadril k podozreniu z porušenia služobnej disciplíny v lehote do 15 dní odo dňa doručenia výzvy.(Zákon o štátnej službe stanovuje lehotu najmenej 10 dní, poradná komisia stanovila dlhšiu lehotu). Predsedníčka poradnej komisie navrhla v súlade s ustanovením § 32 ods. 1 a 2 zákona o štátnej službe doručenie výzvy štátnemu zamestnancovi do vlastných rúk v mieste výkonu štátnej služby. Po doručení písomného vyjadrenia štátneho zamestnanca predsedníčka poradnej komisie vyhotovila dve kópie predmetného vyjadrenia a odovzdala ich členom komisie, aby sa s ním mohli dôkladne oboznámiť. Následne sa členovia poradnej komisie dohodli na termíne ďalšieho rokovania tak, aby bol zabezpečený súlad postupu preskúmania porušenia služobnej disciplíny s ustanoveniami Piatej časti zákona o štátnej službe. Dňa 30.01.2019 sa uskutočnilo v poradí druhé rokovanie poradnej komisie vo veci posúdenia porušenia služobnej disciplíny štátnym zamestnancom. Rokovania poradnej komisie sa zúčastnili všetci členovia komisie. Dňa 23.01.2019 bolo predsedníčke komisie doručené prostredníctvom poštového podniku písomné vyjadrenie štátneho zamestnanca zo dňa 21.01.2019. S písomným vyjadrením štátneho zamestnanca boli riadne oboznámení aj ostatní členovia poradnej komisie. Záverom druhého rokovania po preskúmaní obsahu listinných podkladov a na základe Metodického usmernenia Úradu vlády Slovenskej republiky k vybraným aplikačným problémom pri uplatňovaní zákona o štátnej službe č.: 807/2019351/2019/OŠS zo dňa 15.01.2019 poradná komisia dospela k záveru, že zastavuje posudzovanie porušenia služobnej disciplíny štátneho zamestnanca. Odôvodnila to tým, že podľa § 117 ods. 4 zákona o štátnej službe môže služobný úrad vydať upozornenie o porušení služobnej disciplíny za menej závažné porušenie služobnej disciplíny najneskôr do jedného roka odo dňa, keď dôvod na jeho vydanie vznikol. Ide o tzv. prekluzívnu lehotu, pri ktorej zmeškanie má za následok zánik práva podľa § 175 ods. 4 zákona o štátnej službe. Z uvedeného vyplýva, že v disciplinárnom konaní nemožno pokračovať."[12]

Záver

Prvým krokom k vzniku disciplinárnej zodpovednosti je porušenie povinností štátnym zamestnancom pri výkone štátnej služby. Ak teda nastane situácia, kedy sa generálny tajomník z vlastného podnetu alebo z podnetu vedúceho zamestnanca dozvie o porušení služobnej disciplíny, je povinný zriadiť poradnú komisiu a to z dôvodu riadneho preskúmania veci. Právo vystupuje aj na strane dotknutého štátneho zamestnanca, a to v takej miere, že na základe výzvy poradnej komisie sa má právo písomne k danej veci vyjadriť v lehote najmenej 10 dní. Generálny tajomník je povinný po predložení písomného stanoviska od poradnej komisie, vyhotoviť buď písomné upozornenie o porušení služobnej disciplíny, ak štátny zamestnanec služobnú disciplínu porušil, alebo písomné upovedomenie, ak nedošlo k porušeniu služobnej disciplíny. Následne sa zabezpečí ich doručenie štátnemu zamestnancovi a založenie jedného výtlačku do osobného spisu, z ktorého sa po 18 mesiacoch musí vyradiť. Zo samotnej analýzy inštitútu disciplinárnej zodpovednosti vyplýva fakt, že samotný proces uplatnenia, resp. vyvodenia disciplinárnej zodpovednosti voči štátnemu zamestnancovi, u ktorého je podozrenie, že porušil služobnú disciplínu predstavuje, resp. je tvorený celým sledom samostatných ale

[12] Konkrétny príklad posudzovania disciplinárnej zodpovednosti

vzájomne súvisiacich činností, kedy musí služobný úrad dbať na dodržiavanie lehôt, ako aj na riadne zistenie skutočného stavu veci. Tak ako sa nám aj potvrdilo a na konkrétnom príklade uplatnenia disciplinárnej zodpovednosti poukázali sme na márne uplynutie lehoty, môže sa stať, že kvôli márnemu uplynutiu jednej z lehôt nebude možné začať samotné disciplinárne konanie, čo považujeme za negatívne aj z toho dôvodu, že nie vždy je možné či už z objektívnych alebo subjektívnych dôvodov na strane služobného úradu dodržať uvedené lehoty, pričom je škoda, že to môže mať v konečnom dôsledku za následok nevyvodenie disciplinárnej zodpovednosti voči štátnemu zamestnancovi, ktorý však služobnú disciplínu skutočne porušil.

Literatúra

BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., VEVERKA, V. 1991. Základy teórie práva. Praha: Aleko, 1991. s. 179.

HENDRYCH, D. a kol. 1998. Správní právo. Praha: C.H.Beck, 1998. s. 140.

KURIL, J. 2016. Disciplinárna zodpovednosť ako charakteristická črta verejnoprávnej povahy štátnozamestnaneckých vzťahov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Bratislava, 6. december 2016.

ŠKULTÉTY, P. 1997. Správne právo hmotné. Bratislava: PFUK, 1997. s. 134.

Zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších zmien a predpisov.

Metodické usmernenie k vybraným aplikačným problémom pri uplatňovaní zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov č. 1/2019.

Najzásadnejšie povinnosti a zmeny týkajúce sa služobných úradov v súvislosti s nadobudnutím účinnosti nového zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov ku dňu 1. júna 2017.

Stanoviská k aplikácií zákona o štátnej službe

Keywords: Disciplinary liability, civil servant duties, service discipline, violation, advisory commission, review, written notice

Summary

The civil service is characterized by so-called state-employee relations, which are regulated in a separate law on civil service. The Civil Service Act is an autonomous regulation of the performance of civil service, which is also typical in other legal systems of democratic states and due to its specificity it is different in certain areas compared to other employment relationships. When carring out the rights and obligations arising from civil servant relations in the execution of the civil service, sooner or later the different status of the subjects of these relationships will be manifested, meaning hierarchy of superiority and subordination, which is manifested also in the case of disciplinary liability, specifically decision on its violation is on the side of the service office and then the court. The status of civil servants is subject to high demands compared to other employment relationships, eg. according to Act no. 311/2001 Coll. Of the Labor Code, as amended. For this reason, anchoring of disciplinary responsibility in the legislation of the civil service resp. in the Civil Service Act itself should in a way represent a combination of prevention and repression in the exercise of civil service.

Mgr. Daniela Marušková
oddelenie metodických a právnych činností
personálny odbor SPSČaOÚ
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
Pribinova 2, Bratislava
e-mail: daniela.drndova@gmail.com

Recenzenti:

Dr. h. c. doc. JUDr. Ľuboš Wäldl, PhD.; JUDr. Tatiana Mahrová, PhD.

Katarína Meždejová

Charakteristika a klasifikácia metód výučby predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2

Anotácia: Príspevok sa zaoberá náčrtom vybraných metód, ktoré sú využívané vo výučbe predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2, vyučovanom na Akadémii Policajného zboru v Bratislave.

Kľúčové slová: metóda, vyučovacia metóda, operatívno-pátracia činnosť, výučba

Úvod do problematiky

Autorka v príspevku ponúka náčrt vyučovacích metód, ktoré sú využívané vo výučbe povinného predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2 v študijnom programe 8.3.1 – Ochrana osôb a majetku – v dennom bakalárskom štúdiu a zároveň čiastočne popisuje návrh niektorých metód, vhodných pre využitie v edukačných moduloch. Edukačné moduly pre Národný model kriminálneho spravodajstva, sú čiastkovou vedecko-výskumnou úlohou medzinárodnej vedecko-výskumnej úlohy VYSK 231 Národný model Kriminálneho spravodajstva. V prípade edukačných modulov ide o plánovaný metodologický poklad, ktorého obsahové zameranie v prevažnej miere zodpovedá obsahovému zameraniu predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2, avšak v edukačných moduloch bude navyše doplnené podľa požiadaviek praxe. Edukačné moduly budú v praxi slúžiť na vzdelávanie vybraných príslušníkov Policajného zboru on-line formou. Pre vzdelávanie prostredníctvom edukačných modulov sa predpokladá využitie informačno-komunikačných technológií (IKT), ktoré sú v súčasnej dobe vo vzdelávacom procese často využívané. Podľa názoru I. Novákovej platí, že *„aj pre vysoké školy je aplikácia IKT prioritou, keďže viac či menej rozhodujú o forme vzdelávania a sú prirodzeným prostredím inovačných učebných procesov.“*[1]

Charakteristika metódy

Pojem metóda je odvodený z gréckeho slova „methodos“, čo znamená cestu alebo spôsob ako dosiahnuť vytýčený cieľ. V prípade vzdelávania v predmete Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2 je cieľom dosiahnuť u edukantov schopnosť aplikovať metódy, prostriedky a formy spravodajskej činnosti pri zabezpečovaní úloh na úseku odhaľovania trestných činov a zisťovaní ich páchateľov. Tento cieľ môžeme aplikovať aj na vzdelávanie v edukačných moduloch, avšak je nevyhnutné rozšíriť ho o špecifikáciu praktického cieľa vzdelávania, ktorý je naformulovaný nasledovne: Praktickým cieľom je dosiahnuť u edukantov osvojenie si základných druhov a techník kriminálnych analýz a vizualizácie sústredených kriminálnych informácií. Zároveň budú musieť byť schopní vytvárať a formulovať logické závery. Na dosiahnutie vytýčeného cieľa stanoveného vo výučbe slúži súbor metód, ktoré si volíme s ohľadom na povahu a charakter učiva. Z veľkého množstva zaužívaných charakteristík pojmu „metóda“ vyberá autorka nasledovné definície od autorov ako napríklad E. Stračár, ktorý metódu definuje nasledovne: „Vyučovacou metódou rozumieme zámerné usporiadanie obsahu vyučovania, činnosti učiteľa a žiaka, ktoré sa zacieľujú na dosiahnutie stanovených výchovných a vzdelávacích cieľov, a to v súlade so zásadami organizácie vyučovania.“[2] Definícia od Stračára naviac vystihuje vyššie uvedené skutočnosti a vhodne dopĺňa definíciu cieľov. O niečo obšírnejšiu definíciu uvádza L. Mojžíšek: „Vyučovacia metóda je pedagogická – špecifická didaktická aktivita subjektu a objektu vyučovania,

[1] NOVÁKOVÁ, I. a kol. 2015. *E-learning a jeho aplikácia v odbornom jazykovom vzdelávaní pre vybrané policajné služby.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2015, s. 30.
[2] STRAČÁR, E. 1977. *Systém a metódy riadenia učebného procesu.* Bratislava: SPN, 1977, s. 83.

rozvíjajúca vzdelanostný profil žiaka, súčasne pôsobiaca výchovne, a to v zmysle vzdelávacích a tiež výchovných cieľov a v súlade s vyučovacími a výchovnými princípmi. Spočíva v úprave obsahu, v usmernení aktivity objektu a subjektu, v úprave zdrojov poznania, postupov a techník, zaistení fixácie alebo kontroly vedomostí a zručností, záujmov postojov.“[3] Najstručnejšiu definíciu ponúka L. Maňák a podľa autorky sa zhoduje s definíciou od Stračára: je to „koordinovaný systém vyučovacích činností učiteľa a učebných aktivít žiaka, ktorý je zameraný na dosiahnutie výchovno-vzdelávacích cieľov“.[4] Bez ohľadu na povahu a charakter učiva v akomkoľvek predmete, k základným charakteristikám metódy patria skutočnosti, že vyučovacia metóda má byť informatívne nosná, formatívne účinná, racionálne a emotívne pôsobivá, adekvátna vzhľadom k vyučujúcemu i učiacemu sa, ekonomická, a použiteľná v praxi a predovšetkým má plniť nasledovné funkcie:
byť prirodzená svojím priebehom i výsledkami, využiteľná v praxi v súlade so systémom vedy a poznávania, motivačne pôsobivá, primeraná učiacim sa, primeraná vyučujúcemu, hygienická (napr. predchádzanie rezignácii pred objemom a náročnosťou učiva).[5] Jednotlivé metódy môžeme roztriediť do systému podľa toho, či ide o aspekt

- didaktický
- psychologický
- logický
- procesuálny
- organizačný

Pre potreby príspevku sme sa zamerali na metódy, ktoré patria k didaktickému a procesuálnemu aspektu a uvádzame jednotlivé príklady nasledujúcich metód a ich praktického využitia vo výučbe:

- slovné metódy
- autodidaktické metódy
- názorno-demonštračné metódy
- praktické metódy
- aktivizujúce metódy
- diskusné metódy
- situačné metódy.

Vyučovacie metódy aplikované v predmete Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2

Na základe praxe môžeme konštatovať, že vo výučbe sa môžeme stretnúť s rôznymi vyučovacími metódami z ktorých si vyučujúci (do určitej miery subjektívne) vyberá tie, ktoré sa vzhľadom na charakter a povahu učiva javia ako najefektívnejšie, t.j. také, ktoré zodpovedajú vyššie uvedenému. Voľbou vhodnej metódy môže vyučujúci zabezpečiť, aby učiaci sa našiel zmysluplné prepojenie medzi poskytnutými informáciami a spôsobom ich následnej aplikácie

[3] MOJŽÍŠEK, L. 1975. *Vyučovací metody.* Praha: SPN, 1975, s. 16.
[4] MAŇÁK, J. 1990 . *Nárys didaktiky*. Brno: Masarykova Univerzita, 1990, s. 33.
[5] Spracované podľa: PETLÁK, E. 1997*Všeobecná didaktika*. Bratislava: Iris, 1997, s. 136-137.

v praxi. Na tomto mieste uvádzame aj fakt, že tak, ako pri voľbe vhodnej metódy vyučujúci zohľadňuje povahu a charakter učiva, musí dbať aj na rôznorodosť (nesúrodosť) skupiny edukantov. V príspevku sú uvedené niektoré metódy a ako príklady uvádzame jednotlivé cvičenia a časti kapitol z praktika Kriminálne a spravodajské analýzy, ktorého obsah je totožný s obsahovou náplňou edukačných modulov.

Praktikum Kriminálne a spravodajské analýzy sa využíva pre potreby výučby predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2. Metódy, využívané vo výučbe tohto predmetu sú nasledovné:

1. *Slovné metódy*, ktoré by sme mohli zaradiť ako všeobecne najčastejšie využívané metódy vo výučbe, patrí sem rozprávanie, vysvetľovanie, prednáška, práca s textom a rozhovor, napríklad:

Obrázok č. 1: Základné pojmy[6]

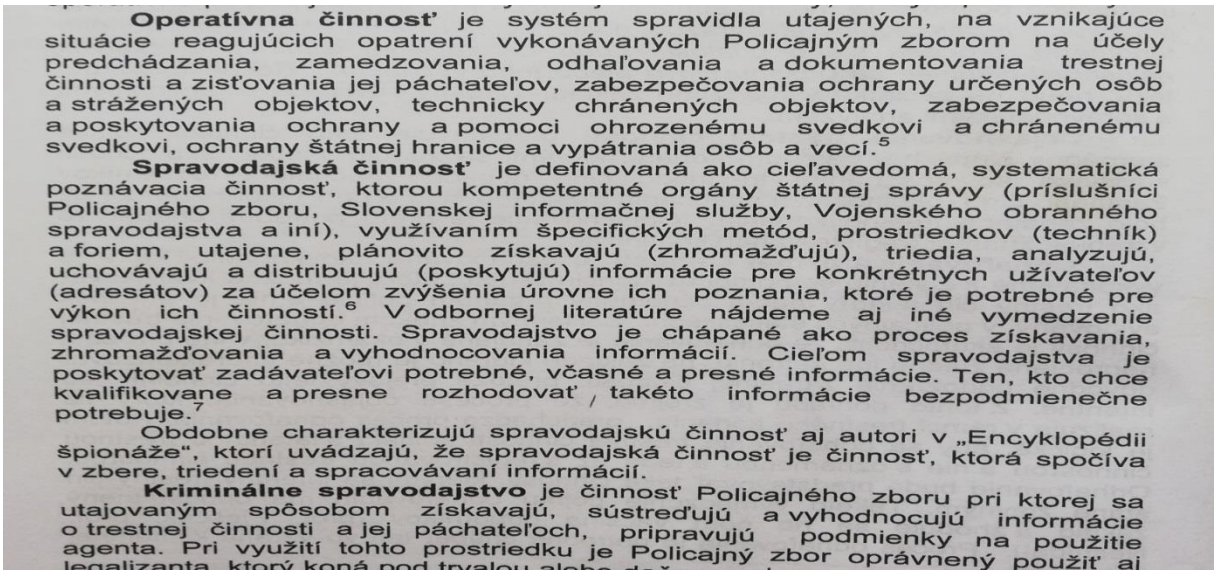

Operatívna činnosť je systém spravidla utajených, na vznikajúce situácie reagujúcich opatrení vykonávaných Policajným zborom na účely predchádzania, zamedzovania, odhaľovania a dokumentovania trestnej činnosti a zisťovania jej páchateľov, zabezpečovania ochrany určených osôb a strážených objektov, technicky chránených objektov, zabezpečovania a poskytovania ochrany a pomoci ohrozenému svedkovi a chránenému svedkovi, ochrany štátnej hranice a vypátrania osôb a vecí.[5]

Spravodajská činnosť je definovaná ako cieľavedomá, systematická poznávacia činnosť, ktorou kompetentné orgány štátnej správy (príslušníci Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Vojenského obranného spravodajstva a iní), využívaním špecifických metód, prostriedkov (techník) a foriem, utajene, plánovito získavajú (zhromažďujú), triedia, analyzujú, uchovávajú a distribuujú (poskytujú) informácie pre konkrétnych užívateľov (adresátov) za účelom zvýšenia úrovne ich poznania, ktoré je potrebné pre výkon ich činnosti.[6] V odbornej literatúre nájdeme aj iné vymedzenie spravodajskej činnosti. Spravodajstvo je chápané ako proces získavania, zhromažďovania a vyhodnocovania informácií. Cieľom spravodajstva je poskytovať zadávateľovi potrebné, včasné a presné informácie. Ten, kto chce kvalifikovane a presne rozhodovať, takéto informácie bezpodmienečne potrebuje.[7]

Obdobne charakterizujú spravodajskú činnosť aj autori v „Encyklopédii špionáže", ktorí uvádzajú, že spravodajská činnosť je činnosť, ktorá spočíva v zbere, triedení a spracovávaní informácií.

Kriminálne spravodajstvo je činnosť Policajného zboru pri ktorej sa utajovaným spôsobom získavajú, sústreďujú a vyhodnocujú informácie o trestnej činnosti a jej páchateľoch, pripravujú podmienky na použitie agenta. Pri využití tohto prostriedku je Policajný zbor oprávnený použiť aj

Prvá kapitola Praktika Kriminálnych a spravodajských analýz sa venuje vymedzeniu základných pojmov, kde vyučujúci pomocou slovných metód vysvetľuje, prednáša, rozpráva.

2. *Autodidaktické metódy* sú často využívanou formou vzdelávania. Pre osvojenie si základných pojmov (viď obr. 1), môže byť využívaná napríklad forma samoštúdia a ako vzdelávacia metóda bude využívaná najmä v edukačných moduloch. Samoštúdium patrí k autodidaktickým metódam, kde metódy učenia sa si volí študent sám, môže mať formu práce s knihou (táto metóda rozvíja čitateľskú gramotnosť, schopnosť robiť si poznámky, zostaviť osnovu prečítaného, reprodukovať text.), štúdium rôznej literatúry (slovníky, encyklopédie, odborné časopisy), samostatné štúdium s využitím techniky (televízia, rozhlas, počítač, CD)[7].

3. *Názorno-demonštračné metódy,* z ktorých autorka vyberá: predvádzanie a pozorovanie, práca s obrazom a inštruktáž. Uvedené metódy sa vzťahujú na predmet Kriminálne a spravodajské analýzy 2.

[6] Kriminálne a spravodajské analýzy – Praktikum

[7] *pakamodra.edupage.org/files/Vyucbove_***metody***.doc*

Obrázok č. 2: Práca s obrazom[8]

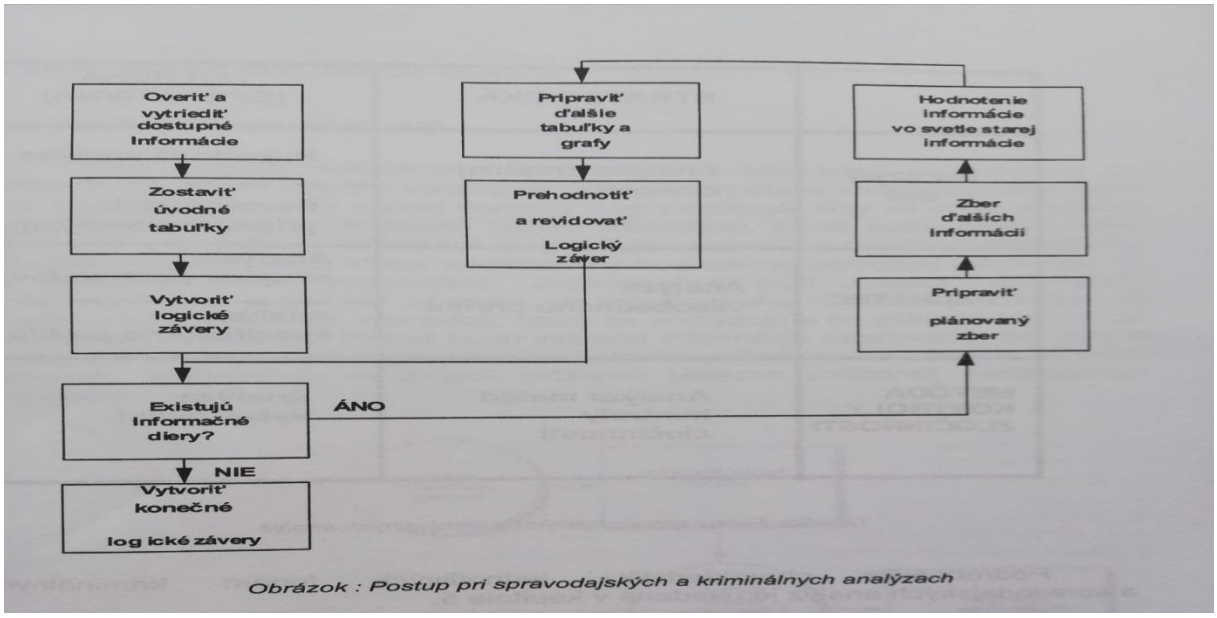

V kapitole 2 Kriminálne a spravodajské analýzy, podkapitola 2.1 alebo aj:

Obrázok č. 3: Práca s obrazom[9]

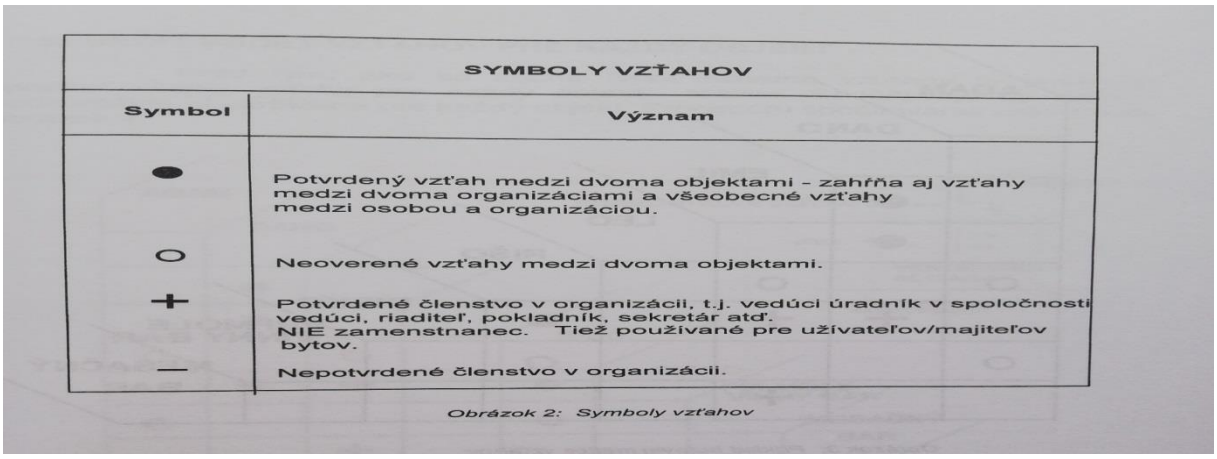

SYMBOLY VZŤAHOV	
Symbol	Význam
●	Potvrdený vzťah medzi dvoma objektami - zahŕňa aj vzťahy medzi dvoma organizáciami a všeobecné vzťahy medzi osobou a organizáciou.
○	Neoverené vzťahy medzi dvoma objektami.
+	Potvrdené členstvo v organizácii, t.j. vedúci úradník v spoločnosti vedúci, riaditeľ, pokladník, sekretár atď. NIE zamenstnanec. Tiež používané pre užívateľov/majiteľov bytov.
—	Nepotvrdené členstvo v organizácii.

Obrázok 2: Symboly vzťahov

Pre potreby edukačných modulov budú využívané inštruktážne videá. Výhodou inštruktážnych videí oproti prezenčnej forme inštruktáže je možnosť viacnásobného opakovania. Nevýhodou je absencia vyučujúceho, a to najmä v prípade nepochopenia odprezentovaných skutočností.

4. Z *praktických metód* vyberá autorka napodobňovanie, manipulovanie, produkčné metódy. Obrázok č. 4 znázorňuje príklad, kde v rámci produkčnej metódy je potrebné určiť počet vzťahov pre každý objekt:

[8] Kriminálne a spravodajské analýzy – Praktikum
[9] Kriminálne a spravodajské analýzy – Praktikum

Obrázok č. 4: Určenie počtu vzťahov [10]

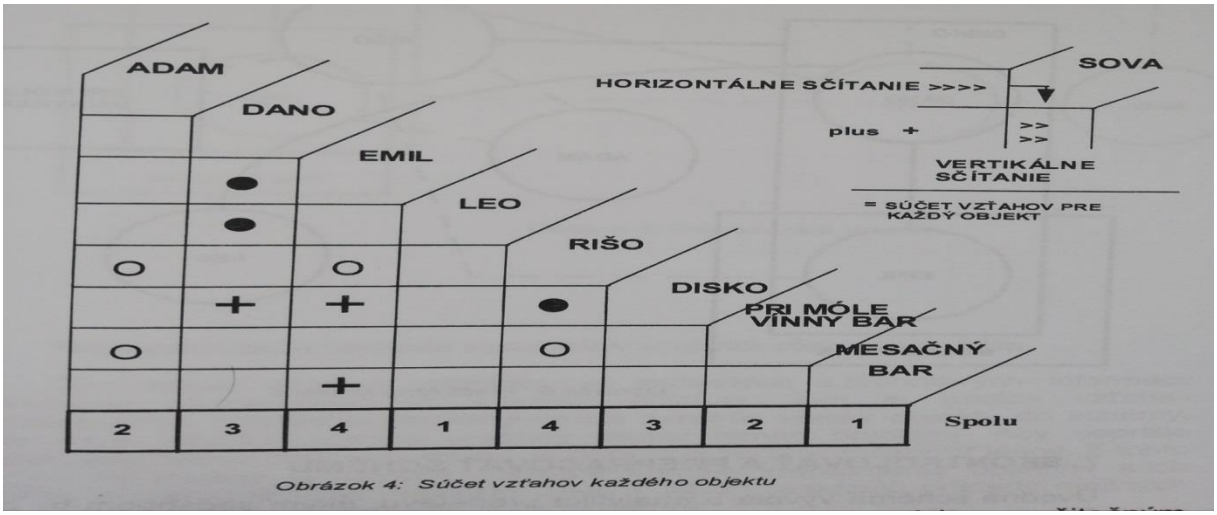

Alebo aj nasledujúci príklad, kde je potrebné načrtnúť predbežnú schému (taktiež v rámci produkčnej metódy)

Obrázok č. 5: Predbežná schéma[11]

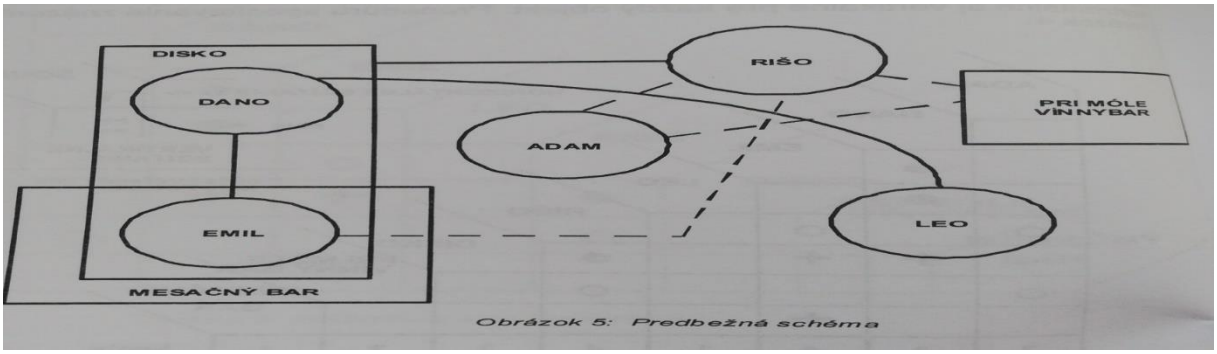

5. Ďalší súbor metód tvoria *Aktivizujúce metódy,* sem môžeme zaradiť diskusné metódy, problémové vyučovanie (heuristická metóda), situačné metódy, inscenačné metódy. Pri heuristickej metóde učiaci sa sám musí vyriešiť danú úlohu, pričom vyučujúci ho ďalšími otázkami upozorní na ďalšie možné pravdepodobné problémy. Táto metóda sa zameriava na tvorivé myslenie učiaceho sa, napríklad:

[10] Kriminálne a spravodajské analýzy – Praktikum
[11] Kriminálne a spravodajské analýzy – Praktikum

Obrázok č. 6: Riešenie situácie[12]

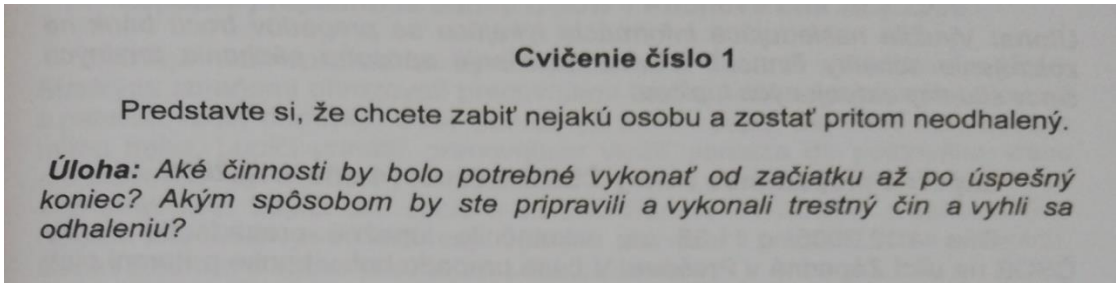

Cvičenie číslo 1

Predstavte si, že chcete zabiť nejakú osobu a zostať pritom neodhalený.

Úloha: *Aké činnosti by bolo potrebné vykonať od začiatku až po úspešný koniec? Akým spôsobom by ste pripravili a vykonali trestný čin a vyhli sa odhaleniu?*

Problémové vyučovanie je najčastejšie využívanou metódou v rámci výučby predmetu Kriminálne a Spravodajské analýzy, a tomu v prevažnej miere zodpovedá aj obsahová náplň Praktika. Čo sa týka edukačných modulov, problémové vyučovanie bude mať svoje opodstatnenie aj v tomto prípade, avšak môže byť odprezentované aj formou inštruktážnych videí.

6. *Diskusné metódy* ako súčasť aktivizujúcich metód predstavujú takú formu komunikácie medzi vyučujúcim a učiacimi sa, pri ktorej si účastníci vyučovacieho procesu navzájom vymieňajú názory na konkrétnu problematiku, a to predovšetkým na základe svojich poznatkov a skúseností prezentujú argumentáciu a spoločne sa usilujú dospieť k riešeniu problému.

Diskusia alebo beseda „je dialogická metóda, pre ktorú je charakteristické spoločné riešenie jednej alebo viacerých otázok celým kolektívom triedy. Vyžaduje si vedúceho besedy – učiteľ, žiak alebo iná osoba. Beseda môže byť organizovaná po prebratí tematického celku učiva a pod. Didaktickú účinnosť besedy možno zvýšiť tým, že učiaci sa budú na ňu dlhodobejšie pripravovať, zhromažďovať informácie, získavať názory odborníkov na istú oblasť a podobne. Vo viacerých alternatívnych koncepciách vyučovania je beseda (a príprava na ňu) významnou vyučovacou metódou.“[13] V súvislosti s predmetom Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2 je možné v rámci diskusie vyzvať učiacich sa aby sa vyjadrovali na základe vlastných skúseností či poznatkov. Pre potreby edukačných modulov diskusné metódy prichádzajú do úvahy len v tom prípade, ak by sa edukanti dohodli na spoločnom riešení niektorej problematiky v on-line priestore.

7. *Situačné metódy*

Podstatu situačnej metódy tvorí riešenie problémov, ktoré vyžadujú angažované úsilie a rozhodnosť a vyplývajú z reálnych situácií.

Postup riešenia vyžaduje okrem kognitívneho úsilia aj to, aby sa edukanti naučili premyslene konať, brať do úvahy komplex vzťahov, a rôznych okolností a zvládať problémy, ktoré so sebou prináša prax.

Má niekoľko variant, napríklad metóda rozboru, situácie, riešenia konfliktov, metóda incident, dynamická situačná metóda. Pre potreby príspevku uvádzame príklad z Praktika:

[12] Kriminálne a spravodajské analýzy – Praktikum

[13] PETLÁK, E. 1997. *Všeobecná didaktika*. Bratislava: Iris, 1997, s. 118.

Obrázok č. 7: Tvorba schémy vzťahov[14]

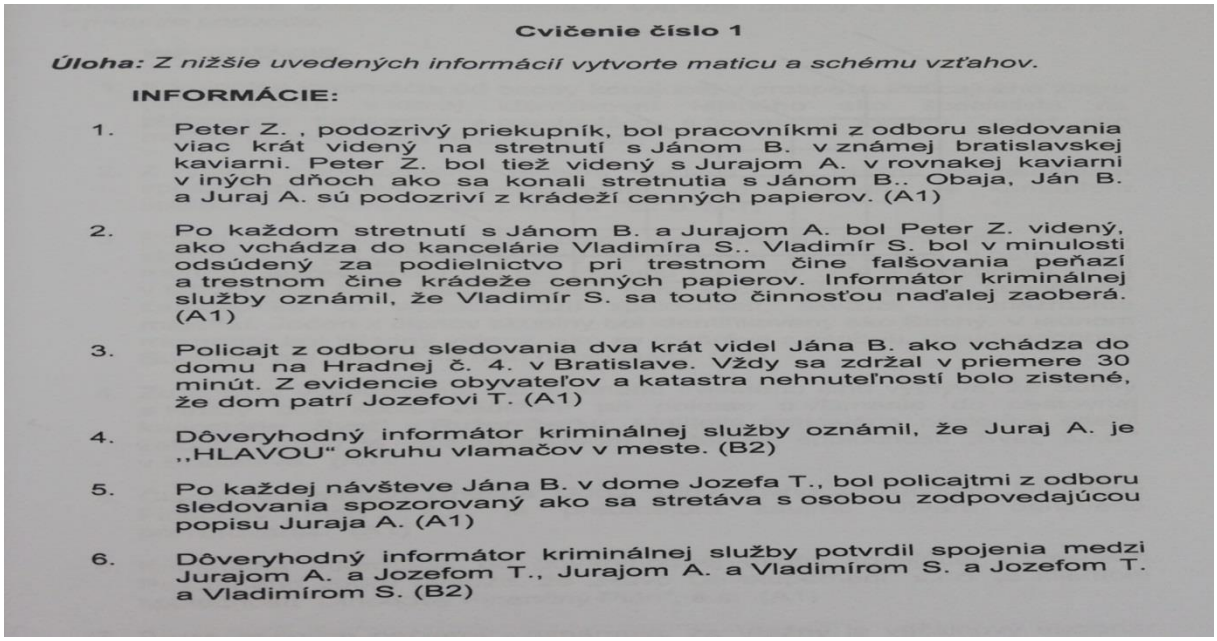

Cvičenie číslo 1

Úloha: *Z nižšie uvedených informácií vytvorte maticu a schému vzťahov.*

INFORMÁCIE:

1. Peter Z. , podozrivý priekupník, bol pracovníkmi z odboru sledovania viac krát videný na stretnutí s Jánom B. v známej bratislavskej kaviarni. Peter Z. bol tiež videný s Jurajom A. v rovnakej kaviarni v iných dňoch ako sa konali stretnutia s Jánom B.. Obaja, Ján B. a Juraj A. sú podozriví z krádeží cenných papierov. (A1)
2. Po každom stretnutí s Jánom B. a Jurajom A. bol Peter Z. videný, ako vchádza do kancelárie Vladimíra S.. Vladimír S. bol v minulosti odsúdený za podielnictvo pri trestnom čine falšovania peňazí a trestnom čine krádeže cenných papierov. Informátor kriminálnej služby oznámil, že Vladimír S. sa touto činnosťou naďalej zaoberá. (A1)
3. Policajt z odboru sledovania dva krát videl Jána B. ako vchádza do domu na Hradnej č. 4. v Bratislave. Vždy sa zdržal v priemere 30 minút. Z evidencie obyvateľov a katastra nehnuteľností bolo zistené, že dom patrí Jozefovi T. (A1)
4. Dôveryhodný informátor kriminálnej služby oznámil, že Juraj A. je „HLAVOU" okruhu vlamačov v meste. (B2)
5. Po každej návšteve Jána B. v dome Jozefa T., bol policajtmi z odboru sledovania spozorovaný ako sa stretáva s osobou zodpovedajúcou popisu Juraja A. (A1)
6. Dôveryhodný informátor kriminálnej služby potvrdil spojenia medzi Jurajom A. a Jozefom T., Jurajom A. a Vladimírom S. a Jozefom T. a Vladimírom S. (B2)

Situačné metódy pomáhajú prekonávať jednostrannosť vyučovacích metód s pasívnymi typmi edukantov a pomáhajú rozvíjať schopnosť myslieť tvorivo, komunikovať, diskutovať, argumentovať či obhajovať svoje názory na danú problematiku.
Situačné metódy sa vyznačujú tým, že majú široké spektrum využitia, napríklad pri hľadaní optimálnych variánt postupov pri riešení problémov.[15]

Pri aplikácii situačných metód si vyučujúci musí vhodný prípad z reálneho života starostlivo premyslieť a metodicky pripraviť pre edukačné využitie. Situačné metódy majú svoje pevné mieste vo výučbe predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2, ale takisto sa uplatnia aj v edukačných moduloch.

Záver

Príspevok sa venuje vybraným metódam výučby predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2 v študijnom programe 8.3.1 – Ochrana osôb a majetku – v dennom bakalárskom štúdiu na Akadémii Policajného zboru v Bratislave a okrajovo predstavuje výučbu v edukačných moduloch, keďže obsahové zameranie je v prípade materiálu „Kriminálne a spravodajské analýzy- Praktikum" využívaného vo výučbe predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2 zhodné. V úvode príspevku autorka objasňuje základné pojmy a uvádza niektoré definície pojmu „metóda" a v nasledujúcej kapitole popisuje vybrané metódy aj s uvedením niekoľkých príkladov. Cieľom príspevku je názorná demonštrácia jednotlivých metód, ich praktická aplikácia, resp. názorná demonštrácia vo vyučovacom procese predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2.

[14] Kriminálne a spravodajské analýzy – Praktikum
[15] Spracované podľa: TURANOVÁ, L. *Inovačné metódy a organizačné formy vo výučbe geológie.* Projekt ESF.

Literatúra

MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1990. s. 33. ISBN 80-210-0210-7.
MOJŽÍŠEK, L. *Vyučovací metody.* Praha: SPN, 1975. s. 16
NOVÁKOVÁ, I., ET AL. *E-learning a jeho aplikácia v odbornom jazykovom vzdelávaní pre vybrané policajné služby*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2015. ISBN 978-80-8054-655-7.
PETLÁK, E. *Všeobecná didaktika.* Bratislava*:* IRIS, 1997. ISBN 80-88778-49-2.
STIERANKA, J. et. al. *Kriminálne a spravodajské analýzy- praktikum.* Bratislava: Katedra kriminálnej polície, Akadémia Policajného zboru, 2009. s. . ISBN 978-80-8054-463-8.
STRAČÁR, E. *Systém a metódy riadenia učebného procesu.* Bratislava: SPN, 1977. s. 83.
TURANOVÁ, L. *Inovačné metódy a organizačné formy vo výučbe geológie.* Projekt ESF. https://1atestacna.files.wordpress.com/2012/04/inovacne-metody-geologia.pdf
Tematický plán a obsah predmetu Spravodajská činnosť – 831 15 PVP II/1
*pakamodra.edupage.org/files/Vyucbove*_metody**.***doc*

Keywords: method, teaching method, operative-search activity, education

Summary

In this paper, the author describes methods of educational process of Operative-search activity and intelligence operations 2 which is taught in study programme 8.3.1 – Protection of people and property – provided on a full time basis (bachelor study) at the Academy of the Police Force in Bratislava and its usage in education focusing on process. The selected methods are briefly described and examples are matched to several of them as well. The aim of this paper is to demonstrate how teaching and educational process can be carried out in practice, not only in Operative-search activity and intelligence operations 2 but partially in e-modules. As for examples, the author uses images from the book being used for education in the above-mentioned Operative search activity and intelligence operations 2.

npor. Mgr. Katarína Meždejová
asistent Katedry jazykov
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: Katarina.mezdejova2@minv.sk

Recenzenti:

prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD.; pplk. doc. Mgr. Iveta Nováková, PhD.

Viera Potanková

Výkon kontroly účtovných dvorov mesta Viedeň a spolkových krajín Dolné Rakúsko a Burgenland

Anotácia: Autorka v príspevku analyzuje súčasný kontrolný systém v Rakúsku a nezávislosť kontroly účtovného dvora mesta Viedeň. Dôraz pri tom kladie na menovanie a odvolávanie riaditeľa mestského účtovného dvora mesta Viedeň, ako aj na samotné kompetencie účtovného dvora mesta Viedeň. V záverečnej časti príspevku sa autorka venuje oprávneniam na výkon kontroly a taktiež procesu kontroly krajinského účtovného dvora spolkovej krajiny Dolné Rakúsko a spolkovej krajiny Burgenland.

Kľúčové slová: kontrolný systém v Rakúsku, účtovný dvor mesta Viedeň, účtovný dvor spolkovej republiky, krajinské účtovné dvory a mestské kontrolné úrady

Úvod do problematiky

V zahraničí je vnútorná kontrola vykonávaná, tzv. audítorom obce, prípadne *„audítorskou komisiou“*. Dovolíme si konštatovať, že sila internej kontroly v zahraničí je relatívne nízka, napriek skutočnosti, že audítor, resp. audítorská komisia, majú oprávnenie nariadiť, prípadne si vynútiť korekcie zistených nedostatkov.[1]
Kontrolný systém v Rakúsku je tvorený zariadeniami nezávislej kontroly hospodárenia, ktorými sú:

- ***Účtovný dvor (spolkovej republiky),*** ide o tieto účtovné dvory spolkových krajín: Burgenland - *Úrad pre štátny audit v Burgenlande*, Korutánsko - *Štátny kontrolný úrad v Korutánsku*, Dolné Rakúsko - *Dolný rakúsky štátny kontrolný úrad*, Horné Rakúsko - *Hornorakúsky štátny kontrolný úrad*, Salzburg - *Štátny kontrolný úrad v Salzburgu*, Štajersko - *Štajerský štátny kontrolný úrad*, Tirol - *Tirolský štátny kontrolný úrad*, Vorarlberg - *Štátny kontrolný úrad*, Wien - *Kontrolný úrad mesta Viedeň,*
- ***Krajinské účtovné dvory***,
- ***Mestské kontrolné úrady***, príp. mestské účtovné dvory.

Výkon kontroly účtovných dvorov mesta Viedeň

Vo Viedni, a to ako v obci, tak aj v spolkovej krajine, existuje *Účtovný dvor mesta Viedeň* ako kontrolné zariadenie obce, tak aj *Krajinský účtovný dvor* (v zmysle §114 ods. 2 *Ústavy mesta Viedeň*[2]). Vo Viedni vykonáva kontrolu vedľa účtovného dvora mesta Viedeň aj účtovný dvor spolkovej republiky. Oprávnenia na výkon kontroly majú aj iné orgány obce ako *obecná rada, finančný výbor mestskej rady* a *riaditeľstvo magistrátu* (personálny a revízny odbor), pričom ide o skupinu internej kontroly. Pre úplnosť treba ešte upozorniť na to, že podniky mesta Viedeň ako *asociácia nemocníc* a *Wiener Wohnen*[3] disponujú vlastnými revíznymi oddeleniami a aj *Európsky dvor audítorov* môže kontrolovať použitie prostriedkov z rozpočtu EÚ. Wiener Wohnen ako podnik podľa *Ústavy mesta Viedne* nemá vlastnú právnu subjektivitu, ale je súčasťou magistrátu mesta Viedeň. Na základe uvedeného môže *Mestský účtovný dvor mesta Viedeň* kontrolovať *Wiener Wohnen* ako súčasť magistrátu. Ustanovenia

[1] MIZRAHI, S. – NESS-WEISMANN, I. 2007. *Evaluating the Effectiveness of Auditing in Local Municipalities using Analytic Hierarchy Process (AHP):* A General Model and the Israeli Examlpe. In: International Journal of Auditing. Vol. 11, Nr. 3, 2007, ISSN 1090 – 6738, p. 192
[2] https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrW&Gesetzesnummer=20000308 [online].[citované 26.11.2019]
[3] Wiener Wohnen: https://www.wienerwohnen.at/[on-line].[citované 17. 10. 2019], ide o tzv. bytové družstvá

o organizácii ***Účtovného dvora mesta Viedeň*** a jeho úlohách sa nachádzajú v §§ 73, 73b, 73c, 73e, 73f a § 104 ods. 2 *Ústavy mesta Viedne* a v *1. dodatku obchodného zadelenia pre Magistrát mesta Viedeň.* V *Ústave mesta Viedeň* sú zahrnuté rámcové body týkajúce sa organizácie a jej nezávislosti.

Vyhlásenie:
„Sme právne legitímna externá verejná kontrola inštitúcia mesta Viedeň s úlohami kontroly vyplácania a istoty (bezpečnosti). Plníme tieto úlohy bez inštrukcií a nezávisle presadzujeme tieto princípy. Overujeme, či sa verejné prostriedky využívajú podľa demokraticky legitímneho účelu s cieľom zvýšiť dôveru občanov v správu mesta Viedeň. Uvedomujeme si príkladnú a preventívnu funkciu. Výsledky našej hĺbkovej práce sa uverejňujú vo forme správ transparentným a zrozumiteľným spôsobom. Vykonávame pravidelné hodnotenia, aby sme zaistili vysokú kvalitu a objektivitu našej práce“.

Účtovný dvor mesta Viedeň *(„STADTRECHNUNGSHOF VIENNA“)* vedie *riaditeľ mestského účtovného dvora.* Podľa *Ústavy hlavného mesta Viedne*[4] je Mestský kontrolný úrad nezávislá inštitúcia, ktorá kontroluje rozpočtové a ekonomické riadenie obce vrátane jej zariadení z formálneho, faktického a bezpečnostného hľadiska a poskytuje odborné poradenstvo v oblasti organizačných záležitostí alebo predpisov týkajúcich sa rozpočtovania, účtovníctva a finančnej správy. Neobmedzuje sa pritom len na samotný audit, ale poukazuje aj na možnosť zníženia výdavkov alebo zabránenie ich vzniku, ako aj na možnosť zvýšenia alebo vytvorenia príjmu a dbá na to, aby boli splnené záujmy mesta Viedeň. Na jeho návrh sa mestskému účtovnému dvoru prideľuje za účelom dodržania jeho povinností potrebný personál a materiálne zdroje. V zmysle § 73 Riaditeľa mestského účtovného dvora vymenúva na návrh primátora *obecná rada* na dobu piatich (5) rokov. Riaditeľ mestského účtovného dvora musí mať ukončené vysokoškolské alebo univerzitné štúdium a má mať dostatočné skúsenosti vo verejnej správe. Vymenovanie sa uskutočňuje na základe verejnej súťaže, pričom traja (3) najvhodnejší kandidáti z verejnej súťaže sú vypočutí vo *výbore pre mestský účtovný dvor* v prítomnosti primátora. Výberové konanie sa uskutočňuje bezprostredne po uplynutí funkčného obdobia riaditeľa mestského účtovného dvora, prípadne bezprostredne po predčasnom uvoľnení miesta. Môže sa však uskutočniť aj v skoršom čase. Riaditeľ mestského účtovného dvora môže byť odvolaný iba uznesením obecnej rady. Pre takéto rozhodnutie je potrebný súhlas väčšiny z minimálne 2/3 odovzdaných hlasov. Taktiež nesmie byť ani členom obecnej rady, ani nesmel byť v uplynulých piatich (5) rokov členom *mestského senátu*. Počas výkonu činností v tomto úrade, odhliadnuc od prvých troch mesiacov po vymenovaní, nesmie vykonávať zárobkovú činnosť.

V súlade s ústavným ustanovením § 73 ods. 8 *Ústavy mesta Viedeň* nie je riaditeľ mestského účtovného dvora viazaný žiadnymi pokynmi týkajúcimi sa rozsahu a spôsobu kontrolnej práce mestského účtovného dvora, najmä ohľadom výberu kontrolovaných objektov a obsahu zistení prijímaných pri *hospodárskej a bezpečnostnej kontrole*; personál mestského účtovného dvora je v týchto záležitostiach viazaný iba pokynmi riaditeľa mestského účtovného dvora. Z kontroly podľa § 73b a § 73c *Ústavy mesta Viedeň* sú vyňaté uznesenia príslušných kolegiálnych orgánov týkajúce sa účtovníctva a bezpečnosti.

Mestský účtovný dvor vykoná na základe uznesenia obecnej rady, výboru pre mestský účtovný dvor, na žiadosť primátora a pre oblasť jeho obchodnej skupiny na žiadosť úradu vedúceho mestského radcu osobitné *úkony hospodárskej* a *bezpečnostnej kontroly* a oznámi výsledok žiadajúcemu orgánu. Taktiež podľa § 73e. *Ústavy mesta Viedeň* na žiadosť minimálne 13 členov obecnej rady vykoná osobitné úkony hospodárskej a bezpečnostnej kontroly

[4]*Langtitel Verfassung der Bundeshauptstadt Wien* (Wiener Stadtverfassung – WStV), StF.: LGBl. Nr. 28/1968 Ústava spolkového hlavného mesta Viedeň (Wiener Stadtverfassungs - WStV) StF.: LGBl. 28/1968.

a oznámi výsledok obecnej rade. Každý člen obecnej rady nemôže podporiť viac ako dve také žiadosti za kalendárny rok. Okrem toho môže každá kandidujúca strana, ktorá disponuje toľkými členmi obecnej rady, koľko treba pre vytvorenie klubu, raz za kalendárny rok predložiť príslušnú žiadosť, pričom túto žiadosť musí podpísať viac ako polovica členov obecnej rady tejto kandidujúcej strany. *Členovia mestského účtovného dvora* sa nesmú podieľať na vedení a správe ekonomických podnikov, ktoré podliehajú kontrole mestského účtovného dvora. Takisto sa nemôžu podieľať na vedení a správe iných, na zisk zameraných podnikov.

Po tom, čo vstúpila do platnosti *novela Ústavy mesta Viedeň* týkajúca sa mestského účtovného dvora (LGBI 2013/50 z 01. 01. 2014) **bola posilnená nezávislosť účtovného dvora mesta Viedeň**. Toto sa stalo napr. **rozšírením oprávnení na výkon kontroly, posilnením pozície riaditeľa mestského účtovného dvora** (pridelenie personálu a materiálnych zdrojov potrebných pre účtovný dvor mesta Viedeň na návrh jeho riaditeľa, prerokovanie pri vymenovaní, požiadavka dvojtretinovej väčšiny pre odvolanie, ustanovenia o zastupovaní, ustanovenia o nezlučiteľnosti a zákaz výkonu povolania), ako aj **možnosť zvolania Ústavného súdu v prípade názorových rozdielov na výklad týkajúci sa oprávnenosti na výkon kontroly účtovným dvorom mesta Viedeň.**

Ako sme vyššie spomenuli kompetencie účtovného dvora mesta Viedeň vyplývajú z § 73b Viedenskej mestskej ústavy – *kontrola účtovníctva* a § 73c Viedenskej mestskej ústavy – *bezpečnostná kontrola.*

- ***§ 73b - kontrola účtovníctva:*** numerická správnosť, primeranosť, šetrnosť, hospodárnosť a účelnosť
    - Ods. 1: Kontrola celej obecnej a krajinskej správy a fondov, nadácií a všeobecne prospešných ústavov.
    - Ods. 2: Kontrola hospodárskych podnikov, na ktorých má obec sama alebo spoločne s inými subjektmi spadajúcimi pod kompetencie účtovného dvora mesta Viedeň min. 50 % na kmeňovom, základnom alebo vlastnom kapitáli, príp. ktoré skutočne ovláda. Toto sa týka aj podnikov ďalšieho stupňa. Toto oprávnenie na kontrolu treba zaistiť vhodnými opatreniami.
    - Ods. 3: Kontrola zariadení, na ktorých sa obec podieľa iným spôsobom ako podľa ods. 2 alebo v orgánoch ktorých je obec zastúpená, ako aj zariadenia, ktoré dostávajú dotácie z obecných prostriedkov, za ktoré obec ručí alebo ktoré prostriedky obce spravujú. Podmienkou pre príslušnosť podľa ods. 3 je, aby si obec vyhradila kontrolu vykonávanú účtovným dvorom mesta Viedeň.
    - Ods. 4: Kontrola verejnoprávnych spoločností – príslušnosť je obmedzená na hospodárenie týchto spoločností s obecnými prostriedkami a treba ju zaistiť vhodnými opatreniami.
    - Ods. 5: Súčinnosť pri kontrole hospodárenia s finančnými prostriedkami Európskej únie v súlade s právnymi predpismi Spoločenstva a podpora Európskeho dvora audítorov v jeho činnosti.
- ***§ 73c Viedenskej mestskej ústavy – Bezpečnostná kontrola uvádza:***
    - Veta 1: *„kontrola výkonu úradných úloh vzťahujúcich sa na bezpečnosť života alebo zdravia ľudí prislúchajúceho orgánom obce“.*
    - Veta 2: *„kontrola, či pri podnikoch podliehajúcich kontrole hospodárenia v zmysle § 73b ods. 2, ako aj zariadeniach a všeobecne prospešných ústavoch spravovaných orgánmi obce, ktoré môžu byť zdrojom nebezpečenstva pre bezpečnosť života alebo zdravia ľudí, boli prijaté dostatočné, primerané a riadne bezpečnostné opatrenia. Toto oprávnenie na kontrolu treba zaistiť vhodnými opatreniami“.*

Oblasť kontroly účtovného dvora mesta Viedeň:

- 60 oddelení magistrátu (z toho 8 vedených ako podniky),
- 18 magistrátnych obvodných úradov,
- 3 správne fondy (napr. fond údržby Starého mesta),
- 3 podniky s podvojným účtovníctvom (asociácia nemocníc, Wiener Wohnen, WienKanal) so 7 majoritnými podielmi v kapitálových spoločnostiach,
- 2 inštitúcie verejného práva (napr. Múzeum mesta Viedeň),
- 16 verejnoprávnych fondov,
- cca 50 priamych účastí mesta Viedeň,
- cca 200 nepriamych účastí,
- 16 účastí na personálnych spoločnostiach,
- 53 všeobecne prospešných nadácií,
- tisíce príjemcov a príjemkýň podpory.

Podľa aktuálnej databázy existuje v súčasnosti spolu 339 stálych kontrolných miest, plánovaný interval kontroly je v závislosti od hodnotenia rizika min. 1 x každé 2 roky až min. 1 x každých 10 rokov.

Opis kontroly účtovným dvorom mesta Viedeň v podnikoch – porovnanie s inými kontrolnými zariadeniami:

- zber dát pred začiatkom kontroly,
- pravidelné odovzdávanie účtovných závierok, koncernových závierok, ročných závierok, bilančných správ, hospodárskych správ, zoznamu stavebných projektov, investičných plánov, hlásení o škodách,
- spracovanie dodaných údajov v databáze za účelom výberu kontrolovaného miesta na základe posúdenia rizika,

kroky pri zapracovaní

- štúdium odbornej literatúry, návšteva seminárov a prednášok, obhliadka miesta, databáza správ Mestského účtovného dvora Viedeň, internetové rešerše, výmena skúseností s kolegami, príp. kolegyňami aj z iných kontrolných zariadení,
- príprava kontroly,
- vypracovanie koncepcie kontroly, časového plánu a plánu zdrojov,
- kontrola,
- písomné oznámenie o kontrole, obhliadka na mieste,
- kontrola a spracovanie informácií, objasnenie ešte otvorených bodov, vyžiadanie ďalších podkladov,
- vypracovanie návrhu správy (všeobecný opis kontrolovaného miesta, opis kontrolnej práce, opis požadovaného a skutočného stavu, analýza odchýlok, posúdenie, vypracovanie odporučení, prediskutovanie výsledkov- interne a s kontaktnými osobami kontrolovaného subjektu, záverečné prerokovanie,
- vypracovanie záverečnej správy,
- zapracovanie včas doručených pripomienok.

Do pozornosti dávame aj skutočnosť, že účtovný dvor mesta Viedeň môže podnik kontrolovať zásadne od 50 % podielu, okrem toho aj v prípade skutočného ovládania. Pretože sa skutočné ovládanie zameriava na tri nástroje, totiž vďaka finančným, organizačným a iným opatreniam, vykonáva Ústavný súd súhrnné sledovanie a hodnotenie týchto jednotlivých prvkov. Aby bolo

možné hovoriť o skutočnom ovládaní, musia mať zákonné medziodvetvové opatrenia vplyv zodpovedajúci približne minimálne 50 % podielu na kapitáli spoločnosti (tzv. blokujúci potenciál, príp. tzv. blokujúci stav). Na pozadí príslušného predmetu podnikania tak treba podľa týchto kritérií v konkrétnom prípade hodnotiť predovšetkým ustanovenia spoločenskej zmluvy a prípadne syndikátnych zmlúv.

Výkon kontroly spolkovej krajiny Dolné Rakúsko (Landesrechnungshof Niederösterreich)

Štátny parlament Dolného Rakúska v rámci svojej rozpočtovej suverenity určuje, čo by mala prijať štátna správa, a čo môže minúť. Dôležitou funkciou štátneho parlamentu je preto okrem legislatívy aj finančná kontrola. Štátny kontrolný úrad na tento účel existuje od 01. 07. 1998 ako nezávislý kontrolný orgán štátneho parlamentu. Úlohy, riadenie, organizácia, podávanie správ a postupy štátneho kontrolného úradu sú upravené v časti o finančnej kontrole v článkoch 51 až 56 ústavy spolkovej krajiny Dolné Rakúsko z roku 1979, pričom od jej založenia boli niekoľkokrát rozšírené. Rokovací poriadok spolkovej krajiny Dolné Rakúsko okrem toho obsahuje príslušné ustanovenia pre **Štátny kontrolný úrad**, najmä pokiaľ ide o predkladanie a poradenstvo v súvislosti s jeho správami a vyhláseniami, o kontrolnom výbore Dolného Rakúska. Štátny kontrolný úrad ako nezávislý kontrolný orgán dolnorakúskeho štátneho parlamentu kontroluje správnosť, hospodárnosť, efektívnosť a účelnosť finančného hospodárenia štátu. Kontroluje sa správa, spoločnosti, inštitúcie, fondy a nadácie štátu. Štátny kontrolný úrad nezasahuje do každodennej činnosti kontrolovaných orgánov. Posudzuje, ako sa použili verejné prostriedky. Najdôležitejším cieľom je správne, ekonomické a primerané využívanie finančných prostriedkov. Správy obsahujú návrhy na tento účel, prerokúvajú sa v štátnom parlamente a uverejňujú sa na internete. Poskytujú faktický základ pre politické, administratívne a podnikové rozhodnutia v krajine. Týmto spôsobom Štátny kontrolný úrad podporuje Landtag v jeho legislatíve, ako aj v jeho rozpočtovej a kontrolnej suverenite a chráni nielen dolnorakúsku štátnu vládu pred finančnými nevýhodami. Kontrola nie je samoúčelná, ale prináša rôzne zlepšenia.[5]

Na čele štátneho kontrolného úradu je riaditeľ štátneho auditu, ktorý je volený krajinským parlamentom, pričom sa zodpovedá iba jemu. Taktiež zastupuje krajinský dvor audítorov. Zamestnanci sa okrem svojich kontrolných úloh zapájajú aj do projektov personálneho a organizačného rozvoja Štátneho kontrolného úradu a vykonávajú odborné prednášky.

Oprávnenia na výkon kontroly (I)

- účtovníctvo spolkovej krajiny Dolné Rakúsko,
- účtovníctvo nadácií, verejno–prospešných ústavov, fondov (spravovaných krajinskými orgánmi),
- účtovníctvo podnikov s min. 50 % účasťou spolkovej krajiny a podnikov s menej ako 50 % podielom, keď sú tieto skutočne ovládané prostredníctvom finančných alebo iných hospodárskych a organizačných opatrení,
- účtovníctvo podnikov s majetkom v správe spolkovej krajiny alebo ručenie krajiny za stratu.

[5] Štátny kontrolný úrad. Úlohy a ciele. 2019. [on-line]. [citované 12. 02. 2019]. Dostupné na: https://www.lrh-noe.at/index.php/lrh/aufgaben-ziele.

Oprávnenia na výkon kontroly (II)

- účtovníctvo verejno-právnych spoločností, pokiaľ sa používajú prostriedky spolkovej krajiny (s výnimkou obcí) kontrola použitia dotácií a subvencií na daný účel,
- vypracovanie posudkov o účtovníctve obcí a obecných združení na žiadosť krajinskej vlády,
- stanovisko k návrhu účtovnej závierky.

Povinnosť kontroly

- Krajinská správa:
  - 54 oddelení – 20 okresných správ – oddelenia výstavby ciest, územné stavebné úrady, poľnohospodárske okresné úrady, pacientski ombudsmani...
- 19 krajinských kliník, 49 krajinských domovov sociálnej starostlivosti,
- 46 krajinských učňovských škôl, poľnohospodárskych odborných škôl,
- 28 podnikov s účasťou spolkovej krajiny.

Výber kontroly a jej intervaly

- Výber na základe rizika, predovšetkým podľa nasledujúcich kritérií,
  - analýza rozpočtu,
  - potenciál zlepšenia,
  - šírka vplyvu,
  - reformy alebo zmeny,
  - finančný rozmer,
  - sklon ku korupcii,
  - preventívny účinok,
  - sťažnosti, verejný záujem,
- Intervaly kontroly sa stanovujú individuálne (podľa rizika),
- Inštitucionalizované následné kontroly po dvoch rokoch.

Proces kontroly – výber tém kontroly

Kroky podľa *„Príručky riadenia kvality“:*

- priebežné zhromažďovanie tém kontroly,
- každoročná analýza rizík k ročným závierkam,
- zaradenie témy do evidencie návrhov na kontroly,
- posúdenie závažnosti tém na základe matrice návrhov na kontrolu,
- vypracovanie ročného programu práce (koniec októbra).

Proces kontroly v kontrolovanom projekte (I)

Kroky podľa *„Príručky riadenia kvality“* predovšetkým:

- úvodný rozhovor s riaditeľkou krajinského účtovného dvora,
- poverenie projektom riaditeľkou krajinského účtovného dvora,
- úvodný rozhovor s kontrolovaným subjektom,
- informačná fáza,
- vypracovanie plánu kontroly a odsúhlasenie s riaditeľkou krajinského účtovného dvora.

Proces kontroly v kontrolovanom projekte (II)

- fáza prieskumu (zber požadovaných a skutočných údajov),
- fáza analýzy (porovnanie požadovaných a skutočných údajov, analýzy odchýlok),
- hodnotenie analýz,
- vypracovanie návrhu správy,
- prezentácia výsledkov kontroly na kontrolovanom mieste.

Proces kontroly v kontrolovanom projekte (III)

- predloženie a prediskutovanie návrhu zmluvy s riaditeľkou krajinského účtovného dvora,
- možnosť prečítania pre kontrolovaný subjekt,
- záverečné prerokovanie s kontrolovaným subjektom,
- interné zaistenie kvality,
- návrh správy sa stane predbežným výsledkom kontroly.

Proces kontroly v kontrolovanom projekte (IV)

- formulovanie stanoviska,
- predloženie správy krajinskému parlamentu,
- kontrolný tím spíše skúsenostný protokol a prednesie výsledky zamestnancom,
- spracovanie a zverejnenie základných tvrdení z kontroly,
- vypracovanie dokumentácie kontroly.

Výkon kontroly spolkovej krajiny Burgenland

Účtovný dvor spolkovej krajiny Burgenland je orgánom krajinského parlamentu (legislatíva) a je nezávislý od vlády spolkovej krajiny (exekutíva). Medzi jeho úlohy patrí najmä kontrola hospodárenia spolkovej krajiny vrátane nadácií a fondov. Taktiež kontrola priamych a nepriamych účastí spolkovej krajiny s vyše 25 % podielom spolkovej krajiny. Medzi dôležité úlohy patria aj posudky na obce z poverenia krajinskej vlády (nie verejné). Od roku 2016 má Účtovný dvor spolkovej krajiny Burgenland kompetenciu vykonávať audit v 171 obciach spolkovej krajiny.

Riaditeľ je vymenovaný na základe väčšiny krajinského parlamentu, pričom je potrebných 2/3 odovzdaných hlasov, kvórum prítomných 50 % na dobu 10 rokov. V zmysle § 10 zákona o dvore audítorov spolkovej krajiny Burgenland[6] je opätovné vymenovanie neprípustné. Riaditeľ je odvolaný uznesením väčšiny krajinského parlamentu alebo stratou predpokladov
na vymenovanie, resp. vyhlásením riaditeľa o vzdaní sa funkcie.

Predseda krajinskej vlády a riaditeľ krajinského úradu musia po vypočutí riaditeľa zabezpečiť potrebné personálne, finančné a priestorové zdroje (zákon o krajinských účtovných dvoroch - § 9 LRH-G[7]). Riaditeľ disponuje úvermi pridelenými krajinskému účtovnému dvoru v rozpočte spolkovej krajiny, musí však využívať centrálne účtovníctvo spolkovej krajiny. Do 31. marca každého roka musí predložiť riaditeľ predsedovi krajinského parlamentu rozpočtové požiadavky na budúci rok, taktiež je povinný v zmysle § 8 ods. 4 LRH-G predložiť správy o činnosti o použití zdrojov. Riaditeľ nepodlieha žiadnej nariaďovanej právomoci, pričom v zmysle § 11 LRH-G je za činnosť krajinského účtovného dvora zodpovedný výhradne krajinskému parlamentu. Suverenita zamestnávateľa a personálna suverenita je uvedená v § 12 LRH-G. Pracovníci zamestnaní v účtovnom dvore spolkovej krajiny (LRH) sú zamestnancami spolkovej krajiny. Riaditeľ je nadriadený všetkým zamestnancom, ktorí sú v účtovnom dvore spolkovej krajiny zamestnaní. Má zvrchované postavenie zamestnávateľa a personálnu právomoc nad úradníkmi a plní voči zmluvným zamestnancom úlohu zamestnávateľa. Riaditeľ môže poveriť úrad vlády spolkovej krajiny Burgenland, aby obstaral úlohy, ktorými bol poverený, v jeho mene a na jeho pokyn. Rokovací poriadok podľa § 14 LRH-G vydáva riaditeľ a obsahuje bližšie predpisy o:

[6]Zákon o dvore audítorov spolkovej krajiny Burgenland[on-line].[citované 31. 10. 2019, 18:20].
[7] Zákon o krajinských účtovných dvoroch (LRH-G)[on-line].[citované 31. 10. 2019, 19:35].

- vnútornej organizácii krajinského účtovného dvora,
- realizácii kontrol,
- vypracovaní správ,
- postupe pri prípadných prekážkach kontrolnej činnosti,
- oprávneniach kontrolórov a
- inom služobnom postupe v krajinskom účtovnom dvore.

Národní partneri finančnej kontroly zjednodušený prehľad oprávnení pre výkon kontroly

Tabuľka č. 1:

	pre spolkovú republiku	pre spolkovú republiku	obec > 10 000 obyvateľov	obec < 10 000 obyvateľov	pre obecné združenia
Krajinský účtovný dvor	✓	✓	✓	x	✓
Krajinský účtovný dvor Účtovný dvor mesta Viedeň	x	✓	x	Bgld, OO, Sbg, Stmk, T, Vbg	✓
Obecný dohľad	x	x	✓	✓	✓
Kontrolný úrad	x	x	✓	----	----
Interná revízia	príslušný	správny orgán	----	----	----

zdroj: Zborník[8]

Legenda:

Bgld:	Burgendland
OO:	Horné Rakúsko
Sbg:	Salzburg
Stmk:	Štajersko
T:	Tirolsko
Vbg:	Vorarlberg

Záver

Kontrolný systém v Rakúsku je tvorený zariadeniami nezávislej kontroly hospodárenia, ktorými sú účtovný dvor (spolkovej republiky), krajinské účtovné dvory a mestské kontrolné úrady, príp. mestské účtovné dvory. Vo Viedni vykonáva kontrolu vedľa účtovného dvora mesta Viedeň aj účtovný dvor spolkovej republiky. Oprávnenia na výkon kontroly majú aj iné orgány obce ako obecná rada, finančný výbor mestskej rady a riaditeľstvo magistrátu (odbor personálu a revízie), pričom ide o skupinu internej kontroly. Účtovný dvor mesta Viedeň vedie riaditeľ mestského účtovného dvora. Na jeho návrh sa mestskému účtovnému dvoru prideľuje za účelom dodržania jeho povinností potrebný personál a materiálne zdroje. Novela Ústavy mesta Viedeň týkajúca sa mestského účtovného dvora posilnila nezávislosť účtovného dvora mesta Viedeň. Išlo o rozšírenia oprávnení na výkon kontroly, posilnením pozície riaditeľa

[8] Zborník: Medzinárodné stretnutie šéfov regionálnych kontrolných inštitúcií Slovenska a Rakúska z 22. a 23. septembra 2016

mestského účtovného dvora (pridelenie personálu a materiálnych zdrojov potrebných pre účtovný dvor mesta Viedeň na návrh jeho riaditeľa, prerokovanie pri vymenovaní, požiadavka dvojtretinovej väčšiny pre odvolanie, ustanovenia o zastupovaní, ustanovenia o nezlučiteľnosti a zákaz výkonu povolania), ako aj možnosť zvolania Ústavného súdu v prípade názorových rozdielov na výklad týkajúci sa oprávnenosti na výkon kontroly účtovným dvorom mesta Viedeň. Krajinský účtovný dvor spolkovej krajiny Dolné Rakúsko je orgán krajinského parlamentu, na čele ktorého je riaditeľ. Riaditeľ je volený krajinským parlamentom, pričom sa zodpovedá iba jemu. Taktiež zastupuje krajinský dvor audítorov. Účtovný dvor spolkovej krajiny Burgenland je orgánom krajinského parlamentu (legislatíva) a je nezávislý od vlády spolkovej krajiny (exekutíva). Medzi jeho úlohy patrí najmä kontrola hospodárenia spolkovej krajiny vrátane nadácií a fondov. Taktiež kontrola priamych a nepriamych účastí spolkovej krajiny s vyše 25 % podielom spolkovej krajiny.

Literatúra

Zborník: Medzinárodné stretnutie šéfov regionálnych kontrolných inštitúcií Slovenska a Rakúska (22. a 23. septembra 2016)
Ústava mesta Viedeň (Landesrechtkonsolidiert Wien: Gesamte Rechtsvorschrift für Wiener Stadtverfassung, Fassungvom 26.11.2019)
1. dodatok obchodného zadelenia pre Magistrát mesta Viedeň
Zákon o dvore audítorov spolkovej krajiny Burgenland
Zákon o krajinských účtovných dvoroch (LRH-G)

Keywords: controlsystem in Austria, Court of Audit of theVienna City, Court of Audit of federal republic, County Courts of Audit, Municipal audit authorities

Summary

Austrian Control system consists of the following independent audit institutions: Court of Audit (of a federal republic), County courts of Audit and Municipal Audit Authorities. Control activities in the city of Vienna are performed by both Municipal and Federal Republic Courts of Audit. Auditing competencies also belong to other community bodies such as municipal council, financial board and magisterial management (department of personnel and revision) whereby they form a part of the internal audit. Viennese Court of Audit is led by the director who suggests human and material resources to the Court of Audit. The amendment to the Constitution of the Vienna city related to the municipal Court of Audit strengthened its independence. Especially in the field of audit performing, strengthening the municipal court director position (allocation of human and material resources for the purposes of municipal court of audit, negotiation in nominations, requirement of the 2/3 majority for appellation, deputizing, contradictoriness and exercise of a profession ban), as well as the Constitution Court assembling in case of a judgment differences related to the Viennese Court of Audit controlling and auditing competence. The Lower Austria County Court of Audit is the body of land parliament and it is led by the director. The director is elected by and subordinated to the land parliament only. He also represents county court of auditors. The Burgenland Court of Audit is the body of land parliament (legislation) and is independent from the federal republic government (executive). It plays a key role in the economy auditing including foundations, funds and direct and undirect contributions of the country with more than 25% share.

Mgr. Ing. Viera Potanková, LL.M.
externý doktorand
Katedra správneho práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: viera.potankova @gmail.com

Recenzenti:

plk. doc. JUDr. Miroslav Felcan, LL.M., PhD.; prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD.

Magda Ružbacká

Osobnosť pracovníka kontroly vo vnútornom kontrolnom systéme Policajného zboru

Anotácia: Autorka príspevku chce poukázať na aktuálnu potrebu skúmania jednotlivých prvkov vnútorných kontrolných systémov orgánov verejnej správy. V obsahu príspevku sa konkrétne zaoberá jedným z nich – subjektom kontroly. V súvislosti s tým definuje pojem subjekt kontroly a následne vymedzuje okruh subjektov kontroly policajnej organizácie. Z pohľadu teórie kontroly analyzuje požiadavky, ktoré by osobnosť pracovníka kontroly mala splňať a zároveň poukazuje na absenciu právnej úpravy týchto požiadaviek vo vnútornom kontrolnom systéme policajnej organizácie. S cieľom efektívnejšej kontroly navrhuje opatrenia v rámci výberu a prípravy pracovníkov kontroly policajnej organizácie.

Kľúčové slová: Policajný zbor, pracovník kontroly, kontrola, vnútorný kontrolný systém, požiadavky na osobnosť pracovníka kontroly

Úvod do problematiky

V súčasnosti verejnosť veľmi citlivo vníma problémy spojené so subjektmi externého kontrolovania na Slovensku. Táto skutočnosť vystupuje do popredia osobitne vtedy, ak sa vyskytujú pochybenia a zlyhania určitých dôležitých subjektov externej kontroly[1], akými sú napríklad súdy, prokuratúra alebo polícia. Dochádza k znižovaniu dôvery v tieto inštitúcie a taktiež to môže viesť k znižovaniu dôvery ku kontrolným procesom v spoločnosti.

Nakoľko **poslaním** akéhokoľvek druhu **kontroly je zistiť skutočný stav kontrolovaného objektu a v prípade odchýlok v riadenom procese ich včas a hospodárne odhaliť,** predstavujúce rozdiel medzi zámerom a jeho realizáciou (môžu byť pozitívne alebo negatívne), ich rozbor a na základe toho prijatie záverov a ich uplatnenie, musím konštatovať, že jeho naplneniu u subjektov verejnej správy vždy nedochádza.

Napriek tomu, že kontrolovanie je kritickou zložkou každého systému, v manažmente nie je kontrolovaniu venovaná dostatočná pozornosť na rozdiel od iných manažérskych funkcií. Špecificky nám chýba integrovaný koncepčný rámec pre pochopenie, vizualizovanie a analyzovanie problémov kontrolovania.[2] Taktiež kontrola nebýva dôsledne preskúmaná vo svojich konštrukciách, determinantoch a účinkoch.[3]

Z tohto pohľadu je preto veľmi dôležité sa pri riadení subjektov externej kontroly zaoberať vnútornými kontrolnými systémami s cieľom skúmania a identifikácie ich jednotlivých prvkov, zvlášť tých problémových. Jedine prostredníctvom efektívnych kontrolných systémov dokážu subjekty externej kontroly zabezpečiť plnenie jednej z najdôležitejších funkcií kontrolného systému, a to funkcie preventívnej, pomocou ktorej eliminujú počet individuálnych, ale predovšetkým systémových zlyhaní pri plnení úloh, ktoré im boli zverené do pôsobnosti.

Systém kontrolovania môžeme definovať ako množinu kontrolných subjektov, ktoré tvoria uzavretý a pomerne oddelený celok a množinu väzieb medzi nimi.[4]

V organizačnej štruktúre policajnej organizácie podobne ako aj u iných orgánov verejnej správy sú subjekty kontroly zriadené na všetkých úrovniach riadenia. Aj napriek **dostatočnému počtu subjektov kontroly tieto nie sú z môjho pohľadu v potrebnom čase schopné odhaľovať odchýlky** od cieľov stanovených policajnou organizáciou a eliminovať tak nečakané prekvapenia. Ako príklad možno uviesť nedávny prípad neoprávnených lustrácií.

---

[1] MIŠÚN, J. 2014. *Kontrolovanie – vybrané subjekty externej kontroly*. s. 37.
[2] FLAMHOLTZ, E. G. 1996. *Effective manegement control: Theory and Practice.* s.1.
[3] SITKIN, S. B. – CARDINAL, L. B. – BIJLSMA – FRANKEMA, K. M. 2010. *Organizational Control.* s. 3.
[4] KRÁČMAR, J. a kol. 2013. *Kontrolovanie*. s. 119.

Berúc do úvahy vysokú neobsadenosť voľných tabuľkových miest v policajnej organizácii, nedodržiavanie kariérneho postupu prostredníctvom udeľovania častých výnimiek z jeho zásad, ako aj s tým spojenú častú zmenu služobného zaradenia u príslušníkov Policajného zboru, považujem za veľmi potrebné trvať na predpokladoch, ktorými by mala disponovať **osobnosť pracovníka kontroly**, pretože **patrí medzi hlavné prvky kontrolného systému**. V tejto súvislosti je žiaduce vykonať analýzu požiadaviek, ktoré v súčasnosti vyžaduje vnútorný kontrolný systém policajnej organizácie od osobnosti pracovníka kontroly.

Vymedzenie subjektov kontroly v policajnej organizácii

Subjekt ako nositeľ a vykonávateľ kontrolnej činnosti kontroluje konkrétny objekt a pre neho zavedený systém z hľadiska jeho úlohy, stavu povinností, činností a pod. Kontrola môže pôsobiť len vo vzťahu medzi subjektom a objektom. Vždy niekto niekoho alebo niečo kontroluje.

Subjektom kontroly v organizácii môže byť:

- *vedúci organizácie pre celú organizáciu,*
- *vedúci pracovníci všetkých úrovní pre im podriadené útvary a podriadených pracovníkov,*
- *odborné útvary pre činnosti a procesy, ktoré zastrešuje a je pre nich garantom,*
- *útvary organizácie medzi sebou, osobitne, ak ide o útvary, ktorých činnosti na seba nadväzujú,*
- *kontrolné útvary, ktoré sú zriadené na výkon kontroly, preto je ich hlavnou pracovnou činnosťou.*[5]

Vnútorný kontrolný systém Policajného zboru v súčasnosti tvoria nasledovné subjekty kontroly: (obrázok 1)

- *policajní manažéri* na všetkých úrovniach riadenia Policajného zboru, ktorí kontrolovanie vykonávajú ako jednu zo svojich manažérskych funkcií (ide o najpočetnejšiu skupinu subjektov kontroly),
- *odborné útvary* zriadené na úrovni Prezídia Policajného zboru, krajských a okresných riaditeľstiev Policajného zboru, ktorých *pracovníci* vykonávajú kontrolu ako jednu z pracovných činností,
- *útvary kontrol* zriadené na úrovni Prezídia Policajného zboru (odbor kontroly) a krajských riaditeľstiev Policajného zboru (1 odbor a 7 oddelení kontrol), u ktorých kontrolná činnosť je hlavnou pracovnou činnosťou (najmenšia skupina z pohľadu počtu). [6]

Pre vytvorenie uceleného obrazu o subjektoch vnútorného kontrolného systému Policajného zboru je nutné spomenúť aj útvar kontroly úradu inšpekčnej služby, ktorý je metodickým a odborným gestorom vnútornej kontroly policajnej organizácie. Do kontrolnej pôsobnosti tohto útvaru kontroly patria všetky útvary Policajného zboru.

Množstvo subjektov ako nositeľov a vykonávateľov kontroly ešte nezaručuje kvalitu kontrolného systému. V tomto príspevku svoju pozornosť venujem predovšetkým pracovníkom odborných útvarov a útvarov kontrol, ktorých v ďalšom obsahu príspevku jednotne označujem pojmom „osobnosť pracovníka kontroly“.

[5] MIŠÚN, J. a MIŠÚNOVÁ HUDÁKOVÁ I. 2017. *Kontrolovanie v manažmente.* s. 45.
[6] čl. 3 *Nariadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 81/2011 o vnútornom kontrolnom systéme.*

Obrázok č. 1: Kontrolné subjekty Policajného zboru

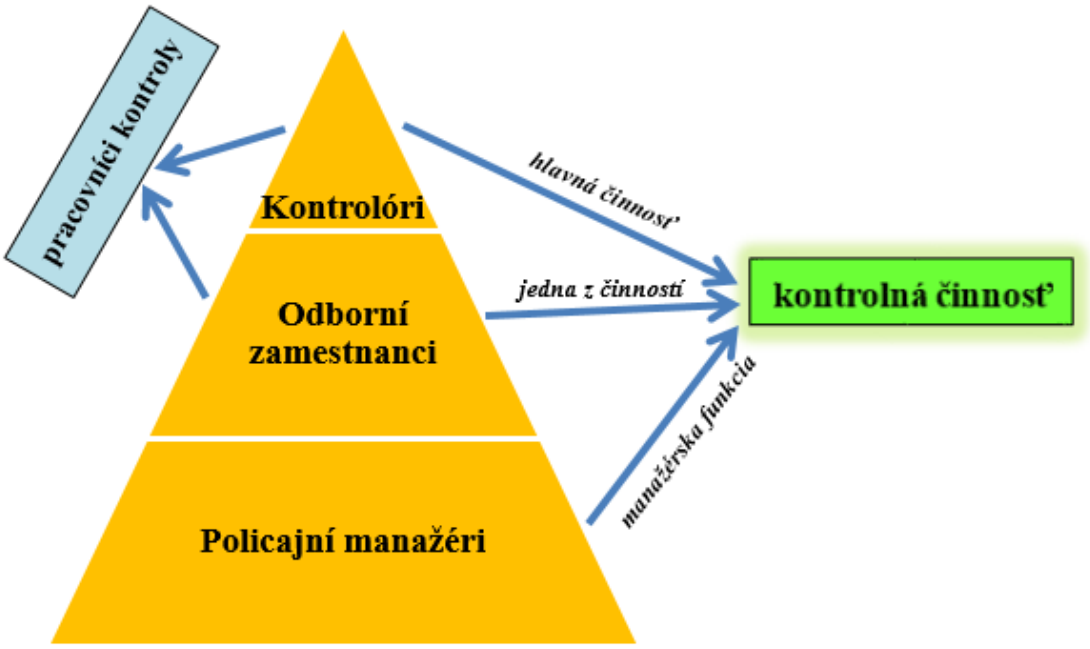

zdroj: vlastné spracovanie

Požiadavky na osobnosť pracovníka kontroly

Kvalita kontroly je determinovaná kvalitou osobnosti pracovníka kontroly. Kontrola a súčasne aj pracovníci kontroly sa často stávajú neobľúbenými, až nenávidenými u ostatných členov policajnej organizácie. Nie ale každý jedinec je schopný sa s takýmito postojmi okolia vyrovnať. Preto sa títo pracovníci musia vyznačovať určitými špecifickými vlastnosťami, ktoré je potrebné nielen skúmať, ale aj analyzovať vhodné postupy ich konania a správania sa ku kontrolovaným pracovníkom, aby sa kontrolný proces uskutočnil čo najefektívnejšie, a aby ho pracovníci vnímali čo možno najpozitívnejšie.[7]

Osobnosť pracovníka kontroly je podmienená predovšetkým funkciou útvaru kontroly v policajnej organizácii, odbornou až vedeckou spôsobilosťou a všeobecnou úrovňou kultúry kontrolóra.

Pojem osobnosti pracovníka kontroly treba vždy spájať s pojmom vysokej spoločenskej kultúry, ktorá vzniká pod vplyvom kontrolnej činnosti a vzdelania kontrolóra a je prejavom všeobecnej kultúry v kontrolnom procese.

Kultúru pracovníka kontroly môžeme podľa L. Benča definovať ako syntézu názorov i majstrovstva, jeho etiky a osobných vlastností, štýlu práce a tiež vzťahu k vykonávanej práci. K zložkám **kultúry pracovníkov kontroly** podľa výskumov viacerých odborníkov patrí najmä:

- osobné presvedčenie, že kontrola má nielen objaviť nedostatky, ale najmä pomôcť tieto nedostatky odstrániť, teda kontrola nie je len povolanie, ale najmä poslanie,
- inteligencia, erudícia a široký rozhľad v kontrolovanej oblasti,
- harmónia inteligencie, racionality a emocionality, etiky a estetiky,
- kontrolné majstrovstvo – kontrolná činnosť musí byť tvorivá, relatívne presná s logickým a zrozumiteľným výkladom,
- schopnosť pracovať cieľavedome, s perspektívou a účelnou organizáciou každodennej činnosti,

[7] KRÁČMAR, J. a kol. 2013. *Kontrolovanie*. s. 94.

- zvýšená náročnosť k sebe samému, prehlbovanie svojho odborného i všeobecného vzdelania,
- vysoká mravnosť, ktorá závisí od mravných kvalít, jednoty slov a činov,
- spravodlivosť, čestnosť, svedomitosť, pracovitosť, spoločenský takt, humanizmus a dôstojné správanie,
- zrozumiteľné spisovné vyjadrovanie v ústnej i písomnej forme,
- vysoká kultúra spoločenských kontaktov a správania ku kontrolovaným objektom,
- psychická odolnosť voči nátlakom okolia, s ktorými sa kontrolóri stretávajú vo svojej práci,
- schopnosť aktívneho využívania prostriedkov a možností výpočtovej techniky.[8]

Pracovník kontroly v policajnej organizácii, na ktorých zamestnancov bola okrem iného delegovaná moc nad právami a slobodami jednotlivcov, by mal okrem vyššie uvedených všeobecných predpokladov spĺňať aj ďalšie. Podľa K. Tomanovej predpokladmi objektívnej kontroly sú predovšetkým:

- **nezávislosť**:
  - morálna (bezúhonnosť, nepodplatiteľnosť),
  - materiálno-spoločenská (odmeňovanie, postavenie),
  - politická,
  - vzťahová
- **kvalifikovanosť**:
  - schopnosť naštudovania problematiky a jej aplikácia,
  - schopnosť vykonávať analýzu, syntézu a syntax,
  - schopnosť rozlišovania podstatného od negatívneho,
  - schopnosť presnej štylizácie, formulácie výrokov
- **mentálne vlastnosti kontrolóra:**
  - primeraná odvaha,
  - pedantnosť,
  - schopnosť riešiť konfliktné situácie,
  - ochota v extrémnych prípadoch znášať spoločenské odmietanie,
  - schopnosť racionálnej komunikácie,
  - schopnosť prezentácie výsledku,
  - schopnosť verejnej obhajoby kontrolných zistení.[9]

Pri charakterizovaní osobnosti pracovníka kontroly je potrebné zdôrazniť, že pri vymedzení funkcie kontroly v manažmente je nutné rozlišovať „klasické“ a „moderné“ chápanie kontroly.

Klasické chápanie kontroly ako záverečnej fázy procesu riadenia má charakter spätnej väzby s minulosťou, tzv. feed-back. Je orientované najmä na hodnotenie bežného stavu a identifikáciu vzniku odchýlok od predpokladaného stavu.

Moderné manažérske prístupy však zvýrazňujú nové moderné chápanie kontroly s tým, že v manažmente sa kladie dôraz na kontrolu v zmysle väzby na budúcnosť, tzv. feed-forward. V tomto ponímaní je kontrola jedným zo zdrojov dynamizácie procesu manažmentu a tvorí nenahraditeľný podporný nástroj manažérov pri usmerňovaní ich aktivít zameraných na budúcnosť.

[8] BENČO, L. 1995. *Osobnosť pracovníka kontroly*. In: Verejná správa, č. 16. s. 15 – 16.
[9] TOMANOVÁ, K.. 2001. *Konflikt záujmov na úrovni samosprávy*. s.16.

Na základe uvedeného je možné **vymedziť osobnosť pracovníka kontroly** v miere spĺňania nasledovných požiadaviek:

- **psychická odolnosť** – pracovníci v mnohých prípadoch sú vystavení stresu, časovej tiesni a často i nátlaku zo strany kontrolovaných i nadriadených,
- **schopnosť presadiť sa**,
- **pracovitosť** – vnútorná energia, ktorá poháňa pracovníkov kontroly vpred,
- **rýchla orientácia v danej problematike** – využívanie viacerých špičkových odborníkov v oblasti kontroly – špecialistov,
- **dôslednosť** – schopnosť zaoberať sa detailmi bez straty celkovej vízie,
- **cieľavedomosť** – schopnosť sústrediť sa na výsledky,
- **schopnosť neustále na sebe pracovať** – vrátane celoživotného vzdelávania,
- **schopnosť pracovať v tíme** – schopnosť spolupracovať s ostatnými a vedieť využiť ich možnosti a schopnosti,
- **charizma** – schopnosť inšpirovať druhých,
- **schopnosť intuície a predvídania**,
- **sebaistota** – poznať sám seba, svoje prednosti a nedostatky,
- **vzdelanie rovnakého alebo príbuzného zamerania**,
- **znalosť cudzích jazykov**,
- **flexibilita v medzinárodnom meradle**.[10]

Vzhľadom na vyššie uvedené názory jednotlivých odborníkov v oblasti teórie kontrolovania, ktorí sa zaoberali, resp. v súčasnosti aj zaoberajú osobnosťou pracovníka kontroly a jeho **predpokladmi, tieto možno rozdeliť do troch základných oblastí**:

1. **Osobnostné predpoklady –** mentálne vlastnosti.
2. **Odborná spôsobilosť –** všeobecné a odborné vzdelanie, prax.
3. **Špecifická spôsobilosť –** znalosť osobitných predpisov vydaných na úseku kontroly, metodík a techník kontrolovania.

Obrázok č. 2: Základné oblasti predpokladov osobnosti pracovníka kontroly

zdroj: vlastné spracovanie

[10] KRÁČMAR, J. a kol. 2013. *Kontrolovanie*. s. 100.

Požiadavky na osobnosť pracovníka kontroly v Policajnom zbore v súčasnosti

Vo vnútornom kontrolnom systéme Policajného zboru v Slovenskej republike je podľa nariadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 81/2011 o vnútornom kontrolnom systéme, ktoré je vykonávacím interným predpisom zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 10/1996 Z. z. o kontrole v štátnej správe v znení neskorších právnych predpisov pre podmienky vnútornej kontroly na útvaroch Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, **subjektom kontroly - útvar, ktorý je kontrolovaný**.[11] Z dôvodu nesprávneho definovania tohto pojmu budem naďalej používať v tomto príspevku pojem osobnosť pracovníka kontroly.

Po vykonanej analýze platných predpisov vydaných pre výkon vnútornej kontroly na útvaroch Policajného zboru ako všeobecne záväzných tak aj interných predpisov, je možné konštatovať, že **z pohľadu stanovenia konkrétnych špecifických požiadaviek na osobnosť pracovníka kontroly, nie sú v nich žiadne upravené, resp. stanovené**. Z uvedeného vyplýva, že kontrolnú činnosť môže, či už ako hlavnú svoju pracovnú alebo aj ako svoju vedľajšiu činnosť vykonávať každý pracovník útvaru kontroly alebo pracovník odborného útvaru hneď po nástupe na útvar.

Súčasná právna úprava vnútorného kontrolného systému v rámci policajnej organizácie bližšie neurčuje, samozrejme okrem získania kvalifikačného a špecializovaného policajného vzdelania na príslušnú platovú tabuľku, nadriadenému útvaru kontroly alebo odborného útvaru podmienky, ktoré jeho pracovník musí spĺňať, aby ho poveril vykonaním kontroly.

V tejto súvislosti je potrebné otvoriť diskusiu hlavne k odbornej a špecifickej spôsobilosti pracovníka, ktorý má vykonávať kontrolnú činnosť. Hlavným dôvodom tejto potreby sú závery tematických kontrol, ktoré sú vykonávané z úrovne odboru kontroly Prezídia Policajného zboru na útvaroch kontroly krajských riaditeľstiev a odborných útvaroch Prezídia Policajného zboru a krajských riaditeľstiev Policajného zboru so zameraním na dodržiavanie pravidiel kontrolnej činnosti pri výkone plánovaných[12] aj operatívnych[13] kontrol z ich úrovne. Takmer 98 % z týchto kontrol je ukončených s nedostatkami. Zisťované sú obsahové chyby vo výstupných materiáloch z kontrol, ale aj v písomnostiach, ktoré sú priebežne vyhotovované počas výkonu kontrol. Taktiež nie je vždy dodržaný stanovený procesný postup v ich kontrolnej činnosti, čo následne má vplyv aj na samotné ukončenie kontroly. Pracovníci odborných útvarov, ktorí vykonávajú kontrolu ako svoju vedľajšiu činnosť, nemajú často správne vedomosti alebo majú nedostatočné vedomosti o svojich oprávneniach, povinnostiach, resp. aj o právach a povinnostiach zamestnancov kontrolovaného útvaru. Po obsahovej stránke v ich výstupných materiáloch absentujú dôkazy, na základe ktorých boli kontrolné zistenia definované. Taktiež svoju kontrolnú činnosť zameriavajú na podružné činnosti, a tým nebol naplnený účel kontroly.

Pri zisťovaní príčin vyššie uvedených nedostatkov pri výkone vnútornej kontroly v policajnej organizácii je nutné poukázať na nedostatočnú odbornú pripravenosť aj špecifickú kontrolnú spôsobilosť jednotlivých pracovníkov kontroly. V rámci odbornej pripravenosti často u pracovníkov odborných útvarov absentuje odborná prax v služobnej činnosti, ktorá je predmetom kontrolnej činnosti. Taktiež okrem vedomostí z kontrolnej spôsobilosti je

---

[11] Anglo-americká teória kontrolovania v manažmente pod pojmami subjekt a objekt v rámci kontrolovania chápe iný význam, na ktorý sme zvyknutí v našich končinách. **Subjekt je vnímaný skôr ako to, čoho sa kontrolovanie týka**, objekt je pre zmenu neraz využitý vo význame cieľa kontroly. Prvé lastovičky sa však dajú objaviť aj v tejto oblasti, čo naznačuje zbližovanie teórií: „Neustále vykonávame kontrolu nad našimi aktivitami a z tohto pohľadu **sme subjektmi kontrol.**“ BYRD, M. J. 2017. *Small Business Management: An Entrepreneur's Guidebook.* Eight Edition. s. 370.

[12] *Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 10/1996 Z. z. o kontrole v štátnej správe v znení neskorších predpisov, Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 81/2011 o vnútornom kontrolnom systéme.*

[13] *Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 40/2015 o operatívnych kontrolách.*

problémom u týchto odborných útvarov aj vzťahová nezávislosť, nakoľko kontrolu vykonávajú na útvaroch, ktoré metodicky riadia. Niekedy svojou prehnanou dôverčivosťou umožnia zamestnancom kontrolovaného útvaru po zistení nedostatkov manipuláciu s dôkazovým materiálom ešte predtým, ako si skutočný stav zdokumentujú. Často sa im následne skutočný stav už nepodarí zdokumentovať. Preto aj z tohto pohľadu sú považovaní pracovníci útvarov kontrol za precíznejších a objektívnejších.

Za ostatné roky bol v dôsledku nedostatočnej odbornej a špecifickej kontrolórskej spôsobilosti zaznamenaný aj nárast námietok od zamestnancov kontrolovaného útvaru, ktorí nesúhlasia so zistenými závermi ani po legislatívnom ukončení kontroly. Dokonca sa snažia spochybniť nezákonný postup pri kontrole. Požadujú od nadriadeného útvaru kontroly aj o opätovné vykonanie kontroly s tým istým zameraním. Taktiež v podobných prípadoch nadriadení v rámci prijatých opatrení odmietajú vyvodiť dôsledky voči zodpovednej osobe za zistený nedostatok, pretože sa s ním nestotožňujú.

Vyššie uvedené situácie, ako aj chyby pracovníkov kontroly v postupe pri kontrole majú samozrejme vplyv aj na formovanie negatívneho postoja zamestnancov policajnej organizácie k samotnej kontrole. Veľmi zaujímavé by bolo skúmať aj správanie pracovníkov kontroly voči kontrolovaným zamestnancom.

Potreba prípravy pracovníkov kontroly a jej perspektívy

V súčasnej praxi sa pri výkone kontroly zabúda, resp. vytráca komplexný pohľad na kontrolný proces, jeho fázy a funkcie. Tento stav je spôsobený tým, že profesionálnej príprave pracovníkov kontroly sa nevenuje patričná pozornosť. Je preto nanajvýš potrebné sa týmto problémom zaoberať a hľadať riešenia problému.

Východiskové idey cieľovej orientácie prípravy pracovníkov kontroly by mali určovať vzdelávacie úlohy jednotlivých školiacich oblastí, ako napríklad – **psychologický základ, odborný základ** (ďalšie vzdelávanie, odborná prax v konkrétnej policajnej službe) **a špecializovaný základ** (z oblasti kontroly).

K identifikácii potrieb vzdelávania v oblasti psychologickej prípravy pracovníka kontroly je nutné uviesť, že pre každú organizáciu, vrátane policajnej, je síce kontrola pozitívnym aktom, ale vzhľadom na to, že zabezpečuje odhaľovanie a odstraňovanie chýb ľudskej činnosti, je takmer vždy negatívnym zážitkom pre kontrolovaného, súčasne však veľmi často aj pre kontrolóra. **Kontrola patrí v rámci organizácie k jednej z najkonfliktnejších situácií,** pretože kontrolované osoby ju pociťujú ako výraz nedôvery a prejav upodozrievania.

V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že pracovník kontroly okrem dispozície vrodených mentálnych vlastností, ktoré sú bližšie uvedené pri osobnostných predpokladoch, by si mal osvojiť a rozvíjať **psychologickými tréningami** techniky, ktoré mu pomôžu profesionálne zvládnuť nepríjemné situácie, ktorých je v poslednom období v dôsledku negatívneho vývoja pracovných vzťahov pomerne dosť. Preto s cieľom pozitívnejšieho vnímania procesu kontroly tak zo strany subjektov, ako aj objektov kontroly je nevyhnutné venovať pozornosť psychologickej príprave pracovníkov kontroly, napríklad aj z úrovne odboru vzdelávania a psychológie sekcie personálnych a sociálnych činností a osobného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.

Odbornú spôsobilosť pracovníka kontroly tvoria teoretické vedomosti z príslušnej odbornej služobnej činnosti a predovšetkým praktické skúsenosti zo svojho odboru, resp. policajnej služby, ktoré získal na predchádzajúcich pracoviskách. Samozrejme svoju odbornú spôsobilosť bude naďalej zvyšovať aj ďalším odborným vzdelávaním už ako pracovník kontroly. Pracovníkmi kontroly by mali byť v podstate najlepší odborníci, ktorí už na svojich pôvodných pracoviskách boli vzorom pre ostatných kolegov. Vzhľadom na súčasnú absenciu predpokladov odbornej spôsobilosti u pracovníkov kontroly v policajnej organizácii by

v budúcnosti pomohlo zvýšiť kvalitu kontroly **stanovenie konkrétnych odborných predpokladov** pre príslušníkov Policajného zboru, ak chcú vykonávať kontrolnú činnosť.

Postup pri ustanovení najvhodnejšieho príslušníka Policajného zboru na funkciu pracovníka kontroly na odbornom útvare alebo útvare kontroly v súčasnosti musí byť v súlade s Nariadením Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 168/2019 o zásadách kariérneho postupu príslušníka Policajného zboru, výberovom konaní a výbere v Policajnom zbore (ďalej len „N MV SR č. 168/2019"). Z dikcie čl. 20 ods. 1 predmetného nariadenia vyplýva, že **nadriadení** s ustanovujúcou pôsobnosťou **sú povinní pri obsadzovaní všetkých neriadiacich funkcií** v Policajnom zbore od 5. platovej triedy a vyššie (pracovníci kontroly sú na funkciách 6., 7. a 8. platovej triedy) **vyhlásiť** na intranete najskôr dva mesiace pred uvoľnením alebo zriadením takejto funkcie **výber.** Pre jeho realizáciu platia rovnaké zásady ako pri výberovom konaní u nadriadených na riadiace funkcie v Policajnom zbore.

V článku 21 odsek 5 N MV SR č. 168/2019 je uvedený všeobecný demonštratívny výpočet predpokladov na výkon obsadzovanej funkcie:

a) splnenie kvalifikačných predpokladov na obsadzovanú funkciu,
b) úspešné absolvovanie odborného vzdelávania,
c) splnenie stanoveného počtu rokov trvania služobného pomeru v Policajnom zbore, minimálne 3 roky,
d) služobné hodnotenie so záverom spôsobilý vykonávať zastávanú funkciu,
e) výborné, veľmi dobré alebo dobré výsledky v hodnotiacom systéme policajtov tam, kde sa takéto hodnotenie vykonáva,
f) neuložené právoplatné disciplinárne opatrenie v ostatných 12 mesiacoch,
g) u určených funkcií psychologické posúdenie na overenie osobnostných predpokladov na výkon obsadzovanej funkcie,
h) u určených funkcií psychofyziologické overenie pravdovravnosti.[14]

Pri určovaní predpokladov na funkciu pracovníka kontroly na odbornom útvare alebo útvare kontroly v rámci výberu je len na rozhodnutí nadriadeného s ustanovujúcou pôsobnosťou, aké si konkrétne zvolí. Nemá obmedzenie ani v súčasnej právnej úprave v oblasti vnútornej kontroly Policajného zboru, tak ako už bolo vyššie uvedené. Preto za účelom zjednotenia týchto konkrétnych predpokladov a predovšetkým s cieľom zabezpečenia kvalitných pracovníkov kontroly by bolo vhodné minimálne pre podmienky Policajného zboru upraviť tieto predpoklady do Nariadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 81/2011 o vnútornom kontrolnom systéme.

Z pohľadu rýchleho technického rozvoja a jeho následkom častých zmien vo výkone služobnej činnosti príslušníkov Policajného zboru bude potrebné v rámci odbornej spôsobilosti venovať pozornosť praktickým skúsenostiam pracovníka kontroly, pretože tieto rokmi mimo praktického výkonu služby budú postupne neaktuálne. Negatívne to bude pôsobiť na osobnosť subjektu aj objektu kontroly a taktiež celkovo na kvalitu kontrolnej činnosti. Do úvahy prichádza v tomto smere obmedziť dĺžku pôsobenia príslušníka Policajného zboru vo funkcii predovšetkým na útvare kontroly alebo zaviesť povinnú odbornú prax vo výkone služby.

V rámci prípravy všetkých pracovníkov kontroly v oblasti **špecializovanej kontrolnej spôsobilosti** s cieľom správneho odborného výkladu a aplikácie právnych predpisov vydaných na úseku vnútornej kontroly by bolo veľmi vhodné spracovať písomnú **metodiku,** ktorej platnosť by potvrdil vecný gestor vnútornej kontroly Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Metodika by bola veľkým prínosom predovšetkým pre tých pracovníkov kontroly, ktorí vykonávajú kontrolnú činnosť ako svoju vedľajšiu činnosť, pretože práve u nich je zisťovaná

[14] *Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 168/2019 o zásadách kariérneho postupu príslušníka Policajného zboru, výberovom konaní a výbere v Policajnom zbore.*

najväčšia chybovosť v postupe pri kontrole. Svoje využitie by našla aj u začínajúcich pracovníkov útvarov kontrol. Taktiež by táto metodická pomôcka mohla byť využitá v rámci vzdelávacieho procesu na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Jej význam by spočíval aj v prezentácii najnovších metód a prostriedkov, ktoré sú aktuálne dostupné pracovníkom kontroly a prispievajú k dokumentácii kontrolovanej skutočnosti a objektivizácii výsledkov kontrol. Ide tu o priestor informácií, ktoré môžu získavať z informačných systémov používaných v Policajnom zbore, ale aj využívanie ďalších moderných technológií a technických prostriedkov, ktoré zaznamenávajú služobnú činnosť príslušníkov Policajného zboru. Uvedená **príprava** by mohla prebiehať aj **vo forme odborného školenia**, ktoré by bolo ukončené skúškou a vydaním osvedčenia o jej úspešnom absolvovaní. Touto formou by sa zaručila vysoká kvalita prípravy pracovníka kontroly.

Obsahom špecializovanej kontrolnej prípravy by malo byť aj osvojenie si istých princípov správania sa pracovníka kontroly, či už počas výkonu kontroly, ale aj mimo neho. Otvára sa tak priestor aj na vypracovanie všeobecného **etického kódexu pracovníka kontroly**, ktorý by mohol napomôcť nielen k zabezpečeniu etického aspektu kontroly v policajnej organizácii, ale aj k etickému rámcu samotného pracovníka povereného výkonom kontroly. Jeho úlohou je usmerniť správanie človeka alebo určitej skupiny ľudí tak, aby zodpovedalo požadovaným normám. Neetické konanie a správanie negatívne pôsobí vo vnútri každej organizácie, rozširuje konflikty, navodzuje zlú pracovnú klímu. V tejto súvislosti je vhodné spomenúť, že pri zistení závažných nedostatkov je korektné zachovať dôstojnosť kontrolovanej osoby. Zároveň počas výkonu kontroly nesmie podľahnúť ponúkaným výhodám od kontrolovaných zamestnancov, čiže budovať vzťahovú nezávislosť v tomto smere.

Súčasná právna úprava vnútorného kontrolného systému Policajného zboru sa nezaoberá otázkou **vzťahovej nezávislosti pracovníkov vnútornej kontroly** od zamestnancov kontrolovaných subjektov, resp. aj bývalých kolegov, s výnimkou inštitútu predpojatosti v kontrolnej činnosti.[15] Ten však v praktickej kontrolnej činnosti nie je využívaný.

Záver

Kvalita vnútornej kontroly v policajnej organizácii je determinovaná kvalitou osobnosti pracovníka kontroly. Pritom zlyhania polície kladú už aj v súčasnosti mimoriadne nároky na osobnostné, odborné a špecifické kvality pracovníkov kontroly. Napriek tomu, že vo vnútornom kontrolnom systéme Policajného zboru pôsobí pomerne veľké množstvo subjektov vnútornej kontroly, napriek tomu hodnota informácií, ktoré zabezpečujú, je veľmi nízka. Je preto veľmi dôležité sa začať zaoberať výberom a prípravou príslušníka Policajného zboru na výkon kontrolnej činnosti. V tejto súvislosti je potrebné v legislatívnej rovine formulovať a precizovať predpoklady, resp. požiadavky na osobnosť pracovníka vnútornej kontroly.

Literatúra

BENČO, Ľ. 1995. *Osobnosť pracovníka kontroly*. In: Verejná správa, 1995, č. 16. 15 – 16 s.

BYRD, M. J. 2017. *Small Business Management: An Entrepreneur's Guidebook.* Eight Edition. New York (USA): McGraw-Hill Education. 475 s. ISBN 978-1-259-53898-8.

FLAMHOLTZ, E. G. 1996. *Effective manegement control: Theory and Practice*. London: Kuwer Academic Publishers. 174 s. ISBN 978-1-4612-8586-1.

KRÁČMAR, J. a kol. 2013. *Kontrolovanie*. Bratislava: Kartprint. 196 s. ISBN 978-80-89553-17-4.

MIŠÚN, J. 2014. *Kontrolovanie. Vybrané subjekty externej kontroly*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM. 92 s. ISBN 978-80-225-3942-5.

[15] *§10 Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 10/1996 Z.z. o kontrole v štátnej správe v znení neskorších predpisov.*

MIŠÚN, J. a I. MIŠÚNOVÁ HUDÁKOVÁ. 2017. *Kontrolovanie v manažmente*. Bratislava: KARTPRINT. 178 s. ISBN 978-80-89553-47-1.
SITKIN, S. B. – CARDINAL, L. B. – BIJLSMA – FRANKEMA, K. M. 2010. *Organizational Control. (Cambridge Companions to Management)*. Cambridge: Cambridge University Press. 541 s. ISBN 978-0-521-51744-7.
TOMANOVÁ, K. 2001. *Konflikt záujmov na úrovni samosprávy*. Bratislava: Róbert Vico – vydavateľstvo. 21 s. ISBN 80-89041-15-9.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 10/1996 Z.z. o kontrole v štátnej správe v znení neskorších predpisov.
Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 81/2011 o vnútornom kontrolnom systéme.
Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 40/2015 o operatívnych kontrolách.
Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 168/2019 o zásadách kariérneho postupu príslušníka Policajného zboru, výberovom konaní a výbere v Policajnom zbore.

Keywords: Police Force, controller, control, internal control system, requirement of controller

Summary

The field of control in police management is relatively underdeveloped, unlike other management processes, although control is a critical component of any system. This also applies to the issue of the personality of the control worker, while the quality of control is determined by the quality of the personality of the control worker. The internal control system of the Police Force does not regulate the specific requirements for this employee, his selection and preparation for the performance of this activity, which is reflected in his quality. The contents of this post offer recommendations and suggestions for improving this.

plk. JUDr. Magda Ružbacká
Odbor kontroly Prezídia Policajného zboru
Račianska 45, 812 72 Bratislava
e-mail: magda.ruzbacka@minv.sk

Recenzenti:

plk. doc. Ing. Ľubica Baričičová, PhD., mjr. PhDr. Andrea Pastuchová Neumannová, PhD.

Lucia Siváčková

Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom

Anotácia: Autorka v príspevku poukazuje na problematiku podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom v nadväznosti na problematiku alternatívnych trestov. Dáva si otázku na ktorú nie je exaktná odpoveď a to, či je možné podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom subsumovať pod alternatívne tresty. Imanentnou súčasťou riešenia tejto problematiky je postavenie osoby probačného a mediačného úradníka, ktorý predstavuje významný element pri uložení tohto trestu. V nadväznosti na spracovávanú problematiku autorka poukazuje marginálne na aplikačnú prax v intenciách rozhodnutí súdov.

Kľúčové slová: podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody, podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, probačný a mediačný úradník, alternatívne tresty, restoratívna justícia, rozhodnutia súdov

Úvod do problematiky

Alternatívne tresty sú vysoko aktuálna téma, nielen medzi odbornou, ale aj laickou verejnosťou. Táto téma je často pertraktovaná aj v masovokomunikačných prostriedkoch, na základe čoho sa stáva „populárnou“ aj v širokých kruhoch laickej verejnosti. Je dôležité venovať pozornosť tejto problematiky, nakoľko alternatívne tresty predstavujú pozitívny krok k restoratívnej justícii. V poslednom období[1] primárne trest domáceho väzenia nestráca na svojej „popularite“ v rámci alternatívnych trestov aj v nadväznosti na novelu zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „Trestný zákon“). Novela Trestného zákona, ktorá je účinná od 01. augusta 2019, prináša prvé výsledky a to výrazný nárast využitia elektronických náramkov (na porovnanie v septembri v roku 2016 kontrolovali elektronické náramky len 12 odsúdených, momentálne má elektronické náramky až 200 odsúdených).[2] Zaujímavý je aj príklad z praxe. Odsúdený za držanie nepovolených látok dostal 3- ročné domáce väzenie. *Po dobu výkonu trestu domáceho väzenia je povinný zdržiavať sa vo svojom obydlí v čase od 15.00 hod. do 05.00 hod. nasledujúceho dňa počas pracovných dní, tiež počas dní pracovného pokoja a sviatkov, viesť riadny život a podrobiť sa kontrole príslušnými technickými prostriedkami. Po dobu výkonu trestu domáceho väzenia môže odsúdený opustiť svoje obydlie len po predchádzajúcom súhlase probačného a mediačného úradníka a len z naliehavého dôvodu a na nevyhnutne potrebný čas. Tento čas sa započítava do výkonu trestu.*[3]

Do 31.07.2019 bolo možné v intenciách Trestného zákona uložiť trest domáceho väzenia až na dva roky páchateľovi prečinu po splnení kumulatívnych podmienok, ktoré vyplývali ex lege § 53 alinea 1. V rámci novely Trestného zákona sa „rozšírili“ možnosti uloženia trestu domáceho väzenia. Trest domáceho väzenia je možné uložiť až na 4 roky páchateľovi trestného činu. V zmysle § 53 ods. 2 Trestného zákona: Súd môže uložiť trest domáceho väzenia vo výmere podľa odseku 1 za ***trestný čin s hornou hranicou trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom neprevyšujúcou desať rokov***, najmenej však na dolnej hranici trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovenej týmto zákonom. Cieľom bolo vytvoriť podmienky na uloženie trestu domáceho väzenia, keď podmienka je príliš benevolentná a nepodmienečný trest odňatia slobody je príliš prísny.

Novelu Trestného zákona považujeme za pozitívny progres v rámci trestného práva a výrazný posun k restoratívnej justícii. Ako jeden z dôvodov častého neukladania

[1] Autorka spracováva príspevok k aktuálnemu právnemu stavu k 05.11.2019.

[2] Viac uvedené: *Rezort elektronicky monitoruje už 200 odsúdených mimo väzenia* [online]. [cit. 2019-10-27]. Dostupné na: https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2576

[3] *Rezort elektronicky monitoruje už 200 odsúdených mimo väzenia* [online]. [cit. 2019-10-27]. Dostupné na: https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2576

trestu domáceho väzenia v praxi sa uvádza aj dôvod nedostatočnej právnej úpravy. Aj keď predmetom príspevku je problematika podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, považovali sme za nevyhnutné poukázať aj na problematiku trestu domáceho väzenia ako významného alternatívneho trestu.

Je možné podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom subsumovať pod alternatívne tresty?

Pojem alternatívy trest nie je v trestnoprávnych kódexoch legálne definovaný. Následne vzniká otázka, čo môžeme pod pojem alternatívne tresty subsumovať? Viacerí autori publikácií, ktorí sa zaoberajú problematikou alternatívnych trestov uvádzajú rôzne definície čo pod tento pojem je možné subsumovať. Najviac diskutabilnými „trestami" sú podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Niektorí autori zastávajú názor, že ide o samostatné druhy trestov, naopak iní sa prikláňajú k tomu, že ide o osobitné inštitúty- formy výkonu trestu odňatia slobody a nie o samostatné tresty, keďže nie sú uvedené v § 32 Trestného zákona. Vzniká otázka na ktorú nie je jednoznačná odpoveď. Sú tieto tresty alternatívne tresty? Podmienečný odklad je podľa niektorých odborníkov na trestné právo považovaný za alternatívny trest, najmä z toho dôvodu, že tento trest je alternatívou k nepodmienečnému trestu odňatia slobody, teda súd vynesie odsudzujúci rozsudok, uloží trest odňatia slobody, ale jeho výkon odloží pod podmienkou, že odsúdený sa bude riadne správať v skúšobnej dobe a vyhovie uloženým podmienkam.[4]

V úplne najširšom zmysle by sme mohli do kategórie alternatívnych trestov subsumovať všetky tresty, ktoré nie sú spojené s trestom odňatia slobody. Podľa § 32 Trestného zákona za spáchané trestné činy môže súd uložiť páchateľovi, ktorý je fyzickou osobou len taxatívne druhy trestov uvedené v Trestnom zákone. Pod písmenom a) je trest odňatia slobody. Mohli by sme teda určitým spôsobom vykladať obsah uvedeného paragrafu tak, že za alternatívne tresty môžeme považovať všetky tie tresty, ktoré sú uvedené v § 32 Trestného zákona okrem trestu odňatia slobody. V tomto zmysle by bolo potrebné medzi alternatívne tresty zaradiť aj trest straty čestných titulov a vyznamenaní a trest straty vojenskej a inej hodnosti, ktoré však nie sú samostatnými trestami a možno ich uložiť len spolu s nepodmienečným trestom odňatia slobody.[5]

Mencerová a kol.[6] uvádza, že v užšom zmysle možno za alternatívne tresty považovať len tie, ktoré majú schopnosť nahrádzať nepodmienečný trest odňatia slobody, znižovať väzenskú populáciu a vytvárať finančné podmienky na zabezpečenie lepšieho väzenského prostredia pre tých, ktorí musia byť od spoločnosti izolovaní. Pod alternatívne tresty môžeme subsumovať trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest (len ak je uložený podľa § 56 ods. 2 Trestného zákona), podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody, podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom a trest zákazu účasti na verejných podujatiach.

Následne by sme radi poukázali na ďalšiu komparáciu viacerých autorov na vymedzenie pojmu alternatívne tresty. Ivor[7] uvádza, že spomedzi trestov uvedených v § 32 za alternatívne tresty možno považovať podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody, podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, trest domáceho väzenia, trest

[4] BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. 2010. Všeobecná časť. Stručný komentár. s. 351

[5] SČERBA, F. 2011. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, s. 31

[6] MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol. 2015. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. s. 391

[7] IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. 2016. *Trestné pravo hmotné – Všeobecná časť*. s. 375

povinnej práce, peňažný trest a trest zákazu účasti na verejných podujatiach. K tomuto názoru sa prikláňa aj Tittlová[8], ktorá uvádza, že za alternatívne tresty sa považuje trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, ďalej čiastočne peňažný trest a trest zákazu účasti na verejných podujatiach. Ďalej uvádza, že za alternatívu trestu odňatia slobody sa považujú podmienečné odklady jeho výkonu. Sčerba[9] sa taktiež pridržiava názoru, že podmienečný odklad patrí k užšiemu poňatiu alternatívnych trestov. K alternatívnym trestom podľa neho patrí trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest a podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody vrátane podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom.

Šimovček[10] konštatuje, že aktuálne znenie Trestného zákona umožňuje nepodmienečný trest odňatia slobody nahradiť uložením týchto alternatívnych trestov: trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest a trest zákazu účasti na verejných podujatiach. Tu napríklad „vidieť" v komparácii s predošlými názormi autorov iný pohľad na podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody, ktorý nie je kategorizovaný autorom ako alternatívny trest. Aj keď samotný autor ďalej v článku uvádza skutočnosť, že sú dva druhy „názorov" na podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody. Strémy, Klátik[11] uvádzajú, že v slovenskom trestnom práve a v teórii trestného práva hmotného podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody však možno považovať za alternatívny trest, ktorý predstavuje alternatívu k nepodmienečnému trestu odňatia slobody, pričom nie je možný výkon tohto druhu trestu popri nepodmienečnom treste odňatia slobody.

Klátik[12] uvádza, že z hľadiska vymedzenia alternatívnych trestov v užšom zmysle sa podľa teórie trestného práva hmotného považujú tie, ktoré nemožno uložiť popri nepodmienečnom treste odňatia slobody. Alternatívnymi trestami na základe toho sú trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest, podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody, podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom a trest vyhostenia. Výkon týchto trestov je určitou alternatívou k trestu odňatia slobody, a preto sa označujú ako alternatívne tresty. Mašľanyová[13] zaraďuje do kategórie alternatívnych trestov: test domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest, podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Ako väčšina vyššie uvedených autorov sa prikláňa k názoru, že podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody je možné kategorizovať ako alternatívny trest.

Čečot, Kánová[14], ktorí konštatujú, že náš Trestný zákon disponuje nasledovnými alternatívnymi trestami a to podmienečný trest odňatia slobody, trest podmienečného odkladu výkonu trestu s probačným dohľadom, trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest, prepadnutie majetku, prepadnutie veci, trest vyhostenia, trest zákazu činnosti a nakoniec aj trest zákazu účasti na verejnom podujatí.

Aj keď zo samotnej dikcie Trestného zákona nie je možné jednoznačne určiť, čo sú alternatívne tresty, teda nie je legálna definícia tohto pojmu, ako sme aj deklarovali vyššie (potvrdzuje to aj samotný fakt vyššie uvedených rôznych definícii na pojem alternatívny trest), napriek uvedenému pri dvoch trestov v rámci § 32 Trestného zákona nevznikajú pochybnosti, že sú alternatívne tresty. Konkrétne ide o trest domáceho väzenia a trest povinnej práce. Naše tvrdenie vyplýva zo samotnej dikcie Trestného zákona. V § 34 Trestného zákona alinea 7: Popri

[8] TITTLOVÁ, M. 2018. *Trestnoprávne sankcie ukladané fyzickým osobám*, s. 85
[9] SČERBA, F. 2011. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, s. 31
[10] ŠIMOVČEK, I. 2015. *Ukladanie alternatívnych trestov ako problém normotvorby s dôrazom na trestné právo procesné*, In: Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi, s. 106
[11] STRÉMY, T., KLÁTIK, J. 2018. *Alternatívne tresty*. s 185
[12] KLÁTIK, J. a kol. 2018. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*, s 257
[13] MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. 2016. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. s. 150
[14] ČEČOT, V., KÁNOVÁ, N. 2017. *Alternatívne tresty – jeden z moderných prostriedkov trestnej politiky demokratického štátu* II., In: Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov, s. 398-399

sebe nemožno uložiť trest písm. a): odňatia slobody a domáceho väzenia, písm. b): trest odňatia slobody a povinnej práce. Ako vyplýva ex lege, tieto tresty nie je možné uložiť popri sebe s trestom odňatia slobody, čo vyzdvihuje samotnú podstatu alternatívnych trestov, teda alternujú nepodmienečný trest odňatia slobody. To je hlavná podstata alternatívnych trestov. Preto tieto tresty môžeme kategorizovať ako alternatívne tresty „v pravom zmysle slova".

Podmienečný odklad výkon trestu odňatia slobody s probačným dohľadom

V rámci všeobecnej časti Trestného zákona, konkrétne druhej hlavy Trestného zákona s názvom *Sankcie* tretí diel: *Ukladanie a výkon jednotlivých trestov* v rámci § 51 až § 52 je subsumovaný ***podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom***.

V Trestnom zákone okrem podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom je aj definovaný podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody. Ex lege vyplýva, že súd môže ***podmienečne odložiť výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho dva roky,*** ak § 49 ods. 1 písm.

a) vzhľadom na osobu páchateľa, najmä s prihliadnutím na jeho doterajší život a prostredie, v ktorom žije a pracuje, a na okolnosti prípadu, má dôvodne za to, že na zabezpečenie ochrany spoločnosti a nápravu páchateľa výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný, ***alebo***
b) prijme záruku za nápravu páchateľa a ak vzhľadom na výchovný vplyv toho, kto záruku ponúkol, má za to, že výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný.

Z uvedeného vyplýva, že ide o alternatívu, buď sa použije písm. a) alebo písm. b.)

Naopak pri ***podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom*** je mierna modifikácia pri výške trestu. Podmienečne odložiť výkon trestu odňatia slobody s probačným dohľadom môže súd uložiť za podmienok uvedených v § 49 ods. 1 Trestného zákona, ak ***neprevyšuje tri roky***. Páchateľovi zároveň uloží probačný dohľad, ktorý je obligatórny nad jeho správaním v skúšobnej dobe. Naopak, pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody je možné probačný dohľad nariadiť fakultatívne. Pri uložení podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom je stanovená súdom skúšobná doba na jeden až päť rokov. Obligatórnou povinnosťou súdu je uloženie obmedzení a povinností [15]. V § 51 ods. 3 a ods. 4 Trestného zákona sú uvedené obmedzenia a povinnosti vymedzené pojmom najmä. Ide o deklaratórny výpočet povinností a obmedzení, kedy sudca nie je viazaný uložením len konkrétnych povinností a obmedzení, ale má dispozičné právo čo najviac individualizovať trest.[16]

Výhodou podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody a taktiež podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom je ako pri iných

[15] § 51 ods. 2 Trestného zákona: Súd uloží obmedzenia alebo povinnosti, ktoré sú súčasťou probačného dohľadu.
[16] V nadväznosti na ďalšiu časť príspevku *Analýza vybraných súdnych rozhodnutí na Okresnom súde Bratislava II.* uvádzame, že v rámci rozhodnutí, ktoré sme skúmali, celkovo bolo uložených podmienečných odkladov výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom 5 z celkových 22 skúmaných rozhodnutí. Pri *každom podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom* je uložená povinnosť pre odsúdeného, ako náhrada škody, protitoxikomanické liečenie, zákaz používania alkoholických nápojov a iných návykových látok, trest prepadnutia veci, ochranné protialkoholické liečenie, zákaz činnosti viesť motorové vozidlo, podrobiť sa sociálnemu výcviku, trest zákazu činnosti vedenia účtovníctva, nepriblíženie sa na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov, nezdržiavať sa v blízkosti obydlia. V rámci analýzy uvedených rozhodnutí môžeme konštatovať, že pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom nejde len o jedno, ale o viacero povinností pre odsúdeného zo strany súdu. Ex lege vyplýva, že aj pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody súd môže uložiť odsúdenému povinnosti. Vyplývajúc z analýzy súdnych rozhodnutí, bolo celkovo uložených 17 rozhodnutí o podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody, z toho až v 9 rozhodnutiach boli uložené povinnosti pre odsúdeného.

alternatívnych trestoch[17] *zahladenie odsúdenia*. To znamená, že ak sa odsúdený v skúšobnej dobe osvedčil, hľadí sa na neho, akoby nebol odsúdený.

Probačný a mediačný úradník

Probačný a mediačný úradník, ako vyplýva zo samotného názvu trestu je jeho imanentnou súčasťou. Vykonáva „akýsi" dohľad nad správaním odsúdeného. Každý trest, ktorý je uložený odsúdenému je vysoko individuálnym v nadväznosti na osobu páchateľa a okolnosti spáchania trestného činu. Cieľom uloženia trestu je akási snaha o prevýchovu páchateľa. Akúsi „pomoc" uskutočňuje aj probačný a mediačný úradník, ktorý odsúdenému pomáha sa integrovať opäť do „normálneho života". Zo zákona[18] vyplýva, že *probáciou sa rozumie pomáhanie obvinenému v súvislosti s probáciou, aby viedol riadny život a vyhovel podmienkam, ktoré mu sú uložené rozhodnutím prokurátora alebo súdu v trestnom konaní, dohľad nad správaním obvineného, ak sa na dosiahnutie ochrany a posilnenia probácie použijú technické prostriedky, kontrola, organizovanie a výkon probačných programov u obvinených, obžalovaných alebo odsúdených, ktorých súčasťou sú uložené povinnosti a obmedzenia (ďalej len „obvinený"), kontrola uložených trestov alebo obmedzení, ktorých súčasťou je probačný alebo ochranný dohľad.*

Probačného a mediačného úradníka by sme mohli definovať aj akousi „predĺženou rukou sudcu" v prípade uskutočnenia *inštitútu predbežného šetrenia*. Sudca alebo prokurátor môže poveriť probačného a mediačného úradníka získaním informácií o obvinenom, ktoré potom môžu slúžiť pre rozhodovanie, kde probačný a mediačný úradník podá správu, v ktorej sa vyjadrí k vhodnosti či nevhodnosti uloženia alternatívneho trestu, uloženia primeraných obmedzení a povinností aj s ohľadom na ich vykonateľnosť v súvislosti s osobnostnými potrebami, možnosťami obvineného alebo poškodeného, pričom svoje návrhy podrobne odôvodní. Inštitút predbežného šetrenia rozširuje možnosť práce probačného a mediačného úradníka s obvineným, poškodeným, ale aj s ich sociálnym prostredím, v ktorom sa nachádzajú vo fáze pred rozhodnutím o uložení zákazu, povinnosti alebo obmedzenia, ktoré má byť kontrolované technickými prostriedkami, čo dáva priestor na prácu probačného a mediačného úradníka s obvineným už vo fáze pred rozhodnutím o uložení zákazu, povinnosti alebo obmedzenia a to špecificky v tých prípadoch, u ktorých sú splnené podmienky pre možnosť uloženia zákazu, povinnosti alebo obmedzenia.[19] Ak nebol trest predrokovaný, probačný a mediačný úradník spôsobom výsluchu vypracuje anamnézu odsúdeného v probačnom konaní po uložení výkonu trestu odňatia slobody, podmienečne odloženého s probačným dohľadom. Po uplynutí skúšobnej doby podmienečne odloženého výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom probačný a mediačný úradník vypracuje záverečnú správu.[20]

Problematike probačných a mediačných úradníkov by sme sa mohli venovať z viacerých aspektov. Napríklad v súčasnosti existuje absencia štandardov postupu probačných a mediačných úradníkov, ako i neexistencia etického kódexu, ktorá prispieva k nejednotným

[17] Na účely spracovávaného príspevku budeme považovať podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a následne aj podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom za alternatívne tresty.

[18] zákon č. 550/2003 Z. z. zákon o probačných úradníkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov § 2 ods. 1 písm. a)

[19] Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Probácia, mediácia a elektronický monitoring. *Inštitút predbežného šetrenia*. [online]. [cit. 2019-11-02]. Dostupné na: https://esmo.gov.sk/web/esmo/domov/-/journal_content/56/10454/11156

[20] GULÁNOVÁ, A. 2014. Probačný a mediačný úradník pri rozhodovaní o podmienečne odloženom výkone trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, In: *Justičná revue*, s. 397

prístupom v praxi, čo sa obzvlášť v oblasti probácie reflektuje ako rizikový faktor vo vzťahu k recidíve trestnej činnosti.[21] Nakoľko v predmetom článku sa zameriavame na podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom ako alternatívnemu trestu, nepotrebujeme za potrebné sa podrobnejšie venovať uvedenému.

Odsúdenému môže byť nariadená aj kontrola technickými prostriedkami. Páchateľ je povinný strpieť túto kontrolu. Ak nebol trest predrokovaný pred samotným rozhodnutím, probačný a mediačný úradník vypracuje anamnézu odsúdeného.

Ex lege vyplýva § 3 ods. 1 zákona o probačných a mediačných úradníkov: *Probačný a mediačný úradník napomáha tomu, aby trestná vec mohla byť vo vhodných prípadoch prejednaná v niektorom z osobitných spôsobov trestného konania alebo aby mohol byť uložený a riadne vykonaný trest nespojený s odňatím slobody, alebo aby mohla byť väzba nahradená iným vhodným opatrením.*

K danej problematike považujeme za potrebné poukázať aj na informácie z aplikačnej praxe na základe osobného stretnutia s probačnou a mediačnou úradníčkou, ktorá pôsobí v Bratislave. Rozhovor prebiehal v príjemnej atmosfére. Riešili sme aplikačnú prax a niektoré problémy spojené s výkonom tohto povolania. Na základe stretnutia môžeme konštatovať, že uvedenú probačnú a mediačnú úradníčku práca z profesijného hľadiska „napĺňala“, čo bolo vidieť na osobnom stretnutí. Aj keď na druhej strane skonštatovala, že práca probačného a mediačného úradníka je niekedy náročná na „psychiku“. Denno denná interakcia s odsúdenými nie je vždy jednoduchá.

Čo sa týka vzdelania, uvedená probačná a mediačná úradníčka nemala právnické vzdelanie. Ako vyplýva zo zákona o probačných a mediačných úradníkov, za probačného a mediačného úradníka môže byť vymenovaný občan Slovenskej republiky, ak spĺňa predpoklady podľa osobitného predpisu a zároveň získal vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa absolvovaním magisterského právnického, učiteľského, teologického alebo iného spoločenskovedného študijného programu. Nakoľko táto probačná a mediačná úradníčka nemala právnické vzdelanie, skonštatovala, že by prijala viac školení z danej problematiky. Aj keď zároveň uvádza, že mávajú školenia aj z oblasti práva. Taktiež by prijala školenia o psychológii a to hlavne z dôvodu, že probačný a mediačný úradník je často „akýsi“ psychológ pre odsúdeného.

Konštatuje, že veľa krát odsúdeným stačí, keď sa majú komu vyrozprávať, nakoľko sú podľa nej často nevypočutí. Radí im, snaží sa ich nasmerovať, rozpráva sa s nimi o ich súkromnom živote. Uvedená probačná a mediačná úradníčka sa často stretáva aj s odsúdenými, ktorí sú drogovo závislí. Ako príklad uviedla jednu odsúdenú s ktorou spolupracovala. Uvedená odsúdená 11 rokov drogovala, otec jej zomrel a matka bola závislá na alkohole. Matka odsúdenej na jednej strane chcela pomôcť svojej dcére, teda odsúdenej, ale na druhej strane sa jej vyhrážala, že ju zabije. Niekedy odsúdenú prenasledovali skupiny ďalších drogovo závislých, pred ktorými utekala, potom ju aj fyzicky napadli. Týmto sme len chceli poukázať, že probační a mediační úradníci sa stretávajú s rôznymi typmi odsúdených. Pri rozhovoroch sa však experti zhodujú tom, že na Slovensku sú probační a mediační úradníci mimoriadne preťažení a nemajú dostatočnú kapacitu na dôslednejšie plnenie svojej funkcie a individuálnu prácu s odsúdenými. Výkon probácie sa tak veľmi často redukuje na formálne návštevy odsúdeného u probačného a mediačného úradníka.[22]

V prípade, ak majú odsúdení zlé rodinné zázemie, nemajú sa kam vrátiť, nemá im kto pomôcť, práca probačná a mediačného úradníka je o to náročnejšia. Samozrejme, že nemôžeme generalizovať, sú aj odsúdení, ktorí majú dobré rodinné zázemie a majú záujem o vedenie

[21] KRÁSNÁ, P., 2017. Inštitút mediačnej a probačnej služby v intenciách Slovenskej republiky a Srbskej republiky s poukázaním na trest povinnej práce, In: Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov, s. 456.

[22] KLOBUCKÝ, R., ČENTÉŠ, J. 2017. Alternatívne tresty za drogové trestné činy na Slovensku: restoratívna spravodlivosť v praxi. In *Sociológia*, č. 2.

riadneho života[23]. Na uvedenom príklade sme chceli poukázať, že probačný a mediačný úradník sa môže stretnúť aj s odsúdenými, ktorí sú drogovo závislí.

Existujú rôzne typológie klientov, ktoré vytvorili psychológovia, sociológovia, psychiatri, penológovia, kriminalisti či odborníci v oblasti sociálnej práce. V probácii pracujeme s páchateľmi trestných činov, čo umožňuje ich kriminologickú klasifikáciu. Pozornosť upriamujeme na štyri z nich, ktoré sa v doterajšej praxi ukázali ako významné. Ide o skupinu mladistvých páchateľov, skupinu nezamestnaných, skupinu osôb so závislosťami a skupinu rómskeho etnika.[24] Klasifikácia páchateľov sa väčšinou zameriavala na druh páchanej trestnej činnosti. Poukazuje aj na nedostatočne zabezpečenú postpenitenciárnu starostlivosť.

Ďalším príkladom z praxe je aj odsúdený, ktorému bol uložený trest domáceho väzenia. V rámci stretnutia s probačnou a mediačnou úradníčkou sa informoval, či by nemohol počas výkonu tohto trestu ísť na kúpalisko. Týmto sme chceli poukázať na fakt, že aj keď ide o alternatívny trest, v poslednom období je snaha o presadzovanie restoratívnej justície v čo najväčšej miere, je potrebné si uvedomiť, že odsúdený vykonáva trest za protiprávne konanie a je potrebné prevziať za to zodpovednosť. Alternatívnym trestom sa odsúdenému poskytuje akási „druhá šanca“ na jeho nápravu. Takto by sa k tomu mal aj odsúdený „postaviť“ a vziať zodpovednosť za svoje konanie. K výhodám ukladania alternatívnych trestov určite patrí premena alternatívneho trestu na nepodmienečný trest odňatia slobody.

Analýza vybraných súdnych rozhodnutí na Okresnom súde Bratislava II.

V nadväznosti na spracovávanú problematiku sme sa rozhodli o analýzu vybraných súdnych rozhodnutí. Nakoľko nie je možné spracovať všetky rozhodnutia vo vzájomných súvislostiach v rozsahu spracovaného príspevku, rozhodli sme sa limitovať poznanie na rozhodnutia z Okresného súde Bratislava II.[25]

Predmetné rozhodnutia sme obmedzili na nasledujúce atribúty:

- typ súdu: *Okresný súd*
- územná pôsobnosť: *Bratislavský kraj*
- súd: *Bratislava II*
- povaha rozhodnutia: *prvostupňové, nenapadnuté opravnými prostriedkami*
- dátum vydania rozhodnutia: *od 01.01.2019 do 30.06.2019*.

Celkovo bolo vydaných 3129[26] rozhodnutí na Okresnom súde Bratislava II za vytýčené obdobie. V rámci spracovania príspevku sme sa zamerali len na rozhodnutia, v ktorých bol súdom uložený buď *podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody* alebo *podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom*. Zvyšné rozhodnutia boli pre nás irelevantné. V nadväznosti na vyššie uvedené atribúty sme získali celkovo 22 rozhodnutí[27],

[23] Vyplývajúc z uznesenia Ústavného súdu ÚS 522/2017-17: Jedným zo základných znakov riadneho života je dodržiavanie právneho poriadku. Podmienka vedenia riadneho života je splnená najmä vtedy, ak podmienečne odsúdený plní základné povinnosti občana tak v súkromnom živote, ako aj voči spoločnosti. Riadny život preto nemožno stotožňovať len s bezúhonnosťou.

[24] LICHNER, V., ŠLOSÁR, D. 2018. Probácia v systéme trestnej politiky a sociálnej práce. s. 59-60.

[25] Informácie dostupné z webovej stránky Ministerstva spravodlivosti spracované k 07.01.2020. Autorka vychádzala len zo všeobecne dostupných informácii.

[26] Informácie dostupné k 07.01.2019.

[27] V prípade záujmu čitateľa uvádzame aj spisové značky rozhodnutí z ktorých sme vychádzali: 1T/79/2018, 1T/39/2019, 3T/9/2019, 0T/182/2019, 0T/181/2019, 0T/179/2019, 0T/175/2019, 3T/34/2019, 0T/173/2019, 1T/62/2019, 3T/56/2019, 3T/59/2019, 3T/62/2019, 3T/61/2019, 1T/65/2019, 0T/155/2019, 0T/156/2019, 3T/55/2019, 4T/65/2018, 3T/45/2019, 6T/46/2019, 0T/152/2019.

ktoré sme následne podrobili analýze (napr. rozsudok sp. zn. 1T/79/2018[28], rozsudok sp. zn. 3T/9/2019[29], trestný rozkaz 1T/39/2019[30], trestný rozkaz 0T/152/2019[31], trestný rozkaz 1T/62/2019[32]).

---

[28] Rozsudkom, ktorý bol vydaný v januári v roku 2019, sp. zn. 1T/79/2018, sa obžalovaný uznal vinným, že doposiaľ neznámy páchateľ po predchádzajúcej dohode s obvineným pod zámienkou požičania si peňažnej hotovosti vo výške 3000 EUR, zatelefonoval poškodenej, pričom sa v telefóne vydával za jej vnuka. Nakoľko poškodená uviedla, že nemá doma takú finančnú hotovosť, obvinení jej povedal, že pošle pre ňu taxík a nech si vyberie peniaze z účtu. Celý čas vytváral na poškodenú časovú tieseň a prehováral ju na požičanie finančnej hotovosti. Poškodená išla taxíkom do banky, vybrala si finančnú hotovosť. Následne taxikár odviezol poškodenú domov. Počas toho, ako šla v obchodnom dome vybrať peniaze, z diaľky ju sledoval obžalovaný. Keď prišla domov, opäť jej volal mužský hlas, ktorý sa vydával za jej vnuka a povedal jej, že pošle pre peniaze taxík. Následne poškodená išla obálku s hotovosťou 3000 EUR odovzdať. Obžalovaný sa uznal vinným, že spáchal ***zločin podvodu***. Odsúdený bol na trest odňatia slobody ***vo výmere 2 roky***. Výkon uloženého trestu odňatia slobody sa ***podmienečne odložil***. *Skúšobnú dobu súd obžalovanému uložil v trvaní 3 roky*. Obžalovanému sa ukladá v skúšobnej dobe podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody **povinnosť** spočívajúca v príkaze nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu.

[29] Rozsudkom, ktorý bol vydaný v apríly v roku 2019, sp. zn. 3T/9/2019, na základe ktorého sa obžalovaný uznal vinným, že napriek zákonnej vyživovacej povinnosti prispievať na výživu svojich detí, vyživovaciu povinnosť si neplní. Počnúc právoplatnosťou rozsudku o rozvode manželstva, svoju vyživovaciu povinnosť riadne neplní, čím mu za uvedené obdobie vznikol dlh na výživnom vo výške 6290 EUR. Obžalovaný spáchal ***prečin zanedbania povinnej výživy***, začo sa odsúdil k trestu odňatia slobody ***v trvaní 1 roka***. Výkon tohto trestu sa ***podmienečne odkladá*** na skúšobnú dobu ***v trvaní 3 rokov***. Ukladá sa *povinnosť počas skúšobnej doby zaplatiť zaostalé výživné*.

[30] Trestný rozkaz, ktorý bol vydaný v apríly v roku 2019, sp. zn. 1T/39/2019, ktorým sa obvinený uznáva vinným, že v byte, v ktorom býva v prenájme, fyzicky napadol poškodenú – manželku. Poškodenú opakovane pod vplyvom alkoholu fyzicky napádal, taktiež jej vulgárne nadával. Chytil ju pod krk, začal ju znova škrtiť, keď začala strácať vedomie, obvineného odsotila dcéra poškodenej. V dôsledku toho sa poškodenej podarilo utiecť a zamknúť sa v byte na toalete. Odtiaľ zavolala synovi, ktorý zavolal políciu. Obvinený spáchal ***prečin nebezpečného vyhrážania***. Zato bol odsúdený k trestu odňatia slobody ***vo výmere 1 rok a 6 mesiacov***. Súd obvinenému výkon uloženého trestu odňatia slobody **podmienečne odkladá**, *skúšobná doba bola určená v trvaní 2 rokov*. V skúšobnej dobe sa obvinenému ukladá **obmedzenie** spočívajúce *v zákaze používania alkoholických nápojov a iných návykových látok a povinnosť spočívajúca v príkaze nepriblížiť sa na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydlia uvedených osôb.*

[31] Trestným rozkazom, ktorý bol vydaný v júni v roku 2019, sp. zn. 0T/152/2019, sa obvinený uznal vinným, že po tom ako bol hliadkou OO PZ vyvedený z pozemku prináležiaceho k rodinnému domu a ktorého vlastníčkou je poškodená, taktiež náležite poučený o tom, že poškodená si neželá, aby tu obvinený zotrvával, do toho domu chodil, sa obvinený opätovne dostavil k domu. Bez súhlasu poškodenej nezisteným spôsobom vnikol na pozemok. Pokúšal sa dostať do domu, udieral zovretou pästou na okno obývacej izby, kričal, aby ho poškodená pustila do domu. Poškodená uviedla, že ho dnu nepustí a vyzvala ho, aby od svojho konania upustil a z jej pozemku odišiel, avšak obvinený od svojho konania neupustil. Obvinený spáchal úmyselný ***prečin porušovania domovej slobody***. Trest odňatia slobody vo výmere 2 mesiace bol uložený. Obvinenému sa výkon uloženého trestu odňatia slobody podmienečne odkladá na *skúšobnú dobu v trvaní 1 rok* a zároveň mu ukladá **probačný dohľad** nad jeho správaním v skúšobnej dobe. Obvinenému sa ukladá v skúšobnej dobe povinnosť spočívajúca v príkaze nepriblížiť sa na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydlia poškodenej.

[32] Trestným rozkazom, ktorý bol vydaný v júni v roku 2019, sp. zn. 1T/62/2019 sa obvinený sa uznal vinným, že na čerpacej stanici, po tom, čo sa sám a dobrovoľne dostal do stavu kombinovanej intoxikácie alkoholom a metamfetamínom, v dôsledku čoho nemohol ovládať svoje konanie, si v predajni zakúpil cigarety a zapaľovač a po odchode z predajne pristúpil k tankovacej pištoli, túto vytiahol a začal polievať s benzínom tankovací stojan a okolie a následne vytiahol zakúpený zapaľovač a snažil sa vyliaty benzín zapáliť, čo sa mu nepodarilo. Skúšal pustiť benzín aj z iných tankovacích pištolí, z ktorých však už netiekli žiadne pohonné hmoty, nakoľko obsluha čerpacej stanice ostatné stojany odstavila z prevádzky. Čím spáchal zločin opilstva. Odcudzuje sa ***k trestu odňatia slobody vo výmere 3 roky***. Obvinenému sa výkon uloženého trestu odňatia slobody podmienečne odkladá na ***skúšobnú dobu v trvaní 4 roky*** a zároveň sa mu ukladá **probačný dohľad** nad jeho správaním v skúšobnej dobe. Obvinenému sa ukladá v skúšobnej dobe *obmedzenie spočívajúce v zákaze používania alkoholických nápojov a iných návykových látok*. Následne sa obvinenému ukladá ochranné protialkoholického liečenia ústavnou formou.

Dôvodom spracovania vybraných súdnych rozhodnutí bola snaha autorky o priblíženie aplikačnej praxe aspoň v marginálnom rozsahu.

Vybrané rozhodnutia sme analyzovali z viacerých aspektov:

- *forma rozhodnutia*
- *pohlavie odsúdeného*
- *trestný čin, za ktorý bol obvinený následne odsúdený*
- *výmera trestu odňatia slobody* (v tabuľke č. 1 uvádzaná ako skratka TOS)
- *diferenciácia udelenia trestu* (t. j. buď podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody – v tabuľke č.1 uvádzaná skratka PO, príp. podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom – v tabuľke č. 1 uvádzaná ako skratka PO s PD)
- *dĺžka skúšobnej doby*
- *povinnosti odsúdeného, v prípade ak boli v rozhodnutí určené.*

Môžeme konštatovať, že dominantné zastúpenie z hľadiska ***pohlavia*** medzi odsúdenými majú muži, teda až 81,8%. Z celkového počtu ***ženy*** predstavovali len 18,2% zastúpenie[33]. Konkrétne ide o 4 odsúdené. Prvá odsúdená bola trestným rozkazom odsúdená za *prečin krádeže*, s trestom odňatia slobody vo výmere 2 mesiace. Trest bol podmienečne odložený. Skúšobná doba bola stanovená na 24 mesiacov. Žiadne povinnosti v trestnom rozkaze pre odsúdenú neboli stanovené. Druhá odsúdená, bola trestným rozkaz odsúdená za *prečin podvodu* na trest odňatia slobody vo výmere 8 mesiacov. Tento trest bol podmienečne odložený, pričom skúšobná doba bol určená na 2 roky s povinnosťou náhrady škody. Vyplývajúc z § 50 alinea 2 Trestného zákona, *môže súd páchateľovi uložiť povinnosť, aby v skúšobnej dobe podľa svojich schopností nahradil škodu spôsobenú trestným činom.* Tretia odsúdená, bola trestný rozkazom uznaná za vinnú z *prečinu krádeže* na trest odňatia slobody vo výmere 3 mesiacov, pričom sa tento trest podmienečne odložil na 18 mesiacov. Tejto odsúdenej neboli určené žiadne povinnosti. Posledná, teda štvrtá odsúdená, bola trestným rozkazom odsúdená za *prečin marenia výkonu úradného rozhodnutia* na trest odňatia slobody vo výmere 7 mesiace a podmienečne bol odložený tento trest, pričom skúšobná doba bola určená na 2 roky. Celkovo môžeme konštatovať, že až 2 krát v uvedenom prípade bola odsúdená žena za *prečin krádeže*, pričom vo zvyšných rozhodnutia boli ženy odsúdené za *prečin podvodu* a *prečin marenia výkonu úradného rozhodnutia*. Môžeme konštatovať, že žiadnej z odsúdených, nebol uložený podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Čo sa týka formy rozhodnutia, dominantné 100% postavenie patrí *trestnému rozkazu* v komparácii s rozsudkom. Trestný rozkaz je pre rýchlosť konania často krát využívaný, nakoľko ho samosudca bez prejednania veci na hlavnom pojednávaní môže vydať, ak je skutkový stav spoľahlivo preukázaný vykonanými dôkazmi[34].

Ako sme uviedli vyššie, dominantné zastúpenie medzi odsúdenými majú ***muži***. Čo sa týka formy rozhodnutia, ktorá bola najčastejšie ukladaná odsúdeným mužom, môžeme

[33] Tento poznatok nie je prekvapujúci, nakoľko aj za rok 2018 vyplývajúc zo štatistiky trestnej agendy **uznaných vinných zo spáchania trestných činov bolo za 11 mesiacov v roku 2018 celkovo 21 488 osôb.** Z tohto celkového počtu odsúdených bolo 3414 žien, ***čo predstavuje 18%***.
Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. *Štatistika trestnej agendy za uplynulých 11 mesiacov roku 2018.* [online]. [cit. 2019-11-07]. Dostupné na: Zdroj: https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2473

[34] § 353 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok a o zmene a doplnení niektorých zákonom v znení neskorších predpisov

konštatovať, že ide o trestné rozkazy. V komparácii s odsúdenými ženami nejde o 100% zastúpenie, ale len o 61,1% zastúpenie uložených trestných rozkazov. Ak budeme skúmať odsúdených mužov z aspektu trestných činov, za ktoré boli odsúdení, môžeme konštatovať, že najviac zastúpené sú: trestný čin zanedbania povinnej výživy (3 odsúdení muži) a prečin krádeže (3 odsúdení muži)[35]. Pri odsúdených mužoch sme skúmali aj percentuálne zastúpenie uloženia podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody v komparácii s podmienečným odkladom výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Môžeme konštatovať, že dominantné postavenie má uloženie podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, čo predstavuje až 72,2%. V rámci uloženia podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody sme pri odsúdených mužoch skúmali percentuálne zastúpenie uloženia povinností v rozsudku. V 61,5% boli pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody uložené povinnosti v rámci rozsudku. Uloženie povinnosti pre odsúdeného pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody je fakultatívne. Aj napriek uvedenej dispozičnej možnosti súdu môžeme na základe uvedenej analýzy konštatovať, že súdy využívajú uloženie povinností pre odsúdeného často, čo potvrdzuje percentuálne vyjadrenie. Naopak to je pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, kde táto povinnosť vyplýva ex lege. Obmedzenia a povinnosti sú dané obligatórne.[36]

V ďalšej analýze súdnych rozhodnutí už nebudeme diferencovať informácie z hľadiska pohlavia, ale uvedené informácie budeme generalizovať. Opäť zdôrazníme, že za vytýčené obdobie na Okresnom súde Bratislava II, bolo vydaných 22 rozhodnutí. Čo sa týka formy rozhodnutia, môžeme konštatovať, že dominantné „postavenie“ má trestný rozkaz, tak ako to vyplýva aj z vyššie uvedenej analýzy. Trestný rozkaz bol celkovo ukladaný v 68,2% podiele. Môžeme teda konštatovať, že vo väčšine prípadoch bol spoľahlivo zistený skutkový stav, nebolo potrebné zvolávať účastníkov konania na hlavné pojednávanie. Preukázalo sa, že ***trestný rozkaz je častejšie využívaný ako rozsudok.***

Celkovo bolo povinností v rámci podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody uložených v 52,9% podiele. Do uvedeného percentuálneho vyjadrenia sme nezahrnuli aj informácie o podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom z dôvodu, ako sme už uviedli vyššie, že pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom je to obligatórna povinnosť súdu. Pri analýze rozhodnutí môžeme konštatovať, že zväčša išlo o povinnosť: ***nahradenie spôsobenej škody*** pri trestnom čine podvode, pri trestnom čine lúpeže. Nakoľko obsahom trestného činu podvodu - *kto na škodu cudzieho majetku seba alebo iného obohatí tým, že uvedie niekoho do omylu alebo využije niečí omyl, a spôsobí tak* ***na cudzom majetku*** *malú škodu* alebo pri trestnom čine lúpeže – *kto proti inému použije násilie alebo hrozbu bezprostredného násilia v úmysle* ***zmocniť sa cudzej veci*** je cudzia vec, považujeme za vhodné, že pri spôsobení malej škody alebo zmocnení sa cudzej veci súd uložil povinnosť nahradiť vzniknuté škody. Čo sa týka *trestného činu zanedbania povinnej výživy*, ten bol v posudzovanom období uložený súdom až 3 krát. Pri uložení uvedeného trestného činu bola zo strany súdu určená vždy povinnosť zaplatiť zaostalé výživné[37]. Ex lege vyplýva, že plnenie vyživovacej povinnosti rodičov k deťom je ich *zákonná povinnosť*, preto každý rodič bez ohľadu na svoje schopnosti, možnosti a majetkové pomery je povinný si plniť svoju vyživovaciu povinnosť v minimálnom rozsahu vo výške *30% zo sumy*

[35] V tabuľke č. 1 je spracovaná analýza všetkých súdnych rozhodnutí, kde sú uvedené podrobne ostatné rozhodnutia, t. j. za aké iné trestné činy boli odsúdení muži.

[36] § 51 ods. 2 Trestného zákona: Pri určení probačného dohľadu ustanoví súd skúšobnú dobu na jeden rok až päť rokov. Skúšobná doba začína plynúť dňom nasledujúcim po dni nadobudnutia právoplatnosti rozsudku. **Zároveň súd uloží obmedzenia alebo povinnosti, ktoré sú súčasťou probačného dohľadu.** Skúšobná doba neplynie počas výkonu nepodmienečného trestu odňatia slobody a počas výkonu väzby.

[37] § 51 ods.4 e) Trestného zákona: Povinnosti spočívajú najmä v príkaze zaplatiť v skúšobnej dobe dlh alebo **zameškané výživné**.

životného minima[38] na nezaopatrené neplnoleté dieťa alebo na nezaopatrené dieťa podľa osobitného zákona.[39] Pri *trestnom čine opilstva* bola uložená povinnosť zákaz používania alkoholických nápojov a iných návykových látok, trest prepadnutia veci a ochranné protialkoholické liečenie. Pri *trestnom čine nebezpečného vyhrážania* bola uložená povinnosť odsúdeného zákaz požívania alkoholických nápojov a nepriblížiť sa na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov a taktiež sa nezdržiavať v obydlí XY. V uvedenom prípade ide o odsúdeného, ktorý poškodenú opakovane pod vplyvom alkoholu fyzicky napádal.

Trest prepadnutia veci bol v súvislosti s trestným činom nebezpečného vyhrážania a trestným činom opilstva (taktiež bolo nariadené protialkoholické liečenie). Protitoxikomanické liečenie bolo uložené pri trestnom čine lúpeže odsúdenému. Zákaz činnosti viesť motorové vozidlo akéhokoľvek druhu bolo uložené odsúdenému pri trestnom čine marenia výkonu úradného rozhodnutia v jednočinnom súbehu s prečinom ohrozenia pod vplyvom návykovej látky, taktiež pri trestnom čine všeobecného ohrozenia bol uložený zákaz činnosti viesť motorové vozidlá. Zaujímavosťou je, že v rámci trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky bol uložený zákaz činnosti viesť motorové plavidlá.[40] Pri trestnom čine podvodu boli uložené viaceré povinnosti a to podrobenie sa sociálnemu výcviku, náhrada škody a trest zákazu činnosti vedenia účtovníctva[41]. Pri trestnom čine porušovania domovej slobody bola uložená povinnosť odsúdenému nepriblížiť sa na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov a taktiež nezdržiavať sa v blízkosti obydlia XY.

Radi by sme ešte poukázali na dĺžku uloženia skúšobnej doby pri týchto trestoch. Aj pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody[42], taktiež pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom[43] je dĺžka skúšobnej doby zo zákona rovnaká. Najfrekventovanejšou ***dĺžkou skúšobnej doby*** v rámci rozhodnutí je dĺžka skúšobnej doby vo výmere 3 roky (až 7x), následne 2 ročná skúšobná doba (5x), 24 mesiacov skúšobná doba (4x –zaujímavosťou je, že v rozsudkoch je 3krát uvedené 24 mesiacov, pri jednom rozhodnutí je uvedené 1 rok), 18 mesiacov (3x), 4 roky (2x), 5 rokov (1x). Maximálnu skúšobnú dobu v rámci rozhodnutia pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom bola určená pri *zločine všeobecného ohrozenia*.

---

[38] zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov § 2 písm. a) **210,20 eura mesačne**, ak ide o jednu plnoletú fyzickú osobu v nadväznosti na opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky o úprave súm životného minima č. 183/2019 Z. z.

[39] § 62 ods. 2 zákon č. 36/2005 Z. z. zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

[40] Odsúdený viedol plavidlo, pričom došlo ku kolízii plavidla s pristávajúcim pontónom, v dôsledku čoho došlo k prevráteniu plavidla a k vypadnutiu obvineného s ďalšou osobou. Následne po vyplávaní na breh bol obvinení hliadkou podrobený dychovej skúške na zistenie požitia alkoholu. Alkohol bol zistený.

[41] § 61 ods. 1 Trestného zákona: Trest zákazu činnosti spočíva v tom, že sa odsúdenému po dobu výkonu tohto trestu zakazuje výkon určitého zamestnania, povolania alebo funkcie alebo takej činnosti, na ktorú treba osobitné povolenie alebo ktorej podmienky výkonu upravuje osobitný predpis.

[42] § 50 ods. 1 Trestného zákona: Pri povolení podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody určí súd skúšobnú dobu na jeden rok až päť rokov.

[43] § 51 ods. 2 Trestného zákona: Pri určení probačného dohľadu ustanoví súd skúšobnú dobu na jeden rok až päť rokov.

Tabuľka č.1: Analýza vybraných súdnych rozhodnutí na Okresnom súde Bratislava II.

Analýza súdnych rozhodnutí na OS BA II							
	forma rozhodnutia	*pohlavie*	*trestný čin*	*výmera TOS*	*PO/PO s PD*	*dĺžka skúšobnej doby*	*povinnosti odsúdeného*
1.	rozsudok	muž	zločin podvodu § 221 ods. 1, ods. 3 písm. d) TZ	TOS 2 roky	PO	3 roky	nahradiť spôsobenú škodu
2.	rozsudok	muž	prečin zanedbania povinnej výživy § 207 ods. 1 TZ	TOS 1 rok	PO	3 roky	zaplatiť zaostalé výživné
3.	trestný rozkaz	muž	prečin nebezpečného vyhrážania § 360 ods. 1, ods. 2 písm. b) TZ	TOS 1 rok a 6 m	PO	2 roky	zakaz požívania alk. nápojov,
							nepriblížiť sa na vzdialenosť
							menšiu ako 5m, nezdržiavať sa
							v blízkosti obydlia XY
4.	trestný rozkaz	muž	prečin nebezpečného vyhrážania § 360 ods. 1, ods. 2 písm. a) TZ	TOS 6 m	PO	18 mesiacov	trest prepadnutia veci
5.	trestný rozkaz	muž	prečin krádeže formou spolupách. § 20 k § 212 ods. 2 písm. a) TZ	TOS 8 m	PO	24 mesiacov	
6.	trestný rozkaz	muž	prečin krádeže § 212 ods. 2 písm. f TZ	TOS 6 m	PO	24 mesiacov	
7.	trestný rozkaz	žena	prečin krádeže § 212 ods. 2 písm. f TZ	TOS 2 m	PO	24 mesiacov	
8.	rozsudok	muž	zločin lúpeže § 188 ods. 1 ods. 2 písm. d TZ	TOS 2 roky	PO s PD	2 roky	protitoxikomanické liečenie
							náhrada škody
9.	trestný rozkaz	muž	prečin marenia výkonu úrad. rozh. § 348 ods 1písm. d) TZ	TOS 1 rok	PO	3 roky	zákaz činnosti viesť motorové
			v jednočinn. súbehu s prečinom ohrozenia pod vplyvom				vozidlo akéhokoľvek druhu 6 r
			návyk. látky podľa § 289 ods. 3 písm. a) TZ				
10.	trestný rozkaz	muž	zločin opilstva § 363 ods. 1 TZ	TOS 3 roky	PO s PD	4 roky	zákaz požívania alkoholických
							nápojov a iných návykových
							látok, trest prepadnutia veci
							ochranné protialko. liečenie
11.	rozsudok	muž	zločin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok,	TOS 10 m	PO	2 roky	
			jednov a prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi				
			§ 172 ods. 1 písm. d) TZ				
12.	trestný rozkaz	žena	prečin podvodu § 221 ods. 1 TZ	TOS 8 m	PO	2 roky	náhrada škody
13.	trestný rozkaz	muž	prečin zanedbania povinnej výživy § 207 ods. 1, ods. 3 písm.b)TZ	TOS 1 rok	PO	3 roky	zaplatiť zaostalé výživné
14.	rozsudok	muž	zločin všeobecného ohrozenia § 284 ods. 1, písm. a) TZ	TOS 3 roky	PO s PD	5 rokov	zákaz činnosti viesť motorové
							vozidlo akéhokoľvek druhu 5 r
							podrobiť sa sociál. výcviku
15.	trestný rozkaz	žena	prečin marenia výkonu úrad. rozh. § 348 ods. 1 písm. a) TZ	TOS 7 m	PO	2 roky	
16.	trestný rozkaz	žena	prečin krádeže § 212 ods. 2 písm. f)TZ	TOS 3 m	PO	18 mesiacov	
17.	trestný rozkaz	muž	prečin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky § 289 ods. 1 TZ	TOS 5 m	PO	3 roky	zákaz činnosti viesť motorové
							plavidlá všetkého druhu 4 r
18.	trestný rozkaz	muž	prečin zanedbania povinnej výživy § 207 ods.1, ods. 3 písm. b)TZ	TOS 1 r	PO	3 roky	zaplatiť zaostalé výživné
19.	rozsudok	muž	zločin podvodu § 221 ods. 1, ods. 3 písm. a) TZ	TOS 3 roky	PO s PD	3 roky	podrobiť sa sociálnemu výcviku
							trest zákazu činnosti vedenia
							účtovnictva na 2 roky
							náhrada škody
20.	rozsudok	muž	zločin nedovoleného ozbrojovania a ochodovania so zbraňami	TOS 2 roky	PO	4 roky	
			§ 295 ods. 1 písm. a) TZ vo forme účastníctva v jednočinnom				
			súbehu so zločinom marenia spravodlivosti § 344 ods. 1 písm.bTZ				
21.	trestný rozkaz	muž	prečin krádeže § 212 ods. 2 písm. f TZ	TOS 6 m	PO	18 mesiacov	
22.	trestný rozkaz	muž	prečin porušovania domovej slobody § 194 ods. 1 TZ	TOS 2 m	PO s PD	1 rok	nepriblížiť sa na vzdialenosť
							menšiu ako 5m, nezdržiavať sa
							v blízkosti obydlia XY

Zdroj: vlastné spracovanie

Záver

V príspevku sme sa zaoberali problematikou alternatívneho trestu a to konkrétne podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Samotná problematika alternatívnych trestov je veľmi aktuálna, a to aj z dôvodu neustálej snahy o ich častejšie ukladanie. Imanentnou súčasťou ukladania podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom je probačný a mediačný úradník, ktorému venujeme náležitú pozornosť. Analýzou súdnych rozhodnutí na Okresnom súde Bratislava II. sme chceli poukázať aspoň v marginálnom rozsahu na aplikačnú prax. Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že dominantné zastúpenie medzi odsúdenými za vytýčené obdobie majú *muži*. Najvyužívanejšou formou rozhodnutia súdmi bol *trestný rozkaz*. Čo sa týka druhu trestu, *podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody bol uložený odsúdeným častejšie* v komparácií s podmienečným odkladom výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom.

Problematika podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody je aktuálna aj v rovine alternatívnych trestov. Vznikajú otázky: Determinujú novely Trestného zákona častejšie ukladanie alternatívnych trestov? Budú mať alternatívne tresty, primárne trest domáceho väzenia a trest povinnej práce dominantné postavenie medzi uloženými druhmi trestov pre odsúdených, t. j. budú uložené častejšie ako podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody?

Literatúra

CEHLÁR, V., LULEI, M., ŠPÁNIK,M., VAJZEROVÁ, E. Inšpirácie k práci probačných a mediačných úradníkov. Orava Plus, n.o. 2014. ISBN: 978-80-969885-6-3.

ČEČOT, V., KÁNOVÁ, N. 2017. *Alternatívne tresty – jeden z moderných prostriedkov trestnej politiky demokratického štátu* II., In: Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov, ISBN: 978-80-7502-224-0

GULÁNOVÁ, A. Probačný a mediačný úradník pri rozhodovaní o podmienečne odloženom výkone trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. *In Justičná revue*. Poradca podnikateľa, spol. s. r.o. 2014, č. 3. ISSN: 1335-6461.

IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné pravo hmotné – Všeobecná časť*. Bratislava: Iura Edition. 2010. ISBN: 978-80-8078-308-2.

KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2018. ISBN: 978-80-7380-725-2.

LICHNER, V., ŠLOSÁR, D. *Probácia v systéme trestnej politiky a sociálnej práce*. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018. ISBN 978-80-8152-631-2, s. 59-60.

MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2016. ISBN: 978-80-7380-618-7.

SČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, Praha: Leges. 2011. ISBN: 978-80-87212-68-4.

STRÉMY, T. *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov*. Praha: Leges. 2017. ISBN: 978-80-7502-224-0.

STRÉMY, T., KLÁTIK, J. *Alternatívne tresty*. Bratislava: C.H.BECK., 2018. ISBN: 978-80-89603-56-5.

STRÉMY, T., KURILOVSKÁ L., VRÁBLOVÁ M. *Restoratívna justícia*. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-075-8.

TITTLOVÁ, M. *Trestnoprávne sankcie ukladané fyzickým osobám*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. ISBN: 978-80-8168-884-3.

KRÁSNÁ, P., 2017. Inštitút mediačnej a probačnej služby v intenciách Slovenskej republiky a Srbskej republiky s poukázaním na trest povinnej práce, In: Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov, s. 456.

zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
zákon č. 36/2005 Z. z. zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
zákon č. 550/2003 Z. z. zákon o probačných úradníkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky o úprave súm životného minima č. 183/2019 Z. z.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. *Štatistika trestnej agendy za uplynulých 11 mesiacov roku 2018*. [online]. [cit. 2019-11-07]. Dostupné na: Zdroj: https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2473

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. *Probácia, mediácia a elektronický monitoring. Inštitút predbežného šetrenia*. [online]. [cit. 2019-11-02]. Dostupné na: https://esmo.gov.sk/web/esmo/domov/-/journal_content/56/10454/11156

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. *Rezort elektronicky monitoruje už 200 odsúdených mimo väzenia* [online]. [cit. 2019-10-27]. Dostupné na: https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2576

Rozhodnutia súdov Okresného súdu Bratislava II., sp. zn.: 1T/79/2018, 1T/39/2019, 3T/9/2019, 0T/182/2019, 0T/181/2019, 0T/179/2019, 0T/175/2019, 3T/34/2019, 0T/173/2019, 1T/62/2019, 3T/56/2019, 3T/59/2019, 3T/62/2019, 3T/61/2019, 1T/65/2019, 0T/155/2019, 0T/156/2019, 3T/55/2019, 4T/65/2018, 3T/45/2019, 6T/46/2019, 0T/152/2019.

uznesenia Ústavného súdu ÚS 522/2017-17

Keywords: the conditional deferment of punishment by imprisonment, the conditional deferment of punishment by imprisonment with probation oversight, probation and mediation officer, alternative punishments, restorative justice, court decision

Summary

In the article, the author points out the issue of the conditional deferment of punishment by imprisonment with probation oversight in connection with the issue of alternative punishments. It gives you a question that is not an exact answer and whether it is possible the conditional deferment of punishment by imprisonment with probation oversight subsumed under alternative punishments. Immanent part of the solution of this issue is the status of the person probation and mediation officers, which is an important element in the imposition of the this punishment. In connection with the processed issues, the author points marginally to the application practice in the intentions of court decisions.

Mgr. Lucia Siváčková, LL.M.
externá doktorandka
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: lucia.sivackova@minv.sk

Recenzenti:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD., pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.

Monika Szabová

Futbalové štadióny – aréna extrémistov

Anotácia: Autor príspevku poukazuje na problematiku diváckeho násilia na futbalových štadiónoch, a s tým súvisiacich extrémistických skupín. Pojem extrémizmus je v poslednej dobe nielen v médiách veľmi skloňovaný pojem, avšak presne tento pojem nie je jednoduché vymedziť. Aj keď sa problematikou extrémizmu zaoberá väčšina autorov, v jednom základnom sa zhodujú, že ide o negatívne správanie osôb, ktorí porušujú a odchyľujú sa od všeobecne uznávaných noriem vedúce k porušovaniu základného právneho poriadku.

Kľúčové slová: športové podujatie, futbal, fanúšikovia, chuligáni, divácke násilie, výtržníctvo, extrémizmus, rasizmus

Úvod do problematiky

Futbal ako najpopulárnejšia športová hra na svete má mimoriadny vplyv, ktorý zasahuje okrem športovej oblasti spoločenského diania vo svete aj do iných oblastí. Futbalové štadióny by mali byť divákom určené pre fandenie, športové zážitky a oddych, avšak realita je často iná. Súčasťou futbalových podujatí, sa stal negatívny fenomén nazývaný divácke násilie. Popri športovom zážitku a podpory obľúbenému futbalovému klubu sa stretávame aj s futbalovým chuligánstvom, ktoré už neodmysliteľne patrí k tomuto športu.

Požiadavky na riešenie vzniknutých a narastajúcich problémov diváckeho násilia boli v minulosti legislatívne upravené Koncepciou boja proti diváckemu násiliu na roky 2013-2016, kde boli stanovené úlohy pre dotýkajúce subjekty. Nová koncepcia týkajúca sa osobitne diváckeho násilia nebola koncipovaná, avšak divácke násilie, v niektorých prípadoch prejavy extrémizmu boli zahrnuté pod Koncepciu boja proti extrémizmu.[1]

Divácke násilie na športových podujatiach je spojené predovšetkým s konaním osôb ako pravicových tak aj ľavicových extrémistov, ktorí sa prezentujú extrémistickými ideológiami, a o futbalových chuligánov páchajúcich trestnú činnosť na futbalových štadiónoch.

Futbalové chuligánstvo

Zrodenie futbalového chuligánstva bolo na prelome 60. a 70. rokov 20. storočia a je spojené s anglickými rowdies (športový fanúšik – výtržník). Pomenovanie hooligans (chuligáni) vzniklo v 19. storočí v Londýne podľa rodiny Hooliganovcov, ktorá bola známa svojím násilníckym správaním. Z uvedeného dôvodu sa doposiaľ používa toto pomenovanie pre kriminálnikov alebo výtržníkov. Najproblémovejšia je skupina radikálnych futbalových fanúšikov, tzv. športových chuligánov (z angl. hooligans), ktorí sa snažia o zvyšovanie svojho agresívneho správania na športových podujatiach. Pôsobia v štruktúrach samostatných futbalových divízií a skupín, ktoré nemajú vodcu, ale navonok vystupujú ako samostatná skupina (leaderless resustance).[2]

Futbalové chuligánstvo tvorí rizikovú kontrakultúru prevažne mladých ľudí, ktorí si týmto spôsobom hľadajú spriaznenú sociálnu skupinu. Môže ísť o ľudí, ktorí majú problém sa vyrovnať sami so sebou, majú nízke sebavedomie, sebahodnotenie a ťažko sa presadzujú v bežnom živote. Medzi chuligánov však patria aj vzdelaní a úspešní ľudia, pre ktorých je táto činnosť športom a relaxom vymykajúca sa bežným spoločenským normám. Je ťažké jednoznačne stanoviť, kto tvorí chuligánov. Niektorí odborníci hovoria o tom, že ide hlavne o

[1] Extrémizmus a divácke násilie, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [online] [cit. 22.októbra.2019] dostupné na internete : <http://www.minv.sk/?extremizmus>

[2] ŠIMON, L. : *Extrémizmus ako prejav sociálneho konfliktu*. In: Policajná teória a prax č.4/2014. [online] [cit. 20.októbra.2019] Dostupné na internete : <http://82.119.102.197:8080/webisnt/fulltext/clanky/PTaP2014-4/Extr%C3%A9mizmus%20ako%20prejav%20soci%C3%A1lneho%20konfliktuv_%C5%A0IMON,L.pdf>

mladých, nevzdelaných ľudí, zo sociálne znevýhodnených vrstiev, prípadne z rozvráteného rodinného prostredia. Na druhej strane ich kritici tvrdia, že nie je možné takto striktne určiť skupinu chuligánov. Podľa nich ide o rôznorodé zoskupenia s rozličnými charakteristikami jednotlivcov, ktorých spája fenomén športového chuligánstva a jeho pravidlá.

Chuligánstvo rozhodne nepatrí k lacnému spôsobu trávenia voľného času – ceny vstupeniek a cestovného stúpajú hlavne pri zájazdoch do zahraničia. Tie si zároveň vyžadujú aj najviac času, čo sa prejavuje čerpaním dovoleniek, neplateného voľna alebo absenciou zo školy. Chuligánstvo je založené na skupinových aktivitách – organizujú sa kluby, skupiny, partie, ktoré združujú jednotlivcov a spoločne realizujú svoje aktivity. Medzi hlavné činnosti, ktorými sa prejavujú chuligáni patrí:

- Vniknutie na hraciu plochu.
- Hádzanie predmetov na hráčov, rozhodcov, iných fanúšikov.
- Agresívne hádky s políciou, organizátormi.
- Vyhrážanie sa fyzickým útokom.
- Poškodzovanie majetku (sedačiek, vlakov, áut).
- Fyzické útoky voči ostatným fanúšikom, organizátorom, polícii, rozhodcom.
- Agresivita pri presunoch v dopravných prostriedkoch (demolovanie vlakov, autobusov, staníc, vyhrážky cestujúcim, fyzické ataky na okoloidúcich). [3]

Športoví chuligáni sa v súčasnosti organizujú a koordinujú svoju činnosť aj prostredníctvom internetu, čím sa stávajú prístupní a videní širokému okruhu ľudí. Od polovice 90. rokov vznikajú internetové časopisy, web stránky, portály, na ktorých sa delia so svojimi zážitkami. Skupiny chuligánov na svojich web stránkach uverejňujú:

- Fotografie a videá zo vzájomných bitiek, výtržností na štadiónoch.
- Presné popisy výjazdov (koľko ľudí a kde vycestovalo, aké boli pravidlá bitiek, na koho útočili...).
- Štatistiky výtržností (koľko chuligánov bolo zranených, zatknutých, aké boli najvážnejšie zranenia, koľko policajtov bolo zranených, aké boli škody na majetku, kto bol najvýraznejším výtržníkom...).
- Správy o svojej činnosti, plánované akcie.
- Propagáciu tohto životného štýlu, násilia.

Prostredníctvom internetu sa dajú jednotlivé skupiny veľmi jednoducho koordinovať, môžu si vymieňať skúsenosti, rady a podobne. Ide hlavne o:

- Prípravu a koordináciu stretnutí a násilností (bitkárska liga, tretí polčas).
- Výmenu zberateľských predmetov.
- Zdieľanie videí, fotografií.
- Predaj tričiek, šálov, zbraní.
- Tipy na miesta, kde je možné usporiadať stret dvoch klubov a vyhnúť sa polícii.
- Vytváranie medzinárodných „družieb“ klubov.
- Diskusie o pravidlách nastávajúcich bitiek, výsledkoch minulých.
- Odporúčania na bary, krčmy, v ktorých sa stretávajú.

Správanie športových chuligánov sa často dostáva do rozporu so zákonom, najmä ak ide o násilie voči skupine a jednotlivcovi, útok na verejného činiteľa, poškodenie veci a majetku,

[3] K prevencii extrémizmu a radikalizmu. [online] [cit. 22. novembra 2019] Dostupné na internete: <https://ssitv.edupage.org/files/Prevencia.pdf> , <https://cloud5b.edupage.org/cloud/Prevencia.pdf?z%3AZW4PyEvEj8EEcvI%2Fzt%2F%2BbJJsBIJNUmmoWTAWO5WO9XPCmcvwCafekIT0DHQAzyTn>

výtržníctvo, podnecovanie k národnostnej a rasovej neznášanlivosti, ubližovanie na zdraví... Vzhľadom na to, že tento druh násilia nejavil od svojho vzniku tendenciu ustupovať vstúpili do platnosti dohovory a nariadenia, ktoré majú za cieľ eliminovať dôsledky a vyhnúť sa tomuto druhu násilností. [4]

Futbal a extrémizmus

Situáciu extrémizmu v Slovenskej republike je možné považovať za relatívne stabilnú, nie tak vyhranenú ako v iných krajinách. Je však nevyhnutné, aby sa k možným zmenám pristupovalo predvídavo a pozornosť sa sústredila nie len na skorú prevenciu extrémizmu a elimináciu ich prejavov, ale venovať pozornosť vývoju takýchto príčin extrémizmu aj v okolitých krajinách.[5]

Extrémizmus je možné označiť ako politologický pojem úzko súvisiaci aj so sociológiou. Ide o výrazne odchýlenie sa od všeobecne uznávaných a prijímaných noriem. V politike je extrémizmom je označovaný ako krajne radikálny alebo výstredný postoj alebo subjekt. Za jednu z príčin vzniku extrémizmu možno považovať prítomnosť intolerancie v spoločnosti. Intolerancia je základom ideológie väčšiny extrémistických skupín, medzi ktorej črty patrí ideová motivácia a vo väčšine prípadov odhodlaný aj k obetiam. V tomto sa extrémizmus odlišuje od ostatných kriminálnych trestných činov, ktoré vychádzajú z egoistických záujmov ako napríklad uspokojovanie pudových potrieb alebo dosiahnutie hmotného zisku a získanie moci. [6]

V každej krajine je pojem extrémizmus interpretovaný rôznym spôsobom. V Českej republike sa pojmom extrémizmus chápe ako súhrn verbálnych, grafických, fyzických a iných aktivít s ideologickým kontextom vyvíjaným jedincom alebo skupinou osôb, ktoré sú zamerané do blízkeho okolia alebo na vopred určené ciele smerujúce proti spoločenskému usporiadaniu a princípom zakotveným v ústave a zákonoch, proti parlamentnej demokracii a humanitným princípom. V Nemecku sa rozumejú pod pojmom extrémizmus všetky iniciatívy a aktivity politických strán, skupín, hnutí a jednotlivých osôb, ktoré vystupujú legálnymi aj násilnými prostriedkami proti nemeckej ústave. Vo Veľkej Británii sa tento pojem nepoužíva, nakoľko je považovaný za nepresný. Namiesto tohto pojmu sú používané presne definované pojmy ako napr. terorizmus, sabotáž a iné. [7]

Za extrémizmus môžeme teda považovať *„verbálne, grafické, fyzické alebo iné aktivity spojené spravidla s vyhraneným ideologickým alebo iným kontextom, ktoré vyvíjajú jednotlivci alebo skupiny osôb s názormi výrazne vybočujúcimi zo všeobecne uznávaných spoločenských noriem so zreteľnými prvkami intolerancie, najmä rasovej, národnostnej, náboženskej alebo inej obdobnej neznášanlivosti, ktoré útočia proti demokratickým princípom, spoločenskému*

---

[4] K prevencii extrémizmu a radikalizmu. 43-47 s. [online] [cit. 22. novembra 2019]. 121s. Dostupné na internete: <https://ssitv.edupage.org/files/Prevencia.pdf >, <https://cloud5b.edupage.org/cloud/Prevencia.pdf?z%3AZW4PyEvEj8EEcvI%2Fzt%2F%2BbJJsBIJNUmmoWTAWO5WO9XPCmcvwCafekIT0DHQAzyTn>

[5] K prevencii extrémizmu a radikalizmu. [online] [cit. 21.októbra.2019] Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/aktuality/Extremizmus_po%20all%20recenziach_18072016%20%282%29%20%284%29.docx>

[6] Felcan, M. : *Násilie, extrémizmus a rasizmus pri športových podujatiach*. In : Spoločenský boj proti diváckemu násiliu. Zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. novembra 2016, Bratislava, 2017, ISBN 978-80-8054-710-3, s. 30-45

[7] Felcan, M. : *Násilie, extrémizmus a rasizmus pri športových podujatiach*. In : Spoločenský boj proti diváckemu násiliu. Zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. novembra 2016, Bratislava, 2017, ISBN 978-80-8054-710-3, s. 31

usporiadaniu, základným ľudským právam, životu, zdraviu, majetku alebo verejnému poriadku“ .[8]

Problematika extrémizmu na Slovensku, nielen na športových podujatiach, je v poslednej dobe veľmi aktuálna, prejavy nenávisti medzi príslušníkmi rôznych rás, národností alebo náboženských vyznaní predstavujú latentnú hrozbu, ktorá môže prerásť do obrovských rozmerov. Znamenajú riziko pre každú demokratickú spoločnosť a môžu výrazným spôsobom narušiť stabilitu spoločnosti a vnútroštátny politický systém. Téma extrémizmu je rôznorodá a nespája sa len s prejavmi xenofóbie a rasizmu, ale preberá na seba i rôzne iné druhy a podoby. Slovensko nemá historickú tradíciu alebo precedensy v jestvovaní extrémizmu, preto je zaujímavé sledovať, aké skupiny a z akých dôvodov sa sformovali na našom území.

Z dostupnej literatúry vyplýva, že na Slovensku je približne dvetisíc pravicových, ľavicových a náboženských extrémistov vrátane tých zo zahraničia. Často ide o futbalových či hokejových fanúšikov, avšak tieto podozrivé skupiny sú pod dohľadom na verejných zhromaždeniach, na sociálnych sieťach a iných verejne dostupných miestach. Osoby však nie sú sledované s výnimkou zákonných dôvodov. [9]

„Skupiny súperiacich fanúšikov sa často stretávajú pri vzájomných utajených stretnutiach – bitkách (tzv. „fight“). Na otvorenom priestranstve (napríklad na parkoviskách, trávnatých plochách a pod.) prichádza k priamym súbojom (bitkám, stretom), ale bez použitia zbraní. Tieto bitky sú časovo veľmi krátke, kde podstatou bitiek je prezentácia sily jednej skupiny proti druhej. Prax nám však ukázala, že miestom, kde najčastejšie prichádza k diváckemu násiliu, sú futbalové štadióny“.

„Na Slovensku sú známe tieto skupiny (*hooligans, ultras*):

- *Ultras Slovan Presburg* (partnerstvo s chuligánmi futbalového klubu z 1. FC Brno, Unsterblich Austria Viedeň, Ruch Chorzów a podobne),
- *Ultras Spartak Trnava* (partnerstvo s chuligánmi futbalového klubu z Baníka Ostrava, GKS Katowice a podobne),
- *Ultras Košice* (partnerstvo s chuligánmi futbalového klubu zo Sparty Praha, ultras FC Nitra, ZKS Stal Rzeszow a RTS Widzew Lodz),
- *Wallace Army a Felvidéky Harcosok* (partnerstvo s chuligánmi futbalového klubu Ferencváros Budapešť, Újpest, Györ a podobne).“

Zo zahraničia pozostáva partnerstvo skupín so skupinami (družba, spolupráca)

- diváckej podpory pri zápasoch Corgoň ligy, Slovenského pohára a II. futbalovej ligy (vrátane výjazdov na súperove ihriská – športoviská),
- diváckej podpory pri medzinárodných zápasoch (vrátane výjazdov na súperove ihriská – športoviská),
- podpory pri vzájomných utajených stretnutiach – bitkách,
- podpory pri výtržnostiach počas zápasov,
- finančnej podpory a pod.[10]

---

[8] K prevencii extrémizmu a radikalizmu. [online] [cit. 22.októbra.2019] Dostupné na internete: <https://www.minv.sk › source › verejna_sprava › osza › aktuality>

[9] Extrémisti u nás vyčíňajú najmä na futbale. [online] [cit. 22. novembra 2019] Dostupné na internete:

<https://slovensko.hnonline.sk/454923-extremisti-u-nas-vycinaju-najma-na-futbale>

[10] Extrémizmus a divácke násilie, Koncepcia boja proti diváckemu násiliu na roky2013-2016, s. 8, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [online] [cit. 22.októbra.2019]. 22 s Dostupné na internete : <http://www.minv.sk/?extremizmus>

Okrem futbalových fanúšikov patrí medzi najznámejšie ultrapravicové skupiny Slovenská pospolitosť, nebezpečné sú aj nacionalistické skupiny, pre ktoré sú typické hlavne násilné prejavy. Reálnym nebezpečenstvom je akékoľvek porušovanie zákona či už trestného zákona alebo priestupkového zákona.[11]

Nie všetci účastníci šarvátok a bitiek však patria do organizovaných skupín. Pri podobných akciách, v uliciach, ale aj na štadiónoch, vzniká v krízovej situácii davová psychóza. V danom momente sa do bitky môže zapojiť aj veľký počet ľudí, ktorí tak urobia prvý a posledný raz v živote (tým sa z nich však stávajú zákonom postihnuteľní výtržníci). Často sa hovorí o vysokej organizovanosti rôznych gangov, no tú je možné vidieť iba v malom. Skupina totiž s rastúcim počtom členov stráca možnosť dokonalého ovládania, a tak sa skôr spolieha na súdržnosť známych tvárí a ráta s pripojením sa neznámych – nerozhodnutých.

„A o čo vlastne týmto jedincom ide? Odpoveď podal mladík navštevujúci zápasy petržalskej Artmedie: „*Ide o prestíž, chcú sa vytiahnuť nad iné firmy, spraviť si meno*“. *Isté je, že po zápase Slovanu s Rapidom Viedeň, ktorý tiež sprevádzalo vyčíňanie bratislavských „rowdies“, sa v internetových diskusiách hovorilo o fanúšikovskom zviditeľňovaní sa. Chuligánom teda nezáleží na dobrom mene ich klubu, ide im o šírenie strachu pod jeho názvom. Postupne sa to deje aj u nás, pričom mierny náskok v porovnaní so zvyškom Slovenska majú práve hooligans Slovana Bratislava, ktorých klub bol po páde železnej opony prakticky jediným pravidelným účastníkom pohárových súťaží, vďaka čomu mali jeho priaznivci prví možnosť odkukať „trendy“ zo zahraničia.“* [12]

Internet ako koordinácia futbalových chuligánov

Prostredníctvom internetu sa problematika zoskupovania futbalových chuligánov stáva aktuálnejšou témou a jej riešenie naliehavejšie. Čoraz viac využívajúci internet používateľmi sa stáva jednoduchším a dostupnejším pre širokú skupinu osôb v našom prípade chuligánov. Internet je možným nástrojom na získavanie informácií, prezentáciu a propagáciu diváckeho násilia. Slúži na komunikáciu nielen medzi fanúšikmi ale aj anonymné zoskupovanie rôznych chuligánskych futbalových skupín (*hooligans, ultras*). V súčasnosti je internet najefektívnejším prostriedkom umožňujúcim elektronickú komunikáciu jednotlivých skupín, na základe ktorého sa verejne prezentujú názory založené na násilnom a nenávistnom základe. Internet sa využíva aj na

- organizovanie a koordináciu výjazdov skupín fanúšikov,
- organizovanie a koordináciu stretnutí – bitiek medzi skupinami futbalových chuligánov,
- predaj rôznych predmetov (napríklad šálov, zástav, rôznej pyrotechniky, transparentov),
- diskusie (rôzne blogy, diskusné fóra, sociálne siete súvisiace s diváckym násilím),
- prezentáciu videí, fotografií (pochodov, narušania verejného poriadku, páchania výtržností, organizované bitky a pod.).[13]

Spoločnosť Amnesty International stále upozorňuje na nárast útokov, nenávistných prejavov či pochodov proti minoritám zo strany extrémistických pravicových hnutí v celej Európe. Podstatnú úlohu vo fungovaní extrémistických skupín zohráva oblečenie. Je

---

[11] Extrémisti u nás vyčíňajú najmä na futbale. [online] [cit. 22. novembra 2019] Dostupné na internete: <https://slovensko.hnonline.sk/454923-extremisti-u-nas-vycinaju-najma-na-futbale>

[12] Časopis Týždeň č. 42/2007: Chuligáni. [online] [cit. 22.októbra.2019]. Dostupné na internete: <https://www.tyzden.sk/casopis/1121/chuligani/>

[13] Extrémizmus a divácke násilie, Koncepcia boja proti diváckemu násiliu na roky2013-2016, s. 8, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [online] [cit. 22.októbra.2019]. 22 s Dostupné na internete : <http://www.minv.sk/?extremizmus>

symbolom, ktorý skupiny odlišuje a je to pre nich ako uniforma. Nosenie tričiek a mikín vyjadruje iba príslušnosť k týmto ideológiám. Prejavy týchto skupín sú rasizmus, xenofóbia, antisemitizmus, anticiganizmus, nacizmus, fašizmus, revanšizmus, iredentizmus. Za posledné roky polícia riešila niekoľko stoviek trestných činov súvisiacich s extrémistickými skupinami.[14]

Záver

Problematika diváckeho násilia a extrémizmu na futbalových štadiónoch je rôznorodá, rozsiahla a zložitá. Divácke násilie nie je len problémom pri organizovaní domácich futbalových podujatí, ale aj pri medzinárodných podujatiach, ktoré sú organizované Úniou európskych futbalových zväzov (UEFA) a Medzinárodnou federáciou futbalových zväzov (FIFA). Pri organizovaní futbalových zápasov vznikajú mnohokrát verejné prejavy proti iným národom, národnostiam a rasám, ktoré svojím obsahom podnecujú k hanobeniu a neznášanlivosti. Môže ísť rôzne hanlivé pokriky, vyrobené transparenty s extrémistickým alebo rasistickým obsahom, v neposlednom rade aj fyzickým útokom zo strany fanúšikov na hráčov. [15]

Z odbornej literatúry je zrejmé, že násilné konfrontácie sa neodohrávajú len v súvislosti s konkrétnymi futbalovými zápasmi, ale často sú výsledkom dohôd jednotlivých chuligánskych skupín (napr. pri komunikácii na sociálnych sieťach). Aj z toho dôvodu bezpečnostné zložky nevedia adekvátne reagovať na elimináciu tohto typu násilia. Preto bezpečnostné opatrenia sú prispôsobované na mieru pre každý zápas a bezpečnostné plány sú vždy aktualizované podľa potrieb konkrétneho stretnutia. Táto skutočnosť napomáha flexibilnejšej a efektívnejšej reakcii na aktuálnu situáciu. Ide o dlhodobé a koordinované prístup k riešeniu danej problematiky. Z uvedeného dôvodu je zo strany štátu vytvorených niekoľko dokumentov k eliminácii hrozby extrémizmu, v podobe niektorých legislatívnych a preventívnych opatrení, koncepcie boja proti extrémizmu. Kľúčovým dokumentom v boji proti extrémizmu je Koncepcia boja proti extrémizmu.

Literatúra

FELCAN, Miroslav. : *Násilie, extrémizmus a rasizmus pri športových podujatiach*. In : Spoločenský boj proti diváckemu násiliu. Zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. novembra 2016, Bratislava, 2017, ISBN 978-80-8054-710-3, s. 30-45

MAREŠ, Miroslav.; SMOLÍK, Josef; SUCHÁNEK, Marek. Fotbaloví chuligáni, Evropská dimenze subkultury. 1. vyd. Brno: Barrister&Principal, 2004. 183 s. ISBN 80-903333-0-3.

ŠIMON, Ladislav. : *Extrémizmus ako prejav sociálneho konfliktu*. In: Policajná teória a prax č.4/2014. [online] [cit. 20.októbra.2019] Dostupné na internete : http://82.119.102.197:8080/webisnt/fulltext/clanky/PTaP2014-4/Extr%C3%A9mizmus%20ako%20prejav%20soci%C3%A1lneho%20konfliktuv_%C5%A0IMON,L.pdf

Extrémizmus a divácke násilie, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [online] [cit. 22.októbra.2019] dostupné na internete : http://www.minv.sk/?extremizmus

[14] Extrémisti u nás vyčíňajú najmä na futbale. [online] [cit. 22. novembra 2019] Dostupné na internete: https://slovensko.hnonline.sk/454923-extremisti-u-nas-vycinaju-najma-na-futbale

[15] Extrémizmus a divácke násilie, Koncepcia boja proti diváckemu násiliu na roky2013-2016, s. 8, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [online] [cit. 22.októbra.2019]. 22 s Dostupné na internete : <http://www.minv.sk/?extremizmus>

Prevencia. Projekt spolufinancovaný Európskou Úniou v rámci komunitárneho programu Safer Internet plus43-47 s. [online] [cit. 22. novembra 2019]. 121s. Dostupné na internete: https://ssitv.edupage.org/files/Prevencia.pdf , https://cloud5b.edupage.org/cloud/Prevencia.pdf?z%3AZW4PyEvEj8EEcvI%2Fzt%2F%2BbJJsBIJNUmmoWTAWO5WO9XPCmcvwCafekIT0DHQAzyTn

K prevencii extrémizmu a radikalizmu. [online] [cit. 21.októbra.2019] Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/aktuality/Extremizmus_po%20all%20recenziach_18072016%20%282%29%20%284%29.docx

Extrémisti u nás vyčíňajú najmä na futbale. [online] [cit. 22. novembra 2019] Dostupné na internete: https://slovensko.hnonline.sk/454923-extremisti-u-nas-vycinaju-najma-na-futbale

Extrémizmus a divácke násilie, Koncepcia boja proti diváckemu násiliu na roky 2013-2016, s. 8, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [online] [cit. 22.októbra.2019]. 22 s Dostupné na internete : http://www.minv.sk/?extremizmus

Časopis Týždeň č. 42/2007: Chuligáni. [online] [cit. 22.októbra.2019]. Dostupné na internete: https://www.tyzden.sk/casopis/1121/chuligani/

Keywords: sports events, football, fans, hooligans, spectator violence, hooliganism, extremism, racism

Summary

The issue of spectator violence and extremist groups at football stadiums is diverse, extensive and complex. Violent confrontations do not only take place in connection with specific football matches, but are often the result of agreements between individual hooligan groups (eg when communicating on social networks). For this reason, the security forces cannot respond to the elimination of this type of violence. Therefore, security measures are tailor-made for each match and security plans are always updated according to the needs of a particular meeting. This helps to respond more flexibly and effectively to the current situation. Spectator violence is not only a problem in the organization of domestic football events, but also in international events organized by the Union of European Football Associations (UEFA) and the International Federation of Football Associations (FIFA). In the organization of football matches, there are many times public speeches against other nations, nationalities and races, which in their content encourage defamation and intolerance. There may be various derogatory screams, made banners with extremist or racist content, and last but not least, a physical attack by fans on players.

mjr. JUDr. Monika Szabová
Kancelária rektorky
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: monika.szabova@minv.sk

Recenzenti:

plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.; doc. JUDr. Robert Odler, PhD.

Tomáš Škrinár

Právo na súkromný a rodinný život cudzinca – vybraná judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva

Anotácia: Článok rozoberá vybranú judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva vo veciach práva na súkromný a rodinný život upraveného čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Zameriava sa predovšetkým na judikatúru vo vzťahu k cudzincom. Oboznamuje s jednotlivými aspektmi práva na súkromný a rodinný život, jednotlivými judikátmi a skutočnosťami, ktoré z judikátov vyplývajú. Právo na súkromný a rodinný život obsahuje viacero aspektov, ktoré rozoberáme v článku.

Kľúčové slová: rodinný život, súkromný život, ľudské práva, cudzinec, vyhostenie

Úvod do problematiky

Ľudské práva predstavujú oblasť práva, ktorá je v súčasnej dobe veľmi pertraktovaná. Je upravená nielen vnútroštátnym právom, ale aj, a to predovšetkým, medzinárodným a európskym právom. Koncept ľudských práv je známy už od staroveku, ale až obdobie po 2. svetovej vojne v podstate prinieslo zakotvenie a úpravu ľudských práv v takej podobe, ako ich poznáme aj v súčasnosti. 2. svetová vojna priniesla hrôzy, na ktoré svet nebol pripravený a v povojnovom období sa mnoho teoretikov začalo zaoberať problematikou ľudských práv. Išlo predovšetkým o väčšiu podporu ius naturalistickému pohľadu na právo, ako tomu bolo v predvojnovom období. Pozitivistický prístup k právu umožňoval nacizmu dopúšťať sa porušovania ľudských práv beztrestne, nakoľko ich porušovanie bolo schválené právom nacistického Nemecka. Povojnový vývoj priniesol vznik mnohých medzinárodných dokumentov upravujúcich problematiku ľudských práv. Jedným z najznámejších je Všeobecná deklarácia ľudských práv, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach a Medzinárodný pakt o hospodárskych a sociálnych právach. Na európskej úrovni je najdôležitejším dokumentom Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“).[1] Uvedený dokument bol prijatý Radou Európy v roku 1950 a upravuje diapazón ľudských práv akceptovaných v zmluvných krajinách Rady Európy. K Dohovoru bolo prijatých 7 protokolov, ktoré podrobnejšie upravujú vybrané ľudské práva.

Na kontrolu dodržiavania ľudských práv zakotvených v Dohovore bol kreovaný Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „Súd). Súd bol zriadený hlavou II Dohovoru. Tou istou hlavou bola zriadená aj Európska komisia pre ľudské práva, ktorá však bola v roku 1998 zrušená dodatkovým protokolom č.11 k Dohovoru. Súd môže prejednávať veci v zložení ako samosudca, vo výboroch troch sudcov, v komorách siedmich sudcov a vo veľkej komore zloženej zo sedemnástich sudcov. Prejednávať môže medzištátne spory[2] alebo individuálne sťažnosti[3]. Oficiálnym jazykom je anglický jazyk a francúzsky jazyk. Rozsudky síce môžu byť prekladané aj do iných jazykov, avšak pri právnom posúdení by sa malo vychádzať len z uvedených dvoch jazykov.

V súvislosti s Dohovorom je v prvom rade potrebné vymedziť jeho pôsobnosť. Podľa čl. 1 Dohovoru: „*Vysoké zmluvné strany priznávajú každému, kto podlieha ich jurisdikcii, práva a slobody uvedené v hlave I tohto dohovoru.*“. Výklad uvedeného ustanovenia je podobne ako aj pri iných výkladoch jednotlivých pojmov a ustanovení predmetom v jednotlivých výkladoch v rámci riešenia konkrétnych káuz. Jednotlivé pojmy totiž Dohovor nevykladá a ich výklad je predmetom výkladu pri riešení konkrétnych prípadov Súdom. Podobne v uvedenom prípade

[1] Dohovor o ľudských právach [online]. Dostupné na internete: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLK.pdf.
[2] Článok 33 Dohovoru.
[3] Článok 34 Dohovoru.

bol výklad daný Súdom. Nakoľko výklad jednotlivých pojmov čl. 1 Dohovoru je dosť extenzívny, uvedieme len skutočnosť, že jedným z oprávnených subjektov sú aj cudzinci.[4]

1. Rodinný a súkromný život podľa čl. 8 Dohovoru

Právo na rodinný a súkromný život je zakotvený čl. 8 Dohovoru. Odsek 1 uvedeného článku zakotvuje, že: „*Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie*.“. Ako sme už uviedli, Dohovor nevysvetľuje pojmy, ktoré sú v ňom zakotvené, ale ich vysvetlenie je súčasťou riešenia jednotlivých prípadov Súdom. Súd teda posúdi konkrétny prípad a jeho výklad určitých pojmov sa následne v konkrétnom prípade aplikuje v podobných prípadoch. Samotné pojmy upravené Dohovorom nemajú nezávislý výklad, ale sa vykladajú v kontexte určitého prípadu. Pojem „*každý*“ je ako sme už uviedli pojmom, pod ktorý môžeme subsumovať aj cudzincov. Cudzinci sú v kontexte Dohovoru osoby, ktoré nie sú občanmi zmluvných strán Dohovoru. Pojem rešpektovanie nezahŕňa len nezasahovanie do práva, teda pasívny aspekt, ale aj aktívny aspekt. Aktívny aspekt spočíva v pozitívnych záväzkoch štátu upraviť také podmienky, aby nedochádzalo k zásahu do práva na súkromný a rodinný život.

Odsek 2 čl. 8 Dohovoru upravuje: „*Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať s výnimkou prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom alebo zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo na ochranu práv a slobôd iných.*“. Uvedený odsek upravuje, kedy je možné do práva na súkromný a rodinný život zasiahnuť. Upravuje pojmy ako „*v súlade so zákonom*“ a „*nevyhnutné v demokratickej spoločnosti*“. Zásah do práva na súkromný a rodinný život musí byť v „*súlade so zákonom*“, čo znamená, že musí byť dodržaná zásada legality.[5] Pojem „*zákon*“ Súd vo svojej judikatúre vymedzil vzhľadom na orgán, ktorý predpis vydal. Môže ísť o parlament, ako aj o iný zákonodarný orgán, ako aj o orgán, na ktorý zákonodarný orgán preniesol svoju právomoc, prípadne môže ísť aj o sud, ktorý kreoval určitú právnu normu. Z hľadiska vymedzenia pojmu „*zákon*“ nemusí byť právny predpis explicitne označený ako zákon, dôležité sú jeho právne účinky v rámci určitého právneho poriadku. Podmienkou vzťahujúcou sa na „*zákon*“ je tiež predvídateľnosť a dostupnosť zákona.[6]

Pojem „*nevyhnutné v demokratickej spoločnosti*“ zakotvuje zásadu proporcionality. Obsahuje dva aspekty, a to:

1) nevyhnutnosť zásahu,
2) obmedzenie len na prostriedky uplatniteľné v demokratickej spoločnosti.

Judikatúra Súdu charakterizuje nevyhnutnosť ako „*naliehavú sociálnu potrebu*“.[7] Štátny orgán môže do práva na súkromný a rodinný život zasiahnuť len vtedy, ak sleduje legitímny cieľ, teda jeho zásah je nevyhnutý. Štátom je daná určitá voľnosť a priestor na posúdenie, čo je pre štát z dôvodu sociálneho dôležité. Na druhej strane je takáto voľnosť obmedzená hranicami, ktoré sú kladené na demokratické štáty. Proporcionalita zásahu sa prejavuje vo vzájomnom vzťahu uvedených aspektov.

---

[4] Pozri napríklad prípad Soering proti Spojenému kráľovstvu (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku zo 7. júla 1989, týkajúceho sa sťažnosti č. 14038/88 v slovenskom jazyku) [online]. [cit. 2019.12.17.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

[5] SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, EUROKÓDEX, s. r. o., 2011. ISBN: 978-80-89447-45-9, s. 411.

[6] SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, EUROKÓDEX, s. r. o., 2011. ISBN: 978-80-89447-45-9, s. 412.

[7] ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv, I. část – ÚMLUVA.* Praha: Linde Praha, 2010. ISBN: 978-80-7201-789-4, s. 281.

Treťou podmienkou zásahu, ktorý odsek 2 čl. 8 Dohovoru upravuje, je podmienka legitímnosti. Jednotlivé okruhy záujmov, ktoré môže štát uplatniť pri zásahu do práva na súkromný a rodinný život môžeme rozdeliť na záujmy:

- štátu (ochrana národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, predchádzania nepokojov a zločinnosti),
- spoločnosti (ochrana zdravia alebo morálky, zabezpečenia hospodárskeho blahobytu krajiny) a
- jednotlivcov (ochrana ich práv a slobôd).[8]

Uvedené podmienky, teda podmienky zákonnosti, legitímnosti a proporcionality, Súd skúma postupne. Uvedená metodológia skúmania predmetných podmienok je definovaná v rozsudku, týkajúceho sa prípadu Sunday Times proti Spojenému kráľovstvu: „*Je zrejmé, že pri výkone slobody prejavu sťažovateľov došlo k „zásahu verejnej moci", ktorý je zaručený článkom 10 ods. 1 (článok 10-1). Takéto zasahovanie znamená „porušenie" článku 10 (článok 10), ak nespadá pod jednu z výnimiek ustanovených v odseku 2 (článok 10-2) (rozsudok Handyside zo 7. decembra 1976, séria A č. 24, s. 21, ods. 43). Súdny dvor preto musí postupne preskúmať, či bol zásah v tomto prípade „predpísaný zákonom", či mal cieľ alebo ciele, ktoré boli alebo sú legitímne podľa článku 10 ods. 2 (článok 10-2), a či bol „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti" na uvedený účel alebo ciele.*".[9]

1.1. Niemietz proti Nemecku

Čl. 8 ods. 1 Dohovoru upravuje dva pojmy, a to súkromný a rodinný život. Pojem súkromný život je pojmom, ktorého výklad závisí od jednotlivých prípadov. Teda pojem rodinný život a jeho šírka je tvorený súhrnom výkladov judikátmi, ktoré vydal Súd.

Jedným z dôležitých judikátov vysvetľujúcich pojem „*súkromný život*" je prípad Niemietz proti Nemecku.[10] Uvedený prípad sa týkal pána Niemietza, právnika, ktorý pod pseudonymom Klaus Wegner dňa 9. decembra 1985 zaslal telefaxom list sudcovi Okresného súdu vo Freisingu, ktorý sa týkal trestného konania prebiehajúceho na tomto súde. List bol zaslaný v mene Proticirkevnej pracovnej skupiny Bunte Liste vo Freiburgu. Pán Niemietz bol niekoľko rokov predsedom politickej strany Bunte Liste. Obsah listu bol posúdený ako urážlivý a z uvedeného dôvodu sa proti Klausovi Wegnerovi začalo trestné konanie. Mníchovský okresný súd vydal počas vyšetrovania 8. augusta 1986 príkaz na prehliadku inter alia právnickej kancelárie pána Niemietza a prikázal zabaviť dokumenty, ktoré by mohli odhaliť totožnosť Klausa Wegnera. Predmetný príkaz na prehliadku bol odôvodnený skutočnosťou, že pošta pre Bunte Liste sa zasielala do poštového priečinka, ktorý bol do roku 1985 doručovaný do kancelárie pána Niemietza. Prehliadka bola vykonaná dňa 13. novembra 1986, pričom hľadané dokumenty sa nenašli. Dňa 27. marca 1987 Krajinský súd Mníchov I vyhlásil odvolanie proti príkazu na prehliadku, ktoré podal pán Niemietz, za neprijateľné. Dôvodom neprijateľnosti bola skutočnosť, že prehliadka už bola a neexistoval právny záujem objasniť nezákonnosť príkazu a tiež, že sa nedalo predpokladať, že pošta pre Bunte Liste sa môže týkať vzťahov medzi právnym zástupcom a klientom. Dňa 18. augusta 1987 Spolkový ústavný súd neprijal sťažovateľovu ústavnú sťažnosť proti príkazu na prehliadku a proti rozhodnutiu krajinského súdu z dôvodu nedostatočných vyhliadok podania na úspech.

---

[8] SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, EUROKÓDEX, s. r. o., 2011. ISBN: 978-80-89447-45-9, s. 413.

[9] prípad Sunday Times proti Spojenému kráľovstvu (rozsudok zo 26. apríla 1979, týkajúci sa sťažnosti č. 6538/74) [online]. [cit. 2019.12.12.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

[10] prípad Niemietz proti Nemecku (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku zo 16. decembra 1992, týkajúceho sa sťažnosti č. 13710/88 v slovenskom jazyku) [online]. [cit. 2019.12.11.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prvou otázkou, ktorú Súd riešil bola námietka vlády Nemecka, ktorá vo vyjadrení uviedla, že čl. 8 Dohovoru neposkytuje ochranu proti prehliadke právnickej kancelárie, nakoľko je rozdiel medzi súkromným obydlím a profesijnými a obchodnými priestormi. K rozsahu pojmu súkromný život Súd uviedol, že: „*Súd nepovažuje za možné alebo potrebné pokúsiť sa o vyčerpávajúcu definíciu pojmu „súkromný život“. Mohlo by však byť príliš reštriktívne limitovať tento pojem „výsostným okruhom“, v ktorom môže jednotlivec žiť svoj vlastný osobný život, ako sa rozhodne, a úplne z tohto okruhu vylúčiť vonkajší svet neobsiahnutý v tomto okruhu. Rešpektovanie súkromného života musí tiež obsahovať do určitej miery právo zakladať a rozvíjať vzťahy s ostatnými ľuďmi.*“. Z uvedeného vyjadrenia vyplýva, že pojem „súkromný život nie je pojmom, ktorý je možné vyčerpávajúco definovať. Uvedený pojem závisí, ako sme už uviedli, od konkrétnych skutočností a prípadu. Z uvedenej citácie je zrejmé, že v určitých prípadoch pojem „*súkromný život*“ presahuje oblasť, ktorú ako súkromie bežne chápeme.

Okrem uvedeného rozsahu „*súkromného života*“ Súd tiež uviedol, že jeho rozsah môže najmä v prípade slobodných povolaní zasahovať aj ďalej ako len do striktne neprofesijnej časti životného priestoru. Súd uviedol, že: „*Okrem toho neexistuje dôvod, pre ktorý sa má pojem „súkromný život“ chápať ako vylučujúci aktivity profesijnej alebo obchodnej povahy, pretože práve počas svojich pracovných životov má väčšina ľudí významnú, ak nie najväčšiu príležitosť rozvíjať vzťahy s vonkajším svetom. Tento názor je podopretý skutočnosťou, ako už správne poukázala Komisia, že nemožno vždy presne rozoznať, ktoré aktivity jednotlivca tvoria časť jeho profesijného alebo obchodného života a ktoré nie. Preto zvlášť v prípade, ak jednotlivec vykonáva slobodné povolanie, môže jeho práca tvoriť časť jeho života do takej miery, že sa stane nemožným určiť, v ktorej oblasti koná v danom časovom okamihu.*“.

Súd sa takisto vyjadril k pojmu obydlie, ktoré chápe širšie ako len bydlisko osoby. Do obydlia je v určitých prípadoch možné zaradiť aj obchodné priestory, teda priestory v ktorých osoba vykonáva svoju profesiu. Súd sa v uvedenom prípade vyjadril, že: „*Čo sa týka slova „obydlie“ (home) v anglickom texte článku 8, Súd si všimol, že v niektorých zmluvných štátoch, zvlášť v Nemecku (pozri odsek 18), je jeho chápanie rozšírené na obchodné priestory. Taká interpretácia je navyše plne v súlade s francúzskym textom, keďže slovo „domicile“ má širší význam než slovo „home“ a môže sa rozšíriť napríklad na kanceláriu, v ktorej osoba vykonáva svoju profesiu. V tomto kontexte tiež nemožno vždy určiť presné rozdiely, keďže činnosti, ktoré sa vzťahujú k profesii alebo obchodu, možno vykonávať aj zo súkromného sídla, a aktivity, ktoré sa k povolaniu alebo obchodu nevzťahujú, možno vykonávať aj v úrade alebo komerčných priestoroch. Preto zúžený výklad slov „home“ a „domicile“ môže predstavovať rovnaké riziko nespravodlivého zaobchádzania ako zúžený výklad pojmu „súkromný život“ (pozri odsek 29).*“.

Z predmetného rozsudku môžeme vyvodiť pre cudzincov dva dôležité aspekty. Prvým aspektom je skutočnosť, že do súkromného života patrí aj právo zakladať a rozvíjať vzťahy s ostatnými ľuďmi. V prípade pobytového statusu cudzinca, resp. zásahu do jeho práva na súkromný život je potrebné prihliadať nielen na rodinný život cudzinca, ktorý si rozoberieme neskôr, ale aj iné vzťahy, ako sú napr. pracovné kontakty, priateľstvá, ale aj život ako taký v štáte pobytu. Uvedené je potrebné rešpektovať najmä v prípade možného rozhodnutia o ukončení pobytu príslušnými orgánmi štátu pobytu. Môže ísť o rozhodnutia týkajúce sa zrušenia pobytu, jeho nepredĺženia, prípade vyhostenia cudzinca.

1.2 Klass a ostatní proti Nemecku

V prípade Klass a ostatní proti Nemecku[11] sa Súd zaoberal zásahom do práva na súkromný život nemeckých štátnych príslušníkov - generálny prokurátor Gerhard Klass,

[11] prípad Klass a ostatní proti Nemecku (rozsudok zo 6. septembra 1978, týkajúci sa sťažnosti č. 5029/7) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

advokát Peter Lubberger, advokát, sudca Jürgen Nussbruch a advokáti Hans-Jürgen Pohl a Dieter Selb. Uvedeným osobám boli odpočúvané telefonické hovory. Pritom vtedy platná právna úprava povoľovala odpočúvanie osôb bez toho, aby zaväzovala orgány v každom prípade, aby informovali dotknuté osoby po udalosti, a súčasne vylúčila akýkoľvek opravný prostriedok pred súdmi proti nariadeniu a vykonaniu takýchto opatrení.

V uvedenom prípade sa Súd vyjadril k rozsahu práva na súkromný život. Uviedol: „*Hoci telefónne hovory nie sú výslovne uvedené v článku 8 ods. 1 (článok 8-1), Súd sa rovnako ako Komisia domnieva, že na takéto rozhovory sa vzťahujú pojmy „súkromný život“ a „korešpondencia“, na ktoré odkazuje toto ustanovenie*.“. Z uvedeného citátu je zrejmé, že pojem súkromný život sa týka nielen súkromného života, ale aj akýchkoľvek skutočností, ktoré sa dotýkajú súkromia osoby. V predmetnom prípade boli osoby odpočúvané v súvislosti s výkonom ich profesie, napriek tomu sa Súd vyjadril, že ich sťažnosť spadá pod ochranu garantovanú čl. 8 Dohovoru. Súkromný život podľa uvedeného judikátu je možné za určitých okolností aplikovať aj na profesijné alebo obchodné činnosti. Zastávame teda názor, že v určitých prípadoch, ako je napr. výkon slobodných povolaní, sa administratívnym vyhostením zasiahne do súkromného života cudzinca, a preto je potrebné uvedený zásah odôvodniť aplikáciou čl. 8 ods. 2 Dohovoru.

1.3 Brüggemann a Scheuten proti Nemecku

Judikatúra Súdu vymedzila právo na súkromný život nielen pozitívne, ale aj negatívne. V prípade Brüggemann a Scheuten proti Nemecku[12] žiadatelia tvrdili, že došlo k porušeniu čl. 8 ods. 1 Dohovoru z dôvodu, že boli povinní vzdať sa pohlavného styku alebo používať metódy antikoncepcie s ktorými nesúhlasia zo zdravotných alebo iných dôvodov alebo boli nútené do tehotenstva proti ich vôli. Uvedená sťažnosť sa týkala zákazu umelého prerušenia tehotenstva. V uvedenom prípade sa Komisia vyjadrila, že: „*Osobná sféra však má obmedzenia. Zatiaľ čo veľká časť práva, ktorá v danom štáte existuje, má určitý bezprostredný alebo vzdialený vplyv na možnosť jednotlivca rozvíjať svoju osobnosť tým, že bude konať to, čo chce, nie všetky z nich sa môžu považovať za zasahovanie do súkromného života v zmysle článku 8 Dohovoru. V skutočnosti, ako už ukázala predchádzajúca judikatúra Komisie, nárok na súkromie sa automaticky zníži do tej miery, do akej jednotlivec privádza súkromný život do kontaktu s verejným životom alebo do úzkeho spojenia s inými chránenými záujmami*.“.

1.4. Marckxová proti Belgicku[13]

V prípade Marckxová proti Belgicku Súd riešil okrem iných otázku, ktoré osoby patria do rodiny. Alexandra Marckxová bola narodená 16. októbra 1973 vo Wilrijku neďaleko Antverp. Je dcérou Pauly Marckxovej, belgickej žurnalistky, ktorá nie je vydatá. Jej matka riadne oznámila jej narodenie úradníkovi pre registráciu občianskoprávneho statusu vo Wilrijku. Dňa 29. októbra 1973 Paula Marckxová, nakoľko nebola vydatá, uznala podľa belgického právneho poriadku svoje dieťa, čím sa stala jeho plnoprávnou opatrovníčkou. Dňa 30. októbra 1974 Paula Marckxová adoptovala svoju dcéru, uplatniac článok 349 belgického občianskeho zákonníka. V čase podania žiadosti Komisii rodina Pauly Marckxovej zahŕňala okrem Alexandry jej vlastnú matku, pani Victorine Libotovú, ktorá zomrela v auguste 1974, a sestru, pani Blanche Marckxovú. Dôvodom podania sťažnosti na Súd bola skutočnosť, že podľa belgického právneho poriadku, ak žena nie je vydatá, musí svoje nemanželské dieťa adoptovať,

[12] prípad Brüggemann a Scheuten proti Nemecku (Správa Komisie z 12. júla 1977, týkajúca sa sťažnosti č. 6959/75) [online]. [cit. 2019.12.10.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

[13] prípad Marckxová proti Belgicku (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku rozsudok z 13. júna 1979, týkajúceho sa sťažnosti č. 6833/74) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

pričom sa dieťa stane dedičom matky a plnoprávnym členom rodiny matky. Nemanželské dieťa nie je rodinou matky dieťaťa a je vylúčené z dedenia ab intestat (netestamentárneho dedenia) po starých rodičoch.

Súd sa v uvedenom prípade vyjadril, že „*V očiach Súdu rodinný život v zmysle článku 8 zahŕňa prinajmenej zväzky medzi blízkymi príbuznými, ktorí v ňom môžu hrať pozoruhodnú úlohu, napríklad medzi starými rodičmi a vnukmi alebo vnučkami. Rešpektovanie takto chápaného rodinného života implikuje na strane štátu záväzok konať takým spôsobom, aby sa tieto zväzky mohli normálne rozvíjať (pozri mutatis mutandis, paragraf 31 vyššie). Teda na rozvinutie rodinného života slobodnej matky a ňou uznaného dieťaťa možno nazerať ako na obmedzované, ak sa dieťa nestane členom matkinej rodiny a ak je určenie pôvodu účinné iba medzi nimi dvoma*.“. Uvedený judikát má vo vzťahu k prípadom cudzincov vzťah vzhľadom na určenie rozsahu rodiny cudzinca. Podľa uvedeného judikátu patria do rodiny cudzinca nielen rodičia, ale aj starí rodičia, ako aj iní príbuzní, s ktorými má cudzinec vzťah. Judikát uvádza iba demonštratívne vymedzenie, kto môže byť považovaný za „*rodinu*“ cudzinca. Nevylučuje teda, že môže ísť aj o iných príbuzných, ako je teta, súrodenci a podobne.

1.5 Abdulaziz, Cabales a Balkandali proti Spojenému kráľovstvu

Dôležitým rozsudkom, týkajúcim sa práva cudzincov na rodinný život je prípad Abdulaziz, Cabales a Balkandali proti Spojenému kráľovstvu.[14] Uvedené osoby boli legálne a natrvalo usadené v Spojenom kráľovstve. V súlade s imigračnými pravidlami platnými v čase skutkových okolností vo veci samej boli pánovi Abdulazizovi, pánovi Cabalesovi a pánovi Balkandaliovi zamietnuté povolenie zostať s nimi alebo sa k nim pripojiť ako manželia v tejto krajine. Sťažovatelia tvrdili, že z tohto dôvodu sa stali obeťami diskriminácie na základe pohlavia, rasy a tiež, v prípade pani Balkandali, narodenia, a že došlo k porušeniu článku 3 (čl. 3) dohovoru a článku 8 (článok 8), brané samostatne alebo v spojení s článkom 14 (článok 14 + 8). Ďalej tvrdili, že v rozpore s článkom 13 (článok 13) neexistujú žiadne účinné vnútroštátne prostriedky nápravy uvedených tvrdení.

Súd sa v rozsudku vyjadril, že: „*Súdny dvor pripomína, že zaručením práva na rešpektovanie rodinného života článok 8 (článok 8) „predpokladá existenciu rodiny“ (pozri rozsudok Marckx z 13. júna 1979, séria A č. 31, s. 14, bod 31). To však neznamená, že všetok zamýšľaný rodinný život úplne spadá mimo jeho rámec. Bez ohľadu na to, čo slovo „rodina“ môže znamenať, v každom prípade musí zahŕňať vzťah, ktorý vyplýva zo zákonného a skutočného manželstva, ako je napríklad manželstvo Abdulaziz a manželia Balkandali, aj keď rodinný život, na ktorý sa odvoláva vláda, ešte nebol úplne založený. Tieto manželstvá sa musia považovať za dostatočné na to, aby upútali taký rešpekt, aký môže byť podľa článku 8 (článok 8).*“.

Z uvedeného rozsudku je dôležitá najmä skutočnosť, že za rodinný život sa považuje aj plánovaný život, teda musí z konkrétneho prípadu vyplývať plánovanie spoločnej budúcnosti. Aj takýto vzťah možno považovať za rodinný život, podliehajúci ochrane čl. 8 Dohovoru.

2. Rodinný život a vyhostenie cudzinca

Do rodinného života cudzinca je možné zasiahnuť predovšetkým dvoma spôsobmi, a to:

- neudelením pobytu cudzincovi alebo
- vyhostením cudzinca.

[14] prípad Abdulaziz, Cabales a Balkandali proti Spojenému kráľovstvu (rozsudok z 28. mája 1985, týkajúci sa sťažností č. 9214/80, 9473/81, 9474/81) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Obidva z uvedených spôsobov zásahu majú ten istý dôsledok – narušenie práva na rodinný život. Uvedené spôsoby rozdeľujú manželov a iných rodinných príslušníkov, ktorí potom môžu realizovať rodinný život len s veľkými obtiažami, alebo ho nemôžu realizovať vôbec. Odlúčenie podstatným spôsobom zasahuje do vzťahu dvoch osôb a tento vzťah v mnohých prípadoch až ruší.

Vyhostenie osoby predstavuje opatrenie, ktorým sa zabezpečí vycestovanie cudzinca zo štátu, v ktorom sa zdržuje. Uvedené opatrenie môže ale nemusí byť spojené so zákazom vstupu cudzinca na územie predmetného štátu. Avšak už samotné vyhostenie je v mnohých prípadoch spojené s nemožnosťou vrátiť sa späť do krajiny pobytu, a to z dôvodu finančných nákladov takejto cesty.

Vyhostenie môže byť vykonané z dvoch dôvodov:

- z dôvodu spáchania trestného činu, alebo
- z dôvodu imigračnej politiky štátu.[15]

2.1 Vyhostenie cudzinca z dôvodu spáchania trestného činu

Jednou z podmienok zásahu do rodinného života podľa odseku 2 čl. 8 Dohovoru je legitímnosť zásahu. Môže ísť napr. o ochranu štátu (verejná bezpečnosť), alebo o ochranu spoločnosti (ochrana zdravia alebo morálky). Uvedené dôvody umožňujú cudzinca vyhostiť. Podmienkou je, ako sme už uviedli, že takýto zásah musí byť „*v súlade so zákonom*“ a „*nevyhnutný v demokratickej spoločnosti*“. Vzhľadom na uvedené podmienky Súd vo svojej judikatúre stanovil určité kritériá, ktoré musia byť uplatnené pri posudzovaní konkrétnych prípadov. Ide najmä o kritériá:

- stupeň spoločenskej nebezpečnosti trestného činu,
- dĺžka doby, počas ktorej cudzinec žil v danom štáte,
- štátna príslušnosť cudzinca a jeho rodinných príslušníkov,
- rodinná situácia,
- vôľa cudzinca integrovať sa do spoločnosti.[16]

2.1.1 Beldjoudi proti Francúzsku[17]

Uvedený prípad sa týkal pána Mohanda Beldjoudi, ktorý sa narodil vo Francúzsku v roku 1950 rodičom alžírskeho pôvodu, ktorí spolu s ním stratili francúzske občianstvo v roku 1963 po tom, ako Alžírsko získalo nezávislosť. Bol vychovaný vo Francúzsku a stále tam žil. V roku 1970 sa oženil s francúzskou štátnou občianskou pani Martine Beldjoudi, rodenou Teychene. Jeho rodičia a piati súrodenci sa tiež usadili vo Francúzsku. V rokoch 1969, 1974, 1977 a 1978 bol usvedčený z viacerých trestných činov vrátane krádeže za priťažujúcich okolností, za ktorú bol odsúdený na osem rokov väzenia. V novembri mu bolo vydané ministerstvom vnútra rozhodnutie o vyhostení z dôvodu, že jeho prítomnosť na území Francúzska predstavovala hrozbu pre verejný poriadok. Menovaný bol tiež v roku 1986 obvinený z ďalších trestných činov.

Súd v uvedenom prípade skúmal „*súlad so zákonom*“ ako aj „*legitímny cieľ*“ a zastal názor, že zásah bol vykonaný v súlade s uvedenými podmienkami zásahu. Pri skúmaní nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti však Súd okrem iného zastal názor, že: „*Okrem toho pán Beldjoudi sa oženil s francúzskou občiankou. Všetci jeho blízki príbuzní mali francúzske občianstvo do 1.*

---

[15] SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, EUROKÓDEX, s. r. o., 2011. ISBN: 978-80-89447-45-9, s. 605

[16] SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, EUROKÓDEX, s. r. o., 2011. ISBN: 978-80-89447-45-9, s. 610.

[17] prípad Beldjoudi proti Francúzsku (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku z 26. marca 1992, týkajúceho sa sťažnosti č. 12083/86) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

januára 1963 a mali trvalý pobyt vo Francúzsku niekoľko desaťročí. Konečne sťažovateľ strávil celý život, viac ako 40 rokov, vo Francúzsku, nadobudol francúzske vzdelanie a zdá sa, že nevie po arabsky. Nie sú známe žiadne jeho väzby s Alžírskom okrem jeho občianstva. Pani Beldjoudiová sa narodila francúzskym občanom vo Francúzsku, kde aj stále žila, a má francúzske občianstvo. Ak by nasledovala svojho manžela po vyhostení, musela by sa usadiť mimo Francúzska, pravdepodobne v Alžírsku, v štáte, ktorého jazyk zrejme neovláda. Takéto odtrhnutie od rodnej krajiny by jej mohlo spôsobiť veľké ťažkosti s adaptáciou a mohli by vzniknúť závažné praktické alebo právne prekážky, čo potvrdil aj vládny komisár pred Štátnou radou. Zásah v tejto otázke by mohol ohroziť jednotu alebo dokonca vlastnú existenciu manželského zväzku.". Súd sa tiež vyjadril, že: „*Avšak ich rozhodnutia v tejto oblasti, najmä ak sú v rozpore s právom chráneným podľa článku 8 ods. 1, musia byť v demokratickej spoločnosti nevyhnutné, to znamená odôvodnené naliehavou sociálnou potrebou a musia byť v súlade s požadovaným legitímnym cieľom*.".

Ide o dôležitý rozsudok, ktorý zásadným spôsobom popisuje vplyv vyhostenia cudzinca na neho a jeho rodinných príslušníkov.

2.1.2 Boultif proti Švajčiarsku[18]

Pán Boultif je alžírsky občan, ktorý sa narodil v roku 1967. Do Švajčiarska vstúpil s turistickým vízom v decembri 1992, dňa 19. marca 1993 sa oženil so švajčiarskou občianskou. V roku 1994 bol menovaný Okresným úradom v Zürichu (Statthalteramt) odsúdený za nezákonné držanie zbraní. Konanie o obvinení bolo zrušené a v obnovenom konaní bol uvedený cudzinec v roku 1996 odsúdený na osemnásťmesačné väzenie, ktoré bolo pozastavené pre probáciu, dňa 31. januára 1997 odvolací súd odsúdil cudzinca na dvojročné bezpodmienečné uväznenie za lúpež a škodu na majetku. Súd pritom vo svojom rozsudku usúdil, že sťažovateľ bol obzvlášť nemilosrdný a brutálny a že jeho vina bola vážna. Súčasne bol menovanému zamietnuté obnovenie povolenie na pobyt. Dňa 2. augusta 1999 bol sťažovateľ prepustený z väzenia. Rozhodnutím z 1. decembra 1999 Federálny cudzinecký úrad vydal uznesenie, ktorým sa cudzincovi zakázal vstup do Švajčiarska od 15. januára 2000 na dobu neurčitú (neurčitú). Cudzinec v roku 2000 opustil Švajčiarsko a v čase vydania rozsudku Súdom žil v Taliansku.

Súd v uvedenom prípade bral predovšetkým do úvahy možnosť cudzinca viesť rodinný život s manželkou mimo územia Švajčiarska. V rozsudku sa vyjadril, že: „*Manželka žiadateľa je švajčiarska štátna príslušníčka. Je pravda, že môže hovoriť francúzsky a mala telefonický kontakt so svokrou v Alžírsku. Sťažovateľova manželka však nikdy nežila v Alžírsku, nemala s touto krajinou žiadne iné vzťahy a ani nehovorí po arabsky. Za týchto okolností nemožno podľa súdu očakávať, že bude nasledovať svojho manžela, sťažovateľa, do Alžírska*.". Súd sa tiež vyjadril, že: *„… sa domnieva, že sťažovateľ čelil vážnym prekážkam pri založení rodinného života, pretože je prakticky nemožné žiť svoj rodinný život mimo Švajčiarska. Na druhej strane, keď sa švajčiarske orgány rozhodli zamietnuť povolenie žiadateľovi na pobyt vo Švajčiarsku, predstavoval pre verejný poriadok iba pomerne obmedzené nebezpečenstvo. Súdny dvor sa preto domnieva, že zásah nebol primeraný sledovanému cieľu*.". Sudcovia Baka, Wildhaber a Lorenzen uvádzajú vo svojom doplňujúcom vyjadrení: *„…podľa stálej judikatúry Súdneho dvora je na zmluvných štátoch, aby udržiavali verejný poriadok, a na tento účel majú právomoc vyhostiť cudzincov usvedčených z trestných činov. Ich rozhodnutia však spĺňajú požiadavky článku 8, iba ak sú odôvodnené naliehavou sociálnou potrebou a najmä primerané sledovanému legitímnemu cieľu. Preto musí existovať spravodlivá rovnováha medzi príslušnými záujmami, konkrétne právom žiadateľa na rešpektovanie jeho súkromného a*

[18] prípad Boultif proti Švajčiarsku (rozsudok z 26. marca 1992, týkajúci sa sťažnosti č. 12083/86) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

rodinného života na jednej strane a predchádzaním nepokojom a trestným činom na strane druhej.“.

Uvedený rozsudok považuje Súd za precedentný. Jeho význam spočíva v tom, že upravuje pravidlo, že pri vyhostení je potrebné skúmať, či trestná činnosť cudzinca predstavuje aj v súčasnosti nebezpečenstvo pre verejný poriadok. Iba samotné odsúdenie cudzinca za trestný čin nemôže byť dôvodom na vyhostenie, ak by tým bolo zasiahnuté do práva na rodinný život.

2.1.3 Baghli proti Francúzsku

Súd vo svojej judikatúre tiež riešil otázku, za akých podmienok je možné zasiahnuť do rodinného života cudzinca. V prípade Baghli proti Francúzsku[19] zastal Súd názor, že vyhostenie a zákaz vstupu vo výške 10 rokov nie je v uvedenom prípade neprimerané. Uvedený cudzinec sa narodil v roku 1964 v Alžírsku. Do Francúzska prišiel v roku 1967, keď mal 2 roky. Odvtedy žil vo Francúzsku, rovnako ako všetci jeho rodinní príslušníci. Má sedem bratov a sestier, všetci sú francúzski štátni príslušníci. Štúdium absolvoval vo Francúzsku, kde v roku 1982 získal profesijný diplom (certificat d'aptitude profesnelle) ako zámočník. V rokoch 1982 až 1992 vykonával rôzne zamestnania a navštevoval niekoľko kurzov odbornej prípravy. V roku 1987 sa stretol s francúzskou štátnou príslušníčkou slečnou L., s ktorou mal stabilný vzťah. Medzi januárom 1984 a decembrom 1985 vykonával žalobca svoju vojenskú službu v Alžírsku. V roku 1991 bol Trestným súdom v Belley odsúdený za obchodovanie s drogami, a to na pätnásťmesačné väzenie, z toho dvanásť bolo pozastavených a bol vyhostený z francúzskeho územia na obdobie desiatich rokov. Po odvolaní odvolací súd v Lyone predĺžil trest odňatia slobody na tri roky, dva pozastavené a potvrdil rozhodnutie o vyhostení. Po výkone trestu bol cudzinec v roku 1994 deportovaný do Alžírska.

Súd skúmal, či boli splnené podmienky „*súladu so zákonom*“, sledovanie primeraných cieľov a „*nevyhnutnosť v demokratickej spoločnosti*“. Súd v rozsudku uviedol, že podmienky súladu so zákonom a sledovanie legitímnych cieľov boli splnené. K otázke nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti sa Súd v rozsudku vyjadril, že: „*Žalobca, ktorý je slobodný a nemá deti, však nepreukázal, že má úzke vzťahy so svojimi rodičmi alebo bratmi a sestrami žijúcimi vo Francúzsku. Okrem toho treba poznamenať, že keď sa vzťah žiadateľa so slečnou I. začal v decembri 1992, už bol vydaný príkaz na vylúčenie; preto si musel byť vedomý neistoty svojho postavenia. Ďalej si zachoval svoju alžírsku štátnu príslušnosť a nikdy nenaznačil, že nemôže hovoriť arabsky. Vykonával svoju vojenskú službu vo svojej krajine pôvodu a niekoľkokrát tam chodil na dovolenku. Zdá sa tiež, že nikdy nevyjadril túžbu stať sa Francúzom, keď bol na to oprávnený. Aj keď sú jeho hlavné rodinné a spoločenské väzby vo Francúzsku, existuje dôkaz, ako tvrdí vláda, že žalobca si zachoval väzby, ktoré presahujú iba štátnu príslušnosť, s jeho rodnou krajinou. Pokiaľ ide o závažnosť trestného činu, Súd poznamenáva, že odvolací súd v Lyone odsúdil žalobcu na tri roky odňatia slobody, z ktorých dva boli pozastavené z dôvodu obchodovania s heroínom, z ktorých časť bola určená pre jeho vlastnú potrebu a pre spoločníka a zvyšok na predaj na financovanie ďalších nákupov po falšovaní takým spôsobom, ktorý by bol zvlášť nebezpečný pre kupujúcich. Trestný čin nepochybne predstavuje závažné porušenie verejného poriadku a podkopáva ochranu zdravia ostatných. Vzhľadom na ničivé účinky drog na životy ľudí Súdny dvor chápe, prečo orgány preukazujú veľkú pevnosť vo vzťahu k tým, ktorí aktívne prispievajú k šíreniu tejto pohromy (pozri rozsudok Dalia v. Francúzsko z 19. februára 1998, Správy 1998 - I, s. 92, § 54). Vzhľadom na vyššie uvedené sa Súd prvého stupňa*

[19] prípad Baghli proti Francúzsku (rozsudok z 30. novembra 1999, týkajúci sa sťažnosti č. 34374/97) [online]. [cit. 2019.12.10.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

domnieva, že desaťročné nariadenie o vylúčení nebolo neprimerané sledovaným legitímnym cieľom. Preto nedošlo k porušeniu článku 8.“.

Z uvedeného rozsudku vyplýva dôležitá skutočnosť, že zásah do rodinného života je podmienený nielen splnením jednotlivých podmienok, ale aj skúmaním, či vôbec a v akom rozsahu je možné v konkrétnom prípade zahrnúť vzťahy cudzinca do realizovania rodinného života. Ide o veľmi dôležitú otázku, pretože ak vzťahy a život cudzinca nie je možné považovať za rodinný život, nie je tiež možné hovoriť o zásahu do rodinného života. Okrem toho je dôležité ak aj cudzinec vedie rodinný život, v akej miere ho realizuje. V uvedenom prípade Súd posudzoval rodinné väzby cudzinca, ako aj závažnosť trestného činu, ktorý spáchal, a až na základe uvedených skutočností zastal názor, že zákaz vstupu na územie Francúzska po dobu desiatich rokov nebol neprimeraný.

2.1.4 Lupsa proti Rumunsku

Ako dôvod vyhostenia nestačí len podozrenie zo spáchania trestného činu, je potrebné, aby takáto skutočnosť bola potvrdená v rámci spravodlivého súdneho konania. V prípade Lupsa proti Rumunsku[20] sa Súd zaoberal srbským občanom, ktorý žil 14 rokov v Rumunsku. Menovaný prišiel v roku 1989 do Rumunska, kde od roku 1994 žil s rumunskou štátnou občiankou. S priateľkou sa im v roku 2002 narodilo dieťa. Cudzinec bol rozhodnutím pohraničnej polície vyhlásený za „*nežiaducu osobu*“ a desať rokov mu bol v Rumunsku zakázaný vstup z dôvodu, že „*existuje dostatočná a seriózna informácia o tom, že sa podieľal na činnostiach, ktoré môžu ohroziť národnú bezpečnosť*“. Jeho odvolanie na dovolací súd nebolo úspešné a preto podal sťažnosť na Súd.

Súd po posúdenie všetkých skutočností vydal rozsudok, v ktorom uvádza: „*Osoba, na ktorú sa vzťahuje opatrenie založené na dôvodoch národnej bezpečnosti, však nesmie byť zbavená všetkých záruk proti svojvôle. Okrem iného musí byť schopný nechať dané opatrenie skontrolovať nezávislým a nestranným orgánom príslušným na preskúmanie všetkých relevantných skutkových a právnych otázok, aby mohol určiť zákonnosť opatrenia a odsúdiť možné zneužitie zo strany orgánov. Pred týmto kontrolným orgánom musí mať dotknutá osoba výhodu v kontradiktórnom konaní, aby mohla predložiť svoje stanovisko a vyvrátiť argumenty orgánov (pozri rozsudok Al-Nashif, už citovaný, §§ 123-24).*“. V predmetnom rozsudku sa Súd tiež vyjadril, že: „*Keďže žalobca nemal pred správnymi orgánmi alebo odvolacím súdom minimálny stupeň ochrany pred svojvôľou zo strany orgánov, Súd dospel k záveru, že zásah do jeho súkromného života nebol v súlade so „zákonom“ spĺňajúcim požiadavky dohovoru (pozri mutatis mutandis, Al Nashif, už citovaný, § 128).*“.

Ide o rozsudok, ktorý sa týka cudzincov, ktorí sú vyhostení z dôvodu národnej bezpečnosti. Môže sa však vzťahovať aj na prípady, keď je cudzinec vyhostený len na základe podozrenia z trestného činu, bez riadneho odsúdenia. Podľa predmetného judikátu takéto osoby majú mať možnosť oboznámenia sa aspoň rámcovo s dôvodmi, na ktorých je vyhostenie založené a musia mať možnosť preskúmania svojho prípadu v spravodlivom kontradiktórnom súdnom konaní. Neznamená to však, že budú oboznámení so všetkými dôvodmi, ktoré boli podkladom vydania rozhodnutia o vyhostení, ale musia im byť poskytnuté aspoň minimálne záruky spravodlivého preskúmania.

Podobnú otázku riešil Súd v prípade C. G. a ostatní proti Bulharsku.[21]

---

[20] prípad Lupsa proti Rumunsku (rozsudok z 8. júna 2006, týkajúci sa sťažnosti č. 10337/04) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

[21] prípad C. G. a ostatní proti Bulharsku (rozsudok z 24. apríla 2008, týkajúci sa sťažnosti č. 1365/07) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

2.2 Vyhostenie cudzinca z dôvodu imigračnej politiky štátu

Cudzinec nemusí byť vždy vyhostený len z dôvodu, že sa dopustil protiprávnej činnosti, či už trestnej činnosti alebo priestupku. Právne poriadky štátov umožňujú regulovať migráciu, a za týmto účelom cudzinca vyhostiť. Pri tom sa však musia okrem svojich vnútroštátnych právnych noriem a vnútroštátneho právneho poriadku riadiť aj medzinárodným a európskym právom. Nakoľko témou tohto článku je judikatúra Súdu vydaná vo veci čl. 8 Dohovoru, budeme sa zaoberať porušením uvedeného článku.

2.2.1 Berrehab proti Holandsku[22]

V uvedenom prípade sa Súd zaoberal sťažnosťou smerujúcou proti opätovnému nevydaniu povolenia na pobyt na holandskom území. Pán Abdellah Berrehab, štátny občan Maroka, sa v roku 1977 oženil s pani Sonjou Kosterovou, štátnou občiankou Holandska. V roku 1979 sa im narodila dcéra Rebecca, štátna občiankou Holandska. Jej rodičia sa krátko pred jej narodením rozviedli, preto holandské úrady odmietli obnoviť pánovi Berrehabovi povolenie na pobyt na území Holanska a v roku 1984 ho vyhostili. V roku 1985 sa pán Berrehab znovu oženil s pani Kosterovou. Následne mu bol v Holandsku povolený pobyt „*na účel žitia so svojou holandskou manželkou a pracovania počas tohto obdobia*“.

Súd sa v uvedenom rozsudku vyjadril, že: „*Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) rovnako nepovažuje život v spoločnej domácnosti ako sine qua non rodinného života medzi rodičmi a neplnoletými deťmi. Rozhodol, že vzťah vytvorený medzi snúbencami zákonným a právoplatným sobášom, takým ako uzavreli pán a pani Berrehabovci, sa má považovať za „rodinný život“ (pozri rozsudok Abdulaziz, Cabales a Balkandali z 28. mája 1985, séria A, č. 94, str. 32, odsek 62). Z pojmu rodina, na ktorom je založený článok 8, vyplýva, že dieťa narodené z takéhoto zväzku je ipso iure súčasťou tohto vzťahu. Z tohto dôvodu existuje od momentu narodenia dieťaťa a už vzhľadom na samotnú existenciu tejto skutočnosti medzi dieťaťom a jeho rodičmi zväzok rovnajúci sa „rodinnému životu“, dokonca aj vtedy, keď už rodičia neskôr spolu nežijú. Ďalšie udalosti, pravdaže, môžu pretrhnúť tieto putá, ale v tomto prípade to tak nebolo. Je nepochybné, že pán Berrehab a pani Kosterová, ktorí sa rozviedli, už v čase narodenia Rebeccy nebývali spolu a po jej narodení neobnovili spolužitie. Toto nič nemení na skutočnosti, že až do svojho vyhostenia z Holandska pán Berrehab navštevoval dcéru štyrikrát týždenne vždy na niekoľko hodín. Frekvencia a pravidelnosť stretnutí s ňou potvrdzuje (pozri odsek 9), že si ich veľmi vážil. Nemožno preto tvrdiť, že putá „rodinného života“ sa medzi nimi pretrhli*.“.

Súd sa tiež v rozsudku vyjadril: „*Pokiaľ ide o sledovaný cieľ, musí sa zdôrazniť, že tento prípad sa netýkal cudzinca, ktorý žiadal o povolenie na pobyt v Holandsku po prvýkrát, ale osoby, ktorá tu už legálne žila niekoľko rokov, ktorá tu mala svoj domov a svoju prácu, a vláda voči nej nemala žiadne námietky. Navyše pán Berrehab tu mal už skutočné rodinné zväzky — oženil sa s Holanďankou a z manželstva sa narodilo dieťa. Pokiaľ ide o rozsah zásahu, treba poznamenať, že tu počas niekoľkých rokov existovali veľmi úzke putá medzi pánom Berrehabom a jeho dcérou (pozri odseky 9 a 21) a že odmietnutie udeliť pánu Berrehabovi samostatné povolenie na pobyt a následné vyhostenie znamenali hrozbu, že sa tieto putá môžu pretrhnúť. Účinky týchto zásahov boli o to závažnejšie, že Rebecca potrebovala zostať v kontakte s otcom, berúc do úvahy najmä to, že bola ešte veľmi malá. Vzhľadom na tieto osobitné okolnosti je Súd*

[22] prípad Berrehab proti Holandsku (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku z 21. júla 1988, týkajúceho sa sťažnosti č. 10730/84) [online]. [cit. 2019.12.01.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

toho názoru, že sa nepodarilo dosiahnuť náležitú rovnováhu medzi protichodnými záujmami, a preto tu vznikla disproporcia medzi použitými prostriedkami a sledovaným cieľom. Preto Súd nemôže považovať namietané opatrenia za nevyhnutné v demokratickej spoločnosti. Dospel teda k záveru, že bol porušený článok 8.".

Z uvedeného judikátu vyplýva záver, že pojem rodinný život neznamená len v určitom momente vedený rodinný život medzi rodičmi, ale pojem „*rodinný život*" zahŕňa aj vzťahy medzi rodičom a dieťaťom, a to aj po rozvode manželov. Musí však ísť o existujúce vzťahy, ak sa putá medzi rodičom a dieťaťom pretrhli a vôbec sa nestýkajú, nie je možné hovoriť o „*rodinnom živote*".

2.2.2 Rodrigues da Silva a Hoogkamer proti Holandsku[23]

Uvedený prípad sa týkal pani Solange Rodrigues da Silva, štátnej príslušníčky Brazílie a jej dcéry Rachael Hoogkamer, štátnej príslušníčky Holandska. Pani Da Silva sa narodila v roku 1972, v júni 1994 prišla do Holandska a žila so svojim partnerom pánom Hoogkamerom. V roku 1996 sa im narodila dcéra Rachael, ktorú otec uznal za svoju dcéru, na základe čoho získala štátne občianstvo Holandska. V roku 1997 sa rodičia Rachael rozišli, pričom Rachael zostala do svojim otcom, ktorému bola zverená do opatery. Pani da Silva nebolo udelené povolenie na pobyt z dôvodu, že v Holandsku pracovala nelegálne, pričom neplatila dane ani príspevky sociálneho zabezpečenia.

Súd v uvedenom prípade konštatoval, že: „*Vzhľadom na ďalekosiahle následky, ktoré by vyhostenie malo na zodpovednosť, ktorú má prvá sťažovateľka ako matka, ako aj na rodinný život so svojou mladou dcérou, a vzhľadom na to, že je to jednoznačne v najlepšom prípade Rachael vzhľadom na záujmy prvého žiadateľa o pobyt v Holandsku sa Súd domnieva, že za osobitných okolností prípadu neprevažuje hospodárska prosperita krajiny nad právami žiadateľov podľa článku 8, a to napriek skutočnosti, že prvý žiadateľ mal bydlisko nelegálne v Holandsku v čase narodenia Rachaeli. Pripisovaním tohto prvoradého významu tomuto poslednému prvku sa orgány skutočne môžu považovať za orgány, ktoré sa oddali nadmernému formalizmu. Súd dospel k záveru, že nebola dosiahnutá spravodlivá rovnováha medzi rôznymi dotknutými záujmami, a preto došlo k porušeniu článku 8 Dohovoru.*".

Dôležitou skutočnosť, ktorá vyplýva z uvedeného judikátu je to, že zásah do práva na rodinný život nesmie byť formálny, ale príslušný štátny orgán je povinný zohľadniť všetky okolnosti konkrétneho prípadu. Práva zaručené Dohovorom majú prednosť pred vnútroštátnou právnou úpravou imigračnej politiky štátu, preto by príslušné štátne orgány mali postupovať tak, aby tieto práva boli zaručené, aj keď to vnútroštátne právo nepripúšťa.

2.2.3 Nnyanzi proti Spojenému kráľovstvu[24]

Partnerský vzťah sám osebe nie vždy predstavuje nemožnosť zásahu do rodinného života. V uvedenom prípade pani Nnyanzi bola štátna príslušníčka Ugandy, ktorá požiadala na území Spojeného kráľovstva o azyl na základe prenasledovania jej otca z politických dôvodov. Azyl jej nebol udelený a bolo rozhodnuté o jej návrate do Ugandy.

Súd sa vo svojom rozsudku vyjadril, že: „*Súd nepovažuje za potrebné určiť, či štúdium účtovníctva žalobkyňou, angažovanosť v cirkvi a priateľstvo s mužom trvajúce nešpecifikované*

[23] prípad Rodrigues da Silva a Hoogkamer proti Holandsku (rozsudok z 31. januára 2006, týkajúci sa sťažnosti č. 50435/99) [online]. [cit. 2019.30.11.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

[24] prípad Nnyanzi proti Spojenému kráľovstvu. (rozsudok z 8. apríla 2008, týkajúci sa sťažnosti č. 21878/06) [online]. [cit. 2019.30.11.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

obdobie počas jej takmer desaťročného pobytu v Spojenom kráľovstve predstavujú súkromný život v zmysle článku 8 ods. 1 Dohovoru. Aj keby to tak bolo, jej navrhované premiestnenie do Ugandy je „v súlade so zákonom" a je motivované legitímnym cieľom, ktorým je zachovanie a presadzovanie kontroly prisťahovalectva. Pokiaľ ide o nevyhnutnosť zásahu, Súd sa domnieva, že akýkoľvek súkromný život, ktorý žalobkyňa preukázala počas svojho pobytu v Spojenom kráľovstve, keď je vyvážený legitímnym verejným záujmom o účinnú kontrolu prisťahovalectva, by jej vylúčenie neprinášal neprimeraný zásah. V tejto súvislosti Súd poznamenáva, že na rozdiel od žalobcu v prípade Üner (už citovaný) nie je súčasný žalobca usadeným migrantom a nikdy mu nebolo priznané právo zostať v žalovanom štáte. Jej pobyt v Spojenom kráľovstve, kým sa nerozhodne o niekoľkých žiadostiach o azyl a porušenia ľudských práv, bol vždy neistý a jej vyhostenie po zamietnutí týchto žiadostí nebolo neprimerané žiadnym údajným oneskorením zo strany orgánov v ich posúdení.".

Súd v uvedenom rozsudku vyjadril, že ak sa cudzinec zdržuje na území určitého štátu na základe žiadosti o azyl, nie je takéto zdržiavanie sa samotné dôvodom na rešpektovanie súkromného alebo rodinného života. Z ustálenej judikatúry Súdu však na druhej strane vyplýva, že v prípade ak by mala s partnerom dieťa, mohol by to byť dôvod na rešpektovanie rodinného života, nakoľko v takom prípade by sa nejednalo len o záujem cudzinky, ale aj o záujem dieťaťa a partnera.

Záver

Ochrana ľudských práv zaručená Dohovorom je jedným z najúčinnejších systémov ochrany ľudských práv. Dohovor poskytuje ochranu nielen štátnym príslušníkom zmluvných strán Rady Európy, ale aj všetkým osobám, ktoré sa v uvedených štátoch zdržujú, teda aj cudzincom. Dohovor poskytuje ochranu rôznych práv, pričom v našom článku sme sa zamerali na ochranu práv cudzincov, a to práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života, upraveného čl. 8 Dohovoru. Zamerali sme sa na, podľa nášho názoru, najdôležitejšie judikáty, ktoré uvedenú problematiku upravujú. Judikáty sme rozobrali a uviedli sme názor Súdu, vyjadrený v judikátoch, ktorý predovšetkým vykladá pojmy „*súkromný život*", „*rodinný život*" a podmienky zásahu do uvedených pojmov.

Judikatúra upravuje pojem „*súkromný život*" nasledovne:

- nie je možné ani potrebné uvedený pojem vyčerpávajúco definovať, nakoľko by mohlo byť príliš reštriktívne limitovať tento pojem „výsostným okruhom", v ktorom môže jednotlivec žiť svoj vlastný osobný život, ako sa rozhodne, a úplne z tohto okruhu vylúčiť vonkajší svet neobsiahnutý v tomto okruhu. Rešpektovanie súkromného života musí tiež obsahovať do určitej miery právo zakladať a rozvíjať vzťahy s ostatnými ľuďmi.
- uvedený pojem môže za určitých okolnosti zahŕňať aj aktivity profesijnej alebo obchodnej povahy, najmä v prípade slobodných povolaní, a prislúchajúce kancelárske a obchodné priestory.
- nárok na súkromie sa však automaticky zníži do tej miery, do akej jednotlivec privádza súkromný život do kontaktu s verejným životom alebo do úzkeho spojenia s inými chránenými záujmami.

Pojem „*rodinný život*" je takisto, ak nie dôležitejším pojmom vo vzťahu k cudzincom. V mnohých prípadoch je to práve „*rodinný život*", do ktorého je zasiahnuté v rámci neudelenia pobytu cudzincovi alebo jeho vyhostenia. Uvedený pojem zahŕňa nasledovné aspekty upravené judikátmi Súdu:

- za rodinu je možné považovať aj vzťahy medzi starými rodičmi a vnukmi, ako aj iné rodinné vzťahy, ako napr. teta, synovec a podobne. Pojem „*rodinný život*“ môže zahŕňať nielen legitímnu rodinu, ale aj prirodzenú rodinu.
- rodinný život by mal byť založený, avšak nevylučuje to plánovaný rodinný život, teda vzťah pri ktorom manželstvo ešte nevzniklo.

Dôležitou oblasťou, ktorú upravuje judikatúra Súdu je vyhostenie cudzinca. Judikatúra súdu sa zaoberá prípadmi vyhostenia z dôvodu trestnej činnosti a z dôvodu migračnej politiky štátu. Judikatúra upravuje možnosť vyhostiť cudzinca z dôvodov trestnej činnosti z nasledovných aspektov:

- zásah je neprimeraný, ak by cudzinec musel spolu s manželom alebo partnerom žiť v domovskom štáte, a taký život by bol nemožný pre jeho rodinu. Predmetný zásah by preto mohol ohroziť jednotu alebo dokonca vlastnú existenciu manželského zväzku.
- pri vyhostení je potrebné skúmať, či trestná činnosť cudzinca predstavuje aj v súčasnosti nebezpečenstvo pre verejný poriadok.
- cudzinec musí mať možnosť oboznámenia sa aspoň rámcovo s dôvodmi, na ktorých je vyhostenie založené a musí mať možnosť preskúmania svojho prípadu v spravodlivom kontradiktórnom súdnom konaní.
- pri vyhostení je potrebné skúmať, či trestná činnosť cudzinca predstavuje aj v súčasnosti nebezpečenstvo pre verejný poriadok. Iba samotné odsúdenie cudzinca za trestný čin nemôže byť dôvodom na vyhostenie, ak by tým bolo zasiahnuté do práva na rodinný život.

Ďalším dôvodom vyhostenia cudzincov môže byť imigračná politika štátu. Takéto vyhostenie zahŕňa nasledovné aspekty:

- zásah do práva na rodinný život nemôže byť formálny, len na základe toho, že to právny poriadok pripúšťa, ale musia byť zohľadnené konkrétne okolnosti prípadu.
- pri posudzovaní rodinného života sa musí dbať na existujúce rodinné vzťahy, pritom pojem „*rodinný život*“ môže zahŕňa aj vzťahy medzi rodičom a dieťaťom, a to aj po rozvode manželov.
- ak sa cudzinec zdržuje na území určitého štátu na základe žiadosti o azyl, nie je takéto zdržiavanie sa samotné dôvodom na rešpektovanie súkromného alebo rodinného života.

Uvedené aspekty práva na súkromný a rodinný život sú samozrejme len výberom z judikátov. Judikatúra Súdu upravuje aj ďalšie aspekty, avšak komplexnejšie spracovanie uvedenej problematiky presahuje rozsah tejto práce. Judikáty uvedené v tomto článku predstavujú určitý prierez judikatúrou na tému rešpektovanie súkromného a rodinného života.

Literatúra

ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv, I. část – ÚMLUVA.* Praha: Linde Praha, 2010. ISBN: 978-80-7201-789-4.

SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok.* Bratislava: Paneurópska vysoká škola, EUROKÓDEX, s.r.o., 2011. ISBN: 978-80-89447-45-9.

Dohovor o ľudských právach [online]. Dostupné na internete: http://www. echr. coe.int/ Documents/Convention_SLK.pdf.

Prípad Soering proti Spojenému kráľovstvu (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku zo 7. júla 1989, týkajúceho sa sťažnosti č. 14038/88 v slovenskom jazyku) [online]. [cit. 2019.12.17.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int

Prípad Sunday Times proti Spojenému kráľovstvu (rozsudok zo 26. apríla 1979, týkajúci sa sťažnosti č. 6538/74 v anglickom jazyku) [online]. [cit. 2019.12.12.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Niemietz proti Nemecku (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku zo 16. decembra 1992, týkajúceho sa sťažnosti č. 13710/88 v slovenskom jazyku) [online]. [cit. 2019.12.11.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Klass a ostatní proti Nemecku (rozsudok zo 6. septembra 1978, týkajúci sa sťažnosti č. 5029/7) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Brüggemann a Scheuten proti Nemecku (Správa Komisie z 12. júla 1977, týkajúca sa sťažnosti č. 6959/75) [online]. [cit. 2019.12.10.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Marckxová proti Belgicku (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku rozsudok z 13. júna 1979, týkajúceho sa sťažnosti č. 6833/74) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Abdulaziz, Cabales a Balkandali proti Spojenému kráľovstvu (rozsudok z 28. mája 1985, týkajúci sa sťažností č. 9214/80, 9473/81, 9474/81) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Beldjoudi proti Francúzsku (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku z 26. marca 1992, týkajúceho sa sťažnosti č. 12083/86) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Boultif proti Švajčiarsku (rozsudok z 26. marca 1992, týkajúci sa sťažnosti č. 12083/86) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Baghli proti Francúzsku (rozsudok z 30. novembra 1999, týkajúci sa sťažnosti č. 34374/97) [online]. [cit. 2019.12.10.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Lupsa proti Rumunsku (rozsudok z 8. júna 2006, týkajúci sa sťažnosti č. 10337/04) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad C. G. a ostatní proti Bulharsku (rozsudok z 24. apríla 2008, týkajúci sa sťažnosti č. 1365/07) [online]. [cit. 2019.12.05.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Berrehab proti Holandsku (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku z 21. júla 1988, týkajúceho sa sťažnosti č. 10730/84) [online]. [cit. 2019.12.01.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Rodrigues da Silva a Hoogkamer proti Holandsku (rozsudok z 31. januára 2006, týkajúci sa sťažnosti č. 50435/99) [online]. [cit. 2019.30.11.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Prípad Nnyanzi proti Spojenému kráľovstvu. (rozsudok z 8. apríla 2008, týkajúci sa sťažnosti č. 21878/06) [online]. [cit. 2019.30.11.]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int.

Keywords: family life, private life, human rights, alien, expulsion

Summary

The article acquaints the reader with selected case law of the European Court of Human Rights regarding respect for private and family life in relation to the stay of alien. At the beginning, we present the basic terms regulated by Article 8 of the European Convention on Human Rights. These concepts and their scope are governed by the case law of the European

Court of Human Rights. In the article we present an analysis of selected case law governing the concepts of “private life” and “family life”. The case law in question interprets those concepts and determines their content. The case law in question does not precisely specify the case law but regulates their scope in individual cases. These concepts cannot be explained, but their interpretation is given by a summary of interpretations of individual cases. In certain circumstances, the term “family life” may also include activities of a professional or commercial nature. In so doing, the right to privacy is reduced to the extent that a person brings private life into contact with public life or is closely linked to other protected interests. The term “family life” may include both legitimate and natural family, existing as well as planned relationships. After analyzing the case-law in question, the article analyzes the case law relating to the expulsion of alien. It is clear from the case-law that interference with private and family life is disproportionate if the alien had to live together with his spouse or partner in his home State, and such a life would be impossible for his family. Furthermore, it is clear from the case law of the European Court of Human Rights that, in expulsion, the alien must be able to be informed at least in general of the grounds on which the expulsion is based and must be able to examine his case in a fair adversarial procedure. Nor can an alien be expelled solely because he has been convicted of criminal activity in the past, but his activity must present a public order danger even today. With regard to the expulsion of a person who has not been granted asylum, the case law of the European Court on Human Rights states that relations established during a stay in the asylum decision do not justify respect for private and family life. The article discusses selected case law and there are still many case law and areas not covered by the article.

JUDr. Tomáš Škrinár
Katedra európskeho integrovaného riadenia hraníc
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: tomas.skrinar@akademiapz.sk

Recenzenti:

doc. Ing. Pavol Augustín, CSc.; mjr. JUDr. Vladislav Marko, PhD.

Michaela Šluchová

Zákon o obetiach trestných činov optikou aplikačnej praxe

Anotácia: V predmetnom príspevku je pozornosť zameraná na postrehy a názory aplikačnej praxe na zákon o obetiach trestných činov. Cieľom príspevku je naznačiť postrehy a názory aplikačnej praxe prostredníctvom výsledkov kvalitatívneho dotazníka, ktorý bol realizovaný u príslušníkov Policajného zboru, analyzovať výstupy a poukázať na pozitívne a negatívne stránky, s ktorými sa aplikačná prax stretáva. Účelom je snaha o obohatenie poznatkov pre čitateľa, ako aj upriamiť pozornosť na názory a postrehy aplikačnej praxe v nadväznosti na zákon o obetiach trestných činov.

Kľúčové slová: zákon o obetiach trestných činov, obete, aplikačná prax, kontaktné body pre obete trestných činov, subjekty poskytujúce pomoc obetiam, kvalitatívny dotazník

Úvod do problematiky

Zákon č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov je považovaný za významnú zmenu týkajúcu sa obetí trestných činov v podmienkach Slovenskej republiky. Jedná sa o prvú komplexnú právnu úpravu pre obete trestných činov na Slovensku. Tento zákon vstúpil do účinnosti 1. januára 2018. Do právneho poriadku boli zavedené doposiaľ v ňom absentujúce pojmy ako obeť, obzvlášť zraniteľná obeť, či definícia druhotnej a opakovanej viktimizácie obete. Zákon taktiež upravuje formu pomoci, odškodňovanie pri násilných trestných činoch a definuje práva obetí vzťahujúce sa na informácie, právnu pomoc, psychologické služby a ochranu, ako aj mechanizmus podpory subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov. Zároveň je možné skonštatovať, že uvedený zákon vychádza z konceptu, aby boli služby pre obete trestných činov poskytované tzv. „pod jednou strechou“, teda od právneho cez psychologické poradenstvo až po ďalšie nevyhnutné intervencie, ktoré by mali byť zabezpečené na jednom mieste. Prijatie tohto zákona urýchlila potreba transpozície Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012 týkajúcej sa práv, podpory a ochrany obetí trestných činov. Slovenská republika patrí k posledným štátom v rámci EÚ, ktoré prijali takúto osobitnú právnu úpravu.[1]

Cieľom príspevku je poukázať na postrehy a názory aplikačnej praxe na zákon o obetiach trestných činov, ktoré vyplynuli z výsledkov kvalitatívneho prieskumu realizovaného formou dotazníka vlastnej konštrukcie, ktorý bol adresovaný príslušníkom Policajného zboru (konkrétne povereným príslušníkom a vyšetrovateľom PZ), ktorí v najväčšej miere prichádzajú do kontaktu so zákonom o obetiach, ale aj so samotnými obeťami. Ďalším cieľom bolo analyzovať výstupy z dotazníka a taktiež upriamiť pozornosť na aspekty tohto zákona, ktoré sú kladne i záporne vnímané príslušníkmi Policajného zboru (ďalej aj „PZ“) v rámci aplikačnej praxe. Detailnejšie je pozornosť venovaná kontaktným bodom pre obete trestných činov, subjektom poskytujúcim pomoc obetiam a špeciálnym výsluchovým miestnostiam. V prípade predmetnej problematiky nemožno opomenúť ani snahu o zabránenie sekundárnej a opakovanej vikitimizácie, časovú náročnosť prepisov výsluchov či nedostatočné technické zabezpečenie na niektorých oddeleniach Policajného zboru. Účelom príspevku je obohatiť poznatky čitateľa o názory aplikačnej praxe na predmetný zákon, a zároveň poukázať na klady, ale aj problémy, s ktorými sa stretávajú príslušníci PZ pri výkone svojej činnosti v súvislosti s uvedeným zákonom. Ide o istý pilotný náhľad do tejto problematiky.

[1] ZÁHORA, J. 2018. *Zákon o obetiach trestných činov – komentár*. s. 46.

Teoretické a metodologické východiská realizácie kvalitatívneho dotazníka u príslušníkov Policajného zboru

Dlhodobé diskusie na medzinárodnej úrovni o tom, že práva páchateľov trestných činov sú dôraznejšie chránené, doviedli mnohé štáty k ráznym krokom. Významným viktimologickým progresom v rámci problematiky ochrany obetí trestných činov je Zákon č. 274/2017 o obetiach trestných činov (ďalej aj „zákon o obetiach"), ktorý sa od 01.01.2018 stal účinným. Cieľom tohto zákona je zlepšovať prístup k spravodlivosti pre jednu z najzraniteľnejších skupín ľudí, a to pre obete trestných činov. Do právneho poriadku boli zavedené doposiaľ v ňom absentujúce pojmy ako obeť a obzvlášť zraniteľná obeť, či akákoľvek regulácia práv a poskytnutia ochrany obetiam trestných činov.[2] Dlhé roky prevládal názor, že páchatelia trestných činov majú výraznejšiu ochranu práv ako tí, ktorým bolo ublížené. Implementáciou smernice EP a Rady č.2012/29/EÚ sa posilnili práva obetí trestných činov a ich ochrana aj na území Slovenskej republiky. V súčasnosti sa právami, odškodnením a v neposlednom rade ochranou obetí trestných činov zaoberajú viaceré štátne inštitúcie a mimovládne organizácie rôznych úrovní.[3]

Pred realizovaním väčšej štúdie či výskumu sa z pohľadu efektívnosti, prípadne zníženia chybovosti, odporúča uskutočniť *pilotný prieskum* ako náhľad do danej problematiky. Prieskum ako nižšia forma empirického skúmania, v porovnaní s výskumom, je proces používaný na riadny zber a analýzu informácií od skupiny ľudí, pričom jeho cieľom je síce získavať terénne dáta a vyhodnocovať ich, ale nie budovať vedecké teórie. Tento náhľad má pomôcť určiť, aké sú najvhodnejšie metódy skúmania, či je možné a účelné uskutočniť výskumný projekt v danej oblasti, určiť časové rozpätie a prostriedky potrebné na jeho realizáciu, prípadne na odstraňovanie iných nepredvídaných problémov, ktoré môžu nastať.

V predmetnej problematike bol realizovaný pilotný prieskum, ktorého hlavným zámerom bolo určiť cieľovú skupinu osôb, ktoré vedia poskytnúť v danej téme potrebné poznatky, taktiež určiť otázky a tematické oblasti, na ktoré je potrebné ďalej detailnejšie nahliadať.[4]

Prieskum bol realizovaný v období od 01.08.2019 do 01.09.2019 na vzorke 26 respondentov, pričom išlo o respondentov, ktorí so zákonom o obetiach trestných činov, prípadne s obeťami, prichádzajú priamo do kontaktu pri výkone svojej profesie. Išlo o poverených príslušníkov a vyšetrovateľov Policajného zboru z rôznych krajov a oddelení, aby sa zvýšila a zabezpečila komplexnosť jeho výsledkov. Ako nástroj v pilotnom prieskume bol využitý už skôr spomenutý dotazník vlastnej konštrukcie, ktorý bol zameraný na sumarizáciu informácií z terénu či cieľových skupín.

Dotazníky vyžadujú oveľa menšie zapojenie výskumných pracovníkov či iných osôb, ktoré ich realizujú, a teda môžu venovať viac času jeho nastaveniu a výsledkom. Dotazník má svoje výhody a nevýhody, pričom medzi hlavné výhody patrí najmä veľké množstvo respondentov za krátky čas, ich anonymita, taktiež aj dlhší čas na premyslenie odpovedí. Výhodou je aj jednoduchšie vyhodnotenie položených otázok, ako aj fakt, že dotazník je možné respondentom poslať, a teda výskumník či osoba realizujúca dotazník nemusí byť fyzicky prítomný. Medzi nevýhody patrí hrozba nižšej návratnosti vyplnených dotazníkov, nemožnosť respondentov ozrejmiť si otázky v prípade, že im nerozumejú, žiadna flexibilita, nakoľko sú otázky dané vopred (pri zatvorených otázkach s konkrétnymi možnosťami odpovedí,

[2] JURISOVÁ, M. 2018. Obete trestných činov a ich postavenie v podmienkach Slovenskej republiky. In *Policajná teória a prax*, 4/2018, s. 28.
[3] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012 , ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov.
[4] BENČO, J. 2001. *Metodológia výskumu*. s. 37.

obmedzená možnosť odpovedí), prípadne kontrola dotazníka či ich vyplnil konkrétny oslovený respondent.[5]

Vyplnenie nami skonštruovaného dotazníka bolo anonymné a dobrovoľné. Dotazník bol časti respondentov doručený osobne a niektorým bol zaslaný e-mailom, vzhľadom na fakt, že išlo o príslušníkov PZ z rôznych častí Slovenskej republiky. Obsahoval celkovo tri okruhy otázok, pričom prvý okruh sa týkal nahliadania respondentov na predmetný zákon o obetiach trestných činov. Respondenti mali možnosť vybrať jednu z možností – prospešný/užitočný, komplikovaný/zložitý. Taktiež mali možnosť vyjadriť svoj názor a dopísať inú možnosť, ktorá by tento zákon vystihovala presnejšie ako uvedené odpovede. Druhý a tretí okruh otázok bol spracovaný tak, aby odpovedajúci mali možnosť vyjadriť vlastný názor na pozitíva, prípadne negatíva, a teda neboli uvedené konkrétne možnosti, z ktorých si mal respondent vybrať, práve naopak, odpovedajúci mal sám svojimi slovami vyjadriť názor na predmetnú problematiku. Taktiež bolo možné do dotazníka dopísať svoje ďalšie postrehy či myšlienky. Dotazník vyplnilo celkovo 20 respondentov z oslovených 26 respondentov.

Postrehy a názory aplikačnej praxe na zákon o obetiach trestných činov

Na základe výstupov z kvalitatívneho prieskumu, ako aj na základe doterajších poznatkov, je možné konštatovať, že zákon o obetiach trestných činov je zo strany policajnej aplikačnej praxe vnímaný mierne rozpačito. Odpovede na otázky z dotazníka a postoje respondentov k zákonu o obetiach sa rôznili. Niektorí na zákon nahliadali najmä z pohľadu obetí a hodnotili prevažne prínos v tejto oblasti, čiže daný zákon označovali ako prospešný či užitočný, no prevažná časť naň nahliada najmä z pohľadu policajnej aplikačnej praxe a zhodnotili ho ako komplikovaný či zložitý. Je možné kriticky konštatovať, že otázka bola postavená zo širokého uhla pohľadu, no jej cieľom bolo, aby si respondent zosumarizoval kladné a záporné stránky a zhodnotil, ktoré z jeho pohľadu prevládajú.

Ďalej sa pozornosť dotazníka zameriavala na pozitívne, ale aj negatívne postrehy vyplývajúce z tohto zákona, ktoré mali vymenovať a popísať jednotliví opýtaní. Napriek faktu, že respondentmi boli príslušníci PZ z rôznych oddelení, sa ich názory a pohľady na kladné a záporné stránky prevažne zhodovali. Pozitívne hodnotili pomoc tohto zákona pre obete trestných činov prostredníctvom kontaktných bodov pre tieto obete, registra subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov či snahu zákona o zabránenie sekundárnej a opakovanej viktimizácie. Medzi negatíva zaradili nedostatočné technické vybavenie potrebné na riadnu aplikáciu tohto zákona do praxe, časovú náročnosť prepisov výsluchov realizovaných na kameru či stresovú situáciu pre obeť pri výsluchu na kameru a za prítomnosti psychológa. Uvedené bude v ďalšej časti detailnejšie analyzované.

V každom kraji na území Slovenskej republiky sa nachádzajú informačné kancelárie pre obete trestných činov alebo tzv. *kontaktné body na klientskych centrách*, ktoré svoju pozornosť zameriavajú na päť cieľových skupín – obete z radov seniorov, obete násilných trestných činov, nenávistných trestných činov a extrémizmu, obete obchodovania s ľuďmi a obete z radov mládeže. Ich prioritnou úlohou je poskytnutie základných informácií obetiam trestných činov a poskytovanie služieb v oblastiach sociálneho a psychologického poradenstva, právneho usmernenia a podpory. Ide o prvé zavedenie systémovej služby pre obete trestných činov, ktorá je realizované pod záštitou Ministerstva vnútra SR v spolupráci s jednotlivými partnermi. Ich cieľom je najmä vytvorenie „bezpečného priestoru“ a poskytovanie dostupných služieb na verejne prístupných a známych miestach, kde sa osoby môžu kedykoľvek prísť zdôveriť či

[5] *Dotazník*. 2019. [online]. [11.11.2020]. Dostupné na internete: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/index.php/kapitoly/dotaznik.php>.

poradiť. Sídla kontaktných bodov v rámci krajských miest sú uvedené na webovej stránke odboru prevencie kriminality kancelárie ministerky vnútra Slovenskej republiky.[6]

Obetiam trestných činov je v uvedených informačných kanceláriách k dispozícii koordinátor na regionálnej úrovni a dvaja asistenti koordinátora**.** Títo pracovníci na základe identifikovaných potrieb každého individuálneho prípadu zabezpečia obeti alebo potenciálnej obeti bezproblémový a promptný prístup k základným informáciám, ktoré tieto osoby potrebujú alebo o ktoré žiadajú. Informačné kancelárie pre obete sa zameriavajú na rôznorodú trestnú činnosť a na ich služby a pomoc sa obracajú obete majetkovej a ekonomickej kriminality, ale aj násilných trestných činov. Okrem vyššie uvedených činností sa na pracovníkov obracajú aj poškodení s obchodnoprávnymi alebo občianskoprávnymi problémami či s prípadmi priestupkov.[7]

Vytvorenie kontaktných bodov je jednou z aktivít projektu s názvom „*Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obete*“. Pracovníci absolvujú špeciálne školenia pre kontakt s dotknutou osobou, pričom po celom Slovensku prebiehajú aj ďalšie školenia, ktoré zahŕňajú Vzdelávanie príslušníkov Policajného zboru, Tréning trénerov cieľovej skupiny (seniori ako lektori) a Vzdelávanie osôb prvého kontaktu. Do novembra 2019[8] bolo uskutočnených viac ako 60 školení pre cca 1 200 osôb a počas trvania vyššie uvedeného projektu sa má uskutočniť ďalších 40 vzdelávaní. Súčasťou pomoci obetiam sú tiež preventívne aktivity, ako besedy a zážitkové workshopy, konajúce sa priamo v teréne.[9]

Register subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov spravuje a na svojej stránke zverejňuje Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Tento register umožňuje jednoducho vyhľadať zoznam miest, kam sa môže človek v núdzi obrátiť na odbornú pomoc. Pomáha týraným ženám a ich deťom, obetiam trestných činov, policajtom, prokurátorom či sociálnym centrám pri pomoci ublíženým osobám, a iným, ktorí túto pomoc potrebujú. Register umožňuje jednoducho vyhľadať zoznam akreditovaných subjektov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, napr. krízové centrá, poradenské centrá pre ženy zažívajúce násilie, azylové domy, na základe vyhľadávacích kritérií. Každý popis subjektu obsahuje základné informácie o ňom, sídlo, územie poskytovania pomoci, v prípade, že nie je utajené, tak aj adresu miesta poskytovanej odbornej pomoci. V prípade utajenia adresy miesta poskytovanej odbornej pomoci, je uverejnený len kraj, kde subjekt poskytuje pomoc. V detaile je možné nájsť taktiež formu odbornej pomoci (všeobecná odborná pomoc, špecializovaná odborná pomoc, pomoc obetiam podľa osobitných predpisov) a okruh osôb, pre ktoré je táto odborná pomoc určená. Dôležitými informáciami sú taktiež kontakt a informácie o akreditácii subjektu MS SR.[10] Ide o prehľadné zobrazenie, ktoré je vo veľkej miere nápomocné práve laickej verejnosti, ktorá sa potrebuje obrátiť (osobne, prostredníctvom mailu či telefonicky) na niektorý zo subjektov poskytujúcich pomoc.

---

[6] *Pomoc v informačných kanceláriách pre obete trestných činov*. 2019. [online]. [01.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=pomoc-v-informacnych-kancelariach-pre-obete>.

[7] *Pomoc obetiam*. [online]. 2019. [02.11.2019]. Dostupné na internete: <https://prevenciakriminality.sk/p/pomoc-obetiam >.

[8] Pozn. autorky: uvedené údaje sú aktuálne ku dátumu spracovania príspevku, teda november 2019.

[9] *Národný projekt Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obete*. 2019. [online]. [02.11.2019]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?projekt-obete-trestnych-cinov-sluzby>.

[10] *Register subjektov poskytujúcich pomoc obetiam*. 2019. [online]. [02.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.anasoft.com/sk/home/Novinky-Blog/Novinky/Register-subjektov-poskytujuci-pomoc-obetiam-trestnych-cinov>.

V rámci webovej stránky je uverejnený aj Register subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov podľa osobitých predpisov[11], ktorý obsahuje zoznam subjektov zapísaných do registra na návrh Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Jedná sa o registrované subjekty, ktoré nie sú akreditované Ministerstvom spravodlivosti SR. Podľa poslednej aktualizácie[12] bolo v registri zapísaných 36 subjektov.[13]

Jedným z významných pozitív je aj zadefinovanie *druhotnej a opakovanej viktimizácie* v zákone o obetiach trestných činov, čím vyvstáva snaha o ich zabránenie a predchádzanie. Uvedený zákon do svojich základných ustanovení začlenil druhotnú viktimizáciu, ktorú definuje ako: „*ujmu, ktorá obeti vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obetiam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov".*[14] Účelom je predísť sekundárnej viktimizácii tak, že obeť bude vypočutá čo najskôr a komunikácia so štátnymi orgánmi bude čo najjednoduchšia. Osoba, ktorá s obeťou pracuje by k nej mala pristupovať ohľaduplne, profesionálne, s rešpektom a podľa možností jej vychádzať v ústrety, pritom prihliadať na jej vek, pohlavie, zdravotný stav vrátane psychického stavu a rozumovej vyspelosti.[15] Opakovanou viktimizáciou sa rozumie „*ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchateľa, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrážaním, zastrašovaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeťou, pomstením sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú integritu obete alebo psychickú integritu obete"*.[16] Z uvedeného vyplýva, že orgán činný v trestnom konaní, súd a subjekt poskytujúci pomoc obetiam trestných činov prijíma účinné opatrenia, ktoré by predchádzali vzniku opakovanej viktimizácie.

Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obete a obzvlášť zraniteľné obete trestných činov sú pokrokovým viktimologickým prvkom. Ich zriadením sa Slovenská republika s určitosťou posunula o krok vpred v problematike obetí trestných činov. Hlavným účelom využívania takýchto priestorov je pomôcť predovšetkým detským obetiam a obzvlášť zraniteľným obeťami (napr. osoby telesne a duševne postihnuté, obete trestného činu obchodovania s ľuďmi, obete trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, trestného činu spáchaného organizovanou skupinou, obete niektorého z trestných činov terorizmu alebo trestného činu domáceho násilia, taktiež obeť trestného činu spáchaného násilím alebo hrozbou násilia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery, a i.[17]). Okrem pomoci obetiam majú tieto miestnosti uľahčiť aj prácu príslušníkom PZ a ďalším oprávneným osobám pri vyšetrovaní trestnej činnosti.[18]

---

[11] Pozn. autorky: jedná sa napríklad o Zákon č. 583/208 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[12] Pozn. autorky: Posledná aktualizácia subjektov zapísaných v registri podľa webovej stránky Ministerstva spravodlivosti SR prebehla dňa 30.01.2019.

[13] *Subjekty poskytujúce pomoc obetiam*. 2019. [online]. [02.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx>.

[14] §2 ods. 1 písm. f) zákona č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[15] *Legislatívne procesy*. 2019. [online]. [03.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2019/98/pripomienky/COO-2145-1000-3-3243595>.

[16] §2 ods. 1 písm. g) zákona č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov..

[17] §2 ods. 1 písm. c) zákona č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov..

[18] *Špeciálne výsluchové miestnosti.* 2019. [online]. [03.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=uz-aj-na-slovensku-moze-policia-deti-vypocuvat-v-specialnych-miestnostiach>.

Uvedené miestnosti sú zastrešené projektom s názvom „*Národný projekt Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obete a ďalšie obzvlášť zraniteľné obete trestných činov*“. Plánom tohto projektu je v horizonte troch až štyroch rokov vybudovať v rámci Slovenskej republiky až 22 týchto miestností.[19] Opodstatnenosť tohto projektu naznačujú aj údaje, na základe ktorých sa za minulý rok uskutočnilo viac ako 5000 výsluchov maloletých obetí, dôchodcov a iných osôb, ktoré spadajú do tejto kategórie. Pilotná výsluchová miestnosť sa nachádza na pôde Akadémie Policajného zboru v Bratislave, pričom bola zriadená za účelom prehlbovania si teoretických a praktických skúseností a využíva sa aj na vyšetrovanie a skrátené vyšetrovanie trestnej činnosti v súvislosti s detskými obeťami a ďalšími obzvlášť zraniteľnými obeťami.[20] V súvislosti so špeciálnymi výsluchovými miestnosťami sa ozývajú kritické hlasy zo strany príslušníkov PZ, ktorí uvádzajú, že aktuálne je týchto špeciálnych priestorov stále nedostatok a sú veľmi vyťažené.

Zákon o obetiach trestných činov ustanovuje, že v prípade, ak je vypočúvaná obzvlášť zraniteľná obeť, je potrebné vykonať výsluch s použitím technického zariadenia určeného na záznam zvuku a obrazu.[21] Vychádzajúc zo znenia tohto ustanovenia vyplýva, že iba v prípade, ak je výsluch obzvlášť zraniteľnej obete vykonávaný s použitím technického zariadenia určeného na záznam zvuku a obrazu, je možné vyhodnotiť takýto výsluch ako zákonný. Z tohto dôvodu vykonanie výsluchu naopak bez použitia technického záznamu na zaznamenávanie obrazu a zvuku je v rozpore so zákonom a rovnako aj prípadná časť výsluchu, ktorá v dôsledku napríklad technických problémov nebola nahratá použitím takého zariadenia.[22] Tu vyvstáva na niektorých oddeleniach PZ problém, nakoľko majú *slabé či nedostatočné technické vybavenie.* Týka sa to teda technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu, resp. kamier, ktorými nedisponuje každé oddelenie. Tieto kamery je teda nutné požičiavať z iných oddelení, čím sa komplikuje činnosť príslušníka PZ a zároveň si musí dostatočne včas naplánovať a dohodnúť účasť jednotlivých osôb, ktoré sa musia na týchto výsluchoch zúčastniť. Práve z vyššie uvedených dôvodov, by bolo potrebné zabezpečiť pre príslušníkov PZ také technické vybavenie, ktoré by umožnilo a zjednodušilo ich aplikáciu zákona o obetiach trestných činov do praxe.

Z hľadiska negatívnych aspektov, ktoré boli uvádzané v dotazníku, je potrebné poukázať aj na fakt, že v niektorých prípadoch nastávajú určité *problémy a nedostatky pri samotných prepisoch záznamov technických zariadení určených na zaznamenávanie zvuku a obrazu* a ich použiteľnosť v ďalšom konaní vrátane konania pred súdom. Ide nielen o časovú náročnosť prepisov týchto výsluchov, ale zároveň niektoré doslovné výpovede svedkov - obzvlášť zraniteľných obetí trestných činov, najmä u detí, osôb staršieho veku, ťažko psychicky a zdravotne postihnutých osôb, sú po prepise takého zvukového záznamu často nejasné, zmätočné a v niektorých prípadoch aj ťažko použiteľné pre ďalšie trestné konanie. Navyše takéto výsluchy svedkov, vzhľadom k druhotnej viktimizácii, nie je v podstate možné zopakovať, čo môže tvoriť vážny problém pre prokurátora v konkrétnej trestnej veci, najmä v prípade, že ide o rozhodujúci dôkaz na usvedčenie páchateľa alebo u osôb vysokého veku

[19] Pozn. autorky: Obdobie realizácie uvedeného projektu je vytýčené od 01.02.2018 až do 31.12.2021 a na jeho uskutočnenie bolo vyčlenených 670 000 eur.

[20] *Národný projekt Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obete a ďalšie obzvlášť zraniteľné obete trestných činov*. 2019. [online]. [03.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?specialne-vysluchove-miestnosti-detske-obete-projekt-ISF>.

[21] §134 ods. 4 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[22] *Legislatívne procesy*. 2019. [online]. [03.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2019/98/pripomienky/COO-2145-1000-3-3243595>.

a ťažko zdravotne postihnutých, ak takáto osoba napríklad zomrie alebo vzhľadom na vážny zdravotný stav už objektívne nebude schopná v ďalšom konaní pred súdom vypovedať.[23]

Pravdepodobné komplikácie sa môžu vyskytnúť aj v situácií, kedy má osoba absolvovať výsluch na kameru. Povinnosť vypovedať na kameru, za prítomnosti množstva pre obeť cudzích osôb, nielenže neprospieva otvoreniu sa obete a jej vyjadreniu sa o často intímnych veciach, ale môže účel výsluchu zablokovať. Vykonanie výsluchu s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu taktiež môže zakladať situáciu, že vypočúvaná osoba odmietne výsluch s odôvodnením, že si nepraje, aby bol tento výsluch kamerovo snímaný, pričom sa javí ako sporné prípadne takéto odmietnutie sankcionovať uložením poriadkovej pokuty vypočúvanému svedkovi, ktorý je obzvlášť zraniteľnou obeťou podľa osobitného zákona, čím sa takto môže sťažiť alebo zmariť vykonanie samotného úkonu. Ide o zásadný aspekt, ktorý môže vo veľkej miere komplikovať a ovplyvňovať činnosť príslušníkov PZ. [24] Stála by za zváženie úprava možností akceptovania iných závažných dôvodov, pre ktoré by nemusel byť obligatórne výsluch obzvlášť zraniteľnej obete vykonaný s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu, čo by príslušník PZ poznamenal do zápisnice o výsluchu svedka.

Všetky vyššie uvedené, kladné aj negatívne, postoje a postrehy vyplývajú z aplikačnej praxe príslušníkov PZ, ktorí boli respondentmi v kvalitatívnom dotazníku. Je nepochybné, že okrem naznačených aspektov v tomto príspevku, sa v zákone o obetiach trestných činov môžu nájsť aj iné dôležité poznatky, na ktoré aplikačná prax reflektuje a poukazuje.

Záver

Pomoc obetiam trestných činov je jednou z viktimologických priorít súčasnosti. Aj z tohto dôvodu bol prijatý zákon o obetiach trestných činov, ktorý v sebe zakotvil niektoré, doposiaľ nedefinované, pojmy v snahe posilniť postavenie týchto obetí v spoločnosti. Nakoľko ide o aktuálnu, diskutovanú a rozvíjajúcu sa problematiku, nielen laická verejnosť, ale aj aplikačná prax na ňu reflektuje svojimi názormi a postrehmi.

Cieľom príspevku bolo poukázať na tieto postrehy a názory aplikačnej praxe v súvislosti so zákonom o obetiach trestných činov, a to prostredníctvom výstupov z dotazníka realizovaného u príslušníkov PZ. Príspevok sa zameriava na niektoré postrehy, či už kladného alebo záporného charakteru, ktoré uvádzali respondenti vo svojich odpovediach. Poukazuje na kontaktné body pre obete trestných činov, špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obete a obzvlášť závažné obete trestných činov, register subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, snahu o zabránenie druhotnej a opakovanej viktimizácie, nedostatok technických prostriedkov na jednotlivých oddeleniach PZ či časovú náročnosť prepisov výsluchov. Účelom bolo upriamiť pozornosť a zvýšiť povedomie, nielen laickej verejnosti, o danej problematike a o pozitívnych i negatívnych aspektoch, s ktorými sa stretáva aplikačná prax pri využívaní zákona o obetiach.

[23] *Poznámky k aplikácii zákona o obetiach trestných činov*. 2018. [online]. [03.11.2019]. Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a633-poznamky-k-aplikacii-zakona-o-obetiach-trestnych-cinov>.

[24] *Poznámky k aplikácií zákona o obetiach trestných činov. 2018.* [online]. [03.11.2019]. Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a633-poznamky-k-aplikacii-zakona-o-obetiach-trestnych-cinov>.

Literatúra

BENČO, J. 2001. *Metodológia výskumu*. Bratislava: Iris. 194 s. ISBN 978-80- 8901-827-7.

Dotazník. 2019. [online]. [11.11.2020]. Dostupné na internete: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/index.php/kapitoly/dotaznik.php>.

JURISOVÁ, M. 2018. Obete trestných činov a ich postavenie v podmienkach Slovenskej republiky. In *Policajná teória a prax*, 4/2018, s. 28.

Legislatívne procesy. 2019. [online]. [03.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2019/98/pripomienky/COO-2145-1000-3-3243595>.

Národný projekt Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obete a ďalšie obzvlášť zraniteľné obete trestných činov. 2019. [03.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?specialne-vysluchove-miestnosti-detske-obete-projekt-ISF>.

Národný projekt Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obete. 2019. [online]. [02.11.2019]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?projekt-obete-trestnych-cinov-sluzby>.

Pomoc obetiam. 2019. [online]. [02.11.2019]. Dostupné na internete: <https://prevenciakriminality.sk/p/pomoc-obetiam >.

Pomoc v informačných kanceláriách pre obete trestných činov. 2019 [online]. [01.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=pomoc-v-informacnych-kancelariach-pre-obete>.

Poznámky k aplikácií zákona o obetiach trestných činov. 2018. [online]. [03.11.2019]. Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a633-poznamky-k-aplikacii-zakona-o-obetiach-trestnych-cinov>.

Register subjektov poskytujúcich pomoc obetiam. 2019. [02.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.anasoft.com/sk/home/Novinky-Blog/Novinky/Register-subjektov-poskytujuci-pomoc-obetiam-trestnych-cinov>.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012 , ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov.

Subjekty poskytujúce pomoc obetiam. 2019. [02.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx>.

Špeciálne výsluchové miestnosti. 2019. [03.11.2019]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=uz-aj-na-slovensku-moze-policia-deti-vypocuvat-v-specialnych-miestnostiach>.

ZÁHORA, J. 2018. *Zákon o obetiach trestných činov – komentár*. Banská Bystrica: Wolters Kluwer. 416 s. ISBN 978-80-8168-850-8.

Zákon č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Keywords: Victims of Crimes Act, victims, application practice, contact points for victims of crime, subjects providing assistance to victims, qualitative questionnaire

Summary

Helping victims of crime is one of the victimological priorities of today. This is one of the reasons why the Law on Victims of Crime was created. This law defined some new terms in an effort to strengthen the position of these victims in society. The article deals with opinions of application practice on Victims of Crimes Act. The Victims of Crimes Act is actual, dynamic and discussed topic. Because of that we have to pay more attention to these trends. The aim of the article is to point out the results of the qualitative questionnaire, which was carried out by members of the Police Force, to analyze the outputs and to indicate the positive and negative aspects that the application practice is facing. The purpose is to enrich the knowledge for the reader as well as to draw attention to the views of application practice on the Victims of Crime Act. All of the above, both positive and negative, attitudes and observations arise from the application practice of Police forces members who were respondents in the qualitative questionnaire. There is no doubt that, in addition to the aspects outlined in this paper, the Law on Victims of Crime may also contain other important pieces of knowledge to which application practice reflects and refers.

nstržm. JUDr. Michaela Šluchová
externá doktorandka
Katedra kriminológie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Služ. zarad.: Obvodné oddelenie Policajného zboru Martin – východ
e-mail: michaela.sluchova@minv.sk

Recenzenti:

pplk. doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.; mjr. JUDr. Michaela Jurisová, PhD.

Kristýna Štěpánková

Sekundární viktimizace

Anotace: Viktimizace je proces v němž se z potenciální oběti stává oběť reálná. Primární újma vzniká v bezprostřední souvislosti se spáchaným trestným činem Negativní důsledky, které oběť vnímá jako další újmy, jsou například reakce okolí na spáchaný trestný čin, přičemž se jedná například o vytýkané chování znásilněného děvčete rodiči, či zveřejněním podrobností ohledně oběti trestného činu médii. Jednou z vědeckých problematik je eliminace sekundární viktimizace ze strany orgánů veřejné moci, neboť pro oběť trestného činu má obvykle větší význam to, jak se s ní zachází, než samotné potrestání pachatele. Oběti jsou postiženy sekundární viktimizací nejvíce v rámci jejich výslechu, neboť při něm dochází k interakci mezi obětí jakožto svědkem, vyslýchajícím, a často také obhájcem obviněné osoby, který se snaží učinit maximum pro to, aby oběť znevěrohodnil, nebo újmu jí způsobenou bagatelizoval. Orgány činné v trestním řízení by měl garantovat to, že oběť bude moci využívat všechna svá práva v trestním řízení a že s ní bude zacházeno slušným a nedehonestujícím způsobem. V této souvislosti je nezbytné klást důraz na bezpečnost oběti trestného činu, jenž musí být vždy na prvním místě.

Klíčová slova: oběť, viktimizace, sekundární viktimizace, viktimologie

Úvod do problematiky

Obětí trestného činu se může stát každý člověk bez ohledu na věk, pohlaví, či společenské uplatnění. Obětí trestného činu je každá osoba, která utrpěla újmu v důsledku protiprávního jednání jiné osoby. Jedná se tedy o osobu, na kterou pachatel útočí přímo, ale i o osobu, která je svědkem tohoto útoku, osobu blízkou oběti trestného činu, i o osobu pozůstalou po oběti trestného činu. Oběť trestného činu je osoba, která utrpěla fyzickou, psychickou, ekonomická anebo morální újmu. Nejzávažnější je však újmy psychická, poněvadž není vidět, není vyčíslitelná, je těžké ji odškodnit a často mívá trvající následky, které se mohou projevit až po létech od spáchání trestného činu. Z pohledu oběti trestného činu má na její následný život vliv zejména její psychické traumata. Trauma představuje proces, který sice odstartoval pachatel svým činem, ale pak probíhá v čase a působí na něj hojivě či dráždivě i další vlivy. V této souvislosti je nezbytné uvést, že oběti stejného zločinu mohou vykazovat rozmanité psychické následky, jak co do intenzity, tak co do kvality.[1]

Obětí trestného činu se rozumí osoba, který jiný zasáhl do života, a většinou vedle následků v podobě materiální škody, fyzické či psychické újmy, jí způsobil i další útrapy, s nimiž se musí vyrovnávat. Jako nositelem důkazu musí být zapojena do procesu trestního řízení, což pro ni mnohdy může přinést i další stres projevující se například úzkostí, depresí, poruchou spánku, pocitů bezmoci, obavného myšlení, apod. V průběhu řízení může dojít k frustraci oběti, zejména v případech, kdy je řízení zdlouhavé nebo se pachatele nepodařilo, dopadnou. Za újmu lze pokládat všechno, čím trpí oběť v důsledku spáchání trestného činu.

Pokud jde o viktimologii, pak se jedná o vědní obor, jenž je součástí kriminologie, zabývající se oběťmi trestných činů. Lze ji definovat jako *„vědní obor zabývající se obětí a jejími biosociálními a psychologickými charakteristikami, procesy viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí oběti v průběhu vyšetřování a soudního projednávání trestného činu, pomocí oběti, včetně jejího odškodnění a rehabilitace a v neposlední řadě i prevencí viktimizace“*.[2] Viktimologie se dostává v posledních několika letech stále více do popředí, neboť je v zájmu každého právního státu o oběti trestného činu pečovat a předcházet jejich viktimizaci.

Viktimizace je proces v němž se z potenciální oběti stává oběť reálná. Primární újma tedy vzniká v bezprostřední souvislosti se spáchaným trestným činem (například způsobením škody na majetku, zraněním osoby, znásilněním, apod.). Vzniku primární újmy nelze

[1] Srov. ČÍRTKOVÁ, L., Kontroverze při posuzování psychické újmy, Právo a rodina, Roč. 18, č. 3(2016), s. 8.
[2] ŠTEFÁNIK, O. Oběť trestných činů a viktimologie. Státní zastupitelství 3/2010. Roč. 8, č. 3 (2010), s. 28.

předcházet, poněvadž se trestný čin již stal. Negativní důsledky, které oběť vnímá jako další újmy, jsou například reakce okolí na spáchaný trestný čin, přičemž se jedná například o vytýkané chování znásilněného děvčete rodiči, či zveřejněním podrobností ohledně oběti trestného činu médii.[3]

Jednou z vědeckých problematik je eliminace sekundární viktimizace ze strany orgánů veřejné moci. Pro oběť trestného činu má obvykle větší význam to, jak se s ní po viktimizaci zachází, než samotné potrestání pachatele. Další významnou skutečností je rovněž, zda ve snaze objasnit protiprávní jednání a zajistit pachatele trestného činu je ze strany orgánů činných v trestním řízení zajištěno maximální eliminování sekundární viktimizace, či zda ji lze ještě zmírnit.

1. Viktimizace

Viktimizace je sociální proces, který začíná kriminálním činem, nicméně předpokládá také mentální (kogentní) rozhodnutí osoby, na které byl čin spáchán, že se stala obětí. Prožívání viktimizace je obvykle mnohem složitější, a tomu odpovídá chování oběti.[4]

Oběť má právo na ochranu před druhotnou viktimizací anebo před opakovanou viktimizací. Druhotnou viktimizací, nebo též sekundární viktimizací, se přitom rozumí újma, která nebyla způsobena přímo trestným činem, ale v důsledku přístupu osob a orgánů odlišných od pachatele. Zákon klade za cíl omezit riziko druhotné viktimizace ze strany policie a orgánů činných v trestním řízení, nicméně zákonem nelze zabránit sekundární viktimizaci jinou osobou (například příbuzným, spolupracovníkem, přítelem, apod.).[5] I z tohoto důvodu je okruh činitelů zúžen jen v rámci výše uvedených subjektů.

Viktimizace může způsobit výskyt nových příznaků (např. k původním depresivním stavům se u oběti přidají i jiné příznaky), anebo v důsledku viktimizace dojde ke zhoršení původních potíží (např. úzkostně depresivní poruchy). Obě uvedené varianty jsou akceptovány jako příklady psychické traumatizace v důsledku viktimizace. Druhotná viktimizace je vnímána jako další trápení oběti trestného činu, přičemž za další trápení jsou považovány zejména nadměrné výslechy a nadměrné znalecké posudky. To vše trýzní oběť trestného činu stále více.

1.1. Problematika viktimizace

Pokud jde o problematiku viktimizace, pak tato může vést u různých obětí k různým obrazům psychické újmy, poněvadž oběti stejného trestného činu mohou vykazovat rozmanité psychické následky jak co do intenzity, tak co do kvality, neboť podoby traumatizace jsou více podmíněny osobností oběti než konkrétními okolnostmi viktimizace. Problematika viktimizace je soustředěna rovněž na konkrétní trauma obětí trestných činů, na to jak probíhají a mění se v čase a působí na oběť (hojivě či dráždivě).

Oběť trestného činu se často nemůže začlenit zpátky do kolektivu, či standardního způsobu života. Oběť je zpravidla trestným činem natolik ovlivněna, že velmi často trpí nejčastěji poruchami spánku, úzkostlivými stavy, depresemi, pocitem méněcennosti[6], apod. Oběti se často vzdalují od vztahů, prožívají určitou tíseň, vyhýbají se emočně nabitým podnětům. To však vede k pocitům nepohody, úzkosti, až depresivnímu ladění. V emočně

[3]Srov. ŠANDOVÁ, M, Rigorózní práce: Výslech poškozeného z trestněprávního, kriminalistického a kriminologického hlediska, Praha: 2017, s. 82-83.
[4] Srov. ČÍRTKOVÁ,L. Forenzní psychologie. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 117.
[5] Srov. JELÍNEK, J. a kolektiv: Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: Leges, 2014, 40 s.
[6] Viz. Mašková, L., Zpráva z psychologického vyšetření ze dne 23. a 30.4.2028 u pacienta F.S. Praha. 2018.

a kognitivně složitých situacích může docházet k impulzivnímu reagování. To vše může mít vliv na kvalitu koncentrace pozornosti a paměťové schopnosti. Zhoršení psychického stavu jedince může mít široké spektrum projevů. Zpravidla se jedná o nespavost, neschopnost zvládat nároky běžného dne, sociální izolaci, skleslost, deprese, pocit bezmoce, apod. U psychických následků obětí trestných činů je u každé oběti třeba tento aspekt posuzovat extra s ohledem na konkrétní životní styl dané oběti.

Při zjišťování psychické újmy by měl znalec spolu se zadání obdržet jasnou informaci o tom, zda a jak traumatizující situace se odehrála. Znalec posuzuje objektivní skutečnosti. Zda se situace odehráli a zda újma odpovídá následkům. Znalec neřeší faktické události, ale zjišťuje, zda to co oběť líčí i skutečně zažila. Oběti nelze vyčítat, že něco udělala, či naopak neudělala.

2. Právo na ochranu před sekundární viktimizací

Právo na ochranu před sekundární viktimizací obsahuje zejména povinnost orgánů činných v trestním řízení tak, aby nebylo nutno výslech znovu opakovat, poněvadž znovuprožívání události muže být pro oběti bolestivé a silně stresující.

Orgán činný v trestním řízení, soud a subjekt poskytující pomoc obětem postupuje tak, aby jeho činnost nezpůsobila oběti druhotnou viktimizace a přijímala účinné opatření, které mají zabránit opakované viktimizaci. Do kontaktu s obětí se nejčastěji dostanou orgány činné v trestním řízení, přičemž mají za povinnost přistupovat k oběti zdvořile, šetrně a podle možností jí vycházet vstříc. Na tento účel orgán činný v trestním řízení a soud používá vhodně přizpůsobené úřední místnosti, jestli jich prostorové možnosti umožňují.

Účelem této zásady je tedy ochrana oběti před prohlubováním primární újmy, sekundární újmy a opakovanou viktimizací. Opakovaná viktimizace představuje újmu vzniklou oběti v důsledku dalšího útoku pachatele.

„K zabránění tomu, aby oběti byla způsobena druhotná viktimizace, náleží:

- *Zabránění v kontaktu s osobou, kterou oběť označila za pachatele trestného činu, s osobou podezřelou nebo osobou proti níž se trestní řízení vede,*
- *Pravidla pro kladení otázek směřujících do intimní oblasti vyslýchané oběti,*
- *Pravidla pro výslech či podání vysvětlení osobou stejného nebo opačného pohlaví,*
- *Pravidla na doprovod důvěrníkem*
- *Právo oběti kdykoliv v průběhu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký měl spáchaný trestný čin dopad na její dosavadní život.“* [7]

V zájmu ochrany oběti před druhotnou viktimizací je možné lékařské vyšetření přikázat v nevyhnutelné míře a jen tehdy jestliže je to potřebné na účely trestního řízení. Jedná se o případy, kdy dojde k ublížení na zdraví, tedy ke stavu spočívajícím v poruše zdraví nebo jiného onemocnění, které porušení normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života oběti a který vyžaduje lékařské ošetření.

U některých trestných činů (například u trestného činu znásilnění) může vést zpochybňování výpovědi takové oběti až k její sekundární viktimizaci. Vyslýchající osoba si přitom svého jednání nemusí být ani vědoma, může pouze pokládat doplňující otázky s poněkud ironickým podtónem v hlase, a vyslýchaná oběť může mít následně pocit, že jsou její negativní zkušenosti bagatelizovány. To samozřejmě ovlivní její ochotu vypovídat. I z tohoto důvodu je třeba, aby orgány činné v trestním řízení přistupovaly k výpovědím obětí pozitivně a s důvěrou,

[7] Cit. JELÍNEK, J. a kolektiv: Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: Leges, 2014, 44 s.

a teprve poté, co by se prokázalo, že výpověď není tak úplně pravdivá, přistoupily k dotazům směřujícím k vyvrácení faktů z výpovědi oběti.[8]

V zájmu ochrany oběti před opakovanou viktimizací anebo hrozící nebezpečností je příslušný orgán oprávněný rovněž rozhodnout o uložení zvláštních opatření podle zvláštních předpisů. V této souvislosti je nezbytné klást důraz na bezpečnost oběti trestného činu, jenž musí být vždy na prvním místě.

3. Sekundární viktimizace

Pokud jde o sekundární viktimizaci, pak jsou jejími původci nejčastěji jiné osoby, než samotný pachatel, jak je tomu u primární viktimizace (ačkoli i pachatel může svým vyhrožováním oběti po činu této způsobit sekundární viktimizaci). K sekundární viktimizaci nemusí reálně dojít vždy. Druhotné zraňování oběti bývá častou příčinou její neochoty spolupracovat s policií a justicí. Oběť v mnohých případech trestný čin ani neoznámí a setrvává raději v latenci.

S ohledem na výše uvedené je však třeba vzít v úvahu, že oběť bude vždy po spáchání trestného činu vystavena stresu, neboť musí opakovaně vzpomínat na nepříjemnou situaci a snažit se ji reprodukovat orgánům činným v trestním řízení, či ji musí vyprávět svému okolí. K sekundární viktimizaci však dochází teprve tehdy, kdy se do tohoto stresujícího procesu vloudí nadbytečné zraňování oběti. Typickými původci sekundární viktimizace jsou orgány činné v trestním řízení, média a okolí oběti *„Tyto tři skupiny aktérů disponují největším potenciálem druhotně zraňovat poškozeného, protože interpretují trestný čin a posuzují také roli, kterou v něm oběť sehrála. V době „poté“ nejvíce ovlivňují život poškozeného, neboť mu explicitně či implicitně připisují konkrétní profil oběti (např. provokující oběť, nevěrohodná oběť, ideální oběť). Mezi další původce sekundární viktimizace se řadí například znalci, pracovníci pojišťoven nebo úředníci v institucích, s nimiž poškozený přichází do kontaktu.“* [9]

Při sekundární viktimizaci vznikají druhotné rány psychického rázu. Tyto však mohou působit oběti mnohem větší bolest než rány primární, protože oběť má pocit, že je trestána za to, že se stala obětí trestného činu.

3.1. Příčiny sekundární viktimizace

Příčin sekundární viktimizace je několik. Můžeme je rozdělit do tří skupin – příčiny strukturální, sociálně-psychologické a individuální. Strukturální příčiny vyplývají z právních předpisů. Zahrnuje například setkání oběti s pachatelem při hlavním líčení, nutnost opakovaných výslechů či délku trestního řízení. Sociálně-psychologické příčiny zahrnují mýty a stereotypy zakořeněné v osobách, které s obětí přicházejí do styku. Jedná se o podvědomou obranu těchto osob před tím, aby samy ztratily iluzi o *„dobrém“* světě; proto se snaží přenést část viny za trestný čin na samotnou oběť. V takovém případě mohou *„obyčejní lidé“* být klidnější, neboť oběť je *„slabším“* jedincem, který se vlastní vinou stal obětí kriminálního jednání, *„normálním lidem“* tedy nic takového nehrozí. Taková reakce je sice přirozená, ale v oběti budí pocit, že je méněcenná. Individuální příčiny zahrnují postoje jednotlivých osob, které přicházejí do kontaktu s oběťmi. Příkladem může být nezdravá fascinace trestným činem, která se projevuje přehnaným zájmem o detaily trestného činu, a přitom nebere v potaz pocity oběti. [10]

---

[8] Srov. ŠANDOVÁ, M, Rigorózní práce: Výslech poškozeného z trestněprávního, kriminalistického a kriminologického hlediska, Praha: 2017, s. 85-86.
[9] Cit. ČÍRTKOVÁ, L., Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál,2014, s. 61.
[10] Cit. ČÍRTKOVÁ, L., Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál, 2014, s. 18.

Jednotlivá jednání, kterými dochází k sekundární viktimizaci oběti, jsou např. očerňování oběti, obviňování oběti, nerespektování soukromí oběti, poškozování dobrého jména oběti a bagatelizace újmy. Očerňování oběti znamená, že oběti jsou připisovány negativní vlastnosti či jiné rysy, na základě kterých pak lze dojít k závěru, že si oběť viktimizaci zasloužila. Poukazuje se přitom na vzhled oběti, její špatný životní styl, její minulost nebo nevhodné chování. U hlavního líčení bývá poukazováno na chyby, kterých se oběť dopustila v minulosti, či na to, že nevede *„řádný život“*, a to proto, aby byla zpochybněna její důvěryhodnost. Typického očerňování oběti se dopouštějí obhájci obviněného nebo obžalovaného při vyšetřování trestného činu znásilnění. Poukazují např. na skutečnost, že oběť měla před trestným činem více sexuálních partnerů, že začala se sexuálním životem dříve, než zákon umožňuje, či že se věnuje povolání, které nelze považovat za společensky žádoucí (např. dělá striptérku).[11]

Obviňování oběti či přenášení viny na oběť znamená, že osoby předpokládají, že oběť si za svou situaci může zčásti sama. Neměla chodit v noci sama domů, neměla nosit krátkou sukni, měla odejít od násilnického manžela, neměla stopovat, apod.[12]

Nerespektování soukromí oběti je závažné, pokud se šíření informací o oběti a trestném činu děje bez vědomí oběti a jejího souhlasu. Na tuto skutečnost pamatuje trestní řád i zákon o obětech trestných činů, které v několika ustanoveních upravují ochranu soukromí oběti. Poukázat lze taktéž na institut utajeného svědka upravený v trestním řádu. Poškozování dobrého jména oběti souvisí s očerňováním oběti. Jedná se o situaci, kdy bývá např. při hlavním líčení poukazováno na promiskuitu oběti trestného činu znásilnění jako na důkaz toho, že se o znásilnění jednat nemohlo, protože *„oběť to chtěla“*.[13]

Tendence k ochraně obětí se promítly i do zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, který v § 18 stanovuje, že otázky směřující do intimní oblasti vyslýchané oběti lze klást jen tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení a tyto otázky je třeba klást zvlášť šetrně a po obsahové stránce vyčerpávajícím způsobem.

Bagatelizace újmy znamená zpochybňování toho, co oběť prožila. Nejcitlivěji oběti vnímají ignorování morální či psychické újmy vzniklé v souvislosti s trestným činem, a to bez ohledu na to, o jak závažný trestný čin jde. Je totiž třeba poukázat na skutečnost, že každý člověk vnímá svou újmu jinak (individuálně), a někým může otřást i drobná krádež. Je proto nutné přistupovat ke všem osobám citlivě a vyhýbat se obecným frázím jako *„hoďte to za hlavu“*.[14]

Ze shora uvedených příkladů toho, jak dochází k sekundární viktimizaci oběti, je zřejmé, že mnohdy může k poznámkám, které oběť považuje za necitlivé, dojít zcela mimoděk (například otázkou typu: *„Proč jste se nebránila?“),* někdy naopak k necitlivým otázkám na oběť dochází úmyslně v rámci obhajoby obviněné osoby. Právní úprava by měla směřovat k úpravě postupů orgánů činných v trestním řízení, jejich odbornému a vyškolenému přístupu a jejich snahou o co nejmenší zraňování oběti. Oběti jsou postiženy sekundární viktimizací nejvíce právě v rámci jejich výslechu, neboť dochází k interakci mezi obětí jakožto svědkem, vyslýchajícím, a často také obhájcem obviněné osoby, který se snaží učinit maximum pro to, aby oběť znevěrohodnil, nebo újmu jí způsobenou bagatelizoval. Orgány činné v trestním řízení by měl garantovat to, že oběť bude moci využívat všechna svá práva v trestním řízení a že s ní bude zacházeno slušným a nedehonestujícím způsobem.

---

[11]Cit. ŠANDOVÁ, M, Rigorózní práce: Výslech poškozeného z trestněprávního, kriminalistického a kriminologického hlediska, Praha: 2017, s. 84.

[12] Srov. ČÍRTKOVÁ, L., Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál, 2014, s. 64.

[13]Srov. ŠANDOVÁ, M, Rigorózní práce: Výslech poškozeného z trestněprávního, kriminalistického a kriminologického hlediska, Praha: 2017, s. 85.

[14] Cit. ČÍRTKOVÁ, L., Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál, 2014, s. 65.

V souvislosti se shora uvedeným procesem sekundární viktimizace v průběhu trestního řízení je zajímavé zmínit nazírání obětí na spravedlnost. L. Luhmann ve své práci [15] rozlišil dva druhy spravedlnosti – procedurální a distributivní. Procedurální spravedlnost se v trestním řízení vztahuje na proces vyšetřování a na to, zda je oběti v každé fázi trestního řízení věnována dostatečná pozornost a zda má možnost uplatnit všechna svá práva. Distributivní spravedlnost pak představuje postoj ke konečnému rozhodnutí ve věci, tedy k rozhodnutí o vině a trestu pachatele. Oběti trestných činů kladou zpravidla větší důraz na spravedlnost procedurální, tedy více se jich dotýká to, že vyšetřování neprobíhalo správně či, že s nimi nebylo zacházeno citlivě. Naopak, pokud z jejich pohledu probíhalo trestní řízení korektně, pak se snadněji smíří např. s mírnějším trestem pro pachatele.

Zdroj sekundární viktimizace představují v 62 % znalci (zejména psychologové a psychiatři, někdy též gynekologové), ve 23 % orgány činné v trestním řízení (policie a soudy) a ve 15 % rodina a okolí oběti.[16] U každé z těchto skupin přitom oběti uvádějí charakteristiku jejich sekundární viktimizace. U znalců se jednalo zejména o to, že neprojevovali respekt k důstojnosti oběti a neposkytovali dostatek informací o vyšetření, nebo že jednali příliš odtažitě a nezajímali se o to, jak znásilnění ovlivnilo běžný život oběti. Stresujícím faktorem bylo také to, že znalci poskytovali zdravotnickou dokumentaci bez svolení oběti a používali údaje o její rodinné anamnéze tak, že tyto informace byly zneužitelné pachatelem. Orgány činné v trestním řízení se pak sekundární viktimizace dopouštěly tím, že nevěnovaly pozornost bezpečí oběti, neposkytly oběti srozumitelné informace o trestním řízení, prováděly výslechy v nevhodných podmínkách, nebo kladly nevhodné otázky týkající se sexuálního života oběti. Rodina oběti druhotně traumatizovala oběť tím, že jí vyčítala spoluzavinění znásilnění, nekomunikovala s ní a oběť stigmatizovala.[17]

Z výše uvedeného vyplývá, že sekundární viktimizace se vůči oběti znásilnění častěji dopouštějí osoby, které by měly být profesionální a vědět, jak s obětí jednat. Lze uzavřít, že pravděpodobnost sekundární viktimizace je vyšší u určitých typů trestných činů, zejména u sexuálních deliktů, domácího násilí a u trestných činů, které bývají medializovány.[18]

Závěr

Sekundární viktimizace zhoršuje psychické následky způsobené primární viktimizací. Oběti trestného činu se nic nedotkne více, než když je její problém bagatelizován a zlehčován orgány činnými v trestním řízení, na které se oběť s důvěrou obrátila. Ačkoli se může zdát, že např. krádež mobilního telefonu, automobilu a peněženky nemůže zanechat žádné následky na psychice oběti, může se změnit její postoj k policejnímu orgánu, který při vyšetřování *„bagatelního“* trestného činu nevěnoval dostatečnou pozornost její výpovědi a celou věc chtěl mít rychle za sebou. Pokud se pak ta samá oběť stane obětí závažného trestného činu, může svou nechuť k orgánům činným v trestním řízení ventilovat tak, že celou věc vůbec neoznámí, či že bude zcela neochotně spolupracovat, což může ztížit následující vyšetřování. Dopad sekundární viktimizace má u obětí trestných činů rovněž do pracovní a sociální oblasti, a to ve formě zhoršeného výkonu a fungování.

[15] Srov. ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2, s 16-17.

[16] Srov. ŠANDOVÁ, M, Rigorózní práce: Výslech poškozeného z trestněprávního, kriminalistického a kriminologického hlediska, Praha: 2017, s. 87.

[17] Cit. ČÍRTKOVÁ, L., Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál, 2014, s 21-23.

[18] Cit. ČÍRTKOVÁ, L.. Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál, 2014, s 70.

Literatúra

ČÍRTKOVÁ,L. *Forenzní psychologie*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004.
ČÍRTKOVÁ, L., *Kontroverze při posuzování psychické újmy*, Právo a rodina, Roč. 18, č. 3(2016).
ČÍRTKOVÁ, L., *Oběti kriminality v Evropě, Zpravodaj bílého kruhu bezpečí*, Roč. 24, č. 2(2015).
ČÍRTKOVÁ, L., *Vedlejší diagnóza: oběť trestného činu*, Zpravodaj BKB : Bílý kruhu bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti \\CE 178\, Roč. č. 1(2010).
ČÍRTKOVÁ, L., *Viktimizace jako psychosociální krize*, Zpravodaj bílého kruhu bezpečí, Roč. 26, č. 4(2017).
ČÍRTKOVÁ, L., *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1.
ČÍRTKOVÁ, L. a VITOUŠOVÁ P., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.
KOL. AUTORŮ: *K problematice obětí trestných činů a k výsledkům obětí ČR*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1999, Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí, Policista \\CE 3\, Roč. č. 9(1999).
JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou 2. doplněné a rozšířené vydání.* Praha: Leges, 2014.
MAŠKOVÁ, L., *Zpráva z psychologického vyšetření ze dne 23. a 30.4.2028 u pacienta F.S.* Praha. 2018.
ŠANDOVÁ, M., Rigorózní práce: *Výslech poškozeného z trestněprávního, kriminalistického a kriminologického hlediska*, Praha, 2017.
ŠTEFÁNIK, O. *Oběť trestných činů a viktimologie.* Státní zastupitelství. Roč. 8, č. 3 (2010).
ZÁKON č. 45/2013 Sb., *Zákona o obětech trestných činů*.
ZÁKON č. 141/1961 Sb., *Zákon o trestním řízení soudním* (trestní řád).

Keywords: victim, victimization, secondary victimization, victimology

Summary

Secondary victimization heats up the psychological consequences of the expected victimization. Victims of crime have not touched much more than when their problem is downplayed and downplayed by the law enforcement authorities to which the victim turned with confidence. And users may seem to have no consequences for the victim's mind for example, theft of a mobile phone, car and wallet, who have no opportunity to follow their attitude to a police authority who failed to pay sufficient attention to their testimony and the matter that has a chance to listen behind. If possible, you can have the offenses wishing to investigate the authorities involved in the criminal proceedings by failing to report the matter at all or by reluctantly cooperating who can make the subsequent investigation more difficult. Secondary victimization with obese offenders translating into problems of endangered performances and functions in the labor and social field.

JUDr. Kristýna Štěpánková
Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva
Tomášikova 20, Bratislava 821 02
e-mail: kris.stepankova@seznam.cz

Recenzenti: mjr. JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD.; JUDr. Juraj Drugda, PhD.

Štefan Zachar

Darknetové nástroje

Anotácia: Autor príspevku, popisuje rozdiel v terminológii pojmov internet, web, darknet a darkweb. V rámci príspevku popisuje najznámejšie siete ktoré môžu byť využívané ako súčasť darknetu. Ďalej autor uvádza nástroje, prostredníctvom ktorých je možné pristupovať do týchto sietí.

Kľúčové slová: web, internet, darknet, darkweb, anonymita, nód, onion routing, garlic routing

Úvod do problematiky

Darknet je súčasť internetu, ktorá sa čím ďalej tým viac dostáva do povedomia bežných používateľov. Vďaka technologickému pokroku už nie je téma šifrovania komunikácie v počítačovej sieti otázkou pre expertov, hackerov, akademikov alebo technologických nadšencov. Prostredníctvom aplikácií alebo celých systémov môže aj bežný používateľ dosiahnuť na internete dostatočnú mieru anonymity. Vyvstáva však otázka, nakoľko takíto používatelia chápu otázky bezpečnosti a anonymity. Je potrebné si však uvedomiť, že uvedené počítačové siete a k nim vytvorené nástroje neboli primárne určené na vstup do darknetu pokiaľ ho chápeme ako kriminálne prostredie. V prvom rade majú používateľov chrániť pred sledovaním a umožniť im slobodne vyjadrovať svoje názory.

Internet - Darknet a WEB - Darkweb v terminológii

V praxi sa často stretávame s nesprávnym pomenovávaním skutočností či javov. Môže to byť spôsobené nevedomosťou v danej oblasti, prípadne využívaním skôr naučených návykov bez potreby zmeny. Používanie takejto terminológie aj keď nesprávnej v bežnom živote spravidla nespôsobuje problémy v komunikácii nakoľko jej vžitie je veľmi rozšírené. V policajnej praxi však môže nesprávne použitý výraz skomplikovať prípadne znemožniť snahu vyšetrovateľov v procese dokazovania. V oblasti terminológie informatiky by sme sa zamerali hlavne na využívanie slov internet, web, darknet a darkweb. Veľmi často je slovo internet používané ako synonymum čohokoľvek čo je prístupné online prostredníctvom počítačových sietí. Internet, je však pomenovanie globálnej počítačovej siete typu WAN[1] ktorá je tvorená prepojením počítačových sietí rôznych subjektov.

Vo výrazoch internet - darknet a web - darkweb sa pokúsime nájsť určitú analógiu. Ako sme spomínali, internet je počítačová sieť. Táto je definovaná fyzickou vrstvou tvorenou aktívnymi a pasívnymi sieťovými prvkami a vrstvou komunikačných protokolov[2]. Darknet je súčasť internetu využívajúcu rovnakú fyzickú vrstvu – sieťovú infraštruktúru a aj vrstvu komunikačných protokolov. Tie sú však doplnené, prípadne pozmenené tak, aby bolo možné vytvorenie anonymného prepojenia medzi všetkými počítačmi využívajúcimi takýto protokol. Takto dôjde k vytvoreniu virtuálnej siete, ktorá je anonymná a možnosti jej interakcie s otvorenou – verejnou sieťou či inými anonymnými sieťami závisia od použitých protokolov a parametrov siete definovaných jej tvorcami. Web alebo tiež World Wide Web je jedna zo služieb počítačovej siete internet rovnako ako ftp, telnet, ssh a podobne. Tieto sú definované prenosovými protokolmi. Napríklad pre web je to protokol HTTP[3] alebo HTTPS[4]. Darkweb je principiálne rovnaká služba siete darknet ktorá používa rovnaké protokoly.

---

[1] Wide Area Network

[2] Leiner, Barry M. a col. Brief History of the Internet 1997 [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://www.internetsociety.org/wp-content/uploads/2017/09/ISOC-History-of-the-Internet_1997.pdf

[3] Hypertext Transfer Protocol

[4] Hypertext Transfer Protocol Secure

Darknetové siete

Ako sme spomínali, darknet je súčasť internetu využívajúca šifrovanie v komunikačných protokoloch, aby nebolo možné jednoduchým spôsobom identifikovať účastníkov komunikačnej siete na základe ich IP adresy. Za týmto účelom sú okrem šifrovania využívané aj rôzne spôsoby smerovania dátových paketov a zároveň definovanie spôsobu interakcie s ostatnými typmi počítačových sietí prítomných na internete. Sietí, ktoré umožňujú anonymizáciu klientov je viacero a je možné ich od seba odlíšiť práve spomínaným prístupom k toku paketov, šifrovaním a konektivitou.

Onion network[5]

Onion network, je počítačová sieť, v ktorej je na anonymizáciu komunikácie využívané cibuľové smerovanie (Onion Routing). To znamená, že pakety sú zapuzdrené do šifrovaných vrstiev čím pripomínajú vrstvy cibule. The Onion Router[6] je systém určený na anonymné prehliadanie webu. Niekedy je onion network označovaná aj ako TOR network z dôvodu že je tvorená práve zariadeniami so systémom TOR. Táto sieť má aj vlastnú doménu prvej úrovne označovanú ako „.onion“. Webové stránky s touto koncovkou sú označované ako „hidden services“[7] a prístup na ne je samozrejme možný len prostredníctvom TOR aplikácií.

Obrázok č. 1: Onion Diagram

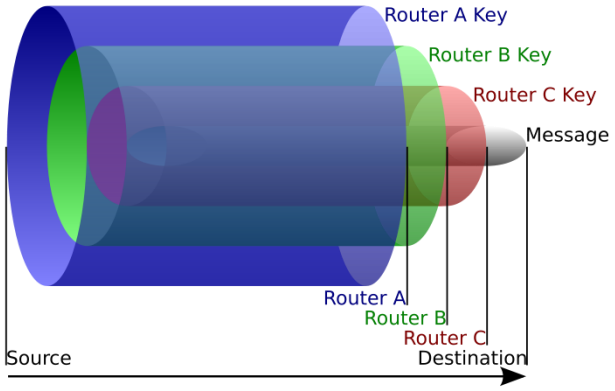

zdroj:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Onion_diagram.svg

Princíp cibuľového smerovania spočíva v postupnom odoberaní jednotlivých vrstiev v ktorých je správa zapuzdrená. Zdroj odosiela správu routru A, ktorý odoberie prvú vrstvu, a dešifruje kam má správu smerovať ďalej. Pritom ale nevie, či dostal správu od jej pôvodcu, alebo iného routra. Pošle ju routru B, ktorý ju dešifruje a zistí adresu ďalšieho routra C. pošle mu správu a router C dešifruje poslednú vrstvu v ktorej je adresa kam správa smeruje.

[5] Goldschlag, D. Onion Routing for Anonymous and Private Internet Connections [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: http://www.onion-router.net/Publications/CACM-1999.pdf
[6] https://www.torproject.org/
[7] Winter, P. a col How Do Tor Users Interact With Onion Services? December 2018. [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://nymity.ch/onion-services/pdf/sec18-onion-services.pdf

Doplnkovým bezpečnostným prvkom ktorý využívajú niektoré darknetové nástroje ako napríklad Tails, Whonix a TORbrowser je izolácia prúdu (stream isolation) v zmysle izolácie dátových tokov. V tomto prípade sú natívne aplikácie konfigurované tak, aby každá využívala vyhradený (dedikovaný) Socks Port. Takto je zabezpečené, že každá využíva inú cestu pre tok dát a tým pádom je zamedzené možnej korelácii identity ktorá v sieti TOR môže vzniknúť ak rôzne aplikácie toho istého používateľa využívajú v rovnakom momente prístup na internet a teda aj ten istý výstupný bod (Exit Relay).

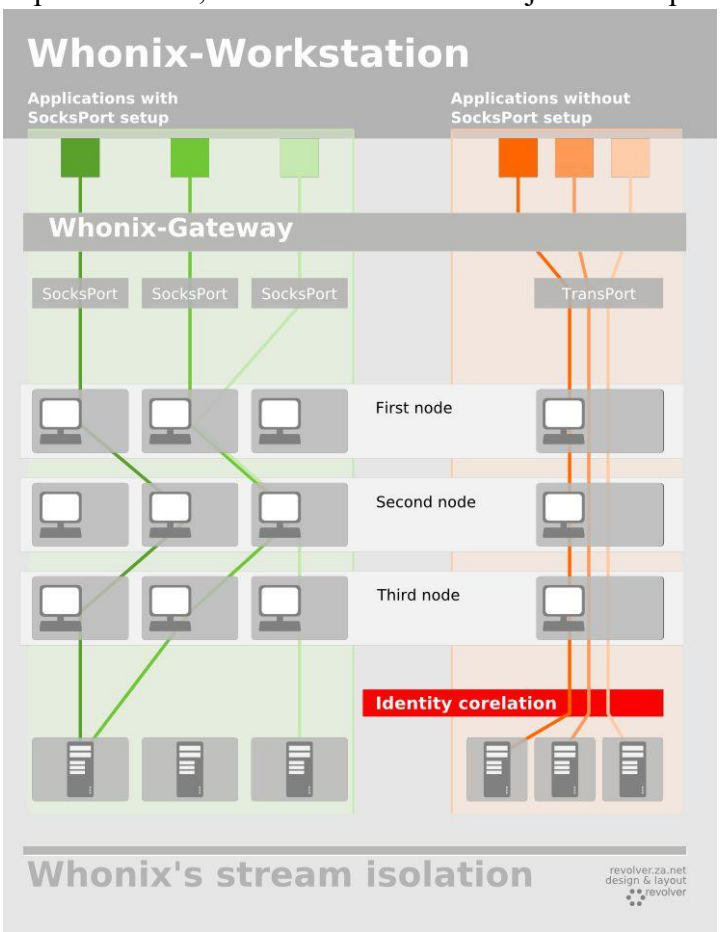

Obrázok č. 2: Stream isolation diagram v systéme Whonix

zdroj: https://www.whonix.org/w/index.php?title=File:Stream_isolation.1.0.jpg&filetimestamp=20200108132153&

Tor metrics[8] je databáza ekosystému verejných dát získaných z prevádzky systému TOR. Je využívaná pri výskume dosahovania vyššej miery bezpečnosti a ochrany súkromných dát. Napriek tomu, že dáta sú verejné, je z nich možné zistiť zaujímavé štatistické údaje o prevádzke siete onion. Napríklad počet používateľov, zoznam serverov, služieb, či dostupnosť siete.

Tabuľka č. 1: príklad výstupných údajov TOR metrics

Dátum / údaj	18.12.2019
Počet používateľov celkovo	1763925
Počet používateľov v SR	2761
Celková priepustnosť siete deklarovaná	406 Gbit/s
Celková priepustnosť siete využitá	190 Gbit/s

zdroj: https://metrics.torproject.org/

[8] https://metrics.torproject.org/

Pri komplexnejšom prehliadaní štatistických údajov z TOR metrics možno konštatovať, že sieť onion je pomerne rozšírená počítačová sieť so stabilnou priepustnosťou aj používateľskou základňou.

Obrázok č. 3: Výstup z vyhľadávania relačných serverov v SR

Home » Services » Relay Search » Search for country:sk

Relay Search

country:sk

country:sk

Show 50 entries

Nickname†	Advertised Bandwidth	Uptime	Country	IPv4	IPv6	Flags	Add. Flags	ORPort	DirPort	Type
tollana (5)	39.45 MiB/s	1d 1h		85.248.227.164	2a00:1298:8011:212::164			9002	444	Relay
ori (5)	39.43 MiB/s	1d 1h		85.248.227.163	2a00:1298:8011:212::163			9001	443	Relay
tutor (1)	21.68 MiB/s	108d 16h		194.160.170.212	-			9001	0	Relay
Cicolina (1)	14.42 MiB/s	19d 1h		46.229.238.172	-			9001	9030	Relay
tamanegi (1)	10.61 MiB/s	88d 10h		212.89.225.242	-			443	80	Relay
eL5gMmiPbfmp (1)	4 MiB/s	39d 18h		147.175.187.143	-			9001	0	Relay
snap277 (1)	3.92 MiB/s	4d 17h		92.52.6.135	-			40269	0	Relay
HomersRelay (1)	3.88 MiB/s	20d 11h		95.102.213.22	-			9001	9030	Relay
kree (5)	1.7 MiB/s	1d 1h		85.248.227.165	2a00:1298:8011:212::165			9003	445	Relay
snap277 (1)	1.37 MiB/s	1h 52m		95.103.166.204	-			42189	0	Relay
Heady (1)	1.13 MiB/s	7d 9h		185.29.156.231	-			9030	9051	Relay
astarseran (1)	1007.34 KiB/s	19d 9h		62.197.207.182	2001:470:1f0b:524::443			9443	9080	Relay
FuckYouNSA (1)	886 KiB/s	~~12h 9m~~		87.197.191.192	-			9509	0	Relay
Haku (1)	504.11 KiB/s	4d 5h		188.167.167.54	-			9001	9030	Relay
tomas (1)	56.23 KiB/s	~~19h 35m~~		89.173.200.172	-			9001	9030	Relay
snap277 (1)	0 B/s	~~1d 23h~~		95.102.3.159	-			37885	0	Relay
Total	**143.98 MiB/s**									

Showing 1 to 16 of 16 entries

zdroj: https://metrics.torproject.org/rs.html#search/country:sk%20

I2P

Invisible Internet Projekt (I2P)[9] vyvíjaný od roku 2003 bol navrhnutý ako prekryvná počítačová sieť (overlay netvork), ktorá má zabezpečovať anonymitu používateľa tým, že je šifrovaná celá komunikačná trasa. Zatiaľ čo TOR zabezpečuje anonymitu nielen v sieti onion ale aj pri prístupe na internet I2P primárne vytvára vlastný uzavretý ekosystém. Je tu rovnako prítomná pseudodoména prvej úrovne označovaná ako „.i2p“. web stránky siete I2P sú označované ako „eepsites“ a rovnako ako hidden services siete onion sú prístupné len prostredníctvom aplikácií I2P.

Sieť I2P[10] je niekedy označovaná aj garlic netvork (cesnaková sieť) ako analogický názov k sieti onion. Smerovanie správ v sieti I2P nazývané garlic routing prebieha prostredníctvom vytvárania tunelových spojení medzi jednotlivými uzlami siete. Tieto sú vytvárané len na určitú krátku dobu 10 minút a potom expirujú. Všetku tunely sú jednosmerné, to znamená že je využívaný zvlášť tunel na odosielanie dát (Outbound Tunnel) a na prijímanie dát (Inbound Tunnel).

[9] https://geti2p.net/en/

[10] Introduction to Tor and I2P [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://tlu.tarilabs.com/protocols/intro-to-tor-i2P/MainReport.html

Zoznamy jednotlivých routerov a z nich vytvorených tunelov administruje The Network Database (NETDB) čo je distribuovaná sieťová databáza. Každý z pripojených routerov po pripojení obdrží časť databázy, čím sa udržiava v neustálom chode.

Správa v sieti I2P je najprv zašifrovaná odosielateľom prostredníctvom verejného kľúča prijímateľa. Následne je zašifrovaná s inštrukciami špecifickými pre najbližší skok cez vytvorený tunel. To sa opakuje pri každom ďalšom skoku až kým nedosiahne príjemcu. Naviac, pri každom skoku je prenášaná spolu s ďalšími správami, no tieto sa pri každom skoku menia. V základe teda garlic routing zabezpečuje šifrovanie vrstiev a zväzovanie prenášaných správ.

Obrázok č. 4: Diagram smerovania správ v sieti I2P

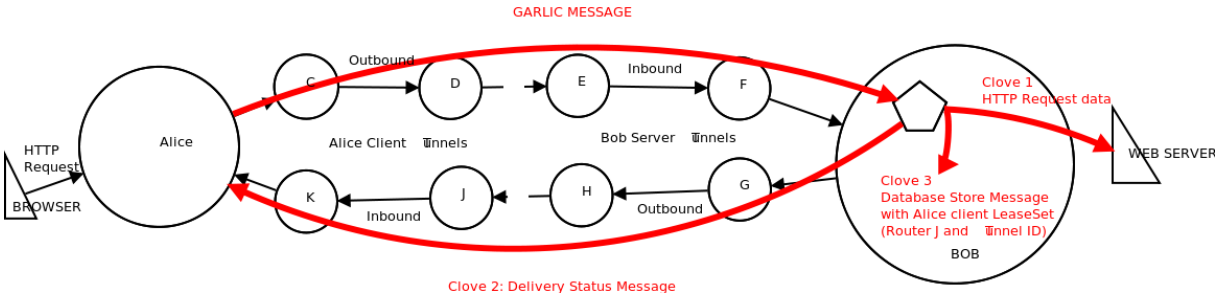

zdroj: https://tlu.tarilabs.com/protocols/intro-to-tor-i2P/assets/garliccloves.png

I2P Metrics[11] podobne ako v sieti onion monitoruje stav siete za účelom jej zlepšovania. Oproti Tor Metrics síce neposkytuje tak veľké množstvo údajov, ale napríklad čo sa týka počtu routerov Slovenskej republiky vyskytujú sa sporadicky, v niektorých obdobiach častejšie a ich počet je v rozmedzí 30 – 37 routerov

I2P je neustále sa rozrastajúca sieť. V otázkach bezpečnosti má iný prístup ako sieť onion avšak aj pre I2P sieť existujú teoretické postupy na kompromitovanie anonymity používateľov. Napriek tomu niektorí obchodníci s nelegálnym tovarom prešli po kompromitácii onion webu Silk Road práve na sieť I2P[12].

Freenet

Freenet[13] je distribuované a decentralizované dátové úložisko odolné voči sledovaniu a cenzúre. Informácia uložená v sieti freenet je rozdelená na niekoľko malých častí, ktoré sú distribuované sieťou a viacnásobne uložené na rôznych uzloch v sieti. Sieť Freenet je topologicky oveľa menšia ako siete onion alebo I2P, avšak pre svoje špecifické vlastnosti a izolovanosť od surface webu je pri potrebe vysokej miery anonymity a bezpečnosti uložených údajov dobrým riešením.

Informácie v sieti Freenet sú prístupné len na základe kľúča generovaného pri vložení do siete. Výhodou je, že takto vložená informácia nie je závislá na existencii zdroja, ktorý ju

[11] https://i2p-metrics.np-tokumei.net
[12] Orf, D. Silk Road Reloaded Ditches Tor for a More Anonymous Network 11.1.2015 [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://gizmodo.com/silk-road-reloaded-ditches-tor-for-a-more-anonymous-net-1678839282
[13] https://freenetproject.org/

vložil do siete. Nie je potrebný žiadny vyhradený server, keďže v princípe každý z účastníkov takejto siete môže plniť úlohu serveru a udržiavať tak ekosystém Freenetu v chode. V princípe nie je možné nahratú informáciu zo siete zmazať, avšak jej životnosť závisí od jej „popularity“. Málo používané informácie sú nódmy postupne odstraňované, takže sa dá povedať, že sieť freenet „zabúda“.

Obrázok č. 5: Topológia časti siete Freenet

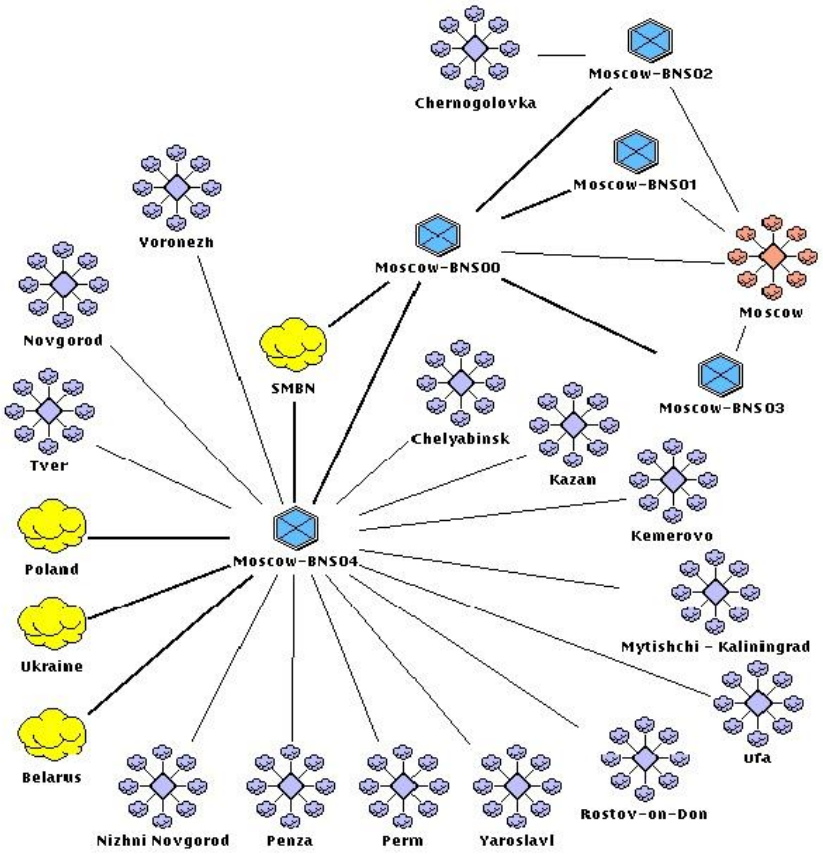

zdroj: https://www.cybrary.it/0p3n/i2p-networks-tor-freenet-features-pros-cons/

Decentralizácia je zabezpečená tým, že každý centrálny uzol pozná len najbližšie uzly, prostredníctvom ktorých sa môže pripojiť na ďalšie uzly. Vyhľadávanie informácií spočíva v postupnom vyhľadávaní fragmentov informácie prechádzaním najbližších uzlov. Ak je fragment informácie nájdený, odošle sa žiadateľovi, ak nie prejde sa s požiadavkou na ďalší uzol.

Obrázok č. 6: Vyhľadávanie informácie v sieto Freenet

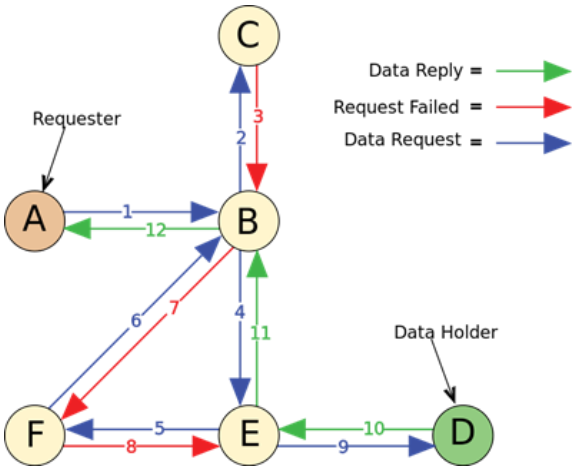

zdroj: https://www.cybrary.it/0p3n/i2p-networks-tor-freenet-features-pros-cons/

Pre sieť Freenet je tiež vytvorená stránka štatistík[14] pripojenia, no nie je oficiálna a podľa Changelog uvedených na stránke neboli do nej robené zásahy od októbra 2015. štatistické informácie – grafy uvedené na stránke sú však aktuálne.

Popísali sme tri systémy poskytujúce určitú mieru anonymity, alebo necenzurovateľnosti. Otázka, ktorý zo systémov poskytuje najväčšiu mieru anonymity a bezpečnosti ostane pravdepodobne otvorená, nakoľko každý z uvedených systémov pristupuje k anonymite iným spôsobom. Podobných anonymizačných systémov je samozrejme viac, no väčšinou sú využívané len úzkou skupinou osôb, prípadne sa nachádzajú v štádiu vývoja.

Darknetové nástroje

Medzi darknetové nástroje môžeme zaradiť aplikácie alebo operačné systémy využívajúce vyššie uvedené spôsoby anonymizácie. Nástroje siete onion, preberieme podrobnejšie, nakoľko je najrozšírenejšia. Siete I2P a Freenet zatiaľ využivajú len vlastné aplikácie.

TOR browser

Tor browser[15] je multiplatformná dlhodobo vyvíjaná aplikácia umožňujúca prehliadanie web stránok surface webu ale aj deep/dark webu v onion network vyznačujúcich sa doménou .onion. V minulosti sa skladal z dvoch aplikácií a síce proxy serveru zabezpečujúceho pripojenie do onion network a upraveného prehliadača Firefox, ktorý na internet pristupoval práve prostredníctvom uvedeného proxy servera. V súčasnosti je funkcia proxy servera implementovaná do upraveného prehliadača Firefox.

K dispozícii sú verzie pre MS Windows, GNU/Linux, macOS a Android. Napriek tomu, že je torbrowser dosť populárny, neposkytuje tak vysokú mieru bezpečnosti ako samostatné

[14] https://www.asksteved.com/stats/
[15] https://2019.www.torproject.org/docs/documentation.html.en

systémy uvedené ďalej. Je to z dôvodu, že hosťovský systém, na ktorý je nainštalovaný nemá tak vysokú mieru zabezpečenia. Jednak operačné systémy ako také v súčasnosti neustále komunikujú so servermi patriacimi spoločnosti ktorá ich vydala a to za účelom aktualizácií, vzdialeného servisu alebo personalizovanej reklamy. Napríklad MS Windows 10 pri prepojení s Microsoft účtom automaticky synchronizuje priečinky medzi počítačmi patriacimi tomuto účtu a uchováva históriu činnosti niekoľko dní (táto funkcionalita sa dá vypnúť).

Ďalším problémom bezpečnosti TOR browseru je zanechávanie množstva digitálnych stôp.

TAILS

The Amnesic Incognito Live System. - Tails[16] vyvíjaný od roku 2009 je operačný systém založený na linuxovej distribúcii Debian a je vytvorený na spúšťanie z USB disku, live DVD alebo live SD karty. TAILS je výhradne live distribúcia a je možné ho spustiť na takmer každom štandardnom počítači súčasnosti. Pre používateľa teda nie je potrebné zo sebou nosiť notebook, stačí, ak má k dispozícii počítač s možnosťou nastavenia bootovania z externého zdroja a pripojenie na internet. Pri pripojení na sieť je automaticky nadviazané spojenie so sieťou TOR, pričom prichádza aj k zmene MAC adresy pripájaného zariadenia. Systém sa pri každom spustení javí ako by bol spustený po prvý raz, nakoľko sú v všetky nastavenia len v pamäti RAM, rovnako ako aj úložisko je vytvorené len dočasné. Takýto systém sa označuje ako AMNESIC. Výhodou je, že nie je možné takýto operačný systém kompromitovať a rovnako zložité je aj zhromažďovanie potenciálnych digitálnych stôp.

Takýto spôsob využívania však nemusí vyhovovať každému používateľovi, tak je možnosť využiť zostávajúci priestor USB flash disku využiť na vytvorenie persistentného disku.

Pri využití šifrovaného persistentného disku je možné ukladanie systémových nastavení, nastavení prehliadača ako aj ukladanie dát na tento disk. Rovnako je možné na persistentný disk inštalovať aplikácie. V takomto prípade je však používateľ vystavený riziku vyzradenia hesla, prípadne prelomenia šifry disku. Pre používateľov ktorí potrebujú ukladať dáta, chcú vysokú mieru bezpečnosti a nepotrebujú dodatočné aplikácie je možnosť pripojenia externých šifrovaných diskov vytvorených napríklad prostredníctvom aplikácie VeraCrypt[17], kde je bezpečnosť uložených dát oveľa vyššia.

Prednastavený softvér Tails:

- ako web prehliadač používa TOR browser,
- komunikačný nástroj Pidgin,
- nástroj na anonymné zdieľanie súborov OnionShare,
- email klient Thunderbird s podporov Enigmail pre OpenPGP,
- nástroj na audit WiFi sietí Aircrack-ng,
- bitcoin klient Electrum,

Whonix[18]

[16] https://tails.boum.org/
[17] https://www.veracrypt.fr/en/Documentation.html
[18] https://www.whonix.org/

Je operačný systém rovnako vytvorený z linuxovej distribúcie Debian, avšak nie je primárne tvorený ako live distribúcia. Inštalácia aj správa systému Whonix je zložitejšia, avšak vďaka aplikovaniu systému izolácie je dosahuje vyššiu mieru bezpečnosti. Je multiplatformný a prevažne sa inštaluje sa ako aplikácia na hosťovský systém, kde beží vo viacerých virtuálnych prostrediach. Virtualizácia je dosahovaná prostredníctvom WirtualBox, KVM, alebo experimentálne VMware a QEMU.

Obrázok č. 7: princíp činnosti systému Whonix

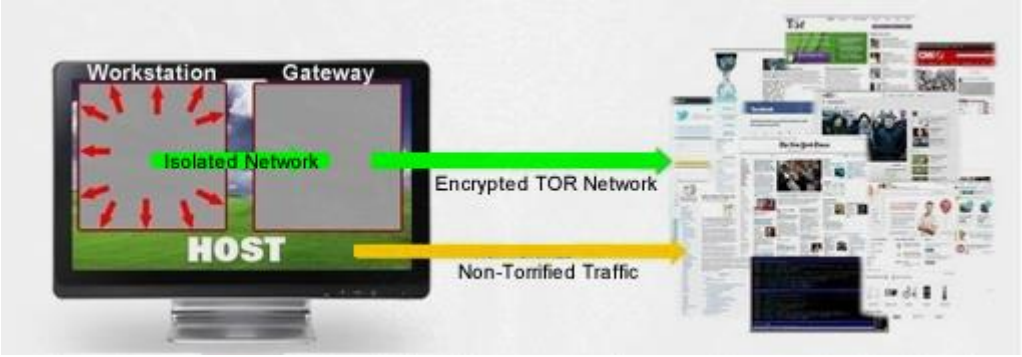

zdroj:
https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=imgres&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiMyZHU8__mAhWPUlAKHXLlAycQjRx6BAgBEAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.virtualthreat.com%2F2013%2F01%2F03%2Fevade-government-surveill

Experimentálne sú k dispozícii aj inštalácie pre Raspberry PI 3B ktorá je konfigurovaná ako Whonix gateway alebo inštalácia na dva počítače kedy jeden (Raspberry PI 3B) má funkciu brány (Whonix gateway) a druhý (tradičné PC) je pracovný (whonix workstation).

Princíp izolácie spočíva vo virtuálnom oddelení pracovnej časti Whonix (Whonix Workstation) od brány pripájajúcej sa k sieti TOR (Whonix Gateway) komunikácia medzi nimi prebieha prostredníctvom virtuálnej LAN, ktorá je takto odolná voči útoku MITM[19] (okrem experimentálnych inštalácií spomínaných vyššie).

Softvérová výbava Whonix je oproti Tails veľmi bohatá čo sa dá predpokladať, keďže nie je riešený ako live distribúcia spúšťaná z USB disku. Na prehliadanie webu je tradične využívaný TOR browser. Ostatné aplikácie pochádzajú väčšinou z repozitárov distribúcie Debian a sú vyberané tie, ktoré predstavujú nízku mieru rizika, prípadne zanechávajú zanedbateľné digitálne stopy.

Web stránka Whonix obsahuje aj podrobnú analýzu – porovnanie[20] systému Whonix s ostatnými systémami na prístup do siete onion. Sú tu podrobne analyzované možnosti systémov, prípadné zraniteľnosti a aj možné digitálne stopy ktoré používateľ po sebe zanecháva.

Qubes - Whonix

Qubes OS je operačný systém orientovaný primárne na bezpečnosť. Princíp jeho bezpečnosti spočíva vo využívaní Xen Project Hypervisor na vytváranie a správu izolovaných

[19] Man in the middle [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://www.enisa.europa.eu/topics/csirts-in-europe/glossary/man-in-the-middle

[20] Anonymity Operating System Comparison [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://www.whonix.org/wiki/Comparison_with_Others

virtuálnych prostredí nazývaných Qubes, v ktorých sú spúšťané jednotlivé časti systému. V takomto wirtuálnom prostredí sú spúšťané aj Whonix Gateway a whonix workstation.

Konfigurácia Qubes – Whonix zabezpečuje vysokú mieru bezpečnosti, keďže sú virtualizované a bezpečne izolované nie len časti Whonix ale celého operačného systému.

Obrázok č. 8: Qubes OS - príklad možnej konfigurácie s určením miery zabezpečenia

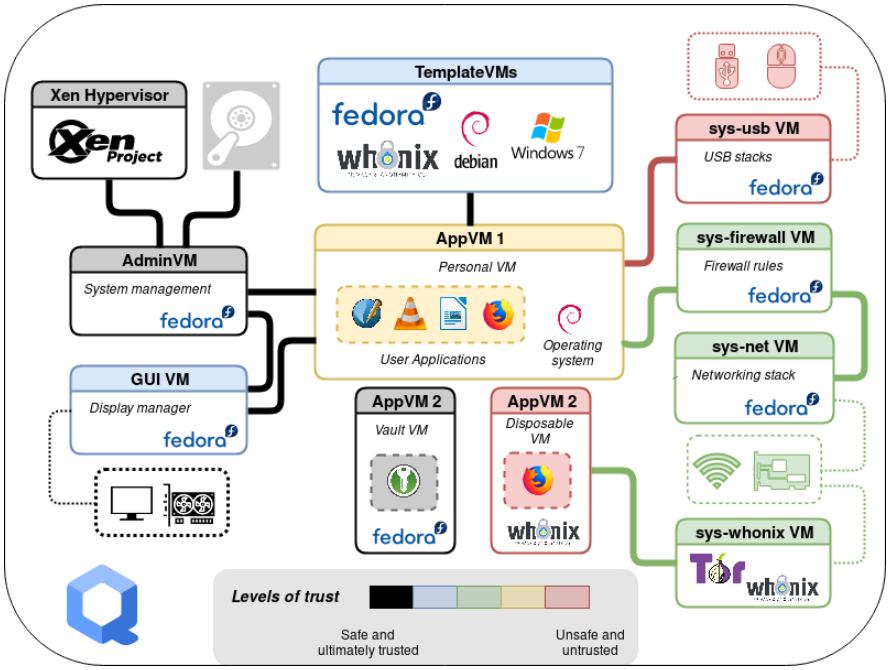

zdroj: https://www.qubes-os.org/attachment/site/qubesosdiagram.png

I2P

I2P systém je multiplatformný, takže je ho možné nainštalovať takmer na každé zariadenie. Po inštalácii na PC máme k dispozícii grafické prostredie nazývané I2P Router Console s prístupom na lokálne nainštalované služby a prednastavené eepsites.

K dispozícii sú rôzne aplikácie podľa ich zamerania. I2P je primárne sieťou na zdieľanie súborov, takže sú k dispozícii klienti pre siete BitTorrent, ED2K a Gnutella. Na výber je aj viacero aplikácií pre blogovanie, IRC, email, instant messaging, proxy a web hosting.

I2P je možné nainštalovať aj na systém Android, pričom je možné prehliadať eepsites a posielať šifrované maily.

Obrázok č. 9: I2P prostredie po inštalácii

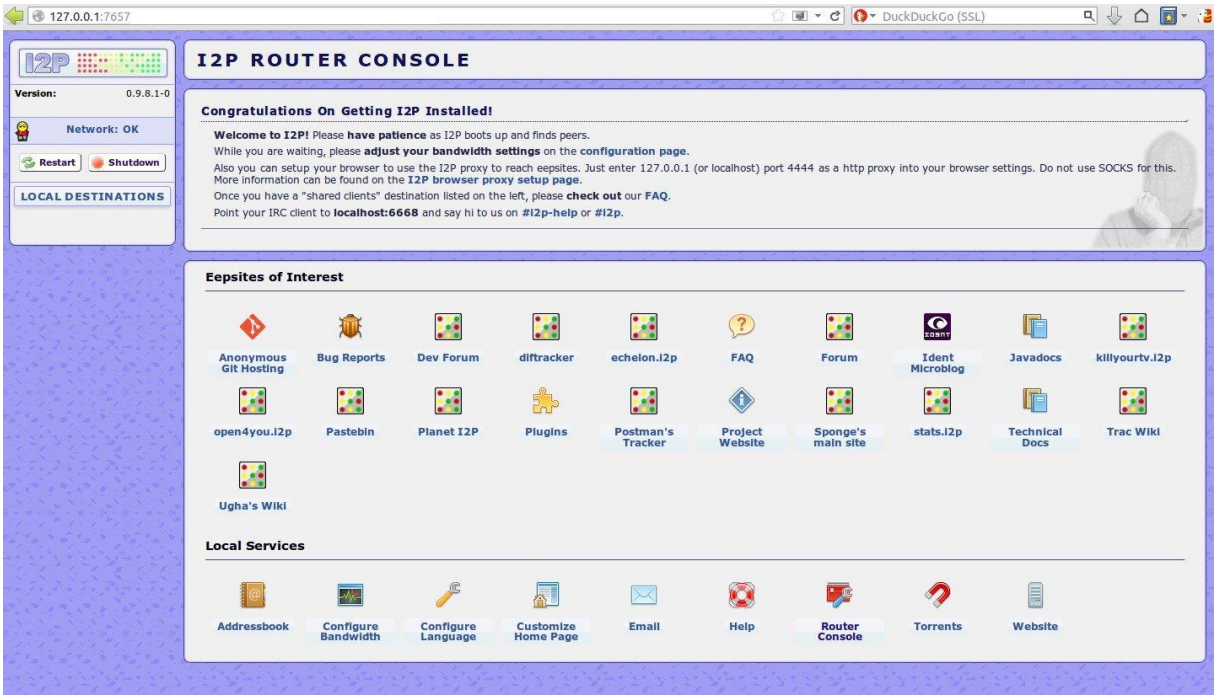

zdroj:
https://d2.alternativeto.net/dist/s/i2p_593655_full.png?format=jpg&width=1600&height=1600&mode=min&upscale=false

Freenet

Freenet je systém postavený na programovacom jazyku Java. Prostredie systému a nastavenia zvané FProxy sú prístupné cez internetový prehliadač na lokálnej adrese 127.0.0.1:8888. počítača kde je Freenet nainštalovaný. Tu prebieha administrácia Freenetu a rovnako funguje aj ako katalóg dostupných web stránok zvaných freesites.

Ďalej je možné používať rôzne aplikácie. najpopulárnejšou je Frost, ktorý slúži ako diskusné fórum systém na zdieľanie súborov. Aplikácia Sone je alternatívou k sociálnym sieťam na surface webe, a FLIP je IRC klient. Na posielanie emailov sa používa plugin Freemail, po ktorého aktivácii je možné nastaviť bežný emailový klient na posielanie emailov v rámci siete freenet.

Zaujímavosťou tejto siete sú jej dve používateľské vrstvy. Vrstva Opennet je určená pre nových používateľov a je potrebné počítať s nízkou mierou dôvery a rovnako aj nižšou bezpečnosťou nakoľko sa jednotliví používatelia navzájom nepoznajú. Vrstva Darknet je uzavretá skupina a je možné sa do nej dostať len prostredníctvom pripojenia sa k dôveryhodnému používateľovi. To by za ideálnych podmienok znamenalo vysokú mieru bezpečnosti a anonymity.

Obrázok č. 10: Freenet domovská stránka a aplikácia Frost

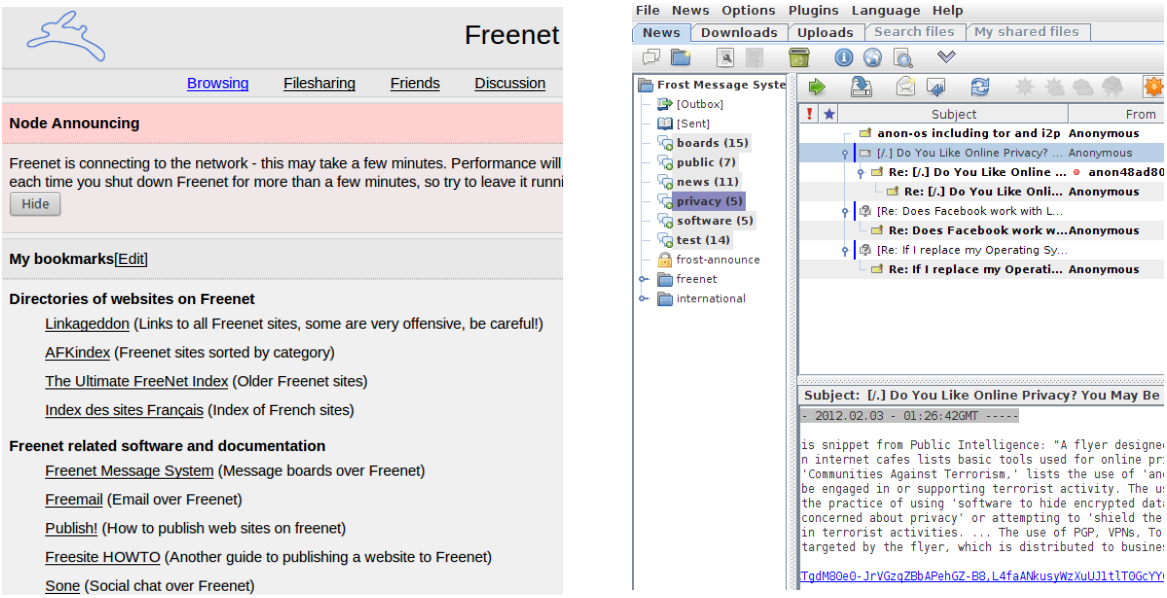

zdroj: http://www.abclinuxu.cz/blog/thorby/2012/2/freenet-anonymne-zdielanie-nazorov-a-dat

Záver

V roku 2010 Free Software Foundation udelila iniciatíve Tor Project „Cenu za Projekt sociálnych benefitov“[21]. Dôvodom bolo, že v tom čase Tor sprístupnil 36 miliónom ľudí na celom svete slobodný prístup k internetu pričom mali stále pod kontrolou svoje súkromie a mohli si zachovať anonymitu. Týmto chceme naznačiť, že skutočné využitie anonymizačných sietí záleží od používateľov. Účel, pre ktorý boli vytvorené má pre používateľov zabezpečovať dostatočnú ochranu súkromia a anonymitu. Samozrejme takáto miera ochrany môže mať aj negatívny efekt. Môžeme konštatovať, že darknetové siete vznikli a sú využívané vďaka používateľom, ktorí sa rozhodli ich využívať na páchanie trestnej činnosti. Ako príklad možno uviesť výskum organizácie STOP THE TRAFFIK[22] ktorého výsledkom bola krátka publikáciu k Darknetu[23]. Jeho cieľom bolo monitorovanie onion services stránky DeepPaste, kde môžu používatelia zanechávať anonymné správy, požiadavky alebo ponuky. Počas troch mesiacov zhromaždili 90 správ so 155 komentármi kde 36% obsahovalo nejakú formu sexuálneho vykorisťovania detí, 44% sa konkrétne týkalo súkromného predaja alebo prenájmu detí, 4% sa týkali predaja orgánov. Ďalším príkladom je pôsobenie onion webu Silk Road[24], ktorý ponúkal drogy, falošné doklady, kradnuté kreditné karty a podobne.

Úroveň ochrany súkromia a anonymity používateľov týchto sietí však nezáleží len na stupni dokonalosti použitých nástrojov, ale predovšetkým na spôsobe, akým sú tieto nástroje využívané samotnými používateľmi, lebo oni samotní sú často tým najslabším článkom.

---

[21] https://www.fsf.org/news/2010-free-software-awards-announced

[22] https://www.stopthetraffik.org

[23] STOP THE TRAFFIK (2018). Human Trafficking and the Darknet: insights on supply and demand. Centre for Intelligence Led Prevention, London, October 2018 [online]. [cit. 16. 10. 2019]. Dostupné na internete: https://www.stopthetraffik.org/wp-content/uploads/2019/06/Human-Trafficking-and-the-Darknet-Insights-FINAL-1.pdf

[24] Silk Road 2 Founder Finally Sentenced 5 Years After His Arrest [online]. [cit. 16. 10. 2019]. Dostupné na internete: https://news.bitcoin.com/silk-road-2-founder-finally-sentenced-5-years-after-his-arrest/

Literatúra

1 Orf, D. Silk Road Reloaded Ditches Tor for a More Anonymous Network 11.1.2015 [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://gizmodo.com/silk-road-reloaded-ditches-tor-for-a-more-anonymous-net-1678839282

Anonymity Operating System Comparison [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://www.whonix.org/wiki/Comparison_with_Others

Goldschlag, D. Onion Routing for Anonymous and Private Internet Connections [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: http://www.onion-router.net/Publications/CACM-1999.pdf

Introduction to Tor and I2P [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://tlu.tarilabs.com/protocols/intro-to-tor-i2P/MainReport.html

Leiner, Barry M. Brief History of the Internet 1997 [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://www.internetsociety.org/wp-content/uploads/2017/09/ISOC-History-of-the-Internet_1997.pdf

Man in the middle [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://www.enisa.europa.eu/topics/csirts-in-europe/glossary/man-in-the-middle

Silk Road 2 Founder Finally Sentenced 5 Years After His Arrest [online]. [cit. 16. 10. 2019]. Dostupné na internete: https://news.bitcoin.com/silk-road-2-founder-finally-sentenced-5-years-after-his-arrest/

STOP THE TRAFFIK (2018). Human Trafficking and the Darknet: insights on supply and demand. Centre for Intelligence Led Prevention, London, October 2018 [online]. [cit. 16. 10. 2019]. Dostupné na internete: https://www.stopthetraffik.org/wp-content/uploads/2019/06/Human-Trafficking-and-the-Darknet-Insights-FINAL-1.pdf

Winter, P. a col How Do Tor Users Interact With Onion Services? December 2018. [online]. [cit. 16. 12. 2019]. Dostupné na internete: https://nymity.ch/onion-services/pdf/sec18-onion-services.pdf

Web stránky ostatné

https://tails.boum.org/

https://www.whonix.org/

https://freenetproject.org/

https://geti2p.net/en/

https://www.torproject.org/

Keywords: web, internet, darknet, darkweb, anonymity, node, onion routing, garlic routing

Summary

The increase in cybercrime in cyberspace requires increased attention not only for security analysts and ethical hackers, but also for police investigative bodies.

One of the problems is the ambiguity of terminology such as the difference between the word internet and the web can lead to errors or problems in coordinating action to combat cyber crime. For this purpose, the differences in terminology of the terms internet, darknet, web and darkweb are described.

The author further discusses the principles of anonymous networks Onion network, I2p and Freenet. This section focuses mainly on the method of data encryption and the system of data transmission from the sender to the recipient and back. Subsequently are described the services that the network provides and the way of using them. For onion and I2P networks, it also reports on their Tor Metrics and I2P Metrics monitoring systems with examples of the outputs that can be obtained from these databases.

In the last part of the paper the author deals with darknet tools. For the onion network, it selects TorBrowser, TAILS, Whonix, and Qubes - Whonix as the most commonly used tools in the network. For the I2P network, it describes its native application through which the user can access various plug-ins. The Freenet configuration environment is web-oriented, but it is possible to use software that, after setting up the network parameters, makes the freenet's advanced capabilities available.

In conclusion, the author considers the causes of the creation of anonymous networks and their misuse by criminals.

Mgr. Štefan Zachar
Katedra informatiky a manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: stefan.zachar@akademiapz.sk

Recenzenti:

pplk. doc. RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.; mjr. JUDr. Matej Kostrec, PhD.

Názov: Vedecká konferencia doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, 3. ročník

Vydavateľ: Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Zostavovateľ: Mgr. Lucia Siváčková, LL.M., Oddelenie vedy a vedeckých projektov, Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Vydanie: prvé, rok 2020

Rozsah: 311 strán, 923 741 znakov vrátane medzier

ISBN 978-80-8054-876-6

EAN 9788080548766